

NAÏRI

2003

ناييري

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ
ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ 1902-1905 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ, ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ԳՐԱԾ
ԲԱՆԱՍԵՆՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԵՒ ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, «ԶԱՅՆԵՐ» ԽՈՐԱԳՐՈՎ ՏԵՏՐԱԿԻ ՄԸ ՄԷՉ Կ'ԱՄՓՈՓԷ...
...ԵՒ ԱՅՍ ՏԵՏՐԱԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԷԶԻՆ ՎՐԱՅ ՀԵՏԵԻՑԱԼ ՏՈՂԵՐԸ Կ'ԱՐՉԱՆԱԳՐԷ՛

Խ Օ Ս Զ Մ Ը

«ԶԱՅՆԵՐ»-Ը ՓՈՋՐԻԿ ՄԵԿ ՀԱՒԱՐԱՍՏՈՅՆ Է ԱՐՉԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱՌՈՐ ԱՅՆ ՄԻ ԶԱՆԻ ՓՈՐՉԵՐՈՒՆ ՋՈՐՍ ԱՐՏԱՂՐԱԾ ԵՍ ԱՇԱԿԵՐՏ
ՇՐՋԱՆԻՆ: ԳՐԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹՈՓՈՎՈՒՄՆԵՐ ԵՆ ԱՍՈՆՔ. ՋՈՒՐԿ ՈՐԵՆԷ ԱՐՇԱՆԻՔԷ... ԹԵՐԵՒՍ ՍԱԿԱՅՆ. ՓԵՏՈՒՈՒՆ ՕՐ ՄԸ...
1905 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 ՌՈՒԲԷՆ Յ. ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Չայնտեր
Քերթուսի Եւ Պատմա-Պատկերասիրական
Պատկեր Յիշատակագիր
1902-1905
Գրողներ: Պրոֆ. Յ. Զիլինկիրեան

— իմով յիշ —
Չայնտերը գրեցի մի քանի տարի քան իմ ժամանակը
այն ժամանակ իմ համարը էր արդեն շատ
գրեցի. սակայն իմ համարը չէր արդեն
Պատմ., սակայն, գրեցի որ իմ...
1905 հոկտեմբեր 1 Պ. Զ.

Այս ի՛նչ անհավատալի նախատեսութիւն էր:

Որովհետեւ, 84 տարիներ յետոյ՝ 1989-ին, հեռաւոր Գանատայի Թորոնթօ քաղաքին մէջ, փնտռեցինք և գտանք Ռուբէն Սեւակի այս անտիպ բանաստեղծութիւններու և ուսումնասիրութիւններու երկու տետրակները և ամփոփեցինք զանոնք Նիսի Ռ. Սեւակի Յիշատակի Տան մէջ:

Հրաշքի նման դիպուածները, և եթէ կ'ուզէք ըսենք՝ անհավատալի դիպուածները, երբեմն կեանքի ընթացքը կը փոխեն:

1986-թ.ներուն էր: Նիսի մէջ, մեզի դրացի նախկին Պոլսեցի տիկին մը և իր ամուսինը, Թորոնթօ այցելութեան կ'երթան, իրենց մէկ ազգականին՝ նկարիչ Եիզպաշեանին: Եւ անոնց տան մէջ կը ծանօթանան, կրկին նախկին Պոլսեցի Սեդա և Պետրոս Զօպեաններուն:

Մեր դրացի տիկինը բաւական խօսուն կին մըն էր: Ան, Զօպեաններուն կը պատմէ, Նիսի հայկական կեանքէն դուրագներ. և նաեւ կ'ըսէ, թէ «Նիսի մէջ, անցեալ տարի, Դանիէլ Վարուժանի յիշատակին հանդէս մը կազմակերպեցինք: Հոկտեմբեր 1985-ին ալ՝ Ռուբէն Սեւակի ծննդեան 100-ամեակը տօնեցինք մեծ հանդիսութեամբ»:

Երբ Ռուբէն Սեւակի մասին խօսք կ'անցնի, Տիկ. Սեդա Զօպեան, որ Պոլսահայ ծանօթ հրապարակագիր և «Մարմարա» թերթի հիմնադիր-խմբագրապետ Սուրէն Շամլեանին դուստրն է, մեր դրացի տիկնոջ կ'ըսէ, թէ՛ «Մենք, Ռուբէն Սեւակի անտիպ ձեռագիր բանաստեղծութիւններու տետրակները ունինք: Այս ձեռագիրները 1939-ին, Պոլսոյ մէջ, հայրս՝ Սուրէն Շամլեան գնած է ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՂՔՕՐՈՐԴԻԷՆ»:

Մեր դրացի տիկինը, այս խօսքերուն վրայ, կ'այլալլի և «Անկարելի է Տիկին Զօպեան» կ'ըսէ, աւելցնելով. «Ռուբէն Սեւակի եղբորորդին մեր դրացին է Նիսի մէջ, և ան, ո՛չ թէ Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրները կը ծախէ, այլ, ընդհակառակը, Ռուբէն Սեւակի մասին ինչ որ կայ, կը հաւաքէ: Եւ Նիսի մէջ, Ռուբէն Սեւակի յիշատակին Տուն-Թանգարան մը մէջտեղ բերած է»:

«Նայեցէք, կ'ըսէ Տիկ. Զօպեան, ես վաղը, Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներէն քանի մը էջ պատճենահանեմ և ձեզի տամ: Եւ զանոնք ցոյց տուէք ձեր դրացին եղող Ռուբէն Սեւակի եղբորորդիին»:

Թորոնթոյէն վերադառնալէ յետոյ, մեր դրացի տիկինը, շատ սրտնեղ հոգեվիճակով մը մեզի պատմեց Թորոնթոյի մէջ, Տիկ. Սեդա Զօպեանին ըսածները, և տուաւ պատճենա-

հանուած երկու էջ, Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներէն:

Ապշուրեամբ և յուզումով նայեցանք պատճէններուն: Այո՛, այո՛. Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներն էին: Ռուբէն Սեւակի «Չայներ» խորագրով քերթուածներու և ուսումնասիրութիւններու անտիպ տետրակին առաջին էջերուն պատճէններն էին:

Եւ առաջին էջին վերի կողմը, շատ յստակ ձեւով, հետեւեալ արձանագրութիւնը կար՝ «ԱՅՍ ՏԵՏՐԱԿԸ ԳՆԱԾ ԵՄ Ռ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ ԵՂՔՕՐՈՐԴԻԷՆ

11-1-1939-ԻՆ «ԺԱՄԱՆԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

ՍՈՒՐԷՆ ՇԱՄԼԵԱՆ»

Այս տետրակը յատկապէս Ռ. Չիլինկիրեանի կողմէն է:
11-1-1939 թ. «Ժամանակ»-ի խմբագրութեան
Ստեփան Մամիկոնի

Քիչ մը հանդարտելէ և ամփոփուելէ յետոյ, մեր դրացի տիկնոջ հետեւեալ բացատրութիւնը տալու ջանացինք.

«Նայեցէք, Տիկին, դուք շատ իրաւունք ունիք ներդրելու Տիկին Սեդա Զօպեանին ըսածներէն կարծելով, որ Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրները իրենց հօրը ծախող «Եղբորորդին», որուն կ'ակնարկուի, մենք ենք:

Որովհետեւ դուք չէիք գիտեր, թէ Ռուբէն Սեւակ ուրիշ եղբայր և ուրիշ եղբորորդի մը ունէր:

Իրապէս ալ, Սուրէն Շամլեան՝ Ռուբէն Սեւակին անտիպ ձեռագիրներու տետրակները Ռուբէն Սեւակի եղբորորդիէն գնած է: Բայց, այստեղ մատնանշուած եղբորորդին, մենք չենք, այլ՝ Ռուբէն Սեւակի մեծ եղբօրը՝ Զերովբէ Չիլինկիրեանին միակ զաւակը եղող ԱՐԱՄ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆՆ Է:

Որովհետեւ, Ռուբէն Սեւակի նահատակութենէն յետոյ, անոր Պոլսոյ տան մէջ ինչ որ մնացած էր, իր եղբայրը՝ Զերովբէ Չիլինկիրեանը զանոնք փրկած էր կորուստէ և փոխադրած, բոլորն ալ, Բանկալթիի իր բնակարանը»:

Այստեղ ստիպուած կ'ըլլանք, Զերովբէ Չիլինկիրեանի ընտանիքին վերաբերեալ կարգ մը անձնական խնդիրներուն և ասոնց ներքին ծալքերուն մասին [ակամայ և ցաւով] տեղեկութիւններ տալ, որպէս պատմական ճշմարտութիւն:

Որովհետեւ Զերովբէ Չիլինկիրեանի մանչ զաւակը եղող Արամ Չիլինկիրեանին անունը՝ շատ մօտէն կապուած է Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներուն և արխիւին հետ: Եւ որովհետեւ Արամ Չիլինկիրեանը՝ Չիլինկիրեան ընտանիքին

➔ «Անառակ Որդին» եղած է:

Ռուբէն Սեւակի 26 Օգոստոս 1915-ին, Չանղըրը-ի մէջ նահատակուելէն յետոյ, իր Գերմանացի տիկինը՝ Ժաննի Սեւակ, Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատունէն իր ամուսնին սպաննուելուն լուրը կ'առնէ և, խելագարուած հոգեվիճակով մը, ամէն բան, իր տան մէջ, եղածին պէս կը ձգէ և, իր մօր և երկու զաւակներուն հետ, Պոլսէն շոգեկառքով Ջուիցերիա կը մեկնի:

Եւ Ռուբէն Սեւակի ընտանիքին Պոլսոյ Բանկայթը թաղամասի Նալպանտ փողոցը գտնուող բնակարանը, երկար ատեն անտէր կը մնայ:

Այդ պատերազմի տարիներուն, Չիլիցկիրեան ընտանիքէն՝ Պոլսոյ մէջ բնակող մէկը չկար: Չիլիցկիրեան ընտանիքը՝ բոլորն ալ, Պոլսէն 70 քմ. դէպի արեւմուտք, Թրակիոյ մէջ գտնուող Սիլիվրի գիւղաքաղաքը կը բնակէին: Եւ քանի որ, պատերազմի տարիներուն, ճամբաները փակ էին, ոչ մէկը կրնար Պոլիս երթալ:

Միջոց մը ետք, Ռուբէն Սեւակի մեծ եղբայրը եղող Քերովբէ Չիլիցկիրեանը, կը յաջողի, իր ընտանիքով, Սիլիվրիէն Պոլիս երթալ: Եւ Բանկայթը թաղամասը՝ Օհանեաններուն պատկանող շէնքին մէջ, յարկաբաժին մը կը վարձէ և ընտանեօք հոն կը հաստատուին:

Եւ իբր Ռուբէն Սեւակի եղբայրը, իր բնակարանէն շատ հեռու չգտնուող Ռ. Սեւակին անտէր տունին մէջ ինչ որ մնացած է, կը հաւաքէ և իր տունը կը փոխադրէ:

Այս ձեւով կը փրկուին նաեւ, Ռուբէն Սեւակի արխիւէն մաս մը և ձեռագիր գրութիւններ:

**

Քերովբէ Չիլիցկիրեան ամուսնացած էր Սիլիվրի-ի մէջ, Ջապէլ անունով հայ կնոջ մը հետ՝ գեղեցկադէմ, բայց նիհարակազմ և հիւանդկախ: Եւ Ջապէլին ծննդաբերած բոլոր զաւակները, ծնելնէն քիչ յետոյ, կը մեռնէին:

Եւ վերջապէս տարիներ յետոյ՝ 1910-ին ծնած մանչ զաւակ մը չի մահանար, կ'ապրի: Այս զաւակը Արամ Չիլիկկիրեանն է: Ընտանիքին միակ զաւակը: Հայրը և մայրը կը գուրգուրան Արամին վրայ և զինք կը շփացնեն: Մանաւանդ՝ մայրը: Չէ՞ որ, իր միակ վերապրող զաւակն է Արամ:

Պատերազմը 1918-ին կ'աւարտի: Եւ Արամ, արդէն 8 տարեկան, գեղեցկադէմ մանչ մըն է: Բայց շատ, շատ անառակ: Հրեշտականման դէմք մը ունի, բայց՝ չար հոգի մը:

Մայրը, իր հօրմէն կը պահէ Արամին կատարած չար արարքները, որովհետեւ հայրը շատ խիստ կը պատժէր: Եւ Ջապէլին սիրտը չէր դիմանար Արամին թափած արցունքներուն...:

Թերեւս ալ, Ջապէլին այս շատ փափուկ մայրական սիրտը, յանցանքի բաժին մը ունի: Արամին չարութիւնները հօրմէն պահելով, զինք աւելի ազատ ձգեց իր արարքներուն մէջ:

Մինչ այդ՝ 1922-ին, Զեմալական ուժերը Մարմարա ծովուն շուրջ կը հասնին: Եւ Սիլիվրի-ի քրիստոնէայ ժողովուրդը կ'սկսի փախչիլ: Մէկ մասը՝ դէպի Յունաստան և Պուլկարիա, իսկ միւս մասն ալ, աւելի ապահով կարծելով՝ դէպի Պոլիս: Նոյնպէս՝ Չիլիկկիրեաններու ընտանիքն ալ, Սիլիվրի-էն խոյս տալով, Պոլիս կ'երթայ:

Սեւակին քոյրը՝ Էֆթիկ, իր զաւակներուն և ամուսնին՝ Օճնիկ Յակոբովիչին հետ Պոլիս, Օսմանպէյի մէջ, յարկաբաժին մը կը վարձեն:

Եւ այս ձեւով Արամ, Պոլիս հաստատուող ազգականներուն գուրգուրանքը կը վայելէ:

Մանաւանդ՝ իր հօրաքրոջ մեծ աղջիկը՝ Ատրինէ Յակոբովիչ, շատ կը հետաքրքրուի Արամով:

Ատրինէն, իբր զարգացած և մտաւորական օրիորդ մը, հոգեբոյժի մը պէս կը զբաղի Արամով յուսալից, որ պիտի յղկէ և բարեփոխէ Արամին նկարագիրը:

Երբ Արամ, չար արարք մը կը գործէ, Ատրինէ իր քով կը կանչէ Արամը, կը խրատէ զինք հանդարտութեամբ, անուշ լեզուով կը խօսի անոր հետ և կը հասկցնէ, թէ ըրածը գէշ բան մըն է:

Արամ ներողութիւն կը խնդրէ, և արտասուելով կը խոստանայ, որ անգամ մըն ալ նոյն ընթացքը պիտի չունենայ:

Բայց, Ատրինէ ապշութեամբ կը տեսնէ, որ Արամ, նոյն յանցանքը, քանի մը ժամ յետոյ, կրկնած է:

Ատրինէ, վերջին յոյսով մը, Արամը հոգեբոյժ բժիշկի մը կը

տանի: Եւ բժիշկը, Արամը քննելէ յետոյ, իր ախտաճանաչումը կը յայտնէ Ատրիճէի՝ «Այս տղան հոգեկան հիւանդ մըն է: Չի՛ բուժուիր»:

*
*
*

Արամ 1928-ին, 18 տարեկան երիտասարդ մըն է և Բանկայթը-ի Մխիթարեաններուն վարժարանը կը յաճախէ:

Այդ օրերու Մխիթարեան վարժարանի ուսուցիչներէն՝ Հայր Գրիգորիս Մանեան, Ատրիճէ Յակոբովիչը դպրոց կը կանչէ և անոր կ'ըսէ, թէ՛ «Բանկայթը-ի Մխիթարեան վարժարանի աշակերտներուն ձեռքը, Ռուբէն Սեւակի 1908-թ. ներուն Լոզանէն Գերմանիա՛ իր ապագայ կնոջ՝ Ժանիին գրած բացիկները տեսանք:

Աշակերտները ըսին, թէ այս բացիկները իրենց ծախած է Արամ Չիլիկիրեանը: Կը խնդրենք՝ արգելք եղէք»:

Ինչպէ՞ս արգելք կրնային ըլլալ այս psychopathe-ին, այս հոգեկան հիւանդին:

Միջոց մը ետք, այս «գլխէն հիւանդ» Արամը, իրենց տունէն ապրանքներ դուրս կը հանէ և կը ծախէ: Նոյնիսկ, իր մօր կարի մեքենան ալ, օր մը կը վաճառէ:

Մայրը շատ կը ցաւի իր տղուն այս վիճակները տեսնելով: Արդէն տկարակազմ է և թոքատապէ կը տառապի: Եւ տարի մը յետոյ, երիտասարդ տարիքին կը մահանայ:

Արամ, այդ տարիներուն, 25 տարեկան է, և ոչ մէկ դպրոց ավարտած:

Քանի մը տարի Robert College գացած է միայն, և ոչ մէկ վկայական ունի:

Բայց, իբր թէ Ռոպերթ Գոլեճէն շրջանաւարտ ճարտարագէտ՝ իր անունով այցետոմսեր տպել կու տայ: Եւ ինքզինք ճարտարագէտ ներկայացնելով՝ անօրէն շատ գործեր կը կատարէ: Եւ յետոյ՝ կ'սկսի իր հօրը ստորագրութիւնը կեղծել և անոր անունով դրամներ գանձել: Եւ, ի վերջոյ, կը ձեռնարկէ ուրիշ խարդախութեան մը՝ հօրը անունով մուրհակներ կ'ստորագրէ:

Արամին այս կեղծարարութիւնները, քանի մը տարի ետք, իր հօր սնանկանալուն պատճառ կ'ըլլան: Եւ 1946-ին, այս ցաւով, հայրն ալ կը մահանայ:

Արամին մասին մեր գիտցած վերջին «սխրագործութիւնը» հետեւեալն է.— Շիշլի-ի հայկական գերեզմանատան մէջ գտնուող իր մօր և հօր գերեզմաններն ալ կը ծախէ:

*
**

Արամ Չիլինկիրեան՝ մեր ընտանիքին «Անառակ Որդի»ն էր:

Եւ Չիլինկիրեան ընտանիքը, երբ տեղեակ եղաւ Արամին կեղծարարութիւններուն՝ անոր հետ իր բոլոր կապերը խզեց: Մեր ընտանիքի անդամներէն ոչ մէկը Արամին հետ կը տեսնուէր: Չեւով մը ան, մեր կողմէ, նզովուած էր: Արամն ալ արդէն, երես չունէր մեզի մօտենալու: Բայց տեղեկացանք, թէ երբեմն կը խօսի եղեր իր հօրաքրոջ աղջիկը եղող Զրիստին Սալերի-ին հետ: Նկատելով, որ Զրիստին Սալերին, Արամին հետ, մանկութեան տարիներուն, շատ մօտ ընկերընկերուհիներ եղած էին:

Զրիստին Սալերին օր մը կը հարցնէ Արամին.

«Ըսէ, Արամ, դուն բնաւ խիղճ չունի՞ս: Ինչպէ՞ս կրցար ծախել հօրդ և մօրդ գերեզմանները»:

Եւ Արամ, սա անխիղճ պատասխանը կու տայ.— «ՉԳԵ՛ՆԶ ՀԻՄԱ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ: ՈՂՋԵՐՈՒՆ ՆԱՅԻՆԶ»:

*
**

Մենք, Ռուբէն Սեւակէն մնացած մասունքները հաւաքել սկսանք Պոլսոյ մէջ, 1945-ին:

Եւ միայն այդ տարիներուն տեղեակ եղանք, որ Արամ Չիլինկիրեան, իրենց տան մէջ գտնուող Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներուն մեծ մասը ծախած է Պոլսոյ ծանօթ մտաւորականներէն Թորոս Ազատեանին:

Թ. Ազատեան կը կտակէ իր կնոջ, որ յետ մահու, իր ունեցած բոլոր ձեռագիրները, Հայաստան ուղարկուին:

Եւ 1955-ին, Թորոս Ազատեանի Պոլսոյ մէջ մահանալէն յետոյ, իր ազնիւ տիկինը ամուսնին կտակը կը կատարէ, և բոլոր ձեռագիրները Երեւանի Եղիշէ Չարենցի անուան Գրականութեան և Արուեստի թանգարանը կ'ուղարկէ:

Մինչեւ 1986, մենք տեղեակ չէինք, որ Ռուբէն Սեւակի ուսանողութեան տարիներուն գրած բանաստեղծութիւններու և ուսումնասիրութիւններու երկու տետրակներ գոյութիւն

➔ ունեցած են:

Երբ, հրաշալի դիպուածով մը տեղեկացանք, որ Թորոնթոյի Ջօպեան ընտանիքին քով Ռուբէն Սեւակի երկու անտիպ ձեռագիր տետրակները կը գտնուին, անմիջապէս Պետրոս Ջօպեանին հետ հաղորդակցութեան մտանք՝ այս երկու տետրակները Ռուբէն Սեւակի Յիշատակի Տան մէջ ամփոփելու համար:

Երկար թղթակցութիւններէ ու հեռաձայնային խօսակցութիւններէ յետոյ, վերջապէս, Պրն. Պետրոս Ջօպեանին հետ համաձայնութեան մը յանգեցանք:

Եւ 14 Դեկտեմբեր 1989-ին, ժընեւէն օդանաւ նստելով մեկնեցանք դէպի Ամերիկա: Հակառակ, որ երդում ըրած էինք, ամերիկեան հող ոտք չդնել: Որովհետեւ համոզուած էինք (եւ մինչեւ հիմա ալ կը հաւատանք), որ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՆԱՄԻ ԵՒ ԹՈՒՐԶԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄ ՈՒ ՋԻՆԱԿԻՑ ԵՐԿԻՐ ՄԸՆ Է:

Բայց, Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրները առնելու սիրոյն՝ մեր երդումը դրժեցինք և գացինք Ամերիկա, յետոյ՝ Թորոնթօ և վերջապէս՝ Ջօպեաններուն բնակարանը հասանք:

Տէր և Տիկին Սեդա և Պետրոս Ջօպեան մեզ շատ սիրալիր ընդունեցին: Մենք ալ իրենց շնորհակալութիւն յայտնեցինք, որ ճիշդ 50 տարիներու տեւողութեամբ, Սուրէն Ծամլեան և Պետրոս Ջօպեան ընտանիքները մեծ գուրգուրանքով պահպանած էին Ռուբէն Սեւակին երկու ձեռագիր տետրակները:

Եւ Պետրոս Զօպեանի հետ համաձայնագիր մը ստորագրեցինք:

Ըստ այս համաձայնագրին՝ Պրն. Զօպեան մեզի յանձնեց Ռուբէն Սեւակի երկու ձեռագիր տետրակները:

Եւ նաեւ, դարձեալ ըստ այս պայմանագրութեան, Պրն. Պ. Զօպեան, Ռուբէն Սեւակի ձեռագիր երկու տետրակներէն հինգ հարազատ օրինակներ պատրաստած էր: Այս օրինակներուն Ա.ը մնաց Պրն. Պետրոս Զօպեանի գրադարանին մէջ, Բ.ը ուղարկուեցաւ Երեւան՝ Եղիշէ Չարենցի անուան Գրականութեան և Արուեստի թանգարանին, Գ.ը ուղարկուեցաւ Անթիլիասի Կաթողիկոսութեան մատենադարանը, Դ.ն և Ե.ն ալ յանձնուեցան մեզի:

Պրն. Պետրոս Զօպեան, 2 Յունիս 1990-թ.ին, Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթին մէջ շատ հետաքրքրական գրութիւն մը հրատարակեց, որուն մէջ ան, Ռուբէն Սեւակի երկու ձեռագիր տետրակներուն հարազատ պատմութիւնը կու տար: Մէջբերենք զայն:

ՊԵՏՐՈՍ ԶՕՊԵԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐԸ

ՅԱՆ ԶՆԵՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Օգտուելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Կաթողիկոս Ն.Ա.-Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ.ի Թորոնթօ ներկայութենէն, ուզեցինք հանդիպում մը ունենալ Նորին Վեհափառութեան հետ:

Իրենց Թորոնթօ այցելութեան առաջին իսկ օրէն, սկսած էինք մեր դիմումներուն որպէսզի կարենայինք գոնէ կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ապահովել Վեհափառին հետ: Ինծի ապահովութիւն տուեր էին, որ եկեղեցիին օծումէն յետոյ, Վեհափառը 3-4 օր եւս պիտի մնար Թորոնթօ. հետեւաբար կարելի պիտի ըլլար կարգադրել մեր հանդիպումը: Օրեր սահեանցեր էին: Երեքշաբթի օրն ալ երեկոյին էր հասած, բայց տակաւին անկարելի եղած էր կապ հաստատել Վեհափառին հետ: Օրուան ժամերուն պանդոկը չէր Ան, իսկ ես, մինչեւ այդ օրը, չէի ուզած անհանգիստ ընել ➡

**ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԱՍԵՐԻԿԱՆ ԻՆՉՈՒ ԱՅՍՔԱՆ ԺՆՁՈՒՄ ԿԸ ԲԱՆԵՑՆԷ
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ,**

**ՈՐ ԱՆՈՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՌՆԵՆ:
ԿԱՍԿԱԾ ՉԿԱՅ, ԹԷ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՍԵՒ ԱԶՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՉԷ:**

Որովհետեւ Ամերիկան, 500 միլիոնոց եւրոպական միութեան վախճալ սկսած է՝ Ամերիկային մրցակից պիտի ըլլան ըսելով:

Ամերիկան 1991-ին՝ Սովետական Միութիւնը, համայնավարութեան պատրուակով կործանեց:

Եւրոպական միութեան համար այս տեսակ պատրուակ մը չի կրնար գործածել:

Ամերիկային նպատակը՝ Թուրքերը եւրոպական միութեան մէջ մտցնելով, անոնց Troie-ի ձի-ին դերը կատարել տալ է, որ եւրոպան ներսէն փլցնեն: Թուրք ղեկավարները՝ Ճէնկիզ Խանին, Թամերլանին և արիւնարբու Սամանեան Սուլթաններուն շառաւիղներն են:

Ամերիկան շատ լաւ գիտէ, թէ՛ Թուրքերը, եւրոպական միութեան մէջ մտնելէ յետոյ, բար-բարի վրայ չեն ձգեր:

Այդ պատճառաւ է, որ Ամերիկան, ժամ առաջ, Թուրքերուն եւրոպական միութեան մէջ մտցնելը կ'ուզէ:

Մանաւանդ, Ֆրանսայի նախկին հանրապետութեան նախագահ՝ Վալերի ժիսքար Տէսթէնին «Թուրքիան եւրոպական միութեան մէջ չի կրնար մտնել» ըսելէն յետոյ, Ամերիկային «փէշերը բռնկեցան»:

Ամերիկայի Պաշտպանութեան նախարարին առաջին օգնականը՝ Փօլ Վոլֆովից, Լոնտոնի մէջ իր տուած յայտարարութեամբ, եւրոպացիներուն հրաման արձակել է՝

«Թուրքերը գրկաբաց ընդունեցէք»:

Յետոյ, երկարօրէն Թուրքերուն գովասանքները ըրեր է՝ եւրոպացիներուն, և յետոյ Անգարա մեկնել է:

Գիտէք, որ Փետրուարը կը մօտենայ:

Իրաքի վրայ յարձակման թուականին շատ բան չմնաց:

Ան՝ Անգարայի մէջ, Իրաքի գրաման պատրաստութեան վերջին մանրամասնութիւններուն շուրջ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ:

Լոնտոնի մէջ, Թուրքերը այնքան գովելէ ետք, ասոնք, Անգարայի մէջ, Վոլֆովիցին բոլոր ըսածները պիտի ընդունին:

Աշխարհն, ոչ մէկ ատեն, ա՛յս աստիճան «պոռնիկ» շրջան մը անցուցած է:

Կասկած չի վերցնել, որ բոլոր այս մաքիաւելական ծրագիրները պատրաստողները՝ մեծ դրամատէրերուն հիմնած անտեսանելի սարդոստայնի կազմակերպութիւններն են:

Այս սարդոստայնի կազմակերպութիւնները, աշխարհի ժողովուրդներուն արիւնը կը քամեն:

Տեսնե՞ք, միւսեւ Ե՞րբ պիտի շարունակուի այս ողբերգութիւնը:

Եթէ եւրոպացիները բիչ մը խելք ունին՝ իսկական եւրոպացիներ եղող՝ Ռուսերուն կը միանան:

Եւ միայն այն ատեն է, որ իսկական եւրոպական մեծ միութիւնը կը ճնի:

Եւ այն ատեն, կեղծ ազատութիւններու պետութեան՝ Ամերիկայի մենատիրութեան վերջը կու գայ:

**TURKLERIN (SÖZDE) BILMEDİKLERİ GERCEKLERİ AÇIKLIYORUZ
AMERIKA NIÇIN TURKIYENIN, AVRUPA BIRLIGINE
ALINMASI IÇIN, AVRUPA DEVLETLERINI BU KADAR
ZORLUYOR?**

**HER HALDE TÜRKLERIN KARA GÖZLERI IÇIN DEGIL
ÇÜNKÜ AMERIKA 500 MİLYONLUK BIRLESİK AVRUPA DEVLETLERINDEN
KORKUYOR. AMERIKAYA RAKIP OLUCAKLAR DIYE.**

AMERIKA 1991-DE SOVYETLER BIRLIGINI "KOMÜNİSTLİK" BAHANESI
İLE YIKTI. AVRUPA BIRLIGI IÇIN BÖYLE BİR BAHANE BULAMAZ.

ONUN IÇIN, TÜRKLERI AVRUPA BIRLIGINE SOKARAK, ONLARA TRUVA
ATI ROLÜNÜ OYNATMAK İSTIYOR.

AVRUPAYI IÇINDEN YIKMAK IÇIN. TÜRK İDARECİLERI. CENGİZ HANIN.
TIMURLENKİN VE KAN İÇİCİ OSMANLI PADİSAHLARININ AHFADIDIR.

TÜRKLERIN, AVRUPA BIRLIGINE GIRDIKTEN SONRA TAS ÜSTÜNDE TAS
BIRAKMIYACAKLARINI, AMERIKA ÇOK İYİ BILİYOR.

ONUN IÇIN, AMERIKA, TÜRKLERIN BİR AN EVVEL AVRUPA BIRLIGINE
GIRMESINI İSTIYOR.

HELE, ESKİ FRANSIZ CUMHURBASKANI VALERİ JISKAR DESTEN-İN
"TÜRKİYE AVRUPAYA GİREMEZ" DEMESİNDEN SONRA AMERİKANIN ETEK-
LERİ TUTUSTU.

AMERİKAN SAVUNMA BAKANININ BAS YARDIMCISI POL VOLFOVİTS
LONDRADA VERDİĞİ DEMEÇTE AVRUPA BIRLIGINE EMRETMİŞ. "TÜRKLERE
KUCAGINIZI AÇIN", ONDAN SONRA DA UZUN UZUN TÜRKLERIN METHİNİ
YAPMIŞ AVRUPALILARA. VE SONRA ANKARAYA UÇMUS. MALÜM YA SUBAT
AYI YAKLASHIYOR. İRAKA HÜCUM TARİHİNE ÇOK BİR SEY KALMADI.
ANKARADA İRAKİ İSGAL PLANLARININ SON HAZIRLIKLARINI GÖRÜSECEK.
LONDRADA TÜRKLERİ BU KADAR METHETTİKTEN SONRA, TABİİ Kİ
TÜRKLER ANKARADA VOLFOVİTS-İN HER DEDİĞİNİ KABUL EDİCEKLER.

DÜNYA HIÇ BİR ZAMAN, BU KADAR KAHPE BİR DEYİR GEÇİRMEMİŞTİR.
SÜPHE YOK Kİ, BÜTÜN BU MAKYAVELİK PLANLARI HAZIRLIYANLAR.
AMERİKADAKİ PARA BABALARININ KURDUGU GÖRÜNMEZ ÖRÜMCEK AĞI
TESKİLATLATLARIDIR.

BU ÖRÜMCEK AĞI TESKİLATLARI DÜNYA MİLLETLERİNİN KANINI EMİYOR.
BAKALIM NE ZAMANA KADAR.

EGER, AVRUPANIN AKLI VARSA, EN HAKİKİ AVRUPA MİLLETİ OLAN RUS-
LARLA BİRLESİR.

VE ANCAK O ZAMAN, HAKİKİ BÜYÜK AVRUPA BIRLIGI DOĞAR

VE O ZAMAN, SAHTE HÜRRIYETLER DEVLETİ AMERİKANIN DİKTATÖR-
LÜĞÜNÜN SONU GELİR.

3. 2.

➔ Նորին Վեհափառութիւնը հեռաձայնելով օրուան ուշ կամ կանուխ ժամերուն:

Զորեքշաբթին վերջին յոյսն էր ինծի համար. գիտէի, որ Հինգշաբթի այլեւս շատ ուշ պիտի ըլլար: Մէկ կողմ դնելով փափկանը-կատութեան օրէնքները, առաւօտուն հեռաձայնեցի պանդոկ: Այս անգամ բախտաւոր էի. երբ Վեհափառին յայտնեցի փափաքս, սկսաւ մտածել. այդ օրը պիտի հանդիպէր Օնթարիոյ Վարչապետին՝ դարձեալ խճողուած օր մը: «Երեկոյեան ժամը 6:30-ին պանդոկ եղիր, կը տեսնուինք» ըսաւ Վեհափառը:

Որոշեալ ժամուն պանդոկն ենք արդէն: Վեհափառը սիրով կ'ընդունի մեզ, կը հետաքրքրուի մեր որպիսութեամբ: Գիտենք, որ սահմանափակ ժամանակը շատ սուղ է, հետեւաբար կ'ուզենք անմիջապէս նիւթի մէջ մտնել:

Ն. Ս. Օծութեան կը յայտնենք, թէ մեր այս այցելութիւնը ունէր քանի մը նպատակներ: Նախ կ'ուզէինք մեր յարգանքը մատուցանել Նորին Վեհափառութեան, կ'ուզէինք նաեւ բարի վայելում մաղթել Իրենց նորակերտ եկեղեցիի օծման առիթով և երրորդը՝ կ'ուզէինք անձնապէս Նորին Վեհափառութեան յանձնել հարազատ օրինակները Ողբացեալ գրագէտ Ռ. Սեւակի ձեռագիր տետրակներուն, որոնք մեր գրադարանին մաս կը կազմէին աւելի քան քառասուն տարիներէ ի վեր:

«Մարմարա»ի Հիմնադիրը՝ Ս. Շամլեան, այդ տետրակները գնած էր Ռուբէն Սեւակի եղբորորդի Արամ Զիլինկիրեանէն:

Վերջին տարիներուն բարեկամէ մը պատահմամբ իմացեր էինք, որ Նիսի մէջ կ'ապրէր Ռ. Սեւակի եղբորորդի Յովհաննէս Զիլինկիրեան, որ Ռ. Սեւակի անուան թանգարանի մը մէջ հաւաքած էր ողբ. գրագէտի մասունքները:

Աւելի յետոյ, առիթ ունեցանք ծանօթանալու Պրն. Յովհաննէս Զիլինկիրեանի և 1989 Դեկտեմբերի 26-ին, հետեւեալ համաձայնագրով իրենց յանձնեցինք ձեռագիր տետրակներու բնագիրները:

Հ Ա Մ Ա Ջ Ա Յ Ն Ա Գ Ի Ր

Մեծանուն գրագէտ Ռուբէն Սեւակի երկու ձեռագիր տետրակները որոնք ողբ. Սուրէն Շամլեանի կողմէ 1939 թուականին գընւած էին Ռ. Սեւակի եղբօր որդի Արամ Զիլինկիրեանէն, յիսուն տարիներէ ի վեր խնամքով պահուած կը մնային մեր գրադարանին մէջ:

Ողբ. Գրագէտի երկերուն նուիրուած երկու Հրատարակութիւններ - մին Երեւանէն և միւսը Անթիլիասէն- կը մատնանշէին գրագէտի անյայտ մնացած երկու տետրակները: Երբ Համոզում գոյացուցինք, թէ ակնարկուած այդ տետրակները մեր քով գտնուող ձեռագիր տետրակներն էին, մտածեցինք որ Հայ գրականութեան Հաշուոյն շատ աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար, եթէ անոնք լոյս աշխարհ բերուէին և միանային Ռուբէն Սեւակի այն մասունքներուն, որոնք ի մի Հաւաքուած էին ողբ. գրագէտի ուրիշ մէկ եղբօր որդւոյն՝ Պրն. Յովհ. Զիլինկիրեանի ջանքերով, Նիսի մէջ:

Այսօր, այս Համաձայնագրով, մենք Պրն. Զիլինկիրեանին յանձնեցինք վերոյիշեալ երկու ձեռագիր տետրակները, Թորոնթոյի մեր բնակարանին մէջ:

Պրն. Զիլինկիրեան Համաձայն գտնուեցաւ մեզի Հետ, որպէսզի այդ երկու տետրակներէն առնուած Հարազատ օրինակներ պատրաստուին մեր կողմէ և ուղարկուին Երեւանի ու Անթիլիասի մատենադարաններուն: Այդ նպատակաւ, մենք պատրաստեցինք երկու տետրակներէն Հինգական օրինակ, իւրաքանչիւրը թուագրուած 1-էն 5: Այդ օրինակներէն թիւ 1 թուագրուածը պիտի մնայ մեր մօտ, մեր գրադարանին մէջ: Թիւ 2 թուագրուած օրինակները պիտի ուղակուին Երեւան, Ե. Չարենցի անուան Գրականութեան և Արուեստի թանգարանին, թիւ 3 թուագրուածները պիտի ուղարկուին Անթիլիասի մատենադարանին, իսկ թիւ 4 և թիւ 5 օրինակները պիտի տրամադրուին Պրն. Զիլինկիրեանին:

Այս Համաձայնագիրը պատրաստուեցաւ և ստորագրուեցաւ 26 Դեկտ. 1989-ին Թորոնթոյի մէջ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ԶՕՊԵԱՆ

Ինչպէս յիշուած է Համաձայնագրին մէջ՝ մենք պատրաստած էինք ձեռագիր երկու տետրակներու Հարազատ օրինակները, բայց մինչև այսօր չկարողացանք զանոնք Հայաստան կամ Անթիլիաս ուղարկել պարզապէս անոր Համար, որ չէինք կրցած վստահիլ փոսթին:

Հետեւաբար, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ.ի Թորոնթօ այցելութիւնը բացառիկ առիթը կ'ընծայէր մեզի որպէսզի իրականացնենք մեր փափաքը:

Վեհափառը նախ աչքէ կ'անցընէ Համաձայնագրին պարունա-

կութիւնը և կ'արտայայտէ իր գոհունակութիւնը, որով լոյս աշխարհ կը բերուէին Ռ. Սեւակի երկու տետրակները:

Մենք տակաւին կը սպասենք այն բարեբաստիկ օրուան, երբ տետրակներուն միւս օրինակները պիտի երթան Հայաստան, իրենց տեղը գրաւելու համար, Եղիշէ Չարենցի անուան Գրականութեան և Արուեստի Թանգարանին մէջ:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Արամ Չիլինկիրեանին Պոլսոյ մէջ, Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներուն թորոս Ազատեանին և Սուրէն Ծամլեանին ծախած թուականներէն (1939) ի վեր մինչեւ այսօր, 63 տարիներ անցած են: Եւ հիմա մենք, Արամ Չիլինկիրեանին կատարած արարքները, հոգեկան դատաստանէ մը անցընել կ'ուզենք: Երբեք չենք կրնար ներել Արամին, իր հօր և մօր կատարած չարիքները: Մանաւանդ՝ իր պատճառած հոգեկան տառապանքները իր բարի և հիւանդ մօր, որ իր տղուն սայթաքումները տեսնելով օրէ օր հիւծեցաւ:

Արամին կեանքի պատմութիւնը, իսկական սրտայոյզ թատրերգութիւն մըն է, զանազան արարներէ բաղկացած:

Այստեղ ջանանք կեդրոնանալ, մեզի համար կարեւոր արարներէն մէկուն՝ Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներու վաճառքին ➡

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ

ՄԵԾ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐ ՈՒՆԵՅՈՂ
ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ ՀԱՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆՆԵՐ

Բնա խղճի խայթ չունեցա՞ք՝ երբ տեսաք, ձեր քաջալե-
րած, հայու անուն կրող Պոլսոյ թրքացած Պատրիարքին՝
Երոպայի մէջ Թուրքերուն ի նպաստ կատարած աշխա-
տանքները:

“IÇİMİZDEKI HAIN”

[ՄԵՐ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ԴԱԽԱՃԱՆԸ]

“HURRIYET” ՊՈԼԻՍ - 4 - 10 - 2000

ԵՐԿՈՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ = ԵՐԿՈՒ ԴԱԽԱՃԱՆ
ԱՌԱՋՈՒԸ՝ ԱՍՈՐԻ ՎԱՐԴԱԴԵՏ ԵՌՈՍՈՒՅ ԱԳՊՈՒԼՈՒԹ.
ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ -
ԵՐԿՐՈՐԴԸ՝ ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԶ ՄԵՍՐՈՊ ՄՈՒԹԱՅԵԱՆ՝
ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Նայիրի»-17-10-2000

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԵԹ ՈՐՈՐԵՆԵԱՆ]

Papaz
Yusuif Akbulut

ՅԱՆԵՐԾ ԵՐԱՍՏԱՎՐՏՈՒԹՅՈՒՆ ԲԵՋՐԻ՝
ԵՌՈՍՈՒՅ ՎԱՐԴԱԴԵՏ

Mesrop II

ՅԱԻԿԵԱՆ ՆՋՈՎԸ ԲԵՋՐԻ՝
ՊԱՏՐԻԱՐԶ Մ.ՄՈՒԹԱՅԵԱՆ

Բնա չմտածեցի՞ք վանք մը քաշուիլ և Ձեր մեղքերը
քաւել՝ Թուրքերուն կամակատար այս Պատրիարքին հետ
գործակցած ըլլալնուդ համար:

Բնա չմտածեցի՞ք հրաժարիլ՝ Թուրքերուն պատուերով
շարժող այս պատրիարքին. Էջմիածինի դէմ տարած աշ-
խատանքներուն ձեր մեղսակցութեան համար:

Ռուբէն Սեւակ շատ իրաւունք ունէր. երբ կ'ըսէր՝

«Ղեկին գլուխը կը նստեցնենք մեր էն ախտագին. էն
այլասերած, էն անպէտ ծնունդները»:

Եւ մենք կը հաւատանք, որ այս ախտագին, այլասերած
և անպէտ ծնունդներուն մաս կը կազմէք:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

➔ վրայ:

Կասկած չկայ, թե Արամ, այս ձեռագիրները ծախած էր, դրամ ապահովելու նպատակով:

Ժողովրդական առածը կ'ըսէ. «ԲՈՒՆՈՐ ՉԱՐԻՔՆԵՐԷՆ, ԲԱՐԻՔ ՄԸ ԿԸ ԾՆԻ»

Արամ որո՞ւ ծախեց այս ձեռագիրները. Պոլսոյ ամենէն ծանօթ երկու մտաւորականներէն՝ Թորոս Ազատեանին և Սուրէն Ծամլեանին: Ինչպէ՞ս գտաւ Արամ այս անձնաւորութիւնները: Մանրամասնութիւնները մեզի ծանօթ չեն. բայց՝ գտաւ: Եւ անո՛նց ծախեց: Բայց, նոյն ատեն, ձեւով մը փրկեց այս ձեռագիրները հաւանական կորուստէ:

Մտածենք պահ մը՝ եթէ Արամ այս ձեռագիրները ծախած չըլլար, և անոնք մնային այդ տան մէջ, հիւանդ պատսպարող և տառապանքի այդ տունին մէջ, երկու պարզ տետրակներ, թուղթի կտորներու նման կրնային զամբիւղ նետուիլ: Եւ յաւիտեան կրնային կորսուիլ այս մասունքները: Ինչպէս որ կորսուեցաւ Ռուբէն Սեւակի արխիւին կարելոր մէկ մասը:

Եւ հիմա, ջանանք նշել, Արամ Չիլինկիրեանի կողմէ Ռուբէն Սեւակի ձեռագիրներուն Թորոս Ազատեանին և Սուրէն Ծամլեանին ծախուելուն «բարիքները»: Տարօրինակ՝ բայց իրաւ:

Մեծ մասամբ, ձեռագիրներուն Արամի կողմէ ծախուելուն շնորհիւ, հրատարակուեցան՝

1.- Երեւանի մէջ 1965-ին, Փրօֆ. Եղուարդ Ջրբաշեանի «Ռուբէն Սեւակ - Ստեղծագործութեան Համառօտ Ակնարկ» գիրքը,

2.- Երեւանի մէջ, 1972-ին, Վլատիմիր Կիրակոսեանին «Ռուբէն Սեւակ- Կեանքը և Ստեղծագործութիւնը» գիրքը,

3.- Երեւանի մէջ, 1985-ին, Ալեքսանտր Թոփչեանի «Ռուբէն Սեւակ - Երկեր» հատորը,

4.- Անթիլիասի մէջ, 1986-ին, Պրն. Խաչիկ Տէտեանի գլխաւորութեամբ, Հայց. Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան [Հ.Ե.Հ.Ո.Մ.] «Ռուբէն Սեւակ- Երկեր» հատորը.

5.- Երեւանի մէջ, 1992-ին, Ալեքսանտր Թոփչեանի «Ռուբէն Սեւակ, Անտիպ էջեր- Աշակերտական Տետրակից» գիրքը,

6.- Երեւանի մէջ, 1995-ին, Ալեքսանտր Թոփչեանի «Ռուբէն Սեւակ-Անտիպ էջեր» գիրքը:

Եւ հիմա, ջանանք խորհրդածել ու հարց տալ.- Արդեօ՞ք կրնանք, գոնէ քիչ մը ներել, Արամ Չիլինկիրեանին կատարած չարիքները- ձեռագիրներուն անոր կողմէ ծախուելուն շնորհիւ կատարուած «բարիքներուն» պատճառաւ:

*
*
*

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐ

Արամ, իր գործած չարիքներուն հետեւանքով, ձեռով մը իր հօր՝ Զերովբէ Չիլինկիրեանին մահուան պատճառ եղած էր: Բայց Արամ, նոր Զերովբէ Չիլինկիրեան մը մէջտեղ բերաւ:

Կը կարծուէր, թէ Արամ, մեռելներուն կարեւորութիւն չի տար: Սխալ էր:

Արամ, իր առաջին ամուսնութենէն, մանչ զաւակ մը ունեցաւ: Եւ անոր անունը «Զերովբէ» դրաւ:

Արամ, իր հօր՝ Զերովբէ Չիլինկիրեանին սնանկութեան պատճառ եղած էր:

Բայց, Արամին մանչ զաւակը՝ նոր Զերովբէ Չիլինկիրեանը, այսօր Թուրքիոյ ամենէն հարուստ անձնաւորութիւններէն մէկն է:

Աշխարհն անվերջ թատրոն մըն է: Յաճախ՝ անհասկնալի:

[Ծարուհակեղի]

ՌՈՒԲԵՆ ՍԵՎԱԿ

Անտիպ էջեր

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԱՂԼԵԱՆ

ՀՈԿՏ. 27-Ի ՈՃՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԱՅԻՆ «ԳՈՐԴԵԱՆ
ՀԱՆԳՈՅՑԸ»

Ամօթալի և նուաստացուցիչ խեղկատակութիւն է, անցնող շուրջ չորս տարիներու ընթացքին կատարուած հետաքննութիւնները Հայրենի արդարադատութեան մարմիններուն կողմէ սարքուած SOAP-OPERA-ին՝ նման ամերիկեան O.J. Simpson-ի դատավարութեան: Ինչո՞ւ կը ձգձգուի այս զգուելի և կեղծաւոր դատավարութիւնը... Ի՞նչ փաստելու համար... Ի՞նչը և որո՞նց ծածկելու համար: Եթէ հայրենի արդարադատութիւնը զանազան ԱՐՏԱՔԻՆ քէ՛ նԵՐՔԻՆ ճնշման տակ ի վիճակի չէ, արտօնութիւն չունի, թոյլատրուած չէ ճշմարտութիւնը բացայայտելու, ուրեմն թող միանգամայն վերջ տայ այս զգուելի, հոգեմաշող, ապսպրանքի տակ գործող անպատուաբեր զաւեշտախաղին, որ կ'երկարի ժողովուրդը յիմարի տեղ դնելով՝ ինքզինքն ձեւացնելով ջայլամ:

Արեւի լոյսին պէս պայծառ ու յստակ էր ոճիրը զոր մանրակրկիտ կերպով, որպէս "BREAKING NEWS", ուղղակի հաղորդուեցաւ միջազգային բոլոր հեռուստացոյցերով միանգամայն և դէպքին վայրէն իսկ, ապշեցնելով մարդկութիւնը համայն աշխարհի և մանաւանդ՝ հայերս: Զարմանալին այն էր՝ արդեօ՞ք օտար լրատուական (հեռուստացոյց) ընկերութիւնները անկասկած, նաեւ հայրենիքները նախօրոք զգուշացուած էին պատահելիքին մասին, որ դէպքէն մի քանի րոպէ անց արդէն՝ CNN, BBC, NBC, TV5 և շատ ուրիշներ սկսան դէպքին վայրէն ուղղակի հաղորդման, կազմ ու պատրաստ, հանդիսատես ըլլալով եղբունագործութեան բոլոր մանրամասնութիւններուն, և արհեստավարժօրէն նկարահանեցին եղածը, կարծէք Hollywood-եան. Cowboy-ական քէ ոճ-

հաննեցին եղածը, կարծէք Hollywood-եան. Cowboy-ական քէ ոճ-
 րային ֆիլմի մը նկարահանումը ըլլար: Ոճերագործները, անկաշ-
 կանդ, հանդարտ, սառնասրտօրէն զգեստնեցին իրենց քիրախները,
 և անարգելք, հանդարտօրէն հեռացան... շշմեցնելով ամէնքին:

Եթէ դատական հետախնուութիւններու ողբերգական զաւեշտա-
 խաղը կը կատարուի պարզապէս Եւրոպական Խորհուրդի և «Ժո-
 ղովրդավար» ԱՄՆ-ի պարտադրած ստրկացուցիչ պայմանները
 լրացնելու համար, որպէսզի Հայաստանը իրաւունք և արտօնու-
 քիւն ստանայ անդամ ըլլալու ՔԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ԱԶԳԵՐՈՒ (Երկիր-
 ներու) ակումբին... Այդ ակումբին կեդրոնական հիմնադիր եր-
 կիրները կը վայելեն առանձնաշնորհումներ, օրինակ՝ մէկ ամիս
 առաջ ԱՄՆ-ի դատական բարձր մարմինը մահուան վճիռ արձա-
 կեց Պաֆիստանցի Ամալ Քասիին դէմ, որ ինը տարիներ առաջ
 ռեիթ էր գործած ամերիկայի մէջ, սպաննելով ամերիկեան
 գաղտնի սպասարկութեան (CIA) պատկանող երկու գործակալ-
 ներ: Ամալ Քասին lethal սրսկումով սպաննուեցաւ պաշտօնապէս:
 Ելեկտրական աթոռով, կազախուցով, թոյնի սրսկումով, հեռար-
 ձակ հոքիքներով և այլն, գեր-հզօր և զօրաւոր, «ֆաղափակիր»
 անդամներուն արտօնուած է սպաննել, սակայն ո՛չ՝ փոքրերուն և
 տկարներուն, նոյնի՛սկ եթէ ասոնք իրաւունք ունենան:

Աշխարհի բոլոր կրօններն ալ կը զգուշացնեն մարդ անհատը,
 պատուիրելով որպէս օրէնք... ՄԻ՛ ՍՊԱՆՆԵՐ... ՍՈՒՐԴ ՊԱՏԵԱՆԸ
 ԴԻՐ... «ՍՈՒՐ ԲԱՐՁՐԱՅՆՈՂԸ ՍՈՒՐՈՎ ԱԼ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԸ-
 ԻՒ»... և այլն: ՍՊԱՆՆԵԼԸ ՀԶՕՐՆԵՐՈՒՆ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ է մի մի-
 այն... որպէս «ֆաղափակրութեան պաշտպաններու» մեծաշնորհ...
 Մեծ գիտնական Այնշթայնի յարաբերականութեան օրէնքը ի զօ-
 րու է այստեղ եւս... նման «Նայիրի»ի խմբագրականին՝
 «ՅԻՇՈՂՆ Է ՄԵՂԱՒՈՐԸ, ՈՉ ԹԷ... ՄՈՌՅՆԵԼ ՈՒԶՈՂԸ»:

27.11.2002 Տուպայ

ten / ten
 MODERN SHOES EST.

ETS. ten/ten POUR LA FABRICATION DE CHAUSSURES MODERNES

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Ի՞ՆՉ Է ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՒ
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԻՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԵՒ
ԻՐԵՆՑ ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹՅԱՆ 26
ՕԳՈՍՏՈՍ 1915-ԻՆ, ՉԱՆԴՐԸ-ԷՆ ԱՅԱԾ ԳԱՅՈՂ
ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ
ՃԵՄԱԼ ՕՂՈՒՋԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ,
ԹՈՒՐԶ ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՒ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԴԱՇՆԱԿ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՂԱՆԴԱԻՈՐՆԵՐԸ, ԸՍՏ ԻՐԵՆՑ
ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ, ԽԵՂԱԹԻՐԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍ ԿԱԶՄՈՂ ԴԱՆԻԷԼ
ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ ՀԵՐՈՍԱՅՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸ
ՅՕՐԻՆԵՑԻՆ. ԵՒ ԱՅՍ ԱՌԱՍՊԵԼԸ ԱՅՍ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԹԱԿՆԵՐԸ ՏԱՐԱԾԵՑԻՆ
ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ, ԻԲՐ ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ:

ՄԵՆՔ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ
ԱՌԱՍՊԵԼԻՆ ՄԷՋ, ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻՆ ԴԷՍ
ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՆԻՐԱԻՈՒԹԵՆԷՆ ԱՅԼԵԻՍ
ԸՆԴԿՁԵԼՈՎ, ՊԻՏԻ ՋԱՆԱՆՔ
ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԷՋՏԵՂ ՀԱՆԵԼ՝ ՄԻՆՉԵԻ
ՀԻՄԱ ՉՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՏԵՐՈՒՆ ԱՆԾԱՆՕԹ
ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՎ, ՅԱՆՈՒՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

Մեր աջ Գրոհի՞նը ԿԵ ՉՕՆԵՆԵ՛ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՐԵԱՆ

Ի՞նչ է ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՒ
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԻՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԵՒ
ԻՐԵՆՑ ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ 26
ՕԳՈՍՏՈՍ 1915-ԻՆ, ՉԱՆՂԸՐԸ-ԷՆ ԱՅԱՇ ԳԱՅՈՂ
ՃԱՄՐՈՒՆ ՎՐԱՅ, ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ
ՃԵՄԱԼ ՕՂՈՒՋԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ,
ԹՈՒՐԶ ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՒ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԴԱՇՆԱԿ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՂԱՆԴԱԻՈՐՆԵՐԸ, ԸՍՑ ԻՐԵՆՑ
ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ, ԽԵՂԱԹԻՒՐԵՅԻՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍ ԿԱԶՄՈՂ ԴԱՆԻԷԼ
ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ ՀԵՐՈՍԱՅՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԱՌԱՄՊԵԼ ՄԸ
ՅՕՐԻՆԵՅԻՆ. ԵՒ ԱՅՍ ԱՌԱՄՊԵԼԸ ԱՅՍ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԹԱԿՆԵՐԸ ՏԱՐԱԾԵՅԻՆ
ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ, ԻԲՐ ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ:

ՄԵՆՔ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ
ԱՌԱՄՊԵԼԻՆ ՄԷՋ, ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻՆ ԴԷՄ
ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՆԻՐԱԻՈՒԹԵՆԷՆ ԱՅԼԵԻՍ
ԸՆԴԿՁԵԼՈՎ, ՊԻՏԻ ՋԱՆԱՆՔ
ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԷՋՏԵՂ ՀԱՆԵԼ՝ ՄԻՆՉԵՒ
ՀԻՄԱ ՉՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՏԵՐՈՒՆ ԱՆԾԱՆՕԹ
ՓԱՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՎ, ՅԱՆՈՒՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ:
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

Մեր համոզումով, 24
Ապրիլ 1915-ի Եղեռնի մտաւո-

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆԸ՝ ՀԱՅ ԱԶԳՍ

րականներուն նահատակութեան պատմութեան մասին, ամենաճշգրիտ մեկնաբանութիւնը կատարած է՝ մեծ հայրենասեր, բանաստեղծ և գրագետ Անդրանիկ Ծառուկեանը:

13 Հոկտեմբեր 1985-ին, Նիսի մէջ, Ռուբէն Սեւակի ծննդեան 100-ամեակի հանդիսութեան նախագահն և բանախօսը եղող Անդրանիկ Ծառուկեան այդ օր, ի միջայլոց, հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ.

«Մեր բոլոր նահատակ մտաւորականներուն համար «ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԵԾԱՆ» կ'ըսենք, և այդպէս կը վերջանայ:

Արդեօք ոճրագործները ի՞նչ ձեւով խոշտանգած են նահատակները:

Այս մասին զանազան վկայութիւններ, զանազան գրութիւններ կան, քիչ մը սուտ, քիչ մը իրաւ: Անոնք նուիրագործուած են:

Մեզի համար պարզ է. նահատակուեցան բոլորն ալ և սուրբեր դարձան:

Բայց, բարեբախտաբար, Ռուբէն Սեւակի կեանքին մէջ, դրուագ մըն ալ կայ, մինչեւ իր մահուան սեմը:

Ուրիշ նահատակ մտաւորականներուն մասին չկայ այս բանը, Դ. Վարուժանի կամ Սիամանթոյի և կամ Ռուբէն Զարդարեանի մասին չկայ:

Բայց, Ռուբէն Սեւակի մասին, իրական պատմութիւն մը կայ:

Չանդըրը-ի մէջ մեծատունի մը, ազդեցիկ մարդու մը աղջիկը հիւանդ է, և Ռուբէն Սեւակ կը բժշկէ այդ աղջիկը:

Բայց աղջիկը կը սիրահարուի Ռուբէն Սեւակին:

Եւ աղջկան հայրը Ռուբէն Սեւակին կ'ըսէ՝ «Չեր ճակատագիրը ճշդուած է. ձեզ սպաննելու պիտի տանին: Եկո՛ւր թրքացիր, աղջկանս հետ ալ ամուսնացիր: Այս պարագային քեզ կրնամ ազատել»:

Հակառակ, որ Ռուբէն Սեւակի մտաւորական ընկերները, բանտի ընկերները, իրեն կը թելադրեն, կը պնդեն և կը փորձեն համոզել զինք ամէն գնով, ըսելով՝ «հոգ չէ. վնաս չունի այլեւս. թրքացիր, կին մըն ալ առ. ի՞նչ կ'ըլլայ»: Բայց Ռ. Սեւակ կը մերժէ: «Թրքանալը վատութիւն է» կ'ըսէ:

Իր մահէն անմիջապէս յետոյ, Ռուբէն Սեւակի անունը երրորդութեան մը հետ կապուեցաւ՝ Դանիէլ Վարուժան, Սիամանթօ, Ռուբէն Սեւակ»:

Անդրանիկ Ծառուկեանի 24 Ապրիլ 1915-ի մտաւորական նահատակներու մասին այս շատ իրատես մեկնաբանութենէն յետոյ, պիտի ջանանք նշել՝ Ռուբէն Սեւակի նահատակութեան մասին, Չանդըրը-ի մէջ անոր աքսորեալ բախտակից ընկերներուն վկայութիւնները, կարգ մը յապաւումներով [պահելով բնագրին հարազատութիւնը]

**ՉԱՆԴՐՐԸ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆ ՍԻՔԱՅԷԼ ԾԱՄՏԱՆՃԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
ՉԱՆԴՐՐԸԷՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ**

«Այն երեք զոհերը, որոնց հետ անձնական շատ մը յիշատակներով կապուած եմ, և որոնց եղերական վախճանը միշտ սրտիս մէջ կ'արիւնի, եղած են Դանիէլ Վարուժան, Տիրան Զէլէկեան և Ռուբէն Սեւակ:

1915 Յունիսի վերջերը, առաջին կարաւանին մեկնելէն և տասն և ինը հոգիներու ալ Պոլիս վերադարձը արտօնուելէ յետոյ, մեկուկէս ամիսի չափ, միասին ապրեցայ Սեւակին հետ:

Ես, ուրիշ վեց հոգիներու հետ, միասին կ'ապրէի: Բոլոր ընկերներս ալ, առանց բացառութեան, մաս կը կազմէին Պոլիս վերադառնալու արտօնուածներուն. Սեւակ ալ, այդ օրերուն, նոր հասած էր Չանդըրը, ուրեմն, անմիջապէս որոշեցինք մեր կենակցութիւնը:

Պոլսէն ծանօթ էր ինծի իր դիւրահաղորդ և զուարթ հոգին: Տօնական զուարթախոհութեամբը լեցուած էր տուներնիս: Այդ ատեններուն (Յուլիսի սկիզբները) տակաւին չէինք գիտեր առաջին կարաւանին վիճակուած բախտը, և անտեղեակ էինք տակաւին թուրքին եղեռնի կամքին:

Իսլամին ծոմապահութիւնը սկսած էր արդէն, և ծայր տուած եղեռնի ապերասանութիւնը:

Ջարդերու չարաշուք գրոյցներ սկսած էին մեր ականջը հասնիլ: Այդ միջոցներուն էր, որ օր մը, մեծ իրարանցումի մը մէջ տեսայ զինքը:

Այն տեսակ խօսք մը տարածուած էր աքսորականներուս մէջ, թէ մահմետականութիւնը ընդունողը ազատ պիտի արձակուէր:

Այդ ատենները, առաջին կարաւանը մեկնած էր արդէն և եօթանասուն հոգիի չափ մնացած էինք: Ամբողջ երկու օր, խեղճը աշխատեցաւ, համոզելու համար տկար հոգիները, որ մահը մահմետականացումէն աւելի աղէկ է, և զատ-զատ երդում ընել տուաւ ամէն անոնց, որոնց հոգիի ուժին վրայ կասկած ունէր, թէ հաւատարիմ պիտի մնան իրենց լոյս-հաւատքին:

Երբ մեր կարաւանը Չանդըրը հասաւ, մեր մէջը ութը բժիշկներ կային, իսկ Չանդըրըի մէջ բժիշկ չկար բնաւ: Մեր բժիշկ ընկերները իրենց արուեստը, տեղույն բնակիչներուն բարւոյն ի գործ դրին:

Պոլիս մեկնումներէ յետոյ, երեք բժիշկներ մնացած էին: Այդ երեքէն ամենէն աւելի փնտռուածն էր Սեւակ: Զաղաքին մէջ կանոնաւորապէս բժշկութեամբ կը զբաղէր:

Տօքթ. Տինանեան, Պոլիս վերադառնալուն առիթով, Սեւակին յանձնած էր վերադարձանութիւնը թուրք աղջկան մը, որուն վրայ ինքը վիրաբուժական գործողութիւն մը կատարած էր: Այդ աղջկան հայրն էր Չէթէճի Արապաճը Իսմայիլ:

Տօքթ. Տիմանեանի մեկնու-
 Իէն յետոյ, Սեւակ կանոնա-
 ւոր կերպով կը շարունակէր իր բժշկա-
 կան այցելութիւնները այդ աղջկան:

Օր մը, կեսօրէն բաւական վերջը, տա-
 կաւին ճաշի չէր եկած: Ճիշդ կեսօրին
 ճաշի համար տունը կը գտնուէինք,
 իրարու չսպասելու համար: Տրուած ըլլալով
 իր ճշդապահութիւնը՝ արտասովոր բան մըն
 էր եղածը: Ես, գրեթէ մտահոգ, իրեն կը
 սպասէի, ճաշասեղանին գլուխը:

Վերջապէս եկաւ. բոլորովին անսովոր
 կերպով իրեն համար. անխօս էր: Տքնու-
 թիւնէ դեռ նոր դուրս եկողի մը յոգնածու-
 թիւնը ուներ դէմքին արտայայտութիւնը:
 այտնապէս չարչարուած էր: Սեղանի վրայ
 սն մը չխօսեցաւ: Երրորդ մը կար մեզի սե-
 ղանակից: Երրորդին մեկնելէն յետոյ, երբ
 առանձին մնացինք, խոստովանելու պէտ-
 քէն ճնշուած մէկու երկչոտութեամբ սկսաւ
 պատմել ինծի, թէ ինչպէս դարմանուող
 թուրք աղջկան հօրը կողմէ տուն կանչուե-
 լով երկու ժամ վար դրուած էր: Ապերախ-
 տը նկարագրած էր, թէ ինչպէս հայկական
 ջարդերը մոլուցքով մը կատարուելու վրայ
 էին, թէ ամէն օր նմանօրինակ հրամաննե-
 րու կը սպասուէր Չանդըրըի հայերուն
 ամար, հետեւաբար իր խանդաղատանքի
 լացումները պարզելով տօքթէօրին. կը հա-
 մոզէր զինքը, ընդունիլ մահմետականու-
 թիւնը, քանի ուշ չէր: Պտտցուցած էր զին-
 քը իր տան բոլոր մութ անկիւնները և խոր-
 հըրդաւոր նկուղները. ջատուկ մօրը՝ Տօք-
 թէօրին ճակատը համբուրել տուած էր, և
 յետոյ, գրեթէ արտօնած զինքը որ մեկնի,
 հրաւիրելով որ մինչեւ 24 ժամ, զինուորագ-
 րութեան ճիւղի նախագահին դիմէ, իր
 կրօնափոխ եղած ըլլալը յայտնելու համար:

Հետեւեալ օրը Պայրամ էր: Սեւակ, ճակտի
 պարկեշտ քրտինքով մը պատմեց ինծի. թէ

ինչպէս ոգորած էր, համոզելու համար այդ անողորքը, թէ այդպիսի պահանջում
 մը չներկայացուի իրեն, թէ ինքը որքան կը սիրէր կեանքը՝ իր զաւակներուն հա-
 մար, ուստի չէր ուզէր մեռնիլ: Մեկնած ատենը, հեթանոսը նորէն շեշտած էր,
 թէ սպասուած հրամանը կրնար նոյնիսկ քսանւշորս ժամէն առաջ հասնի. հե-
 տեւաբար պէտք էր աճապարել, պաշտօնական դիմումը ընելու համար զինուո-
 րագրութեան ճիւղի պետին:

Այսպէս յայտնուեցաւ Սեւակի և Տօքթէօրի միջև տեղի ունեցած խօսակցութիւնը:

Սպառնալիքին դեմ կարելի չէր անտարբեր մնալ. որովհետեւ տեղեակ էինք եղեռնին համատարած թալանարկին, որուն երեք - չորս օր առաջ. Էնկիւրի իր երկու հազարէ աւելի լաւագոյն այրերը զոհ տուած էր: Մենք որոշումը տալու համար չմտածեցինք իսկ, որովհետեւ մէկ հատիկ էր ան:

Սեւակ, երբեք իրմէ սպասուած դիմումը չըրաւ զինուորականութեան ճիւղի պետին:

Մեր ընկերները խուճապի չմատնելու համար, գաղտնի պահեցինք միջադէպը, մեզի գաղտնակից առնելով միայն Տիրան Զելէկեանը:

Բայց մեր հոգիները, սկսած էին արդէն, տաժանութեան մթնոլորտին մէջ թեւածող մահուան սարսափը ծծել: Մեր տունը քաղաքին եզրն էր, գրեթէ դուրսը: Որոշեցինք քաղաքին մէջ փոխադրուիլ, և գացինք տեղափոխուիլ մեր դժբախտ մեկնող ընկերներէն թափուր մնացած տուն մը:

Չանդըրըի Իթթիհատի պատասխանատու քարտուղարին ջանքերով, տեղույն միթէսարըֆը, Ասաֆ պէյ ուրիշ տեղ փոխադրուեցաւ, որովհետեւ յայտնապէս հայերու հանդէպ բարեացակամ վարմունք մը ցոյց կու տար:

Ասաֆէն վերջ, փոխանորդաբար Չանդըրըի միթէսարըֆութեան պաշտօնը կը վարէր, Զասթէմունիի վիլայէթին ոստիկան զինուորներուն ընդհանուր հրամանատարը:

Սեւակ, միթէսարըֆի փոխանորդին հետ շատ մտերիմ յարաբերութեան մէջ էր: Երկրորդ կարաւանն ալ տուինք մենէ, անօրէնութեան ճամբաներուն. և անոր յուղարկ երթալէ մեր վերադարձին. կառավարչատուն հրաւիրուեցանք զեկոյցի մը տեղեկանալու համար: Երեսունևեօթը հոգի մնացած էինք. մեր մէջ հաշուելով Սեւակը, Վարուժանն ու Զելէկեանը:

Երեսուն և եօթը հոգիներու ցանկ մը եկած էր: Ասոնք ազատ պիտի ձգուէին և Պոլսէ գատ ուզած տեղերնին երթալու ազատ պիտի ըլլային: Այս ցանկին անուններէն հինգին տերերը կամ Պոլիս վերադարձած էին, կամ թէ մենէ մեկնող կարաւաններէն մէկին կամ միւսին մաս կազմած: Ասոր փոխարէն. մեր ընկերներէն հինգին անունները կը պակսէին ցանկին մէջ:

Այդ հինգ մեր սիրելիներուն մէջ էին նաեւ մեր սիրելագոյն Վարուժանն ու Սեւակը:

Ասոնք՝ Պոլիս, թէ իրենց ընտանիքներուն և թէ՛ ներքին գործոց նախարարութեան դիմում ըրին հեռագրով, որպէս զի իրենք ալ մեզի պէս նկատուին:

Մինչ այն, Իթթիհատի պատասխանատու քարտուղարին ջանքերով. որոշուեցաւ որ այդ հինգը մեր Այաշի ընկերներուն քիվ փոխադրուին: Որոշում կայացած էր, Չանդըրըի մէջ հայ աքսորական չթողուլ:

Քաղաքային և զինուորական գերիներ սկսած էին հասնիլ քաղաք:

Ծատ նշանակալից պարագայ մըն է վերջին տեղեկացածս թէ. մեր հինգ ընկերները Այաշ փոխադրելու որոշումը տրուած թուականին, Այաշի մեր ընկերները ա՛լ չկային յաւիտենապէս:

Սեւակ օգտուելով կառավարչի փոխանորդին հետ ունեցած իր մտերմական յարաբերութիւններէն, իրենց մեկնումի օրը, երկու երեք անգամ յետաձգել տըլաւ, եղած դիմումներու վրայ Պոլսէն գալիք պատասխանի մը սպասելով: Ոչ մէկ պատասխան:

Վերջապէս Օգոստոս 13/26 1915, Հինգշաբթի առաւօտ մը, նախորդ գիշերը Սեւակ հրաժեշտ առած էր կառավարչի փոխանորդէն, հինգ հոգին երկու կառքով ճամբայ ելաւ, մէկ հեծեալ ոստիկան-զինուորով և մէկ ոստիկանով: Միթէսարըֆի փոխանորդը ամէն բարեացակամ կարգադրութիւն ըրած էր, Սեւակը և իր ընկերները ողջամբ Այաշ հասցնելու համար: Կառապանը եկած էր (→ էջ 3)

ԻՆՉ Է ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՒ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ... (Ծար. էջ 2-էն)

արդէն, շատ ժամանակ չունէինք խորհելու, և ճամբայ ելանք, մեկնողներու ժամադրավայրը, քաղաքին կամուրջը փութալու: Անլուսին Օգոստոսեան պայծառ երկնքի մը տակ, դեռ չճեղքուած մութին յանձնեցինք մեր ընկերները:

Նոյն իրիկունը, ժամը 12-ին, անոնց սպանման լուրը, Թիւնէյէն հեռաձայնով եկեր էր Չանդըրը: Տեղոյն ոստիկան զինուորներու հրամանատար Նուրէտտին և Իթթիհատի պատասխանատու-քարտուղարը՝ Օղուզ, հեռաձայնի տեղը գտնուելով, քրքիջով ընդունեց էին գոյժը:

Գիշերը՝ կառավարչի փոխանորդը, եղեռնէն կատղած, մանաւանդ իր սիրական բարեկամին սպանութենէն այլայլած, ներկայութեանը կը կանչէ Նուրէտտինը և իր ծանր կասկածները կը յայտնէ: Այդ միջոցին Ռէշիտ փաշա տակաին կը շարունակէր կուսակալ մնալ Վիլայէթին, և ձեւական հետապնդումներ կատարուելով, իբր սպանիչ տասնամեկ խեղճուկ գիւղացիներ բերուեցան Չանդըրըի բանտը:

Հետեւեալ օրը, Ուրբաթ, կառավարչի փոխանորդին մօտ մեր դիմումին, տեղեկացանք այս մանրամասնութիւններուն, ու տեղեկացանք նաեւ, մահէն դառնագոյն իրողութեան, այն թէ առտուն իսկ, հինգ զոհերուն մեկնելէն 24 ժամ վերջ, Պոլսէն հեռագիր մը եկած էր, արտօնող որ այդ հինգն ալ միւս 32-ին պէս նկատուին: Տրուած չէ երբեք մարդուն, չարաբախտութեան անողոք անիւր կատեցել:

Յետոյ, ստուգապէս տեղեկացայ, որ չէթէ Արապաճի Իսմայիլ, մեր հինգ ընկերներուն ժամանելէն երկու ժամ առաջ, երեւցած է Թիւնէյ, գիւղացիները գլուխը հաւաքած, բանի մը համոզելու աշխատելով, ու յետոյ իր ճամբան շարունակած է դէպի Էնկիւրի:

ՄԻՔԱՅԷԼ ԾԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՊՐԻԼ ՏԱՄՆԸՄԷԿԻ

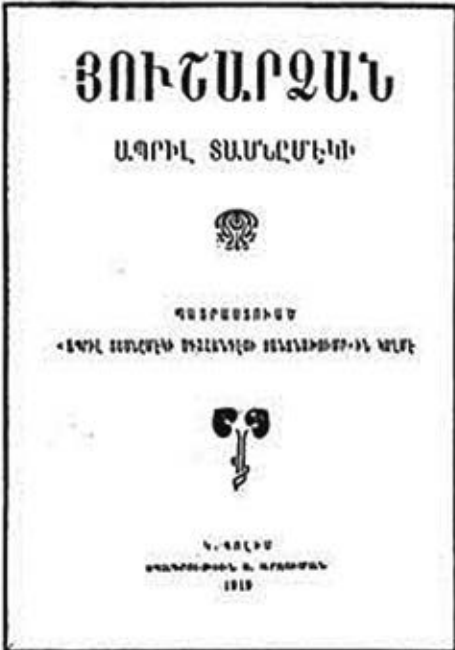
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ «ԱՊՐԻԼ
ՏԱՄՆԸՄԷԿԻ ՍԳԱՀԱՆԴԵՍԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ»-ԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 1919

ՉԱՆԴՐԸ ԱԶՍՈՐՈՒԱԾ ԵՒ
ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆ

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
Ո՞Վ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՅ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պարագաները այնպէս բերին, որ ամենագարհուրելի պայմաններու մէջ գործուած այս ոճիրը անպատիժ չմնայ: Թուրք սպայ մը, Մէհմէտ Իզզէթ պէյ, զինուորական հրամանատար Չանդըրըի, իրեն համար պատուոյ խնդիր մը դարձուց ոչ միայն ոճրագործներուն, այլև անոնց ընկերներուն բնաջնջումը և այս գործը գլուխ հանեց անողորմաբար, հետապնդելով և սպաննելով բոլորն ալ. անոնց պետէն մինչև յետինը մեղսակիցներուն, և ասիկա տաքը տաքին, շատ կարճ ատենուան մը մէջ:

Այս ոճրագործները սակայն պարզ գործիքներ էին: Բուն յանցաւորն էր Իթթիհատի Չանդըրըի պատասխանատու քարտուղար [Զեաթիպի Մէսուլ] Ճէմալ Օղուզ պէյ, որ անձամբ կազմակերպած էր Վարուժանի և ընկերներուն սպանութեան գործը և որուն ձեռքը, Զիւրտ Ալօ ու իր ընկերները գործակատարի մը դերը միայն ունեցած էին: Թէեւ, 1918-ի զինադադարէն ետք ձերբակալուելով Պոլսոյ մէջ, դատուեցաւ պատերազմական ատեանի մը առջեւ, բայց ձեւական պատիժի մը ենթարկուեցաւ և գէթ, ինծի յայտնի չէ, թէ ինչ վախճան ունեցաւ: Կատարուած դատավարութիւնը պարզ գայթակղութիւն մըն էր ինքնին և անոր ամէնէն ընդվզեցուցիչ դրուագներէն մէկը եղաւ այն անհաւատալի պարագան,

որ մեզի հետ Չանդըրը աքսորուած հայ սեղանաւոր մը, Յովհաննէս Թերլէմէզեան դատարանին առջեւ բարի վկայութիւն տուաւ ի նպաստ այդ մեծ ոճրագործին, ինչպէս արդար զգուանքով մը արձանագրեցին Պոլսոյ այն ատենուան հայերէն թերթերը:

**

Վարուժանի և Տօքթ. Ռ. Չիլինկիրեան-Սեւակի խումբը նահատակուելու համար ճամբայ չհանուած, Մեհմէտ Իզզէթ պէյ պատուոյ խօսք տուած էր Տօքթ. Ռուբէն Չիլինկիրեանին, թէ ողջ-առողջ պիտի հասնի Պոլիս և թէ որեւէ վտանգ չկայ ոչ իրեն և ոչ ալ իր ընկերներուն համար: Ըսեմ, որ Տօքթ. Ռ. Չիլինկիրեան շատ յարգ կը վայելէր Չանդըրի մէջ: Մեզի հետ գտնուող բժիշկները մեծ մասով գացեր էին: Ինքն ալ չափազանց համակրելի էր և ասկէ զատ՝ Միւթէսարըֆ Ասաֆ պէյը ազատեց թունաւորուած ատենը, որով ձեռքէ ձեռք կը խլէին զինքը:

Եւ սակայն, հակառակ Իզզէթ պէյի խոստումին, սպանութիւնները գործուեցան:

Իզզէթ պէյ, այս եղածը լսելուն պէս կատղած է: Յայտնաբար ամբաստանած է տեղւոյն իթթիհատականները, որոնք իրմէ զէնք ուզեր էին և չկրնալով ստանալ, հաւաքեր էին քաղաքի բնակիչներէն:

Որովհետեւ, երբ ընդհանուր զինահաւաքութիւն եղաւ, հայոց զէնքերը վարդրին, նոյնիսկ յետին դաշոյնը, իսկ թուրքերուն զէնքերը, նոյնիսկ արգիլուածները, վերադարձուցին նոյնութեամբ: Բարկացած Իզզէթ պէյ անմիջապէս հեռագիր մը կը դրկէ Գասթէմունի Ռէշիտ փաշային, բողոքելով եղածին դէմ և աւելցնելով, որ «Նամուսըասքերիէմի փայմալ էթտիլէր» [զինուորական պատիւս ոտնակոխեցին]: Եթէ այս բողոքը չըլլար, ապահովաբար պիտի սպաննէին բոլոր միւս մնացածները:

Իզզէթ պէյ չբաւականացաւ բողոքի այս հեռագրով, այլ ինք անձամբ գնաց թիւնէյ, քննութիւն կատարեց և Զիւրտ Ալոյէն զատ միւսները, ինչպէս փոլիս-Սիւլէյմանը ձերբակալելով դրկեց Էնկիրի, այն ալ այն պատճառով, որ Պոլսոյ գերմանական դեսպանատունը պահանջած էր սպանիչներուն պատժուիլը:

Վարուժանէն և Ռ. Սեւակէն զատ, միեւնոյն խումբին միւս նահատակները եղան Օննիկ Մաղազաճեան, երկաթագործ Վահան Զէհեայեան և Պոլսոյ Օրթագիւղէն հացագործ Արթին աղա:

*~

1919 Դեկտեմբերին, Իթթիհատի Չանդըրըի պատասխանատու քարտուղար Ճեմալ Օղուզ պէյ, որ Վարուժանի և ընկերներուն սպանութեան գործը կազմակերպած էր, և ասոր գործակիցը՝ Չանդըրըի ոստիկան-գինուորներու հրամանատար համբաւաւոր «Քէմիք Զըրան» ոսկոր կտրող Նուրէտտին պէյը հրապարակով դատաստանի ենթարկուեցան Էսատ փաշայի նախագահութեամբ գումարուած պատերազմական ատեանի մը առջեւ, Պոլսոյ մէջ:

Ճեմալ Օղուզ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցաւ անգլ. ոստիկանութեան կողմէ: Իր և իր Գասթէմունիի պաշտօնակցին՝ Հասան Ֆէհմիի ջանքերով, պաշտօնանկ եղած էր Գասթէմունիի կուսակալ Ռէշիտ փաշան, որ հակառակած էր հայոց տեղահանութեան: Ձերբակալուած միջոցին Պոլսոյ թերթերը գրեցին, թէ կէս միլիոն ոսկիի հարստութիւն մը ուներ: Չանդըրըի մէջ ընդհ. տնօրէն էր պետական գուլպայի գործարանին, որ գլխաւորաբար գինուորներու յատուկ գուլպաներ կը պատրաստէր: Ամբողջ շրջանակին պարենաւորման գործերն ալ իր ձեռքէն կ'անցնէին:

Ամբաստանուած էր նաեւ մեծ զեղծումներու համար, իր իսկ թուրք ընկերներուն կողմէ:

Գտնուած է Ատանա 1909-ին, կոտորածի տարին:

Ահա այս հրէշն էր, որ պատժական ատեանին կողմէ դատապարտուեցաւ 5 տարի և 4 ամսուան թիապարտութեան, 9 Փետր. 1920-ին, իսկ Նուրէտտին՝ 6 տարի և 8 ամսուան, իր բացակայութեան դատուած ըլլալուն համար:

Այս դատաւարութեան ընթացքին վկայութիւն տուաւ Գասպար Չերազ, որ կը գտնուէր Չանդըրըի աքսորականներուն մէջ: Գ. Չերազ, Չանդըրըէն վերադարձին տեսած էր այն վայրը, ուր մորթոտուած էին 5 նահատակները. բլուրի մը ստորոտը: Տեսած էր տարբաղադրուած դիակները նահատակներուն. որոնք շատ թեթեւ թաղուած էին և յորդառատ անձրեւները հողին մակերեսը հանած էին զանոնք: Ոճիրը գլուխ հանած էր չէթեճի ոստիկան Իսմայիլը, որուն հիւանդ աղջիկը մահէն ազատած էր Տօքթ. Ռուբէն Չիլիկլիբեան:

Ջոհերը Պոլսէն հեռագրի կը սպասէին Պոլիս վերադարձուելու համար:

Հեռագիրը եկած էր զոհերը ճամբայ չհանուած, բայց Օղուզ գաղտնի պահած էր զայն, որպէսզի գլուխ հանէ ոճիրը:

Նոյն ատեանին վկայութիւն տուած էր նաեւ Օհան [նախկին (Ծար.ը էջ 8)

**ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻՐԲ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Գ Ա Յ Լ Ե Ի Գ Ա Ռ Ն ՈՒ Կ Ի Պ Ա Տ Մ ՈՒ Թ Ի Ի Ն Ը**

Գայլ և գառնուկի պատմությունը գիտե՞ք արդեօք:

Գայլը, գառնուկին կ'ըսէ. «Ջուրս կը պղտորես»:

Գառնուկը կը պատասխանէ. «Պարոն գայլ, ջուրդ ինչպէ՞ս կրնայ պղտորիլ. դուն ջուրին վերի կողմն ես. ես ալ վարի կողմը»:

Գայլը կ'ըսէ. «Պղտորես կամ չպղտորես՝ ես բեզի պիտի ուտեմ»:

Ամերիկան, Իրաքի մէջ, իբր թէ զանգուածային բնաջնջման զէնքեր կան պատրուակելով, Իրաքի վրայ յարձակելու կը պատրաստուի:

Իրաքի մէջ փնտոտուքներ կատարող քննիչներուն պետը HANS BLIX 10 Յունուար 2003-ին, Ապահովութեան Խորհուրդին անդամներուն յայտարարութիւն մը կու տայ և կ'ըսէ թէ՝ «Իրաքի մէջ զանգուածային բնաջնջման զէնքեր չգտանք»:

Ամերիկեան Արտաքին Գործոց Նախարար COLIN POWELL այս մասին տուած պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ՝ «Իրաքը զարնելու համար՝ անպայման անոր յանցանքի վրայ բռնուիլը պայման չէ:

Իրաքին, յանցանքի վրայ չբռնուիլը ըսել չէ, թէ անիկա յանցաւոր չէ և իրեն պարտադրուած պայմանները չէ բռնաբարած»:

Այս խօսքերը ի՞նչ տարբերութիւն ունին «Գայլ և Գառնուկի» պատմութեան մէջ գայլին ըսածներէն:

Ամերիկային նպատակը՝ Իրաքը «ուտել» է: Իրաքը զանգուածային բնաջնջման զէնքեր ունենայ կամ չունենայ, տարբերութիւն չ'ըներ:

Ամերիկան Փետրուար ամսուն մէջ Իրաքի վրայ պիտի յարձակի:

Ամերիկան՝ Իրաքի «PETROLE»ին պէտք ունի:

11 Անպտեմբեր 2001-ի Նիւ-Եորքի մէջ կատարուած ողբերգութենէն յետոյ, Ամերիկան այլևս, Մանուտի-Արաքիոյ վրայ չի կրնար վստահիլ:

Այդ պատճառաւ, Աշխարհի երկրորդ մեծ PETROLE-ի պահեստները ունեցող Իրաքի վրայ Ամերիկան, յառաջիկայ շաբաթներուն, յարձակման կը պատրաստուի:

Ամերիկան «Աշխարհին Տէրը» ըլլալու հանգամանքը տեւականացնելու համար, Իրաքը ձեռք անցընելը պայման կը նկատէ:

Այս մտայնութեան անունը, պարզապէս մեր գիտցած չափերով՝ «Վայրենիներու անօրէնութիւն» է:

Այս առիթէն օգտուելով, Թուրքերը Իրաքէն գողօն կորզելու կը պատրաստուին:

Թուրքերը իրենց «Քերքիքի բեթրուլի երազը» մէջտեղ նետեցին կրկին:

Բայց Ամերիկան երբեք չի թոյլատրեր:

Թուրքերուն «ուժի» տիրանալը՝ Ամերիկային գործին չի գար: Թուրքերը միշտ Ամերիկային կարօտ մնալու են:

Եթէ Թուրքերը «ուժի» տիրանան, Ամերիկային հակառակ էն դուրս կ'ելլեն:

Ամերիկացիները՝ Թուրքերուն ի՞նչ ըլլալը շատ լաւ գիտեն:

Այդ պատճառաւ, Թուրքերը «ոչ պիտի երկնան և ոչ ալ պիտի կարճնան»:

Թուրքեր՝ սին երազներ մի տեսէք: Յետոյ յուսախաբ կ'ըլլաք:

Յ. Զ.

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

KURT VE KUZU HİKAYESİ

KURT VE KUZU HİKAYESİNİ BİLİR-BİLİRMİSİNİZ?

KURT, KUZUYA "SUYUMU BULANDIRIYORSUN" DEMİS.

KUZU CEVAP VERMİS "AMAN KURT EFENDİ, SUYUN NASIL BULANIR? SEN, SUYUN YUKARI TARAFINDASIN, BEN ASAĞI TARAFINDA"

KURT CEVAP VERİR. "BULANDIRSAN DA BULANDIRMASAN DA, BEN SENİ YIYECEM"

AMERİKA, İRAKTA KİTLE İMHA SİLAHI VAR BAHANESİ İLE İRAKA HÜCUM ETMİYE HAZIRLANIYOR.

İRAKI KONTROL EDEN DENETCİLERİN BASI HANS BLIX, 10 OCAK 2003-DE VERDİĞİ DEMECTE GÜVENLİK KONSEYİ ÜYELERİNE "İRAKTA KİTLE İMHA SİLAHINA RASTLAMADIKLARINI" SÖYLEMİS.

AMERİKAN DİS İSLERİ BAKANİ COLIN POWELL VERDİĞİ CEVAPTA "İRAKI VURMAK İÇİN İLLE DE SUÇ ÜSTÜ GEREKMEZ. SUÇ ÜSTÜ YAPILAMAMASI, SUÇUN İSLENMEDİĞİ, İRAKIN YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÇİGNEMEDİĞİ ANLAMINA GELMEZ" DEMİS.

BU SÖZLERİN, KURT VE KUZU HİKAYESİNDE KURDUN SÖYLEDİKLERİNDEN NE FARKI VAR?

AMERİKANIN NİYETİ İRAKİ "YEMEK" İRAKIN, KİTLE İMHA SİLAHI OLSA DA. OLMASA DA FARK ETMEZ.

AMERİKA, SUBAT AYINDA İRAKA HÜCUM EDECEK.

AMERİKANIN İRAK PETROLINE İHTİYACI VAR.

11 EYLÜL 2001 NEW YORK FACIASINDAN SONRA AMERİKA, SUUDİ-ARABİSTANA ARTIK GÜVENEMEZ. ONUN İÇİN, DÜNYANIN İKİNCİ PETROL RESERVİNE SAHIP OLAN İRAKA, (ÖNÜMÜZDEKİ HAFTALARDA) AMERİKA HÜCUM ETMİYE HAZIRLANIYOR.

"DÜNYANIN HAKİMİ" OLMIYA DEVAM ETMESİ İÇİN, AMERİKA, İRAKİ ELE GEÇİRMİYİ SART GÖRÜYOR. BİZİM BİLDİĞİMİZ, BUNA "ORMAN KANUNU" DERLER.

BU ARADA, TÜRKLER DE İRAKTAN PARS A KOPARMAYA HEVESLİ.

TÜRKLERİN "KERKÜK PETROLÜ RÜYASI" YENİDEN DIRİLDİ.

FAKAT AMERİKA, BUNA MÜSAADE ETMEZ.

TÜRKLERİN KUVVET KAZANMASI, AMERİKANIN İSİNE GELMEZ.

TÜRKLER DAİMA AMERİKAYA MUHTAC KALMALIDIR. YOKSA TÜRKLER, AMERİKANIN KONTROLİN-DEN ÇIKAR.

TÜRKLERİN "NE OLDUĞUNU" AMERİKALILAR ÇOK İYİ BİLİR.

ONUN İÇİN TÜRKİYE, NE UZANICAK NE DE KISALICAKTIR.

TÜRKLER, BOSUNA HEVES ETMEYİN.

SONRA "HEVESİNİZ KURSAGİNİZDA KALIR".

B. Q.

ԻՆՉ Է ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԵՒ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ... (Ծար. էջ 3-էն)
 վարդապետ) Կարապետեան, Վարուժանի և ընկերներուն, ինչպէս նաեւ Տիրան
 Զէլէկեանի սպանութեանց պարագաներուն մասին:

Ինչպէս ըսի, գինուորագրութեան Չանդըրըի ճիւղին պետը՝ Իզզէթ պէյ, որ
 նախախնամութիւն մը եղած էր բոլոր աքսորականներուն համար, պատուոյ
 խնդիր դարձուց իրեն համար՝ գործուած ոճիրը և ամբողջովին բնաջինջ ըրաւ
 Զիրտ Այօն և անոր հրամաններուն տակ գտնուող հրոսախումբը:

Դ. Վարուժանի, Ռ. Սեւակի և իրենց ընկերներուն սպանութեան մանրամաս-
 նութիւնները ճշդութեամբ 1918-ի գինադարեան ետքը, երբ, իբրեւ ականատես
 խոստովանութիւններ ըրաւ՝ զանոնք դէպի սպանութեան վայրը փոխադրած
 թուրք կառապանը: Զոհերը դաշունահար մորթուած էին Չանդըրըէն քանի մը
 ժամ հեռու անտառակի մը մուտքին, բլուրի մը ստորոտը, 26 Օգոստոս 1915-ին:

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ
 «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐԸ» - 1959 Պէյրութ-Լիբանան

**ՉԱՆՂԸՐԸ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ՎԵՐԱՊՐՈՂ.
 ՊՈԼՍՈՅ «ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ» ԹԵՐԹԻՆ ԽՍԲԱԳՐԱՊԵՏ
 ԲԻԻԶԱՆԴ ԶԷՉԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
 ԴԺՈՒՔԻՆ ՆԱԽԱԴՈՒՈՒՐ**

Աքսորի վերջին ընկերնիս որուն աչքերը համբուրեցի՝ Վարուժանն էր. ան.
 որուն վիճակուած էր, Սեւակի հետ միատեղ, նահատակուիլ էնկիւրիի ճամբուն
 վրայ, տնօրէնութեամբ Իթթիհա-
 տական գործիչ Ճէմալ Օղուզի,
 ինչպէս 1920-ին պարզուեցաւ
 նոյնիսկ Պոլսոյ պատերազմական
 ատեանին առջեւ: Թէեւ իր մասին
 անհաշտ, ուրիշներու համար թոյ-
 լատու էր: - Չանդըրըի Արապաճի պաշըն պզտիկ գիւղի մենծ աղան էր:

Անոր աղջիկը կը խնամէր Տօքթ. Բ. Տինաճեան, որու մեկնումէն ետքը,
 Սեւակ (Տօքթ. Չիլինկիրեան) էր որ գլուխ հանեց՝ դարմանումը:

Գեղեցկադէմ երիտասարդ մըն էր Սեւակ, և թրքուհին անոր սիրահարեցաւ:
 Հայրը հասկցուց բժիշկին թէ իր ազգակիցները ջնջելու հրաման՝ կայ, բայց
 եթէ իսլամութիւն ընդունի և կարգուի այն աղջկան հետ որուն կեանքը ազատած
 էր, ինք ալ կը խոստանար իր փեսան փրկել վերահաս աղէտէն:

Սեւակ խորհուրդ հարցուց ընկերներուն: Ամէնքն ալ Յունիս ամսուն հասնող
 գոյժերէն զգածուած, զինք խրատեցին առժամապէս համակերպելու: Զէլէկեան
 ալ համամիտ գտնուեցաւ «զի ամէն բանէ առաջ իր կեանքը պէտք էր»:

Բայց Սեւակ «ԹՐԸԱՆԱԼԸ ՆՈՒԱՍՏԱՆԱԼ Է» ըսելով մերժեց, մանաւանդ որ
 կարգուած էր և իր կինը աշխոյժ Գերմանուհի մ'էր որ կ'աշխատէր իրեն համար.
 Բայց տարաբախտ Սեւակ գուցէ չիմացաւ. թէ որպիսի ճիւղ մ'էր նոյնինքն
 Վանկէնհայմ, որ «չէր ուզեր երեսը տեսնել հայու մը կինը եղած Գերմանուհիի մը»:

1921, Յուլիս-Կ.Պոլիս
 ԲԻԻԶԱՆԴ ԶԷՉԵԱՆ
 ԹԷՈՂԻԿ - «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ» 1922

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի յառաջիկայ թիւին մէջ պիտի ջանանք տալ, Չանդըրը աքսոր-
 ւած և վերապրողներէն՝ Բժիշկ Վահան Ալթունեանին և Յովհան Ծայր. Վարդա-
 պետ Կարապետեանին Ռուբէն Սեւակի Չանդըրըի մէջ ունեցած հերոսական
 կեանքին և նահատակութեան մասին վկայութիւնները:

Եւ նաեւ՝ Գրիգորիս Ծայր. Վարդապետ Պալաքեանին և բժիշկ Ս. Զարեան-
 դին իրար հակասող վկայութիւնները՝ Ռուբէն Սեւակը և Դանիէլ Վարուժանը
 դէպի նահատակութեան վայրը առաջնորդող նոյն կառապանին յայտարարու-
 թիւններուն մասին:

Եւ վերջապէս՝ Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան 8 Դեկտեմբեր 1915
 թուակիր տեղեկագիրը, որ շատ տարբեր ձեւով կը ներկայացնէ Ռուբէն Սեւակի
 նահատակութեան պարագաները:

Ո՞Վ ՏԵՍԱԾ Է ԱՅՍՊԻՍԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հասկցանք, որ յաջորդ Հիւրանոցը աւելի յարմարաւէտ սենեակներով օժտուած է, բայց քառապատիկ վճարումով: Ոմանք ուզեցին գանգատիլ. բայց գրիչ Նուպարը կանխեց ամէն գանգատ.— Ի՞նչ որ դրամով է, մտահոգիչ չէ՛...
Փոխադրուեցանք նոր Հիւրանոց:

Տեսնուեցանք սրբազանին, քաւանայ Հօր, դպիրներուն և սարկաւազին Հետ: Հաճելի էր այն իմաստով մանաւանդ, որ մեր Հայկական փոքր խումբը վեց Հոգիներու յաւելում մը ունեցաւ: Գարծէք Սանճագեան Հողին վրայ մէկ միլիոնի Հասած ըլլայինք: Չէ՞ որ Սարոյեանը Հանճարեղօրէն ըսած է.— Երբ երկու Հայ իրարու Հանդիպին, ալ խարՀի որեւէ մէկ անկեան մէջ, կը ստեղծեն Հայաստան մը. թէեւ ուրիշներ ալ [չար լեզուներ] պնդած են, որ եթէ երկուքը վերածուի երեքի, կը ծնին երեք կուսակցութիւններ, մէկական անդամով [ետիս գացէք վայրերաններ, այսօրուան Հայաստանի Հարիւր կուսակցութիւնները օրինակ մի՛ բերէք]: Գարնան, կը ծաղկին նշնինները միլիոնաւոր ծաղիկներով, բայց աՀա քամի մը, կարկուտը կը թափէ բիւրաւորները այդ ծաղիկներուն: Հիմա, Հայաստանի Գարունն է. ծաղկած են բազում կուսակցութիւններ, անոնցմէ քանի՞ն պիտի կարենան գոյատեւել... անկասկած՝ քիչերը:

Բարձրացանք Գրըզգիսան. անշուշտ կոկորդապատառ երգելով. կատակ չէ. Պէլլանցի Նուպարին Հարս կը տանէինք՝ Մարալցի ՏիգրանուՀին, որ իր Հօրը մասին այնքա՞ն Հետաքրքրական եղելութիւններ պատմեց եղեռնի կապակցութեամբ և տարագրութեան մասին: Կ'երգէինք թէ՛ Սայաթ Նովայէն, թէ՛ Կոմիտասէն, թէ՛ Իսահակեանի երգի վերածուած բանաստեղծութիւններէն:

Յանկարծ, Մըրթիրին քոյրը՝ ԱրմենուՀին ըսաւ.— Ժամանակին, ինչո՞ւ չեմ գիտեր, Հալէպ թէ Պէլլութ, բոլոր Հարսանիքներու ժամանակ կ'երգէին երգ մը.— «Լուսին չկար, մութ գիշեր էր, մի խումբ կ'երթար արագ-արագ»- թէ ի՞նչ կապ կար այդ երգին և Հարսանիքին միջեւ չՀասկցայ:

Այդպէս էր: Մենք ալ յիշեցինք ու խնդացինք:

Թիւրք վարորդը իր զարմանքը չէր պահեր մեր երգացանկի առատութեան դիմաց - Իսկէնտէրուն - Գրըզգիսան ճամբան շատ կարճ էր, մեր անվերջանալի երգերուն Համար:

Այո, եկեղեցին՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, մաքրուած էր տասնամեակներու կեղտէն: Եռախորան եկեղեցին մաքրութեամբ կը փայլէր: Հարս ու փեսային գլխուն, որպէս «Երուսաղէմ» մտնող զոյգի, ձիթենի տերեւներէ կազմուած թագեր դրուեցան.— Տէ՛ր ես»: «Այո՛, մինչեւ մահ»: Այո՛, կարծեմ Նուպար կամացուկ մը ըսաւ.— Շատը գնաց, քիչը մնաց»: Երկարատեւ պսակ մըն էր:

Եկեղեցի փութացած էին մի քանի տասնեակ թիւրք կիներ ու աղջիկներ, որոնք արարողութեան մասին բացատրութիւններ կ'ուզէին- անդադար կը բացատրէինք:

Կարպիս Գափլանը, Նուպարին քեռորդին, այս գիւղին մէջ տուն ունէր:

Պսակին ներկայ ԹագուՀի մայրիկը 85 տարեկան էր, իսկ Գրըզգիսան կը մնար Ապուտ Մարտիկեանը, կը մնար, ըսելու Համար, թէ ալխարՀի վրայ տակաւին կան Հայեր:

Սովորաբար, Ս. Պսակի խորՀուրդին արարողութիւնը կրնայ տեւել կէս ժամ. այստեղ տեւեց երկար: Կ'երեւի Արամ Եպս. Աթալեանը կ'ուզէր ամուր կապել զոյգը. 43 տարին ի՞նչ էր որ, Հայ զոյգի մը Համար: Ապագային, թող տօնէին իրենց ամուսնութեան Հարիւրամեակը: Ինչո՞ւ, Մաթուսաղա երկարակեացը Նուպարէն լա՞ւ մարդ էր:

Սկիզբը երկար տեւեց Հարսնացուին Հագուիլը- անմեղութեան սպիտակ զգեստը: Նուպարը Ամերիկայէն Հագուած եկած էր. քանի կը սիրէր ամէն բանի մէջ աճապարել. միայն պսակուելու մէջ դանդաղած էր, այդ ալ քիչ մը՝ միայն 43 տարի:

կողմը զոհերու դավաճանութիւնը՝ փոխադրելով իր փոփոխութիւնը մէջ ծանօթ
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

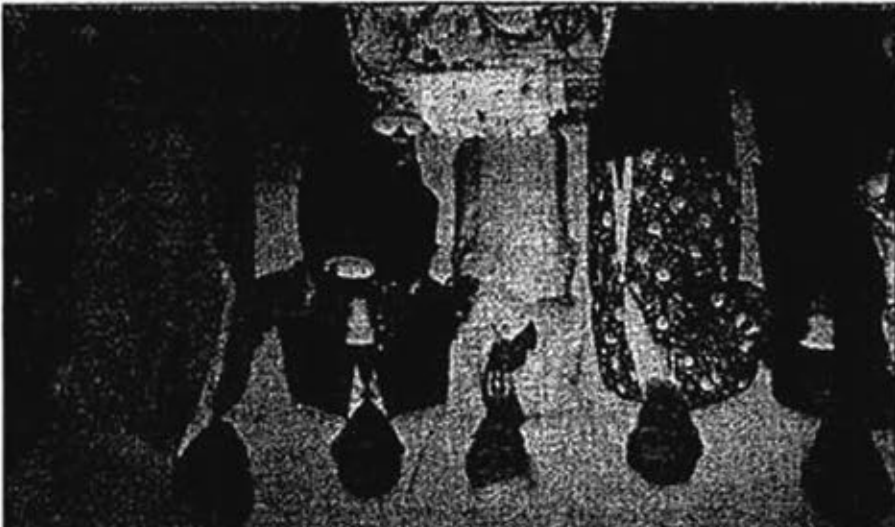
- գոյն մը ունի մը ' Երբ մը նման մը ... Երբ մը նման մը ... Երբ մը նման մը ...
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

«... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը»

- Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

... Երբ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը
: ոչինչ մը նման մը չունի իր իրականութեանը մը

Հայկական գիւղը, ուր Արամ Եպս. Աթէշեան, առիթը պատեհ նկատելով, պատարագ մը պիտի մատուցէր Հայոց վերանորոգուած մատրան մէջ:

Երբ ուրբի ելանք մեկնելու Համար, տեսանք, թէ մեզ Հիւրընկալող ճաշարանին դէմն ու դէմը, բլուրին վրայ, կայ եկեղեցի մը. Հայկական է ըսին. երկու Նուպարներուն միացայ մօտէն տեսնելու Համար եկեղեցին, որ աւելի քան կէս դարէ ի վեր լքուած վիճակ մը ունէր: Փակ էին դռները: Հով մը կարծէք, մեր շուրջը կը տարածէր վաղեմի շարականներ: Խաչակնքելով վար իջանք, երբ գրիչ Նուպարը իր ձեռքէն անբաժան նօթի տետրակին մէջ կ'ընէր նոր նշումներ ու կ'ըսէր.— Այս բլուրը ուր կանգուն մնացած է Հայոց եկեղեցին, Պէյլանը կը բաժնէր երկուքի. բլուրի վրայի մեր տեսած տուները Հայոց թաղը կը ներկայացնէին, իսկ ձորին մէջ կ'ապրէին թիւրքերը: Սա տեսած բնակարանիդ որ կարմրագոյն է, տէրը մեզի Հետ պիտի ըլլայ այսօր:

ՎագրՓ Հայագիւղի կիսալեցուն մատուռը մտանք երկիւղածութեամբ: Դարաւոր Հայ կեանքը այս Հողին վրայ շարունակել կը փորձէր իր եկեղեցիով: Գիւղը Հայկական դպրոց չունէր: Ծնող նոր սերունդը իր Հայեացքը կ'ուղղէր Պոլիս և անկէ ալ անդին: Գիւղին մէջ կը մնային տարիքոտ մարդիկ, կանայք: Բայց այս գիւղը բանաստեղծ մըն ալ տուած էր՝ Արսէն Չանեանը, որ Պոլսոյ մէջ ուսանելէ հտք մեկնած էր Հայաստան ու կը մնար Երեւանի մէջ:

Մատրան մէջ զգեստաւորուած գտանք տէր Հայրը. մինչ պատարագէն հտք Սրբազանն էր քարոզիչը, որ ներկաներուն թրքերէնով կը բացատրէր կարեւորութիւնը Հաւատք չընծայելու Հինէն եկող սնամէջ սովորութիւններու: Ուզեցինք այցելութիւն մը տալ գիւղին գերեզմանատուն: Տեսանք ողջերը՝ բոլորն ալ թրքախօս. անշուշտ կը գործածէին բարբառը ու մեր խօսած Հայերէնը դժուար կը Հասկնային: Մեռեալներուն Հետ եւս խօսիլ ուզեցինք: Հոն, իր յաւիտենական քունին մէջ գտանք Տէր Գարթունեանը, որուն տղուն՝ Նորէին կնքահայրը եղած էինք Պէյրութի մէջ: Տէր Գարթունեանը տասնամեակներով Հովուած էր իր Հօտը այս գիւղին մէջ ու մտած յաւիտենական քուն 92 տարեկանին, առանց լսելու, որ իր տղան՝ Նորէնը մահացած էր իսկ թողնուհին կ'ապրէր Գերմանիոյ մէջ իր ճակատագիրը յանձնած գերմանացի ամուսինին: Գո՛հ ես Տէր Գարթունեան, որ Գերմանիա ապրող թողնուհիդ չէ՛ մոռցած իր մայրենի լեզուն և անցեալները նամակ ալ գրած էր իր՝ կնքահօր՝ մեզի ի Հալէպ, առանց ուղղագրական սխալի:

Այս չրջանը այժմ թիւրքերը կոչած են Սաման Տաղ: Գիւղին մէջ Հայ տուն մը պաղ թանով կը Հիւրասիրէ բոլորս: Տան երիտասարդ աղջիկը նշանուած է, Հարս պիտի երթայ Գերմանիա: Բարձրադիր այս տունէն կը դիտենք մինչեւ Հորիզոն տարածուող բլուրներն ու ձորերը, անտառները... Հիասքանչ տեսարան. օ՛, Հրաչք բնութիւն, մեր առօրեային մէջ որքա՛ն Հեռու կ'ապրինք քենէ:

Կ'անցնինք Խրտըրպէկէն: Դէմքերնիս կը լուանք պաղպաղուն Հոսող ջուրով, որ մօտիկն է Հուլակաւոր լինարի ծառին, որուն փլակին մէջ Հանգիստ կարելի է նստիլ և նարտ խաղալ:

Կը յիշենք վաղամեռիկ խրտըրպէկցի գրող Եդ. Պոյաճեանը, որ այժմ Հողին ծնունդն էր:

(Շար. 2)

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ՄԵՐԺԵԼՈՎ ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ
 ԳՆՈՎ ԱԶԱՏՈՒԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ, ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԵՑԱԻ
 26 ՕԳՈՍՏՈՍ 1915-ԻՆ ԹՈՒՐԹԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ:
 ԲԱՅՅ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԱՄԷՆ ՕՐ ՆԱՀԱՏԱԿԵԼ
 ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՀՈԳԻՆ՝ ԹՐՔԱԿԱՅԵԼ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ
 ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՎ ԱՆՈՐ ԱՆՈՒՆԸ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ:
 ԱՊՐԻԼ 1985 - ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԸ ԵՒ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ
 ԴԷՊԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ
 ԹՈՒՐԹ ԿԱՌԱՊԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ
 ԻՐԱՐ ՀԱԿԱՍՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՆՈՅՆ ԿԱՌԱՊԱՆԻՆ ԸՍԱԾՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ,
«ՀԱՅ ԳՈՂԳՈԹԱՆ» ԳԻՐՔԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ
Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ (ՅԵՏՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) ՊԱԼԱՔԵԱՆԻՆ
 ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ [ԷՋ 199].-
 «...ԱՍՈՆՅՄԷ ՄԻԱՅՆ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
 ԱՆՁՆԱՊԱԾՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ, ԵՒ ԻՐ
 ՊԱՏԻԺ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԴԱՆԱԿՈՎ ԴՈՒՐՍ ԹԱՓԵԼԷ
 ՎԵՐՋ ՓՈՐՈՏԻՔԸ, ԿԸ ՓՈՐԵՆ ՆԱԵԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ
 ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԱՉՔԵՐԸ...»:

ՆՈՅՆ ԹՈՒՐԹ ԿԱՌԱՊԱՆԻՆ ԸՍԱԾՆԵՐՈՒՆ
 ՄԱՍԻՆ «ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԵՒ ՏՕՔԹ. Ռ.
ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ (ՍԵՒԱԿ) ԳԵՐԵՋՄԱՆՆԵՐԸ»
 ԳԻՐՔԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԲԺԻՇԿ Ս. ԶԱՐԵԻԱՆԴԻՆ
 ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ [ԷՋ 59].-
 «... ԲՈՆԻ ՄԵՐԿԱՅՆԵԼՈՒ ՓՈՐՉԻ ՄԸ ԴԷՍ ՍԵՒԱԿ
 Կ՛ՐԸՄԲՈՍՏԱՆԱՅ, ԻՍԿ ՎԱՐՈՒԺԱՆ, ՍՏՈՅԻԿԵԱՆ
 ԻՄԱՍՏՈՒՆԻ ՄԸ ՊԷՍ, ՀԱՄԱԿԵՐՊՈՂ ՈԳԻՈՎ ՄԸ ԿԸ
 ՀՆԱԶԱՆԴԻ...»

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
 (ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

Ջրիստոնէական կրօնից
և մանաւանդ Ջրիստոսի
հանդէպ հայերուն ծայրայեղ ջերմեռան-
դութեամբ պաշտամունքի առաջնա-
կարգ պատճառներէն մէկն ալ, մեր հա-
մոգումով, հետեւեալ իրականութիւնն է:

Որովհետեւ, Ջրիստոսի նման, հայերն
ալ տեւական չարչարուեցան օտար
բռնակալներու խժոժութիւններէն և մա-
նաւանդ, 9 դարեր տելողութեամբ,
թրջական բարբարոսութիւններէն:

Եւ Ջրիստոսի մէջ, հայերը տեսան, իրենց
ապրած տառապալից կեանքը մշտնջենա-
կան:

Մենք պիտի ըսենք աւելին: Այո, հայերը
ապրեցան՝ Ջրիստոսի տառապալից կեանքը
դարերով... բայց... բայց առանց Ջրիստոսի
Յարութեան:

Այո, Ջրիստոս չարչարուեցաւ և խաչուե-
ցաւ: Բայց Յարութիւն առաւ:

Եւ «Յարութիւն» առած թուականէն մին-
չեւ այսօր, շուրջ 2000 տարիներէ ի վեր
Ջրիստոս ամէն օր և ամէն միշտ տեղ կը
փառաբանուի և կը պաշտուի:

Մինչդէռ հայ ազգը դարեր տելողու-
թեամբ, Ջրիստոսի նման ամէն օր խաչուելէ
յետոյ, մինչեւ այսօր «Յարութիւն» չէ
առած, և արդարութիւն չէ տեսած:

Այն մեծ հայ ազգը, որ Ջրիստոսէ 100
տարիներ առաջ՝ Մեծն Տիգրանի կայսրութեալ
շրջանին այն ատենուան աշխարհին գրեթէ
կեսին տէրն էր, բայց դարերով թուրքերուն
կողմէ խաչուելէ և 1915-ին ալ վերջին մա-
հաջու հարուածը ստանալով ցեղասպանու-
թեան ենթարկուելէ յետոյ, այսօր, այդ մեծ
ազգը, փոքր աւատապետութեան մը վե-
րածուած է: Եւ հոգիով ու մարմնով իսկա-
կան հոգեվարքի կեանք մը կ'ապրի:

Եւ ամէնէն ցաւալին՝ հայ ազգին խաչե-
լութիւնը և ցեղասպանութիւնը գրեթէ մոռ-
ցուած է:

Եւ ցեղասպան թուրքը (իբր թէ), քաղա-
քակիրթ կոչուած պետութիւններուն կողմէ,
մինչեւ այսօր չէ պատժուած:

Ընդհակառակը, իբր մեծ և զօրաւոր պետութիւն՝ յարգանք կը վայելէ:

Բայց ամէնէն անհաւատալին՝ խաչելութեան և եղեռնի ենթարկուած հայ ազ-
գին վերապրողներուն ցուցաբերած անտարբերութիւնն է:

Հայ անհատին (քիչ բացառութիւններով) իր հայրենիքին կորուստին և իր
ազգին ցեղասպանութեան ենթարկուելուն հանդէպ ցուցաբերած անտարբերու-
թիւնը՝ իրապէս պժգալի է:

Մենք, այս գաղափարները շատ անգամ յայտնած ենք, և միշտ ալ պիտի շարունակենք յայտնել:

Եթէ դուք, ձեր մէջ, հայկականութեան հոգի մը ունիք, չէք կրնար անտարբեր մնալ, ձեր ազգին ենթարկուած տառապանքներուն և անարդարութիւններուն հանդէպ:

Մենք, այս պատճառաւ, այս գաղափարները պիտի կրկնենք ամէն օր, ամէն ժամ՝ իբր «աղօթք», իբր «Հաւատամք»:

Պիտի ընդվզինք՝ անարդարութեան դէմ: Պիտի պախարակենք և պիտի դատապարտենք դաւաճանները:

Եւ պիտի պաշտպանենք հերոսները և հերոսներուն Յիշատակները:

Եւ պիտի չթոյլատրենք, որ անոնց սուրբ Յիշատակները սրբապղծուին հայ ազգին թշնամիներուն կողմէ:

Այս անհրաւուած հերոսներէն մէկը՝ Ռուբէն Սեւակն է:

Իր ապրած շրջանին, իր ընկերները կը փառաբանէին Ռուբէն Սեւակը:

Հետեւեալ տողերը այսօր ապացոյցն են՝ «Աթէնա Իմաստութեան շիթը դրած է անոր ուղեղին մէջ, Եսկիւլապ բժշկութեան խորհուրդը, Հերմէս ալ կայծը պերճախօսութեան»:

Մանաւանդ Չանդըրը-ի մէջ, Ռուբէն Սեւակին ցուցաբերած հերոսական կեցուածքը, առասպելական պատմութեան մը պէս տարածուած էր 1918-էն յետոյ, զինադարի տարիներուն, Պոլսոյ հայութեան մէջ:

1919-ին առանձնապէս Ռուբէն Սեւակի Յիշատակին Պոլսոյ մէջ կատարուած Յուշահանդէսը, ասոր ապացոյցն է:

Այդ տարիներուն Պոլսոյ հայկական թերթերը, Ռուբէն Սեւակին հերոսական պատմութիւններով լեցուն են:

Բայց յետոյ, տարիներ անցան: Եւ ժամանակը շատ, շատ բաներ փոխեց: Եւ արեւմտեան պետութիւններուն գործակալները եղող այն ատենուան հայ ղեկավարները «ծախեցին» հայուն հայրենիքը:

Այո, 1918-1920 տարիներուն, Հայաստանի արեւմտասէր դաշնակցական ղեկավարները իսկական իմաստով ծախեցին Հայաստանը:

1920-էն յետոյ, Եղեռնին պատճառաւ մէջտեղ ելած «Սփիւռք»ին պատմութիւնը, հայկական պատմութեան ամենէն «սեւ» էջերն էին:

Այդ տարիներուն, Սփիւռքի մէջ բոլոր արժէքները իրենց իմաստը կորսնցուցին:

Ազգասիրութիւնը և դաւաճանութիւնը գրեթէ նոյնացան:

Ո՞վ էր ազգասէրը, ո՞վ էր հայրենասէրը և ո՞վ էր դաւաճանը:

Բոլորն ալ իրար խառնուած էին: Դաւաճանը՝ ազգասէրի տեղ անցած էր: Եւ հայրենասէրը՝ դաւաճան կը համարուէր:

Եւ այս խառնարանին մէջ հերոսներուն տեղ չկար: Եւ հերոսները մոռցուեցան: Մոռցուող հերոսներէն մէկն ալ Ռուբէն Սեւակն էր...

Եւ այս մեծ հերոսին անունը՝ դաշնակցական թերթերուն մէջ, իր քանի մը խորհրդապաշտ ու քնարական բանաստեղծութիւններով կը յիշատակուէր միայն:

Ռուբէն Սեւակի Յիշատակին դէմ, անհաւատալի հարուած մըն ալ 1950-թ.ներուն, Սովետական Հայաստանի մէջ տրուեցաւ:

Անգիտակից գիտնական մը՝ Ռուբէն Զարեան անուցով, Երեւանի մէջ [հայ գրականութեան մէջ իր պատճառած վնասները կը մնան անջնջելի] սխալ մը գործեց և երիտասարդ բանաստեղծի մը «Սեւակ» անուցը տուաւ: Եւ այս «Նոր Սեւակ»ը փառաբանեցին դաշնակցականները:

Մանաւանդ՝ «Նոր Սեւակ»ին արկածով մահանալէն յետոյ, այս կուսակցութիւնը Սովետական Միութեան դէմ պայքարի նոր պատրուակ մը գտած եղաւ, և իր անփորձութեան պատճառաւ մեքենայի արկածով մահացած «Նոր Սեւակ»ը «Ռուսերը սպաննեցին» ըսելով առասպել մը յօրինեցին և հերոսացուցին դժբախտ գրողը: Իսկական հերոս Ռուբէն Սեւակը գիտակցաբար մոռցութեան ենթարկելէ յետոյ, այս «նոր»ը անիրաւօրէն հերոսացնելին, իրենց շատ տարիներէ ի վեր շարունակուող հայավնաս, իբր թէ «ազգասիրական» քաղաքականութեան նմոյշներէն մէկն է:

Մենք, վերջնականապէս Պոլսէն հեռանալէ յետոյ՝ 1976-էն ի վեր, մեր կարողութեան չափերով աշխատեցանք մոռացութենէն փրկել Ռուբէն Սեւակին Յիշատակը:

Եւ մանաւանդ՝ ջանացինք մէջտեղ հանել Ռուբէն Սեւակին՝ հերոս հայրենասէր բանաստեղծին իսկական կերպարը:

Այստեղ երախտագիտական պարտք կը կատենք շնորհակալութիւն յայտնել՝ Ռ. Սեւակի յիշատակը վառ պահելու աշխատանքներուն սատար հանդիսացողներուն: Մանաւանդ՝ մեր գաղափարակից եղբօր՝ հայրենասէր խմբագրապետ Ժիրայր Նալիրիին: Ռուբէն Սեւակի ծանօթացման աշխատանքներուն մէջ՝ իր կատարած դերը ամոռանալի է:

Կ'ուզենք այստեղ շնորհակալութիւն յայտնել նաեւ, Պէյրութի Սահակեան Գոլէճի մէջ, Ռուբէն Սեւակի անուան մատենադարան մը մէջտեղ բերող հայրենասէր բանաստեղծ-մտաւորական Պրն. Պէպօ Սիմոնեանին:

Երեւանի մէջ, Ռուբէն Սեւակի մասին հրատարակած բազմաթիւ գիրքերով և զանազան ելոյթներով բացառիկ աշխատանք տարած գրականագետ Պրն. Ալեքսանտր Թոփչեանին: Նաև իր ասմունքներով Ռուբէն Սեւակը վերապրեցնող վաստակաւոր արուեստագիտուհի՝ Անահիտ Թոփչեանին:

Նույնպես՝ Երեւանի մէջ, Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոց մը մէջտեղ բերելու գաղափարը յղացող և ներկայի Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոցին տնօրէնուհի Տիկին Ճուլիա Ղազարեանին:

Եւ նաեւ՝ հայ մշակոյթի բոլոր այն նուիրեալներուն, որոնք նահատակ բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակին յիշատակը պանծացուցին իրենց հրատարակած գիրքերով, ներկայացուցած թատերգութիւններով, յօդուածներով, ռատիոյէ և կամ հեռատեսիլէ ելոյթներով: Խորին յարգանք և շնորհակալութիւն իրենց:

Այստեղ պարտականութիւն կը նկատենք յիշատակել անձնաւորութիւն մը [առանց անունը տալու], որ 1965-թ.ներուն Պոլսոյ մէջ [այո. թրքական լուծին տակ գտնուող Պոլսոյ մէջ] առաջին անգամ ըլլալով, Ռուբէն Սեւակի մասին բանախօսութիւն մը կատարելու բացառիկ քաջութիւնը ցուցաբերած էր: Այս անձը. բառին իսկական իմաստով՝ կը պաշտէր Ռուբէն Սեւակը:

Եւ ան, մինչեւ այսօր ոչ մէկուն կատարած գործը գլուխ հանեց 1975-թ.ներուն, Փարիզի համալսարանին մէջ, հայագետ փրօֆ. Ֆէյտիի ուսուցման տարիներուն, իբր իր դոկտորականի թէզ ներկայացուց շատ լայնածաւալ ուսումնասիրութիւն մը, որուն նիւթն էր՝ «Ռուբէն Սեւակի գրական ստեղծագործութիւնը»:

Դժբախտաբար ըսենք, որ Ռուբէն Սեւակի մասին այս բացառիկ ուսումնասիրութիւնը, զանազան պատճառներով, մինչև օրս չէ հրատարակուած:

«Նայիրի»ի 1995-ի առաջին թիւերէն սկսեալ ջանացինք, Ռուբէն Սեւակի մասին, մասամբ ալ միայն մեր գիտցած տեղեկութիւնները և եղելութիւնները հրապարակել:

«Նայիրի»ի 1 Յունուար 2003 թուակիր «Բացառիկ»էն սկսեալ ալ, կը ջանանք Ռուբէն Սեւակին կեանքին և նաև ստեղծագործութեան մասին, մինչև հիմա անյայտ մնացած և մեծ մասամբ շատերուն անծանօթ իրողութիւնները հրապարակել:

Այս հրապարակումներուն մէջ կան այնպիսի մանրամասնութիւններ և եղելութիւններ որոնք, իբր Ռուբէն Սեւակի ընտանիքին մաս կազմող մը, միայն մեզի ծանօթ էին:

Եւ հոգեկան մեծ գոհունակութիւն պիտի զգանք, եթէ յաջողինք, ամբողջութեամբ հրապարակել, Ռուբէն Սեւակի մասին ցարդ բոլորովին անծանօթ մնացած տեղեկութիւնները, մեր... անվերադարձ մեկնումէն առաջ:

«Նայիրի»ի նախորդ [185] թիւին մէջ հրապարակեցինք Ռ. Սեւակի Չանդըրը-ի աքտորավայրին մէջ ապրած հերոսական կեանքի մասին. Միքայէլ Շամտանճեանի, Արամ Անտոնեանի և Բիւզանդ Զէչեանի տուած ականատեսի զարհուրելի, սրտայոյզ վկայութիւնները:

«Նայիրի»ի այս թիւին մէջ [186] ալ պիտի շարունակենք տալ Չանդըրը-ի մէջ Ռուբէն Սեւակին բախտակից, աքտորեալ, բայց վերապրող ընկերներուն ականատեսի վկայութիւնները՝

ՉԱՆԴԸՐԸ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՒ ՎԵՐԱՊՐՈՂ ԲԺԻԾԿ ՎԱՀԱՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«ՅԻԾԱՏԱԿՆ ԵՐ Ռ. ՍԵՒԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԷՆ»

ՅԻԾԱՏԱԿՆԵՐ Ռ. ՍԵՒԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

«Փօսթայի օր» - այդպէս սիրած էինք կոչել շաբթուան այն երկու (→էջ 3)

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ՄԵՐԺԵԼՈՎ ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ ԳՆՈՎ ... (Ծար. էջ 2-էն)

օրերը, ուր մենք Չանդըրը-ի աքսորականներս, տարբեր տրամադրություններով արթնցած, արշալոյսին իսկ նամակատուն կը վազէինք, Պոլսէն եկած նամակները վայրկեան մը առաջ լափելու համար: Կ'արժէր տեսնել այդ վայրկեանը, ամէնքս ալ նոյն թղթատարով երկտող մը, յուսադրիչ բառ մը պարունակող գրութիւն մը ունենալ կը յուսայինք, բառեր՝ որոնք կրնային անգութ գրաքննիչին աչքէն վրիպած ըլլալ: Խիստ մեծ կ'ըլլար մեր յուսախաբութիւնը, երբ ցրուիչին ձեռքին մէջ հագիւ 10 նամակ կը տեսնէինք: Նամակները ստանալէ վերջ գունդագունդ կ'երթայինք Հաճի Պապային գետեզերեայ և ծառախիտ սրճարանը՝ աքսորեալներու փօսթի օրուան մեծ ժամադրավայրը, եկած նամակներու վերլուծումներէն յուսադրուելու համար:

Փօսթայի օր մըն էր. ըստ սովորութեան գետեզրը հաւաքուած էինք: Ոմանք թերթ կը կարդային, ուրիշներ նարտով զբաղած էին, իսկ մենք, Վարուժանին շուրջը հաւաքուած, թուրք բանաստեղծութեան մասին իր քննադատութիւններուն կ'ունկնդրէինք: Յանկարծ, աքսորականներու մէջ, ուրախութեան ճիչ մը փրթաւ. «Սեւակը, Սեւակը» կը պոռային:

Ընդ առաջ վազեցինք, դէմքերը կը ճառագայթէին, ինքն ալ շատ զուարթ էր: Ծատ տարօրինակ բան էր մեր ուրախութիւնը, որովհետեւ լուրջ պատճառ մը չունէինք հրճուելու: Բայց ներքին բնազդ մը մեզ զուարթ ըլլալու կը մղէր, թերևս Սեւակէն բարի լուրեր առնելու մեծ յոյսն էր իրապէս այդ պատճառը:

Հարցումներու տեղատարափը ատոր ապացոյցն էր: Ու Սեւակ կը սկսի մանրամասնօրէն պատմել իր ձերբակալման ուշանալուն պատճառը, մատնութեամբ միայն ձեռք անցուիլը, Միւտիրիյէթի մէջ քաշածները, զինուորական հագուստներուն բզքտուելու պարագան և այլն: Ամենէն տխուր դեպքերն իսկ անփութօրէն և զուարթութեամբ կը նկարագրէր. ասիկա Չիլիկիբեանին բնատուր յատկութիւնն էր: Իր համոզումը այն էր, որ մինչև պատերազմին վերջաւորութիւնը մեզ համար Պոլիս դառնալ անկարելի էր, բայց կեանքերնիս վտանքի տակ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ գործին մէջ Գերմանները կային:

Սեւակի շէնշող և ընկերական ազնիւ բնավորութիւնը պատճառ եղած էր, որ մենք ալ չբարոյալքուէինք, որով իր իսկ թելադրութեամբ գետեզերեայ պարտեզներու մէջ փոքր պտոյտներ կը կազմակերպէինք. հոն հեքիաթներու մրցումը կը սկսէր և բնականաբար առաջնութիւնը ինքը կը խլէր միշտ:

Գալով Չանդըրըցի թուրքերուն, քիչ առ քիչ սկսած էին Սեւակը աստուածացընել, այնքան շատցած էին հրաշքները, իր բժշկական բարձր կարողութիւնները ի սպաս դրած, անդուլ անդադար կ'աշխատէր: Դրամը կարելորութիւն չունէր. «Պէտք է այս մարդիկը երախտապարտ թողունք, որպէսզի չկարենան մեզի չարիք հասցնել» կ'ըսէր: Թերեւս իրաւունք ունէր:

Պոլիս վերադարձողներու կծիկը քակուիլ սկսած էր, և ասիկա բարերար նշան մըն էր թէ՛ մեր կեանքերուն պիտի խնայուէին. առաջին խումբին բաժանումը մեր յոյսերը ցնդեցուցած էր. այդ բաժանումը ամենէն յուզիչը յուսահատեցուցիչը եղաւ. յիսուն երկու ընկերները դէպի Տիարպէքիր և Տէր Ջօր դրկուելու համար մեզմէ կը բաժնէին և այս՝ բնականաբար լաւ նշան մը չէր, մնացեալներս սկսած էինք ահաբեկիլ:

Ջանազան մեկնութիւններ կու տայինք Տէր Ջօր դրկուողներու մասին, որոնք պարզ ենթադրութիւններ էին, քանի որ հրամանը ուղղակի կեդրոնէն կու գար: Այդ միջոցներուն Սեւակ սկսած էր տխուր և մտածկոտ ըլլալ. իր զգայուն հոգին ճնշող գաղտնիք մը կորզած էր. իր շէնշող բնաւորութիւնը մելամաղձոտ ըրած էր զինքը. գաղտնապահ էր, որով չէինք կրնար հոգիին թափանցել:

1915 Օգոստոսի կիսուն էր: 25 հոգինոց ցանկ մը եկած էր, չորսերնիս Պոլիս պիտի վերադառնայինք, իսկ մնացեալները Տիարպէքիր պիտի երթային: Յաջորդ առաւօտ խմբովին մեկնիլ ստիպուած էինք, ուստի սկսանք պատրաստուիլ: Նոյն գիշերը Չիլինկիրեանը զիս տեսնելու եկած էր, կ'ուզէր գաղտնի տեսակցութիւն մը ունենալ. հետաքրքրութեամբ կ'ընդունիմ առաջարկը, ուստի դուրս կ'ելլենք բացօդեայ տեղ մը երթալու համար:

– Լաւ մտիկ ըրէ Վահան, – կ'ըսէ ինձ թրթռուն ձայնով մը, – ես մահուան դատապարտուած եմ, ասով հանդերձ կեանքս քու ճարպիկութենէդ կախում ունի. աշխատէ՛, որպէսզի ժամ առաջ ազատուիմ...»:

Կը սարսուամ և կակազելով, հազիւ «Ի՞նչ կ'ըսես, տօքթօրս» միայն կրնամ ըսել: – Այո, – կը շարունակէ Սեւակ, – կամ պէտք է որ գրական անուանս պէս հոգիս ալ սեւցնեմ և կամ՝ մեռնիմ: Ուխտած եմ, – կը կրկնէ, – մեռնիլ, բայց երբեք հոգիս չսեւցնել: Բան մը չեմ հասկնար, կը մրմնջեմ ապշահար: «Այո, Վահանս, – կը շարունակէ նա, – բառ առ բառ միտքդ պահէ որպէսզի լաւ հասկընես: «Հոս, Իթթիհատական Չեթէ Բէիսի Արապանը Պաշը ըսուած արարածին աղջիկը անյոյս վիճակի մէջ հիւանդ էր, խնամելու համար զիս կանչեցին. լաւ առիթ մըն էր, այդ կարգի գազան մը ձեռք ձգելու, ուստի ամէն ճիգ և ջանք ի գործ դրի աղջիկը ստոյգ մահուրնէ մը փրկելու, յաջողութիւնս կատարեալ եղաւ, աղջիկը բուժուած էր: Ժամանակ մը վերջ այդ մարդակերպ անասունը զիս տուն հրաւիրեց, սենեակին մէջ առանձին էինք. սկսաւ շնորհակալ ըլլալ, և խօսքը շարունակելով ըսաւ. «Աղջկանս կեանքը ինձ շնորհած ըլլալուդ յաւիտեան երախտապարտ եմ, ուստի կը փափաքիմ, որ ես ալ փոխարինեմ. ահա առիթը ներկա-

յացած է: Պոլսոյ կեդրոնը մահուանդ վճիռը արձակած և գործադրութիւնը հոս հրամայուած է: Բայց դուն անհոգ եղիր, քանի որ դուն աղջիկս ազատեցիր, ես քեզ պիտի ազատեմ. միակ մէկ պայմանաւ. այսինքն պէտք է անմիջապէս իսլամանաս և աղջիկս կնութեան առնես: Արդէն մեղք չէ՞ որ քեզի պէս գեղեցիկ և ֆիտան մէկը կեալուք մնայ»: – Բայց Պէյ, – ըսի, – ես արդէն ամուսնացած եմ կինս գերմանուհի է, Ֆօն Տէր Կոլց փաշային թիկնապահներէն գերման սպայի մը քոյրն է, երկու զակի ալ հայր եմ, այդ ինչպէ՞ս կարելի է: – Էհ, լաւ, – պատասխանեց անայլալօրէն, – շատ մեղք պիտի ըլլայ երիտասարդութեանդ որովհետեւ վստահ եղիր. եթէ նոյնիսկ յաջողիս Պոլիս երթալու հրաման առնել քաղաքէն դուրս ելլելուդ անպայման պիտի սպաննուիս. ուրեմն, 15 օր միջոց կու տամ, լաւ խորհէ»:

Այլ պատասխանել անօգուտ էր. «Շատ լաւ» ըսի ու մեկնեցայ»:

Խորհուրդ տուի, որ արժամապէս համակերպի:

Սեւակ ընկճուած էր, բարկացած և սրտնեղած ըլլալը որոշ էր, ինձմէ այդ տեսակ խորհուրդ չէր սպասեր:

Քանի մը օր առաջ, Տիրան Զէլէկեանին ալ խորհուրդ հարցուցած էր. ան ալ կեանքը ազատելու նպատակաւ, իսլամանալու միջոցը միայն ցոյց տուած էր:

Սակայն ես, ըմբռնելով ձախող դերիս ծանրութիւնը՝ «Իրաւունք ունիս տօքթորս, – ըսի, – քու զգացումիդ գործը չէ այդ, փակեց այդ խնդիրը և գանջ մեր ընելիքին. ըսէ տեսնեմ. ինչպէ՞ս պիտի կարենամ քեզի օգտակար ըլլալ»: Սեւակ հանդարտած էր. «Տղայութիւն պէտք չէ, – ըսաւ: – Պոլիս երթալուդ առաջին գործդ պիտի ըլլայ Բերա ելլել ու Կոմիտաս Վարդապետը առնելով մեզի երթալ. հոն տիկնոջս պատմել ամէն բան, նա գիտէ թէ ուր պիտի դիմէ, ինձի ապահով կերպով ուրիշ տեղ մը փոխադրելու ճարը գտնելու, հոգ չէ թէ բանտարկուած և շղթայուած ըլլամ, բաւ է որ սա ճնշիչ մթնոլորտէն ազատիմ»:

Իր խնդիրքը առանց յապաղելու կէտ առ կէտ գործադրելու խոստումով, կը համբուրուիմք և կը բաժնուիմք:

Երկու օրուան ճամբորդութենէ վերջ կը հասնիմք Էնկիւրիւ, ուր փոխանակ կալարան առաջնորդուելու, կը բանտարկուիմք: Օրեր կ'անցնին. տակաւին Էնկիւրիւ ենք. յոռի նախազգացումներ զիս կը պաշարեն: Սեւակի դէմքը աչքիս առջևէն չի հեռանար. կարծես «խոստմնազանց» ըսել կ'ուզէ. բանտի կեանքը կը սկսի տակաւ անտանելի դառնալ. ոճրագործ բանտարկեալները, որոնք թուրքեր են, անպատկառօրէն կը պատմեն, թէ ինչպէս սպաննած են այն հարիւրաւոր հայե-

րը, որոնք այս բանտէն ճամբայ հանուած էին, և կ'առաջարկէին մեր դրամները իրենց տալ, որպէսզի առանց չարչարելու մէկ հարուածով սպաննեն...: Վերջապէս՝ Օգոստոս 30-ի այն չարաշուք օրը, կէս գիշերին, մեր ձեռքերը կապուած հանուեցանք դէպի անծանօթ ուղղութեամբ, մեզի կը հետեւէին ոստիկան զինւորներ և մեր սպաննութեան յատուկ զէնքեր կրող արհաւիրացի կառքեր. մօտաւորապէս 750 հոգի էինք. 18 ժամուան ճամբորդութենէ մը վերջ, հասանք Գարա-Կետիկ ըսուած գիւղը, ուր Սեւակի սպանման տխուր գոյժին տեղեկացանք:

Չանդըրը-էն Օգոստոս 26-ին Էնկիւրիւ՝ մեզ հետ Գարա-Կետիկ գտնուող սափրիչն էր որ, մանրամասն կը պատմէր Սեւակի, Վարուժանի և երեք ընկերներուն սպանման պարագաները:

Չէթէ Բէիսին իր երախտագիտութիւնը յայտնած էր խժոժօրէն սպաննել տալով Սեւակն ու ընկերները:

Ահա այսպէս Սեւակ զոհուելով, իր ուխտը կը կատարէր չսեւցնելու համար իր հոգին:

Յարգանք իր անբիծ հոգիին...»:
 Բժիշկ Վահան Ալթունեան - «Հայ Բուժակ» 4. Պոլիս
 Խմբագիր՝ Բժիշկ Մ. Գարակէօզեան 4, տարի - թիւ 3 - 4 - Մարտ Ապրիլ 1920:

Չանդըրը-ի աքսորեալ և վերապրողներէն բժիշկ Վահան Ալթունեանին՝ Ռուբէն Սեւակի մասին ականատեսի այս բացառիկ վկայութիւնը կարդալէ յետոյ՝ չյուզուիլ և ցեղասպան թուրքին դէմ չընդվզիլը անկարելի է.....

«Նայիրի»ի յառաջիկայ թիւերուն մէջ պիտի շարունակենք հրապարակել Չանդըրը աքսորուած և վերապրող հայ մտաւորականներուն, Ռուբէն Սեւակի մասին ականատեսի վկայութիւնները:

— ■ — ■ — ■ — ■ — ■ — ■ —
Ա Կ Ն Ա Ր Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր ...

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ի Բ Ա Ր Ե Կ Ա Ր Գ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Մ Ա Ս Ի Ն

Յունուար 2003-ի առաջին օրերուն, Փարիզի Հայաստան օրաթերթին մէջ, Դոկտ. Արէլ Քահանայ Մանուկեանի կողմէ Հայ. Եկեղեցիին Բարեկարգութեան մասին շատ Հետաքրքրական յօդուածաշարք մը հրատարակուեցաւ:

Յարգելի կրօնականը, այս խորիմաստ զրութեան մէջ, Հայ. Եկեղեցիին (Շար.դ էջ 6)

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

AMERIKANIN KURBAN BAYRAMI

MÜSLÜMANLAR, SUBAT AYINDA KURBAN BAYRAMINA HAZIRLANIYORLAR.

KOYUN KURBAN EDECEKLER.

AMERIKA DA SUBAT AYINDA KURBAN BAYRAMINA HAZIRLIK YAPTIYOR.

IRAK HALKINI KURBAN ETMEYE HAZIRLANIYOR.

FAKAT, AMERIKA NIÇİN "SADDAM, SADDAM" DIYE TUTTURMUS?

SADDAM KİM? AMERIKAN- C.I.A.-NİN ADAMI. BEN LADEN GIBI, GENERAL NOIREGA GIBI.

1979-DA SADDAMI, AMERIKA İKTİDARA GETİRDİ. İRAKTAKI KOMÜNİSTLERİ TEMİZLESİN DİYE.

VE 1979-DA SADDAM İKTİDARA GELDİKTEN SONRA, AMERIKANIN EMRIYLE, İRAKTA ONBINLERCE KOMÜNİSTİ ÖLDÜRDÜ.

SONRA YİNE AMERIKANIN EMRİ İLE SADDAM 1980-DE İRANA HÜCÜM ETTİ.

SENELERCE SÜREN BU HARBDE YUZBINLERCE MASUM İNSAN ÖLDÜ.

BU DA O ZAMANKI AMERIKAN KURBAN BAYRAMI.

SİMDİ AMERIKA SUBAT AYINDA KENDİ YETİSTİRMESİ SADDAMI KURBAN EDEREK İRAK PETROLLERİNİ ELE GECİRMEYE HAZIRLANIYOR.

BÜTÜN BU PALAVRALARIN "YOK SADDAMIN KİTLE İMHA SİLAHI VAR, YOK SADDAMIN KİMYASAL SİLAHI VAR" YALANLARININ ARKASINDA GİZLENEN AMERIKANIN ASIL GAYESİ,

1. İRAK PETROLLERİNİ ELE GECİRMEK.

2. İSRAİLE DÜŞMAN SON ARAP DEVLETİ OLAN İRAKİ YIKMAK.

ONDAN SONRA SÖYLENENLER, HEPSİ "LAFI GÜZAF" HEPSİ YALAN, HEPSİ PALAVRA.

ASIRLARDAN BERİ DEVAM EDEN, KAPİTALİSTLERİN ZAVALLI MİLLETLERİN KANINI EMME SİYASETİ, AYNEN DEVAM EDİYOR.

DEĞİSEN, YALNIZ ELBİSELER, SİLAHLAR VE SÖZLER.

YAZIK, ÇOK YAZIK İRAK HALKINA. 1990-DAN BERİ DEVAM EDEN AMERIKAN ABLUKASINDAN DOLAYI İRAKTA YÜZBINLERCE İNSAN ÖLDÜ. SUBAT 2003-TEKİ KURBAN BAYRAMINDADA, YENİ AMERIKANIN KURBANİ OLUCAKLAR.

B. Q.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԲԵՐՈՒՆ (ԻԲՐ ԹԷ) ՉԳԻՏՅԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «KURBAN» Ի ՏՕՆԸ

Միալիմանները, յառաջիկայ Փետրուար ամսուն մէջ, "KURBAN" Ի տօնին կը պատրաստուին. ոչխար պիտի զոհաբերեն:

Ամերիկան ալ Փետրուար ամսուան մէջ, "KURBAN" Ի տօնին համար պատրաստութիւններ կը կատարէ՝

Իրաքի ժողովուրդը զոհաբերելու կը պատրաստուի:

Բայց, Ամերիկան ինչո՞ւ այսքան «Սատտամ, Սատտամ» կ'ըսէ ու կ'ըսէ տեւական:

Ո՞վ է Սատտամը. Ամերիկեան C.I.A. կազմակերպութեան մարդն է՝ Պեն Լատենի նման, զօրավար Նօիրէկայի նման:

1979-ին Ամերիկան, Սատտամը իշխանութեան բերաւ, Իրաքի մէջ գտնուող համայնավարները «մաքրէ» ըսելով:

Սատտամ 1979-ին, իշխանութեան գալէ յետոյ, Ամերիկայի հրամանով, տասնեակ հազարներով համայնավար սպաննեց: Յետոյ, կրկին Ամերիկայի հրամանով, Սատտամ Իրանի վրայ յարձակեցաւ:

Տարիներ տեւող այս պատերազմին՝ հարիւր հազարներով անմեղ մարդիկ մահացան:

Այս ալ Ամերիկային ա՛յն տոննուան "KURBAN" Ի տօնն է:

Այս միջոցին Ամերիկան, Փետրուար ամսուան մէջ, իրենց մարդը եղող Սատտամը «զոհաբերելով», Իրաքի «բեթրուլը» ձեռք անցընելու կը պատրաստուի:

Բոլոր այս պոչաւոր սուտերուն՝ «Չէ, Սատտամը զանգուճային քնաքնքման զէնքեր ունի. Չէ, Սատտամը քիմիական զէնքեր ունի» — այս սուտ ամբաստանութիւններուն ետեւը թաքնուած Ամերիկային բուն նպատակն է՝

1. — Իրաքի քարիւղի հորերը ձեռք անցընել:

2. — Իսրայէլի մահացու թշնամի վերջին արաբական պետութիւնը կործանել:

Ասկէ դուրս բոլոր ըսուածները ծարտութիւններ են, բոլորն ալ սուտ պատճառաբանութիւններ են:

Դարերէ ի վեր շարունակուող, դրամատէրերուն խեղճ ժողովուրդներուն արիւնը քամող քաղաքականութիւնը նոյնութեամբ կը շարունակուի. փոխուողները միայն հազուատները, զէնքերը և խօսքերն են: Մեղք, շատ մեղք Իրաքի ժողովուրդին:

1990-թ.էն ի վեր շարունակուող Ամերիկեան շրջափակումին պատճառաւ, Իրաքի մէջ հարիւր հազարներով անմեղ մարդիկ մահացան:

Փետրուար 2003-ի՝ "KURBAN" Ի տօնին ալ, կրկին Ամերիկային զոհը պիտի ըլլան: **B. Q.**

ԱԿՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ... ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՒ... (Շար. էջ 3-էԳ)

բարեկարգութեան հարցին մէջ, մանաւանդ անպէտ կուսակրօնութեան վերաբերեալ իր գաղափարները կը յայտնէր. եւ Հայ. եկեղեցական կանոնները բարեփոխման ենթարկելու անհրաժեշտութիւնը կը ջատագովէր:

Բայց, մենք կը հաւատանք, թէ այսօրուան Հայ. եկեղեցիին ամենակարեւոր հարցը եկեղեցական օրէնքները փոխելու հարցը չէ, այլ՝ Հայ կրօնականներուն որակը բարձրացնելու, բարձրաստիճաններուն մտայնութիւնը փոխելու, մանաւանդ «Բարձր Աթոռ»ներ գրաւող Հայ Առաջնորդներուն հայրենասիրութեան «Ոգի»ին հարցն է:

Դոկտ. Աբէլ Քահանան իր գրութեան մէջ, մասնաւորապէս, երեք Հայ կրօնապետներուն՝ Հայ. եկեղեցական օրէնքներուն բարեփոխութեան մասին յայտնած գաղափարները կը նշէ՝ Առաջինը՝ Պոլսոյ պատրիարքներէն Մ. Օրմանեանն է:

Կարմիր Սուլթան՝ արիւնարբու Ապտիւլհամիտին շրջանէն Պատրիարք եղած Օրմանեանը 1908-թ.ին, Պոլսահայ ժողովուրդին կողմէ պաշտօնէն վար առնուեցաւ:

Եւ ժողովուրդը Օրմանեանին երեսին թքնեց. եւ Օրմանեանը Հայ ժողովուրդին կողմէ բզքտուելէ ազատեցաւ՝ Թալաթի նման ցեղասպան փաշաներու կողմէ:

Դոկտ. Աբէլ Քահանային մասնաւորապէս մեծ ակնածանքով յիշած և անոր գաղափարները դրուատած երկրորդ կրօնապետը՝ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն է, որ Հայաստանի իր քարոզներուն և ելոյթներուն մէջ, «Ամերիկացիներուն մարդը» եղող Լեւոն Տէր Պետրոսեանին հրահանգով՝ Սովետական Հայաստանը և Համայնավար հայերը «կը քարկոծէր» ու կ'անուանարկէր մոռնալով, որ ինք Լեւ. Տէր Պետրոսեանին կաթողիկոսը չէր, այլ բոլոր հայերուն կաթողիկոսն էր. ըլլան անոնք Համայնավար, Հնչակեան, ռամկավար կամ անկուսակցական... Ի՛նչ գոյն ալ ունենան:

Դոկտ. Աբէլ Քահանայ Մանուկեանին մեծ գնահատանքներով յիշած և անոր գաղափարները ներքողած երրորդ Հայ կրօնապետը Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ն է: Ըսելիք չունինք Վեհ.ին անձնական արժանիքներուն մասին: Բայց ցաւով կը յիշենք, որ ինք էր անցեալ տարի ժընեւի «Էօզիւմենիկ» Համաժողովին ընթացքին, բեմին վրայ դրուած պատուոյ սեղանին շուրջ նստողը, Պոլսոյ «Թրքացած» Պատրիարքին Հետ: Գիտնալով Հանդերձ որ ինքզինք նաե՛ւ «թուրք» նկատող Պատրիարքը էջմիածնի դէմ անշատողական կեցուածք ունի, բայց նորէն ալ միւլտոնօրհնէքի հրաւիրեց թրքութեան ծառայող այս կրօնապետը, ինչ որ ճիշդ չէր, և օրին, այս մասին ցաւով արտայայտուած էինք:

Մենք կը հաւատանք, որ Հայ. եկեղեցիէ ներս, կանոնական բարեկարգութիւններ կատարելէ առաջ, Հայ եկեղեցականները, հայկական «ոգի»ով, հաւատաքնութեան ենթարկել պէտք է:

ՓԱՐԻԶ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՈՂ «ԱՇԽԱՐՀ» ԹԵՐԹԻ ՄԱՍԻՆ

1959-թ.ներուն, Աւետիս Ալեքսանեանի կողմէ Փարիզի մէջ հրատարակուիլ սկսած «Աշխարհ» թերթին սրտանց կը հաւատայինք, որ ան հայրենասէր թերթ մըն էր:

Աւետիս Ալեքսանեանի մահանալէն յետոյ, խմբագրապետութիւնը ստանձնող Պարգեւ Տամիկեանի շրջանին, «Աշխարհ» թերթին հայրենասիրութեան մասին կասկածներ ունեցանք՝ տեսնելով անոր մէջ պատեհապաշտ գրութիւններ:

Անոր ալ մահանալէն յետոյ, «Աշխարհ» թերթին խմբագրապետը Գէորգ Սարեանը եղաւ:

Բայց, 14 Դեկտեմբեր 2002 թուակիր «Աշխարհ» թերթին մէջ, «Իր ինքնութեամբ հայրենասէր շրջանակներուն շատ լաւ ծանօթ» Ամերիկացի Մոնթէ Մելքոնեանին ծննդեան 45-րդ տարեդարձը յիշատակող գրութիւնը կարդալէ յետոյ, այլևս կը հաւատանք, որ այսօրուան «Աշխարհ» թերթը Աւետիս Ալեքսանեանին հիմնած «Աշխարհ»ն ըլլալէ շատ, շի՛տ Հեռու է:

ՃԱՐԸ՝ ԲՈՆԻ ՈՒԺՈՎ ՉԷ՝

Տայնաստրնե՛ր, տայնաստրնե՛ր, երկաթեայ, աթոմակիր,
 Կրակ, ծծումբ փչող վիշապաշունչ քնդանօթներ
 Քատերական ներկայացմամբ տարածուեցան...
 Մարդիկ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, — ըսին ու զարմացան:

Մարտանաւե՛ր հրարձակ, սարսափեցնող, մահաբեր,
 Ռմբակոծող ձագերն իր քեւաւոր կռուակած,
 Մովսրէ ծով համատարած, անազորոյն մկանուած,
 Պատրաստ հարուածելու, անհամբեր և լարուած:

21-րդ դարու մուք ու անփառունակ նախաշեմին,
 Իրր քէ ֆաղաֆակիրք նոր աշխարհ օրէնքին
 Առատաձեռն դռները կրակով բացուեցան,
 Հատուցում տրուեցաւ հոգին ծախողին.
 Իսկ... կամէր պաշտպանո՞ղին՝ գլխուն կացին:

Իրաւունքդ արդար քէ պաշտպանես.
 Վնասակար, վտանգաւոր աւերող ես...
 Բռնութեան կեղծ ու սուտին համակիր չե՞ս,
 Քաղաֆակիրք աշխարհի փշրանքներուն
 Շողո՞ղորք համբոյրներուն արժանի չես:

Մարդկութեան գլխին կրակ ու բոց բափելո՞վ,
 Քանդել... վիշտ, մահ ու արին տարածելո՞վ...
 Կը փորձեն յառաջադէմ վարչակարգ պարգեւել
 Կամ... խաբել, համոզել և արդարութիւնը հարուածել:

Քանգի, հզօրութիւնը իր մէջ ունի տկարութիւն...
 Կը փորձէ շահիլ, իրեն ի նպաստ կողմնակցութիւն,
 Մեծութեանը մէջ շփոթ և դժուար կացութիւն,
 Զգոյշ և վերապահ... Բանի կայ ըմբոստութիւն:

Բնածխային հարուածը մահատարած սոսկալի՛
 Արդիական ռումբերովն իր քունաւոր և սարսափելի,
 Պիտ՝ տարածուի շրջակայ երկրէ երկիր և անխտիր,
 Օդն ու ջուրը ախտալի և դիակներ մոխրակոյտի,

Պատճառելով՝ հակամարդկային մեծագոյն ռեկոր, աններելի...
 Արեւելքը դժոխքի... Արեւմուտքն ալ՝ դրախտի՞ ...

Կոյս բնութեան ծիածանը դէպի փնացումի,
 Աներեւակայելի... կա՞յ միքէ ասկէ մեծ սխալ ահռելի:

Ինչո՞ւ համար, ընդդիմադիրները բազմացան,
 Քանի... վտանգը քէ՛ զարնողին է, քէ՛ ալ զարնուողին,
 Այս տագնապին մէջ միայն խելքն է յաղթական...
 Փտած կամուրջէն անցնողը կը մատնուի սպարտութեան:

Այսօրուայ աշխարհը,
 հի՛ն ու տգէ՛տ
 նախկինը չէ՛...
 Մարդիկ միլիոններով
 շատցան և զարգացան,
 Ազգեր, գաղափար,
 փորձ, սովոր ու կաց
 ունեցան,
 Ընդդիմութեան բանը
 իրենց իրաւունքն է
 անձնական:

Կարելի չէ՞ հասկնալ,
 քէ նարը բոնի ուժով
 չէ՛...
 Ոխերմութիւնն սով,
 ցաւ, աւեր կը
 պատճառէ,

Մարդիկ այլեւս յոգնած են ու մահը նպատակ է...
 Խորքը լեցուած, պայթող ռումբի հաւասար է:

Արեւելքը երբեք Արեւմուտքին նմանը չէ.
 Հինէն եկած... հոգիով կոփուած պայքար է,
 Անկեղծ սրտով, բարի մտնով քէ մօտեմաս,
 Հացին կէտը բաժին կուտայ, եթէ... գին հասկնաս:

Ճշմարիտը հասկնալ շա՛տ դիւրին և շա՛տ դժուար է...
 Ոմանց համար իրաւ կեանքն է ոմանց՝ ահադադի ծայն...
 Խաղաղութիւնը խաչեալ Յարութեան համաձայն
 Պէտ է խորսակէ՛ չարիքը և վերստին դատնայ Յաղթական:
 Պէյրուք, 2003 ԲԻԻԶԱՆԴ Ժ. ԽԱՒԱՄԵԱՆ

GREECE, CYPRUS, TURKEY, ISRAEL AND MR. BUSH'S IMMINENT WAR ON IRAQ

January 22, 2003

On December 12, 2002, The Republic of Cyprus was among the ten new members admitted to the European Union (EU) in a ceremony held in Copenhagen. Recep Tayyip Erdogan, the head of the AK Partisi (the Justice and Development Party) which came to power in the elections of December 03, 2002, was also present. He had come to plead with the heads of government of the 15-member European Union to obtain a date as to when negotiations for the admittance of Turkey to the EU could start.

The decision reached was that in December 2004, the EU would review the progress achieved by Turkey in implementing the promised criteria and then give a date or deny entrance.

The AK Party won the elections conducted according to the electoral law introduced in 1980 by the Turkish generals after the coup which overthrew the legitimate government. The generals at that time were headed by Kenan Evren who has now retired in Marmaris on the Aegean Coast; he has the armed protection granted to all previous presidents of Turkey. Before abandoning the government, the generals declared themselves "SENATORS FOR LIFE" with the salary of a senator which also gave them all immunity from prosecution for life.

Kenan Evren is originally from the Balkans, and had in those times declared that the Armenians were an "insignificant tribe like the gypsies which came from Thrace into Anatolia and that the Armenians in history never had a ruling government in Anatolia"....

According to Evren's electoral law, polls had indicated that only the AK Party would be able to surmount the necessary threshold; the AK Party was seen as the definitive winner; therefore, all liberals, all intellectuals and all businessmen voted for the CHP (the Republican Peoples Party) headed now by Deniz Baykal. Although the CHP was founded by Ataturk, the founder of modern Turkey, it could not achieve more than a few percent, just enough to enter the government and become the coalition partner.

The AK Party mustered a little over 20%, but still that was the majority of the vote. This party has its origin in Islamic roots and it was expected that once in power they would introduce an Islamic agenda which ultimately would clash with the military establishment. The military is still the greatest power in Tayyip Erdogan, while being Mayor of Istanbul, had recited a poem with Islamic content, sufficient to lead him to prison for four months and the prohibition to hold government office. Therefore, he could not be elected Premier. Nevertheless, he visited all European capitals and was immediately invited to Washington by the Bush Administration.

Dear Mr. Antranik M. Daghljan:

Many thanks for the flattering compliments expressed in the New Year's issue of "Nairi".

All the compliments have to go to Mr. Jirair Tossounian, who, as editor of "Nairi", assumes all responsibility for the articles printed.

As you very well know, many countries with various sensibilities, be it political, or historical, or social, or ideological or religious, feel the necessity to impose censorship of the press. Again, Mr. Jirair Tossounian is the one who shows the courage to face this challenge.

Below is a small example as it appeared in the "New York Times" of January 18, 2003 and was reported by AP. (Associated Press) :

MIDDLE EAST

JORDANI: PAPER SHUT FOR SEX ARTICLE The government closed the Crescent weekly newspaper and detained three journalists for an article that discussed the sex life of the Prophet Muhammad and his favorite wife, Aisha, an editor at the paper said. Officials detained the editor in chief, a senior assistant editor and the writer of the article for 15 days, the official Petra news agency reported. The journalists were accused of "harming the dignity of Prophet Muhammad's wife Aisha," harming the government and destabilizing society. (AP)

Abdullah Gul is now the premier but according to another provision of the electoral law, Mr. Erdogan can be elected a representative of Parliament in February and then he might be elected Premier.

Kofi Annan, the Secretary General of the United Nations, had submitted a plan for the solution of the Cyprus problem. Mr. Annan had expected the acceptance of the plan by both sides, so that a United Cyprus could be accepted into the European Union. Rauf Denktash, the leader of the Turkish community in Cyprus and the bullhorn of the Turkish military of Ankara which occupies the northern part of Cyprus with a 40,000-men-force, was undergoing open-heart-surgery in New York; showing his illness as a pretext at that time, he pretended not to have enough time to examine the Annan-document which he has outright rejected during the past few days. The government of Athens and the Greek government of Cyprus accepted the Annan plan as a basis for negotiations.

In the meantime, the Turkish Cypriots in the North have demonstrated several times against Denktash asking for his retirement and asking for the acceptance of a peace plan for the unification of the Island. The demonstrators have been estimated to be 30 to 50 thousand. The Turkish Cypriots amounted to 80,000 at the time of the invasion. The Turkish side claims to have a population ranging from 150 - 250,000; nobody knows the actual figure nor have the results of a Turkish census been disclosed showing how many Turks are Cyprus-born and how many have been resettled from Anatolia. Since the settlers would not demonstrate, it is estimated that 30 - 50% of the real Turkish Cypriots have been demonstrating!

They are demonstrating because they are economically deprived and because they want to join the European Union like the rest of the Island.

In the Turkish Parliament, the foreign minister, Mr. Yakis said: "Do you realize that you are occupying a part of the European Union..." Deniz Baykal, the coalition partner, replied: "Out of the 65 million Turks, the foreign minister should be the last one who said these words..."

Kofi Annan extended the deadline for solving the Cyprus problem according to his plan to February 26, 2003. Cyprus is holding presidential elections on February 16, 2003. Mr. Glafkos Kleridis who had announced that he would withdraw from politics, put his candidacy again in order to be able to conduct the negotiations for the unification of the divided island to find a solution for the benefit of all Cypriots, "The Greek-Cypriots, the Turkish-Cypriots, the Maronites, the Armenians and the Latins". (These are exactly his words).

Mr. Christofias, President of the Cypriot Parliament and head of the AKEL Communist Party said that tough negotiations are necessary because the United States is tilting toward Turkey because of Turkey's strategic position in the forthcoming war with Iraq.

It is very interesting to analyze why so suddenly the newly elected AK Party put all his horses on joining the European Union and on solving the Cyprus problem. The simple answer is: they are testing the grounds of their existence.

AK claims not to have an Islamic agenda. The future will show if that is true. In order to counter these claims, AK was clever enough to embrace frantically the joining into the European Union. Yes, of course, Turkey would benefit enormously if she could join the EU; the AK Party know that, and most Turks know that. And all of them do know that they are still not ready for joining. However, they advocate foraciously the joining because they know that their main enemy objecting to the joining is the Turkish MILITARY. The Military is challenging their mere existence and they would prohibit the AK PARTY immediately if they could. Why should the military give up its privileges and be subjugated to the civilian politicians? Such a thing is unthinkable for the Turkish military.

The occupation of Cyprus is the brainchild of the Turkish Military. Ecevit, the Turkish Premier in 1974, the time when the island was invaded by Turkish forces, was just following orders and was guided by his mentor, Henry Kissinger. The Turkish Military is the only dictatorial ruler in Northern Cyprus and they would rather die than retreat. How would they accept a solution for a unified Cyprus? The essence of any kind of military is command from the top to the bottom. The Turkish Military Establishment does not recognize the Turkish Civilian Authority. Would they now submit to the civilians and accept orders from civilians?

With these thoughts in mind, the government of the AK Party opted immediately for the solution

of the Cyprus problems and criticized Denktash asking him to resign by announcing that "the solution of the Cyprus problem can not be the caprice of Denktash!" Denktash is the bullhorn of the Turkish military who declared the demonstrator as "flies which I can wipe out with a stroke of my hand! To which Annan replied: "When the people speak, their leaders have to listen..."

Greece has assumed the Presidency of the EU in the beginning of 2003. Since Greece is FOR the solution of Cyprus, Tayyip Erdogan and his party have approached the Premier, Simitis, and the Foreign Minister, George Papandreou, to intervene with their good offices for the admission of Turkey in the E.U.

Greece is now a staunch supporter of Turkey's membership in the E.U. Greece prefers a (→ p. 12)

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՐԵԱԼԻ

ՆԱՀԱՏԱԿ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

ԵՒ ԻՐԵՆ ԲԱՒՏԱԿԻՑ, ՉԱՆՂԸՐԸ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԲԱՅՑ ՎԵՐԱՊՐՈՂ ԵՐԵՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐԸ՝

- 1.- ԿՈՍԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ
- 2.- ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱԼԱՔԵԱՆ
- 3.- ՅՈՎՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

24 ԱՊՐԻԼ 1915-Ի ԱՔՍՈՐԵԱԼ ԵՐԵՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

ԱՌԱՋԻՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆԸ՝ ԿՈՍԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ

Ռուբէն Սեւակի և Կոմիտաս Վարդապետի առաջին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Յունիս 1907-ին, Ջուիցերիոյ Լոզան քաղաքին մէջ:

Կը հրապարակենք այս հանդիպումը յաւերժացնող լուսանկարը:

Մեծ հաւանականութեամբ՝ այս պատկերը նկարահանուած է Լոզանի պատմական CATHEDRALE-ին առջեւ, ուր կ'երեւան, ծախէն աջ՝ բժշկական ուսանող Ազատեան, բժշկական ուսանող Ռուբէն Սեւակ, բանաստեղծ Արշակ Չօպանեան, Կոմիտաս Վարդապետ Սողոմոնեան, բժիշկ Ղազարոսեան և դերասան Իբէքեան:

Այս՝ համեմատաբար աւելի խաղաղ օրերէն յետոյ, շատ տառապալից շրջան մը

Ռուբէն Սեւակը (աջից երկրորդը) և Կոմիտասը (կենտրոնում) 1914 թվականին

կ'ապրի 2այ Ազգը: Կու գան սել օրեր: Ել քանի մը տարի յետոյ՝ 1914-ի պատե-րազմը կը սկսի և կը հասնի դժոխային օրը՝ 24 Ապրիլ 1915-ը:

Կոմիտաս առաջին քսորեայներուն մէջ է: Կը դրկուի Չանդըրը: Բայց իր դի-րաբեկ մտային կառոյցը չի դիմանար այս չարչարանքի օրերուն:

Իր բարեկամները և համակիրները, Պոլսոյ մէջ կ'աշխատին Կոմիտաս Վարդա-պետը ազատելու այս դժոխքէն: Եւ Կոմիտաս՝ Մայիսի վերջաւորութեան, Չանդը-րըէն ազատ արձակուելով, Պոլիս կը վերադառնայ: Բայց ան, այլեւ«Հին Կոմի-տասը» չէ: Մտային խանգարումներու առաջին նշանները սկսած են արդէն:

Մինչ այդ, Ռուբէն Սեւակ ընտանեօք, Յունիս 1914-ի սկիզբները, Լոզանէն Պո-լիս կը վերադառնայ: Եւ ինչ չար բախտ՝ քանի մը օր յետոյ, Յունիս 1914-ի վեր-ջաւորութեան, Առաջին Աշխարհամարտը կ'սկսի: Ռուբէն Սեւակ, ստիպողաբար կը զինուորագրուի Օսմանեան բանակին մէջ, իբր բժիշկ-հարիրապետ:

Բայց, 24 Ապրիլ 1915-ի առաջին ձերբակալուողներուն մէջ, Ռուբէն Սեւակը չկայ:

Իր կնոջ գերմանացի ըլլալը և իր Օսմանեան բանակի հարիրապետ-բժիշկ ըլլալը պատճառ եղած են հաւանաբար, իր ձերբակալման ուշացմանը:

Եւ այս յա-պաղումը Ռուբէն Սեւակ, իրեն հա-մար նուաստա-ցուցիչ պարա-գայ նկատած է:

Իր մտաւո-րական ընկեր-ներէն Չիթուցի-ին վկայութիւնը կայ այս մասին.— «24 Ապրիլ 1915-ի յաջորդող օրե-րուն, Ռուբէն Սե-ւակին հանդիպե-ցայ, Պոլսոյ Պահ-չէ Գաբըլը հրա-պարակը: Եւ ան ինձի սա խօս-քերով իր ցաւը

ՎԿԱՅԱԳԻՐ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԲՈՒՐՔԻՈՑ

Անուն Սերոբային Հեռու ՉԻԹՈՒՑԻՈՍ

Հայրը Ռուբէն Յովհաննէս ՉԻԹՈՒՑԻՈՍ

Մայրը Ժաննէ Երան ԱՄԷԼ

Մենջ. Բւկն Վայր ԽՊՔԱՆՈՒՆ 19.7.1913

Մկրտութեան Բւկն 19.6.1915

Մկրտութեան Վայր Ս. Լուսաւորիչ. Հայր. Շնկոտի. Բանկալը.

Մկրտիչ ԲՅՆՅ Տ. Ստեփ. ԲՅՆՅ. Բանկոտի.

Կեմահայր Տ. Գաբրիէլ. Արց. Գլորիան

Պատրիարքարանի Մայր տոմարի թիւ 2.6205

Եկեղեցւոյ տոմարի թիւ 253-19

Կը հաստատեն որ վերոյիշեալ անձը Մկրտուած է ըստ օրինի եւ որպէս
անցած Հայ Եկեղեցիի:
8 Յունիս 1994

Յովհաննէս Արքեպ. Սեւեան
Պատրիարքական Ֆոխանորդ

ՎԿԱՅԱԳԻՐ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԲՈՒՐՔԻՈՑ

Անուն Սերոբային Եմբրամ ՉԻԹՈՒՑԻՈՍ

Հայրը Ռուբէն Յովհաննէս ՉԻԹՈՒՑԻՈՍ

Մայրը Ժաննէ Երան ԱՄԷԼ

Մենջ. Բւկն Վայր ԽՊՔԱՆՈՒՆ 27.6.1914

Մկրտութեան Բւկն 19.6.1915

Մկրտութեան Վայր Ս. Լուսաւորիչ. Հայր. Շնկոտի. Բանկալը.

Մկրտիչ ԲՅՆՅ Տ. Ստեփ. ԲՅՆՅ. Բանկոտի.

Կեմահայր Բոկան ՄԱՐՏԻՆՅԱՆ

Պատրիարքարանի Մայր տոմարի թիւ 2.6205

Եկեղեցւոյ տոմարի թիւ 253-19

Կը հաստատեն որ վերոյիշեալ անձը Մկրտուած է ըստ օրինի եւ որպէս
անցած Հայ Եկեղեցիի:
8 Յունիս 1994

Յովհաննէս Արքեպ. Սեւեան
Պատրիարքական Ֆոխանորդ

արտայայտեց:
«ՍԵՋԻ ԱՍՕԹ
ՉԷ՞, ՈՐ ՍԵՆՔ
Դ Ե Ռ Լ Ո Ս
ԵՆՔ»:

Այստեղ առա-ջին անգամ ըլ-լալով կը հրա-պարակեցք,
Ռուբէն Սեւակի
զաւակներուն
մկրտութեան
վկայագիրները:
Մկրտութիւնը
կատարուած է
Պոլսոյ այն շըր-ջանին Բանկալ-թի կոչուած թա-ղամասը գտնու-

լող Սուրբ Լուսաորիչ եկեղեցիին մէջ: (Այս եկեղեցին այսօր գոյութիւն չունի, որովհետեւ 1930-ներուն, Թուրքերուն կողմէ, ճամբայ բացալու պատրուակով, քանդուած է):

Մկրտութիւնը կատարուած է 19 Յունիս 1915 թուականին:

Ուշադրութիւն ըրէք մկրտութեան թուականին՝ 24 Ապրիլ 1915-էն գրեթէ 2 ամիսներ յետոյ: Ռուբէն Սեւակ դեռ չէ ձերբակալուած: Եւ ո՞վքեր են կնքահայրները:

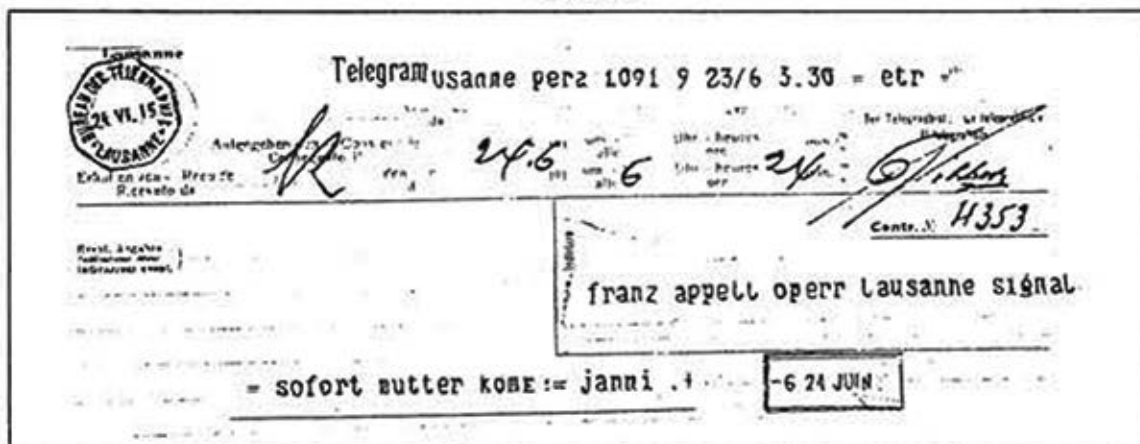
Շամիրամին կնքահայրը՝ Օսմանեան պետութեան թղթատարութեան նախարար Ոսկան Մարտիկեանն է: Իսկ Լեւոնին կնքահայրը՝ Կոմիտաս վարդապետ Գեորգեանը (Կոմիտասին հօր անունը Գեորգ էր):

Կոմիտաս, Չանդըրը-ի դժոխքէն վերադառնալէն յետոյ, ներկայ գտնուած է իր բարեկամ՝ Ռուբէն Սեւակի զաւակներուն մկրտութեան և կնքահայրը եղած է Լեւոնին:

Եւ այդ թուականէն 3 օր ետք, 22 Յունիս 1915-ին, կէս գիշերէն յետոյ, Թուրք ոստիկանները Ռուբէն Սեւակին Պոլսոյ Բանկայթը Նալպանտ փողոցը գտնուող բնակարանը կու գան և զինք կը տանին:

Եւ խելագարած ժանցի Սեւակ, իր ամուսնին տարուելէն անմիջապէս յետոյ՝ 23 Յունիս 1915-ի առաւօտեան ժամը 3:30-ին, Լոզան բնակող իր ընտանիքին ահազանգի հեռագիր մը կ'ուղարկէ.

«ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԵԿՈՒՐ, ՄԱՅՐԻԿ» ՃԱՆՆԻ

Եւ Ջուիցերիայէն՝ մայրը շուտով կը հասնի Պոլիս: Եւ իբր Գերմանացի, դիմումներ կը կատարէ Գերմանական դեսպանատունը, որ մահուընէ ազատէ իր փեսային: Բայց քիչ ժամանակ յետոյ, կը հասկնայ իրականութիւնը. Գերմանացիները մեղսակից են Թուրքերուն, հայերուն դէմ կատարուած ողբերգութիւններուն մէջ:

Եւ Սեպտեմբեր 1915-ի կէսերուն, զարհուրելի և ահաւոր լուրը կը հասնի: Պոլսոյ գերմանական դեսպանատունը իրենց կը տեղեկացնէ, թէ՛ «Ռուբէն Սեւակ 26 Օգոստոս 1915-ին, Չանդըրը-ի շուրջ, «աւազակներու» կողմէ սպաննուած է»:

Եւ Տիկին Ապէլ, իր աղջիկը՝ ժանցին և թոռները՝ Լեւոնը և Շամիրամը առնելով, 16 Սեպտեմբեր 1915-ին Ջուիցերիա կը վերադառնայ:

**

Մինչ այդ, Կոմիտաս վարդապետին Պոլսոյ մէջ, մտային վիճակը օրէ օր աւելի կը վատթարանայ:

Եւ զինադադարէն յետոյ՝ 1919-ին Կոմիտաս վարդապետը, բուժուելու համար, Փարիզ կը փոխադրեն: Եւ ան, Փարիզի հոգեբուժական հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ կ'ապրի, աւելի ճիշտ՝ ամէն օր կը «մեռնի» մինչեւ 1935... Եւ ժամանակ Սեւակն ալ, իր զաւակներուն՝ Լեւոնին և Ծամիրամին հետ, մինչեւ 1919 թուականը Լոզան՝ իր ընտանիքին քով կը բնակին:

Յետոյ՝ 1919-ին ժամանի, իր զաւակները առնելով, Փարիզ կը մեկնի:

Այստեղ պիտի նշենք, Ծամիրամ Սեւակի Փարիզի մէջ իրենց ապրած կեանքէն մեզի պատմած շատ տխուր դրուագներէն մէկը. «1925-թ.ներուն էր: Կիրակի օր մը, մայրս մեզ տարաւ Փարիզի ժամ Կուժոն փողոցը գտնուող հայկական եկեղեցին:

Մայրս տեղեկացած էր, որ այն Կիրակին Կոմիտաս վարդապետը եկեղեցի պիտի բերեն:

Պաշտօնեային ըսինք, թէ Կոմիտաս վարդապետը տեսնել կ'ուզենք: Եւ առաջ-նորդուեցանք եկեղեցիին յարակից հիւրասրահը:

Հոն՝ պաշտօնեան մեզ ներկայացուց Կոմիտաս վարդապետին ըսելով՝ «Հայր Սուրբ, Ռուբէն Սեւակին այրին և երկու զաւակներն են՝ Ծամիրամը և Լեւոնը: Լեւոնին ալ կնքահայրն էք եղեր»:

Կոմիտաս վարդապետ պատասխան չտուաւ: Բան մը չկրցաւ ըսել: Միայն, իր աչքերը մեր վրայ յառած էր, տեսակա՛ն:

Այդ ձեւով բաւական երկար և լուռ վայրկեաններ անցան:

Բայց, միջոց մը ետք նկատեցի, որ Կոմիտասին աչքերէն արցունքներ կը հոսէին այտերուն վրայ:

Կոմիտաս վարդապետին այն օրուան արցունքոտ աչքերը՝ յիշողութեանս մէջ քանդակուած կը մնան»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ^{**}ԿՐՕՆԱԿԱՆԸ

Ռուբէն Սեւակին բախտակից, Չանդըրը քստորուած, բայց վերապրող՝ Յովհան Ծ. վարդապետ Կարապետեանի վկայութիւնը:

Չանդըրը-ի մէջ Ռուբէն Սեւակի հերոսական [մեր համոզումով] կեանքին մասին, ամենէն իրապաշտ և խորաթափանց վկայութիւնը կատարած է՝ Յովհան Ծ. Վրդ. Կարապետեանը:

Հայկականութեան խոր հաւատքով գրուած այս վկայութեան մէջ ան, Ռուբէն Սեւակի մասին, պաշտամունքի հասնող հիացումով կ'արտայայտուի: Եւ Ռուբէն Սեւակը կը նկատէ՝ «ՄԱՐՄՆԱՅՈՒՄԸ ՀԱՅ ԾԵՂԻՆ ՀԱԻԱՏՔԻ ԴԻԺԱԶՆՈՒԹԵԱՆ»:

Այս խօսքերով Յ. Կարապետեան Վրդ. Ռ. Սեւակը կը նոյնացնէ՝ վարդանանցի հերոսներուն հետ:

Ո՞վ է հայր Յովհան: 1888-ին Պրուսա ծնած, մտաւորական պատուելի մը զաւակն է, որ Պարտիզակի Ամեր. Գոլէճը և Պոլսոյ Ռոպէրթ Գոլէճը աւարտելէ յետոյ, Ամերիկա կը մեկնի և Գոլումպիայի համալսարանէն M.A. աստիճանով շրջանաւարտ կ'ըլլայ:

Ամերիկայի մէջ, հայ եկեղեցւոյ ծառայելու կոչում զգալով՝ յարանուանափոխ կ'ըլլայ, և 1914-ին Էջմիածնի մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ Աբեղայ կը ձեռնադրուի և յետոյ ալ՝ վարդապետ:

1914-ին, կը պաշտօնավարէ Պոլիս, իբր Պատրիարքին անձնական քարտուղար:

24 Ապրիլ 1915-ին, Թուրք ոստիկանութեան կողմէ կը ձերբակալուի և կ'աքսորուի Չանդըրը: Եւ հոն կ'ապրի Ռուբէն Սեւակի և միւս մտաւորականներուն (→ էջ 3)

ՆԱՀԱՏԱԿ ՌՈՒՔԷՆ ՍԵՒԱԿ... (Շար. էջ 2-էն)

հետ, Եղեռնի ամբողջ արհաւիրքը: Բարեբախտաբար, միջամտութիւններու շնորհիւ, կը փրկուի ստոյգ մահէ:

1918-ին Պոլիս է, և Պատրիարքարանին դիւանապետութեան պաշտօնին կը կոչուի, և յետոյ, Իզմիրի առաջնորդական տեղապահի պաշտօնը կ'ստանձնէ:

Բայց թրջական հալածանքը և Եղեռնը կը շարունակուին: Եւ 1921-ին կը մեկնի Ամերիկա և Նիւ Եորքի Ս. Լուսաւորիչ մայր եկեղեցիին մէջ կը քարոզէ:

Աւելի ուշ, պարագաներու բերմամբ, կարգաթող կ'ըլլայ:

Համառօտ ձեւով այս է մեծ մտաւորականին, թունդ հայրենասէր Յովհաննէս Կարապետեանի տառապալից կեանքին պատմութիւնը:

Եւ հիմա կը հրապարակենք իր 21 Յունուար 1922-ին, Ամերիկայի «Հայաստանի Կոչնակ»-ի մէջ հրատարակուած Ռուբէն Սեւակի մասին վկայութիւնը:

«ԷՋ ՄԸ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ»

[1915 ԱՊՐԻԼ - 1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ] «ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ»

Չանդըրըի հովիտը ոռոգող գետակին եզերքը՝ բարտիներու գծաւոր ստուերին տակ, կը ճեմէինք Յուլիսի առաւօտ մը, Տօքթ. Ռուբէն Չիլինկիրեան [Սեւակ] ու ես, ըմբռնուելով անգուգական վայելքները գաղափարային ընկերակցութեան: Խօսակիցս կը վերլուծէր անհրաժեշտ պայմանները ազգային վերածնունդի:

Աքսորական կեանքի ճնշող մթնոլորտը՝ իր բոլոր սպառնական երեւոյթներով փայփայած չէր մեր լաւատեսութիւնը: Հակառակ «Իթթիհատի» հայաջինջ քաղաքականութեան արհաւիրալից կիրարկումին՝ որու սկսեր էինք տակաւ վերահասու ըլլալ շրջող զրոյցներու և քաղաքական ուրիշ ցուցմունքներու հիման վրայ, երկուքս ալ անխախտ կը պահէինք հաւատքը Հայ ապագայի լուսազարդումին: Վայրկեան մը իսկ չէինք տարակուսիր, թէ տիրող ճգնաժամային կացութիւնը վերջապէս դէպի Ազատութիւն պիտի առաջնորդէր Ազգը: Կը մնար նոր արշալոյսը ողջունել նոր կենսունակութեամբ:

Քաղաքակիրթ ազգերու շարքին մէջ հայուն գրաւած անվիճելի դիրքը անելի եւս ամրապնդելու և միւս կողմէ դարաւոր բռնակալութեանց ազգային նկարագրին վրայ դրոշմած տխուր հետքերը ջնջելու համար, կ'զգայինք ամէնալուրջ գործունէութեան մը պէտքը:

Կը մտածէինք, թէ հայ իրականութեան ամէն խաւերուն և շրջանակներուն մէջ ներարկուելու էր այլևս դարուս ոգին, որպէսզի արդիանար ազգային մտայնութիւնն ու գործելակերպը և միանգամ ընդմիջտ ջախջախուէին կապանքները կոյր աւանդամոլութեան:

Բարեկարգչական ու շինարար այս աշխատութեանց տեսիլը զմեզ կ'ոգեւորէր ծայր աստիճան: Չէ՞ որ, երկուքս ալ նուիրուածներ էինք, նոյն նպատակին ու պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան: Ծառայութեան շրջանը անշուշտ պիտի չ'ուշանար: Հայութեան երկնակամարը մթագնող ամպերը պիտի փարատէին վերջապէս, ու զայն արիւնող շանթերն ալ յագուրդ տային իրենց կատաղութեան:

Իրերու բնականոն վիճակը երբ վերահաստատուէր, ասպարէզ պիտի իջնէինք անպայման:

Մեր խօսակցութիւնը հասած էր այս կէտին, երբ Տօքթորը յանկարծ լռեց: Հոգեկան խռովք մը նշմարեցի իր ընդհանուր արտայայտութեանը մէջ: Կը դիտէի որ կոկորդիս մսանները կու տալու ծանօթ պրկումները կը կրկնէին ջղայնաբար:

Ի՞նչ էր այն մտածումը զոր կը վարանէր արտայայտել: Հարցուցի իր յուզման պատճառը:

«Հայր Սուրբ», ըսաւ մեղմ ու խեղդուկ ձայնով. «Ինձ այնպէս կը թուի, թէ մահը հեռու չէ՛ բնաւ մեզմէ»: Նախազգացող՝ մըն էր արդեօք, որ կ'ունենար: Ամմիջապէս կոչում ըրի իր քիչ առաջուան խանդավառ զգացումներուն և ըսի, թէ իրաւունք չունէր յուսահատ ըլլալու:

Մասնաւորապէս ծանրացայ սա տրամաբանութեան վրայ, թէ քանի որ շուրջ քսան տարի պատրաստուեր էինք ծառայելու համար Ազգին կամ Եկեղեցիին, պէտք էր թոյլատրուիլ մեզ քոնէ քսան ամիս գործել:

Մահուան հանդէպ ունեցած պաղ արիւնս առաւելապէս արդիւնք ըլլալով տեսական հայեցողութեան ու հոգեկան տրամադրութեան՝ դժբախտաբար չէր արդարանար. այնքան մեզ շրջապատող իրերադարձութեանց տեսակէտէն: Ամիսի մը չափ առաջ մեր բախտակիցներէն յիսուն երկու հոգի ճամբայ հանուած էին դէպի Տէր Զօր, չափազանց տխուր պարագաներու տակ և արդէն տարածայնութիւնները կը բազմանային իրենց Գաղատիայէ քիչ անդին խժոժալի կոտորման: Ո՞վ կրնար երաշխաւորել թէ յաջորդ առաւօտուն իսկ, նոր ցանկ մը պիտի չի ծանուցանէր Տէր Զօր դրկուելիքներու, որոնց մէջ գտնուէինք նաև երկուքս կամ ուրիշ բախտակիցներ: Ասկէ գատ, քաղաքին թուրք բնակչութեան մտայնութիւնը հետզհետէ կը լարուէր հայերու դէմ, տեղի տալով անարգական նորանոր արտայայտութեանց: Տարակոյս չկար, թէ մահուան ու կեանքի մէջ օրօրուելու շրջանն էր այս:

Տօքթորը կացութեան ծանրութիւնը լրջօրէն ըմբռնած՝ չէր ուզեր բաժնուիլ մահուան տեսիլէն:

–«Թշուառականները մեզ պիտի սպաննեն. բայց մենք պիտի չմեռնինք: Զանգի մեր գաղափարականները մինչեւ վերջը պիտի ապրին:

Կարելի չէ ջնջել այն ոգին, որ մղեց մեզ Ամերիկայի կամ Զուիցերիոյ հանգիստէն հրաժարելով գալ ու օգնել մեր սիրեցեալ Ազգին:

Ես կը հաւատամ, թէ անմահութիւն է ծրարուած զոհաբեր ծառայութեան մէջ»:

Այս բառերը արտասանուեցան ասպետական այնպիսի շեշտով մը, որ յատկանշական էր Սեւակի մշտավառ կորովին: Գաղափարապաշտութիւնը նոր յաղթանակ մը կը տանէր այդ պահուն: Յուզիչ էր մեր տեսակցութեան արդիւնքը:

Մահ կամ կեանք: Որոշած էինք հաւատարիմ մնալ մեր կոչման: Հանդարտութեամբ պիտի սպասէինք անակնկալներու յայտնութեան:

* *

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՐՉԱՔԱՐՄԸՆ ԷՐ ԱՐԺԱՆԻՔՆԵՐՈՒ: ԱՄԷՆ ԱՆՉ Ի ՅԱՅՏ ԿՈՒ ԳԱՐ ԻՍԿԱԿԱՆ ԻՐ ԳՈՅՆՈՎ:

Ոմանց համբաւին պատուանդանը կը գայթեր անդարձ, մինչ ուրիշներ նոր կը կերտէին կոթողները առինքնող հիացման: Փոխադարձ գնահատումի այս առիթը կ'առաջնորդէր կազմութեանը բարեկամութեանց լաւագոյններուն: Տառապանքով նուիրագործուած այս եղբայրակցութիւնները տաճարներ էին մխիթարութեան ուր հաւատք, յոյս և սէր կը բոցավառէին լուսաճաճանչ՝ կարծես իբր հակապատկերներ մթնոլորտը պատող անարդարութեան խաւարին:

Քաղցր էր արդարեւ ցորեկը բոլորուիլ ծառերու հովանիին տակ և խրախուսել գիրար: Մինչ գիշերը անքուն ժամեր կ'օգտագործուէին կացութեան մասին աւելի լուրջ վերլուծումներով:

Անգամ մը՝ հազիւ շաբաթ մը ետք այն տեսակցութիւնէ որու անդրադարձայ՝ երբ նստած էի Չանկըրըի հանդիպակած բլրակներուն բացուող պատուհանիս առջև, ու կը մտածէի զիս կախելու այն սպառնալիքին վրայ որ նոյն առտուն՝ ներկայութեան պարտաւորիչ արձանագրութեան համար ոստիկանատուն գացած միջոցիս ըրած էին շուկային մէջ երկու անգուսպ թուրքեր, յանկարծ սենեակ մտաւ Տօքթ. Չիլինկիրեան:

Սովորականէն աւելի մռայլ էր կերպարանքը: «Առաջարկ մը ունիմ ընելիք» յայտարարեց առանց յառաջընթաց խօսքերու: «Կը լսեմ, թէ Գաղատիոյ կողմերը իսլամացած են կարգ մը հայեր: Չեմ ուզեր որ մեր ընկերներէն ոեւէ մէկը այդպիսի տկարացում ունենայ ապագայ հաւանական ճնշումներու առջև. ուստի կը թելադրեմ որ դուն, իբր հոգեւորական, կանչես հոս գտնուողները և երդում առնես իւրաքանչիւրէն, թէ հաստատ պիտի պահեն քրիստոնէական հաւատքնին»:

Չանացի հանդարտեցնել Տօքթորը և բացատրեցի անպատեհութիւնները որ կային այդօրինակ արարողութեան մէջ, նկատի ունենալով մանաւանդ ժամանակին փափկութիւնը և մեր ընկերները անհարկի յուզման չմատնելու անհրաժեշտութիւնը: Համակերպեցաւ չպնդել իր տեսակէտին վրայ. և սակայն, այդ միջադէպը կարծես կանխաձայնութիւն մըն էր մօտալուտ սարսափներու:

**

Ծատ չանցած՝ կացութիւնը ստացաւ ամենասուր հանգամանք: Փողոցի թուրք տղաքը լաւագոյն ջերմաչափն էին հայահալած մոլեգնութեան: Լուտանքի սովորական տեղատարափը հիմա կը փոխուէր բիրտ քարկոծման: Կոտորածի նախապատրաստութեան գրոյցներ կ'սկսէին աւելի ազատօրէն շրջիլ: Գիշեր մը, ինքնապաշտպանութեան միջոցներու մասին խորհրդակցելու վրայ էի Պ. Տիրան Զէլէկեանի հետ, երբ Տօքթ. Չիլինկիրեան անակնկալ այցելութիւն մը տալով յայտնեց, թէ եկած էր ծանրակշիռ յայտնութիւններ ընելու: Փոքրիկ կանթեղին աղօտ լոյսը իր տժգունած դէմքին աւելի ամպոտ մէկ կիսաստուերը կը շրջագծէր պատին վրայ:

Միայն սը լուծուրս տրրեց սեսեպարս սեջ:

Իրարու նայեցանք հոգեկան խոր ներքնաթափանցումներով: Վերջապես լսեցինք դաւադրութեան մը զարհուրելի նկարագրութիւնը:

Տօքթորին յուզեալ շեշտը դեռ կը հնչէ ականջիս փղձկեցուցիչ հակազդեցութեամբ:

Չանկըրըի մէջ կառապան մը կար, որ ծանօթ էր իբր հեղինակ սանձարձակ արարքներու: «Իթթիհատական» ոճրապարտ խմբակը յանձին՝ իրեն գտած էր հլու գործիք մը զոր կը շոյէր ու կը շփացներ մեծ հեռատեսութեամբ:

Կառապան Իսմայիլի մէկ աղջիկը վիրաբուժական յաջող գործողութեան մը ենթարկուած էր Տօքթ. Բարսեղ Տիմանեանի ձեռքով ու վերջինին Պոլիս դառնալէն ետք, հիւանդը փոխանորդաբար կը դարմանուէր Տօքթ. Չիլինկիրեանի կողմէ:

Այդ, ըստ վերջինին պատմութեան, նոյն օրը, երբ գացած էր հիւանդին այցելելու, կառապանը յանդգներ էր բանտարկել զինք տան խաւարամած գետնայարկը պահանջելով, որ իսկոյն իսլամանայ: «Ինձի նայէ՛, պոռացեր է ճիւղը Տօքթորին երեսն ի վեր՝, ձեզ ամէնքդ թիւնէյի մէջ պիտի սպաննենք: Զեզ սիրելուս համար կ'ուզեմ կեանքդ փրկել: «Հագգ Տիմը» ընդունէ՛: Հակառակ պարագային աղէկ գիտցիր, որ կտոր կտոր պիտի ըլլաս»:

Տօքթորը, հաւատարիմ իր առջի օրուան ուխտին, արիաբար դիմադրեր էր տրամաբանութեան ուժով: Կառապանին յամառ պնդումը իր առաջարկին անմիջական գործադրութեան մասին մաքառումը երկարեր էր երկու ժամէն աւելի: Ճգնաժամային այս դրութենէն ճողոպրելու համար, Տօքթորը գաղափարը յղացեր էր առաջարկելու կառապանին, որ թոյլ տայ իրեն քաղաքի զինուորական հրամանատարին հետ տեսակցիլ նոյն ուղղութեամբ: Օձիկը ազատելու այս հնարքը յաջողութեամբ պսակուած՝ ահա՛ եկեր էր ամէնուս ճակատագրին հետ սերտօրէն կապակցեալ նոր կացութեան վրայ խորհրդակցելու:

Ո՞վ կրնար այլևս անգիտանալ վայրկեանին վճռականութիւնը: Կ'զգայինք. թէ գոյութեան նժարը դէպի գերեզման կը հակեր աւելի քան երբեք:

Զիրար սրտապնդող մէկ քանի բառերէ ետք Պ. Զէլէկեան յիշեցուց, թէ յաջորդ օրը Բամազանի Պայրամ ըլլալով, պատշաճ էր շնորհաւորական այցելութիւն տալ զինուորական հրամանատարին, և թելադրեց որ Տօքթորն ալ ընկերանայ որպէսզի կառապան Իսմայիլ գէթ պատրանքը ունենայ իր բաղձանքին իրագործման:

Անդրադարձանք նաև Չանկըրըէ փախուստ տալու կարելիութեանց. բայց չյաջողեցանք եզրակացութեան մը յանգիլ: Կար կէտ մը սակայն, որու շուրջ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէր. եւ այդ ալ վեր բռնել էր ամէն գնով դրօշը քրիստոնէական հաւատքին: Զէլէկեան խաչակնքեց երկիւղածութեամբ: Իսկ Սեւակ իր բռունցքը ցցեց այն «մինարէ»ին ուղղութեամբ, որու պատշգամէն խոպոտ ձայն մը կը բարձրանար նոյն պահուն դէպի Ալլահն իսլամութեան:

(Ժարդ էջ 6)

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ “TÜRK” KİMDİR?

1919-DA ISTANBULDA OSMANLI MECLİSİNDE BİR RUM MEBUS, TÜRKLERİN NE OLDUGUNU SU CÜMLELERLE İZAH ETMİŞTİ.

“BOZ KURT KARA KURT. KURT KURTTUR.
TÜRK DE, NE İSTERSE OLSUN, TÜRK TÜRKÜR”

1974 DE TÜRKİYE BASBAKANI ECEVİT KIBRISI ZAPT ETME FACIASININ İSMİNİ, “KIBRIS BARIS HAREKATI” KOYMUSTU.

İKİ GÜN EVVEL DE BUGÜNKÜ TÜRKİYE BASBAKANI ABDULLAH GÜL, SUBAT SONUNDA İRAKİ İSGAL HAREKATI İÇİN SUNLARI SÖYLEMİŞ. “TÜRK ASKERİ HARBE İSTIRAK ETMEYECEK. YALNIZ KUZEY İRAKİ İSGAL EDECEK İNSANI GAYELERLE KATLIAM ÖLMASIN DİYE”.

ABDULLAH GÜLÜN BU SÖZLERİNE KARGALAR BİLE GÜLER.
HA 1974-DEKİ ECEVİT. HA 2003-DEKİ ABDULLAH GÜL. AYNI TÜRKLERDİR.
AYNI ZİHNİYET VE AYNI SAFSATALAR.

1974-DEKİ ECEVİTİN KIBRIS BARIS HAREKATINDA, ONBINLERCE MASUM KIBRISLI YUNAN AHALİSİ ÖLMÜŞTÜ.

BAKALIM ABDULLAH GÜLÜN, İNSANI GAYELERLE KUZEY İRAKİ İSGAL HAREKATINDA NE KADAR KÜRT ÖLECEK?

Յ. Չ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ո՞Վ Է ԹՈՒՐՔԸ

1919-ին Պոլսոյ Սամանեան Ազգային ժողովին Մէջ, յոյն երեսփոխան մը, թուրքերուն ի՞նչ ըլլալը, հետեւեալ նախադասութիւններով բացատրած էր՝ «Գորշ գայլ, կամ սեւ գայլ: Գայլը՝ գայլ է: Թուրքերուն ալ ի՞նչ ուզէ ըլլայ՝ Թուրքը՝ Թուրք է»:

1974-ին Թուրքիոյ վարչապետը՝ Էճեմիտ, Կիպրոսի գրաւման ողբերգութեան անունը՝ «Կիպրոսի խաղաղութեան գործողութիւն» տուած էր:

Երկու օր առաջ ալ, այսօրուան Թուրքիոյ վարչապետը Ապտուլլա Կիլ՝ Փետրուարի վերջաւորութեան կատարուելիք Իրաքի գրաւման գործողութեան համար ալ, սա բացատրութիւնը տուեր է՝ «Թրքական զինուորը, պատերազմի պիտի չմասնակցի»: Միայն հիւսիսային Իրաքը պիտի գրաւէ՝ մարդկայնական նպատակներով, ջարդ չըլլայ ըսելով:

Ապտուլլահ Կիլին այս խօսքերուն ազգաները անգամ կը խնդան:

Ըլլայ 1974 թուականի Էճեմիտը, ըլլայ 2003 թուականի՝ այսօրուան Ապտուլլա Կիլը՝ նոյն թուրքերն են. նոյն մտայնութիւնը. նոյն ծարսութենքը:

1974-ի Էճեմիտի «Կիպրական խաղաղութեան գործողութեան», տասնեակ հազարներով կիպրացի- յոյն անմեղ ժողովուրդ սպաննուած էր:

Նայի՛ք Ապտուլլահ Կիլին մարդկայնական նպատակներով հիւսիսային Իրաքը գրաւելու գործողութեան որքա՞ն քիւրտ պիտի սպաննուին:

Յ. Չ.

ՆԱՀԱՏԱԿ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ ... (Շար. էջ 3-էն)

Յաջորդ Կիրակի առաւօտուն, Չանկըրըի Հայոց փոքրիկ մատուռին հնադարեան կոչնակը աղօթքի իր հրաւերովը մէկտեղ, կարծես ահագանգը կը հնչեցնէր մահուան անխուսափելիութեան: Տեղական փոքրաթիւ հայութիւնը որ ականատես էր եղած Պոլսէն խլուած աքսորական խումբին օրէ օր կոտորակուելուն, կը շարունակէր ջերմեռանդօրէն աղօթել մնացեալներու փրկութեանը համար:

Քաղաքին օժապտոյտ ու նեղ փողոցներէն լուռ և անշշուկ քալուածքով նոյնպէս դէպի Մատուռ կ'ուղղուէինք բախտակից երեսուն և հինգ ընկերներ - վերջին ներկայացուցիչներս Այաշ ու Չանկըրը քշուած երկու հարիւր իննսունի մօտ մտաւորական և եռանդուն հայութեան:

Արհաւիրքը կրօնական եռանդ էր արծարծած ամէն սրտի մէջ: Աւելի հիմնական պատճառը սակայն հրահրուող արթնութեան՝ ազգային բոլոր խաւերու և հոսանքներու մէջ տիրող ճշմարիտ եղբայրակցութիւնն էր: Հասարակաց թշնամիին դժոխային դաւերը ջնջած էին ներքին ամէն խտրականութիւն: Միասիրտ ու միակամ ինքնապաշտպանութիւն փորձող մեր խումբը բնական կը գտնէր իր ներշնչումը քաղել այն եկեղեցիէն, որ խորհրդանշած է միշտ ազգային միութիւնն ու գաղափարապաշտութիւնը:

Չանկըրըի գօրանցիկ գետնայարկի մէկ սրահը աղօթավայրի վերածուած էր բանտարկութեան շրջանին: Հոն, ամէն իրիկուն, հանգստեան ժամանակ, «Եկեցե՛ք» ի պաշտաման կարգը կը կատարուէր ու «Տէր Ողորմե՛ա» կ'երգուէր անօրինակ ջերմեռանդութեամբ: Իսկ ավելի ետքը քաղաքին անշուք այլ հնաբոյր մատուռը դարձեր էր կիրակնօրեայ հաւաքավայրը իրենց հեռաւոր սիրելիներուն կարօտովը տոչորող ու նահատակութեան սեմին վրայ անյողդողդ կանգնող նոյն վտարանդի խումբին:

Վերոյիշեալ Կիրակին, Ս. Պատարագի մատուցումը արցունք կը խլէր ամէն աչքերէ:

Մթնոլորտը ելեքտրականացած էր դէպի սպանդանոց առաջնորդուած մեր պատուական ընկերներուն սուգովը:

Կարծես քրիստոնէական հալածանքի առաջին դարերուն մէջ կ'ապրէինք:

Մատուռը իր ցած ձեղունով ու խորհրդաւոր լուսաւորումով գետնադամբանի (CATACOMBE) տպաւորութիւնը կը թողուր իսկապէս:

Մատուռին յառաջակողմը՝ դասին առջև ասպետական դիրքով կանգնած էր նոյն ինքն Տօքթ. Չիլինկիրեան:

Կ'զգայի, թէ ինք, այդ վայրկեանին, կը մարմնացնէր մեր ցեղին հաւատքի դիւցազնութիւնը: Երկիւղի նշոյլը անգամ չկար իր առնական դէմքին արտայայտութեանը մէջ: Երբ խորանին վարագոյրը երկրորդ անգամ բացուեցաւ ու սարկաւազը «Երկիւղի և հաւատով յառաջ մատիք և սրբութեամբ հաղորդեցարուք»ը եղանակեց, Սեւակ առաջինը եղաւ Ս. Հաղորդութիւնը ճաշակող:

Չեմ կրնար պահ մը իսկ մտքես հեռացնել իր այդ օրուան գրաւիչ վեհութիւնը: Կը նմանէր ինք այն յաղթական կաղնիին, որու բունը տապալել կը պատրաստուէին փայտահատներ:

Բայց ինք, անվրդով կը դիտէր ապագան. քանզի իր արմատներուն խորունկութիւնը զուլալ աղբիւրներէ ոռոգուած՝ երաշխիքը կու տար վերստին բողբոջման:

Այսպէս ալ՝ Սեւակ վախ չունէր իր դահիճներէն: Անոնք կրնային իր մարմինը անշնչացնել, բայց իր հոգին յաւիտեանական պատգամներ պիտի ունենար հայութեան ականջին հնչեցնելիք:

Յովհան Ծ. Վրդ. Կարապետեան
7 Յունուար 1992, Ամերիկա «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉՆԱԿ»
(վերջ՝ առաջին մասին)

Հայեր՝ Հայաստանի մէջ, կամ այլուր, հաւատացեալ կամ անհաւատ հայեր՝ Կրկին ու կրկին կարդացէք Յովհան Ծ. Վրդ. Կարապետեանին Ռուբէն Սեւակի Չանկըրըի աքսորավայրին մէջ հերոսական կեանքի մասին այս բացառիկ վկայութիւնը և նզովեցէք ու կրկին նզովեցէք Նահատակ Ռուբէն Սեւակի հոգին սրբապղծող անգիտակից հայերը:

ԳԵՐԾ. Տ. ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՆՈՒԷՐ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ Ա. ՔԼՆՅ. ՏԻԼԿԷՐԵԱՆ

Որքան վեհաշուք կը բարացուցուի հոգետրականը իր երկնային սեւաթույր տարազով, երբ իր հոգեկան և բարոյական արժանիքներում կը միացնէ իր մտատր ձիրքերը գրական գնահատելի ստեղծագործութիւններով:

Վաղնջական դարաշրջաններում, և դեռ յիսնամեակ մ'առաջ, մեր երախտաշատ վեղարակիր եկեղեցականները հաւասարապէս շահատրում կու տային իրենց մտքի և հոգիի բարեմասնութիւններում, ամբողջ իրենց կեանքը և ժամանակը սպառելով, հայ և օտար մատենագիրներու երկերու ընթերցումով և ուսումնասիրութեամբ:

Ներկայիս, տարիքի հասունութեան հասած, արքութեան գերաստիճան տիտղոսով մտատրական հոգետրականներ հագիւ կը նկատուին իրենց մայրամուտի շողերում մէջ: Մեծամասնութիւնը չունի բարձրագոյն ուսումնարաններէ վկայուած մեր երիտասարդ ու երէց քահանաներում, ոչ քարոզելու շնորհը և ոչ ալ լայնատարր մտապաշարը:

Անոնք՝ պատասխանատու և պատկառազոտ պաշտօններով կը ցուցադրեն իրենց վեղարին ու վերարկուին վրայ, պանակէներու շողարձակումը, մտային ստուերներու մէջ:

Երջանկայիշատակ Եղիշէ Դուրեան և Թորգոմ գրականագէտ պատրիարքները և դեռ կեանքի և պաշտօնի վրայ յամեցող փոքրաթիւ բացառութիւններ՝ հասարակաց զգացումէն փառահեղօրէն մեծարուեցան իրենց իմացական ու հոգեկան անկորնչելի վաստակով և ոչ թէ իրենց տարագին ու լանջախաչերում շլացումովը:

Մեր ժամանակի ոգիին կարկառուն յատկանիշներն են կեղծատրութիւնը և աժան հիացումը, որով կը պատուուի ու կը քաջալերուի սոփեստներու սնապարծութիւնը:

Մերօրեայ հասարակութիւնը կը սիրէ գովել ու գնահատել, ինչ որ կը տեսնէ մարդկային կլայելուած կերպարին վրայ: Եւ հոգ չ'ըներ, թէ ներսը՝ որ աստիճան բորբոսած է իր գործած շահատակութիւններէն: Կարետրը հոգետրականին վեղարը չէ, այլ զլուխը: Կան, որ թիթեղի պէս պարապ կը հնչեն և կան, որ լեցուն:

Ներկայ բարոյագուրկ ժամանակներում մարդոց սրտին մէջ տեղ չկայ, ոչ Աստուծոյ համար, ո՛չ Քրիստոսի համար և ո՛չ ալ հայութեան ու հայրենիքին համար: Պատենչի վրայ ճշմարտութեան համար պայքարողները փոքրաթիւ բացառութիւններ են, որ կը զոհեն ու կը զոհուին իրենց դրամով ու կեանքով:

Մարդուն ներաշխարհին անպարագրելի տարածութիւնները գրաւած են առաւ փախաւները և փարիսեցիական թթխմորով շաղախուած սոփեստները:

Ապօրինի պատեհութիւններէն օգտուողները և հարստացողները հաւասարապէս, թէ՛ չարերն են և թէ բարիները, որոնց համար անիրաւ շահը դարձած է իտէալ:

Կ'ուզեմ այս գրութեամբ հասարակութեան ուշադրութեան և հիացումին յանձնել, արքութեան տիտղոսով և թեմակալ Առաջնորդի հանգամանքով, երիտասարդ հոգետրական մը, Գերշ. Տ. Յովնան

Արք. Տէրտէրեանը, որ տասը տարիներ, շարունակական վերընտրութիւններով կը հովուէ Գանատահայոց ընդարձակ թեմին ծովսերը, ցուցաբերելով՝ իր վարչական հարուստ փորձառութիւնը և արդիւնաշատ գործունէութիւնը, հօտիմ միահողոյն վըստահութեան ու սիրոյն մէջ ջերմօրէն գնահատուած իր իմացական ձիրքերով և հոգետր արժանիքներով:

Իր թեմական բազմաշխատ գրադումներով և ծխական եկեղեցիներու յաճախողէպ այցելութիւններով, իր վրայ հրաւիրած է ժողովրդային համատարած յարգանքը և համարումը:

Իր հեզաբարոյ տրամադրութիւններով և պատուակալ պաշտօնեաներու հետ սիրալիր յարաբերութիւններով, նուաճած է առանձնապէս բոլորին վստահութիւնը:

Սրբազանին համար, հաւատացեալ հասարակութիւնը միակտուր ամբողջութիւն մըն է, առանց ընտրանի ու խոնարհ դասակարգերու խտրութեան: Ան՝ հեզադէմ հոգետր հայրն է, հաւասարապէս իր հօտիմ բոլոր զաւակներուն:

Կը գրեմ այս գնահատումները իմ անձնական տպատրութիւններէս և բարեկամներու վաւերական վկայութիւններէ թելադրուած: Ան՝ ստուգապէս Սրբազան է և կ'արդարացնէ այդ ՍՐԲԱՆՈՒՆԸ ճշմարիտ առումով:

Ունի, ո՛չ միայն իր պատասխանատու պաշտօնին գիտակցութիւնը, ու նաեւ՝ սխալին ու մեղքին գիտակցութիւնը:

Որպէս մտատրական հոգետրական, հարուստ է մտապաշարով և հեղինակ եռահատոր քարոզագիրքերու, որոնք կը հաստատեն իր գրչին հասունութիւնը:

Իր փոքրակազմ մարմնին մէջ կը պարփակէ քրիստոնէական այն բոլոր բարեմասնութիւնները, որոնք կ'արժեւորեն կրօնական ասպարէզին մէջ իր պատուաբեր ներկայութիւնը:

Ի՞նչ օգուտ է պարթեւ ու պարարտ մարմին մը ունենալ յղիացած որովայնով և հոգին ու միտքը յօրանջեն պարապութեան մէջ:

Բարեպաշտ ժողովուրդին համար քաջակորով ու բարի հովիւ մը ունենալը, որպէս հովանատր իր կեանքին վերեւ, առանձնաշնորհում մըն է, իր երկնային պաշտօնով:

Ունկնդրեր եմ իր աստուածաշնչական և հոգելից բովանդակութեամբ իր քանի մը քարոզները՝ պարզ, վճիտ և գրաւիչ հայերէնով, զերծ՝ ոտուցիկ ու պայթուցիկ պոռկումներէ:

Չունի անսանձ խօսելու վարժութիւնը և գիտէ համառօտել իր քարոզին տետղութիւնը, երբ ներզգայ ժամանակին ազդարարութիւնները, թէ պէտք է վերջացնէ:

Ծատ քարոզիչներ լսած եմ, բառերու փորհարութենէ տառապող և մտածումներու պնդութենէ, որոնց շատախօսութիւնը, շիկացած զգացումներու գինովութենէն խթանուած, խոշտանգած են ձանձրոյթով իրենց ունկնդիրները:

Երբ Սրբազանը կը քարոզէ կամ կը խօսի, կը զգաս իր հայրենավառ հայասիրութեան և ջերմին բարեպաշտութեան անկեղծութիւնը:

Իր ժպիտը չի խաբեր խօսակիցը, իր խօսքը և խոստումը չեն ստուերածեր իր պարկեշտութիւնը և իր ժամադրութիւնները չեն սպառեր յամեցողներու համբերութիւնը:

Քանի՛, քանի՛ եկեղեցականներ, այս վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին, արքութեան շլացուցիչ տիտղոսներով, ոսկեծոյլ լանջախաչերով և սլանակէներով, միայն փալատակում տուած են իրենց սքեմին, առանց հայ գրականութեան գանձատուփին մէջ լումայ մը ձգելու :

Պատմութիւնը տող մը կամ շող մը պիտի չտայ իր էջերուն վրայ անոնց գոյութեան մասին: Ինչպէս որ անգոյութենէ եկան այս աշխարհը, յուսահատ ու անյիշա-

տակ պիտի վերադառնան անգոյութեան:

Այս աշխարհէն շատ բարիքներ ու վայելքներ առին՝ տուն, կալուած, հարստութիւն, պատիւներ, ժառանգ ու փառք, բայց բան մը չտուին աշխարհին, և դժբախտ օր մը պիտի անցնին այս երկրի մթին հորիզոնէն անդին, աւաղելով իրենց ճակատագիրը:

Մեր գարունամեայ Սրբազանը, չէր կրնար վաղաժամ տարիքին արքութեան լուսափայլ մակդիրը տալ իր վեղարին, եթէ միայն սքեմով եկեղեցական ըլլար:

Ան՝ Աստուծոյ բեմը նկատեց Երկինքի Ամպիոնը և այդ երկիւղած հաւատքով կը գրէ, կը քարոզէ և կը լուսատրէ հաւատացեալ հոգիները:

Մեր հոգեւորականներէն ոմանց հոետորական քարոզները այն աստիճան կը ժխտեն եկեղեցոյ խաղաղաւէտ մթնոլորտը, որ կը մոռնան, թէ քարոզ է իրենց խօսածը և ոչ թէ հանրային բեմերէն արտասանուած ճառախօսութիւն:

Աստուծոյ սրբազան ամպիոնը լռութիւն կը պարտադրէ քարոզիչին և կաշկանդում իր սանձարձակ արտայայտութիւններուն:

Կրնանք հրապարակային ելոյթներու ընթացքին խնդալ և խնդացնել բազմութիւնները, բայց ոչ Աստուծոյ տաճարին մէջ, սրբագործուած Խորաններու վրայ, ուր՝ հակակշռուած պէտք է ըլլան, ո՛չ թէ մեր խօսքերը, այլ մարմնական շարժումները:

Վիճակիս Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Վաչէ Արք. Յովսէփեան, 32 երկար տարիներ իր կարելիութեան և կարողութեան սահմաններուն մէջ արդիւնաւէտ գործունէութեան շրջաններ բոլորելէ ետք, յառաջիկայ Մայիսին կը հրաժարի իր թեմակալ առաջնորդի պաշտօնէն և կը յանձնէ թեմը իր արժանատր յաջորդին:

Գերշ. Տ. Յովնան Արք. Տէրտէրեան, որ կը խորհիմ, թէ մեր ներկայ Առաջնորդին նախասիրած թեկնածուն է, կը յուսանք ընտրելիներու եռապատիկ ցանկին վրայ յատուկ ուշադրութիւն կը տրուի իր ընտրութեան:

Յովհաննէս անուն պալատական մը, որ աւագ խորհրդատուն էր Թէոտոս Կայսեր, խոր ատելութիւն ունէր Ռսկեբերան Եպիսկոպոսին հանդէպ, այն պատճառով, որ իմաստուն հոգեւորականը շարունակ կը ձողկէր արքայատան մէջ տիրող աշխարհիկ կեանքը և պալատականներուն ցոփակեաց բարքերը:

Օր մը, սաստիկ զայրացած, մօտեցաւ թագատրին և իր վրդովումը յայտնեց:

– Վեհափառ տէր, պէտք է Ռսկեբերանին լեզուն կտրել, եթէ շարունակէ անուանարկել փորձել մեզի պէս ազնուականները: Ծատ կը վախնամ, որ օր մը՝ բարկութիւնս չկարենամ զսպել և սպաննեմ այդ անիծեալը:

– Զգոյշ կեցիր և լաւ մտիկ ըրէ, ինչ որ պիտի ըսեմ, — ազդարարեց կայսրը —: Եթէ դուն անոր մագին մէկ թելին դպչիս, ոտղակի դահիճին սուրին կը յանձնեմ գլովսդ: Կրնամ քեզ նման եօթը ազնուականներ շինել՝ եօթը գիտացիներէ, բայց չեմ կրնար անոր պէս սուրբ մը շինել եօթը ազնուականներէ:

Որքա՛ն պիտի շնորհազարդուէր ու վսեմանար մերօրեայ բարոյապէս բորբոսած կեանքը, եթէ Երկինքի արգանդէն ծնած յոյն Ռսկեբերան Եպիսկոպոսին լուսափայլ կերպարովը, քանի մը հոգեւորական նմոյշներ ճառագայթէին մարտիրոսացած հայութեան կեանքին վերեւ:

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Եթէ թիՉ ՄԸ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻ» ՈՒՆԻՔ -
ՇԱՏ ԴԻԻՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՔ, ԹԷ
ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻԻՐ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ,
ԵՒ ՄԻՆՉԵԻ ԱՅՍՕՐ, ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻ ՈՒԺԵՐ
ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ, ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԳԼԽՈՒՆ,
ԴԱԻԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԻՒՍԵԼ:

ՇԱՏ ԲՆԱԿԱՆ Է, ՈՐ ԱՅՍ ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻ
ՈՒԺԵՐԸ ՊԻՏԻ ՉՅԻՇԱՏԱԿԵՆ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵԻԱԿԻ
ՆՄԱՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԵԱՆ» ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ:

ԱՅԼ, ՊԻՏԻ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ, ՎԱՍԱԿԱՏԻՊ
ՄՈՆԹԷ ՍԵԼՔՈՆԵԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՆՄԱՆՆԵՐԸ:
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Յունուար 2003-ի առաջին օրերն էին: Բարեկամ է մը տեղեկացանք, թէ ժընեւի սահմանակից ֆրանսական գիւղաքաղաքներէն Ferney-Voltaire-ի մէջ, "ARAM" անունով ֆիլմ մը կը ցուցադրուէր:

Մեր հարազատներով և բարեկամներով շտապեցինք որ երթանք ու տեսնենք այս հայ անուն կրող ժապաւէնը, որովհետեւ հազիւ քանի մը օր պիտի ցուցադրուէր:

Սրահը գրեթէ պարապ էր, և մեզմէ զատ մէկը չկար: Յայտնի էր, որ տեղացի ֆրանսացի ժողովուրդը բնաւ չէր հետաքրքրուած «Արամ»ով:

Ֆիլմը սկսաւ Արցախի մէջ կատարուած ռազմական գործողութիւններու տեսարաններով... Յետոյ, անցաւ Երոպայի մէջ կատարուած հայկ. ահաբեկչական դէպքերէն մէկուն պատմութեան:

Մեր առաջին տպաւորութիւնը այն եղաւ, որ բեմադրութիւնը շատ լաւ էր, և ամէնէն արդիական միջոցները գործածուած էին՝ դիտողներուն հետաքրքրութիւնը վառ պահելու համար:

Անձկութեամբ հետեւեցանք ֆիլմին մէջի դէպքերուն: Եւ մանաւանդ՝ ֆիլմին հերոսը եղող «Արամ»ին կողմէ Թուրք ռճրապարտ գործակալներուն սահմանուած պատիժի գործադրութիւնը, արդարութեան ծարաւ մեր հոգիները յագեցուց:

Ֆիլմին վերջաւորութեան բոլորս ալ ուրախ էինք՝ ցեղասպան թուրք պետութեան այսօրուան դահիճներուն զգեստնուիլը տեսնելով:

Եւ հետեւեալ օրը կրկին գացինք, անգամ մըն ալ տեսնելու «Արամ»ը, աւելի լաւ հասկնալու համար ֆիլմին մանրամասնութիւնները և մանաւանդ՝ բեմադրիչին այս տեսակ ֆիլմ մը դարձնելուն բուն նպատակը:

Եւ միայն այն ատեն հասկցանք, որ ֆիլմը պատրաստուած էր Արեւմուտքի գործակալ Մոնթէ Մելքոնեանը հերոսացնելու նպատակաւ:

Այս ֆիլմը, մեր կարծիքով, ամէնէն արդիական միջոցներով և լաւ բեմադրութեամբ պատրաստուած, «Օշարակի բաժակ մըն էր՝ մէջը խաբէութեան թոյն խառնուած»... դաւադիր մը հայ ժողովուրդին իբր հերոս «կլլեցնելու» համար:

Չէր բաւեր Հայաստանի մէջ, կեղծ ազատութեան տարիներուն, Լեւոն Տէր Պետրոսեանի կողմէ անոր «ազգային հերոս»ի վերածուիլը, իրեն համար յուշարձաններ կանգնուիլը, և հիմա, կարգը եկած էր, Սփիւռքի մէջ (ուր անոր ինչ ըլլալը շատերը գիտեն) զինք հերոսացնելու աշխատանքին:

Բնական է՝ այս պատրաստութիւններուն մէջ, առաջնակարգ դերը կը կատարէր Հայաստանի Ազատագրութեան Գաղտնի Բանակին նախկին Երոպայի ներկայացուցիչը եղողը. որ յետոյ, օտար ճնշումներու տակ, միացած էր Մոնթէի հայավնաս շարժումին:

Վերջերս, Հայաստանի [մեզի համար սուրբ անուն մը եղող] Խաչատուր Արովեանի անուան համալսարանին մէջ, այս գործակալին ծննդեան տարեդարձը յիշատակելու համար, մեծ հանդիսութիւն կատարուած է, զինք ներկայացնելով իբր հերոս, ի ներկայութեան բոլոր փրօֆէսորներուն:

Բնական է՝ այս պատրաստութիւններուն մէջ, առաջնակարգ դերը կը կատարէր Լայաստանի Ազատագրութեան Գաղտնի Բանակին նախկին Երոպայի ներկայացուցիչը եղողը. որ յետոյ, օտար ճնշումներու տակ, միացած էր Սոնթէի հայավնաս շարժումին:

Վերջերս, Լայաստանի [մեզի համար սուրբ անուն մը եղող] Մաչատուր Արովեանի անուան համալսարանին մէջ, այս գործակալին ծննդեան տարեդարձը յիշատակելու համար, մեծ հանդիսութիւն կատարուած է, զինք ներկայացնելով իր հերոս, ի ներկայութեան բոլոր փրօֆեսօրներուն:

Երկրի մը ժողովուրդը կրնայ տեղեակ չըլլալ շատ մը իրականութիւններու: Բայց, երբ այդ երկրին «Փրօֆեսօր» կոչուած մտաւորական դասը «անգիտակից» է՝ այն ատեն իրաւունք կ'ունենանք մտահոգուելու այդ երկրին ապագային համար:

Եւ մեզի համար, ամէնէն ցաւալին նկատելն է, որ այս Սոնթէի շատ մտերիմ ընկերներէն մէկը, իր նամակներէն մէկուն մէջ, «Սերժիկ» կը կոչէ Լայաստանի ներկայի Պաշտպանութեան նախարարին: Անոր՝ որ օրերս, ՀՀ-ի մէջ տեղի ունեցող ընտրութիւններուն, «գործող նախագահ»ին ընտրապայքարը կը ղեկավարէ:

Կը կարծենք, թէ այս տուեալները, շատ բան կը բացատրեն ու ենթադրել կու տան Լայաստանի ներկայ և ապագայ կացութեան մասին:

«Անտեսանելի ուժերուն» կողմէ հայ ժողովուրդը մոլորեցնելու և իր միտքը թըմբեցնելու միտող քարոզչութեան մաս կը կազմէ անցեալ տարի հրապարակ հանուած «Արարատ» անունը կրող ֆիլմը:

Այս ժապաւեցի մասին, «ՆԱՅԻՐԻ»ի թիւ 182-22 Հոկտեմբեր 2002-ին մէջ, յայտնած էինք մեր աննպաստ տպաւորութիւնը: Բայց կը տեսնենք, թէ այս ֆիլմին համար Ամերիկայի քարոզչական ծանօթ կեդրոններուն ազդեցութեան տակ մնացող վերացական գրականութեան և արուեստի սիրահարները, Սփիւռքի շատ մը թերթերու մէջ կը գովաբանեն այս ժապաւեցը, իբր գեղարուեստական ստեղծագործութիւն:

«Արուեստը արուեստին համար» սկզբունքի սիրահարներուն հարցնենք.— Լայ ժողովուրդը ի՞նչ շահած է մինչեւ այսօր, կամ կրնայ շահիլ ապագային, նման անգոյն և ազգային յստակ խորք չունեցող, իր թիրախին չհասած Արուեստի աղանդաւորներէն: Միայն խաբկանք և այլասերում:

Այս ժապաւեցին համար նոյնիքն՝ ֆիլմին բեմադրիչ Աթոմ Եկոյեանը կ'ըսէ թէ՛ «Շատ բարդ ժապաւեց մըն է»: Լայ ժողովուրդը ի՞նչ ընէ այս բարդ ժապաւեցը: Ծեղասպանութեան մասին ֆիլմ պատրաստելու մտադրութիւն ունենալը լաւ է, բայց իր նպատակին ծառայած ֆիլմ պատրաստած ըլլալ դեռ չի նշանակեր:

Ջարդուած և անիրաւուած Ազգ մը պահանջն ունի պարզ, հասկնալի արտայայտութեան, որ հայուն կամքն ու կորովը ամրապնդէ, հաղորդէ յաւելեալ ուժ իր հայ մնալու նպատակին, զօրացնէ, պահանջատէր հայուն յոյսի ճամբայ մը ցուցնէ որ ան յաջողութեամբ պայքարի անիրաւութեան և անարդարութեան դէմ:

Եւ «տուփի մէջ տուփ և կրկին տուփ» կոչուող ծանօթ հանելուկին նմանող այս ժապաւեցին մէջի անտեսանելի բայց միշտ ներկայ հերոսը, Արշիլ Կորքի անունով նկարիչ մըն է, որուն կեանքը այս ֆիլմին առաջնակարգ նիւթերէն մէկն է:

Բայց ո՞վ է Արշիլ Կորքի - բուն անունով Ոստանիկ-Մանուկ Ատոնեան: Ծնած է 1904-ին, Վանայ լիճի շրջակայքը գտնուող «Լայոց Չոր» գիւղը: 1915-ի Եղեռնի տարիներուն իր մօր հետ Երեւան ապաստանող Ոստանիկ, առաջին կրթութիւնը հայրենի հողին վրայ կ'ստանայ: Բայց 1920-ին՝ 16 տարեկանին, իր քրոջ հետ Ամերիկա կը գաղթէ: Եւ հոն, իր ունեցած նկարչական բնածին կարողութիւնները կը կատարելագործէ հետեւելով Նիւ Եորքի Գեղարուեստի ուսումնարաններուն:

1935-էն սկսեալ իր գծագրութիւններով կը ներկայանայ հանրութեան: Բայց իր անունը այլեւս Ոստանիկ Ատոնեան չէ: Իրեն բոլորովին օտար՝ Արշիլ Կորքի անունը կ'առնէ: Եւ այն թուականէն սկսեալ, ան այլեւս հայ չէ, այլ՝ Թիֆլիսեցի Վրացի մը. Arshile Gorky անունով:

Անկէ յետոյ, “Julien Levy” անունով Հրեայ կերպարուեստի վաճառական մը, իրեն հետ կապ կը հաստատէ և 1945-ին, Arshile Gorky-ին առաջին անձնական ցուցահանդէսը կը սարքէ՝ միշտ զինք Վրացի նկարիչ մը ներկայացնելով:

Իր գծագրութիւնները՝ հրեաներուն նպատակին և կրօնին յարմար “Non Figuratif” և “Abstrait” պաստառներ են:

Մինչեւ 1948 կը ստեղծագործէ և կ'արտադրէ մեծ մասամբ “Non-Figuratif” պաստառներ և 1948-ին, ջղային նոպայէ մը ետք, ինքզինքը կախելով անձնասպան

Կ'ըլլայ:

Յետ մահու՝ իր պաստառներուն մեծ մասը կը գնուի "Solomon R. Guggenheim" անունը կրող New-York-ի Ծանօթ թանգարանին կողմէ: Մինչեւ 1951 Արշիլ Կորքի կը ծանօթացուի իբր Վրացի "Avant-Garde" գեղանկարիչ մը:

Միայն 1951-ին է որ իր քույրերը՝ Վարդուշ և Սաթենիկ Ատոեանները, Նիւ Եորքի մէջ, զեկոյցով մը կը հրապարակեն Ոստանիկ Ատոեանի իրական կենսագրութիւնը: Եւ միայն այն ատեն յայտնի կ'ըլլայ, որ Արշիլ Կորքի կոչուող «Վրացի» նկարիչը, իրականութեան մէջ, ոստանիկ Ատոեան անունով հայ մըն է:

Եւ «Արարատ» ֆիլմին մէջ հերոսացուած Arshile Gorky անունով նկարիչը այն անձն է, որ մինչեւ իր կեանքին վերջը իր հայ ըլլալը ծածկած է: Եւ Թիֆլիս ծնած ու Արշիլ Կորքի անունով վրացի նկարիչ մը իբրեւ ապրած է:

**

Ահա՛, «Հայութեան ոգի» չունեցող այս երկու անձերը կը փարաբանուին: "Arshile Gorky"ն՝ «Արարատ» ֆիլմին մէջ, իսկ Մոնթէ Մելքոն-

եանը՝ «Արամ»ին մէջ:

Մինչդեռ իսկական հերոսները, որոնց կարգին նաեւ Ռուբէն Սեւակ, նման «Վարդանանցեան» հերոսներուն, կ'անտեսուին և մոռացութեան կ'ենթարկուին. անտեսանելի, բայց շատերուն ծանօթ ուժերուն կողմէ, գիտակցաբար գործադրուող և Հայ Ազգը երկու հարիւր տարիներէ ի վեր ամէն օր քիչ մը անելի տկարացնելու և ի վերջոյ բոլորովին և՛ վերջնականապէս բնաջնջելու ծրագրով մը:

Մենք, այս գրութիւններով, կ'աշխատինք մոռացութեան փոշիներուն մէջ մխրճուած հերոսներէն մէկուն՝ Ռուբէն Սեւակին իսկական կերպարը մէջտեղ հանել: «ՆԱՅԻՐԻ»ի թիւ 187-11 Փետրուար 2003-ի էջերուն մէջ, հրապարակած էինք Յովհան Վարդապետ Կարապետեանին Չանդըրը-ի աքսորականի կեանքին վերաբերեալ բացառիկ յայտնութիւններուն առաջին մասը: Այստեղ կը հրապարակենք այս զարհուրելի յիշատակութիւններուն վերջին մասը՝

«ԷՋ ՄԸ ԱԶՍՈՐԱԿԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ -ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ»

Գրեց՝ ՅՈՎՀԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Նոյն գիշեր, Պ. Տիրան Զէլէկեան ծալապատիկ նստած էր այն սենեակը, ուր վեց ամիս միասին ապրեցանք սիրալիր մտերմութեամբ: Առջի շաբթուն յաջողեր էի գաղտնաբար լուր դրկել Պոլիս, որ եթէ մինչեւ տասը օր կարելի չըլլար Չանդըրը մնացողներուս կեանքը փրկել, մահը անխուսափելի պիտի ըլլար: Ծերունագարդ հայրիկս՝ խորապէս վրդոված հրաժեշտի այդ նամակէս՝ անշուշտ նորանոր դիմումներ էր կատարած դեսպանատանց մօտ: Ի՞նչ արդիւնք ձեռք բերուած էր արդեօք: Ա՛յս էր նիւթը, որու մասին կը խօսակցէինք:

Զէլէկեան չէր ծածկեր իր յոռետեսութիւնը: Դեռ թարմ էր իր մտքին մէջ այն գաղտնի տեսակցութիւնը զոր մէկ քանի օր առաջ ունեցեր էր Գասթեմունցիի նահանգին պաշտօնանկ կուսակալ Րէշիտ փաշայի հետ որ իբր Ազատ Որմնադրական ընկեր անվերապահօրէն յայտներ էր երիտասարդ Թուրքերու Հայ Ազգի բնաջնջման ծրագրին մանրամասնութիւնները: Պարզ էր այլեւս, թէ իւրաքանչիւր քաղաքէ առաջին անգամ աքսորուած աչքառու դէմքերը, մահուան դատապարտեալ էին մասնա-

տր տոմարով: Ասոնք պետք էին բնաջնջուիլ կառավարական խիստ հակակշռի տակ. իսկ մնացեալ խումբերը դէպի մահ առաջնորդուելու էին ընդհանուր սարսափներով: Եթէ մեր խումբէն մէկ քանիներ սկիզբը վերադարձուեր էին Պոլիս՝ այդ շնորհը արդիւնք էր Մայրաքաղաքի օտար շրջանակներէ ի գործ դրուած բացառիկ ճնշումներու և կարգ մը անձնական կապակցութեանց: Թէ ի՞նչ փրկութիւն կրնար տակաւին յուսացուիլ մեզ համար. Հայաշինջ քաղաքականութեան ա՛յնքան յառաջացած ու բորբոքեալ այդ վայրկեանին՝ դժուար էր գուշակել:

Կէս գիշերուան մօտ փողոցի դրան մեղմօրէն բախուիլը լսեցինք: Տան մուտքը հաստ գերանով մը ամրացուցած էինք իբր կանխազգուշութիւն: Կը խորհէինք. թէ կոտորածի պարագային երբ յարձակում գործուեր՝ կրնայինք մինչև դրան բռնաբարուիլ մէկ երկու վայրկեան շահիլ ետեւի կողմէն փախչելու համար: Անձայն քայլերով իջանք վար ու հարցուփորձէ ետք ներս ընդունեցինք տեղական Հայերէն պատուական բարեկամ մը: – «Ողջո՛յն, խե՛ր ըլլայ» բառերով դիմաւորեցի գինք: – «Աստուած օգնական» պատասխանեց: – «Աստուած պահապան» յարեցի: Եկեղեցականի ու աշխարհականի միջև բարեւելու հնադարեան այդ ոճը երբեք այնքան նշանակալից չէր թուած ինձ, որքան արհաւիրքի այդ երեկոն: Սովորական ժամանակ կուսակըրօն եկեղեցականին ուղղուած «Աստուած օգնական»ը իմաստը ունի զօրութիւն հայցելու, որպէս զի կարելի ըլլայ ստանձնուած լուծը համբերութեամբ տարուիլ: Այդ իրիկուան նոյն մաղթանքը կը թուեր մէկ կողմէ կոչը ըլլալ գերբնական միջամտութեան և միւս կողմէ ծաղրը կարծես անել մեր դրութեան:

Բարեկամնիս եկած էր իմացնելու, թէ քաղած ստոյգ տեղեկութեան համաձայն, քաղաքին ոստիկանապետը ծածկագիր հեռագիր մը ստացեր էր Պոլիսէն՝ աքսորականներուս վերաբերմամբ: Այդ տեսակ հեռագիրներ շատ էին հասած անցեալին մէջ, կորզելու համար մեր խումբէն ընտրելագոյն տարրեր և առաջնորդելու զանոնք դէպի սպանդանոց: Ի՞նչ անակնկալ կ'սպասէր մեզ արդեօք առաւօտուն: Անկարելի էր չի վրդովուիլ: Անքուն գիշերներու շարքին վրայ հատ մըն ալ կու գար աւելնալ: Յուզումը լքութեան կը դատապարտէր զմեզ: Խոհեմութիւն կը սեպէինք ճրագն ալ մարել: Մութին մէջ կը նստէինք անշարժ ու տեսակ մը ֆիզիքական անէացումով ազատագոյն թռիչք կը պարգետուեր մեր հոգեկան վերացումներուն: Բոլորովին լքուած չէինք զգար սակայն ինքզինքնիս - մանաւանդ երբ կարեկցութեամբ թրթրուն մէկ քանի աստղեր իրենց շողը կը կաթեցնէին մեր պատուհանէ ներս:

**

Երկուշաբթի առաւօտ ոստիկաններ շրջանը կ'ընէին աքսորականներէս բնական տուններուն՝ իւրաքանչիւրս կառավարչատուն հրաւիրելու համար: Պոլսէն յատկապէս ղրկուած ճիւղներ էին ասոնք, Չանկըրը-ի յթնոլորտը թունաւորող: Հայոց դէմ կը հայհոյէին շարունակ որպէս դաւաճաններու և պատճառ կը դառնային անվերջ գրգռութեանց: Այդ օրը սակայն, երեսնին ժպտուն էր աւելի: Զրոյց մը կը շրջէր. թէ ազատութիւն պարգետուած էր մեզ աքսորի կաշկանդումէն: Ոստիկաններու զուարթութիւնը չէր կրնար անշուշտ ատկէ պատճառուած ըլլալ: Ի՞նչ նոր դաւադրութիւն թաքնուած էր արդեօք իրենց գոհունակութեան ետեւ: Վերջապէս ուղղութեանց դէպի կառավարչատուն ուր ոստիկանապետը Պոլսէն Հեռագրուած անուանացանկ մը կարդալէ ետք հանդիսաւորապէս ծանոյց, թէ բարեխնամ (*) կառավարութիւնը ներում շնորհած է այդ անձներուն արտօնելով, որ Պոլսէն զատ Թուրքիոյ ուզած քաղաքնին երթան ու բնակին: Աւանդական «Ալլահ էօմիւրլէր վերսին»ը ստիպուած էինք արտասանել՝ մտովի զայն վերածելով անշուշտ «Ալլահ էօյիւմլէր վերսին»ի:

Կարդացուած անունները՝ հոն գտնուողներուս համեմատ՝ երեսուն և հինգ էին թուով, բայց հինգ անունի սխալով մը կը յիշատակուէին նախապէս Պոլիս (→ էջ 3)

ԵՅԷ ԶԻՉ ՄԸ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻ» ՈՒՆԻԶ – ԾԱՏ... (Ծար. էջ 2-էն)

վերադարձուած ընկերներ՝ մինչ մեր մէջէն բացը կը մնային Դանիէլ Վարուժան, Տօքթ. Ռուբէն Չիլիկկիրնան, Վահան Զէհեաեան, ՕՏՏԻԿ Մաղազաճեան և Յարութիւն անուն հացագործ մը: Իսկոյն խնդրեցինք ոստիկանապետէն, որպէս զի բարեհաճի թիրիմացութիւնը հարթել, հարկ եղածը Պոլիս տեղեկագրելով: Վստահ էինք, թէ վերոյիշեալ հինգն ալ պիտի կարենային ազատիլ մեզի հետ: Բայց չարասիրտ պաշտօնեան, որ լաւ գիտէր շնորհուած ներումին (*) իսկական իմաստը, ստիպուած կ'զգար տարբեր ընթացքի հետեւիլ:

Հոս, միջանկեալ ըլլալով պէտք է յիշել, թէ հօրս դիմումներուն վրայ, դեսպան Մօրկընթաւ փութացեր էր Թալէադի մօտ և պնդելով թէ Չանկըրը անմեղ Հայեր կան գթութեան արժանի՝ պահանջեր էր ազատ արձակել զանոնք: Ջարդարար գազանը մերժեր էր Պոլիս վերադարձնել մեր խումբը, բայց խաբեպատիր զիջողութիւնն էր ըրեր արտօնելու՝ Թուրքիոյ մէջ մեր բնակավայրը ընտրել *այլուր*: Առերեւոյթ բարեացակամութիւն ցոլացնող այս թոյլտուութիւնը դիւային միջոց մըն էր մեր բնաջընջումը փութացնելու: Հրոսակներ պատրաստ էին ամէն ճամբու վրայ: Ո՞ր Հայը կրնար որևէ միջոց կտրել այդ օրերուն, առանց դէպի մահ խիզախելու: Արդ, Չանկըրը-ի ոստիկանապետը ստոյգ կը նկատէր ներման արժանացողներու մահացումը: Կը խորհէր թէ մենք, տեղւոյն ճնշիչ մթնոլորտէն զզուած պիտի աճապարէինք հեռանալ դէպի երկաթուղոյ գիծը կամ ծովեզերք: Իր արբանեակներէն շատեր կը մօտենային մեզի ու կը թելադրէին որ մեկնինք: Գալով այն հինգին որ ստիպուած կ'ըլլային Չանկըրը մնալ ու այդպէսով թերեւս փրկուիլ, հարկ էր զանոնք ալ տեղափոխելու ճարը գտնել: Ոստիկանապետը իր դաւը լարեց ու յաջողեցաւ Պոլսէն նոր հրահանգ մը բերել տալ Սեւակի և ընկերներուն իբր բանտարկեալ Այաշ փոխադրումը հրամայող: Նոյն օրը ես ալ խիստ նշանակալից նամակ մը ստացայ հօրմէս, որ ըստ ժամանակի պահանջին թուրքերէն գրուած էր ու հակառակ գրաքննուած ըլլալուն Ջինուորական Իշխանութեան կողմէ՝ կը պարունակէր հետեւեալ պարբերութիւնը.— «Ջմիւռնիա երթալու մասին ճամբան Ապահովեան Էֆենտիի հետ տեսակցիլդ կը յանձնարարեմ. եթէ յիշեալ պարոնը պատշաճ նկատէ կրնաս մեկնիլ»: Այս հաղորդագրութիւնը կը փորձէր վճռապէս հասկցնել կեղծ ներումէն չօգտուելու անհրաժեշտութիւնը: Երեսուն ընկերներ կրնայինք թերեւս հիւանդութիւն պատճառաբանելով ատեն մըն ալ հոն մնալ կամ նոյն իսկ Չանկըրըն բնակավայր ընտրել շնորհուած արտօնութեան օգտուելով:

Բայց Սեւակի, Վարուժանի և միւս երեքին պարագան հիմա կը տարբերէր: Մեկնումը ստիպողական էր հռչակուած: Դժուարաւ յաջողեցանք մէկ ու կէս օրուան յետաձգում ձեռք բերել: Զաղաքային կառավարիչի Տեղապահը իր զինուորական պատիւին վրայ կ'երդնուր ճամբաներու ապահովութիւնը: Կը պատահէր, որ այս հաւաստումէն միամտաբար քաջալերուէին ուրիշ ազատ ընկերներ և իրենք ալ վարձէին երկու կառք, ընկերանալու համար մինչև Գաղատիա՝ Սեւակի խումբին: Մեկնումի պատրաստութիւնները մինչ կը տեսնուէին, Սեւակ կու գար խնդրել ինձմէ որ Աստուածաշունչ Մատեան մը հայթայթեմ իրեն համար: Անմահութեան ծարաւի իր հոգին կը փափաքէր աստուածային ճշմարտութեանց լոյսին մէջ թեւածել: Միակ նմոյշը որ քովս ունէի յանձնեցի իրեն: Յայտնեց, թէ ծայրէ ծայր պիտի կարդար զայն:

1915. Օգոստոս 13-ը որ Հինգշաբթի կը զուգադիպէր. չարաքաստիկ ու եղբրական շունչով էր տոգորուած: Առջի գիշերը յատկանշուեցաւ ահազդեցիկ երազներով որոնք խռովեցին շատերուս քունը և քանիցս արթնցուցին զմեզ ընդոստ: Կէս գիշերին՝ մեր տան աքաղաղը երեք անգամ իր ձայնը հնչեցուց չարագուշակ ոգիի դերը կատարելով կարծես: Արշալոյսը կը յամենար խաւարը փարատել: Արդեօք կ'ամչնա՞ր լոյսով ողողել ոճրաբեմը ուր հանճարներ պիտի խողխողուէին ու նահատակութեան հսկայ կոթող մը պիտի բարձրանայ իբր յաւիտենական բողոք ընդդէմ Թուրք բարբարոսութեան:

Մութնալուսուն արդէն հաւաքուած էինք Չանկըրը-ի կամուրջին գլուխը ողջերթ մաղթելու համար մեր տարաբաղդ ընկերներուն: Կառավարութիւնը երկու կառք պատրաստած էր Սեւակի խումբին համար ու մէկ մէկ ալ պահակ նշանակած: Միւս ութը ընկերները յուսախաբ եղան իրենց վարձած կառքերէն մէկուն չերեւնալովը ու վերջին պահուն ստիպուեցան ճամբորդութիւննին յետաձգել: Դժուար կ'ըլլար սակայն Այաշ մեկնող հինգ ընկերներէն բաժնուիլ: Ողջագուրուեցանք կրկնակի համբոյրներով: Ոստիկանները վերջապէս հրամայեցին մէկդի քաշուիլ: Կառքերը անցան ճակատագրային կամուրջէն ուղղուելու համար դէպի Թիւնէյ...: Մահուան արշաւանքն էր այս:

**

Օրը տարածամած էր արդէն ու բուեր կ'սկսէին երդիքներու վրայ թառիլ ու մերթ մթնոլորտը վրդովել մահերգակ շեշտերով երբ երկու ծանօթ կառքեր մուտք կը գործին Չանկըրը-ի շուկան... իրենց առաւօտեան ճամբորդներէն պարպուած: Այաշի երեք օրուան ճամբան ի՞նչպէս եօթը ժամուան էր վերածուած: Ո՞ւր էին Հայ հանճարի, ազգասիրութեան և հաւատքի մարմնացումները որոնց ճակտին մեր դրոշմած համբոյրները դեռ կորուսած ըլլալու չէին իրենց ջերմութիւնը: Սարսուռը որ կ'անցնէր իւրաքանչիւրիս մարմինէն բաւական էր կաթուածահար ընելու ամենքս:

Կառապաններէն մէկը կը յանդգներ ահաւոր գաղտնիքը յայտնել նկարագրելով, թէ ինչպէս Թիւնէյ հասած էին անվտանգ ու տեղւոյն պահականոցը ճաշելէ ետք, կրկին ճամբայ ելած: Հինգ վայրկեան ետք Թէթէ Պուրնույի բարձունքին վրայ դիմաւորուած էին դաշոյններով միայն գինուած տասը հոգինոց հրոսակախումբէ: Կառապանները ծիերը մտրակեր ու սպառնացող վտանգէ ազատիլ էին փորձեր յաջողութեան ամէն յոյսով: Տարագրուող մեր ընկերներու սպահովութեան պատասխանատու ոստիկանը բռնութեամբ կեցուցեր էր կառքերուն սլաքը: Երբ միւս պահակը ուզեր էր զէնքի դիմելով կացութիւնը փրկել, առաջին սրիկան արգիլեր էր զայն խստիւ: Յետոյ վար էր իջեր կառքէն ու պահանջեր՝ որ դրամնին յանձնեն: Եօթանասուն հնչիւն ոսկի գրպանելէ ետք «Գաթըրնոզա ֆերման վար» [Ջարդուելնուդ հրովարտակը ելած է] ըսելով հրամայեր էր դահիճներուն որ մօտակայ ձորակը իջեցնեն

հինգ ընկերները ու մահացնեն զանոնք...:

Նոյն գիշերն իսկ՝ այս ամենը պատմող կառապանը սաստկապես կը ծեծուեր ոստիկաններու կողմէ իր անգաղտնապահութեան համար: Բայց եղեռնին մանրամասնութիւնները շուտով կը տարածայնուէին. մատնելով զմեզ հոգեկան անցկարագրելի կսկիծի: Թիւնէյի պահականոցը նոյն միջոցին գործող Յակոբ անուն ծեփարարի մը գաղտնի վկայութեամբ, ոճիրէն օր մը առաջ կառապան Իսմայիլ Թիւնէյ ժամաներ էր Չանկըրըի ոստիկան-գինուորներու վատահամբաւ հրամանատարին՝ Իթթիհատի շնական ներկայացուցչին և տիրահոչակ ոստիկանապետին կողմէ ու մօտակայ գիւղ մը երթալով հաւաքեր էր տասը հրոսակ: Ասոնց գլխաւորն էր Ալօ անուն ասագակապետը: Ասոնք նստեր էին մարգագետնին վրայ ու ծրագրեր ամբողջ սպանող: Յետոյ գացեր էին ընտրել բուն վայրը ուր ոճիրը պիտի գործադրուէր:

Սպանութեան օրը Իսմայիլ հանդիսատես էր եղեր Գախճիրին՝ Սեւակի Գախապէս ըրած սպառնալիքը գործադրած ըլլալու գոհունակութեամբ: Նոյն կէսօրէն ետք ոստիկան-գինուորներու «քէմիք գորան» [ոսկոր կոտրող] մականուանեալ հրամանատարը «հճրաւաթ վուզու պուլտո՞ւ մը» [գործադրուեցա՞ւ] հեռածայներ էր Թիւնէյի պահականոցը: Ասկէ զատ ապացոյցը կար թէ չորս կառքերու Թիւնէյէ անցնելիքը տեղեկացուած էր հրոսակներուն, քանզի առաջին երկուքին հաշիւը մաքրելէ ետք սպասեր էին ուրիշ երկու կառքի եւս որոնք նոյն օրը ճամբորդել մտադրող բայց գրեթէ հրաշքով ետ մնացող մեր ութը ընկերները պիտի բերէին: Ասոնց չի գալովը հրոսակները սխալմամբ յարձակեր էին նոյն ճամբէն անցնող երկու բոլորովին ուրիշ կառքերու վրայ, ուր վեց Յոյն և երկու Հայ նորագիր գինուորներ կային, և խողխողեր զանոնք:

* * *

Սարսափը զոր ապրեցանք՝ չարաչար հիւծեց մեր մարմինը: Ի՞նչպէս կարելի էր մարսել Վարուժանի և Սեւակի պէս տաղանդներու այնքան անարժան և ստոր թուրքերու կողմէ վատաբար բնաջնջուելուն գաղափարը: Բոլոր նահատակուողները տիպարներ էին Հայ արժանիքի: Սուգը կ'ընկճէր մեզ ծայր աստիճան և արդար ընդվզումը վրէժ կը գողար մեր ներսիդին: Մինչև ե՞րբ քաղաքակիրթ (*) աշխարհը պիտի հանդուրժէր թուրք բարբարոսութեան անզուսպ պողոթկումին: Գործուած Գախճիրները բաւական էին քարերն իսկ ցնցելու:

Ոճիրին գիշերը երկրաշարժի ցնցում մը զգացուեցաւ և յաջորդ օրը զրոյցը լսեցինք, թէ «լոյս էր իջեր» նահատակուողներուն վրայ: Աստուածային ցասումի և օրհնութեան այս կրկնակ «նշան»ները պահ մը խուճապի մատնեցին Չանկըրը-ի մոլեռանդ Իսլամները: Արդիւնքը այն եղաւ, որ խստութիւնները քիչ մը մեղմացուին: Բայց շատ չանցած՝ Գաղատիոյ Հայակեր կուսակալի փոխանորդ Աթըֆը Գասթէ-

մունքի կը փոխադրուէր պաշտօնի բարձրացումով իբր լիազօր կուսակալ: Զելէկեան կը քշուէր դէպի Սեբաստիա: Կ'սկսէինք երկու սուրի մէջտեղ տուայտիլ: Ճամբորդելը վտանգաւոր. հոն մնալը՝ աղէտալի:

Վարուժանի և Սեւակի նահատակութենէն երկուք ու կէս ամիս ետք. ստիպուեցայ ճամբորդել դէպի Գաղատիա: Անցայ Թիւնէյէն ու Թէքէ Պուրնույէն: Իջայ ձորակը որու մէկ կողմը սէգեր կ'աճէին և միւս կողմը փոքրիկ աւազան մըն էր գոյացած: Տեսայ քիչ անդին կիսաթաղ ոսկորները մեր հերոսներուն: Գլխաբաց կանգնեցայ անոնց առջև և արտասանեցի «Հոգւոց» աղօթքը: Յօշոտուած մարմիններ էին ատոնք: Կը թուէր. թէ վայրագ գազանները յաջողեր էին մահացնել Սեւակն ու Վարուժանը: Բայց այսօր անոնք և ընկերները կ'ապրին տակաւին իրենց արտադրութիւններով ու թողուած անջինջ տպաւորութիւններով: Հայու հոգին յաւիտենապէս պիտի ներշնչուի իրենց գաղափարականներով ու դիւցազնական օրինակով: Հայաստանեայց եկեղեցին այս նոր մարտիրոսներու խանդովը հրդեհուած պիտի անշուշտ չուշանայ իր վերածնունդը ունենալ:

Ե՞րբ արդեօք կարելի պիտի ըլլայ. այդ նահատակներուն նուիրական նշխարները փոխադրել Հայաստան ու անոնց վրայ կանգնել տաճար մը. ուրկէ մշտատեւօրէն ճառագայթեն այն լուսաւոր սկզբունքները որոնց համար իրենք զոհուեցան:

ՅՈՎՀԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

«Հայաստանի Կոչնակ» թիւ 3 - 21 Յունուար 1922 ԱՍՆ

Այսպէս կ'աւարտի Յովհան Ծ. Վրդ. Կարապետեանին Չանղըրը-ի աքսորավայրին մէջ. Ռուբէն Սեւակի հետ ապրած դժոխային օրերուն պատմութիւնը:

Մենք. խոր երախտագիտութեամբ կը խոնարհինք. այս մեծահոգի և հայրենասէր հայուն յիշատակին առջև. որ այսքան ճշգրտութեամբ և նոյն ատեն զգայականութեամբ. պատմութեան էջերուն անցուցած է 24 Ապրիլի 1915-ի եղեւնը:

Հայ ժողովուրդը. Հայաստանի և Սփիւռքի մէջ. ամէն 24 Ապրիլին կը յիշատակէ այս զարհուրելի թուականը:

Բայց. Հայ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը. ի՞նչ գիտէ 24 Ապրիլ 1915-ի մասին:

24 Ապրիլ 1915-ը այլևս աւանդութիւն դարձած սուգի օր մըն է. և՛ ա՛յդքան:

Զանի՞ հոգի տեղեակ է. 24 Ապրիլ 1915-ի մասին. Միջայէլ Ծամտանճեանին. բժիշկ Վահան Ալթունեանին և մասնաւորապէս Յովհան Ծ. Վրդ. Կարապետեանին պատմածներուն: Գալով. Չանղըրը-է վերապրող վարդապետներէն՝ Գրիգորիս Վրդ. Պալաքեանին յուշերուն՝ շատ մը տեղեր անկատար և ինքնագովութեամբ լեցուն պատմութիւն մըն է անորը:

Զարմանալի է. որ Հայ ժողովուրդին բաղդատաբար աւելի ծանօթ են Պալաքեան վարդապետին աքսորականի յուշերը:

(Ծար. ք էջ 6)

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

FIRSATÇI TÜRKİYE

TÜRKLERİ TANITMAK İÇİN, BİRÇOK SIFATLAR VERİLEBİLİR, VAHSİ, BARBAR, ZORBA, HUNHAR. FAKAT, SU GÜNLERDE TÜRLERE EN YAKISAN SIFAT "FIRSATÇI" DIR.

BUNDAN BİR AY KADAR EVVEL TÜRKLER AMERİKADAN, TÜRKİYEDEN İRAKA HÜCÜM İZNI VERMEK İÇİN 40 MİLYAR DOLAR İSTİYORDU. AMERİKA DA YALNIZ ALTI MİLYAR VERİRİM DİYORDU.

BU ARADA HÜKÜMET DEĞİSTİ. SOFTALAR İKTİDARA GELDİ. PIYASA YÜKSELDİ. PAZARLIK KIZISTI.

YENİ BASBAKAN ABDULLAH GÜL "92 MİLYAR DOLAR İSTERİZ, YOKSA SİZE TÜRKİYEDEN İRAKA GECİS İZNI VERMEYİZ" DEMİS.

BUSH DA KIZMIS "EN FAZLA 28 MİLYAR VERİRİZ. KABUL ETMEZSENİZ GEMİLERİMİZ KİBRİSTAN DONER, SÜVEYSTEEN GEÇEREK BASRA KÖRFEZİNE GİDER. TÜRKİYEDEN KUZEY İRAKA HÜCÜM PLANIMIZI DA İPTAL EDERİZ" DEMİS. REST ÇEKMİS. FAKAT AMERİKA İÇİN ÇOK ZOR OLUR. YALNIZ GÜNEYDEN İRAKA HÜCÜM EDERSE ÇOK AMERİKALI ÖLEBİLİR.

TÜRKLER DE BUNU ÇOK İYİ BİLİYOR. TAM FIRSATI. DOKSAN İKİ MİLYARDA İSRAR EDİYOR. "İSTERİZ DE İSTERİZ". SONRA "KUZEY İRAKTAKİ KÜRTLERİ TEMİZLEME İSİNİ BİZE BIRAKIN" DİYOR AMERİKALILARA.

AMERİKA ZOR DURUMDA. FAKAT EN SONUNDA TÜRKLERLE PAZARLIKTA ANLASACAK MECBUREN. YASASIN FIRSATÇI TÜRKİYE.

1915-TE BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDEN İSTİFADE EDEREK TÜRKLER, ERMENİLERİ SOYKIRIMINA UĞRATMISTI.

SİMDİ DE AMERİKANIN İRAKA HÜCÜMÜNDEN İSTİFADE EDEREK KUZEY İRAKTAKİ KÜRTLERİ TEMİZLİYE-CEKLER.

Յ. Չ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՅԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՏԵՀԱՊԱՇՏ ԹՈՒՐԵՒԱ

Թուրքերուն, զիրենք ծանօթացնելու համար, կարելի է տալ շատ մը ածականներ՝ վայրենի, բարբարոս, յաֆշտակիչ, արիւնարբու:

Բայց, այս օրերուն թուրքերուն ամէնէն շատ վայլող ածականը՝ «պատեհապաշտ»ն է:

Ասկէ մէկ ամիս առաջ թուրքերը, Ամերիկային՝ Թուրքիայէն անցնելով Իրաքի վրայ յարձակելու հրաման տալու համար, 40 միլիաո տոլար կը պահանջէին:

Ամերիկան ալ «միայն 6 միլիաո կու տամ» ըսած էր:

Մինչ այդ, Թուրքիոյ մէջ կառավարութիւնը փոխուեցաւ: Կրօնական կուսակցութիւնը իշխանութեան եկաւ: Ասկերը բարձրացան իսկ սակարկութիւնը խստացաւ:

Նոր վարչապետ Ապտուլլահ Կիւլ «92 միլիաո տոլար կ'ուզենք, ապա թէ ոչ ձեզի Թուրքիայէն Իրաք մտնելու արտօնութիւն չենք տար» ըսեր է:

Պուշն ալ բարկացեր է, և «28 միլիաո տոլարէն աւելի չենք տար. եթէ չընդունիք, մեր նաւերը կիպրոսէն ետ կը դառնան և Սուէզէն անցնելով Պասուրայի ճոցը կ'երթան: Թուրքիայէն՝ հիւսիսային Իրաքի վրայ յարձակելու ծրագիրն ալ կը ջնջենք» ըսեր է:

Բայց, Ամերիկայի համար, շատ դժուար կ'ըլլայ այն ատեն: Միայն հարաւի կողմէն Իրաքի վրայ յարձակելու պարագային, շատ Ամերիկացի կրնան մահանալ:

Թուրքերն ալ այս վիճակին շատ լաւ տեղեակ են: Ճիշդ ատենն է. ասոր համար 92 միլիաո տոլարի վրայ կը պնդեն, կը կենան: «Կ'ուզենք ու կ'ուզենք»:

Յետոյ՝ «Հիւսիսային Իրաքի քիւրտերն ալ մաքրելու հարցը՝ մեզի ձգեցէք» կ'ըսեն Ամերիկացիներուն:

Ամերիկան դժուար վիճակի մատնուած է: Բայց, ի վերջոյ, թուրքերուն հետ սակարկութեան մէջ համաձայնելու ստիպուած պիտի ըլլայ: Կեցցէ՛ պատեհապաշտ Թուրքիան:

1915-ի՝ն առաջին Աշխարհամարտէն օգտուելով թուրքերը, Հայերը ցեղասպանութեան ենթարկած էին: Հիմա ալ, Ամերիկացիներուն Իրաքի վրայ յարձակումէն օգտուելով, հիւսիսային Իրաքի քիւրտերը պիտի մաքրագործեն:

Յ. Չ.

ԵՔԷ ԶԻՉ ՄԸ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻ» ՈՒՆԻՔ - ԾԱՏ... (Ծար. էջ 3-էն)

Ասոր պատճառները հետեւեալ ձեւով կրնանք բացատրել: Առաջինը՝ Պալաքեան վարդապետին յուշերը գիրքի վերածուած են:

Երկրորդը և մեզի համար ամէնէն կարեւոր պատճառը՝ Պալաքեան վարդապետին դաշնակցականներուն համակիր կրօնական մը ըլլալն է...: Գ. Վրդ. Պալաքեանին Չանդըրը-ի յուշերը և անոր մասին մեր խորհրդածութիւնները՝ «Նայիրի»-ի յառաջիկայ թիւերուն մէջ տալու պիտի ջանանք:

ԱՎՆ ԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԵՔԷ ԵՐՈՒԿԱՅԻՆԵՐԸ ԶԻՉ ՄԸ ԽԵՂ ՈՒՆԻՑ՝ ԻՍԿԱԿԱՆ «ԵՐՈՒԿԱՅԻՆԵՐ» ԵՂՈՂ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ԿՐ ՄԻԱՆԱՆ:

Եւ միայն այն ատեն է, որ իսկական երոպական մեծ միութիւնը կը ծնի:

Եւ այն ատեն, կեղծ ազատութիւններու պետութեան՝ Ամերիկայի մեծատիրութեան վերջը կու գայ»:

1 Յունուար 2003 - «Նայիրի» Բացառիկ Թ.Չ.

Մեր համոզումով, վերջին ամիսներուն ամէնէն կարեւոր եղելութիւնը՝ 10 Փետրուար 2003-ին Ռուսիոյ, Գերմանիոյ և Ֆրանսայի կողմէ ստորագրուած միացեալ յայտարարութիւնն է, որուն մէջ POUTINE, SCHROEDER և CHIRAC միաձայնութեամբ կ'ըսեն թէ՛ «Իրենց հակառակ են Իրաքի դէմ հռչակուելիք պատերազմին»:

Այս միացեալ յայտարարութիւնը՝ ոչ միայն վերջին ամիսներու, այլ վերջին տասնամեակներու կարեւորագոյն եղելութիւնն է:

Այս՝ նոր յոյսի ճամբայ մըն է, Ռուսիոյ մասնակցութեամբ դէպի մեծ երոպական միութեան գոյացման:

Այս՝ դարեր տեւողութեամբ Ռուսիոյ դէմ կատարուած պատերազմներուն և թշնամութեան վերջ տալ ուզող տրամաբանութեան ձայնն է:

Եւ ամբողջ սրտով կը մաղթենք, որ այս խաղաղութեան յայտարարութիւնը չխափանուի...:

Պերլինգէն ետք. Նախագահ V. POUTINE, 10 Փետրուար 2003-ին Փարիզ եկաւ, և 11 Փետրուարին Ֆրանսայի ամէնէն ծանօթ հեռատեսիլի կայանին, TF-1-ի մէջ PATRICK POIVRE D'ARVOR-ի հրաւիրեալն եղաւ:

Այստեղ պիտի ջանանք տալ, Նախագահ V. POUTINE-ին TF-1-ին մէջ կատարած յայտարարութեան, մեզի համար ամէնէն կարեւոր մասերը:

P. P. D'ARVOR-ի հարցումը՝ Ի՞նչ կը մտածէք Ռուսիոյ երոպական միութիւն մտնալու մասին:

V. POUTINE-ի պատասխանը՝ Մենք Ռուսիան կը համարենք՝ իսկական երոպական պետութիւն մը:

Ռուսական քաղաքակրթութիւնը և ակադեմիկները անքակտելիօրէն կապուած են յունական, հռոմէական և բիզանդական քաղաքակրթութիւններուն:

P. P. D'ARVOR-ի հարցումը՝ Ի՞նչ կը մտածէք Չէչէնիոյ մէջ կատարուած ահաբեկչութիւններուն և խժոժութիւններուն մասին:

V. POUTINE-ի պատասխանը՝ Չէչէնիոյ հարցը հասկնալու համար, խնդրին էութեան մէջ մտնալ պէտք է:

Միջին Արեւելքի կարգ մը իսլամական պետութիւններ՝ դրամով, զենքերով և վարձկան ահաբեկիչներով մեր հողերուն վրայ իրենց «խալիֆայութիւնը» տարածելու ծրագիրը կը գործադրեն:

Մենք, այս վարձկան ահաբեկիչներուն դէմ կը պայքարինք: Մենք, մեր հայրենիքը պաշտպանելու համար, մոլեռանդ իսլամականութեան ծրագրին դէմ կը պայքարինք:

Եւ այս մոլեռանդ իսլամական ահաբեկչութիւնը՝ աշխարհի համար սարսափելի և շատ մեծ վտանգ մըն է... Եւ Փարիզի հայատառ օրաթերթը V. POUTINE-ին այս շատ կարեւոր յայտարարութեան մասին (հաւատարիմ՝ իր հակառուսամէտ ակադեմիկութեան) ոչ մէկ բառ հրատարակեց:

Փարիզի այս մեծապատիւ խմբագրապետուհիները չեն գիտեր, որ իսլամական մոլեռանդութեան վտանգին ենթակայ առաջին պետութիւնը մեր հայրենիքն է, Հայաստանն է:

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԴԵՍՊՊԱՆԱՏՈՒՆՆ Է ԵՐԿԻՆՔԻՆ, ... (Ծար. էջ 4-էն)

– Այս մարդէն քաշելիք ունիս...:

Ծիտակ էր իր խոստովանութիւնը: Արդէն առաջին օրէն գիտակցեր էի, թէ անոր հետ ալ գործս խութերու պիտի հանդիպէր և իր սանձարձակ կարգադրութիւններէն շղայնացած՝ պիտի չկարենայի համբերութիւնս հակակշռել:

Ոստիկանի պէս կը հսկէր վրաս իր ամէնօրեայ հանդիպումներով և իր հերոսապատում անցեալին յիսորտանքներով աշխատանքիս ժամերը կը սպառէր:

Նախկին դպրապետուհին ճամբած էր և իր հայրենակից կնոջ մը յանձնած էր այդ պաշտօնը, առանց ծխական խորհուրդին որոշումը առնելու: Եւ ժամանակէ ժամանակ անտեղի յաւելումներ կը կատարէր անոր թոշակին վրայ:

– Պ. Ատենապետ, դարձեալ նոր յաւելում ըրեր ես դպրապետուհիին...

Խօսքս ընդհատեց և ընդոստ ոտքի ելաւ, մէկ աչքը գոցելով և միւսը լայնաբաց ու սպառնական ինձի յառեց.

– Եթէ դուն, անգամն ալ, այդ կնոջ թոշակին մասին խօսիս... այս եկեղեցիէն երկու քահանայ և վարդապետ մը ճամբեր եմ, չորրորդը դուն կ'ըլլաս:

Արձան պէտք է ըլլայի կամ այս ճիւղին առջեւ խոնարհող և պաշտօնէն վախցող քահանայ մը, որ պողոկումս սանձէի: Ուրիշ ելք չկար, պարտատր էի սքեմիս սրբութեան վրայ նետուած նախատինքը սրբել շառաչուն պատասխանով մը:

– Եթէ այս ժողովուրդը հանդուրժեր է, որ դուն այս եկեղեցիէն Աստուծոյ երեք պաշտօնեաները ճամբես և տակաւին պիտի հանդուրժէ, որ չորրորդն ալ ճամբես, արժանի է այս ծովսը քեզ նման գազան մը ունենալ իր գլխուն վրայ:

– Գիտե՞ս, որու հետ կը խօսիս...

– Ծատ լաւ գիտեմ, թէ որու հետ կը խօսիմ, միայն կը ցաւիմ, որ ժողովուրդը չի գիտեր, թէ դուն ով ես:

– Ըսէ, ով եմ ես...

– Երեք տարի կ'ըլլայ այս եկեղեցին կը քահանայագործեմ, չտեսայ որ մոմ կը վառես, կամ պնակին մէջ դրամ կը ձգես և տարետուրքդ կը վճարես. այսպիսի՛ անհաւատ մարդ մըն ես դուն:

– Քիչ մըն ալ համբերէ, քու հաշիտ ալ կը մաքրեմ, — ըսաւ ու, առանց ետեւ նայելու, դուրս ելաւ գրասենեակէն:

★ ★ ★

Երրորդ եկեղեցին, ուր պաշտօնի կոչուեցայ, նախորդին՝ քսան տարի ծառայելէ ետք, ասիկա վերջինը պիտի ըլլար հովուական պարտականութիւններուս՝ տարիքի բերումով:

Հոս ալ ունեցայ գլխուս վրայ փշեպսակ մը: Այս եկեղեցոյ ատենապետն ալ զերծ չէր քահանային վրայ իր բռնատիրութիւնը պարտադրելու սնափառութենէն: Պաշտօնավարութեանս առաջին օրէն զգացի, թէ ասոր հետ ես մեր յարաբերութիւնները պիտի բախէին դժուարութիւններու, հակառակ իմ զգոյշ ու յարգալից վարմունքիս: Փորձեցի իր օրինազանց կարգադրութիւնները անտեսել ու մեղմել իր մէջ մոնչող գազանը, բայց ի դերեւ ելան ջանքերս: Մնայուն դժգոհութիւն մը կար իր մէջ, որ ալեկոծութեան մէջ կը պահէր հոգին:

Տարեկան անդամական ժողովին, տեղեկագրիս մէջ յիշեր էի, թէ երկու հարիւր ընտանիքներու այցելած եմ և անոնցմէ շուրջ յիսուն հոգիի տրատու անդամակցու-

թիւնը ապահոված:

Այս մարդը յանկարծ՝ առաջին շարքի իր աթոռէն վեր ցատքեց և որոտայի ձայնով պահանջեց, որ անուանացանկը կարդամ այցելութիւններուս:

– Հիմա՛, պէտք է տաս, անունները այցելած տուններուդ:

Անուանացանկը թողեր էի գրասենեակը և չէի կարծեր, որ անվստահութեան խնդիր արծարծէր անդամներէն ոեւէ մէկը: Անսպասելի էր Ատենապետին խստապահանջութիւնը:

– Հիմա՛, հիմա՛ կ'ուզեմ լսել անունները:

Սրահին երկու հարիւր անդամները սառ կտրած կը սպասէին, թէ իմ և ատենապետին միջեւ պատահած այս միջադէպը ինչպէ՞ս պիտի վերջանար: Անուանացանկը թողեր էի գրասենեակը և չէի խորհեր, որ ատենապետը նման խստապահանջելոյք մը պիտի ունենար ժողովին մէջ:

– Եկուր, որ ցոյց տամ անունները, – ըսի տակաւ ջիղերուս հակակշիռը կորուսած:

Հին սերունդին կը պատկանէր իր անանդաշատ անցեալով և ալետրած տարիքով: Գաւազանին յենած, դէս ու դէն թեքելով յառաջացաւ և կանգ առաւ քանի մը քայլ ինձմէ: Պատրաստ էի շառաչիւն պատասխանով դաս մը տալ իր անվստահութեան:

– Եթէ դուն, այս եկեղեցոյ քահանային անձին, խօսքին ու ծառայութեան վստահութիւն չունիս, դուրս ելիր սրահէն:

Երկար, դղրդագին, միանուագ ծափահարութիւն մը ունեցի ուժգնութեամբ պայթեցաւ սրահին մէջ և ատենապետը նախատուած դուրս շտապեց սրահէն: Յաջորդօրը ստացայ հրաժարականը ատենապետութենէ և եկեղեցոյ անդամակցութենէ:

Հովուական ծառայութեան մէջ քառասունըհինգ տարի ընտանիքով նահատակւած կեանք մը ունեցայ, ոչ թէ ծովսիս ազնուասիրտ անդամներէն, այլ՝ կարգ մը պատուակալ պաշտօնեաներու վրայ կղերատեաց խռովարարներէ:

Աստուած շնորհեց ինձի մտքով, հոգիով, մարմնով երկար ու առողջ կեանք մը, որ կարենամ անվհատ տոկալ և ալետրութեան մայրամուտի շողերուն մէջ ապրիլ հանգստաւէտ կեանք մը: Չեմ մտածեր մօտալուտ վախճանիս վրայ և ոչ ալ կը սպասեմ, որ երկինքը պիտի ժառանգե՞մ կամ ոչ:

ՏԻԵԶԵՆՐՔԻ ՀՈԳԻԻՆ ՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ թողած եմ ճակատագրիս տնօրինութիւնը:

**PLEASE, PLEASE, PLEASE !
FOR HUMANITY'S SAKE, PLEASE ACCEPT
TURKEY INTO THE EUROPEAN UNION !
BY ACCEPTING TURKEY, HISTORY WOULD BE
ROLLED BACK BY 1000 YEARS.**

Many people are against Turkey's joining the European Union. I think, this is wrong. The European Union (EU) has now 15 members. Another 10 members will join the Union in May 2004.

A commission is working on the Constitution of the future EU. All 25 members have a representative in that commission, including the three aspiring members. Romania, Bulgaria and Turkey. The former French President, Valery Giscard D'Estaing is heading the commission; he said that he is against the joining of Turkey. Turkey has another culture, not an European culture, and if Turkey joins, it will be the end of the EU. This statement was few weeks ago; in the meantime, he has softened his stand.

New members are admitted to the EU on a conditional basis; this means, they do not automatically enjoy the privileges of the old members, particularly the free movement in the EU and the employment in the EU, and they do not benefit right away from the lucrative farm subsidies.

However, the old members of the EU are granted all their privileges in the countries of the new members.

Turkey has already started implementing some criteria necessary for entering the EU: Greece, the historical adversary of Turkey, is supporting the admittance of Turkey into the EU enthusiastically. It is in the self-interest of Greece to have a civilized nation as a neighbor and not a militaristic power threatening the very existence of Greece!

The AK Party of Turkey, whose existence has also been threatened by the Turkish Military and by the Turkish Establishment, have embraced immediately as they came to power, two goals which are a thorn to the eyes of the Military: a) to join the EU; b) to settle the Cyprus problem.

Once Turkey is accepted in the EU, the Military has to be subordinated to the Civilian Authority as it is in all other member countries: the Military's role will only be to defend the homeland, whereas the Military's role today is "to guard the Kemalist reforms", especially the "secularity of Turkey". Therefore, the Military is the biggest enemy of AK Party, whose roots go back to Islamism. The Military has intervened several times when "it felt" that these "Kemalist reforms were threatened".

So, imagine the situation when Turkey is accepted into the EU:

The Military is back in their barracks; they do not have a saying in the political life. The "National Security Council" (Milli Guvenlik Konseyi) headed by the Generals will no longer dictate to the politicians what to do and what to avoid.

The Military who controls so many businesses, has to abandon them by accepting their privatization. The military profession will not be as lucrative as it is right now and will lose its attractiveness.

A new parliamentary constitution will have to be drafted promoting the democratic principles.

Turkey will no longer be a POLICE STATE. Human rights will be observed and torture will be abandoned.

No one will be jailed because of his thoughts or because of his books, speeches or articles.

Freedom of thought, freedom of religion, freedom of travel will be observed.

The citizens of all member countries will have free access to the whole of Turkey: they will be free to travel wherever they want, they will be free to reside wherever they want and for how long they want. They will be free to perform their professions, to seek employment and to express their religious beliefs without any impediment. Most probably, missionary activity will also be permitted.

Greeks and Armenians will not be regarded as minorities, but will be treated like any other Turkish citizen. Greeks and Armenians, will not be held hostage anymore and will not be held responsible for actions happening in Greece or Armenia.

Armenian and Greek churches will be able to be repaired like any other building and new churches would be built if there is a demand for them. Right now, a decree by Mehmet II, the Conqueror, is interpreted in such a way that no church can be repaired and no new →p.12

ՀՈԳԵԻՈՐԱԿԱՆԸ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆՆ Է ԵՐԿԻՆՔԻՆ,
ԵՐԿՐԻ ՎՐԱՅ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ Ա. ՔԸՆՅ. ՏԻԼԿԷՐԵԱՆ

Եկեղեցին միակ աստուածակերտ հաստատութիւնն է, որ չի բաղդատուիր ո՛չ արքայական ջահագոյնութիւնը պալատներու, ո՛չ նախագահական դահլիճներու շքեղութեան և ոչ ալ պետական հոյակերտ կառոյցներու հետ, որքան ալ անոնք պերճաշուք ու պատկառելի ըլլան:

Այսպիսի սրբազնագոյն հաստատութեան մէջ երկնային պաշտօնի մը կոչուած է հոգեւորականը, առաջնորդուած Քրիստոսի Աւետարանին սիրոյ պատգամներով և ուսուցումներով:

Եկեղեցին հանրային հանդիսասրահ մը չէ, ուրկէ ներս կրնանք մտնել խօսելով, խնդալով, աղմկելով և աչ ու ձախ աղօթողներու վրայ ուշադիր ակնարկներ ձգելով:

Աստուծոյ սպասատրը պէտք է գիտակցի, թէ տաճարէն ներս կը մտնէ դէմ յանդիման գալու համար Տիեզերական Հոգիին հետ, որ աներեսութեամբ բազմած է Ս. Սեղանին վերեւ:

Քահանան կամ եպիսկոպոսը ծանրակշիռ մեղք կը գործէ, երբ աւագ դռնէն կը յառաջանայ դէպի Խորան, առանց խաչակնքելու և երկիւղածութեամբ խոնարհելու Ս. Սեղանին առջեւ:

Հոգեւորականը իր ամէնօրեայ պաշտօնին պարտականութիւններովը թէեւ մարդկային գործ կը կատարէ, բայց իր նուիրաբերումներուն ներշնչումը կ'առնէ երկինքէն:

Իր աշխարհային ապրումներէն ու ցանկութիւններէն հրաժարելով, անուրի ու տարազի փոփոխութեամբ, ա՛լ կը դադրի երկրի քաղաքացիութենէն և իր հովուական պարտականութիւններով կը դառնայ երկնաքաղաքացի:

Ա՛յնքան սուրբ ու վսեմ է իր հոգեւոր պաշտօնը և ա՛յնքան ակնածելի իր սեւաթոյր սքեմին հմայքը, որ երկրի վրայ, ո՛չ մէկ պատուաբեր պաշտօն չի համեմատուիր իր քահանայական կամ եպիսկոպոսական տիտղոսին հետ:

Ալ ան՝ աշխարհիկ մահկանացու մարդը չէ իր կիրքերու բռնկումներով, իր թեթեւաբարոյ շարժումներով և իր ոխակալ հակառակութիւններով:

Աստուած է իր յաւիտենական հայրը, Փրկիչն է իր ուսուցչապետը և եկեղեցին է իր հոգեւոր վերացումներուն տեսլականը:

Ալ՝ տիրացու Պետրոսը չէ, որ Ս. Սեղանին կը սպասատրէ, ուսուցիչ Տիգրանը չէ, որ կը դասաւանդէ, ոչ ալ ոսկերիչ Յակոբը, որ ոսկեղէններով կը զբաղի:

Նախկին ընկերները և գործակիցները իր նոր կեանքին մէջ մասնակցութիւն չունին: Դէմքերը և շրջանակները կը փոխուին և իր մնայուն մտերիմները կ'ըլլան մինչեւ իր կեանքին վախճանը ծովսին անդամները: Անոնց հետ պիտի ըլլայ իր համագործակցութիւնը և համակեցութիւնը:

Աշխարհիկ բոլոր մեղքերը կը ջնջուին և իր հոգին կը զգենու աստուածային շնորհազարդ զգեստները:

Սքեմը և վեղարը կրակ են ու կը վառեն մեղատր եկեղեցականին մարմինը, երբ ան՝ կ'անգոսնէ Աստուծոյ սիրոյ օրէնքը և իր սրբած կերպարին վրայ կը վերակենդանացնէ աշխարհային ապրումներու արատները:

Հոգեւորականը պէտք չէ ըլլայ միայն պատարագող, ծիսակատարող և գրասենեակի մէջ ժամանակի սպառումով յամեցող պաշտօնեայ մը, այլ՝ իր լայնատարր զարգացումով և հոգեւոր արժանիքներով կատարէ ուսուցողական և առաքելական գործ ժողովրդային խաւերու մէջ:

Իր հոգեւոր պարտականութիւնները չեն կատարուիր ճշդուած ժամանակի յահմանափակումով: Գործատու մը չէ ան, որ առաւօտ աշխատանքի սկսի և երեկոյեան վերջացնէ ու տուն վերադառնայ: Եկեղեցականը՝ օրուան ու գիշերուան բոլոր ժամերուն պատրաստ պէտք է ըլլայ խնդրանքներու ընդառնաջեւ, երբ տունէ մը կամ հիւանդանոցէ մը կը կանչուի մահամերձ հիւանդի մը սնարին քով գտնուելու:

Ասոնք՝ անխուսափելի պարտականութիւններ են հոգեւոր հովիւներու պաշտօնավարութեան ընթացքին, որոնք չեն նկատուիր ու գնահատուիր հասարակաց զգացումէն:

Կ'ուզեմ սա հարցումը ուղղել իմ բարեմիտ ընթերցողներու, թէ կա՞ն մերօրեայ հոգեւորականութեան մէջ քրիստոնէական առաքինութիւններով վստմացած հոգիներ, որ բարացուցեն վերոգրեալ բարեմասնութիւնները: Հաւանաբար կան, որ ես չեմ տեսած ու չեմ գիտեր: Այնքան հազուագիտ են ակտորներու հոյիմ մէջ անոնք, որ կը խուսափին մարդկային տեսողութենէն:

Այս խորհրդածութիւններէն ետք, կ'ուզեմ յիշատակել միջադէպ մը իմ և ծխական ատենապետին միջեւ պատահած:

Ծաբթուան մէջ օր մը, առաւօտեան ժամերուն գրասենեակս եկաւ և հրամայական շեշտով ըսաւ.

– Տէր Հայր, կ'ուզեմ որ այսօր չհեռանաք ձեր գրասենեակէն, որովհետեւ գործատուը պիտի գայ և խոհանոցին ծորակները նորոգէ:

– Պիտի ուզէի գիտնալ, թէ կէսօրէ առաջ պիտի գայ թէ կէսօրէ վերջ, որ ըստ այնմ դասատրեմ զբաղումներու յայտագիրը:

– Չեմ գիտեր որ ժամուն պիտի գայ: Դուք պարտաւոր էք մինչեւ ժամը հինգ մնալ այս տեղ:

Ալ չէի կրնար լուռ մնալ և հանդուրժել արժանապատտութիւնս խոցող իր կարծր արտայայտութիւնը.

– Պ. Ատենապետ կը խնդրեմ, որ զիս գործատուի տեղ չդնէք: Իմ պաշտօնիս ժամերը սահմանափակուած չեն: Օրուան 24 ժամերը կը զոհաբերեմ ծովսիս պահանջներուն: Կը խնդրեմ, որ ճիշտ հիմա, հեռաձայն ընէք և ճշդէք իր ժամադրութիւնը:

– Դուք, չէք կրնար հրահանգ տալ ինծի: Ես այս եկեղեցոյ ատենապետն եմ և պարտաւոր էք իմ յանձնարարութիւններս կատարել: Հակառակ պարագային մեծ խնդիր կ'ունենաք ինծի հետ:

– Դուք, եթէ ատենապետ էք, ես ալ այս եկեղեցոյ նախագահն եմ: Պէտք է գիտնաք իրաւասութիւններու տարբերութիւնը:

– Չեմ ուզեր, որ այդ համարձակութեամբ խօսիք ինծի հետ: Յառաջիկայ ծխական խորհուրդի նիստին ձեր հաշիւը կը մաքրեմ:

Մեկնեցաւ զայրացած, առանց ետեւ նայելու և հրաժեշտ առնելու: Իր ատենապետութեան շրջանը աւարտելէ ետք, դադրեցաւ եկեղեցի յաճախելէ և գնաց իր ատերը շարունակելու ուրիշ եկեղեցի մը:

Պաշտօնավարութիւնս այդ ծովսիս մէջ տեսեց տասը տարի: Նախընտրեցի դժգոհութիւնները չձողկած խնդրել Առաջնորդէն, որ զիս տեղափոխէ քահանայի պակասէն տառապող ուրիշ եկեղեցի մը:

Նոր եկեղեցին, ուր պաշտօնի կոչուեցայ, ծխական խորհուրդի ատենապետը հաստամարմին և հասակաւոր անձ մըն էր, անախորժ կերպարով:

Պաշտօնավարութենէս հագիւ տարի մը անցեր էր, այս մարդուն խիստ ու չոր վարմունքը կը ստուերածէր մեր յարաբերութիւնները:

Օր մը, նախկին հովիւը գրասենեակ եկաւ և իր կրած յուզումներուն ողիսականը պատմելէ ետք, խղճահարուած, ըսաւ ինծի.

(Ծաբ. ք' էջ 6)

**ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ
ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ՄԸ...
ՎԱԶԳԷՆ ԹԻՒԹԻՆՃԵԱՆ**

«Նայիրի»ի 2003-ի Բացառիկին մէջ, ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարած է Յովհաննէս Չիլինկիրեան, ուր կ'այսպանէ Հօրեղբորորդիին շահատակութիւնները, որոնք մուր քսած են Չիլինկիրեան ընտանիքին մաքուր վարկին ու

ԹՈՐՈՍ ԱԶԱՏԵԱՆ

ԱՅՈՏ ՔԷՉԵԱՆ

անունին վրայ...: Այս չըլլալոց պատանին ապա՝ երիտասարդը, ընտանեկան սրբութիւնները ոտնակոխելէ զատ, Եղեռնի զոհ ու նաշատակ Հօրեղբոր՝ Ռուբէն Սեւակի իրենց տան մէջ գտնուող թողոնին մէջէն բանաստեղծութիւններու քննարկները՝

երկու դպրոցական տետրակները գտնելով գրպանած ու շուկայ տանելով վաճառած է զանոնք...: Եւ որովհետեւ ծնած Եակօ մըն է ինք, զիտէ՛ զանձին արժէքը, զանոնք կը տանի ճիշդ ա՛յն Հասցէին, որ նմանօրինակ սրբութիւններու ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԳԵՐԶԳԱՅՈՒՆ ԵՆ, և զգաստ...: Ու կ'ուղղուի Պոլսաւայ ծանօթ բանաւաւաք ու Հետազօտող Թորոս Ազատեանին, ապա՝ «Մարմարա» թերթի Հիմնադիր, տէր և տնօրէն Սուրէն Շամլեանին և կը գրպանէ դրամները...: Մեծ Նաշատակին ձեռատետրին ճակատագրով ողբացող Յովհ. Չիլինկիրեան, բնատուր մեծհոգիութեամբ մը ընդոստ կանգ կ'առնէ ու ապաւինելով ժողովրդական ծով միամտութեան կը Հաւատայ իր կարգին, որ ՉԱՐԷՆ՝ ԲԱՐԻՔ ԿԸ ՄՆԻ... ու կը յարէ... Արամ եթէ ձեռատետրերը վերցուցած չըլլար, ապահով է, որ

փոշեծածկ տետրակները թերեւս նետուած պիտի ըլլային աղբանոցին մէջ, ու կորսուէին վերջնականապէս և ընդմիջտ...: Թէ՛ այս Յուդայական սակարկութիւնը քանի՞ արժաթի ապրանք եղած է. ես՝ որպէս սկանտոնս և վկայ, ուղեցի յայտնութիւն-

ԵՂՈՒԱՐԴ ՍԻՄՔԷՇԵԱՆ

ԲԱԳԱՐԱՏ ԹԵՒԻՆԱՆ

...Լզձձ ծնոց

Ճշտեմի զնովր իսժտմտն մս ...Մրոմն վտնովի զվտոզսոցոց «վժճն» հչր Լզմոցի ծնվի
-տոզմտի վեոհիմս մզոզվիոս մըրս ուր մտղնրտ վտվիտ 'տմի զրամզոզվիոս մըրս նիլ

...Մրոմն տոնգրսոցոցոց, ծնվեցնվի մնգի

ոհնոնզվ րս ...«զվվիոս զրսոզվ զտնոցոցոց զվտոջտոսժ նտ ծնոցոցոց իտնզն տմի զվե
-տժտրտոց զվոսմս չ հտ մրստ Լո ծնստոլլ» ...զտոզստնտմգի մի զտոմե զվիմի մնզոցոցոց
Լոզոնոց Լսիզ տոց զվեզվ յ մս 'իտնզոցոց րզ :«Ն,զոց վիոս ծնվ յնիսժ 'տրսՆեո 'ոհե
-եմտ'ի» 'իտնզոց 'րոմն Լզմնզոլ զհնոմ հրմվ դ րտնզոց վզրստ Լոզոն մս զրվըրսիոց
-մոցոց ո մհ զտրստ ըվստ զվզոմոզվեմզ մս 'մր վտնի մհ զտոցոց մըրվըրսոցոցոց ոմոժ
-եզ ո վզոցոցոց տնլլ ...զվմնսժ հտոզվ մմոմ ոհնոմս վտտ վմե 'մըրվըրսնսՆսն Լվտոց
վիտրոցոց .վ 'հ հմոց վ 'դ զրամզոզիտտոցոց մտի ճչր զվրսնմգի նտ մս իտնոզստնտմնզոց
, Լրս վիզրլլ ...Մոզնվի վհ զոմմ եզոն 'Լվրստոհիզ մոզմի զրվըրստոցոցոց ո ո մտի մր
զվթոմ զտիտոզոց ճչր մսզոց մս 'իտնոզստնտմնզոց զտիտոլլ :...ժվտտ վհոց մր զոմ մս
վզոց 'Լոտ մոզմի վհ մր զոմ զվմեմոցոլ վոգեմոլ մզր Լսմնզոլ մզոզրվըրսոցոցոցոց
Լոզոլզոլ զվոցոց զվրստիտնզոց Լոհիզիտոլլ ոն զտնգոց մնզոց ճչր զտտ մզոլ .Գ.Ծ

ՅՕՕԶ-Ի-Գ ժրսնի

...զվեցնեմն ետրվն-ընն մնզոցիթոմ զտնոցոց տոցովի իսթոի վզրվստ րլլ...

:«...ժոզվմտոց ետմտտոհոց վոցրտ մր չվժ վեոհիմս 'Լզոլի զնսթ վոցրտ մր Լոեն ծնոցի
-տոզրամոց վտվիտ զնսճոց զրամզոզնսձմտի հլոցոց 'մոցոց րսնզիմի մնզոցժոզոցոց մմրսո
զտժոլնս զրամզոզիտտոցոց մմրսո մզոլլ» ...մտնիտնջմգի րոմն մս զվիմի մհ զոցոցոց :...ժոցոց
-ոմն զվոզնզոց րս ծոզվեցոց մր «Ր,վ.թ» ...ժոցոցոց րսմոմվ զտրստիթոցոց ոմնսլ

...տոնգրսոցոց րս ետտոցր -«Լոլոմ Լսթ զվրվոց

ոզվիոս րսիմհ ըվ Լվոհննչր 'Լվոզվոլտոլլ» - մրնսի զվտոնո մոզմզ զտրսթթ ո րոնոմ 'եզ
-տժ րսսն վիոհն . րոնզ վժտս իտնզմսրտնզոց միվոցոցոց վժժմրսի րս եզոլոց 'եզմոցոց հչր
ստ հչոլ :միտնմտ եզիտտնվոլ միստոց րոմլլ :...եզմչ րզճոց մվ մմոցրսն վզրստոնչլլ
հոլ :«...Լոլոմ Լսթ Լոլոց .տոմտի ր,տ 'մզոմր ,հչ ...ժոզվեցժոցոց վիոս մըրսոցոց
-տժ ոլոցոց :Լզձձ ծոզվեմիչ զվմոզ մմոզ զվիոսթնթ զրսոզվ 'Լմոցրսն զտնոցոցոց րսժ
տոցոց . ծոզվեցոլ մզոլոցոց վոմ ոտիտո Լհիհ 'ժոցոցոցոց րսսն-հոցն մզի վ հմոց ծոզմզ
'րոմլլ րսՆոլլ» - եզմոլ զհմոցնզր րս մոցս տվտի եզիմե մոմոմոց րոհզ . րոնզ վժ
-տս '«Փոցոց» րսնմոլլ ոհնոմս 'զոցոց տնլլ ...ժհեցոցոց ցմոի ...հ զտնոց ...վզոց
հոլոցոցոց մս 'մոցոց րսնզոցիոց 'րոնգոց զվեոցոցոց 'զտոցոց զվտիտ 'րոմլլ

...միվոզվոլլ ըրոմլլ ոհնոմս զվեոցոցոց մս 'մր նմոցոց մզ րնն

-տնզե զտնոց մր րսիմոզի զվն եոմ հվիսի մոլոցոցոց հնզմս 'զոցոց ծոզվլլ . նզ ճմգի
չվժ ո . մոցոցոց . թ ո զվրստոնչլլ զվեզոցոցոց իստրսն 'ոհնոմվ :...մոզիոց եզիտոլ
-րամոլ րս եզոցոցոց իս«թոլոմ տոցոցոց . զոն վտվիտ մնզոլլվմզոլլ» - Լստոլ հլզոցոցոց
-ճի մըր զվեթոի վզրվստ Լսոցոց զզմվ Լոմի զվիվոցոցոց եզոցոցոցոց զվ«ժ,հոցոց 'ի
մր մրսոցոց» լոմոլլ : ծոզվեցոցոց զրսնոլլ զնսթ մոլոց վրսոցի զհոցոցոցոց
զվեցոցոց վոզմիտոց մզոլլ : մհ զմր մո տարզմոլլ : զոնզ եվիտոցոց վեզր մոմոզմոց
մզոցոցոց Լո րզոլ 'ժոզ ոհնոլլ :...տոնգրսոցոց զոցթրստոցոցոց ըվմզոց
ո «վմվոլլ» ո «ժոցթմոց» ոցոլ րոնոցոց մր իսժիոհն վոցոցոց մըրվըրսոցոց
վմոմ մզր տոց զրսն 'վոցոց տնլլ զտնոցոց չվիտոլլ վիմոլ նմոմզ վոմի մզր
րվճալլ զոցոցոց վոցրտ մր չվժ ոմզոցոց ըվ տոց վվրստոնչլլ : զզ զոնզ մզոլլ
-րսմստոցոց ըլոցոց վզոլ մոլոցոց զհմրսլլ րս զոցոցոց ոմնսլ ժոցոցոց
:...զվրսնչ մնզոլլ զրսնոլլ :...զոն մոցոցոց մնզոլլ զվմոլլ մս 'մր Լոլոլ զրսնզ

Այս օրերուն, ամերիկեան ուժերը, Իրաքի դէմ պատերազմի կը պատրաստուին:

Ի՞նչ է պատճառը:

Իբր թէ, Սատտամ Հիւսէյնի Իրաքը՝ Ամերիկային վտանգ կը սպառնայ:

Գրեթէ 13 տարիներէ ի վեր, ամերիկեան շրջապատումէ տառապող և ասոր պատճառած թշուառութեան հետեւանցով հարիւր հազարներով անմեղ զոհեր տուած Իրաքի մէջ, *Ամերիկայի համար վտանգաւոր գէնքեր շինուած և մթերուած ըլլալու ամբաստանութիւնը՝ աշխարհի ամենամեծ «ՊՈՉԱ-ԻՈՐ ՍՈՒՏ»*ն է:

Բայց Սիոնիստներուն ձեռքը գտնուող լրատուութեան ցանցը՝ աշխարհի մեծամասնութեան կը կլկեցնէ, թէ Սատտամ Հիւսէյն վտանգաւոր թշնամի մըն է խաղաղութեան համար:

Միջին Արեւելքի Իսլամ երկիրներուն մէջ Իրաքը, Սուրիոյ նման, ամէնէն «Լայիք» երկիրներէն մէկն է:

Եւ այս երկիրները ոչ թէ կործանել, այլ պաշտպանել պէտք է, որ չիյնան ծայրայեղ Իսլամ մոլեռանդներուն ձեռքը:

Աշխարհի խաղաղութեան սպառնացող երկիրները՝ ծայրայեղ իսլամներուն ձեռքը եղող Փաքիստանն է, Ինտոնէզիան է, Սաուտի Արաբիան է:

Այս երկիրներուն մէջ ծայրայեղ իսլամական վարչակարգերը ստեղծողը՝ նոյնիցն՝ ամերիկեան «Ս.Ի.Ա.» կազմակերպութիւնն էր, որ անոնք պայքարին Սովետական Միութեան և մանաւանդ՝ Համայնավարութեան դէմ:

Եթէ Պէն Լատենցին 11 Սեպտեմբեր 2001-ի Նիւ Եորքի ողբերգութիւնը չըլլար՝ Ամերիկան շատ գոհ էր ծայրայեղ իսլամական շարժումներէն, որոնք Ռուսիան և Եւրոպան կը քանդէին:

Պոսմիոյ, Զոսովոյի պատերազմները, այս ծայրայեղ իսլամական դաւադրութիւններուն պատճառաւ էին:

Չէչէնիոյ մէջ, տարիներէ ի վեր կատարուող ցաւալի խժոժութիւններուն պատասխանատուները, «Ս.Ի.Ա.»ի «աշակերտները» եղող ծայրայեղ իսլամական կազմակերպութիւններն են:

Եւ այսօր Ամերիկան, աշխարհի խաղաղութեան մեծագոյն վտանգը եղող ծայրայեղ իսլամական պետութիւններուն դէմ պայքարելու փոխան, պատերազմ պիտի հռչակէ Սատտամ Հիւսէյնի Իրաքին դէմ, որ ծայրայեղ իսլամներուն թշնամին է:

Բնական է, որ Ամերիկեան այս սուտերուն, դաւադրութիւններուն, պատերազմներուն բուն նպատակը՝ աշխարհի վրայ իր տիրապետութիւնը տեւականացնել է:

Ամերիկան, Իրաքը ձեռք անցընելով, Միջին Արեւելքի *թեթրոլի* հարստութիւնները բոլորովին իր հակակշռին տակ պիտի առնէ, և Միջին Արեւելքի քարտէսը պիտի վերագծէ՝ ստեղծելով բոլորովին ամերիկային ենթակայ խամաճիկ պետութիւններ:

Շւ 2ատ դրուութեամբ հասկսալի է, որ այս Ամերիկեան ռազմավարական խաղերուն ետեւ գտնուողները Սիոնիստներն են:

Սիոնիստներն են, որ իրենց հարիւրաւոր տարիներու վրայ երկարող ծրագիրներուն մերօրեայ գործադրութեան պաշտօնը տուած են ամերիկացիներուն, հաւատացընելով (մասնաւորապէս դրամի ուժով պարտադրելով անոնց), որ այս ծրագիրները ի շահ ամերիկացիներուն են:

Թէև անհաւատալի, բայց անհերքելի իրականութիւն է որ այսօր, Ամերիկայի մէջ տիրող ուժը "WASP" կոչուած ծայրայեղ Աւետարանականներու կազմակերպութիւնն է, որ կը գործակցի ցեղասպան Արիէլ Շարօնի հետ և "WASP"ն է, որ Պուշին կը պարտադրէ իր քաղաքականութիւնը:

19-րդ դարուն հրեաները իրենց ծրագիրները գործադրելու պաշտօնը տուած են Գախ՝ Ֆրանսացիներուն, յետոյ՝ Անգլիացիներուն:

20-րդ դարուն սկիզբները, Սիոնիստները այս պաշտօնը տուին Գերմանացիներուն և Թուրքներուն:

1945-էն սկսեալ ալ, Սիոնիստական ծրագիրներուն գործակատարները Ամերիկացիները եղան:

Բայց այս՝ Ամերիկայի ծայրայեղ Աւետարանական "WASP"ները թող չմոռնան, որ ապագային կարգը իրենց ալ պիտի գայ, տասնեակ միլիոններու հասնող ամերիկեան սեւամորթ իսլամներու ճամբով:

Բնական է, որ Սիոնիստները, այս ծրագիրները կը յաջողին գործադրել իրենց ձեռքը գտնուող «Դրամ»ին ուժովը:

ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՆ ՕՐԸ, ՈՐ ԱԶԱՏ ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ «ԴՐԱՄ»Ը ՍԻՈՆԻՍՏՆԵՐՈՒՆ ՃԵՌՔՆ Է, ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՅ Ո՛Չ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ, Ո՛Չ ԱԼ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ:

Ռուբէն Սեւակ դեռ 1907-ին, երբ 22 տարեկան էր, Ջուիցերիոյ Լոզան քաղաքին մէջ ուսանողութեան տարիներուն, շատ լաւ հասկցած էր դրամին աղետալի դերը՝ մարդկութեան վրայ:

Անոր 1907-ին գրած «ԴՐԱՄԻՆ ԱՂՕԹՔԸ» բանաստեղծութիւնը ասոր ապացոյցն է:
...«ԴԸՐԱ՛Մ, ՈՐՈՒՆ ԼՈՒՌ ԾՈԼՔԻՆ ՄԷՋ Կ՛ԱՐԾԱՐԾԻ
ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ՏԱՌԱՊՈՂ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ,
ԸՍԷ՛, ԶՈՒ ԿԱՄՔԴ ՊԻՏԻ ԻՇԽԷ՛ ԅԱԻՏԵԱՆ»:

Ուրեմն մենք ալ, Ռուբէն Սեւակի հետեւողութեամբ հարցնենք.
«Սիոնիստներ, «Ձեր Դրամին» կատարած չարիքը մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ»:

Ռուբէն Սեւակի բանաստեղծութիւններուն մէջ, մեզի համար բացառիկ կարեւորութիւն ունեցող ուրիշ մաս մըն ալ կայ, որ երբեք չի յիշատակուիր և այս մասը ընդհանրապէս զանց կ'առնուի. այն ալ Ռ. Սեւակին 1910-ին հրատարակուած «Կարմիր Գիրք»ին «ՋԱՐԴԻՆ ԽԵՆԹԸ» մենախօսութիւնն է, որուն մէջ ան, հայկական ջարդերուն իբր պատասխանատու կ'ամբաստանէ՝ ԵՒՐՈՊԱԾԻՆԵՐԸ:

«ՉԵՋԻ, ՈՐ ԶԵՐԾՈՒԱԾ ՄԵՐ ՄՈՐԹԵՐԷՆ ՉԻ՛Գ
ՀԱՐՍՆԻՔԻ, ՄԵՂՔԻ ՎՐԱՆՆԵՐ ԿԱՌՈՒԾԻՔ...
ՈՒ ՉԵՋ ԵՒՐՈՊԵԱՆ ԴԻՔ ՈՐ ՇՆԱԳԻՆ
ՍԱԿԱՐԿԵԾԻՔ ՄԵՐ ԱՐԵԱՆ ԼՌՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆ...»:

Խեղճ Ռուբէն Սեւակ, դուն, բանաստեղծութիւններովդ, գրութիւններովդ և «Իմացեալ նահատակութիւն»ովդ ապացուցանեցիր, թէ Վարդանանցի հերոսներուն շառաւիղն էս:

Բայց Սիոնիստներուն ծառաները եղող հայ կուսակցութեան ղեկավարները քեզ մոռացութեան մէջ պահեցին:

Որովհետեւ 1915-ին, Պոլսոյ Ոստիկանապետ Պետրի պէյին ըսածին պէս, Սիո-

նիստներուն հայ ծառաներն
ալ գիտէին թէ՛ «Դուն. քու
...վրդ. քու գաղափարներովդ՝
ժողովուրդը կրնայիր ոտքի հանել»:

«ՆԱՅԻՐԻ»ի 2003-ի առաջին թիւերէն
սկսեալ տալու ջանացինք 1915. Չանդըրը-
ի դժոխքէն վերապրածներէն՝ մասնաւո-
րապէս՝ Միքայէլ Ծամտանճեանին, բժիշկ
Վահան Ալթունեանին և Յովհան Ծ. Վարդա-
պետ Կարապետեանին ականատեսի վկա-
յութիւնները, որոնք մանրամասնութիւններով
կը պատմէին Ռուբէն Սեւակի Չանդըրը-ի
հերոսական կեանքը:

Հիմա ալ տալու պիտի ջանանք. Չանդըրը-ի
վերապրող աքսորեալներէն՝ Գրիգորիս Ծ.
Վարդապետ Պալաքեանի ականատեսի վկա-
յութիւնները:

Պալաքեան վարդապետ (յետոյ Եպիսկոպոս)
դաշնակցականներուն համակիր կրօնական մը
եղած է: Եւ շատ զարմանալի է. որ Պալաք-
եան, իր յուշագրութեան մէջ, բնաւ չ'անդրա-
դառնար Ծամտանճեանին, բժիշկ Ալթունեա-
նին և Յովհան Վրդ. Կարապետեանին Ռուբէն
Սեւակին Չանդըրը-ի մէջ ցուցաբերած հերո-
սական կեցուածքին մասին:

Ահա. Գրիգոր Վրդ. Պալաքեանին «Հայ Գող-
գոթան» գիրքին մէջ, Ռուբէն Սեւակի մասին
վկայութիւնը. «...Հակառակ անոր՝ որ մեր
կամքին ձգուած էր Չանդըրը մնալու կամ՝
Պոլսէն զատ մեր յարմար դատած գաւառա-
կան քաղաք մը երթալու պարագան. սակայն
յուզումով կը տեսնէինք, որ մեզ Պոլսէն ընկե-
րացող Սելանիկցի ոստիկանապետն ու ոստի-

կաններ, կը ստիպէին մեզ որ մենք, ամենքս ալ պատրաստուինք անպատճառ, 2
օրուան մէջ, մեկնելու Չանկըրը-էն:

Միւս կողմէն մեզ խուճապի մատնող մէկ պարագան ալ սա էր, որ մեր ընկերնե-
րէն 5 հոգի, և անոնց մէջ ըլլալով ողբացեալ Դանիէլ Վարուժան և Տօքթ. Չիլինկիր-
եան (Սեւակ) կառավարական հրամանով բռնադատուած էին անմիջապէս մեկնելու
Էնկիւրիի ճամբով՝ Այաշ: Այս դժբախտ հանգամանքն ալ մեզ կը տագնապեցներ,
որովհետեւ ալ հասկցած էինք, թէ Այաշ ղրկել ինչ ըսել էր...:

Ո՛հ, յաւետ անմոռանալի 1915 Օգոստոս 12-ի Հինգշաբթի, ան սեւ օրուան լուսնշա-
ղին էր, որ Չանդըրիի մնացորդ աքսորական 18 ընկերներ կը հաւաքուէինք գետա-
փի սրճարանի կամուրջին մօտ սպասող երկու կառքերուն առջեւ: Այս այն կամուրջն
էր, ուրկէ Չանկըրի-էն Էնկիւրի մեկնողներն անպատճառ պետք է անցնէին, զի
ճամբան ասկէ կ'երկարէր. Փալայճըքի վրայով դէպի Էնկիւրի:

Չափազանց յուզուած էինք ամենքս ալ, արիւն կը վազէր մեր սրտերէն, և հա-
կառակ մեր ջանքերուն, անկարող էինք զսպելու մեր արցունքներն:

Մահուան սարսուռ մը կը պարուրէր մեզ, կը տանջէր մեր միտքն, կը լլկէր՝ մեր

արդէն տառապահիւժ հոգիները. քանի կը տեսնէինք ողբն ու կոծն մեր յաւետ ողբացեալ ընկերներուն՝ Վարուժանի. Սեւակի. Օճնիկ Մաղազաճեանի և 2 ընկերներուն: Ոչ մէկ ատեն հանդիպած էի այսքան կենդանի բնազդի... կ'ըսէին մեզի՝ «Մնաց բարով... մենք մեռնելու կ'երթանք. հայրսուրբներ. աղօթեցէք մեզի համար...» Եւ երբ, տարաբախտ Վարուժան և Սեւակ դառնալով կ'ըսէին մեզի թէ՛ «ՄԵՐ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՏԷՐ ԵՂԷԶ և...» և երբ. Վարուժան ի մասնաւորի կ'ըսէր. թէ «Նոր գաւակ մը ունեցած եմ. թող անունը վարուժան դնեն...» ա'լ մեր ամենքին յուզումը չափ ու սահման չունէր և մեր միտքերը չէին գործեր. որ մխիթարութեան երկու խօսք ըսէինք եղկելիներուն...:

Անգամ մըն ալ կ'ողջագուրուէինք մեր ողբացեալ հինգ ընկերներուն հետ. ու երկու կառքերը ընդ հսկողութեամբ սելանիկցի մէկ ոստիկանի և մէկ ոստիկան զինուորի՝ հուսկ ուրեմն կը հեռանային մեր տեսողութենէն: Լուսնշաղին դեռ փարատել չկրցած մթութեան մէջէն՝ մինչ մեր ակնարկները դեռ չէին բաժնուեր իրարմէ. զի մեր ամենքին հոգիներն կը վկայէին, թէ վերջին անգամ էր որ կը խաչաձեւէին մեր ակնարկներն...:

Յաջորդ օրը՝ 1915 Օգոստոս 13-ի օրին այցելութեան կուգային ինձ. վերապրող Յովհան վարդապետ և ողբացեալ Տիրան Զէլէկեան և մահճիս հանդիպակաց բազմոցի վրայ նստելով ոչինչ կ'ուզէին խօսիլ: Սակայն իրենց տժգոյն և թախծոտ կերպարանքն արդէն կը մատնէր իրենց ներքին մահաբոյր փոթորիկը. և վերջապէս անհամբեր շարժառիթը ժամ առաջ իմանալու բնական հետաքրքրութեամբ. հազիւ լուծիւնը խզած և հարց ուղղած՝ ահա. ոռւմբի մը նման կը պայթէր իրենց բերնէն ակամայ թռած սա բառերը. «Աստուած Չեզի օրեր տայ...»:

Ո՛հ. մեր սուգը անբաւ էր և անբացատրելի. չէինք գիտեր ո՞ր մէկ սուգին վրայ ողբանք՝ նահատակներո՞ւն. որ արդէն մահուան տուփն իրենց անխուսափելի բաժինը, թէ՞ մեր վրայ ողբանք. որ մահուան կարգին կը սպասէինք. առանց գտնելու փրկութեան ճամբայ մը:

Ահա մանրամասնութիւնները ահաւոր այս եղեռնին:

Չանկըր՝ Իթթիհատի Զլիւպի անդամներն ալ վաղուց կ'ուզէին մասնակից ըլլալ Ճիհատին և արժանանալ իսլամաց մարգարէին վարձատրութեան:

Ուստի. օգտուելով Տօջթ. Չիլիկիթեանի և Վարուժանի ու երեք ընկերներուն Ենկիւրի փոխադրուելէն, կանխաւ վեց ժամ հեռու Թիւնա կոչուած տեղը. Հալօ անունով քիւրտ ոճրագործ մը մէկ քանի ընկերներով կը ղրկեն որ սպասեն մեր ողբացեալ ընկերներուն անցքին:

Հինգշաբթի. Օգոստոս 12. երբ Չանկըրիէն կը մեկնէին մեր ընկերները. տեղույն Իթթիհատի քովիդէի պատասխանատու քարտուղար Եօնուս կը հեռաձայնէ մեր ընկերներուն մեկնումը Չանկըրի-Գալայճը ճամբուն վրայ գտնուող ոստիկանական պահականոցները: Դարձեալ յաջորդ օրը՝ Ուրբաթ կը հեռաձայնէ Թիւնայի ոստիկանական պահականոցը հարցնելով. թէ «արդէն եկողները սպաննուած են...»: Բայց Ուրբաթ ըլլալուն. ոստիկան զինուորները պահականոցէն քիչ հեռու՝ ծառի մը ներքեւ կերովխումի մէջ կ'ըլլան և պահականոցը կը գտնուի հայ բանուոր մը. որ պահականոցի պատերը կրածեփելով զբաղած է եղեր նոյն պահուն. և հեռաձայնին հաղորդած այս ոճրապարտ բառերը կ'իմանայ...:

Երբ մեր 5 ընկերներն երկու կառքով կը հասնին Թիւնայի զառիվերը. ուր կը սկսի Գալայճըքի սարաւանդը. դեռ չբարձրացած զառիվերը. դարան սպասող 4 քիւրտերը կու գան դիմաւորել մեր 5 ընկերները:

Չորս քիւրտերը երբ յառաջանալով կու գան կեցնել առաջին կառքին ձիերը. ոստիկան զինուորը կը հրամայէ որ ոճրագործները ազատ ձգեն ձիերը՝ սպառնալով կրակել: Սակայն կառքերուն ընկերացող սելանիկցի երիտասարդ ոստիկանը կը հրամայէ ոստիկան զինուորին որ ընդդիմութիւն չընեն...:

Չի կանխաւ որչափ որ առ այս գաղտնօրէն հրահանգուած էր ոստիկանն. սակայն ոստիկան զինուորին չէին ուզած գործուելիք ոճիրին իրազեկ ընել. վախճալով որ անգիտակից անգաղտնապահութեամբ մը. կրնայ տգէտ ոստիկան զինուորը (→ էջ 3)

«ԻՇԽԱՆԱԻՈՐԸ՝ ՈՍԿԻՆ ՉԵՌՔԸ ՈՒՆԵՑՈՂՆ Է... (Թար. էջ 2-էն)

Վիժեցնել արեան աս խրախճանքը...:

Ոստիկանին և ոստիկան զինուորին կրաւորական համակերպութեանը վրայ, քիւրտ Հալօ կը հրամայէ երկու կառքերուն մէջ գտնուողներուն որ անձնատուր ըլլալով կառքէն վար իջնան:

Հազիւ կառքերէն վար իջած, Տօքթ. Չիլիկիի տեղին կը խնդրէ թախանձագին այս 4 քիւրտերէն, որ խնայեն իրենց կեանքին, և ինք կը խոստանայ իր ընկերներուն հետ տալ իրենց ամբողջ հարստութիւնը և գոյքերը:

Բայց ոճրագործներն իբր պատասխան մեր 5 ողբացեալ ընկերները, հակառակ ասոնց աղիողորմ պաղատանքներուն, կ'իջեցնեն մերձակայ ճորը՝ առուակի եզերքին, և զոհերուն զգեստները անվնաս պահելու համար նախ կը մերկացնեն: Ապա դաշոյնները քաշած կը յարձակին իրենց անգէն և անպաշտպան զոհերուն վրայ, և անխնայ կը սկսին ծակծկել և բզկտել դաշոյններով տարաբախտ մեր ընկերներուն մարմինները, և դանակով անդամահատել ասոնց ոտքերն ու բազուկները և այլ զգայարանքները...: Ասոնցմէ միայն Վարուժան անձնապաշտպանութեան կը դիմէ, և իբր պատիժ ոճրագործներն դանակով դուրս թափելէ վերջ փորոտիքը, կը փորեն նաեւ հայրենասէր բանաստեղծին աչքերը...:

Ապա գողօնը բաժնելով իրենց մէջ և Տօքթ. Չիլիկիի տեղին ու ՕՆՆԻկ Մաղազաճեանի զգեստներուն երիզներուն մէջ կտրուած աւելի քան 450 Օսմանեան հնչուն ոսկին եւս առնելէ վերջ, բաժին կը հանեն նաեւ ոստիկանին և ոստիկան զինուորին: Կառքերու մէջ գտնուած բեռները եւս իրենց մէջ բաժնելէ վերջ, երկու թուրք կառապաններուն կը հրամայեն, որ առանց ճամբանին շարունակելու անմիջապէս դառնան Չանկըրի:

Թուրք կառապանները կը դառնան գլխիկոր Չանկըրի, և մէկը որ հազիւ քսանամեայ թուրք երիտասարդ մըն էր և բաղնեպանի մը զաւակ, պատմեց ինծի այս բոլորը մանրամասնութեամբ ու արցունքով, աւելացնելով. «Ասանկ արհեստը գետնին տակն անցնի, ինծի պէտք չէ ասանկ շահը... և կառքս և ձիերս այսօր վաղը պիտի ծախեմ ու հեռանամ այս քաղաքէն...»:

Այս թուրք կառապան երիտասարդին վրայ չափազանց խոր ազդած էին ոճրին գործուած միջոցին տեղի ունեցած անլուր չարչարալից անգթութիւնները... պատմած ատենը ան կուլար: Միանգամայն պնդելով որ եթէ սելանիկցի ոստիկանը զինուորին արգելք եղած չըլլար, կարելի էր դիւրաւ դիմադրել և առջելը առնել անգութ ոճրի մը, և փրկել թշուառ 5 զոհերը...:

Ուրբաթ կէս օրին հազիւ երկու կառքերը պարապ վերադարձած՝ ոճրին տարածայնութիւնը արդէն սարսափեցուցած էր մնացորդ արքայականներու հետ, նաեւ Չանկըրիի յիսուն տուն հայութիւնը:

Իհրապարհագրական տեղանքները և ժամանակը համապատասխան են իրական իրադրութեան:

Մեր ողբացեալ հինգ ընկերները ողջամբ էնկիւրի հասցնելու համար իր զաւակներուն վրայ երդում ընող փոխ կառավարիչ և Գասթեմունիի կուսակալութեան ուստիկան զինուորներու հրամանատարը, ձի նստելով կ'աճապարէր Թիւնա՝ մէկ քանի հարցաքննիչ դատաւորներով և ուստիկաններով ոճրին վայրը:

Հոն կը գտնեն հինգ թշուառ զոհերը անճանաչելի վիճակի մէջ՝ ձորի մէջ նետուած...: Ասոնց մարմինները թաղել տալէ և ոճրագործները ձեռք անցընելէ վերջ, ուստիկանին ու ուստիկան զինուորին հետ Ենկիւրի բանտը կը նետուէին պատերազմական ատեանի առջեւ դատուելու համար:

Դատարանին մէջ 4 քիւրտերը բացայայտ կերպով յայտարարեցին, թէ իրենք գործած են Չանկըրիի Իթթիհատի քոմիտէի հրամանով և յանձնարարութեամբ... հետեւապէս իրենց հետ անոնք ալ հարկ էր դատարան քաշել...:

Այս ոճրագործներուն պետը քիւրտ Հալօ, որուն հիւանդ աղջիկը ստոյգ մահուանէ փրկած էր Տօքթ. Չիլինկիիբեան, այս դէպքէն ամիս մը առաջ, օր մը կ'ըսէ ողբացեալ Սեւակին. «Ես քեզ կը մեղքնամ, ձեր գլխուն փորձանք պիտի գայ, և ոչ ոք ձեզմէ չպիտի կրնայ ազատիլ. եկուր Իսլամ եղիր, աղջիկս ալ քեզ տամ և երիտասարդ կեանքդ փրկէ...: Ապա թէ ոչ՝ եթէ այս առաջարկս մերժես, արդէն քեզ մեռցնել կ'ուզեն, այն ատեն ես անձամբ պիտի կտոր-կտոր ընեմ քեզ...»:

Ահա, բացայայտ ապացոյց մը եւս, ոճրիին կանխաւ պատրաստուած ըլլալուն:

Տարաբախտ Սեւակ պատմած էր իր կենդանութեան խոստովանաբար մէկ քանի մտերիմ անձերու, և առ ի զգուշութիւն այգիէն եւս քաղաք փոխադրած էր իր բնակութիւնը այս սպառնալիքէն վերջ:

Այսպէս անճիտուող ազգը՝ կը կորսնցներ աւա՛ղ, տաղանդաւոր երկու գրագէտներ ու բանաստեղծներ, և վաղուան հայ վերածնունդին կարող երկու առաքեալներ, ինչպէս և անչափահաս զաւակներու տէր հինգ որդեսէր հայրեր...:

Բայց դժբախտաբար, ժամանակ չունէինք երկար սգալու... զի օր նոր, նախճիր նոր, օր նոր, արեան հեղեղներ նոր...: Մինչ մահուան ուրուականը տակաւ կը մօտե-

նար մեզի. և արդէն Հայաստանի և Փոքր Ասիոյ բոլոր քաղաքները ու գիւղերը շրջելէ վերջ, հուսկ ուրեմն հասած էր և մեզի կը սպասէր վեց ժամ հեռուն Թիւնայի առջեւ...:

1922 Մանչեստր

«ՀԱՅ ԳՈՂԳՈՅԱՆ»
ԳՐԻԳՈՐԻՍ Ծ. ՎԱՐԴ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Այստեղ կ'աւարտի Գրիգորիս Ծ. Վարդ. Պալաքեանին «Հայ Գողգոթան» գիրքին մէջ, Ռուբէն Սեւակի նահատակման մասին վկայութիւնները:

Ինչպէս որ դուք ալ նկատած էք՝ Գրիգորիս Ծ. Վարդ. Պալաքեան այս յիշատակութիւններուն մէջ Միքայէլ Ծամտանճեանին, բժիշկ Վահան Ալթունեանին և մանաւանդ Յովհան Վարդ. Կարապետեանին Ռուբէն Սեւակին Չանկըրը-ի հերոսական կեանքին մասին անոնց պատմածներուն շուրջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ:

Յաւելուած՝ թուրք կառապանին վկայութիւնը նշելով. Գրիգորիս Ծ. Վարդ. Պալաքեան կ'ըսէ, թէ նահատակման պահուն միայն Դանիէլ Վարուժանը ընդդիմացած է»:

«ՆԱՅԻՐԻ»ի յառաջիկայ թիւին մէջ տալու պիտի ջանանք՝ նոյն կառապանին վկայութեան մասին բժիշկ Ս. Ջարեւանդին գրածները, ուր կ'ըսուի թէ՛ «բռնի մերկացնելու փորձի մը դէմ Սեւակ կ'ըմբոստանայ, իսկ Վարուժան ստոյիկեան իմաստունի մը պէս, համակերպ ոգիով մը կը հնազանդի...»:

**TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
NORTHERN IRAQ, FOR KURDS BIG MENACE IS AN INCURSION BY TURKS
(KÜRTLER İÇİN EN BÜYÜK TEHLİKE, TÜRKLERİN KUZEY IRAKI ISGALIDIR)**

7 MART 2003 TARİHLİ NEW YORK TIMES GAZETESİNDE YAYINLANAN YAZIDA, ERBİLLİ KÜRT NASREEN SİDEEK, "KÜRTLER İÇİN EN BÜYÜK TEHLİKE, TÜRKLERİN KUZEY IRAKI ISGALIDIR" DEMİS.

NASREEN SİDEEK, ENDİSELERİNDE ÇOK HAKLIDIR.

O ÇOK İYİ BİLİR Kİ TÜRKLER, KUZEY IRAKI ISGAL ETTİKLERİ GÜN BÜTÜN KÜRTLERİ ÖLDÜRÜRLER.

KUZEY IRAKTAKİ BÜTÜN KÜRTLER BİLİR, TÜRKLERİN DOĞU ANATOLYA KÖYLERİNDEKİ KÜRTLERİ ALEV MAKİNELERİ İLE NASIL YAKTIKLARINI.

BİZ, ERMENİ OLARAK VE İNSAN OLARAK, TÜRKLERİN, KÜRTLERİ SOYKIRIMINA UGRATMALARINA ÇOK ÜZÜLÜYORUZ.

FAKAT, KÜRTLERE, BAZI TARİHİ HAKİKATLERİ SÖYLEMEYİ DE VAZİFE ADEDİYORUZ.

1995-SENELERİNDE P.K.K. LİDERİ ABDULLAH ÖCALAN VERDİĞİ BEYANATLARDA, TARİHİ HAKİKATLERİ İNKAR EDEREK, DOĞU ANATOLYADAKİ BATI ERMENİSTAN SEHİRLERİ OLAN VAN, MUS, KARS, ERZİNGA GİBİ SEHİRLERİN KÜRDİSTANA AIT OLDUĞUNU İDDİA EDİYORDU.

KÜRTLER, YAYINLADIKLARI HARİTALARDA, BATI ERMENİSTANI, KÜRDİSTAN OLARAK GÖSTERMEKTEN BASKA, KÜRDİSTANIN HUDUTLARINI, BUGÜNkü ERMENİSTANIN MERKEZİ YEREVANIN YAKINLARINA KADAR İLERLETİYORLARDI. KÜRTLERİN ŞU TARİHİ HAKİKATLERİ BİLMELERİNİ İSTERİZ.

1890-SENELERİNE KADAR DOĞU ANATOLYANIN BATI ERMENİSTAN DENİLEN ERMENİ VİLAYETLERİNDE HİÇ KÜRT YOKTU.

O SENELERDE, KIZIL SULTAN ABDÜLHAMİD ÖLZÜR OLMAK İÇİN İSYAN EDEN ŞASUN VİLAYETİNDEKİ ERMENİLERİ SINDIRSINLER DİYE, KUZEY IRAKTA YASIYAN KÜRTLERDEN "HAMİDİYE ALAYLARI" KURDU. VE BU KÜRTLER SASUNDAKİ VE ONUN ETRAFINDAKİ VİLAYETLERDEKİ ERMENİLERİ, ÇOLUK ÇOCUK BAKMADAN HEPSİNİ KESTİLER.

ONDAN SONRA BOSALAN ERMENİ TOPRAKLARINA, KUZEY IRAKTAN GELEN KÜRTLER YERLESMEMEYE BAŞLADI...

...1915-TE TÜRKLER BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDEN İSTİFADE EDEREK ERMENİ MİLLETİNİ SOYKIRIMINA UGRATMIYA BAŞLADILAR VE KATLIAMLARDA KÜRTLERİ CELLAT OLARAK KULLANDILAR.

VE 1915-TE, TARİHİN HİÇ BİR DEVRİNDE GÖRÜLMEMİS BİR VAHSETLE, TÜRKLER KÜRTLERLE BİRLEŞEREK, ANATOLYADAKİ BÜTÜN ERMENİLERİ ÖLDÜRDÜLER...

EY KÜRTLER, 1915-TE HİÇ DÜŞÜNMEDİNİZ Mİ, ORTA ASYADAN GELME TÜRK DENİLEN BU HUNHARLARIN, 4000 SENEDEN BERİ BU TOPRAKLARDA YASIYAN ERMENİLERİ SOYKIRIMINA UGRATTIKTAN SONRA, SİRANIN SİZE, KÜRTLERE GELEGİNİ?

VE TÜRKLERİN, İLK FIRSATTA SİZİ DE SOYKIRIMINA UGRATAÇAKLARINI?

EGER 1915-TE AKLINIZI KULLANARAK, ERMENİLERİ KEŞMESEYDİNİZ, BU TOPRAKLARIN HAKİKİ SAHİBİ OLAN SİZLER, YANI ERMENİLER VE KÜRTLER BİRLEŞEREK BU ISGALCI YABANCI TÜRKLERİ, GELDİKLERİ ORTA ASYA STEPLERİNE SÜREBİLİRDİNİZ.

ÇOK YAZIK. O ZAMAN BU FIRSATI KAÇIRDINIZ. ERMENİLERİ KESTİNİZ. VE SİMDİ KESİLME SİRASI SİZE GELDİ. ZAVALLI KÜRTLER.

B. Q.

**ԿԸ ԶՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ (ԻԲՐ ԹԷ) ԶԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
 NORTHERN IRAQ, FOR KURDS BIG MENACE
 IS AN INCURSION BY TURKS
 [ԲԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԶԱՄԱՐ ԱՄԵՆԷՆ ՄԵԾ ՎՏԱՆԳԸ՝ ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ
 ԶԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔ ԱՐՇԱՒԵԼՆ Է]**

7 Մարտ 2003 թուակիր NEW YORK TIMES թերթին թղթակիցին, հիւսիսային Իրաքի էրպիլ քաղաքը բնակող քիւրտ NASREEN SIDEEK սա յայտարարութիւնը կատարած է. «Քիւրտերուն համար ամենամեծ վտանգը՝ թուրքերուն հիւսիսային Իրաք արշաւելն է:

NASREEN SIDEEK՝ մտահոգուելու շատ իրաւունք ունի:

Ան շատ լաւ գիտէ, որ թուրքերուն հիւսիսային Իրաքը գրաւած օրը՝ բոլոր քիւրտերը կ'սպաննուին: Զիւսիսային Իրաքի բոլոր քիւրտերը գիտեն, որ թուրքերը՝ Արեւելեան Անաթոլիոյ բրտական գիւղերուն մէջ բնակող քիւրտերը, ինչպէ՞ս բոցարձակ մեքենաներով այրած են:

Մենք, հայ և մարդ ըլլալով շատ կը ցաւինք՝ քիւրտերուն, թուրքերուն կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուելուն:

Բայց, կարգ մը պատմական իրականութիւններն քիւրտերուն տեղեկացնելը՝ պարտականութիւն կը նկատենք:

1995-ներուն P.K.K.-ի ղեկավարը՝ Ապուուլահ Էօժալան, իր տուած յայտարարութիւններուն մէջ, պատմական իրականութիւնները ոտնակոխ ընելով, Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքներէն Վանը, Մուշը, Կարսը, Երզնկան եւայլն, Քիւրտիստանի մաս կազմելը կը պնդէր:

Քիւրտերը, իրենց հրատարակած քարտէսներուն մէջ, Արեւմտեան Հայաստանի հողերը՝ Քիւրտիստան ըլլալով ցուցնելէ զատ, այսօրուան Հայաստանին մինչև Երեւան երկարող հողերն ալ իրենց սահմաններուն մէջ կը ներմուծէին: ...Քիւրտերուն, հետեւեալ իրականութիւնները գիտնալին կ'ուզենք.— Մինչև 1890-ները, Արեւելեան Անաթոլիոյ Արեւմտեան Հայաստան կոչուող հայկական նահանգներուն մէջ, բնաւ քիւրտ չկար:

Այն տարիներուն, Կարմիր Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, ազատութեան համար ապստամբող Սասունի նահանգի հայերը ծզմելու նպատակով, Զիւսիսային Իրաքի մէջ ապրող քիւրտերէն՝ «Համիտիյէյի գունդեր» կազմել կու տայ:

Եւ այս Համիտիյէյի գունդերը՝ Սասուն նահանգի և շրջակայքի հայերը, մեծ ու պզտիկ՝ բոլորն ալ կը ջարդեն:

Անկէ յետոյ է, որ այս հայերէն պարպուած հողերուն վրայ, հիւսիսային Իրաքէն եկող քիւրտեր կը հաստատուէին:

1915-ին թուրքերը, Առաջին համաշխարհային պատերազմէն օգտուելով, Հայ Ազգը ցեղասպանութեան ենթարկել սկսան:

Եւ այս ցեղասպանութեան ընթացքին անոնք քիւրտերը իբր դահիժ գործածեցին:

Եւ 1915-ին, պատմութեան ոչ Վէկ շրջանին չտեսնուած վայրագութեամբ թուրքերը քիւրտերուն հետ գործակցաբար, Անաթոլիոյ մէջ գտնուող բոլոր հայերը ջարդեցին:

Ո՛վ քիւրտեր, 1915-ին դուք բնաւ չմտածեցիք, որ այս՝ Միջին Ասիայէն եկած թուրք կոչուող վայրենիները՝ 4000 տարիներէ ի վեր այս հողերուն վրայ բնակող հայերը ցեղասպանութեան ենթարկելէ յետոյ, բնաջնջուելու կարգը ձեզի՝ քիւրտերուն պիտի գար:

Եւ չմտածեցիք որ թուրքերը, առաջին առիթով, ձեզ ալ ցեղասպանութեան պիտի ենթարկէին:

Եթէ 1915-ին դուք, թիչ մը շրջափառեց ըլլայիք և հայերը չջարդէիք, և այս հողերուն իսկական տէրերը եղող հայերը և քիւրտերը միանային, այն ատեն այս եկուոր՝ բռնակալ թուրքերը, իրենց եկած տեղերին՝ Միջին Ասիոյ տափաստանները կրնայիք բռնել:

Ծա՛տ մեղք: Այն ատեն, այս առիթը փախցուցիք: Եւ հայերը ջարդեցիք: Զիմա ալ ջարդուելու կարգը ձեզի եկաւ: Խեղճ քիւրտեր...:

ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ո՛չ հայ մամուլը կարելի է պատկերացնել առանց մտաւորականութեան, ոչ ալ մտաւորականութիւնը՝ առանց մամուլի: Իրարմով պայմանաւորուած գործօններ են, որոնք հանրային դպրոցի դերը կը գործադրեն իրենց բազմիմաստ առումներով:

Լրատուութեան, հաղորդակցութեան միջոցներու արհեստագիտական զարգացումները, պատկերասփիւռի, ձայնասփիւռի և համացանցի արագ ու անմիջական հաղորդումները, հակառակ որ, մամուլին նախկին ազդեցութիւնը կը սկարացնեն և կը վտանգեն անոր ապագան՝ սակայն տպագիր մամուլը տակաւին կը պահէ իր ուժը և իր մշակութային արժէքը: Հակառակ անոր, որ ա՛յլ արդիական գործօններու ծաւալումն ու ընդհանրացումը ակնբեր են, բայց տպագիր մամուլը իր ընթերցման մշակոյթի հանգամանակով կը շարունակէ ուղեգիծի դեր կատարել, մասնակցութիւն բերել հանրային զարգացման բերած ու բերելիք նպաստով: Կը մնայ, որ ընթերցողին զարգացման առաջադրութեամբ ոչ միայն նիւթերու և յօդուածներու այլազանութեամբ, — պատմական, ֆաղափական, տնտեսագիտական, ընկերային, բարոյագիտական և մշակութային, — հարստացնող րովանդակութիւն ունենայ մամուլը, այլև՝ այդ նիւթերու առնչութեամբ վերլուծական-մեկնաբանական տեսութիւններ պարզո՛ղ, առաջնորդող գրութիւններ ընդգրկէ իր էջերուն: Փնտռուի այդ սիւնակներուն համար, ինչպէս տեղական մամուլի կարգ մը օրկաններ և միջազգային մամուլի լայն տարածք և սպառում ապահոված թերթեր: Մամուլը, որ յաճախ զգայացունց լուրերու, — ոճի, արկած, ահաբեկչական գործողութիւններ, ֆաղափական-պետական յեղաշրջումներ, — հանդիսավայրն է, չգոհանայ ընթերցողներուն մակերեսային հետաքրքրութիւնները գոհացնող և հակումները շոյող սահմանափակութեամբ, այլ՝ խորացնող ինքնազարգացման առաջնորդէ...: Մամուլը չիջնէ ընթերցողներու մակերեսայնութեան աստիճանին, այլ՝ զանոնք, մակարդակի տեսակէտով, բարձրացընելու ձգտի՝ հանրութեան լուսաւորման առաջնութեամբ: Մամուլին կարծիք ձեւաւորելու և առաջնորդելու առաջնահերթ պարտականութիւնը թոյլ պիտի չտայ, որ ան զիջի իր մտաւորական կեցուածքէն, մտածելու ազատութենէն և անկախութենէն, ճշմարտութիւններ յայտնելու և բացայայտելու յանդգնութենէն: Հաճոյակատարութեան տուրք չտայ անհարկի խնկարկումով անհատներու կամ խմբակցութիւններու...: Անմահանուն գրագէտ և երգիծաբան Երուանդ Օտեանի նշանաբանը այս օրերու լրագրութեան և հրապարակագրութեան համար եւս իր ցնցիչ այժմէականութեամբ կը յատկանշուի.

«Դժբախտաբար հրապարակագրական կեանքիս մէջ երբեք հաճելի ըլլալու (Օտար, էջ 3)»

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՁՈՆԵՆՔԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆ

ԱՅՍ ԻՆՉ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՍԵՐ ԵՆՔ, ԱՍՏՈՒԱ՛Ծ,
ՓՇՐԵՑԻՆ ԻՆՉ ՈՐ ԿԱՐ ԿՍԵՄ ԿԵՐՏՈՒԱԾ,
ԹԷ ԴԵՌ ՍԻՐՏ ՈՒՆԻՔԻ ԹԱՂԵԼՈՒ ՏԱՐԷՔ,
ՈՍԿԻՒՆ ՆԵՆԳ ՉԱՅՆՆ Է ԱՄԷՆՈՒՐԵՔ:

«ԹՐՈՒՊԱՏՈՒՐՆԵՐԸ» 1910 ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿ
[ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿ - ԵՐԿԵՐ [ԱՆԹԻԼԻԱՍ] - ԷՋ 229]

ԱԾԻԱՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ 3 «ՏԵՌՈՐԻՍՏՆԵՐԸ»
ՃՈՐՃ ՊՈՒԾ, ՏՈՆԱԼՏ ՌԱՄՍՖԵԼՏ,
ԶՈԼԻՆ ՓԱՌԻԷԼ- ԻՐՐ ԹԷ Կ'ԱՂՕԹԵՆ՝
ԻՐԵՆՑ «ԴՐԱՄ-ԱՍՏՈՒԾՈՅՆ» ՀԱՄԱՐ

ՅՈԿԶԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒՐԷՆԵԱՆ]

21 Մարտ 2003, Ուրբաթ
գիշեր, ժամը 19-ին, ահռելի
ողբերգութիւն մը՝ մեր աչքերովը հետե-
ւելու դժբախտութիւնը ունեցանք:

Այդ գիշեր, հեռատեսիլէն, ցաւով դի-
տեցինք Պաղտատը, որ [մինչ այդ ելեկտրա-
կան լոյսերու մէջ կը շողար], ակնթարթի
մը մէջ, հարիւրաւոր ռումբերու պայթու-
մով դժոխքի վերածուեցաւ:

Ահռելի, քառսային տեսարան մըն էր, որ
դիտեցինք: Նախ չուզեցինք հաւատալ մեր
«աչքերով» տեսածին: Եւ կարծեցինք, թէ
մղձաւանջ մըն է... Բայց ոչ՝ իրականութիւն էր:

Ամբողջ Պաղտատը, անվերջանալի հրաբխային
ժայթքումներու եմթարկուած էր:

Այս վայրկեանիս, չենք գիտեր, ողբերգութեան տա-
րողութիւնը, թէ որքա՞ն անմեղներ մահացած են: Բայց,
ահռելի իրականութիւնը այն է, որ Պաղտատ՝ աներակ-
ներու քաղաքի մը վերածուեցաւ:

Բայց ի՞նչ է այս կատարուած ողբերգութիւններուն
բուն պատճառը:

Իբր թէ Իրաքը զանգուածային բնաջնջման զէնքեր ունի:
Երէկ գիշերուան Պաղտատի վրայ կատարուած
ամերիկեան սադայելական և զարհուրելի ռմբակո-
ծումներն ալ կ'ապացուցանեն, որ Իրաք ոչ մէկ զանգը-
ւածային բնաջնջման զէնք ունի:

Եւ ամերիկացիներուն բոլոր ըսածները սուտ են,
պատրուակ են: Եւ այս ամերիկեան կանկատներուն
բուն նպատակն է՝ 1.- Իրաքի քարիւղին հարուստ
հանքերը ձեռք անցընել: 2.- «Մեծն Իսրայէլ»ը ստեղ-
ծելու հրեական ծրագիրը իրականագործել: Այս իրա-
կանութիւնները, այլեւս, բոլորին ծանօթ են:

Եւ աշխարհի բոլոր կողմերը կատարուած ու շարու-
նակուող հակաամերիկեան, հակա պատերազմական և
խաղաղութեան ի նպաստ ժողովրդային ցոյցերն ալ
կ'ապացուցանեն, որ Ամերիկեան պոչաւոր մեծ սուտե-
րը այլեւս չկլլող հասարակութիւն ճը մէջտեղ եկած է:

Բայց, Սիոնական լրատուութեան կեդրոնները կը
շարունակեն իրենց սուտ քարոզչութիւնը:

Իբր թէ, ամերիկեան ուժերը, Իրաքի ժողովուրդին
խաղաղութիւն և ազատութիւն պիտի բերեն:

Այո, ամերիկացիներուն կողմէ Իրաքի ժողովուրդին
սպանութենէն յետոյ, գերեզմանային խաղաղութիւն
պիտի տիրէ Իրաքի մէջ:

* * *

Բայց ինչո՞ւ այսօր, Ամերիկայի դէմ ցոյցեր կատարող
հասարակութիւնը, նոյն ամերիկացիներուն 1990-ներէն
սկսեալ Եուկոսլաւիան խորտակելու համար կատարած սադրանքները չհասկցաւ:

Այն տարիներուն ալ Սիոնիստները, նոյն սուտերը կը տարածէին, և նոյն ամբաս-
տանութիւնները կը կատարէին Սերպ ղեկավարներուն, մանաւանդ՝ Եուկոսլաւիոյ
նախագահ Միլոսեվիչին դէմ: Ինչ որ կ'ընեն այսօր, Իրաքի և նախագահ Սատտամ
Հիւսէյնի դէմ:

Այդ տարիներուն ամերիկացիները, Եւրոպական պետութիւններու մեղսակցութեամբ, մանաւանդ վրէժխնդիր Գերմանիոյ և անոր Վարչապետ Հելմուտ Զոհլի առաջնորդութեամբ, Եուկոսլաւիոյ դէմ պատերազմ յայտարարեցին, այս երկիրը կտոր-կտոր ըրին և Եւրոպային կեդրոնը ստեղծեցին երկու ծայրայեղ իսլամական պետութիւններ՝ Պոսնիա և Զոսովօ անուններով:

Երբ, եւրոպական պետութիւնները իրենց դարաւոր թշնամութիւնները մոռնալով կը միանային, ինչպէ՞ս աչք գոցեցին Եուկոսլաւիոյ խորտակման և փոքր պետութիւններու վերածուելուն վրայ:

Եւրոպական պետութիւնները այս աստիճան անգիտակից էի՞ն, որ չհասկցան ամերիկեան ռազմավարութիւնը: Ամերիկացիներուն Եուկոսլաւիան խորտակելու և հոն իրենց խամաճիկ իսլամ պետութիւններ ստեղծելուն բուն պատճառը, այս պետութիւններու ճամբով Եւրոպական միութիւնը և Ռուսիան իրենց հակակշռին տակ առնել էր:

* * *

Այսօր Միլոսեվիչը և շատ մը Սերպ ղեկավարներ, Հոլլանտայի մէջ բանտարկուած են, [իբր թէ] ցեղասպանութեան յանցանքով: Եւ Սատտամ Հիւսէյնի և իր գործակիցներուն ճակատագիրը աւելի վատ պիտի ըլլայ:

Սիոնիստներուն բոլոր այս սուտերուն և սադրանքներուն մէջ, դուք նմանութիւն մը չէ՞ք տեսներ՝ 1915-ին թուրքերուն կատարած հայկական ցեղասպանութեան հետ:

1915-ին, պատերազմի տարիներուն [իբր թէ] «Հայերը՝ Ռուսերուն հետ պիտի գործակցին» ըսելով, տեղահանուեցան. «յետոյ սպանուելու համար»:

Եւ 24 Ապրիլ 1915-ին, Սիոնիստ Իթթիհատական թուրքերը՝ նախ հայ մտաւորական առաջնորդները ձերբակալեցին, և յետոյ՝ զանոնք մէկ-մէկ սպանցեցին, որ հայ ազգը առանց «գլուխի» մնայ:

Այս ձեւով, թուրքերուն համար շատ աւելի դիւրին եղաւ, հայ ժողովուրդը ցեղասպանութեան ենթարկելը:

Մենք, մասնաւորապէս Յունուար 2003-էն սկսեալ, «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ կը ջանանք, 24 Ապրիլ 1915-ի հայ մտաւորականներուն նահատակութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները տալ, Չանդըրը-ի դժոխքէն վերապրած աքսորեալներուն վկայութիւնները նշելով:

Բայց, հայ ազգին ճակատագրական մեծագոյն թուականը եղող 24 Ապրիլ 1915-ի մտաւորականներուն նահատակութեան պատմութեան մէջ, իրար հակասող վկայութիւններ կան:

11 Մարտ 2003- թիւ 189 «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ հրատարակեցինք Գրիգորիս Ծ. Վարդ. Պալաքեանի գրութիւնը, որուն մէջ ան կը նշէր թուրք կառապանին վկայութիւնը, թէ՛ սպանութեան պահուն, միայն Դանիէլ Վարուժանն էր ընդդիմացողը:

Այստեղ պիտի հրապարակենք բժիշկ Ս. Զարեանդին գրածները, ուր կը նշուին նոյն թուրք կառապանին վկայութիւնը, թէ միայն Ռուբէն Սեւակը ընդդիմացած է սպանութեան պահուն:

Ահա, բժիշկ Ս. Զարեանդին, 1924-ին Նիւ Եորքի մէջ հրատարակուած «Անցորդի տպաւորութիւններ-Դանիէլ Վարուժանի և Տոքթ. Ռ. Չիլիկկիրեանի [Սեւակ] գե-

ԱՆՑՈՐԴԻ ՏՊԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Տեղանամութեան և ըստքի արտոմեր)
(ԳօլտէՅ դէպի Էմիլիոյի և Զամիլքոյ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒՋԱՆԻ
և
ՏՈՒԿ. Ռ. ՉԻԼԻԿԿԻՐԵԱՆԻ (Սեւակ)
ԳԵՐԵՉՄԱՆՆԵՐԸ

Հեղինակ
ԲՅԻՇԿ Ս. ԶԱՐԵԱՆԴԻ
1924
ՆԲԸ ԾՅԸԹ

3 «ՏԵՌՈՐԻՍՏԵՐԸ»
ԱՆՏ ՌԱՄՍՖԵՆՏ,
ԲՐ ԹԷ Կ'ԱՂՕԹԵՆ՝
ՆՈՒԾՈՅՆ» ՀԱՍԱՐ
ՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
'ԷՎ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆՆ

րեզմանները» վերտառութեամբ
գիրքին մէջ. Ռուբէն Սեւակի
նահատակութեան մասին գրածները:

«...Պոլսէն շոգեկառքի արագ գնացքէ մը
վերջը, Գաղատիայէն անցայ Չանկըրը
տանող տաժանեյի ճամբան, որ անհամար
լեռնաշղթաներու և ձորերու միացման
գիծն է և մօտ երեք օրուան կառքի ճամ-
բորդութեան կը կարօտի:

Երբեմնի հայաշատ Գալէճիքը, որ իր
բարձունքէն կը հսկէ ընդարձակ տարա-
ծութիւններու վրայ: Իր հեռաւոր կողերը
եզերող ջուրի հոսանքին հետ եւէնի Խանէ

կայանին մօտէն կը հոսեցնէ իր զաւակներուն կորստի
դառնութեան լացը:

Դեռ հեռուէն նշմարեցի ճամբան խաչաձեւող այդ հո-
սանքը և արիւնտ հոգիով հետեւեցայ անոր պղտոր
ջուրերուն: Բնագրական մղումով մը երեւակայութիւնս
տարութեր անոր ալիքին հետ ու սեւ ճակատագրին հա-
մակերպող հերոսներու հոգւոյն թոխչքը. տեսիլքով մը
վրդովեց ծանրաբեռնուած միտքս:

Տակաւ ընդարձակ դաշտեր անցայ, յաճախ անբերրի
ու անձրեւին համբոյրին տակ տարածուող վայրի ծաղ-
կանց բուրումը ռունգերս պրկեց. մտածումս շփոթած
ցիրուցան. բնութեան ներդաշնակութիւնը խանգարող
ոճիրներու նախատինքն մթագնեց անոր հորիզոնը:

...Լուռ խորհրդածութիւններն ու սարսափը արդէն զիս
Չանկըրը հասցուցին զայն ճեղքող գետեզրին ծառու-
ղիէն:

Չանկըրը 30-35 տուն հայ բնակչութիւն ունէր. մեծաւ
մասամբ խեղճ ու գրեթէ առհասարակ աշխատաւոր
դասակարգ մը:

Բոլորին ալ ցաւը փճացումն էր, անիրաւ կողոպուտի
պատմութիւնը և աւելի քան 50 ընտանիքներ անհետք
ու անվերադարձ աքսորուած էին գիւղէն:

Գեղեցիկ դիպուածով մը, Գասթեմունցիի թեմին առաջ-
նորդ վարդապետին պատահեցայ, որ տարագրութեան
արատները մաքրելու յոյսով անգլիական պատուիրակ
և գործիչ սպայի մը հետ իր թեմի գիւղերուն շրջանը
կ'ընէր և մխիթարութիւն կը բաժնէր:

Մօտեցայ իրեն ու ծանօթացանք: Վարդապետը քա-
ղաքին ականաւոր մնացորդներովը շրջապատուած էր
ու զիս Համբարձման Կիրակիի առաջին պատարագին
հրաւիրեց...:

**

...Հազիւ թէ շուրջովս ծանօթացած՝ պատարագը
սկսաւ գիւղերու յատուկ աւանդական երաժշտու-

թեամբ: Սրահին մթնոլորտը այնպէս ելեջտրականացած էր, որ չարտասուող աչքե-
րը ուշադրութիւն կը գրաւէին...

...Սրահը լեցուած էր հաւատացեալներով: Յայտնի էր որ ամէնքը մխիթարու-
թեան այս առաջին աղօթքը լսելու եկած էին...

...Սուրբ արարողութեան ընթացքին մեղաներու, հեծձանքներու, գլխու և
կուրծքերու ծեծի աղմուկը իբր ընդվզում, անիմաց ուժգնութիւնով մը կը լեցնէին
խնկարոյր մթնոլորտը...

...Այսպես, նահատակներու յիշատակին մատուցուած հոգեհանգստի արարողութեան շնորհած բարիքը բաժնելով, ամէնքս հեռացանք խաչով մը կնքելով մեր յուզումը:

**

Եկեղեցիէն վերջը, յուզումս բաժնելու համար, խօսակից մը կը փնտռէի յանձին պատարագաւոր վարդապետին: Մօտեցայ իրեն, աջը համբո՛ւրեցի: Ան իր համակրելի ակնարկովը ըմբռնեց միտքս. կէսօրուան ճաշի հրաւիրեց զիս իր իջեւանը: Սիրով ընկերացայ իրեն, միասին ճաշեցինք: Երկար խօսակցութիւնով մը ամբողջ աքսորի պատմութիւնը թղթատեցինք:

Յաջորդ օրն իսկ, Գասթեմունի մեկնելու մտադրութիւն յայտնեց, միասին երթալ առաջարկեցի: Կարգադրութեան համար իր կառապանը տեսնել պէտք եղաւ, ուստի նոյն յետ այն լուր դրկեց կառապանին որ անմիջապէս եկաւ:

Հիմա, ահաւասիկ, կառապան Հասան՝ որ իր հսկայ հասակը կը ցցեր դռանը առջեւ, ներս մտաւ վարդապետին հրաւերովը, գետնահայեաց նայուածքով ու բազուկները կուրծքին վրայ ծալելու յարգալիր ձեւով յառաջանալով հիւրանոցին լաւագոյն անկիւնը բազմեցաւ ծալապատիկ:

...Կը սոսկայի իր ձեւերէն ու մանաւանդ նայուածքներէն որոնք մարդասպաններու յատուկ են:

Կը խորհէի, որ այս մարդուն պէտք էր յանձնել մեր կեանքը ճամբորդութեան մը համար, որուն միջոցին լեռան գագաթները երկնքին կը մօտենան և մերթ անձրեւի ամպերը անոնց կողերու վրայ կը պտտին:

«Այսպէս ուրեմն» յարեց Վարդապետը կէս ծածկաբար, «այս այն կառապան Հասանն է, որուն Վարուժանն ու Սեւակը, ուրիշ երեք առեւտրական ընկերներու հետ, ըստիպմամբ իրենց կեանքը յանձնեցին ու չի վերադարձան»: Սակայն քիչ մը անդրադառնալէ վերջ համոզուած շեշտով մը աւելցուց, թէ «Հասան պարկեշտ մարդ էր, իրեն հետ շատ մը գիւղերու շրջանը ըրած էր և թէ վստահաբար կրնայինք իր կառքովը ճամբորդել»: Վարդապետը կը պատմէր թէ ինչպէս անգամ մը անձնուիրաբար ճամբորդութեան մը ընթացքին, աւազակներու յարձակում մը անհետեւանք արգիլած էր:

Անշուշտ Վարդապետին խօսքերուն չհաւատալու պատճառ մը չունէի... Սակայն հակառակ այս մեղմացուցիչ խորհրդածութիւններուն յուզուած էի ու չէի գիտեր, թէ ինչպէս պէտք էր հարցուփորձել այդ գագանը որ անկասկած մեղսակից էր եղեռնին:

Երեւակայեցէք, ինքզինքս կ'զգայի ոճիրին վայրը, նոյն բոպէն, ոճրագործին հետ դէմ դիմաց, սարսափ, ճիչ և արիւն, մահուան դէմ ընդվզող զոհերուն չարչարանքին ներկայ:

Ճիգ մըն ալ ըրի և խեղդեցի յուզումս, եղեռնին հետաքրքիր մանրամասնութիւնները գէթ անգամ մը ոճրագործին բերնէն լսելու համար:

Առաջարկիս վրայ, հազար ու մէկ գիշերներու առասպելական պատմութիւններու նման խորհրդաւոր, սկսաւ պատմել կառապան Հասան, իր դեղին համրիչին հատիկներուն վրայ ջղայնոտ մատներ պտտցնելով:

Պոլսէն Չանկըրը դրկուած աքսորականներէն Վարուժանը և եռանդուն Սեւակը, ուրիշ երեք ընկերներու՝ հետ, ստացուած նոր հրահանգի մը համաձայն, անակնկալ կերպով Հասանի կառքը կ'առաջնորդուին Այաշ փոխադրուելու պատրուակով: Հինգ հեծեալ ոստիկաններ կ'ընկերանան կառքին, իբր պաշտպանութեան զինուորներ, Չեթէներու հաւանական յարձակումի մը դէմ, ինչպէս Հասան կը յայտնէր: (→ էջ 3)

ԱՅՍ ԻՆՉ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՍԵՐ ԵՆՔ, ԱՍՏՈՒԱ՛Ր... (Ծայր. էջ 2-էն)

Երբ ոստիկանները ոճիրին կանխորոշուած վայրը կը նշմարեն, Գալէճիկի գիւղի և Եարըմ Խան կոչուած գիշերուան ճամբորդներու կայանին միջեւ միացման բանուկ գիծէն տասը վայրկեան դէպի արեւմուտքի ուղղութեամբ յառաջանալէ վերջը, կառքը կը կասեցնեն:

Նախնական կողոպուտը հազիւ աւարտած, զարմանալի զուգադիպութիւնով մը, հինգ զինեալ ոճրագործներ կը յարձակին կամովին մոլորած այս խումբին վրայ: Զիւրտ Այօ, Թէքնէ Հասան, Իսմայիլ, այս վերջինը մասնաւոր հնարամիտ կազմակերպիչ կառապան Հասանի մօտէն ծանօթ և կառավարութեան և տեղւոյն Չէթէնբրուն միջեւ իբր բարուք յարաբերութեան պաշտօնեայ, և վերջապէս ուրիշ երեք հասարակ ոճրագործներ խումբը կ'ամբողջացնեն:

Իսմայիլի նշանին վրայ իբր թէ Հասանը կը մեկուսացնեն ձեռնակապերով, իսկ զինեալ ոստիկանները իբր ընդունակ աշակերտներ իրենց կոչումին, առանց նուազագոյն ընդդիմութեան զենքերու հանդիսաւոր յանձնումէն վերջը՝ անբնական և անյաջող թատերական ներկայացման մը չափ հանդարտ կը ձեռնակապուին:

Տասըմէկ մարդասպաններ հինգ անմեղ ու անզէն ճամբորդներու դէմ: Ի՞նչ մեծ անվստահութիւն իրենց ոճրագործի հեղինակութեան:

ԲՈՆԻ ՄԵՐԿԱԾՆԵԼՈՒ ՓՈՐՃԻ ՄԸ ԴԷՄ ՍԵՒԱԿ Կ՛ԸՄԲՈՍՏԱՆԱՅ ԻՍԿ ՎԱՐՈՒԺԱՆ, ՍՏՈՅԻԿԵԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆԻ ՄԸ ՊԷՄ ՀԱՄԱԿԵՐՊՈՂ ՈԳԻՈՎ ՄԸ ԿԸ ՀՆԱԶԱՆԴԻ:

Հինգն ալ հաւասար խողխողումներու կ'ենթարկուին, կ'անարգուին և ի վերջոյ մարդկային ըմբռնումի կարողութենէն շատ վեր, անլուր վայրագութիւններով կ'սպաննուին:

«Բժիշկին ընկերը, Վարուժանին կ'ակնարկէր, շատ դժուար հոգին աւանդեց, շատ տրտնջաց, շատ խօսեցաւ բայց չհասկցայ, թէ ի՞նչ կ'ըսէր» աւելցուց Հասան: Ա՛խ, այդ վերջին խօսքերը, ի՞նչպէս չի յուզուէի: Ակամայ արցունքի կաթիլներ կուտուի պաղարիւնութիւն կեղծելու համար:

Այդ վերջին խօսքերը ի՞նչ կրնային ըլլալ եթէ ոչ իր աստուածացած էութենէն բղխող յուսահատ համակերպութեան և կարօտի նուիրական աղօթքը, ուղղուած դէպի այն շնչող սերմը զոր նա մեզի ժառանգ ձգեց իր գերագոյն գործին հետ՝ կենդանի յուշարձանը իր արգասաւորութեանը և լուսատու խորհրդանիշը ազատագրութեան ճանապարհին:

Ի՞նչպէս չայրիւներ սիրտս ու չարտասուէի: Երեւակայութեանս առջեւ անոնց անշունչ և վիրաւոր դիակները կը լողային նետուած ջրոտ փոսին մէջ -ինչպէս ականատես գազանը կը նկարագրէր:

Հասանի աչքերուն մէջ ի զուր կը փնտռէի եղեռնի պատկերին արիւնոտ ցոլքը: Աւաղ. անոնց անսովոր երակաւորումը և հոգիին սառնութիւնը, որ անշունչ իր ներքին գոհունակութեան արդիւնքն էր, մթագնած էին աչքերուն սովորական փայլը: Զարհուրելի քառանգներու առջեւ կը գտնէի ինքզինքս: Մին գերեզմանն էր զոր անոնք առաքինագօր լիութեամբ մը լեցուցին, գրչի և գիտութեան եղբայրութեան այսպէս տառապանքի և անձնագոհութեան հետ յաւիտեանական միացումը նուիրագործելով: Միւսները զոյգ մը իսկական քառանգ, որոնք խօսակից հրէշին դէմքը կը զարդարէին, քառանգ՝ որոնք իրենց մռայլ ու անթափանց խորութիւնովը ուղղակի սարսափելի էին ու դեռ ո՛վ գիտէ որքան արիւնոտ պատմութիւններու աղբիւր:

Հասան յանկարծ շեշտը փոխեց մեզի սթափեցնելու և կարծես ըսելու համար, թէ խնդրոյն էական մասը նոր պիտի սկսէր պատմելու. աւելցուց. «Ոճիրը քննելու համար անբացատրելի արագութիւնով մը արդարութեան պաշտօնեաները հասան ոճիրին վայրը»: Այո՛, անոնք անշունչ եկած էին կեղրոնի հրամանին ճշգրիտ գոր-

ծաղրութեան սիսթեմին վրայ հիանալու, չմոռնալով դիակները քննելու, կառապանը և ուստիկանները կրկին ձեռնակապելու պէս կարգ մը ձեւակերպութիւններ լրացնելու որոնք ինչպէս ծանօթ է, ոճրագործներու փախուստէն վերջը, շատ անհրաժեշտ էին պատասխանատուութեան ապագայ վտանգը բաժնելու տեսակետով:

Յետ քննութեան դիակները կը թաղեն մակերեսային փոսի մը մէջ ու ոճիրը անհետք ձգելու անզուգական կանխազգուշութիւնով, վրան թեթեւ հողի խաւով մը կը ծածկեն ու թափորով կը հեռանան տօնախմբութենէ վերադարձողի վայել պշգալի քրքիջներով:

Հասան, առաջնորդ Հօր որոշման մը յանգելու հրաւերին իբր պատասխան, ճիւղային հասակը ցցեց թուրք գիւղացիի վայելող կրկնապատիկ և աւելորդ մեծաբանքի ձեւերով հեռացաւ, յաջորդ արշալոյսին կառքը լծելու խոստումով:

Բարեբաղդաբար մէկ կողմէն անլոյս լամբարին խաւարը, միւս կողմէն ապուրին թանձր շոգին յարմարագոյն պայմանները կը կազմէին դեմքիս վրայ ցայտող յուզումի արտայայտութիւնը ծածկելու համար: Այս բոլոր պատմութիւններուն ուտելու զբաղած շատակերի մը պէս միայն գլխու շարժումներով կը պատասխանէի: Յանկարծ կառապանս Հասան աւելցուց, «Պէյ, եթէ կ'ուզէք վաղը, անցնելու ատեն Այաշ տարուող հինգ Հայերուն մորթուած տեղը կը ցցնեմ ձեզի»:

Կը խորհէի, թէ անկասկած վարուժանի և Սեւակի խումբին գերեզմանը տեսնելու պիտի արժանանայի: Թէեւ գոհ այդ նոր բարեացակամութենէն, բայց հետզհետէ սարսուռ մը կը պատեր հոգիս:

Ընթրիքը աւարտելուն, մին կկկլակը շրթուցքին, միւսը խահուէին գաւաթը ձեռքը՝ նստած տեղերնին սկսան կծկտած խորդալ. իսկ ես, արշալոյսի աջադաղին հետ անջուն, այդ թմրած արիւննուշտ գազաններու դիակներուն սեւեռած աչքերով դառն երեւակայութիւններու անձնատուր կը խոկայի:

Անջուն և ջղագրգիռ, շատ կանուխ արթնցուցի կառապանս: Երկու ժամուան արագ գնացքէ մը վերջը բլրակի մը գագաթը հասանք, ուր Հասան կանգ առաւ. «Ահա, հոս է» ըսելով, ու զիս արահետէ մը առաջնորդեց երկու բլուրներու մէջտեղ խորունկ պեղուած ձորի մը մէջ: Խոնաւ, մերթ կաւոտ և աւազուտ ձորը ապառաժներով եզերուած էր ու աւելի խորը կը վերջանար ամենահսկայ սեւ ապառաժով մը որուն խորքին մէջ պեղուած խոռոչը կը նմանէր անօթի առիւծի մը բերնին, որ լայն բացած ահարկու տեսքով մը իր որսին վրայ կը յարձակի:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

TÜRKLER... ÇOK YAZIK OLDU... TATLI RÜYALARINIZ SUYA DÜSTÜ.

AMERİKALILAR, TÜRK KUVVETLERİNİN KUZHEY IRAKA GIRMESINE MANİ OLDU.

SON ANA KADAR PAZARLIKTA DİRENDİNİZ.

AMERİKAN KUVVETLERİNİN, TÜRKİYE TOPRAKLARINDAN KUZHEY IRAKA GIRMESINE İZİN VERİRİZ. İKİ SARTLA DEDİNİZ.

1.- BİZE 92 MİLYAR DOLAR VERİRSİNİZ.

2.-TÜRK KUVVETLERİ (İNSANI GAYELERLE!!!) KUZHEY İRAKI İSGAL EDEBİLİR...

AMERİKALILAR PARA YARDIMINI KABUL ETTİLER.

FAKAT TÜRK KUVVETLERİNİN KUZHEY IRAKA GIRMESİNE "HAYIR" DEDİLER. SİZ DE, AMERİKAN KUVVETLERİNİN TÜRK TOPRAKLARINDAN İRAKA GIRMESİNE MÜSAADE ETMEDİNİZ.

NETİCE NE OLDU? EN SON HABER SU. AMERİKA, TÜRKİYE ÜZERİNDEN "KUZHEY İRAKA ASKERİ HAREKAT" PLANINI İPTAL ETTİ.

TANKLARLA DOLU 25 AMERİKAN GEMİSİ, KIBRİSTAN AYRILARAK SÜVEYS KANALI YOLU İLE KUVEYTE GİDİYOR...

SİZ AMERİKALILARI O KADAR İPTAL MI ZANNEDİYORDUNUZ?

SİZ, KUZHEY İRAKA GİREREK, KÜRTLERİ TEMİZLİYECEK VE PETROL KUYULARINI İSGAL EDİCEKTİNİZ.

YAZIK, TATLI RÜYALARINIZ SUYA DÜSTÜ.

FAKAT, BİZİM İÇİN EN MÜHİMİ. ARTIK BUNDAN SONRA SİZ, AMERİKANIN VAZ GEÇİLMEZ MÜTTEFİKİ DEĞİLSİNİZ.

Թ. Չ.

Չորս տարուան տեղատարափ անձրեւն ու ձիւնը բոլորովին անցնշմար դարձուցած էին անոնց գերեզմանափոսը և շատ բնական կը գտնէի որ նոյն իսկ Հասանի ճշգրիտ ցուցմունքին վրայ և առաջնորդ Հօր ընդարձակ պեղումներով անոնց ոսկորներէն որեւէ հետք գտնելը անկարելի եղած էր:

Չորը ինքնին օծապտոյտ գալարում մը ունէր և մէկ եզերքին վրայ այդ շրջանին մէջ հազուագիտ և բացառիկ շնորհքով մատղաշ ուռեցի մը կար աճած: Կարծես իր արմատները զոհերուն սրտէն կ'առնէին իրենց սնունդը: Ազգային նուիրական պատկանութեան կիսաւարտ լքման կսկծագին լացը կուլար ան կարծես իբր ակաճատես վկայութեան կոթող այդ անլուր վայրագութիւններուն:

Չորին ամբողջ երկայնքը սահմանող ապառաժներուն հագած մամուռէ կանաչ թաւշեայ զգեստները, զմրուխտի կանաչորակ գոյնով պարարտ, լայնատերեւ վայրենի խոտերը՝ հերոսներուն նոյն կենդանական բջիջներու բնախօսական քայքայումի մնացորդներովը լայն աճած. անոնց հոգին լեցնող չիրականացած իտեալներու լուռ խորհրդանիշերն էին:

Այս անհետք գերեզմանին վրայ, գուցէ հարիւրաւոր պատահական այցելուներէն մին, ես ալ դրի արցունքներուս և հաւատամքիս ծաղկեփունջը և ափ մը հող: Ինչո՞ւ արդեօք երկինքը՝ անողոք հանդիսատես անլուր վայրագութիւններու, իր նախասահմանութեան հատու մանգաղը կը յանձնէ հեթանոս ձեռքերու որ անժամանակ հնձեն այսպէս անսգիտ ոսկի հասկերը մարդկութեան:

Գլխիկոր, ամօթահար ու լկուած, հագիւ մեճաւոր ու ամայի արահետէն վեր բարձրացայ»:

Նիւ Եորք, 1924 - Բժ. Ս. Ջարեւանդ

Այստեղ կ'աւարտի, բժիշկ Ս. Ջարեւանդին, Ռուբէն Սեւակի նահատակութեան մասին գրածները:

«ՆԱՅԻՐԻ» ի յաջորդ թիւին մէջ տալու պիտի ջանանք, 17 Յուլիս 1919-ին Պոլսոյ «Նոր Կեանք» թերթին մէջ հրատարակուած, նոյն*թուրք կառապանին վկայութիւնը:

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՅԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐ... ՉԱ՛Տ ՄԵՂՔ ԵՂԱՒ... ՁԵՐ ԱՆՈՒՅ ԵՐԱԶՆԵՐԸ «ՋՈՒՐԸ ԻՆԿԱՆ» ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՋՕՐՔԵՐՈՒՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔ ՄՏՆԵԼՈՒՆ «ՈՉ» ԸՍԻՆ

Մինչև վերջին վայրկեանը շարունակեցիք սակարկել:

Ամերիկեան ուժերուն, թրքական հողերէն հիւսիսային իրաք մտնելուն արտօնութիւն կու տանք՝ «Երկու պայմանաւ» ըսիք.

- 1.— Մեզի 92 միլիար տոլար կու տաք:
- 2.— Թրքական ուժերը [մարդկայնական նպատակներով] հիւսիսային իրաք կրնան մտնել.....:

Ամերիկացիները դրամական օգնութիւնը ընդունեցին: Բայց թրքական զօրքերուն հիւսիսային իրաք մտնելուն՝ «ոչ» ըսին:

Դուք ալ Ամերիկեան ուժերուն թրքական հողերէն իրաք մտնելուն արտօնութիւն չտուիք:

Արդիւնքը ի՞նչ եղաւ: Վերջին լուրը սա է՝

Ամերիկացիները թրքական հողերէն «հիւսիսային իրաքի վրայ արշաւանք» ի ծրագիրը ջնջեցին: Հրասայլերով լեցուն 25 Ամերիկեան փոխադրանաւեր՝ կիպրոսէն բաժնուեցան, և «Սուէզ» ի ջրանցքի ծամբով Քուէյթ պիտի երթան...:

Դուք, Ամերիկացիները կը կարծէիք այնքա՞ն «անխելք»: Դուք, հիւսիսային իրաք պիտի մտնէիք, Քիւրտերը պիտի մաքրագործէիք, և «petrole» ի հանքերը պիտի գրաւէիք:

Մեղք... Ձեր անուշ երազները «ջուրը ինկան»: Բայց մեզի համար, ամէնէն կարեւորը՝ Դուք, այլևս Ամերիկային «անփոխարինելի» դաշնակիցը չէք:

Յ. 2.

AGAIN, THE KURDS

In the last issue of "Nairi" I mentioned the problem of the Kurds in the Northern part of Iraq. In the meantime the war has started officially. Baghdad is bombarded and American and British forces are advancing from the South from their bases in Kuwait.

No northern front has been opened.

One does not know exactly what the reasons are because one side of the equation is Turkey. Turkey is a country which is not transparent - and never gives any information, especially in matters affecting its military policy.

The Turkish Parliament did not approve the resolution to have American Forces enter Turkey and attack Iraq from the North. This was on March First; then the Turkish Generals intervened and told the Americans that it was OK to onload their forces in Iskenderun and drive through Turkey to the Iraqi border. They assured the Americans that the resolution would be re-submitted and that it would pass this time. Colin Powell, the U.S. Secretary of State gave them a deadline of March 17 to come up with an answer. When the answer did not come, Colin Powell told the Turks that the \$ 6 billion economic package had been withdrawn. That news sent the Istanbul Stock Market Index and the Turkish Lira into a tailspin. On March 19th, Colin Powell confirmed that the economic package was withdrawn. On March 20, the Turkish Parliament convened and passed a resolution accepting the use of Turkish airspace by the Americans and, at the same time, reiterating their right to allow the Turkish Army to enter the Kurdish-controlled area in Northern Iraq.

U.S. armored vehicles and their soldiers were passing through Turkey to such extent that the brothels in Diyarbakir were living their golden days; the neighboring city of Mardin asked for permission to open brothels, but the license was not granted.

Something along those lines went wrong.

U.S. Special Forces had built airfields and airstrips in Kurdish-controlled areas of Iraq. It was contemplated that U.S. forces would be flown to those airfields and they would continue south. The Kurdish peshmergas would come under U.S. command and they had promised not to seek independence and not to occupy their homeland of Kirkuk and Mosul.

On Sunday, March 16, in his TV interview with George Stephanopoulos of ABC-TV, Colin Powell said that he would prefer that the Turks are not involved in this war.

And this might be the crux of the problem. The Kurds are objecting dramatically to the incursion of Turkish forces into their territory because they know too well what will happen.

The *ECONOMIST*, Volume 366 Number 8316 dated March 22-28, reports that the Turkish Parliament is seeking approval for dispatching 20,000 troops into Northern Iraq. The Turks have already carved out a 30km wide "security zone" on the Iraqi side of the border and are preparing to send in tanks. Friction with not only the Kurds but with the Americans is mounting.

On March 19, the U.S. State Department issued a travel advisory warning U.S. citizens not to travel to Turkey if it is not a "death-and-life" business. US Consulate personnel in major cities of Turkey like Ankara, Istanbul, Izmir, Adana have been encouraged to live Turkey on a "voluntary basis". All Americans in Turkey have been advised to register with the nearest U.S. consulate so that they could be evacuated without any problem.

Turkey prohibited the use of bases, including incirlik!!!

U.S. Consulates are not granting now visas to Turks who want to visit the USA even for legitimate business purposes.

\$93 billion debt repayment is due this year. Colin Powell assured the Turks that the U.S. will not withdraw its support for loans from the International Monetary Fund. But if Turkey has to keep 20,000 troops in Iraq, the cost of keeping them there will further (→ p. 8)

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆ

...ՇԱՏ ԲԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ԱՅՍ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ՝
 ՈՒՐ ԽԻՂՃԸ ԲԱՌ Մ'Է, ՄԱՐԴԸ՝ ՄԵՔԵՆԱՅ.
 ԱՇԽԱՐՀ ԳՈՐԾԱՐԱՆ Մ'ԱՆԽՈՆՋ, ԱՆԽԸՆԱՅ.
 ՍԷՐԸ ՀԱՇԻՒ Մ'Է. ԿՐՕՆՔԸ՝ ԴՐԱՄ.
 ՄԱՀՆ՝ ԱՆՄՏՈՒԹԻՒՆ, ԿԵԱՆՔՆ՝ ԱՆՀԱՇՏ ՄԻ ԿՈՒԻ...
 «ՄԱՐԴԵՐԳՐՈՒԹԻՒՆ» - 1909, ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
 (ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ - ԵՐԿԵՐ - ԱՆԹԻԼԻԱՍ - ԷՋ 141)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
 (ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

Illégale Seuls
agression contre tous
 PARIS - AVRIL 2003 "LE MONDE DIPLOMATIQUE"

LA SALE GUERRE...
 ● VIVE L'IRAK MESSIEURS !
 PARIS - 3 AVRIL 2003 "NATIONAL HEBDO"

Bush ne l'avait pas prévu
Les Irakiens
défendent
leur patrie
 PARIS - 3 AVRIL 2003 "L'ACTION FRANÇAISE"

Այստեղ կը հրատարակենք ֆրանսական 3 թերթերու մէջ քանի մը օր առաջ լոյս տեսած իրաքի ողբերգութեան մասին գրութիւններուն վերնագիրները՝

«ԱՊՕՐԻՆԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ...

ԲՈՂՈՐԻՆ ԴԷՄ ՄԻՆԱԿ»

«ԱՂՏՈՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄ - ԿԵՅՅԷ ԻՐԱԶԸ»

«ՊՈՒԾ ՉՆԱԽԱՏԵՍԵՑ՝

ԻՐԱՔՅԻՆԵՐՈՒՆ ԻՐԵՆՑ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՊԱԾՏՊԱՆԵԼԸ»

Այս երեք վերնագիրներուն մէջ կը ցուցնայ՝ իրաքի դէմ Ամերիկացիներուն կատարած անհրաւ և անմարդկային պատերազմին ամբողջ պատմութիւնը:

Եւ նաեւ պիտի խնդրենք, որ ուշադրութեամբ կարդաք վերը նշուած Ռուբէն Սեւակի «ՄԱՐԴԵՐԳՈՒԹԻՒՆ» բանաստեղծութեան մէջ, գրեթէ հարիւր տարիներ առաջ «Արեւմուտք»ի մասին գրուածները:

Այս բանաստեղծութեան ամէն մէկ տողին մէջ ախտաճանաչումը կատարուած է՝ այսօրուան «ԱՐԵՒՄՈՒՏԶԻ ՄՏԱՅՆՈՒԹԵԱՆ»:

Այն Արեւմուտքի մտայնութիւնը, որ իր միայն «ԴՐԱՄ»ի վրայ հիմնուած կեանքի կառոյցով՝ ոչ արդարութիւն կը ճանչնայ, ոչ ալ մարդկութիւն:

Եւ այս «ԴՐԱՄԻ ՄԵԶԵՆԱՆ» ապրելու համար, տեւական տկար և հարուստ երկիրներուն «ԱՐԻՒՆ»ին պէտք ունի:

Նայեցէք 1789-էն ի վեր՝ ֆրանսայի մէջ Ֆարմասոններու կողմէ կատարուած Յեղափոխութիւնով սկսող պատմութեան էջերուն:

Այն օրերէն ի վեր այս «ԴՐԱՄԻ ՄԵԶԵՆԱՆ», իր ծրագիրները կը գործադրէ ամբողջ աշխարհի վրայ, իր իշխանութիւնը տարածելու և տեւականացնելու համար:

Եւ միշտ, իրեն հլու-հպատակ ղեկավարներ կը գտնէ:

Այստեղ նշենք վերջին շրջաններու աշխարհի ղեկավար «Ծառաներ»էն քանի մը հատը միայն՝ ՌԻՉԱՐԴ ՆԻԶՍՈՆ - 1968 - ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ - ՎԻԷԹՆԱՄԻ ողբերգութեան պատասխանատուներէն: ԾԻՄԻ ԶԱՐԹԸՐ - 1976 - ԴԵՄՈԿՐԱՏ - Բարի, բայց միամիտ, Իսրայէլ - Եգիպտոս համաձայնութեամբ Արաբական աշխարհը բաժնողը: ՌՈՆԱԼԾ ՌԻՎԸՆ - 1980 - ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ: ԿՈՐՊԱՉԵԻ - ՈՐՈՒՆ ՉԵՌՔՈՎ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԶԱՆԴՈՒԵԾԱԻ: ԾՈՐՃ ՊՈՒԾ - 1988 - ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ - ՍԻ. ԱՅ. ԷՅ.Ի ԴԵԿԱԿԱՐԸ - 1991 - ԻՆ, ԻՐԱԶԻ ԴԷՄ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՄԱՆԱՏՈՒՆ: ՊԻԼ ԶԼԻՆԹԸՆ - 1992 - ԴԵՄՈԿՐԱՏ - «ՍԵՔՍԻ ՄԱՆԸ - ԶԵՆ» - ԵՌԻՎՈՍԼԱԻՈՅ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՄԱՆԱՏՈՒՆ: Հուակ՝ ԾՈՐՃ ՊՈՒԾ ԿՐՏՍԵՐ - 2000 - ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ, նախկին ալքոլամու մը որ կը հաւատայ, թէ փրկը-

լած է Աստուծոյ օգնութեամբ: Աւետարանական աղանդաւոր մը: Եւ նաեւ կը հաւատայ թէ՛ Աստուծոյ կողմէ իրեն պաշտօն տրուած է, որ «Չար»ին դէմ պայքարի:

Ահա, այս է Իրաքի ներկայ ողբերգութեան պատասխանատու՝ Ճորճ Պուշ Կրտսերին խաւարամիտ տրամաբանութիւնը:

Եւ այս «խելագար»ին ձեռքն է, աշխարհի զինուորական մեծագոյն քանդիչ ուժը ունեցող պետութեան դեկը: Եւ ան, ամէն վայրկեան կրնայ, Գ. Աշխարհամարտի մը պատճառ ըլլալ և կործանել մարդկութիւնը:

Եւ այս Պուշի ապուշային մտայնութիւնը ի՞նչ տարբերութիւն ունի, ծայրայեղ իսլամական խաւարամիտներուն մտածելակերպէն:

Կը կարծէ՞ք թէ դիպուածով է, որ աշխարհի ամենամեծ զինուորական ուժը եղող պետութեան՝ Ամերիկայի գլուխը եկած են Պիլ Զլինթընի նման «Սեքսի-Մանիաք»-ներ և Ճորճ Պուշի նման խաւարամիտ աղանդաւորներ...

Երբեք: Ամէն բան ծրագրուած է «Դրամի մեքենային» կողմէ: Եւ Ռիչըրտ Նիքսընէն ի վեր այս դրամի մեքենային պատասխանատու ղեկավարը՝ Լենրի Զիսինճըր-ն է:

1968-թ.ներէն սկսեալ Աշխարհի քաղաքականութեան «վարորդը» Զիսինճըր-ն է:

1995-էն ի վեր «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ շատ անգամ գրած ենք, թէ՛ Զիսինճըրն է աշխարհի մէջ կատարուած քաղաքական ողբերգութիւններուն գլխաւոր պատասխանատուն:

2001-ին նշած էինք նաեւ, Զրիսթոֆըր Հիթչընզ-ի կողմէ 2000 թուականին վերջերը, Ամերիկայի մէջ հրատարակուած "LES CRIMES DE MONSIEUR KISSINGER" վերտառութեամբ գիրքը:

Այս գիրքին մէջ Զրիսթոֆըր Հիթչընզ, փաստերով կ'ապացուցանէր Զիսինճըրին կատարած քաղաքական ոճրագործութիւնները:

Երեւութապէս՝ Զիսինճըր այսօր պաշտօնի վրայ չէ: Բայց միշտ իր օգնականներն են ԱՄՆ-ի նախագահին խորհրդականներն և նախարարները:

Ինչպէս՝ Պիլ Զլինթընի իշխանութեան օրերուն՝ վհուկ հրեայ Մատլէն Օլպրայթը, Գոհէնը և միւսները...

Եւ այսօր Ճորճ Պուշ Կրտսերի շուրջ գտնուողները՝ Փօլ Վօլֆօվիցի և Ռիչըրտ Փըրլ-ի նման հրեաներն են, որ Իրաքի դէմ պատերազմի ծրագիրները պատրաստեցին:

Աշխարհի վրայ, ամէն կողմ, Իրաքի պատերազմին դէմ ցոյցեր կը կատարուին, ի բացառեալ՝ Իսրայէլի մէջ: Եւ եթէ ուշադրութիւն ըրած էք՝ ոչ մէկ հրեական կազմակերպութիւն պատերազմին դէմ արտայայտուած է:

Շատ հետաքրքրական էր վերջերս ֆրանսական «Փարի Մաչ» շաբաթաթերթին մէջ հրատարակուած Զիսինճըր-ի հետ հարցազրոյց մը, ուր ան իր զարմանքը կը յայտնէր, թէ՛ «Ինչո՞ւ Ֆրանսան, Ամերիկայի հետ, Իրաքի դէմ պատերազմին չէ մասնակցած»:

Այս երեւոյթներն ալ կ'ապացուցանեն, թէ Իրաքի դէմ պատերազմին բուն պատճառը Հրեայ Սիոնականներն են: Իսկ նպատակը՝ «Մեծն Իսրայէլ» մը ստեղծել:

Ամերիկացիները 1945-ին՝ Բ. Աշխարհամարտի վերջին օրերուն, Գերմանիոյ վրայ իրենց կատարած անխիղճ ոմբակոծումներուն և Ճաբոնի վրայ աթոմական յժոխային ռումբերու արձակման համար, թերեւս կրնան պատրուակել ու ինքնարարացում փորձել ըսելով, որ պատերազմը սկսողները գերմանացիներն և ճաբոնացիներն էին:

Բայց այսօր, Իրաքի վրայ կատարուած գազանային յարձակումները, ոչ մէկ արարանալի և տրամաբանական պատճառ ունին:

Եւ իսլամ ժողովուրդները և Արաբ Ազգը երբեք չեն կրնար մոռնալ գործուող այս սնարդարութիւնը և անիրատւութիւնը: Եւ, մեզի համար, մեծագոյն վտանգը՝ սա հարցն է:

Դժբախտաբար, շատ իսլամներու համար, այս անիրաւ յարձակումները կատարողները՝ Զրիսթոնեաններն են: Հակառակ անոր, որ բուն յանցաւորները Ամերիկա-

ցիներն են. Իսլամները բոլոր քրիստոնեաները յանձաւոր

պիտի նկատեն:

Եւ այս անիրաւ «Իրաքի պատերազմը». արդէն գոյութիւն ունեցող խրամատը քրիստոնեաներուն և իսլամներուն միջեւ. շատ աւելի՝ անդարմանելի դարձնելու աստիճան պիտի խորացնէ:

Եւ ասկէ տուժողները՝ ամէնէն աւելի Եւրոպայի և Ասիոյ քրիստոնեաները պիտի ըլլան. մանաւանդ՝ Հայ ժողովուրդը:

Իսկ բուն յանցաւորները՝ հեռաւոր. կղզիացած և պատսպարուած երկրի մը մէջ ապրող ամերիկացիները պիտի փրկուին:

Եւ հրեաներուն բուն ուզածն ալ այս է արդէն: Իրենց դարաւոր ծրագիրն է՝ քրիստոնեաները, իսլամներուն ձեռքով. բնաջնջել:

Հրեաները. Պաղեստինեան հարցը «լուծել» յետոյ. Հրեայ-Արաբական Եղբայրութիւն ստեղծելու աշխատանքին պիտի լծուին:

Չմոռնանք, որ Հրեաները և Արաբները նոյն ցեղին կը պատկանին:

Նոյն սեմական ցեղն են: Եւ իրենց կրօններն ալ շատ մօտ են իրարու:

Ասկէ տասը տարիներ առաջ. Յորդանանի Հիւսէյն թագաւորին ըսածները յիշենք՝

«Աբրահամին թողները՝ Հրեաները և Արաբները. ասկէ յետոյ իրարու հետ պիտի չպատերազմին»:

**

Հրեաները իրենց սադայելական այս ծրագիրները. երկար դարերէ ի վեր. ժամացոյցի մը ճշգրտութեամբ կը գործադրեն:

Դժբախտաբար. քրիստոնեաները բնաջնջելու հրեական ծրագրին առաջին զոհը եղաւ. 1915-ին՝ Հայ Ազգը:

Շատ ցաւալի է. որ 24 Ապրիլ 1915-ի Հայկական Յեղասպանութեան մէջ հրեական անուրանալի պատասխանատուութիւնը. ծախուած հայ կուսակցական որոշ ղեկավարներու և հայ պատմաբաններու պատճառաւ. միշտ մութին մէջ մնացած է:

Մանաւանդ՝ 24 Ապրիլ 1915-ի զոհերուն ողբերգական իսկական պատմութիւնը առանձին հատորի մը մէջ և ամբողջութեամբ չէ ամփոփուած: Վերապրող մտաւորականներուն վկայութիւնները՝ գիրքի մը մէջ և քով քովի տեղադրելով. մինչեւ այսօր չէ հրատարկուած:

Մենք, այս պատճառաւ, մանաւանդ Յունուար 2003-էն ի վեր. «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ. 24 Ապրիլ 1915-ի վերապրող աքսորեալներուն վկայութիւնները տալու ջանացինք:

«ՆԱՅԻՐԻ»ի վերջին երկու թիւերուն մէջ տուինք Գրիգորիս Ծ. Վրդ. Պալաքեացիին և բժիշկ Ս. Ջարեւանդիին Ռուբէն Սեւակի և Դանիէլ Վարուժանի սպանութեան

մասին ցոյց թուրք կառապանին իրար հակասող վկայութիւնները:

«ՆԱՅԻՐԻ»ի այս թիւով ալ կու տանք 1919-ին. Պոլսոյ «Նոր Կեանք» թերթին մէջ հրատարակուած ցոյց թուրք կառապանին վկայութիւնը: Այս վկայութեան մէջ. Պալաքեանին և Ջարեւանդին ցշած՝ Ռուբէն Սեւակի և Դանիէլ Վարուժանի ցահատակութեան միջոցին ցուցաբերուած ընդդիմութեան մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ: Ահա՛, թուրք կառապանին վկայութիւնը: Կը մէջբերենք նոյնութեամբ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԱՐԴԵՐՈՒ ԱԿԱՆԱՏԵՍ ՎԿԱՅԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞Ն ՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ՍԵՒԱԿՆ ՈՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

Փարիզի Հայկական Տեղեկատու Դիւանը Հետեւեալը կը հաղորդէ մեզ, գոր կ'արտատրուենք յուզումով:—

Հետեւեալ պատմութիւնը եղած է Չանկըրըցի կառապան Հասանի կողմէ Հայ վարդապետի մը, ի ներկայութեան էնկիւրիէն, քննական ուղեւորութենէ մը դարձող օտար պատուիրակութեան մը: Հասան արդէն իսկ երկու անգամ վկայութիւն տուած է էնկիւրիի պատերազմական տեսանին առջեւ:

Հրոսախումբին պետը, որ կը յիշուի պատմութեան մէջ, կը կոչուի Ալի: Հինգ զոհերէն մէկն էր բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժան և միւսը Տօրթ. Ռ. Չիլինկիրեան: Միւս երեքներուն ինքնութիւնը չկրցաւ հաստատուիլ: Անոնց ոսկորները կը հանգչին Հիմա այնտեղ ուր գործուեցաւ ոճիրը, թունէյ գիւղին մօտ:

Ես արհեստով կառապան մըն եմ: Կը կոչուիմ Հասան: Երկար տեսն Գասթէմունիցի Մահիր էֆի կառապանապետն էի, որ կառքեր կը բանեցնէր: Հայոց տարագրութեան միջոցին, կը գտնուէի Չանկըրը ուր, ինչպէս գիտէք, քարտուած էին Պոլսէն բազմաթիւ ականաւոր Հայեր:

Իրիկուն մը, սիկառա կը խմէի, նստած ախոռիս առջեւ, երբ տեսայ անձանօթ մը, ձիու վրայ հեծած որ դէպի ինձ կ'ուղղուէր: Ախոռին մօտեցած էր, վար ցատկեց և առանց մինչեւ իսկ սպասելու որ Հիւրասիրեմ զինքը, բռնեց ձիուն սանձէն և մտնելով ախոռին մէջ իմ ձիւերու քովը կապեց իրը: Այս ընթացքը ինձի տարօրինակ թուեցաւ: Սակայն և այնպէս ձայն չէի հաներ, ըսելով ինքնիրենս թէ՛ կ'երեւի որ ճամբորդութեան ելած բարձրաստիճան պաշտօնատար մըն է:

Ձէի սխալեր, որովհետեւ հեռանալով, յանձնարարեց ինձի հրամայական շնչոով մը խնամել իր ձին և զայն պատրաստել հետեւեալ օրուան համար, շատ կանուխ, և յետոյ հեռացաւ: Կասկածելով, հեռուէն հետեւեցայ իրեն: Մտաւ մեծ իթթիհատականներէն մէկուն տունը, որուն մօտ՝ քանի օրերէ ի վեր տեղի կ'ունենային յաճախակի ժողովներ:

Յաջորդ առտու, արշալոյսէն առաջ, ուրիշ մէկն էր որ, եկաւ փնտռել ձին: Այս մարդը հաղորդեց միեւնոյն տեսն ինձի, թէ իմ կառքովս պարտաւոր էի քաղաքէն քառորդ ժամ հեռու տեղ մը մեկնիլ և հոն ինքզինքս տրամադրել ոստիկանութեան: Ասիկա հրաման մըն էր, գոր ինք կը հաղորդէր ինձի: Ստիպուեցայ հնազանդիլ: Մեր ժամադրութեան տեղը ուրիշ կառք մը կանգ առած էր: Ոստիկան մը ոստիկան-զինուորի մը հետ հոն կը գտնուէր Պոլսէն Չանկըրը քարտուած էֆէնտիներէն հինգին հետ: Մէկը սեւ մօրուք էր, խիստ երկտասարդ ու վառվռուն աչքերով: [Խեղճ Սեւակը-Մ. Ն.]: Ամէնքն ալ լաւ հագուած էին, այնպէս ինչպէս կը հագուին քաղաքի մը պէյերը: Շատ մտահոգ էին և ընկճուած երեւոյթ մը ունէին: Ձեռքերնին կապուած էր: Ոստիկանը զանոնք իմ կառքս նստեցուց և ինք միւսին մէջ նստաւ ոստիկան-զինուորին հետ: Հրաման տրուեցաւ մեզի ուղղուիլ դէպի թիւնէյ, որ Չանկըրըն վեց ժամ հեռու կը գտնուի:

Արդէն իսկ ժամ մը եղած էր մեր քալելը, երբ ճամբուն մէկ կողմէն դէմս ելաւ առջի գիշերուան տեսած զինուորականս: Ասիկա մեր առջեւէն սկսաւ քալել առանց բառ արտասանելու:

Թիւնէյէն կէս ժամ ասդին էինք, երբ յանկարծ, միեւնոյն անձնաւորութիւնը դարձեալ մեզի դարձաւ: Ուղղակի ուղղուեցաւ իմ կառքիս և ձիէն իջնելով բռնեց իր ձիուն սանձը, և ուզեց տանիլ կառքը ճամբէն դուրս այն խորունկ ձորին մէջ որ կը բացուէր բլուրին ստորոտը: Գետին ցատկեցի. ոստիկան-զինուորն ալ նոյնը ըրաւ: Կը կարծէինք թէ / → էջ 3/

ՇԱՏ ԶԱՂԱԶԱԿԻՐԹ ԱՅՍ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ՝ ՈՒՐ ... (Շար. էջ 2-էԳ)

աւազակներու կողմէ յարձակում կը կրէինք և կը պաշտպանէինք ինքզինքնիս, բայց ոստիկանը միջամտելով հրամայեց քաշուիլ: Ողջունեց միեւնոյն ատեն անձանօթը մեծ յարզանքով: Այս պահուն մեր առջեւ ելան ոտքերնէն մինչեւ գլուխնին զինեալ չորս անձեր: Անձանօթը որ կը թուէր իրենց պետը ըլլալ, նշան մը ըրաւ: Այս մարդիկը բռնեցին մեզ, միւս կառապանը և զիս և ձեռքերնիս կապեցին, յետոյ կառքէն իջեցուցին Հինգ տարագիրները: Հրամայեցին ասոնց յանձնել իրենց քովի դրամները: Որովհետեւ ձեռքերնին կապուած էր, ոստիկանն ու ոստիկան-զինուորը խուզարկեցին անոնց գրպանները: Ամէն ինչ կողոպտեցին, դրամ, զանազան առարկաներ, սիկատնիկ, թղթապանակ և այլն: Ոստիկանը քանի մը բառ փսփսաց հրոսախումբին հրամայող անձնաւորութեան ականջին. առաջարկած էր անոր, կ'երեւի իրեն և ժանտարմային համար վար դնել կողոպտուած դրամը: Անգամ մը որ այս գործողութիւնը վերջացաւ, ոստիկանն ու ժանտարման իմ արհեստակցիս կառքը ելան և գացին: Ձեռքերս քակեցին և հրամայեցին որ դառնամ քաղաք: Գալով տարագիրներուն, չորս աւազակները, իրենց պետին առաջնորդութեամբ հրամայեցին անոնց իրենց հետեւիլ:

Հեռուէն կը հետեւէի անոնց: Հետաքրքրութիւնը զիս կ'ուտէր: Ո՞ւր կ'առաջնորդէին էֆէնտիները: Զինեալ անձերը, իրենց պետին խորհրդաւոր ընթացքը խիստ կասկած կը ներշնչէին ինծի: Թողուցի կառքս ու հեռուէն հետեւեցայ անոնց, որոնք ձորէն անցնելով գացին միւս եզերքը: Հոն մտան պզտիկ անտառի մը մէջ և յառաջանալով, անոնց պետը ըսաւ քանի մը բառեր զորս չլսեցի, որովհետեւ բաւական հեռու էի իրենցմէ: Հոն աւազակները խոյացան էֆէնտիներուն վրայ, մերկացուցին զանոնք իրենց զգեստներէն, և բոլորովին մերկ վիճակի մէջ դրին: Չեմ կրնար նկարագրել այն տեսարանը որուն ներկայ գտնուեցայ: Այս խեղճ զոհերը մէկիկ մէկիկ կապուեցան ծառերուն: Չէին կրնար իրենք գիրենք պաշտպանել, ձեռքերնին կապուած էր:

Յետոյ, մեծ ու պզտիկ աւազակները հանեցին իրենց դաշոյնները և սկսան հարուածներով ծակծկել, յամրաբար և զօրաւոր կերպով: Դատապարտեալներուն աղաղակները և իրենց անկարող կատաղութիւնը կը յուզէին սիրտս: Այո, ես ալ մարդ մը սպաննած եմ, և այդ պատճառաւ 15 տարուան տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուած, բայց այս մարդասպաններուն պէս վատ մը չեմ եղած: Իմ զոհս զիս նախատած էր. զայրոյթը կը կատրեցընէր զիս, ատրճանակս ուղղեցի և գնդակով սպաննեցի հակառակորդս: Կը ցաւիմ զինքը սպաննած ըլլալուս: Վերջապէս այս մարդը զիս նախատած և սպառնացած էր, մինչդեռ խեղճ Հինգ էֆէնտիները ոչինչ ըրած էին այդ աւազակներուն, չէին իսկ ճանչնար զանոնք. հակառակ ասոր, Հանդարտօրէն ու վայրագաբար կտոր կտոր կը դարձուէին անոնց կողմէ»:

«ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ» Լրագիր - 17 Յուլիս 1919 - Ա. Տարի - Թիւ 245 - 3-րդ էջ
Թերթին Տէր և ՏՈՐԷՆ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆՊՐԷԱՍԵԱՆ - Կ. Պոլիս

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի յառաջիկայ թիւին մէջ տալու պիտի ջանանք, Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատունէն Ռուբէն Սեւակի այրիին՝ Ժաննի Սեւակին ուղարկած ծանուցագիրը, որուն մէջ ան, Ռուբէն Սեւակի սպանութեան պարագաները, բոլորովին տարբեր ձեւով կը ներկայացնէ:

**TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
OLMIYACAK SEY**

**BİR TÜRK YAZAR, ERMENİ SOYKIRIMI HAKKINDA, TÜRKLERDEN BASKA HERKESİN
BİLDİĞİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYAN BİR KİTAP NESRETMİS**

BİR ERMENİ DOSTUMUZ SON ZAMANLARDA BİZE TÜRKÇE BİR KİTAP GÖNDERDİ.

KEMAL YALÇIN İSMİNDE DENİZLİLİ BİR TÜRK YAZARIN "SENİNLE GÜLER YÜREGİM" BASLIKLI KİTABIYDI BU. EGER DOSTUMUZUN TAVSİYESİ OLMASAYDI, (SÖZ DE) ERMENİ SOYKIRIMI HAKKINDA TÜRKLERİN YAZDIĞI KİTABI ELİMİZE BİLE ALMAZDIK.

ÇÜNKÜ, TÜRKLERİN BU MEVZUDA YAYINLADIKLARI BÜTÜN KİTAPLARIN GAYESİ, ERMENİ SOYKIRIMI DİYE BİR SEYİN OLMADIGINI, BİLAKİS ERMENİLERİN TÜRKLERİ ÖLDÜRDÜKLERİNİ İSPAT ETMEK İDİ.

BİZ, BU SAÇMA VE ASILSIZ TÜRK İDDİALARINA KARŞI, DAİMA SUNLARI YAZDIK.

EGER ERMENİ SOYKIRIMI OLMADI VE BİLAKİS ERMENİLER TÜRKLERİ ÖLDÜRDÜ İSE, NİYE 3(XX) SENELİK ERMENİ ANAVATANI OLAN DOĞU ANATOLYA TOPRAKLARINDA BUGÜN BİR TEK ERMENİ YOK, FAKAT TÜRK DENİLEN MİLYONLARCA İNSAN VAR?...

İTİRAF EDELİM Kİ, BİZ KEMAL YALÇININ KİTABINI ADETA İSTEMİYEREK OKUMAYA BASLADIK.

FAKAT OKUDUKÇA, KİTAP BİZİ SARMİYA BASLADI.

VE EN SONUNDA, BITİRİNCEYE KADAR ELİMİZDEN BIRAKMADIK.

KEMAL YALÇINI, ERMENİLER İLE İLGİLİ BU KİTABI YAZDIĞI İÇİN, VE BİLHASSA ERMENİ SOYKIRIMININ KORKUNÇ GERÇEKLERİNİ TÜRKÇE OLARAK GÜN İSIGINA ÇIKARDIĞI İÇİN, YÜREKTEN TEBRIK EDERİZ.

BÖYLE BİR KİTABI, BİR TÜRK OLARAK YAZMAK, MEDENİ CESARET MESELESİDİR.

DAHA DOGRUSU, KAHRAMANLIKTIR.

BU GERÇEKLERDEN AYRI OLARAK, KEMAL YALÇININ KİTABINDA, BİRİNCİ SATIRINDAN SON SATIRINA KADAR BELİRTTİĞİ İNSANI DÜŞÜNCELERE, İNSANLAR ARASINDA KARDESLİK FIKIRLERINE HAYRAN OLDUK.

FAKAT SAYIN KEMAL YALÇINA BAZI HUSUSLARDA FIKIRLERİMİZİ BELİRTMEK İSTERİZ.

İNSANLAR ARASINDA, KARDESLİK, DOSTLUK VE SEVGİ FIKIRLERİ ÇOK DOGRU VE ASIL DÜŞÜNCELERDİR, YALNIZ, TEK TEK İNSAN OLARAK, FAKAT MİLLET OLARAK DEĞİL.

ÇÜNKÜ İNSAN, KENDİ SAHSI HAREKETLERİNDE KARAR VERMEKTE HÜR DÜR.

VE SEVGİ HİSLERİ ÇOGU ZAMAN, MENFAAT FIKIRLERİNİ YENEİLİR.

FAKAT MİLLETLER ARASINDA VE KARDESLİK FIKIRLERİ ALDATICIDIR VE YALANDIR.

ÇÜNKÜ DEVLETLER ARASINDA YEGANE GEÇERLİ KANUN, YALNIZ MENFAAT KANUNUDUR.

MİLLETLER ARASIN DA KARDESLİK FIKIRLERINE İNANAN MİLLETLER, EN SONUNDA HÜSRANA UGRAMAYA VE YOK OLMİYA MAHKÜMDÜRLER.

BUNUN EN BÜYÜK ÖRNEĞİ, ERMENİ MİLLETİDİR.

19 ASIRDA OSMANLI İMPARATORLUGUNDAKİ ESİR MİLLETLERİN HEPSİ, YUNANILAR, BULGARLAR, SIRPLAR VE ARAPLAR İSYAN EDEREK HÜRRIYETLERINE KAVUŞTULAR.

YALNIZ ERMENİLER OSMANLILARA SADİK KALDILAR.

VE BUNUN İÇİN DE, KIZIL SULTAN ABDÜLHAMİD ERMENİLERE "MİLLETİ SADIKAYI ERMENİYE" ÜNVANINI VERDİ. 1908-DEKİ HÜRRIYET İLANINDA OSMANLILIGA EN YÜREKTEN BAĞLI MİLLET ERMENİLERDİ.

VE ERMENİLER, İTTİHAT VE TERAKKİ PARTİSİ İLE KARDESLİK İLAN ETTİLER.

FAKAT 1915-DE KARDES SANILAN İTTİHAD VE TERAKKİ PARTİSİ BİRİNCİ CİHAN HARBİNİN KAR-GASALIGINDAN İSTİFADE EDEREK ERMENİLERİ SOYKIRIMINA UGRATTI.

1909-DA SOFTALARIN İSYANINDA ERMENİLERİN EVİNDE SAKLANARAK ÖLÜMDEN KURTULAN FARMASON-LARIN REİSİ VE DAHİLİYE VEKİLİ TALAT PASA NİSAN 1915-DE, ÇOLUK ÇOCUK, BÜYÜK KÜÇÜK DEDMEDEN BÜTÜN ERMENİLERİN ÖLDÜRÜLMESİ EMRİNİ VERDİ.

İSTE TÜRKLERİN "MİLLETİ SADIKAYI ERMENİYE"YE VERDİKLERİ MUKAFAT...

24 NİSAN 1915 ERMENİ SOYKIRIMINDA EDİRNEDE VANA KADAR BÜTÜN ERMENİLER SÜRGÜNE GÖNDER-İLDİ VE ONLARIN BÜYÜK ÇOGUNLUGU ÖLDÜRÜLDÜ.

BÜGÜN, 1915 ERMENİ SOYKIRIMINDAN 88 SENE SONRA TÜRKLER HÂLÂ YAPTIKLARINI İNKAR EDİYORLAR...

SON ZAMANLARDA, AMERİKALILAR, ERMENİLERİ, TÜRKLERLE BARISMAYA ZORLUYOR.

SİZ HANGİ BARİSTAN BAHSEDİYORSUNUZ?

KALA, KALA KILIÇ ARTIĞI BİR AVUÇ ERMENİNİN KARSISINDA, 70 MİLYONA VARAN TÜRK DENİLEN TOPLU-LUK VAR.

BATI ERMENİSTANDA BÜGÜN BİR TEK ERMENİ YOK.

VE TÜRKİYE DENİLEN DEVLETİN NÜFUSUNUN YUZDE DOKSAN DOKUZ VİRGÜL DOKUZU TÜRK.

BU KADAR KANLI TEMİZLİĞİ, TARİHİN HIÇ BİR DEVRİNDE, HIÇ BİR DEVLET YAPMAMİSTİR.

EGER BU BİR AVUÇ ERMENİ DE AMERİKALILARIN TUZAGINA DÜSER VE TÜRKLERLE BARİSİRSA, ERMENİ-LER KENDİ İDAM KARARLARINI KENDİ ELLERİ İLE İMZALAMIS OLURLAR. (DEVAM EDİCEK) **β. Q.**

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Չ Ը Լ Լ Ա Լ Ի Ք Բ Ա Ն

ԹՈՒՐԵ ԳՐՈՂ ՄԸ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ, ԹՈՒՐԵՐԷՆ ՋԱՏ,
ԲՈՒՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ՝ ԾԱՆՈԹ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՂ ԳԻՐՔ ՄԸ ԳՐԵՐ Է

Մեր մէկ հայ բարեկամը, վերջերս մեզի թրքերէն գիրք մը դրկեց:

Քեմալ Եալչըն անունով Տենիզլիցի թուրք գրողի մը «Հոգիս Քեզմով Կը Խայտայ» վերնագրով գիրք մըն էր այս: Եթէ մեր բարեկամին, այս գիրքին մասին յանձնարարութիւնը չըլլար Իբր Թէ| հայկական ցեղասպանութեան մասին թուրքերուն գրած գիրքը՝ ձեռքերնիս չէինք առնել:

Որովհետեւ, թուրքերուն այս հարցի մասին հրատարակած բոլոր գիրքերուն նպատակը՝ հայկական ցեղասպանութիւնը ըստած բանի մը գոյութիւն չունենալը, ընդհակառակը՝ հայերուն թուրքերը սպաննած ըլլալը ապացուցանել էր:

Մենք, այս անհեթեթ և անիմաստ թրքական պնդումներուն դէմ, միշտ սապէս գրած էինք՝ «Եթէ հայկական ցեղասպանութիւն չէ եղած և ընդհակառակը հայերը թուրքերը մեռցուցած են, ուրեմն ինչո՞ւ 3000 տարուան հայերուն հայրենիքը եղող արեւելեան Անաթոլիոյ հողերուն վրայ մէկ հատ հայ չկայ. բայց թուրք կոչուող միլիոններով մարդիկ կան...»:

Պիտի խոստովանիմք, թէ Քեմալ Եալչընին գիրքը սկիզբը չուզելով կարողալ սկսանք: Բայց բաւական կարողալ յետոյ, գիրքը մեզի համար հետաքրքրական թուիլ սկսաւ: Եւ ամէնէն վերջ, մինչև որ աւարտեցաւ, ձեռքերնէս չձգեցիք: Քեմալ Եալչընը՝ հայերուն մասին այս գիրքը գրած ըլլալուն համար, և մասնաւորապէս հայկական ցեղասպանութեան զարհուրելի իրականութիւնները թրքերէն լեզուով լոյս աշխարհի բերած ըլլալուն համար սրտանց կը շնորհաւորենք:

Այս տեսակ գիրք մը, թուրք մը ըլլալով գրելը, մեծ քաջութիւն է: Աւելի ճիշդ՝ հերոսութիւն է:

Այս իրականութիւններէն անջատ ըլլալով Քեմալ Եալչընին իր գիրքին մէջ, առաջին տողէն մինչև վերջին տողը յայտնած մարդկային մտածումներուն, և մարդոց միջև եղբայրութեան գաղափարներուն հիացանք:

Բայց յարգելի Քեմալ Եալչընին, կարգ մը հարցերու մասին մեր գաղափարները յայտնել կ'ուզենք:

Մարդոց միջև եղբայրութեան, բարեկամութեան և սիրոյ գաղափարները՝ շատ ճիշդ և ազնի մտածումնէ, են: Բայց, միայն՝ անձերու միջև: Եւ երբեք՝ Ազգերու յարաբերութիւններուն մէջ:

Որովհետեւ մարդ մը, իր անձնական խնդիրներուն մէջ, ինք որոշելու ազատութիւնը ունի. եւ սիրոյ զգացումները՝ շատ անգամ շահու մտածումները կրնան յաղթել:

Բայց ազգերու միջև բարեկամութեան և եղբայրութեան գաղափարները՝ խաբուսիկ են և սուտ են: Մանաւանդ՝ հայ և թուրք Ազգերու պարագային:

Որովհետեւ ազգերու միջև, միակ վաւերական օրէնքը՝ միայն շահու օրէնքն է:

Ազգերու միջև եղբայրութեան գաղափարներուն հաւատացող ազգերը, ի վերջոյ հիասթափութեան մատուցելու և քնաջնջուելու դատապարտուած են: Այս խնդրին ամէնէն մեծ օրինակը՝ Հայ Ազգն է:

19-րդ դարուն Օսմանեան կայսրութեան մէջի, զերի ազգերուն բոլորն ալ՝ յոյները, պուլկարները, սերպերը և արաբները ապստամբելով իրենց անկախութեան տիրացան:

Միայն հայերն էին, որ Օսմանցիներուն հաւատարիմ մնացին: Եւ այս պատճառաւ ալ կարմիր Աուլթան Ապտիլիամիտ հայերուն "MILLETI SADIKAYI ERMENIYE" [Հաւատարիմ Ազգ Հայոց] տիտղոսը տուաւ:

1908-ի «Ազատութիւն» հռչակուած շրջանին, Օսմանցիութեան գաղափարին ամէնէն սրտանց կապուող Ազգը՝ հայերն էին: Եւ հայերը "TITHAT VE TERAKKI" կուսակցութեան հետ եղբայրութիւն կնքեցին:

Բայց 1915-ին այդ եղբայր կարծուած "TITHAT VE TERAKKI" կուսակցութիւնը՝ առաջին Աշխարհամարտին խառնաշփոթութիւններէն օգտուելով՝ հայերը ցեղասպանութեան ենթարկեց:

1909-ին մօլլաներուն ապստամբութեան օրերուն, հայոց տունը պահուրտելով մահէն ազատող, ֆարմատներուն նախագահը և ներքին գործերու նախարար Թալաթ փաշան Ապրիլ 1915-ին ամէնէն պզտիկէն մինչև ամէնէն տարեց հայուն սպանման հրամանը արձակեց:

Ահաւասիկ թուրքերուն տուած «Հաւատարիմ Ազգ Հայոց» տիտղոսին վարձատրութիւնը:

24 Ապրիլ 1915-ի հայկական ցեղասպանութեան ընթացքին էտիրնէ-էն մինչև Վան քաղաքը, բոլոր հայերը քարտուեցան, և անոնց մեծ մասը սպանուեցաւ: Այսօր, 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնէն 88 տարի յետոյ, թուրքերը մինչև հիմա իրենց կատարած ոճիրը կ'ուրանան:

Վերջին շրջաններուն, Ամերիկացիները հայերուն կ'ստիպեն, որ թուրքերուն հետ հաշտուին: Դուք ո՞ր հաշտութեան մասին կը խօսիք:

Ողջ մնացած ափ մը հայերուն դէմ՝ կանգնած է 70 միլիոնի հասնող թուրք ըսուած զանգուած մը:

Այսօր Արեւմտեան Հայաստանի հողերուն վրայ մէկ հատ հայ չկայ: Եւ թուրքիա ըսուած պետութեան քնակցութեան հարիւրին իննսուն ինը, ստորակէտ ինը՝ թուրք է:

Այս աստիճան արիւնարբու մաքրագործութիւն մը՝ պատմութեան ոչ մէկ շրջանին, ոչ մէկ պետութիւն կատարած է:

Եթէ այս ափ մը հայերը, Ամերիկացիներուն ծուղակը իյնալով թուրքերուն հետ հաշտուին և բարեկամանան, այն ատեն այս հայերը իրենց մահուան վճիռը՝ իրենց ձեռքերովը ստորագրած պիտի ըլլան:

HOW THE CIA BROUGHT THE BAATH PARTY AND SADDAM HUSSEIN TO POWER IN A COVERT OPERATION IN 1963

In April of the year 1912, Sir Winston Churchill, Lord of the Admiralty, announced that in future all British would have to be fueled by oil and not by coal.

In my eyes, that decision was the actual cause of the First World War. "Whoever owns the oil, owns the world" declared Clemenceau.

At the beginning of the First World War, Britain did not lose any time and dispatched its army to invade Basra and advance to Iraq in order to prevent that the German/Ottoman coalition keeps the oil of Iraq and Iran and also cuts the route to India which at that time was occupied by Britain.

Iraq was an Ottoman province. When the Ottoman lost the war, a new country was created called Iraq administered as a British Mandate by a British regent. Then, the West established a pro-Western Monarchy under King Feissal. In 1958, General Abdel Karim Kassem, overthrew the Monarchy; he adopted an Anti-American and Anti-Israeli stance and allied with the Communist Soviet Union.

Nevertheless, the Eisenhower administration abided him as a counter to Gamal Abdel Nasser of Egypt, who was seen as bigger threat. However, by 1961, the Kassem regime began to be more assertive, seeking new weapons superior to those of Israel, started threatening Western oil interests, resumed his country's old quarrel with Kuwait and talking openly about challenging the dominance of America in the Middle East.

The Kennedy administration regarded him as a dangerous leader who had to be removed. In 1963, Britain and Israel backed American intervention in Iraq, while France and Germany resisted. As Bush is doing today, Kennedy pressed on. American agents marshaled opponents of the Iraqi regime in Cairo, Damascus, Tehran, Baghdad and set up a base of operations in Kuwait. They intercepted Iraqi communications and were radioing orders to rebels, including Kurdish insurgents whom Washington had armed.

The C.I.A. formed a tactfully called "HEALTH ALTERATION COMMITTEE" which sent to Kassem a monogrammed poisoned handkerchief: the potential fatal gift either failed to work or it never reached its victim.

Then, on February 8, 1963, the conspirators staged a coup. For a time, the government held out, but eventually Kassem was captured, and was shot after a swift trial.

The instrument for this putsch was the anti-Communist BAATH Party which in 1963 was a relatively small political party influential in the Iraqi Army. Among the party members colluding with the CIA was Saddam Hussein, a 25-year-old who had fled to Cairo after taking part in a failed assassination attempt of Kassem in 1958.

The 1963 coup was followed by a bloodbath. The CIA and the Baathist Party provided lists of suspected leftists and Communists and untold numbers of Iraq's educated elite was eliminated. Saddam Hussein is said to have participated in the killings of hundreds of doctors, teachers, technicians, lawyers and other professionals as well as military and political figures.

The United States sent arms to new regime in Iraq, weapons which were used against the same Kurdish insurgents the United States had backed against Kassem and had then abandoned.

Very soon afterward, Western corporations like Mobil, Bechtel and British Petroleum were doing business in Baghdad.

In the meantime, infighting began among Iraq's new rulers. The Baathist General Ahmed Hassan Al Bakr seized control with CIA's backing and brought to the threshold of power his kinsman SADDAM HUSSEIN.

Most of the above information is contained in an article by Mr. Roger Morris in the *New* (→ p. 5)

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԾ
24 ԱՊՐԻԼ 1915-Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆ Է՛
ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԱՅՍ
ՕՐԵՐՈՒՆ ՍԱՐՔԱԾ
ԻՐԱՔԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԻՆԻԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԷԺ ՈՒՐԲԵՆԵԱՆ)

ՈՒ Կ՛ԻՅՆԱՅ ԱՅՆ, ՈՐ ԿԸ ԾՆԿԷ ՎԱԽՈՎ
ՋԻ ԹՈՒՐՆ ԱԻԵԼԻ ԱՐԴԱՐ Է ԽԱԶԷՆ
ՋԻ ԿԵԱՆՔՆ ԱՆՈՆՑ Է ՄԻԱՅՆ ՈՐ ՔԱ՛Ջ ԵՆ,
ԱՆՈՆՑ ՈՐ ԿԱՊՐԻՆ ՈՒՐԻՇԻՆ ՄԱՀՈՎ...:
«Զանգակներ, Զանգակներ» 1909 Ռուբէն Սեւակ
(Ռուբէն Սեւակ - երկեր- Անթիլիաս - էջ 171)

24 Ապրիլ 1915-ի ցեղասպանութենէն հրաշքով վերապրող հայերը սրտանց կը հաւատային, թէ՛ «Այս հրէշային ցեղասպանութիւնը կատարող թուրքերը անպայման պիտի պատժուէին և Մեծն Աստուած՝ անոնց պատիժը պիտի տար»:

Եւ այսօր, 1915-ի ցեղասպանութենէն 88 տարիներ յետոյ, թուրքերը ո՛չ թէ պատժուած, այլ՝ ընդհակառակը, յունական և հայկական հայրենի հողերուն վրայ 70 միլիոնոց թուրքիա մը մէջտեղ բերած են: Եւ «Զաղաքակիրթ» կոչուող արեւմտեան պետութիւններուն զինակիցն են, և մինչեւ այսօր կը շարունակեն նորանոր ողբերգութիւններ գործել:

Խեղճ հայերը չէին գիտեր, թէ Ռուբէն Սեւակին ըսածին պէս՝ «ԹՈՒՐՆ ԱԻԵԼԻ ԱՐԴԱՐ Է ԽԱՉԷՆ»

Եւ իրաւունքը միայն՝ զօրաւորինն է:

Եւ «Արդարութիւն», «Մարդկութիւն», «Խիղճ» ըսուած բառերը, իրականութեան հետ կապ չունեցող երազային խօսքեր են:

**

Այս օրերուն, հրեաներուն կողմէ նահատակուած Յիսուսին խաչելութեան պատմութիւնը պիտի յիշատակուի քրիստոնէական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Եւ այս տարի, բացառաբար, Յիսուսի նահատակութիւնը և 24 Ապրիլ 1915-ի Հայ Ազգին նահատակութիւնը նոյն օրերուն պիտի ոգեկոչուին:

Շատ անգամ ըսած ենք՝ «Եթէ երեկուան, այսօրուան և վաղուան աշխարհի պատմութիւնը լաւ հասկնալ կ'ուզէք, կարդացէք և ուսումնասիրեցէք Յիսուսին խաչելութեան պատմութիւնը»:

Խնդիրը՝ «Հաւատացեալ ըլլալու կամ չըլլալու հարցը» չէ:

Այլ՝ կրօնական եղելութիւն մը մեկնաբանելու հարցն է:

Եւ մենք, Ռուբէն Սեւակի իր «Յիսուսի Կեանքը» ուսումնասիրութեան մէջ ըսածին պէս՝ «Դուն մարդ էիր, Զեզի Աստուած ըրին» գաղափարին հետեւելով կը հաւատանք, թէ Յիսուս, հրեաներուն քով քիչ գտնուող առաքինութիւններով բարի և արդար «Մարդ» մըն էր պարզապէս:

Եւ հրեաները, Յիսուսին գաղափարները վնասակար նկատեցին իրենց կրօնին, իրենց «դրամին» և իրենց ապագայի ծրագիրներուն համար: Եւ ամէն տեսակ սուտեր յօրինեցին, տեսակ տեսակ սադրանքներ կատարեցին և անհաւատալի ամբաստանութիւններ վերագրեցին Յիսուսին: Եւ այս սուտ ամբաստանութիւններով զինք դատարան յանձնեցին որ պատժեն:

Դատաւոր Պիղատոսը «յանցանք» մը չգտաւ Յիսուսին քով:

Բայց հրեաները, հակառակ Պիղատոսին «Յիսուսը անմեղ է» որոշումին, ամբոխավարութեամբ և վայրագութեամբ ստիպեցին, որ Հրեայ կրօնապետները՝ իրենց դատաստան սարքեն որ մահուան դատապարտուի Յիսուս:

Եւ հրեաները խաչեցին Յիսուսը զինք ամենածանր անարգանքներու և չարչարանքներու ենթարկելով:

Կարդացեք Աւետարանի մէջ Յիսուսին դատավարութեան և խաչելութեան մանրամասնութիւնները:

Եւ հոն պիտի տեսնէք Իրաքի ողբերգութեան սկիզբի օրէն մինչեւ այսօրուան գրեթէ նոյն սադրանքները, նոյն սուտերը և նոյն սուտ ամբաստանութիւնները:

Ի՞նչ էր Ամերիկային ամբաստանութիւնները Իրաքի դէմ: Իբր թէ Իրաքը, «Վտանգաւոր Ջէնքեր» ուներ:

Մասնագէտները ամիսներով փնտռեցին և բան մը չգտան:

Եւ Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդը (Պիղատոսի նման) Իրաքը յանցաւոր չգտաւ և ամերիկացիներուն պահանջած Իրաքի դէմ պատերազմի որոշումը չտուաւ: Բայց նաեւ չարգիլեց (կամ չկրցաւ) նախաշարձակումը:

Իսկ ամերիկացիները, Յիսուսը խաչելու որոշում տուող Հրեայ ռաբբունապետներուն նման, Իրաքի դէմ պատերազմի որոշում տուին:

Եւ ամերիկացիները իրենց դժոխային և արդիական զէնքերով քանդեցին Իրաքը:

Ի՞նչ մեծ յաջողութիւն: 12 տարիներէ ի վեր շրջափակման մէջ եղող հիւանդ և սկար Իրաքը՝ աշխարհի ամենամեծ զինուորական ուժը ունեցող ամերիկացիները, իրենց շատ հեռուներէ արձակած դժոխային ռումբերով քանդիչ գործը կատարելէ յետոյ, հրասայլերով խուժեցին ներս և գրաւեցին աւերակ դարձած Իրաքեան քաղաքները:

Բայց ո՞ր էին Իրաքին ունեցած «Վտանգաւոր Ջէնքերը», որոնց գոյութիւնը Ամերիկան պատրուակ դարձուցած էր Իրաքի վրայ յարձակելու համար:

Ամերիկացիները խոստովանեցան որ, «մինչեւ հիմա, բան մը չեն գտած, բայց պիտի գտնեն եղեր»:

Այո, ամերիկացիները Ամերիկայէն պիտի բերեն այդ զէնքերը Իրաք, և "EVRE-KA" - գտանք պիտի ըսեն:

Ասիկա շատ փոքր սադրանք մըն է՝ Ամերիկեան հետախուզական դաւադիր կազմակերպութեան՝ Սի. Այ. Էյ.ի համար:

* * *

Ամերիկացիներուն Իրաքի դէմ մղած ցեղասպանութեան համազօր այս պատերազմին դէմ, աշխարհի ամէն կողմը ի բացառեալ Իսրայէլէ] ցոյցեր կը կատարուին:

Եւ այս ցոյցերուն մէջ, ցուցանակներու վրայի գրութիւններով, շատ ծանր ամբաստանութիւններ կը կատարուին Ամերիկային և մանաւանդ Պուշ-ին դէմ:

Բայց, մեզի համար, ամէնէն զգայացունց ցոյցերը կատարուեցան երկու օր առաջ, Պոլսոյ մէջ (Անհաւատալի՛ բայց իրականութիւն է):

13 Ապրիլ 2003-ին, Պոլսոյ, Ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ, լաչակաւոր հարիւրաւոր թուրք կիներ, Ամերիկեան «բարբարոսութեան» դէմ ցոյց կատարեցին:

Եւ ամէն մէկ լաչակաւոր կնկայ ձեռքը նոյն արձանագրութիւնը կրող ցուցանակներ կային՝ "AMERIKANIZME HAYIR" (Ամերիկանիզմին՝ ոչ):

Թրքերէն չգիտցող մէկու մը համար, այս՝ հակա-Ամերիկեան պարզ լոզունգ մըն էր: Սակայն, լաչակաւոր թուրք ցուցարար կիները «բառախաղ» մը ըրած էին: "AMERIKANIZME HAYIR" բառին մէջտեղը գտնուող երեք տառերը՝ KAN-ը շատ մեծ տառերով գրուած էին: Որովհետեւ, թրքերէն KAN-ը արիւն ըսել է:

Եւ ցուցանակներուն վրայ, KAN բառէն հոսող արիւնի նշաններ գծագրուած էին:

Պոլսոյ մէջ, Ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ ցոյց ընող այս լաչակաւոր կիները, տարիներէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ, շատ տխուր հռչակ մը ունին:

Այս կիները մայրերն են Ամերիկացիներուն՝ հրամանով, նախագահ Էվրէնի և անկէ ետք եկած թուրք բռնապետներու կողմէ չարչարանքներով սպաննուած հազարաւոր թուրք, քիւրտ ու նաեւ հայ ծախակողմեան ուսանողներուն:

Այս սգակիր մայրերը, տարիներէ ի վեր, ցոյցեր կը կատարեն Պոլսոյ կեդրոնական հրապարակներուն վրայ և իրենց սպաննուած զաւակներուն համար արդարութիւն կը պահանջեն:

Եւ հիմա ալ այս վշտակիր մայրերը, բուն յանցաւորներուն՝ ոճրագործ Ամերիկացիներուն դէմ, այս շատ խորհրդաւոր ու իմաստալից պաստառներով իրենց ցաւը և ոխը յայտնեցին:

* *

24 Ապրիլ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, խորքին մէջ, ի՞նչ տարբերութիւն ունի Յիսուսի

խաչելութեան ոճրագործութենէն և նաեւ վերջնագոյնին՝ իրաքեան պատերազմի ողբերգութենէն:

Իրականութեան մէջ՝ երեք եղելութիւններուն մէջ ալ կը տեսնենք գրեթէ նոյն սուտերը, նոյն սադրանքները:

Վերադառնանք հայկական ցեղասպանութեան ողբերգութեան: Ի՞նչ էր պատըրլակը 24 Ապրիլ 1915-ով, Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ սկսած հայերուն տեղահանութեան:

Թուրքերուն տուած անհեթեթ պատճառաբանութիւնը հետեւեալն է՝ «ՀԱՅԵՐԸ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾՐՋԱՆԻՆ, ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷԻՆ ԵՂԵՐ»:

Ենթադրենք, որ Ռուսիոյ սահմանամերձ քաղաքները՝ Էրզրումի և նման վայրերու մէջ հայերը կրնային օգնել Ռուսերուն յառաջացումին: Բայց, անկէ դուրս՝ Անաթոլիոյ մէջ բնակող և մինչեւ Թրակիոյ արեւմտեան ծայրը գտնուող Էտիրնէի հայերը ինչպէ՞ս կրնային օգնել Ռուսերուն:

Եւ թուրքերը, Վանէն մինչեւ Էտիրնէ՝ բոլոր հայերը տեղահանութեան և աքսորի ենթարկեցին, իրենց միակ և անժխտելի նպատակով՝ ցեղասպանութեան ենթարկելու համար հայ ազգը:

Եւ իրենց այս պատճառաբանութեան սուտ և անարդար ըլլալուն ամենէն համոզիչ ապացոյցը այն է որ, 24 Ապրիլ 1915-էն մինչեւ պատերազմին վերջը, Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայերը գրեթէ ոչ մէկ ապստամբութիւն և նոյնիսկ ընդդիմութիւն կատարեցին:

Աւելի ցաւալի է ըսելը թէ՛ ոչխարներու պէս, գրեթէ բոլորն ալ, վայրագ թուրքերուն զոհը եղան:

* *

« Ն Ա Յ Ի Ր Ի » ի 1-1-2003 « Բացառիկ » թիւէն սկսեալ, կը ջանանք տալ հայկական ցեղասպանութեան խորհրդանիշը եղող՝ հայ մտաւորականներուն 24 Ապրիլ 1915-ից նահատակութեան պատմութիւնը: Եւ մասնաւորապէս՝ Ռուբէն Սեւակի և ընկերներուն նահատակութեան ողբերգութիւնը:

Թուրքերը տեղահանուած հայ աքսորեալներուն համար, սուտ պատճառաբանութիւն մը առաջ քշելով կ'ըսեն, թէ հայերը, աքսորի ճամբուն վրայ, հիւանդութեան մահացած են:

Նոյն սուտերը կը տեսնենք Ռուբէն Սեւակի և ընկերներուն նահատակութեան եղելութեան մէջ:

Ռուբէն Սեւակին կինը գերմանուհի ըլլալուն, իր մօր և հօրը հետ շատ մը դիմումներ կատարած են Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան մօտ իրենց փեսան՝ Ռուբէն Սեւակը աքսորէն ազատելու համար:

Այս պատճառաւ Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատունը իր հերթին, շատ մը միջամտութիւններ կատարած է թրջական կառավարութեան մօտ նախ (իբր թէ) աքսորէն ետ բերելու համար Ռուբէն Սեւակը, իսկ անոր նահատակութենէն յետոյ ալ՝ մահուան պարագաները ստուգելու համար:

« Ռուբէն Սեւակի անուան Յիշատակի Տուն » ին մէջ, նահատակին արխիւին մաս կը կազմեն 1915-ին, Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան կողմէ. Լոզան՝ Ռուբէն Սեւակի աներոջ և Ռ. Սեւակին կնոջ ուղարկուած երկու ծանուցագիր նամակներ:

Այս նամակներուն գերմաներէն բնագիրը և հայերէն թարգմանութիւնը կը հրատարակենք իբր պատմական փաստաթուղթ, առաջին անգամ ըլլալով. « Ն Ա Յ Ի Ր Ի » ի մէջ:

Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան կողմէ Բերա-էն 15 Սեպտեմբեր 1915-ից Լոզան՝ Ռուբէն Սեւակին աներոջ՝ FRANZ APELL-ին ուղարկուած գերմաներէն նամակին մէջի, և Ռուբէն Սեւակի վերաբերեալ մասին թարգմանութիւնը՝

Գերման Կայսերական Դեսպանատուն
Բերա, 15 Սեպտեմբեր 1915.

Յարգարժան Պարոն Ֆրանց Աբէլ.

... Ինչ կը վերաբերի ձեր բժիշկ Չիլինկիրեան կոչուող փեսին հարցին, անպայման Տիկին Աբէլի ճամբով տեղեակ եղած էք, թէ վերը անունը նշուող անձը, Օգոստոսի վերջաւորութեան, Չանդըրը-էն Անկորա գացող ճամբուն վրայ, ոճրագործներու ձեռքով սպաննուած է:

Գերման Կայսերական դեսպանատունը այս հարցին այս տեսակ տխուր վերջաւորութիւն մը ունեցած ըլլալուն համար, իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ և Կայսերական հիւպատոսարանին հետ գործակցաբար, Տիկին Աբէլին, իր աղջկան և իր թոռնիկներուն հետ անվտանգ Գերմանիա վերադարձնից ապահոված է:

Կ'ուզեմ նաեւ աւելցնել, թէ բարձրագոյն դռնէն ստացուած տեղեկութեան համեմատ, ոճրագործներուն չորսը, որոնց զոհը եղած էր ձեր փեսան, ձերբակալուած են և միւսներուն հետապնդումը կը շարունակուի:

Դեսպանատան Պատասխանատու՝ [ստորագ.]

8-12-1915 Թուակիր՝

Ռուբէն Սեւակին կնոջ ուղղուած գերմաներէն նամակը:

« Գերման Կայսերական Դեսպանատուն Թիւ 10860 Բերա, 8 Դեկտեմբեր 1915 Տիկ. Լէլէն (Ժաննի) Չիլինկիրեան, Լոզան

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶՕՆԵՆՔԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԾ
24 ԱՊՐԻԼ 1915-Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆ Է՛
ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԱՅՍ
ՕՐԵՐՈՒՆ ՍԱՐՔԱԾ
ԻՐԱՔԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

ՈՒ Կ'ԻՅՆԱՅ ԱՅՆ, ՈՐ ԿԸ ԾՆԿԷ ՎԱՄՈՎ
ՋԻ ԹՈՒՐՆ ԱԻԵԼԻ ԱՐԴԱՐ Է ԽԱԶԷՆ
ՋԻ ԿԵԱՆՔՆ ԱՆՈՆՑ Է ՄԻԱՅՆ ՈՐ ՔԱ՛Չ ԵՆ,
ԱՆՈՆՑ ՈՐ ԿԱՊՐԻՆ ՈՒՐԻՇԻՆ ՄԱՀՈՎ....:

« Զանգակներ, Զանգակներ » 1909 Ռուբէն Սեւակ
(Ռուբէն Սեւակ - երկեր - Անթիլիաս - էջ 171)

24 Ապրիլ 1915-ի ցեղասպանութենէն հրաշքով վերապրող հայերը սրտանց կը հաւատային, թէ՛ «Այս հրէշային ցեղասպանութիւնը կատարող թուրքերը անպայման պիտի պատժուէին և Մեծն Աստուած՝ անոնց պատիժը պիտի տար»:

Եւ այսօր, 1915-ի ցեղասպանութենէն 88 տարիներ յետոյ, թուրքերը ո՛չ թէ պատժուած, այլ՝ ընդհակառակը, յունական և հայկական հայրենի հողերուն վրայ 70 միլիոնոց թուրքիա մը մէջտեղ բերած են: Եւ «Զաղաքակիրթ» կոչուող արեւմըտեան պետութիւններուն զինակիցն են, և մինչեւ այսօր կը շարունակեն նորանոր ողբերգութիւններ գործել:

Խեղճ հայերը չէին գիտեր, թէ Ռուբէն Սեւակին ըսածին պէս՝ «ԹՈՒՐՆ ԱԻԵԼԻ ԱՐԴԱՐ Է ԽԱՉԷՆ»:

Եւ իրաւունքը միայն՝ զօրաւորինն է:

Եւ «Արդարութիւն», «Մարդկութիւն», «Խիղճ» ըսուած բառերը, իրականութեան հետ կապ չունեցող երազային խօսքեր են:

Այս օրերուն, հրեաներուն կողմէ նահատակուած Յիսուսին խաչելութեան պատմութիւնը պիտի յիշատակուի քրիստոնէական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Եւ այս տարի, բացառաբար, Յիսուսի նահատակութիւնը և 24 Ապրիլ 1915-ի Հայ Ազգին նահատակութիւնը նոյն օրերուն պիտի ոգեկոչուին:

Շատ անգամ ըսած ենք՝ «Եթէ երեկուան, այսօրուան և վաղուան աշխարհի պատմութիւնը լաւ հասկնալ կ'ուզէք, կարդացէք և ուսումնասիրեցէք Յիսուսին խաչելութեան պատմութիւնը»:

Խնդիրը՝ «Հաւատացեալ ըլլալու կամ չըլլալու հարցը» չէ:

Այլ՝ կրօնական եղելութիւն մը մեկնաբանելու հարցն է:

Եւ մենք, Ռուբէն Սեւակի իր «Յիսուսի Կեանքը» ուսումնասիրութեան մէջ ըսածին պէս՝ «Դուն մարդ էիր, Զեզի Աստուած ըրին» գաղափարին հետեւելով կը հաւատանք, թէ Յիսուս, հրեաներուն քով քիչ գտնուող առաքինութիւններով բարի և արդար «Մարդ» մըն էր պարզապէս:

Եւ հրեաները, Յիսուսին գաղափարները վնասակար նկատեցին իրենց կրօնին, իրենց «դրամին» և իրենց ապագայի ծրագիրներուն համար: Եւ ամէն տեսակ սուտեր յօրինեցին, տեսակ տեսակ սադրանքներ կատարեցին և անհաւատալի ամբաստանութիւններ վերագրեցին Յիսուսին: Եւ այս սուտ ամբաստանութիւններով զինք դատարան յանձնեցին որ պատժեն:

Դատաւոր Պիղատոսը «յանցանք» մը չգտաւ Յիսուսին քով:

Բայց հրեաները, հակառակ Պիղատոսին «Յիսուսը անմեղ է» որոշումին, ամբոխավարութեամբ և վայրագութեամբ ստիպեցին, որ Հրեայ կրօնապետները՝ իրենց դատաստան սարքեն որ մահուան դատապարտուի Յիսուս:

Եւ հրեաները խաչեցին Յիսուսը զինք ամենածանր անարգանքներու և չարչարանքներու ենթարկելով:

Կարդացէք Աւետարանի մէջ Յիսուսին դատավարութեան և խաչելութեան մանրամասնութիւնները:

Եւ հոն պիտի տեսնէք Իրաքի ողբերգութեան սկիզբի օրէն մինչեւ այսօրուան գրեթէ նոյն սադրանքները, նոյն սուտերը և նոյն սուտ ամբաստանութիւնները:

Ի՞նչ էր Ամերիկային ամբաստանութիւնները Իրաքի դէմ: Իբր թէ Իրաքը, «Վտանգաւոր Ջէնքեր» ունէր:

Մասնագէտները ամիսներով փնտռեցին և բան մը չգտան:

Եւ Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդը [Պիղատոսի նման] Իրաքը լանցաւոր չգտաւ և ամերիկացիներուն պահանջած Իրաքի դէմ պատերազմի որոշումը չտուաւ: Բայց նաեւ չարգիլեց [կամ չկրցաւ] նախալարծակումը:

Իսկ ամերիկացիները, Յիսուսը խաչելու որոշում տուող Հրեայ ռաբբունապետներուն նման, Իրաքի դէմ պատերազմի որոշում տուին:

Եւ ամերիկացիները իրենց դժոխային և արդիական զէնքերով քանդեցին Իրաքը:

Ի՞նչ մեծ յաջողութիւն: 12 տարիներէ ի վեր շրջափակման մէջ եղող հիւանդ և տկար Իրաքը՝ աշխարհի ամենամեծ զինուորական ուժը ունեցող ամերիկացիները, իրենց շատ հեռուներէ արծակած դժոխային ռումբերով քանդիչ գործը կատարելէ յետոյ, հրասայլերով խուժեցին ներս և գրաւեցին աւերակ դարձած իրաքեան քաղաքները:

Բայց ո՞ր էին Իրաքին ունեցած «Վտանգաւոր Ջէնքերը», որոնց գոյութիւնը Ամերիկան պատրուակ դարձուցած էր Իրաքի վրայ յարձակելու համար:

Ամերիկացիները խոստովանեցան որ, «մինչեւ հիմա, բան մը չեն գտած, բայց պիտի գտնեն եղեր»:

Այո, ամերիկացիները Ամերիկայէն պիտի բերեն այդ զէնքերը Իրաք, և "EVREKA" - գտանք պիտի ըսեն:

Ասկա շատ փո՛քր սադրանք մըն է՝ Ամերիկեան հետախուզական դաւադիր կազմակերպութեան՝ Սի. Այ. Էյ.ի համար:

Ամերիկացիներուն Իրաքի դէմ մղած ցեղասպանութեան համազօր այս պատերազմին դէմ, աշխարհի ամէն կողմը [ի բացառեալ Իսրայէլէ] ցոյցեր կը կատարուին:

Եւ այս ցոյցերուն մէջ, ցուցանակներու վրայի գրութիւններով, շատ ծանր ամբաստանութիւններ կը կատարուին Ամերիկային և մանաւանդ Պուշ-ին դէմ:

Բայց, մեզի համար, ամէնէն զգայացունց ցոյցերը կատարուեցան երկու օր առաջ, Պոլսոյ մէջ [Անհաւատալի՛ բայց իրականութիւն է]:

13 Ապրիլ 2003-ին, Պոլսոյ Ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ, լաչակաւոր հարիւրաւոր թուրք կիներ, Ամերիկեան «բարբարոսութեան» դէմ ցոյց կատարեցին:

Եւ ամէն մէկ լաչակաւոր կնկայ ձեռքը նոյն արձանագրութիւնը կրող ցուցանակներ կային՝ "AMERIKANIZME HAYIR" [Ամերիկացիզմի դէմ]:

Թրքերէն չգիտցող մէկու մը համար, այս՝ հակա-Ամերիկեան պարզ լոզունգ մըն էր: Սակայն, լաչակաւոր թուրք ցուցարար կիները «բառախաղ» մը ըրած էին: "AMERIKANIZME HAYIR" բառին մէջտեղը գտնուող երեք տառերը՝ KAN-ը շատ մեծ տառերով գրուած էին: Որովհետեւ, թրքերէն KAN-ը արիւն ըսել է:

Եւ ցուցանակներուն վրայ, KAN բառէն հոսող արիւնի նշաններ գծագրուած էին:

Պոլսոյ մէջ, Ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ ցոյց ընող այս լաչակաւոր կիները, տարիներէ ի վեր թուրքիոյ մէջ, շատ տխուր հռչակ մը ունին:

Այս կիները մայրերն են Ամերիկացիներուն՝ հրամանով, նախագահ Էվրէնի և անկէ ետք եկած թուրք բռնապետներու կողմէ չարչարանքներով սպաննուած հազարաւոր թուրք, քիւրտ ու նաեւ հայ ծախակողմեան ուսանողներուն:

Այս սգակիր մայրերը, տարիներէ ի վեր, ցոյցեր կը կատարեն Պոլսոյ կեդրոնական հրապարակներուն վրայ և իրենց սպաննուած զաւակներուն համար արդարութիւն կը պահանջեն:

Եւ հիմա ալ այս վշտակիր մայրերը, բուն յանցաւորներուն՝ ոճրագործ Ամերիկացիներուն դէմ, այս շատ խորհրդաւոր ու իմաստալից պաստառներով իրենց ցաւը և ոխը յայտնեցին:

* *

24 Ապրիլ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, խորքին մէջ, ի՞նչ տարբերութիւն ունի Յիսուսի

խաչելութեան ոճրագործութեան և նաեւ վերջնագոյնին՝ իրաքեան պատերազմի ողբերգութենէն:

Իրականութեան մէջ՝ երեք եղելութիւններուն մէջ ալ կը տեսնենք գրեթէ նոյն սուտերը, նոյն սադրանքները:

Վերադառնանք հայկական ցեղասպանութեան ողբերգութեան: Ի՞նչ էր պատըրլակը 24 Ապրիլ 1915-ով, Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ սկսած հայերուն տեղահանութեան:

Թուրքերուն տուած անհեթեթ պատճառաբանութիւնը հետեւեալն է՝ «ՀԱՅԵՐԸ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ, ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷԻՆ ԵՂԵՐ»:

Ենթադրենք, որ Ռուսիոյ սահմանամերձ քաղաքները՝ Էրզրումի և նման վայրերու մէջ հայերը կրնային օգնել Ռուսերուն յառաջացումին: Բայց, անկէ դուրս՝ Անաթոլիոյ մէջ բնակող և մինչեւ Թրակիոյ արեւմտեան ծայրը գտնուող Էտիրնէի հայերը ինչպէ՞ս կրնային օգնել Ռուսերուն:

Եւ թուրքերը, Վանէն մինչեւ Էտիրնէ՝ բոլոր հայերը տեղահանութեան և աքսորի ենթարկեցին, իրենց միակ և անժխտելի նպատակով՝ ցեղասպանութեան ենթարկելու համար հայ ազգը:

Եւ իրենց այս պատճառաբանութեան սուտ և անարդար ըլլալուն ամենէն համոզիչ ապացոյցը այն է որ, 24 Ապրիլ 1915-էն մինչեւ պատերազմին վերջը, Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայերը գրեթէ ոչ մէկ ապստամբութիւն և նոյնիսկ ընդդիմութիւն կատարեցին:

Աւելի ցաւալի է ըսելը թէ՛ ոչխարներու պէս, գրեթէ բոլորն ալ, վայրագ թուրքերուն զոհը եղան:

* *

* *

« ՆԱՅԻՐԻ » ի 1-1-2003 « Բացառիկ » թիւէն սկսեալ, կը ջանանք տալ հայկական ցեղասպանութեան խորհրդանիշը եղող՝ հայ մտաւորականներուն 24 Ապրիլ 1915-ին Գահատակութեան պատմութիւնը: Եւ մասնաւորապէս՝ Ռուբէն Սեւակի և ընկերներուն Գահատակութեան ողբերգութիւնը:

Թուրքերը տեղահանուած հայ աքսորեալներուն համար, սուտ պատճառաբանութիւն մը առաջ բերելով կ'ըսեն, թէ հայերը, աքսորի ճամբուն վրայ, հիւանդութենէ մահացած են:

Նոյն սուտերը կը տեսնենք Ռուբէն Սեւակի և ընկերներուն Գահատակութեան եղելութեան մէջ:

Ռուբէն Սեւակին կինը գերմանուհի ըլլալուն, իր մօր և հօրը հետ շատ մը դիմումներ կատարած են Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան մօտ իրենց փեսան՝ Ռուբէն Սեւակը աքսորէն ազատելու համար:

Այս պատճառաւ Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատունը իր հերթին, շատ մը միջամտութիւններ կատարած է թրջական կառավարութեան մօտ նախ՝ [իբր թէ] աքսորէն ետ բերելու համար Ռուբէն Սեւակը, իսկ անոր Գահատակութենէն յետոյ ալ՝ մահուան պարագաները ստուգելու համար:

« Ռուբէն Սեւակի անուան Յիշատակի Տուն »-ին մէջ, Գահատակին արխիւին մաս կը կազմեն 1915-ին, Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան կողմէ, Լոզան՝ Ռուբէն Սեւակի աներոջ և Ռ. Սեւակին կնոջ ուղարկուած երկու ծանուցագիր Գամակներ:

Այս Գամակներուն գերմաներէն բնագիրը և հայերէն թարգմանութիւնը կը հրատարակենք իբր պատմական փաստաթուղթ, առաջին անգամ ըլլալով. « ՆԱՅԻՐԻ » ի մէջ:

Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան կողմէ Բերա-էն 15 Սեպտեմբեր 1915-ին Լոզան՝ Ռուբէն Սեւակին աներոջ՝ FRANZ APELL-ին ուղարկուած գերմաներէն Գամակին մէջի, և Ռուբէն Սեւակի վերաբերեալ մասին թարգմանութիւնը՝

Գերման Կայսերական Դեսպանատուն
Բերա. 15 Սեպտեմբեր 1915.

Յարգարժան Պարոն Ֆրանց Աբել.

... Ինչ կը վերաբերի ձեր բժիշկ Չիլիկհիրեան կոչուող փեսին հարցին, անպայման Տիկին Աբելի ճամբով տեղեակ եղած էք, թէ վերը անունը նշուող անձը, Օգոստոսի վերջաւորութեան, Չանդըրը-էն Անկորա գացող ճամբուն վրայ, ոճրագործներու ձեռքով սպաննուած է:

Գերման Կայսերական դեսպանատունը այս հարցին այս տեսակ տխուր վերջաւորութիւն մը ունեցած ըլլալուն համար, իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ և Կայսերական հիւպատոսարանին հետ գործակցաբար, Տիկին Աբելին, իր աղջկան և իր թոռնիկներուն հետ անվտանգ Գերմանիա վերադարձնին ապահոված է:

Կ'ուզեմ նաեւ աւելցնել, թէ բարձրագոյն դռնէն ստացուած տեղեկութեան համեմատ, ոճրագործներուն չորսը, որոնց զոհը եղած էր ձեր փեսան, ձերբակալուած են և միւսներուն հետապնդումը կը շարունակուի:

Դեսպանատան Պատասխանատու՝ [ստորագ.]

8-12-1915 Թուակիր՝

Ռուբէն Սեւակին կնոջ ուղղուած գերմաներէն Գամակը:

« Գերման Կայսերական Դեսպանատուն » թիւ 10860 Բերա, 8 Դեկտեմբեր 1915 Տիկ. Լեյէն [Ժաննի] Չիլիկհիրեան, Լոզան

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԾ 24 ԱՊՐԻԼ 1915-Ի... (Շար. էջ 2-էն)

[Թրքական] ներքին նախարարության տուած տեղեկության համաձայն, ձեր հանգուցեալ ամուսինին գողցուած իրեղեններէն մէկ մասը վերագտնուած է և դատական իշխանութեան յանձնուած:

Այս իրեղեններուն մէջ կը գտնուին երկու մատանիներ և կոճակ մը:

Այս իրեղենները հոս՝ Պոլիս բնակող և ձեր փոխանորդագիրը ունեցող անճանաորութեան մը միջոցաւ, ձեզի պիտի յանձնուին:

Այս փոխանորդագիրը դուք կրնաք հայթայթել ձեր բնակած տեղւոյն հիւպատոսարանէն, վաւերացնելով նաեւ, նոյն հիւպատոսարանէն, որ հանգուցեալին ժառանգորդները դուք և ձեր երկու զաւակներն են:

Այս պատեհութեամբ [թրքական] ներքին գ. նախարարութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ ձեր ամուսինին և իր ճամբու ընկերներուն վրայ յարձակումը կատարուած է 15 [28] Օգոստոս 1915 թուականին:

Եւ ձեր ամուսինին մահը՝ փամփուշտի վերքի հետեւանքով յառաջ եկած է:

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆՆ ԴԵՍՊԱՆ [ստորագ.]

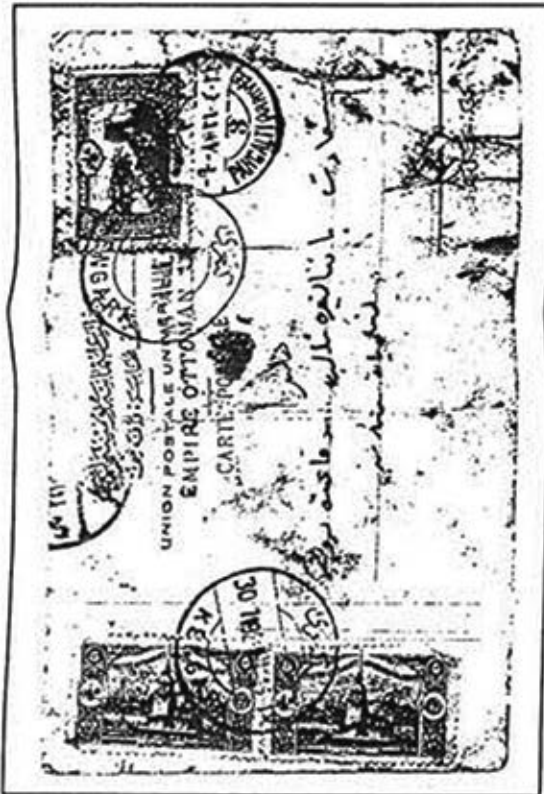
1.- Ռուբէն Սեւակին աներոջ ուղղուած նամակին մէջ կ'ըսուի, թէ՛ Ռուբէն Սեւակ, ոճրագործներու կողմէ սպաննուած է. որոնցմէ չորսը ձերբակալուած և միւսներուն հետապնդումը կը շարունակուի:

2.- Ռուբէն Սեւակին կնոջ ուղղուած նամակը մեզի համար շատ կարեւոր հանգամանք մ'ունի:

Այս նամակին մէջ կ'ըսուի, թէ Ռուբէն Սեւակին մահը հրացանի մը պատճառած վերքի հետեւանք է:

Ինչպէս որ դուք ալ նկատած էք, թէ՛ բոլոր հայկական վկայութիւններուն մէջ, Ռուբէն Սեւակին դաշոյններով սպաննուած ըլլալուն յիշատակութեան մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ:

Այստեղ, առաջին անգամ ըլլալով կը հրապարակենք նաեւ, 24 Ապրիլ 1915-ի տարեդարձին տխուր առթիւ, Ռուբէն Սեւակին Չանդըրը-ի քսորավայրէն Պոլիս՝ իր կնոջը ուղարկած բացիկ-նամակները:

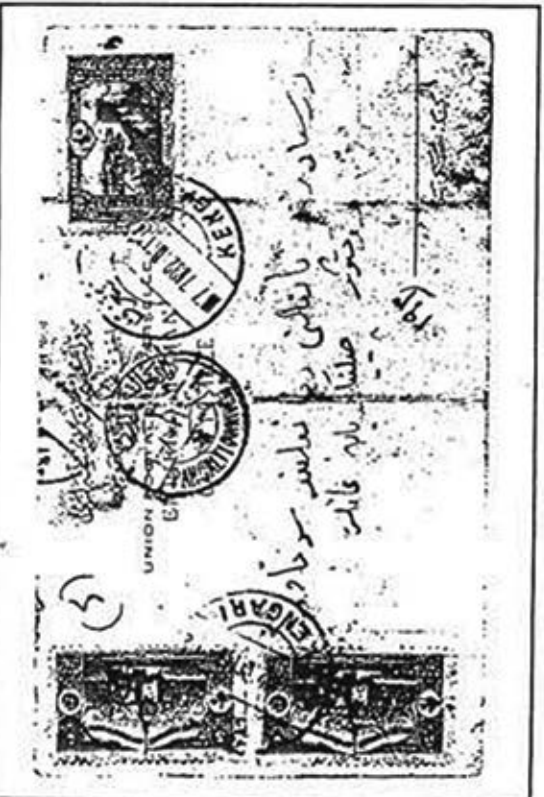

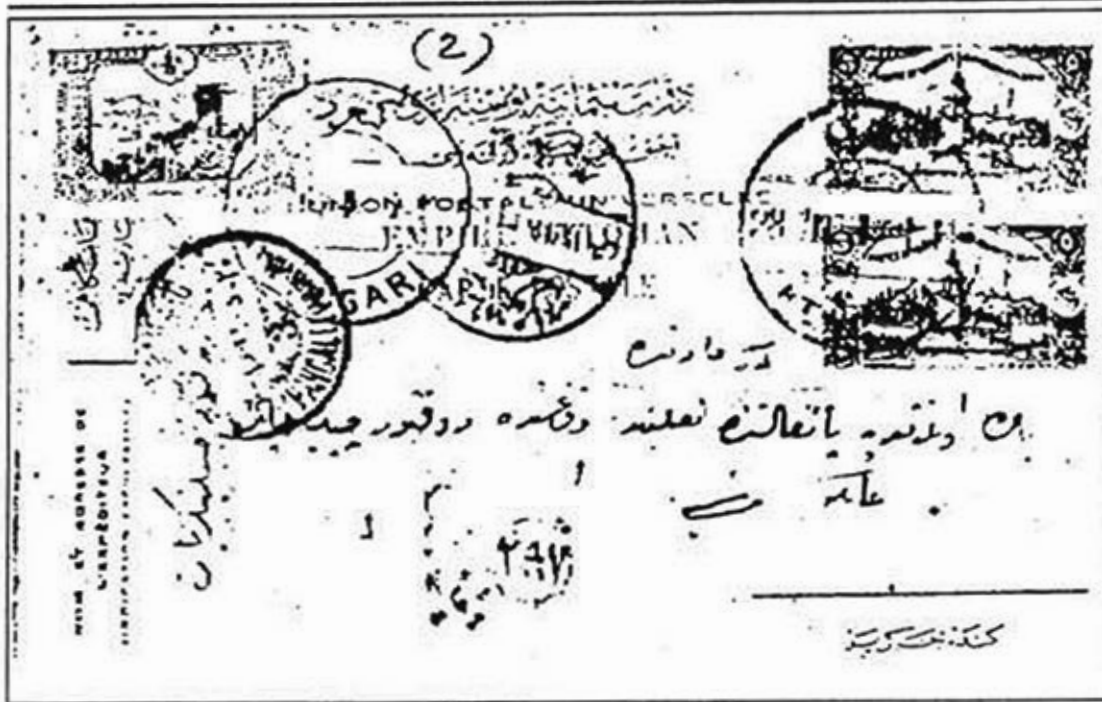
30-6-1915

Կեիք
Գրաբնուած է
Չանդըրը

Միրելիս.
 Այս երեքշաբթի օրը KENGURU [Չանդըրը] Հասայ, վեց օր ճամբորդու-
 թիւն ընելէ յետոյ: Հանգիստ եմ: Տօքթ. Տիւնանեանին Հետ նոյն շէնքին մէջ կը գտնուիմ:
 Տունին առջեւը պարտէզ և անտառ կայ: Ինծի Համար մի մտահոգուիք:
 Յուսամ որ, քիչ ժամանակ յետոյ, արդարութիւնը մէջտեղ կեկէ, և իրար կը միանանք:
 Միշտ նամակ գրեցէք:
 Հասցէս՝ KENGURU-ի մէջ՝ Տօքթ. Չիլինկիրեան:
 Ձեր նամակները ֆրանսերէն կրնաք գրել: Միայն Հասցէն թրքերէն պէտք է գրուի:
 Ինծի բժշկութեան գիրք մը ուղարկեցէք:
 Տղոցը աչքերէն կը Համբուրեմ:

Ամուսինդ՝ ROUPEN

Handwritten Persian text, likely a letter or official document, with some lines underlined. The script is in a cursive style typical of the early 20th century.

Կնիք
Գրաբնուած է
Չանդըրը

Պոլիս. Բանկայթի. «Նալպանտ» փողոց
քնակող բժիշկ Չիլինկիրեանի կնոջ.
դրկողը՝ բժիշկ Չիլինկիրեան -

Սիրելիս Չանդըրը 28-7-1915

Երէկ ապահովագրուած նամակնիդ
առի: Այսօր ալ Մէքի միջոցաւ 24 Յուլի-
սին, ձեր զրկած երեք ոսկին ալ առի: [...]

Կալաթայի վարժարանէն [Կեդրոնա-
կան] ամառուան արձակուրդի երկու ամ-
սըան ամսաթուակս եղող ինը ոսկին
գանձելով ինծի զրկեցէք: [...] Այստեղ
օդերը շատ տաք են: Առողուունէ մինչև
գիշեր Հիւանդներուն ետեւէն կը վազն:
Առողջութեանս մասին բնաւ մի մտահոգ-
ւիք. Հանգիստ եմ: Չեզի ամէն շաբաթ 3
քարտ կը գրեմ: Դուք ալ գոնէ շաբաթը
երկու նամակ զրկեցէք:

Վարուժանը ընտանիքէն նամակ
չստանար եղեր. ինծի տեղեկացուցէք:
Ամուսինդ՝ Ռուբէն

(→ էջ 4)

← Հասցէն՝ DER SAADET (Պոլսոյ մէջ) PANGALTI քաղամասը NALBANT փողոց:
Տօքթ. Չիլինկիրեան ընտանիքին.

Կնիք
Գրաբնուած է
Չանդըրը

Սիրելիս

Մէկ շաբաթէ ի վեր Չանդըրը կը գտնուիմ:
Հանգիստ եմ: Առողջութիւնս լաւ է:

Չեզի, մինչև Հիմա, Հեռագիր մը և բացիկ մը ուղարկեցի: Դուք ալ շաբաթը երկու
անգամ նամակ գրեցէք: Եթէ թրքերէն չէք կրնար գրել՝ Քրանսերէն գրեցէք:

Միլիվրի-ի մէջ, անցեալ տարի, ամառուան Հագուստ մը կարել տուած էի: Անիկա
paquet - post-ով ուղարկեցէք: LEOFED-ը գործողութիւն եղաւ:

Մայրդ Պոլիս եկաւ: Քու առողջութիւնդ լաւ է: Ասոնք անմիջապէս տեղեկացուր:
Քու և տղոց աչքերէն կը Համբուրեմ:

Հասցէս՝ KENGURU-ի մէջ Տօքթ. Չիլինկիրեան

RÜUPEN

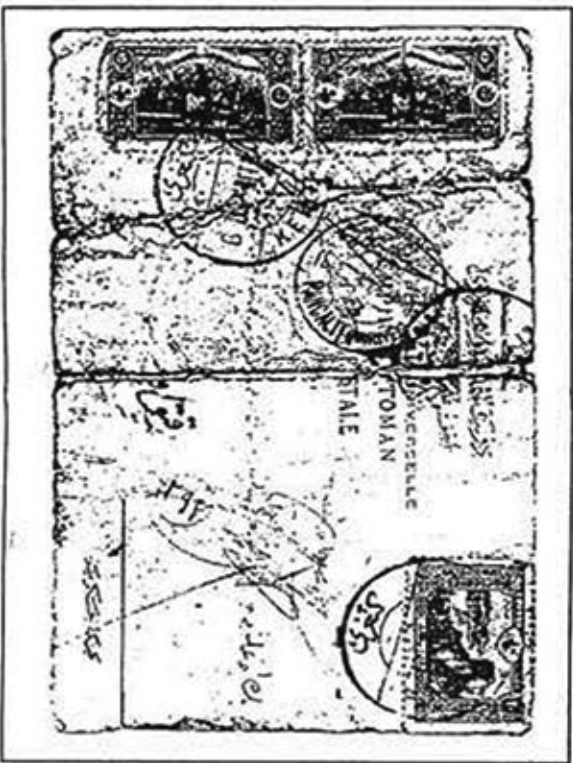
Կնիք
Գրաբնուած է
Զանդըրը

Հասցեն՝ DER SAADET (Պոլսոյ մէջ) PANGALTI Սուրբ Յակոբ
թաղամասը /
Տօքթ. Զիլիսնկիրեան ընտանիքին

3-8-1915

Սիրելիս
Ձեր ուղարկած Հեռագիրը ստացայ: Բայց, մինչև այս օրը, 3 ոսկին չեմ ստացած: Դրամ
ունիմ, շատ Հանգիստ եմ:
Ինձի Համար բացարձակ մի մտահոգութիւն: Զանդըրը-էն Պէյօղլու վերադարձող Տօքթ.
Տինանեանին Հետ ուղարկած նուէր Եւ նաև, իրեն Հետ, այժի մորթ մը ուղարկեցի:
LEOFED BEY-ին գործողութիւնը ինչպէ՞ս անցաւ. մայրիկիս ձեռքերէն կը Համբուրեմ:
Ոսկան էֆէնտի-ին (Մարտիկեան) յարգանքներս կը յայտնեմ. շատ բարեւներ:
Տղոցը աչքերէն կը Համբուրեմ:
Մասնաւոր բարեւներս կը յայտնեմ.

ROUPEN

Կնիք
Գրաքննուած է
Չանդրը

Սիրելի կինս.
Յիսուն օր եղաւ քեզմէ բաժնուելս:

6-8-1915

Քեզի շատ կարօտցայ. մայրիկիդ բարեւներս յայտնէ. ձեռքերէն կը համբուրեմ: Կը հաւատամ, թէ իմ գործիս համար ամէն տեսակ ձեռնարկները կատարած և բոլոր միջոցներուն դիմած է:

Քեզի շաբաթը անպայման 3 անգամ նամակ գրելովս հանդերձ, քեզմէ շաբաթը անգամ մը նոյնիսկ նամակ ստացած չըլլալս, ինձի ցաւ կը պատճառէ: Արդեօք պատճառը ի՞նչ է:

Արդեօք տղոցը հետ շատ զբաղա՞ծ ես: Եւ կամ անհանգիստ ես: Անգամ մը Տօքթ. Թորգոմեանին քննուելու գնայ և առողջութեանդ ուշադրութիւն ըրէ:

Ուղարկած POST-ի PAQUET-ը այսօր ստացայ և գոհ մնացի:

Այստեղ ցուրտերը սկսան: Հոն ինչպէ՞ս են օդերը: Յուսամ, որ Աստուծոյ օգնութեամբ, ձմեռ չեկած, կը տեսնուինք:

ROUPEN

Տօքթ. Զիլիմկիրեանի կողմէ

Կնիք
Գրաքննուած է
Չանդրը

Հասցէն՝ DER SAADET [Պոլսոյ մէջ] PANGALTI. Տօքթ. Զիլիմկիրեան
ընտանիքին. պարզ ապահովագրուած:

[15-8-1915]

Սիրելի կինս.

Ձեր գտնուած յարկաբաժինէն մի ելլէք: Որովհետեւ ես, սպայ ըլլալուս, տանտէրը ձեզի չի կրնար տունէն հանել:

Տունին վարձքն ալ մի աւելցնէք, և աւելի մի վճարէք:

Իմ..... ձեր և տղոց առողջութեան և կեցութեան համար պէտք եղած...

...իմ վերադարձս ապահովելու համար դիմեցէք: Անոնք իմ բարեկամք՝ Շէհմուզ պէլը շատ մօտէն կը ճանչնան. եւ իմ վերադարձիս համար երաշխաւոր կ'ըլլայ..... եւ ինձի Պոլիս առնել տայ:

Մասնաւորապէս քու առողջութեանդ համար շատ մտահոգ եմ:

Արդէն իմ առողջութիւնս ալ խանգարուեցաւ: Գրեթէ հիւանդ վիճակի մէջ եմ:

Այլեւս բարին ըլլայ:

ROUPEN

Ինչպես որ կը տեսնեք՝ բացիկները արաբատառ թրջերէն լեզուով գրուած են՝ գրաքննութեան պատճառաւ:

Այս արաբատառ թրջերէնով գրուած բացիկները վերծանեց՝ բժիշկ Շապուհ Կետիկը, որուն շնորհակալութիւն յայտնելը հոգեկան պարտք կը նկատենք: Եւ նաեւ, առաջին անգամ ըլլալով կը հրապարակենք՝

← 1.— Սիլիվրի-ի մէջ՝ տունը ուր ծնած է Ռ. Սեւակ, որուն առջեւ կ'երեւի Ռուբէն Սեւակի տղան՝ Լեւոն Չիլինկիրեանը, որուն 1959 թ.ին տարած էինք հօրենական գիւղը և իր հօր ծնած տան առջև նկարած:

2.— Ռուբէն Սեւակի Պոլսոյ մէջ, Յունիս 1914-էն մինչեւ Յունիս 1915 բնակած՝ Բանկայթը, «Նալպանդ» փողոց, Մավրորուլոսի շէնքին նկարը՝ այսօրուան վիճակով (կարելի է զանազանել Բ. յարկը «SARNY»- որ Ռ. Սեւակի յարկաբաժինն էր): →

Եւ Ռուբէն Սեւակ այս տունէն էր, որ 22 Յունիս 1915-ին, թուրք ոստիկաններուն կողմէ ձերբակալուելով Չանղըրը աքսորուած էր:

ԿԵԱՆՔԻՆ ԱՂԲԻԻՐԸ
ՅԻՍՈՒՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ԱՆՆԵՐՔԵԼԻ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ Է
 Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ Ա. ՔԷՆՅ. ՏԻԻԼԿԷՐԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԻ...

Այս երկու Յիսուսաբոլոր և աղամանդակոտ բառերը, որ կ'արտասանուիմ տարրում որոշ թուականի մը և օրում մը ըմբացքիմ ու իսպառ կը մոռցուիմ, պարզ ու անցողական մաղթամքի մը բնույթը պէտք չէ ունենայ:

Ան իրապէս, պատգամ մըն է յաներժութեամ խորքով ու իմաստով, որ պէտք է ժամանակի հոլովոյթիմ հետ հնչէ մեր ակամջներում և շահատրէ անձնիւր հաւատացեալի հոգիմ, միմչեւ իր յարութեամ օրը, որպէս աղբիւրը Առաջիմ Յարուցեալի կեանքիմ, որ Աստուածորդիմ, Քրիստոսն է:

Ո՛րքամ խրախուսական է Փրկչիմ հետագայ խօսքը ուղղուած, առանձնապէս ամէմ հաւատացեալի... Մի՛ վախճար, ես եմ առաջիմ ու մախամեծար Յարուցեալը և մշտնջենական կեանքի աղբիւրը, մահացայ ու հիմա կենդանի եմ, յափտեանս յափտեմից:

Քրիստոնէութեամ համար գոյութիմ չունի ԱՆԿԱՐԵԼԻ բառը: Նոր կրօնքիմ Հիմնադիրը, սիրոյ օրէնքիմ հակասող այդ բառը՝ դուրս հանեց բառարանէմ և յայտարարեց, թէ Աստուծոյ գերբնական զօրութեամ առջեւ՝ անյաղթելի խոչընդոտներ չկան:

Յաճախ մարդիկ իրենց կարողութեմ վեր ոստումներ կը կատարեն, անուանելի մպատակներ իրագործելու: Կը յաջողի՞մ...: Թերեւս այդ կամ ոչ: Շատ անգամ կը պատահի հակառակը: Հագի մպատակի մը ճամբում վրայ մախաքայլ մը յառաջացած, փորձութիւնը կը միջամտէ ու կը ջլատէ իր ուժերը, բանալով հոգիիմ դարպասները, որ հիասթափութիւնը ներս մտնէ և հաստատէ իր գահը:

Այսպիսի յուսահատ մահաց մը՝ չի պատահիր հաւատքով հարուստ հաւատացեալիմ: Ան գիտակից է իր ներքիմ ուժերու տարողութեամ և յամաօրէմ կը շարունակէ մաքառիլ Աստուծոյ Ամենակարողութեամ յենած, միմչեւ որ մպատակը յաջողութեամբ պսակուի ու կանգ առնէ ճաշագայթող հանգրուանի մը վրայ:

Մշմարիտ քրիստոնեան պայքարած է իր ամբողջ կեանքի ըմբացքիմ, որ անկեղծ ու պարկեշտ կեանք մը ապրի, միջակութիւններէ և բարոյական տկարութիւններէ վեր:

Ան՝ մախաքայլ մը չառած՝ իր իտէալի ճանապարհիմ վրայ, կը ծոխ ու կը խուզարկէ իր ներաշխարհը և ի՞նչ հակասութիւններ չի տեսներ իր էութեամ մթիմ ծալքերում մէջ, որոնք կը կարօտիմ հիմնական մաքրագործումի, մախ քամ իր շանքերում յումպէտս սպառումը: Կը տեսնէ շատ յտակ, իր հոգիիմ յատակը հսկայ վիմաքար մը, որ կը բարացուցէ եսականութիւնը՝ մեմատիրական անպարագրելի տարածքի մը վրայ:

Ամբառնալի քարեղէմ վիթխարի զանգուած մը, որ կը փակէ առաջիմութեամ մուտքիմ առջեւ բոլոր դարպասները ու միամամանակ կը թաղէ սէրը, կ'անդամալուծէ հաւատքը և կը փորձէ զրկել բարեպաշտ մարդը Աստուծոյ գեղանճանց լոյսէմ:

Այս ժայռահիստ վէմը՝ մարդում մէջ որջացած սնապարծութեամ զազանն է, որում պատճառած անքները չկրցան դպչիլ Փրկչիմ աստուածութեամ, բայց մահկանացու մարդը կը մնայ շղթայուած անոր կապարէ թելերում մէջ:

Յիսուսի Յարութեամ հրաշքը հիմնովիմ սարսեց Հոովմէական կայսրութիւնը: Յնցեց քահանայապետներու և դպիրներու կապարացած հեղինակութիւնը: Ալ՝ ոչ Յուդան կըրնայ մատնել, ոչ Պիղատոսը կըրնայ դատել, ոչ ալ հրեայ խումանը հեզմել ու մախատել:

Ան՝ փառաց Թագաւորն է հոգիներու աշխարհիմ: Իր պսակն է եկեղեցիմ, իր մարմնոյմ անդամներն են Քրիստոնեայ Աշխարհը իր բիւրատր հետետրոյններով:

Մահը՝ երբեք Քրիստոսի համար վախճան մը չեղաւ: Այլ՝ մահուան մէջ անգամ շարունակուեցաւ իր կեանքը: Առաքեալները խաչիմ վրայ՝ բեւեռեալ վարդապետիմ ափսոսալի պարտութիւնը տեսնելով, պահ մը յուսալքուեցան: Բայց յարութեմէմ յետոյ հաւատքով դիցազնացած, չվախցան խաչեալ ու թաղեալ Փրկիչը քարոզել:

Քրիստոս՝ իր յարուցած սիրոյ յեղափոխութեամբ յաղթական է, ոչ թէ այս վաղանցուն կեանքի պզտիկ պատմութեամ մէջ հերոսացած մահկանացուներու դասակարգէմ, այլ յաղթական է իր աստուածայիմ փառքով յափտեմաններու մէջ:

Ներկայ աշխարհի քառասայիմ թոհուրոհիմ մէջ, ամբարիշտներու յարուցած խժալուր ժխորը, անելի կը բիւրեղացնէ քրիստոնեայ մարդոց հաւատքը և առաւել՝ բերկրալից կը դարձնէ Յարութեամ Մեծ Աւետիսը: Հոգիներու անզուգական Առաջնորդը՝ թափուր գերեզման մը թողելով իր ետեւ, մեր ամէմօրեայ կեանքը վերածեց հոգեգրաւ տօնի մը և տուաւ տօներու գեղանճանց շարք մը, որ իր սիրոյ պատգամներով շնորհազարդ կեանք ապրիմը: Եւ մեր հողաբոյր կեանքիմ յաներժութեամ շողարձակում տալով, բարձրացուց մեզ երկրաքաղաքացիութեմէ երկնաքաղաքացիութիւն:

Ի՞նչ թիւ կը ներկայացնէիմ Յիսուսի աշակերտները, որ կրցան հիմ աշխարհը բարեշքել և բեկանել բոնապետութեամ ստրկայիմ շղթաները: Երկուտասան ձկնորսներ էիմ, անուս, անզօր ու անզէմ պայքարողներ: Բայց կրցան իրենց վարդապետիմ աստուածայիմ ուժիմ յենած սարսել մեղապարտ աշխարհը իր ընդերքներէմ և վերածնունդ տալ ամենադաժամ լուծերու տակ հիւծած ժողովուրդներու:

Տիեզերքի պատմութեամ մէջ առաջիմ ու մեծագոյմ յեղափոխութիւնն (Օտք՝ էջ 11)

**ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐ ԱՅՍՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ,
ՈՐԵՒԷ ԱԶԽԱՐՀԱԿԱՐԳ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ ՎԱՐԱԳՈՒՐԵԼՈՒ
ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ԴԱՏԻՆ
ԳԵՈՐԳ ՏԱՐՕՆԻ**

Աշուն էր, 1965 թուին, բնութեան կարմիր-դեղին երանգաւորումով՝ Ոսկի Աշուն, քաղաքամայր Երեւանի մէջ, երբ լուսաբորբ առաւտ մը, Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Պրն. Անդրանիկ Շահինեանի հետ, արժանազան վաստակաշատ գեղանկարիչ՝ Պրն. Մարտիրոս Մարեանի մտերիմ ունկնդրութեան:

Առաջին հանդիպումս էր հայկական գեղանկարչութեան տիտանին հետ:

Թոյլ տուաւ, անելի ծիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ ի՞նչ առաջարկեց ու պնդեց որ խօսիմ, արտայայտուիմ մեր Արեւմտահայերէն լեզուով: Պատմեմ, տեղեկութիւններ տամ Ափիւռքի հայութեան մասին, անոր իրավիճակին, գործող հայկական միաւորներուն, հայապահպանումի նուիրակա՛ն գոյամարտին մասին: Ափիւռքահայութեան առաջադրութիւններուն մասին:

Իր բնակարանին մէջ: Ուրախ կ'զգայի ինքզինքս, անոր համար, որ պաշտօնականութիւն չկար երեք գրուցակիցներուն միջև: Առաջին պահէն իսկ, յստակ էր արդէն, թէ մեզ իրարմէ բաժնող հեռաւորութիւններ չկային: Երբ կը խօսէի մեր եղենեան սերունդներուն մասին ու երբ՝ վստահեցուցի թէ մե՛նք, հայութեան նո՛ր սերնդականներս, մեր հայկականութիւնն ու մեր հայորդիի կազմաւորումը կը պարտինք մեզ ձեռք ա՛յդ սերունդներուն: Ի՞նչ է որ ընդմիջեց Պրն. Մարտիրոս Մարեան ու հարց տուաւ ինձի ներքին մղումին շեշտաւորումով.— Ծարօնի՛, ի՛նչ գիտես Ծարօն-Տուրուբերան հայաշխարհի մասին:»

Այստեղ, հիանալի օգնութեան հասաւ Պրն. Անդրանիկ Շահինեան ու ի՛նչ պատասխանեց.

— Վարպետ քա՛ն, ի՛նչ կրնայ գիտնալ, երբ ինք ճնշուղն ու զաւակն է Հա՛յ Ափիւռքին: Գիտէ այնքան, որքան ես, երբեմնի որբս, գիտեմ իմ ճնշավայրիս՝ Վանի մասին: Գիտեմք ինչ որ իմացեր ենք, կարդացեր ենք, Վանի մասին, Ծարօնի և Արեւմտ-Հայաստանի մասին: Ու իր պարագային, ինք «Ծարօնի» գրական անունը ընդունած է իր նախահայրերուն հայրենիքին յիշատակութեան համար:»

Հայութեան պատմութեամբ, մեր ժողովուրդին անցեալով, ներկայով ու ապագայով տազնապող հա՛յ արուեստագէտն էր Պրն. Անդրանիկ Շահինեանի ամբողջական յարգանքն ու ակնածանքը վայելող Պրն. Մարտիրոս Մարեան:

Ա՛յս եղաւ իրմէ, առաջին տպաւորութիւնս, երբ՝ երկարօրէն զիս լսելէ ու ինձի ուղղած իր հարցադրումը կատարելէ ետք, ի՛նչ սկսաւ խօսիլ ու մեզի ներկայացնել ոչ միայն իր ինքնակենսագրութիւնը, այլ, հաղորդակից դարձուց նաև մեզ իր հոգեկան ապրումներուն և իր ստեղծագործական ճախրաւքներուն:

Պատմեց հաղարտութեամբ, տեղ-տեղ, իր դէմքը խոռվող զգայնութեամբ, առանց սակայն կորսնցընելու իր ինքնավստահութիւնը.

— Քննի այդպէս է, ես ըսեմ թէ ի՛նչ գիտեմ Արեւմտ-Հայաստանի մասին:

... Համաշխարհային երկրորդ Պատերազմի ամէնէն դժուար օրերն էին: Ծակատագրական ու բախտորոշ օրեր: Բոլոր ծակատներու վրայ, կատաղի կռիւներ կը մղուէին: Նախաշարժակ զօրքերը հովանաւորող տէրութիւնները կը փորձէին հոգեբանականօրէն ընկճել Խ. Միութեան ժողովուրդները: Արտաքին աշխարհի լրատուութեան այդ օրերու ցանցաւ ցանցերը կը հրապարակէին անհիմն տարածայնութիւններ թէ ինկած են խորհրդային կարգ մը քաղաքներ ու շուտով հերթը կու գայ ուրիշներու:

Մենք հայերս, որ բոլոր ծակատներու ընդհարումներուն մասնակցող զաւակներ ունէինք, մտահոգուած էինք մեր հայկական Խորհրդային Հանրապետութեան գոյավիճակով, մի՛շտ նկատի ունենալով մեր սահմանները...: Մեզի, Հայաստանի մտաւորականութեան ու մշակոյթի գործիչներու, պարտականութիւն կ'իյնար բարձրացնելու կորովն ու տրամադրութիւնը մեր հայրենաբնակ ժողովուրդին: Հա՛րկ էր լաւատեսութիւն և անաւա՛նդ ինքնավստահութիւն ներշնչել անոնց:

Իւրաքանչիւր առաւտ կը յառաջանայի դէպի երեւանի կնդրոնամասը ու կը շրջէի հրապարակին վրայ:

Հնուէն-հնու կը դիտէի մե՛ր Արարատ սարը և ծա՛նր խորհրդածութիւններ կ'զբաղեցնէին միտքս:

Առաւտեան այս շրջագայութիւններու ընթացքին կը հանդիպէի վշտահար հայրերու ու մայրերու. սրտի ծանրակշիռ ծմլումով, անոնք ինձի կը պատմէին ծակատներէն իրենց ստացած մահագոյժ տեղեկութիւններուն մասին: Ամբողջ ուժովս կը ջանայի մխիթարել ու խրախուսել գիրները:

Կը սիրէի, մասնաւորապէս, իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրել այն ազգապա՛նծ պարտականութեան վրայ, թէ Մա՛յր հողի ու սեփական հայրենիքի պաշտպանութեան առաջնահերթ պարտաւորութիւնը հերոսական մարտչում կը պահանջէ մեզմէ, բոլորէս:

Նմանօրինակ կացութեան մէջ գաղափարը ունեցայ իրագործելու իւղաներկ կտաւ մը, զոր կարենայի ձօնել ծակատներու վրայ քաջաբար կռուող մեր զաւակներուն: Գեղանկարչական աշխատանքի եռոտանիս տարի ու զետեղեցի երեւանի հրապարակին վրայ: Հո՛ս է որ վերստին ձեռք առի վրձինս: Չէի սիրեր որ այս ստեղծագործութիւնս ողբերգութեան լաց ու կոծին, ծիչին ու ցասումին մէջ խեղդուի:

... Ա՛յն իմաստով ու ա՛յն հասկացողութեամբ, թէ մենք չենք մոռնար, չենք կրնար մոռնալ հայրենիքի պաշտպանութեան համար մաքառող, իրենց գերագոյնը տուող մեր զաւակները:

Ստեղծագործութեան կամքս կը զօրացնէր ո՛ղջ էութիւնս:

Յարաբերաբար կ'արժ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին, մարդկային պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու հոգեկան ներքին գոհունակութիւնը ունեցայ, նո՛յն այդ գոհունակութեան զգացումներով ապրեցայ:

... Հայաստանի բազմաւեսակ ճաղիկները, իրենց գեղատեսիլ երանգներով, մեր Ընթացք՝ էջ 111

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

"TURKLER ERMENILERLE YUZYILLARCA BERABER YASAMISLAR, BUNDAN SONRA DA TEKRAR BARIS İÇİNDE DOSTÇA YASASINLAR"

***"SENİNLE GÜLER YÜREGİM" BASLIKLI ÇOK KIYMETLİ KİTABIN YAZARI KEMAL YALCIN, YUKARDA BELİRTTİĞİMİZ SOZLERLE İÇTEN GELEN TEMENNİLERDE BULUNUYOR.

KEMAL YALÇININ SAMİMİYETİNDEN SÜPHE ETMİYE HAKKIMIZ YOK.

FAKAT ONUN BU BARIS ARZUSUNA, SU ERMENİ ATASÖZÜ İLE CEVAP VERMEK İSTİYORUZ.

"GİT ÖL, GEL SEVEYİM". BU ERMENİ ATASÖZÜNÜN İFADE ETTİĞİ FİKİR SU.

"BEN ÖLDÜKTEN SONRA, BENİ SEVİCEKMISSİN. NEYE YARAR?"

GEÇEN YAZIMIZDA DA BELİRTMİŞTİK. TÜRKLERİN SOVEN VE FASİST LİDERLERİ BİR KAÇ SENE ZARFINDA ERMENİLERİN 3000 SENELİK YURDU OLAN DOĞU ANATOLYADA VE OSMANLI İMPERATORLUGU HUDUDLARI İÇİNDE YASİYAN BUTUN ERMENİLERİ SOYKIRIMINA UGRATTILAR.

"TEKRAR BARIS İSİNDE DOSTÇA YASİYALIM" DUYORSUNUZ. TESEKKÜR EDERİZ.

FAKAT BUGÜN KAÇTANE ERMENİ KALDI, KI TÜRKLERLE BERABER YASASINLAR? YÜZYILLARCA BERABER YASADIK" DUYORSUNUZ.

YÜZYILLARCA DEĞİL. YALNIZ BİR KAÇ YÜZYİL. ERMENİLER ANATOLYANIN BINLERCE SENEDEN BERİ YERLİSİ.

TÜRKLER SONRADAN GELME. SALDIRGAN VE VAHSİ VE GÖÇEBE BİR ASİRET OLARAK İSGAL ETMİYE BASLADILAR ANATOLYA TOPRAKLARINI.

II YUZYILIN SONUNDA MANAZGERTTE BİZANSLILARI YENEREK ANATOLYA TOPRAKLARINA GİRDİLER.

TÜRKLERİN MİLLİ SAİRLERİ NAMIK KEMALIN DEDİCİNE KULAK VERİNİZ.

"CİHAN GIRANE BİR DEVLET ÇIKARDIK, BİR ASİRETTEN".

BİR ASİRETTİNİZ. BİR KAÇ YÜZYİL SONRA "İMPARATORLLIK" OLDUNUZ.

NASIL MI? ASARAK, KESEREK, SOYARAK. YERLİ AHALİYİ RUMU, ERMENİYİ KILIÇ ZORUYLA MÜSLUMAN YAPARAK.

BUGÜNKÜ TÜRKLER ESİKİ OSMANLILARDAN FARKLI MI?

HAYIR DAHA KÖTÜ.

VARLIK VERGİSİNİ 6-7 EYLÜL 1955 HADİSELERİNİ, 1974 KIBRIS FACİASINI YAPAN BU KIRAVATLI TÜRKLER.

BU BARBAR ZİHNİYETİN KURBANLARINDAN BİRİ DE SİZ DEĞİLMİSİNİZ? SAYIN KEMAL YANÇIN BEY.

BİR MÜDDET EVEL "SENİNLE GÜLER YÜREGİM" KİTABIMIZIN BINLERCESİNİ İSTANBULDA YUKARDAN GELEN EMİRLER PARÇA PARÇA ETTİREN BU SOVEN VE FASİST ZİHNİYET DEĞİL MİDİR.

TÜRKLER, ERMENİLERE KARŞI İSLEDİKLERİ SOYKIRIMI SUÇUNDAN DOLAYI CEZA LANDIRILMADIKLARI MÜDDETÇE, TÜRKİYE DENİLEN DEVLETİN FASİST ZİHNİYETİ HİÇ BİR ZAMAN DEĞİSMİYECEKTİR. **B. Q.**

ԿԵ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՅԱԾ. ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԴԱՐԵՐՈՎ ՄԻԱՍԻՆ ԱՊՐԵՐ ԵՆ, ԱՍԿԷ ԵՏՔ ԱԼ ՆՈՐԷՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՍԷՋ, ԹՈՂ ԲԱՐԵԿԱՍԱՐԱՐ ԱՊՐԻՆ»

«Հոգիս քեզմով կը խայտայ» վերնագրով շատ արժէքաւոր գիրքին հեղինակը՝ Քեմալ Եալչինը՝ վերը նշուած խօսքերով, շատ սրտագին մաղթանքներ կը կատարէ:

Քեմալ Եալչինին անկեղծութեան կասկածելու իրաւունք չ'ունինք:

Բայց իր այս խաղաղութեան փափաքին՝ հայկական հետեւեալ ասացուածքով պատասխան տալ կ'ուզենք. — «Գնա մեռի՛ր, եկու՛ր սիրեմ»: Այս հայկական ասոյթին մատնանշած գաղափարը հետեւեալն է. — «Իմ մահանալէս յետոյ, զիս պիտի սիրես եղբր: Ինչի՞ կը ծառայէ»: Մեր նախկին գրութեան մէջ ալ մատնանշած էինք՝

Թուրքերուն շօվէն և ֆաշիստ ղեկավարները, մէկ քանի տարուան ընթացքին, հայերուն 3000 տարուան հայրենիքը եղող Արեւելեան Անաթոլիոյ և ամբողջ Օսմանեան կայսրութեան տարածքին ապրող հայերը՝ ցեղասպանութեան ենթարկեցին:

Կրկին «խաղաղութեան մէջ բարեկամաբար ապրելու մաղթանքներ» կ'ընէ: Բայց այսօր քանի՞ հայ մնաց, որ թուրքերուն հետ միասին պիտի ապրին:

«Դարերով միասին ապրեցանք» կ'ըսէք: Դարերով՝ ոչ: Քանի մը հարիւր տարի միայն:

Հայերը՝ հազարաւոր տարիներէ ի վեր, Անաթոլիայի բնիկներն են:

Մինչդեռ թուրքերը «եկուորներ» են: Վայրենի, թափառական և բռնագրաւող ցեղախումբ ըլլալով խուճել սկսաք Անաթոլիոյ հողերը:

11-րդ դարուն վերջերը, Մանազկերտի մէջ, քիւզանդացիներուն յաղթելով մտաք Անաթոլիա:

Թուրքերուն լեզգային բանաստեղծը եղած Namik Kemal-ին ըսածներուն ուշադրութիւն ըրէք:

«Աշխարհակալ պետութիւն մը մէջտեղ բերինք ցեղախումբէ մը»: Ցեղախումբ մըն էիք միայն: Եւ քանի մը դարեր յետոյ, «կայսրութեան» վերածուցաք:

Ինչպէ՞ս կայսրութիւն եղաք, գիտէ՞ք: Սպաննելով, ջարդելով, կողոպտելով:

Բնիկ ժողովուրդները՝ յոյները և հայերը բռնի ուժով իսլամացնելով:

Այսօրուան Թուրքերը, հին Օսմանցիներէն տարբեր են: Ոչ, ընդհակառակը, աւելի վատ են:

Ունեւորութեան տուրքը, 6-7 Մեպտեմբեր 1955-ի դէպքերը, 1974-ի Կիպրոսի գրաւման ողբերգութիւնը կատարողները՝ այս «քրավաղով Թուրքերն» են:

Այս բարբարոսական մտայնութեան զոհերէն մէկն ալ դուք չէ՞ք, Յարգելի Պրն. Քեմալ Եալչին:

Միջոց մը առաջ, ձեր «Հոգիս քեզմով կը խայտայ» գիրքին հազարներով հատորները, Պոլսոյ մէջ, վերէն եկած հրամանով, կտոր-կտոր ընել տուողը այս շովէն և ֆաշիստ մտայնութիւնը չէ՞ր:

Մինչև այն ատենը, որ թուրքերը, հայերուն դէմ իրենց կատարած ցեղասպանութեան յանցանքով չպատժուին՝ այսօրուան Թուրքիա կոչուած պետութեան ֆաշիստական մտայնութիւնը երբեք պիտի չփոխուի:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ «ՍՏԱԽՕՍ»Ը
GEORGE W. BUSH

«ԻՐԱՔԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՄԵՆԱԿԱՐԵԻՈՐ
ՄԱՍԸ ՎԵՐՋԱՑԱԻ:
ՏԱՊԱԼԵՑԻՆՔ ՏԵՌՈՐԻՍՏ ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԸ, ՈՐ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԷՐ «ԱԼ ԲԱՅԻՏԱ»Ի ՀԵՏ»
1- ՄԱՅԻՍ 2003-ԶԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ՃՈՐՃ Վ. ՊՈՒԾ

ՍՈՒՏ ԿԸ ԽՕՍԻՔ ՊՐՆ. ՊՈՒԾ:
ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԳԻՏԷ, ՈՐ ՍԱՏՏԱՄ «ԼԱՅԻՔ»
ՄԸՆ ԷՐ, ՈՐ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԷՐ ՄՈԼԵՌԱՆԴ
ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ:

ՊԱՐՈՆ ՊՈՒԾ, ԴՈՒՔ ՀԻՄԱ, ԱՅՍ ՍՈՒՏԵՐԸ
ՉԳԵՑԷՔ ԵՒ ԸՍԷՔ՝ Ո՞ՒՐ ԵՆ ՍԱՏՏԱՄԻՆ
ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԲՆԱԶՆՁՄԱՆ ԶԷՆՔԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ
ՊԱՏՃԱՌԱԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀՈՉԱԿԵՑԻՔ ԻՐԱՔԻ
ԴԷՄ: ՎԵՐՋԵՐՄ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑԱՔ, ԹԷ ՄԻՆՉԵԻ
ՀԻՄԱ ՉԷՔ ԿՐՑԱԾ ԳՏՆԵԼ... ՈՐՈՎԼԵՏԵԻ ԻՐԱՔ
ԱՅՍ ՏԵՍԱԿ ԶԷՆՔԵՐ ՉՈՒՆԷՐ:
ԱՍՈՆՔ, ՉԵՐ ՍՈՒՏ ՊԱՏՐՈՒԱԿՆԵՐՆ ԷԻՆ,
ԻՐԱՔԸ ԳՐԱԻԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝
ԱՆՈՐ «ՓԵԹՐՈԼ»ԻՆ ՊԱՏՃԱՌԱԻ ԵՒ
Ի ԾԱՀ ԻՍՐԱՅԷԼԻ:
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Ճորճ Պուշ կրտսեր, 1 Մայիս 2003-ին, Զալիֆորմիոյ ծովափին 100 ջլմ. բացերը գտնուող «Արրահամ Լինքոլն» օդանաւակիրին վրայ, բոլոր ամերիկացիներուն ուղղուած ելոյթ մը կ'ունենայ:

Եւ մինչեւ հիմա իր ըսած պոչաւոր սուտերուն վրայ հետեւեալ ձաբոտութիւնները կ'աւելցնէ.

«Տապալեցինք տեռորիստ Սատտամ-ի վարչակարգը, որ կը գործակցէր «Ալ Զայիտա»ի հետ: Պատերազմին ամենակարեւոր մասը վերջացաւ: Բայց Իրաքի մէջ տեռորիզմին դէմ պատերազմը պիտի շարունակուի»:

Այս խելագար Պուշին մէկը պիտի չհարցնէ*, թէ «Ինչպէ՞ս այս տեսակ բացայայտ սուտեր կրնաք խօսիլ»: Ամէն մարդ գիտէ, թէ Սատտամ «լայիք» մըն էր, և ոչ մէկ կապ ունէր «Ալ-Զայիտա»ի մոլեռանդ իսլամներուն հետ: Ընդհակառակը՝ այս աղանդաւորներուն համար Սաւտտամը իրենց մեծագոյն թշնամիներէն մէկն էր:

Բայց երբ Ամերիկայի մէջ, և նոյնպէս աշխարհի գրեթէ մեծ մասին վրայ, լրատուութեան ցանցերը Սիոնիստներուն ձեռքն են, անոնք բոլոր իրականութիւնները, իրենց ուզածին պէս, կը ձեւափոխեն և ճերմակը սեւի կը վերածեն:

Կը կարծենք, թէ անպայման դուք ալ նկատած էք, TV-ի վրայ ներկայացուած յայտագիրներուն անիմաստ, ունայնամիտ և մանաւանդ՝ միայն SEX-ի, ոճրագործութեան և դժոխայից պատերազմներու վրայ հիմնուած ճիւղերը:

Այս բոլոր յայտագիրներուն բուն նպատակն է՝ մարդոց մտային կառոյցը խաթարել և մտածելու, տրամաբանելու կարողութիւնը տկարացնել, որ մարդիկ, TV-էն և լրատուութեան ցանցերէն տրուած բոլոր լուրերուն աչքերնին գոց հաւատան:

Ամերիկացիները տարիներով, Սատտամը որպէս հրէշ-բռնակալ ներկայացուցին: Մինչդեռ Սատտամ, շատ մը բռնակալներուն նման, ղեկավար մըն էր որ, ամերիկացիներուն սադրանքներով, 1979-ին իշխանութեան եկաւ, համայնավարները մաքրագործելու նպատակաւ: Եւ Սատտամ, տարիներով, ամերիկացիներուն ծրագիրները գործադրեց: Բայց երբ 1990-ին, Սովետ Միութիւնը կործանեցաւ, Սատտամին դերը և կարեւորութիւնը վերջ գտած էր ամերիկացիներուն համար: Եւ 1990-ին Սատտամ, կրկին ամերիկացիներուն սադրանքներով Զուէյթի ծուղակը ինկաւ: Այս պատրուակով Ճորճ Պուշ հօր Իրաքի դէմ սկսած պատերազմը և յետոյ՝ տարիներ տեւող շրջափակումը՝ Իրաքի ժողովուրդին շատ ցաւ պատճառեցին:

Բայց, քարիւղի եկամուտին շնորհիւ (հակառակ շրջափակումին), Սատտամ կրցաւ Իրաքը, որոշ չափով, բարօր մակարդակի վրայ պահել: Որովհետեւ Զարիւղը պետականացուած էր: Եւ օտար ընկերութիւններ գոյութիւն չունէին, որ Իրաքի հարստութիւնը կողոպտէին:

Իրականութիւն է, որ Սատտամի շրջանին, որոշ ազատութիւններէ զուրկ էր Իրաքի ժողովուրդը: Համայնավար Կուսակցութիւնը և ընդհանրապէս կուսակցական գործունէութիւնը արգիլուած էր:

Բայց նոյնպէս՝ արգիլուած էին մոլեռանդ իսլամական շարժումները և նաեւ՝ Շիի-ական ծայրայեղ գործունէութիւնը:

Եւ ժողովուրդը «Լայիք» վարչաձեւի մը իշխանութեան ներքեւ, գրեթէ խաղաղ կեանք մը կ'ապրէր:

Բայց մանաւանդ քրիստոնէաները, շատ գոհ էին Սատտամէն: Որովհետեւ անոր վարչաձեւին կարգապահութեան շնորհիւ, քրիստոնէաները՝ պաշտպանուած էին իսլամական մոլեռանդութեան դէմ: Եւ եկեղեցիներուն մէջ իրենց կրօնական արարողութիւնները ազատօրէն կիրարկելու կարելիութիւնը ունէին:

Մեծամասնութեամբ Իսլամ երկրի մը մէջ՝ բացառիկ երեւոյթ էր տեսնել, որ Թա-րիք Ազիզ անունով քրիստոնէայ մը փոխ վարչապետի պաշտօն ունի:

**

Ամերիկացիները այնպէս կը կարծէին, որ իրենց կատարած սուտ քարոզչութեան ազդեցութեամբ, Իրաքի ժողովուրդը (զինք իբր թէ Սատտամի լուծէն ազատելու եկած) ամերիկեան զինուորները ծաղիկներով պիտի դիմաւորէ: Բայց, հակառակը եղաւ: Ամերիկացիները, գրեթէ ամէն տեղ, Իրաքի ժողովուրդին կողմէ հակաամե-րիկեան ցոյցերով դիմաւորուեցան:

Որովհետեւ իրաքցիները շատ լաւ հասկցած էին, թէ ամերիկեան սուտ լոզունգ-ներուն ետեւը թաքնուած էր՝ ամերիկացիներուն Իրաքի քարիւղին տիրանալու նպատակը:

Եւ այս ցոյցերուն չհանդուրժող ամերիկացիները կրակեցին անգէն ժողովուրդին վրայ: Եւ անխղճօրէն սպանցեցին և վիրաւորեցին մեծ թիով քաղաքացիներ՝ ծերեր, երիտասարդներ և նոյնիսկ՝ պատանիներ:

Ֆրանսական հեռատեսիլի կայանէն այսօր ցուցադրեցին այս պատանիներուն դիակները: Սարսափելի էր երեւոյթը:

Եւ այս սպանուող պատանիներէն մէկուն հայրը հետեւեալ խօսքերով յայտնեց իր ցաւը... Ամերիկացիներ, իբր թէ եկած էիք մեզ ազատելու համար: Ահա, իմ խեղճ զակիս դիակը:

Ա՛յս է, ձեր ազատութիւն ըսածը»:

**

Եւ Իրաքի ժողովուրդին հակա ամերիկեան ցոյցերուն ցաւալի հետեւանքներուն տեղեակ եղող Ճորճ Պուշ կրտսեր, իր 1 Մայիսին «Արահամ Լինքոլն» օդանաւ-կիր-գրահանաւիկ վրայ կատարած ելոյթին մէջ, այս ողբերգութիւնները, իրաքցիներուն «տեղորիզմ»ին վերագրեց: Եւ «Իրաքի մէջ «տեղորիզմ»ի դէմ պատերազմը պիտի շարունակուի» ըսաւ: Ի՞նչ «Ապուշեան» խիտաճանաչում:

Կը սխալի՞ք, Պրն. Պուշ: Այս հակաամերիկեան ցոյցերը «տեղորիզմ» չեն: Չեր կատարած անիրաւ պատերազմին դէմ ժողովրդային պողոթկումներ են: Եւ ասիկա Իրաքեան «Ինթիֆատա»յին սկզբնաւորութիւնն է. պիտի շարունակուի մինչեւ ձեր վերջնական մեկնումը Իրաքէն:

Պաղեստինի մէջ ալ, երկար տարիներու հրեական խաբէութիւններուն, սուտե-րուն և խարդախութիւններուն դէմ Պաղեստինի ժողովուրդին պողոթկումն է «Ինթի-ֆատա»ն: Որուն Հրեաները «տեղորիզմ» կ'անուանեն:

40 տարիներ շարունակ հրեաները, ամերիկացիներուն հաւանութեամբ և դա-ւադրութեամբ, օրօրեցին պաղեստինցիներու ղեկավար Արաֆաթը, Պաղեստինեան պետութիւն մը ստեղծելու խոստումներով:

Արաֆաթ հրեաներուն բոլոր առաջարկները ընդունեց և ճանչցաւ Իսրայէլի պե-տութիւնը:

Ստորագրուեցան համաձայնութիւններ Ուաշինկթընի և Օսլոյի մէջ ու այլուր: Նոյնիսկ, «իրարու հետ հաշտութիւն կնքեցին» ըսելով՝ Նոպելեան Խաղաղութեան Իրցանակներ տրուեցան երկու կողմին ալ:

Բայց, մինչ այդ, Հրեաները մեծ թիւով գաղթավայրեր (Colon) տեղաւորեցին պաղեստինեան հողամասերուն վրայ, որ անկարելի ըլլայ իսկական պաղեստինեան միակտուր և ազատ պետութեան մը ստեղծումը: Այս անյոյս վիճակին դէմ, պաղեստինեան ժողովուրդին ընդվզումն է «Ինթիֆատա»ն:

Պաղեստինցիները քարերով և անձնասպանական յարձակումներով կը պայքարին հրեաներուն դէմ, պաշտպանելու համար իրենց հայրենիքը:

Եւ հրեաները, այս ընդվզումին դէմ, իսկական յեղասպանութիւն կը գործադրեն:

Եւ ամերիկացիները փոխանակ արգելք ըլլալու հրեաներուն կատարած ցեղասպանութեան, Արաֆաթը պատասխանատու կը նկատեն այս կացութեան և կը պարտադրեն պաղեստինցիներուն, որ մեկուսացնեն Արաֆաթը և նոր Պաղեստինեան իշխանութիւն մը մէջտեղ բերեն: Որ այս նոր իշխանութիւնը բանակցութիւններու սկսի հրեաներուն հետ՝ հաշտութեան համար:

Ամերիկացիներ, ո՞ր բանակցութեան և ո՞ր հաշտութեան մասին կը խօսիք դուք:

Արաֆաթին հետ, 40 տարիներէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին և «հաշտութիւն»-ներ ստորագրուած էին:

Ո՞ր են ասոնք և ինչի՞ կը ծառայեն այսօր:

Ծատ բացայայտ է հրեաներուն և ամերիկացիներուն նպատակը՝ Նոր Պաղեստինեան իշխանութեան հետ ալ, 40 տարիներ տեւողութեամբ բանակցութիւններ կատարել և հաշտութիւններ ստորագրել, որ Արաֆաթին ըրածնուն

ճման՝ տարիներ ու տարիներ օրօրեն Պաղեստինցիները:

**

Ամերիկացիները, բաւական ատենէ ի վեր, մանաւանդ ամերիկացիներուն գործակատար Լեւոն Տէր Պետրոսեանէն սկսեալ կը պարտադրեն հայերուն, որ բանակցին թուրքերուն հետ և հաշտուին:

Չենք գիտեր, թէ ի՞նչ կայ բանակցելիք թուրքերուն հետ: Այսօր, 1915-ի Եղեռնէն 88 տարի յետոյ, մտածենք և ջանանք հասկնալ իրականութիւնները:

Թուրքերը, պետութիւն ըլլալով. ամէն տարի քիչ մ'աւելի կը զօրացնեն 1915-ի Եղեռնին դէմ իրենց ուրացումի կեցուածքը:

Հրեայ վարձկան պատմագէտ-գործակալներու և նաեւ դրուժան հայերու հետ գործակցաբար, հրատարակութիւններով և ամէն տեսակ ծանուցումներով Թուրքերը կ'աշխատին «փաստել», որ 1915-ին կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր. այլ՝ պատերազմի ընթացքին կատարուած շատ բնական. պետական «ինքնապաշտպանական» կարգադրութիւններ, «ապահովական միջոցառում»:

2.- ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի մէջ, 50 տարիներ տեւողութեամբ «մոռացուած» 1915-ի Եղեռնը, 1965-թ.էն ի վեր յիշատակուիլ սկսան: Բայց մենք կը հաւատանք, որ Հայաստանի ժողովուրդին այսքան տարիներու «մոռացում»էն յետոյ Եղեռնը վերյիշելը, հոգեկան խորք չունեցող, ձեւական պարտականութիւն է միայն:

1915-ի Եղեռնի բուն զոհերը եղած Սփիւռքի Հայ ժողովուրդին շառաւիղները, այսօր չորրորդ սերունդը կը կազմեն և որոնք, մեծ մասամբ, հայերէն չեն գիտեր և շատերն ալ օտարներու հետ ամուսնացած են:

Եւ Սփիւռքի հայութեան Եղեռնի հանդէպ կեցուածքը, որոշ տարիներէ ասդին, «Վարդանանց»ի նման կրօնա-պատմական յիշատակի օրուան մը վերածուած է:

Մեր այս վարկածը հաստատելու համար, այստեղ պիտի նշենք այս տարուան 24 Ապրիլին, Փարիզի մէջ կատարուած հանդիսութենէն կարգ մը դրուագներ, որոնց մասին մեր գաղափարները պիտի ջանանք տալ:

Փարիզի մէջ, Կոմիտասի արձանին բացման հանդիսութիւնը կատարուեցաւ. 24 Ապրիլ 1915-ի Եղեռնի Յիշատակման նոյն օրը:

Շամիրամ Սեւակ ուզեց ներկայ գտնուիլ Կոմիտասի արձանին բացման հանդիսութեան նկատելով, որ Կոմիտասը իր հօր բարեկամը եղած էր:

Եւ նաեւ 19-6-1915-ին, Պոլսոյ մէջ, Կոմիտասը ներկայ եղած էր Շամիրամ Սեւակին մկրտութեան արարողութեան:

Եւ 24 Ապրիլ 2003-ի հինգշաբթի օրը, ժամը 11:00-ին, Շամիրամ Սեւակ կը գտնուէր արդէն, ճերմակ շղարշով մը ծածկուած Կոմիտասին արձանին առջև:

Եւ բարեբախտաբար, Շամիրամը ճանչցող և գնահատող Ալեն Զեպապճեանի և Ալեքսիս Կեօվճեանին շնորհիւ, ան կ'առաջնորդուի Պատուոյ ամպիոն:

Հոն ներկայ են, ծանօթ հայ և օտար անձնատրութիւններ:

Եւ Շամիրամը կը նստեցնեն նկարիչ ժանսէմ-ին քովը:

Քիչ ետք կը ժամանէ ֆրանսահայ մեծահամբաւ երգիչը որ, պատուոյ հիւրերուն առջեւէն անցած միջոցին, կը բարեւէ ժանսէմին և կը ձեռնուի իր հետ: Եւ, առ ի քաղաքավարութիւն, անուանի նկարիչին քով նստած տիկնոջ՝ Շամիրամին ալ կը բարեւէ և անոր ձեռքը կը սեղմէ:

Շամիրամ կը ծանօթացնէ ինքզինքը... «Ես, Շամիրամ Սեւակ՝ Ռուբէն Սեւակին աղջիկը» կ'ըսէ. Հայ երգիչը կը պատասխանէ՝ "Je ne connais pas" [չեմ ճանչնար]: Շամիրամ կ'ուզէ քիչ մը բացատրութիւն տալ՝ «Ռուբէն Սեւակը, 24 Ապրիլ 1915-ի նահատակներէն, բժիշկ-բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակը»: Անուանի արուեստագէտը կրկին, նոյն ձեւով կը պատասխանէ՝ "Je ne connais pas" [չեմ ճանչնար]: Այս մեծահամբաւ հայուն, որ գալ տարի իր 80 տարիքը պիտի թեւակոխէ՝ հայրը և մայրը զարգացած հայեր էին: Երբ այսօր 80 տարեկան հայ անձնատրութիւն մը չի՝ ճանչնար 24 Ապրիլի նահատակներէն նշանաւոր Ռուբէն Սեւակը, ինչպէ՞ս դեռ կրնանք յոյսեր դնել այսօրուան [Եղեռնէն ետք եկող] նոր սերունդին և մանաւանդ ապագայ սերունդներուն վրայ, որ անոնք հայ պիտի կրնան մնալ և պիտի գիտնան 24 Ապրիլ 1915-ի Եղեռնին պատմութիւնը ու 24 Ապրիլ 1915-ին Հայ ազգին ճակատագրին վրայ ունեցած մահացու դերը:

Սփիւռքի հայութեան վրայ յոյս դնող անձնատրութիւնները՝ անիրատես, անհեռատես, երազատես մտային կառոյց ունեցողներ են, որոնք յարդի բոցերը, հեռուներէն դիտելով, արեւի շողեր կը կարծեն:

Սփիւռքի հայութիւնը՝ օտարասիրութեան հիւանդութեամբ վարակուած, (→ էջ 3)

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ «ՍՏԱԽՕՍ»Ը ... (Ծար. էջ 2-էն)

հոգեվարող հիւանդ մըն է, որ իր հիւանդութեամբ կը վարակէ Հայաստանի հայութիւնը:

ՄԻԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂՆ Է՛ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ Ե՛ «ՅԱԻԵՐԺԱԿԱՆԸ»:

* * *

ՄԵՐ ՅԱՊԱՂԱԾ ԾՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԵԸ

«Նայիրի»ի առաջին թիւերէն սկսեալ, մեր գաղափարներուն համակարծիք եղող Հայրենակիցներէ քաջաշնորհական գրութիւններ ստացանք՝ Սփիւռքի զանազան վայրերէն:

Այստեղ կ'ուզենք մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել իրենց, մանաւանդ՝ Պրագիլէն՝ Ալպէտ Բէօսէեանին, Պէյրութէն՝ Մէլլրիին, Փարիզէն՝ Գէորգ Պագըրճեանին, Երեւանէն՝ Վլատիմիր Պետրոսեանին և Ռոմէն Կոզմոյեանին, Պէյրութէն՝ Արտաշէս Գուլումճեանին, Ապու Տապիէն՝ Անդրանիկ Տաղլեանին, Պէյրութէն՝ Հայկ Փելտիմալճեանին, Պէյրութէն՝ Յովհաննէս Հելվաճեանին, Պէյրութէն՝ Վազգէն Թիւթիւնճեանին, Պէյրութէն՝ Մկրտիչ Արսլանեանին և Յակոբ Գուլումճեանին:

Հայրենասիրութեան գաղափարները՝ թուաբանութեան օրէնքներուն նման, ամէն կողմ նոյնն են, բնաւ չեն փոխուիր:

Եւ մեզ իրարու կապողը՝ ՀԱՅՐԵՆԱՄԻՐՈՒԹՅԱՆ նոյն գաղափարներն են:

Շնորհակալութեամբ և լաւագոյն մաղթանքներով՝ Յովհաննէս Զիլիկիրեան

* * *

ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՐԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐԻՔԸ

ԻՆՔՉԻՆՔԸ «ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ» ՀՌԶԱԿԵՐ Է:

...Եւ մեր կարգ մը բժախնդիր, քառերու վրայ կեցող հայերը, ընդվզեր են Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքին այս «սխալ»իմ դէմ: Այս՝ մասին, համացանցիմ մէջ, տեղ գտած են քննադատական շատ գրութիւններ, որոնց հեղինակներուն կ'ըսեմք.

Մեծապատիւ «Բժախնդիր» պարոններ.

Ո՞ւր էր ձեր «խելքը» միմչև հիմա՝ երբ Հոռմի հակակոմունիստ և ամերիկայի վարիչներուն գործընկեր բոլոնացի Պապիմ հնազանդ եղող հայ կաթողիկէ կրօնական և աշխարհական ամձեր, Հայաստանի [իրր թէ] անկախացումէն յետոյ տկար, սնանկացած և հոգեվարող Հայաստանը կը փութայիմ և հոն, իրենց միջոցներուն ուժովը դպրոցներ, աղօթատեղիներ, ակումբներ և ճամբարներ կը բանայիմ:

Ո՞ւր էր ձեր զգօնութիւնը, միմչև հիմա՝ երբ Վեներաիկի Միխիթարեան մեծաւորներէն՝ Ներսէս Արքեպս. Ներսէսեան, Հայաստանի մէջ «վատիկանեան» կեդրոն մը կը ստեղծէր՝ Հայաստանի ժողովուրդը «ճշմարիտ» քրիստոնէութեան բերելու համար:

Եւ ո՞ւր էր ձեր զգաստութիւնը միմչև հիմա, մեծապատիւ «բժախնդիր» պարոններ՝ երբ 1991-ին Ս. Հայաստանը կործանող, հրեայ-սիոնիստ կնոջ ամուսին, հակահամայնավար ու «թուրքի բարեկամ», կաթողիկէներուն բարեհաճ լեւոն Տէր Պետրոսեանը; իր «աշ բազուկը» եղող Աշոտ Բլէեանը Հայաստանի Կրթութեան նախարար կը նշանակէր որ ան, հայ աշակերտներուն հոգիներուն մէջ հայկականութեան ոգիմ մեռցնէ, հայերէն դասագիրքերուն մէջէն վերցնելով հայրենասիրութեան և եղեռնի մասին գրութիւնները:

Եւ վերջապէս՝ ո՞ւր էր ձեր ողջմտութիւնը պարոններ, երբ այս նոյն տխրահուչակ Աշոտ Բլէեանը, շատ հաւանաբար Սփիւռքի կաթողիկէներու տրամադրած միջոցներով, Երեւանի մէջ «Միխիթար Սեբաստացի»ի ալ անունի շահագործումով, Հայաստանի տարածքին վրայ այլադաւանութիւն տարածելու համար հազարաւոր աշակերտ ընդգրկող դպրոց կը բանար:

Յովհաննէս Զիլիկիրեան [Վրէժ Ռուբէնեան]

ԱՐԱՄ Ա. — ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՁԱՅՆԸ ՊԻՏԻ ԱՂԱՂԱԿԷ ՄԻՆՁԵՒ ՄԵՐ ԲՈՆԱԲԱՐՈՒԱԾ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄԸ

[«ԱՆՔԻԼԻԱՍ»]- Հինգշաբթի, 24 Ապրիլի առաւօտուն, Առփիլիասի Մայրավանքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած Ս. Պատարագով, ոգեկոչուեցաւ յիշատակը առաւել քան մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն: Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի Հայրապետական հանդիսապետութեամբ Մայրավանքի Ապրիլեան Նահատակաց Մատրան առջեւ տեղի ունեցաւ Հոգեհանգստեան արարողութիւն, ի հանգիստ բիրաւոր ամմեղ նահատակացն ազգիս հայոց: Ս. Պատարագը մատուցեց և աւուր պատշաճի քարոզեց Գերշ. Տ. Տիրայր Եսայ. Փանոսեան: Այնուհետեւ Վեհափառ Հայրապետին գլխաւորած հոգեւորականներու և Դպրեվանքի սաներու թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Նահատակաց Մատուռ:

Արամ Ա. Կաթողիկոս իր Հայրապետական պատգամը ուղղեց Առփիլիասի Ս. Պատարագին մասնակցութեամբ, յարգամբ ընծայեցին Նահատակներու ամմեղ յիշատակին, անգամ մը եւս ուխտելով անոնց տակաւին անթաղ մնացած ածիւններուն դիմաց՝ Առփիլիասի սրբացեալ հողին վրայ, հաւատարիմ մնալ անոնց սուրբ կտակին: Վեհափառ Հայրապետը իր պատգամին մէջ յտկնապէս ըսաւ. «Յարգամքի այս արտայայտութիւնը հանդէպ մեր Նահատակներուն՝ իրաւունքի ու պահանջատիրութեան բարձրագոյն ճայն իրքեւ պիտի աղաղակէ մինչեւ մեր արդար դատին լուծումը, մինչեւ մեր բռնաբարուած իրաւունքներու ձեռքբերումը: Արդարութեան ճայնը չի՛ տկարամար ու չի՛ նուաղիր, այլ իր ամբողջ զօրութեամբ կը հնչէ բոլոր ժամանակներուն, մինչեւ հասնի իր նպատակին՝ խաղաղութեան ու երջանկութեան»:

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, Լիբանանահայ Կազմակերպութիւններու և Միութիւններու անդամներ և Լիբանանի մօտ Հայաստանի դեսպանութիւնը ծաղկեպսակներ զետեղեցին մատրան դիմաց: Սգատօն ըլլալէ դադրած Ապրիլ 24-ը, ուխտի վերանորոգութեան օր դարձած է համայն հայութեան համար: Առփիլիասի Մայրավանքին մէջ, Վեհափառ Հայրապետի պատգամին արձագանգելով, Արևմտեան վերանորոգեցին իրենց ուխտը ու անմահանջ պայքարի ոգիով լեցուած վերադարձան իրենց տուները, մինչեւ վերջնական յաղթանակ՝ մինչեւ մեր ժողովուրդի արդար իրաւունքներու վերատիրացում:

ԳԵՐՄԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԵՍՊՊԱՆԱՏԱՆ ՆԱՄԱԿԸ ՌՒՂՂՈՒԱԾ ՏԻԿ. ԺԱՆՆԻ ՍԵՒԱԿԻ

«Նայիրի»ի 15 Ապրիլ 2003 համարին մեջ [թիւ 192], Պոլսոյ մօտ Գերմանիոյ դեսպանատունէն նահատակ հերոս Ռուբէն Սեւակի կնոջ՝ Տիկ. Ժաննի [Լեյլէն] ղրկուած գուժկան նամակին գերմաներէն բնագրին պատճէնը, տպագրական վրէպի հետեւանով, անընթեռնելի էր: Ուստի, կը վերահրատարակենք զայն: Նշենք, որ այս նամակը շատ կարեւոր մասնայատկութիւն մը ունի: Անոր մէջ կ'ըսուի, թէ հերոս Ռ. Սեւակ հրազէնով մահացած է: Իսկ հայկ. վկայութիւններուն մէջ ակնարկութիւն չկայ անոր դաշոյնի հարուածներով սպաննուած ըլլալուն:

8-12-1915 Թուակիր՝

Ռուբէն Սեւակին կնոջ ուղղուած գերմաներէն նամակը:

«Գերման Կայսերական Դեսպանատուն, Թիւ 10860 Բերա, 8 Դեկտեմբեր 1915, Տիկ. Լեյլէն [Ժաննի] Չիլինկիրեան, Լոզան.—

[Թրքական] ցերքին նախարարութեան տուած տեղեկութեան համաձայն, ձեր հանգուցեալ պմուսիցին գողցուած իրեղէններէն մէկ մասը վերագտնուած է և դատական իշխանութեան յանձնուած:

Այս իրեղէններուն մէջ կը գտնուին երկու մատանիներ և կոճակ մը:

Այս իրեղէնները հոս՝ Պոլիս բնակող և ձեր փոխանորդագիրը ունեցող անձնաւորութեան մը միջոցաւ, ձեզի պիտի յանձնուին:

Այս փոխանորդագիրը դուք կրնաք հայթայթել ձեր բնակած տեղւոյն հիւպատոսարանէն. վաւերացնելով նաեւ, նոյն հիւպատոսարանէն, որ հանգուցեալին ժառանգորդները դուք և ձեր երկու զաւակներն եմ:

Այս պատեհութեամբ [թրքական] ցերքին Գ. նախարարութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ ձեր ամուսինին և իր ճամբու ընկերներուն վրայ յարձակումը կատարուած է 15 [28] Օգոստոս 1915 թուականին:

Եւ ձեր ամուսինին մահը՝ փամփուշտի վերքի հետեւանքով յառաջ եկած է:

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԵՍՊՊԱՆ [ստորագ.]

Kaiserlich
 :entföte Botschaft.
 N. P. 10860. P a r a , den 8. Dezember 1915.
 Nach Angabe des Ministeriums des Innern ist ein Teil der Sachen, die Ihrem verstorbenen Ehemann geraubt worden waren, aufgefunden und bei der Gerichtsbehörde hinterlegt worden. Behufs Wiedererlangung dieser Gegenstände, unter denen sich auch zwei Ringe und ein Knopf befinden, wird Ihnen anheimgestellt, eine hier anständige Persönlichkeit mit Vollmacht zu Ihrer Entgegennahme zu versehen, diese Vollmacht auf den zuständigen türkischen Konsulat beglaubigen und dazu durch dasselbe Konsulat bescheinigen zu lassen, dass Sie bzw. Ihre beiden unmündigen Kinder sich als einzige rechtmässige Erben hinter der Verstorbenen ausgewiesen haben.
 Wie das genannte Ministerium bei dieser Gelegenheit mitteilte, ist der Ueberfall auf Ihren Mann und seine Reisegefährten am 15/28. August stattgefunden und ist der Tod Ihres Mannes durch eine Schusswunde herbeigeführt worden.
 Der Kaiserliche Botschafter.
 I. V.
 Frau Helene Tschilinguirian Apell
 L a u s a n n e .

ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ՝

Ծ Ե Ր Ա Ն Ա Լ ...

ԺԻՐԱՅՐ ԱՐԱՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

[Դերասանը]

Երիտասարդ էր. կը մազլցէր անզուսպ, բլուր ու կատարներ,
 Հրակէզ կամքով, անխոնջ, սէզ, ու չճանչցաւ դադար:
 Ունէր յոյսեր, երազ ու սէր մեղրածոր և տենչալի:
 Երիտեանգ Հորիզոնին դէմ կանգնած Հրաբորբոք արիւնով,
 Կը տեսնէր ակնաղբիւրը կեանքի գեղեցկութեան Հոգեթով,
 Ու կ'ըղձար յանձնուիլ գերերջանիկ կեանքի մը թելերուն մեղմօրօր.
 Արժանանալ Ս. Պսակին, ունենալ զաւակներ ու թոռներ,
 Պայքարելով Հասնիլ յաշողութեան երջանկաբեր:
 Եւ այսպէս՝ տարիները շղթայ կազմած սլացան շինջ ասուպի պէս:
 Հայելիին մէջ նայելով կը տեսնէր դէմքն իր փոխուող,
 Քանզուր վարսերուն նուազումը անոնց զրայ սպիտակ իջած.
 Խորշումները դէմքին տարիներու թանձրացող Հոգերով Հիւծած,
 Մանրացող դանդաղութիւնը ցրտաբեր, Հոգիին վրայ խոնջած.
 Հեզիկ, Հեզիկ կը ճնշէր մարմինը ծանրաբար և ուժգին,
 Եւ ձերուսիին երբեմնի պսպղուն աչերուն մէջ օրէ-օր,
 Կը նուաղէր պարմանի անքիծ լոյսը վառ ու բոսոր:
 Կը Հակէր արքենի Հասակն իր վեհ ու վսեմ Հոգին,
 Փորձառութեան պսակը ճակտին շքեղապանծ ու մեծարգոյ...:
 Եղո՛ւկ, քալելու անզօրութիւնը և յիշողութիւնը աղօտող,
 Կը մշտէ զինք խաւարին խորը անծայր ու ողբագին,
 Ինք մենաւոր ու դալկահար, Հոգեվարողի մը պէս անՀոգի,
 Կքած կեանքին բռնին տակ թախծոտ ու անզօր,
 Հեռու առօրեայի թոհ ու բոհէն, լուռ, Հեզիկ ու աննշմար,
 Երազելով անվերադարձ մեկնած իր Հարազատները սիրելի,
 Դիտելով իրենց գեղածիծաղ օրերու ժպտուն նկարները վաղեմի,
 Արդ կ'արտասուէ ալեւորը դառնօրէն, յուզումնախոով Հեծութեամբ լի,
 Ծուանքով մը անյոյս և ուժասպառ կը կքի,
 Եւ կը «ԵՐԱՆԱՅ ԱԼԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇԵՄԻՆ», որ «ԼԵՒՋԱԿԱՅԱՆՆ Է ԿԵԱՆՔԻՆ»: Արմ. 2003

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
"SENİNLE GÜLER YÜREGİM" BASLIKLİ KİTABIN YAZARI
SAYIN KEMAL YALCINA AÇIK MEKTUB.

"SUÇ VE CEZA"

SAYIN KEMAL YALCIN, BU YAZIMIZDA GAYEMİZ, SİZE DOSTOYEVSKİNİN "SUÇ VE GEZA" ROMANINDAN BAHSETMEK DEĞİLDİR.

BÜTÜN MEDENİ DEVLETLERDE, KANUNLARDA BELİRTİLEN SUÇLARI İSLİYENLER CEZALANDIRILIR.

BİR MEMLEKETTE EĞER SUÇLULAR CEZASIZ KALIRSA, O DEVLET, ESKİYA DEVLETİDİR.

İSTE 1915 SOYKIRIMINDAN KURTULAN ERMENİLERİN DERDİ, BURDAN BASLIYOR.

1915-TE ERMENİLERİ KESEN TÜRKLER VE ERMENİ MİLLETİNİ SOYKIRIMINA UGRATAN TÜRK DEVLETİ BÜGÜNE KADAR CEZALANDIRILMADILAR.

SAYIN KEMAL YALCIN, SIZI, İNSANLIK VE KARDESLİK FİKİRLERİNİZDEN DOLAYI NE KADAR TEBRİK ETSEK AZDIR. FAKAT ATASÖZÜNÜ BİLİRSİNİZ HERHALDE. "BİR ÇİÇEKLE YAZ GELMEZ".

SİZİN GİBİ TEMİZ YÜREKLİ BİR İNSAN, TÜRKLER ARASINDA BİNDE BİR DEĞİL, BELKİ ONBİNDE BİR BİLE ÇIKMAZ. VE SİZİN İÇİN, EN İÇTEN TEMENNİMİZ, İNSALLAH, ALMANYADAKİ BOZKURTLAR SİZE BİR KÖTÜLÜK YAPMAZLAR.

EVET SAYIN KEMAL YALCIN, SİZ TÜRKLER ARASINDA ONBİNDE BİR BULUNAN TEMİZ İNSANLARDAN BİRİSİNİZ. FAKAT SİZ, GERİYE KALAN 9999 KÖTÜ YÜREKLİ TÜRKLERİ HİÇ DÜŞÜNDÜNÜZMÜ?

İSTE BUNLAR, TÜRKİYE DENİLEN ESKİYA DEVLETİNDE, ANATOLYAYA GİRDİKLERİ TARİHTEN BERİ, YERLİ ERMENİLERİ KESEN VE CEZASIZ KALAN TÜRKLERİN AHFADİDİR.

EVET SAYIN KEMAL YALCIN TÜRKİYE DENİLEN FASİST DEVLETİNDE YASİYAN HALKIN YÜZDE DOKSAN-DOKUZ VİRGÜL DOKUZU CEZASIZ KALAN KATİLLERİN AHFADİDİR.

VE ONLARIN EVLATLARI DA, DEDELERİ, BABALARI CEZALANDIRILMADIKLARINDAN DOLAYI FIRSAT BULURLARSA AYNI SUÇLARI YİNE İSLEYEBİLİRLER.

İSTE BUNDAN DOLAYI, ESKİYA VE FASİST VE KATİLLER DEVLETİ TÜRKİYENİN, SOYKIRIMI SUÇU İLE CEZALANDIRILMASI, BİR İNSANLIK VAZİFESİDİR.

B. Q.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԲԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
«ՀՈԳԻՍ ՔԵԶՍՈՎ ԿԸ ԽԱՅՏԱՅ» ՎԵՐՆԱԳՐՈՎ ԳԻՐՔԻՆ
ՀԵՂԻՆԱԿԸ՝ ՅԱՐԳԵԼԻ ՔԵՍԱԼ ԵԱԼՉԸՆԻՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԲԱՑ ՆԱՍԱԿ
«ՈՃԻՐ ԵՒ ՊԱՏԻԺ»

Յարգելի Քեմալ Եալչըն, մեր այս գրութեան նպատակը՝ ձեզի Տոստոյեվսքի-ին «Ոճիր և Պատիժ» վէպին մասին խօսիլ չէ:

Բոլոր քաղաքակիրթ պետութիւններուն օրէնքներուն մէջ մատնանշուած ոճիրներ գործողները կը պատժուին: Եթէ պետութեան մը մէջ, ոճրագործները անպատիժ կը մնան, այդ պետութիւնը աւազակներու պետութիւն մըն է: Ահա, 1915-ի եղեռնէն փրկուած հայերուն ցաւը, այստեղէն կը սկսի:

1915-ին հայերը ջարդող թուրքերը և չայ ևզզը ցեղասպանութեան ենթարկող թուրք պետութիւնը, մինչև այսօր չեն պատժուած:

Յարգելի Քեմալ Եալչըն, ձեր մարդասիրական և եղբայրութեան գաղափարներուն համար ձեզի որքան ալ շնորհաւորենք, նորէն քիչ է:

Բայց անպայման սա մէկ սասցուածքը գիտէք.— Մէկ ծաղիկով Ամառ չի գար»:

Ձեզ նման բարեսիրտ անձ մը, թուրքերուն մէջէն՝ ոչ թէ հազարէն մէկ, այլ տասը հազարէն մէկ անգամ չ'ելլար: Եւ ձեզի համար մեր ամէնէն սրտանց մաղթանքը՝ աղօթենք, որ Գերմանիոյ «Գորշ Գայլերը» ձեզի գէշութիւն մը չընեն:

Այո, յարգելի Քեմալ Եալչըն, դուք, թուրքերուն մէջ, տասը հազարէն մէկ գտնուող բարի անձնաւորութիւններէն մէկն էք: Բայց դուք մտածեցի՞ք երբեք, մնացած 9999 հատ չարասիրտ թուրքերուն մասին: Ահաւասիկ ասուք, թուրքիա ըսուած աւազակներու պետութեան մէջ, Անաթոլիա մտած թուականներէն իվեր տեղացի հայերը ջարդող և անպատիժ մնացած թուրքերուն շառաւիղներն են:

Այո, յարգելի Քեմալ Եալչըն, թուրքիա ըսուած ֆաշիստ պետութեան մէջ ապրող ժողովուրդին հարիւրին իննսուն ստորակէտ ինը, այս անպատիժ մնացած ոճրագործներուն շառաւիղներն են:

Եւ ասուք ալ, իրենց մեծ հայրերը և հայրերը պատժուած չըլլալուն, եթէ առիթը գտնեն, նոյն ոճիրները կրկին կը գործեն:

Ահա, այս պատճառաւ աւազակ, ֆաշիստ և ոճրագործներու պետութիւնը, թուրքիան՝ ցեղասպանութեան յանցանքով պատժելը՝ մարդկութեան պարտականութիւնն է:

B. Q.

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵ ԶՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱՆՆԵՐՈՒՆ

**ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ՝
ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ**

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի
ՅՈՒՆՈՒՐ 2003-ի
«ՔԱՅԱՌԻԿ»-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ,
ՄԻՆՉԵՒ 15 ԱՊՐԻԼ 2003-ի
«ՆԱՅԻՐԻ»-ի ԷԶԵՐՈՒՆ ՄԷՋ,
ՏԱԼՈՒ ՋԱՆԱՑԻՆՔ ՌՈՒՐԷՆ
ՍԵՒԱԿԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍԻՆ ՋԱՆԱԶԱՆ
ԱԿԱՆԱՏԵՆՆԵՐՈՒ
ՎԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի ԱՅՍ
ԹԻՒԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԱԼ,
ՏԱԼՈՒ ՊԻՏԻ ՋԱՆԱՆՔ,
ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԵՒ,
ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ՝ ՌՈՒՐԷՆ
ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՄԵՐ
ՏԵՍԱԿԵՏՆԵՐԸ:

**ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿ ԻՆՉՈ՞Ւ ՄՈՒԱՑՈՒԹԵԱՆ
ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱԻ:**

**ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ, ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿ,
ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՉԷՐ:**
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԶԻՆԽԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷՑ ՌՈՒՐԷՆԵԱՆ]

Ռուբէն Սեւակի դաշ-
նակցական ջրլալը ապա-
ցուցանող երկու փաստաթուղթեր կը
հրատարակենք՝

1.- ԱՐՍԷՆ ԿԻՏՈՒՐԻ 1962-ԻՆ
ՊԷՅՐՈՒԹ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ «ՊԱՏ-
ՄՈՒԹԻՒՆ Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿ-
ՑՈՒԹԵԱՆ» գիրքին առաջին էջը և 452 և
453 էջերէն մասեր, որոնց մէջ կ'ըսուի,
թէ՝ Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան
Դաշնակցական են: Իսկ Ռուբէն Սեւակ՝
ո՛չ կուսակցական:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍ. ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐ. ՅԱՆՁՆԱՌՈՒՄԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

1887-1962

Ա. ՀԱՏՈՐ

ՅՊԱՐԱՆ ԵՒՐԱԿ

ՊԷՅՐՈՒԹ
1962

ՄՏԱԽՈՐԱԿՍՆՆԵՐՈՒ ԱՆՃԻՏՈՒՄԸ

Ձեր բակալուածներու մէջ էին Հնչակեաններէն՝ Մուրատ, Տոքթ. Դրիզսր ճելսլ, Հանի Յակոբ Արծրունի, Ստեփան Դանիէլեան, Յակոբ-Քէրզեան, Սամուէլ Թումանեան, Յովհաննէս Գլընեան, Յարութիւն Ծանկիւեան, Երուանդ Չառչեան, Սմբատ Բիրատ, Պետրոս Գալֆայեան, Կաթմաս, Մեղքոն Կիւրճեան, որոնք խմբուած էին ընկեր Սաքսոյի շուրջը:

Անոնց կողքին էին Դաշնակցականներէն՝ Ակնունի, Ռաժակ, Սիւսանթո, Շահրիկեան, Ռ. Զարգարեան, Մարգարեան, Շաւորշ Քրիսեան, Ռարսեղ Շահպազ, Արժեհակ Ռարսեղեան, Դանիէլ Վարուժան, Սարգիս Սըննց, Տոքթ. Էմիրզէ Բէթէնճեան, Միհրդատ Հայկապն, Եայլն:

Ոչ-կուսակցականներէն՝ Կոստաս, Տոքթ. Տաղաւորեան, Ժազ Սոյապալեան, Միքայէլ Շամտանճեան, Ռուբէն Սեւակ, Ռիչարդ Քէչեան, Տոքթ. Յակոբ Թօփճեան, Դասպար Զերազ, Ինսուք Արմէն, Եայլն:

2.- Գրիգորիս Ծ. Վրդ. Պալաքեանի «Հայ Գողգոթան» գիրքին առաջին էջը և 123 ու 140 էջերը, որոնց մէջ արձանագրուած է, թէ՛

Սիւսանթո Դաշնակցական էր:

Դանիէլ Վարուժան՝ Դաշնակցական էր:

Իսկ Ռուբէն Սեւակ՝ ոչ կուսակցական:

9. Ատոմ Եարճանեան (Սիւսանթո) ըստաստեղծ, դաշնակցական, Ազգ. երեսփոխան, նահատակուած Էնկիւրի:

7. Տոքթ. Ռուբէն Չիլիսկիրեան (Սեւակ)՝ զրազէտ եւ հանրային գործիչ, նահատակ. Չանկրրիի եւ Գայլալճրքի նամբուն վրայ:

8. Դանիէլ Վարուժան՝ ըստաստեղծ եւ դաշնակց. գործիչ. Նճուկ. Սեւակի դետ նոյն նամբուն վրայ ի Թիւնա:

ՔՐԻՔՈՐԻՍ Ժ. ՎԱՐԴ. ՊԱՂԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՈՂԳՈՐԱՆ

ԴՐՈՒԱԳՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՐԺԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹՆԷՆ

ԳՆՈՒՄՆԵՆ ԴԵՊՒ ԶՕՐ

1914—1920

Ա. ԱՅՏՈՐ

Ք. ՏԳՍԳՐՈՒԹԻՒՆՆ

Գ Է Օ Ր Ո Ր Ձ

1977

Գրիգորիս Ծ. Վարդ. Պաղաքեան ինչո՞ւ Ռուբէն Սեւակի հանդէպ շատ անարդար գտնուեցաւ «Հայ Գողգոթան» գիրքին Չանդըրը-է յիշատակութիւններուն մէջ: Որովհետեւ, Գրիգորիս Ծայրգ. Վարդ. Պաղաքեան՝ դաշնակցականներուն շատ համակիր կրօնական մըն էր:

1.- «ՆԱՅԻՐԻ»ի 11 Մարտ 2003 թիւ 189-ին մէջ, նշած էինք Գրիգորիս Ծ. Վրդ. Պաղաքեանին թուրք կառապանին վկայութեան վրայ յենելով 1922-ին գրածները թէ՛ «Միայն Դանիէլ Վարուժանը ինքնապաշտպանութեան դիմած է»:

2.- «ՆԱՅԻՐԻ»ի 25 Մարտ 2003 թիւ 190-ին մէջ ալ նշած էինք բժիշկ Ս. Զարեանդին 1924-ին, նոյն թուրք կառապանին վկայութեան վրայ յենելով գրածները թէ՛ «Միայն Ռուբէն Սեւակ

ինքնապաշտպանութեան դիմած է»:

3.- Նոյնպէս՝ «ՆԱՅԻՐԻ»ի 8 Ապրիլ 2003-թիւ 191-ին մէջ նշեցինք՝ 1919-ին Պոլսոյ «Նոր Կեանք» թերթին իբր «Վերջին ժամ»ուան հաղորդումը, որուն մէջ նոյն թուրք կառապանը կը վկայէր, թէ՛ «Խեղճ զոհերը չէին կրնար իրենք զիրենք պաշտպանել, ձեռքերնին կապուած էր»:

4.- «ՆԱՅԻՐԻ»ի 15 Ապրիլ 2003-թիւ 192-ին մէջ ալ, առաջին անգամ ըլլալով, հրապարակեցինք Պոլսոյ Գերմանական դեսպանատան 8-12-1915 թուակիր գերմաներէն նամակը, Լոզան, Ռուբէն Սեւակի կնոջ ուղղուած, որուն մէջ կ'ըսէր, թէ՛ Ռուբէն Սեւակին մահը՝ հրացանի մը պատճառած վերքի հետեւանք է:

Այս գերմանական վկայութիւնը, ուր կ'ըսուի, թէ Ռուբէն Սեւակը զէնքով սպաննուած է՝ բոլորովին տարբեր բացատրութիւն մըն է, հայկական յիշատա-

կութիւններէն, որոնց բոլորին մէջ ալ, Ռուբէն Սեւակին և իր ընկերներուն նահատակութիւնը դաշունահարումով կատարուած ըլլալը կը պատմուի:

**
ՉՈՐՍ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,
ՈՐՈՆՔ [ՉՈՐՍՆ ԱԼ] ԻՐԱՐ
ԿԸ ՀԱԿԱՍԵՆ

Բայց այստեղ, ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ իրականութեան վրայ:

Այս չորս վկայութիւններուն չորսին աղբիւրներն ալ թրջական են: [Այս սարսափելի սպանդէն ոչ մէկ հայ ազատած է, որ կարենայ վկայութիւն կատարել]:

Առաջին երեք վկայութիւնները՝ նոյն թուրք կառապանին վկայութիւններն են որոնք, հայերու կողմէ, տարբեր ձեւերով ներկայացուած են:

Չորրորդը, կրկին, թրջական է: Գերմանական դեսպանատան կողմէ Ռ. Սեւակին կնոջ ղրկուած նամակին մէջ ըսուածները, բոլորն ալ, թրջական կառավարութեան կողմէ գերմանացիներուն տրուած շինծու տեղեկութիւններն են:

Բնական է, որ թուրք կառավարութիւնը, գերմանական դեսպանատան չէր կրնար ըսել, որ Ռուբէն Սեւակ դաշունահարուելով և բարբարոսաբար սպաննուած է:

Իսկ գալով Պալաքեանին նշած վկայու-

թիւններուն՝ անոնց մասին հետեւեալը ըսել կ'ուզենք՝ Պալաքեան կ'ըսէ. թէ «Միայն Դանիէլ Վարուժանը ինքնապաշտպանութեան դիմած է»:

Այստեղ, սա հարցը կը ծնի մեր մէջ՝ Այս թուրք կառապանը ի՞նչ գիտեր. թէ հինգ հայերուն մէջէն ո՞րը Ռուբէն Սեւակն էր, և ո՞րը՝ Դանիէլ Վարուժանը: Ո՞րկէ կը ճանչնար զանոնք, որ հեռուէն պիտի կրնար զանազանել ամէն մէկը:

Արդէն, 17 Յուլիս 1919-ին, Պոլսոյ «Նոր Կեանք» թերթին մէջ հրատարակուած նոյն թուրք կառապանին բուն վկայութեան մէջ, ան սպաննուած հինգ հայերուն մասին ընդհանուր առմամբ կը խօսի: Եւ ոչ մէկուն համար առանձին տեղեկութիւն կու տայ՝

«ԷՖԷՆՏԻՆԵՐՈՆ ՉԵՌՔԵՐԸ ԿԱՊԵՑԻՆ». «ԷՖԷՆՏԻՆԵՐԸ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐՈՎ ՍՊԱՆՆԵԾԻՆ» կ'ըսէ:

Պալաքեանին կատարած այս շինծու վկայութիւնը՝ Դաշնակցական Դանիէլ Վարուժանը հերոսացնելու և բուն հերոսը՝ Ռուբէն Սեւակը նսեմացնելու համար հնարուած ցաւալի սուտ մըն է, դժբախտաբար:

Պալաքեանին Ռուբէն Սեւակը նսեմացնելու համար կատարած սադրանքնե-

րը, այսքանով չեն աւարտած:

Պալաքեան [իբր թէ] թուրք կառապանին հետեւեալ վկայութիւնը կը նշէ. «Ապա գողօնը բաժնելով իրենց մէջ և Տօքթ. Չիլիցկիրեանի ու Օճնիկ Մաղա-գաճեանի զգեստներուն երիզներուն մէջ կարուած աւելի քան 450 Օսմանեան հնչուն ոսկին եւս առնելէ վերջ...»:

Այս ի՞նչ գարշելի վիրաւորանք է, Ռուբէն Սեւակին Սուրբ Յիշատակին հաս-ցըւած:

Պալաքեանին վկայութենէն այնպէս կը կարծուի, թէ Ռուբէն Սեւակ իր վրայ հարիւրաւոր ոսկի ունէր:

Այն Ռուբէն Սեւակը որ, Չանդըրը-էն իր կնոջ գրած նամակին մէջ կ'ըսէր թէ՛ [Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի ուսուցիչ ըլլալու հանգամանքով] «ԱՍՍՈՌԻԱՆ ԱՍՍԱԹՈՇԱԿՍ ԵՂՈՂ ԻՆՇ ՈՍԿԻՆ ԳԱՆՉԵԼՈՎ ԻՆՍԻ ՂՐԿԵՑԷՔ»:

Եւ նաեւ, իր կնոջ գրած մէկ ուրիշ նամակին մէջ կ'ըսէր [Պոլսոյ իրենց բնա-կարանին վարձքը աւելցնել ուզող տանտէրին համար] թէ՛ «Վարձքը մ'աւելցնէք: Ես, սպայ ըլլալուս, ձեզի տունէն չեն կրնար հանել»:

Նիւթական դժուարութեան մէջ եղող Ռուբէն Սեւակին համար Պալաքեանին «Ռ. ՍԵՒԱԿԻՆ ՎՐԱՅԷՆ ՀԱՐԻՐԱՒՈՐ ՈՍԿԻ ԵԼԱԻ» ըսելը, ոչ թէ կրօնականի. այլ նախանձայոյզ և անարդար խառնուածք ունեցող. եսակեդրոնի մը վայել կեց-ւածք է միայն:

**

Բայց, Պալաքեանին Ռուբէն Սեւակին դէմ՝ կատարած անարդարութիւնները. այսքանով ալ չեն աւարտիր:

«ՆԱՅԻՐԻ»ի Յունուար 2003-ի թիւերէն սկսեալ մինչեւ վերջիններուն մէջ նշեցինք, Չանդըրը-ի Ռուբէն Սեւակի աքսորեալ, բայց վերապրող ընկերներուն իր՝ Սեւակի հերոսական կեանքին վերջին օրերուն մասին ըրած վկայութիւննե-րը: Մանաւանդ՝ Միքայէլ Շամտանճեանին, բժիշկ Վահան Ալթունեանին և Յով-հան Վարդապետ Կարապետեանին ականատեսի վկայութիւնները՝ որոնց մէջ կը պատմէին թուրք «երեւելի»ին [իր աղջիկը մահուրնէ ազատած] Ռուբէն Սեւա-կին կատարած առաջարկը: Թուրք երեւելին, Ռուբէն Սեւակին կ'առաջարկէր՝ «ԶԻՆԶԸ ՍՏՈՅԳ ՄԱՀԷ ԱԶԱՏԵԼ՝ ՊԱՅՄԱՆԱԻ, ՈՐ ՌՈՒԲԷՆ ԻՍԼԱՄԱՆԱՅ ԵՒ ԻՐ ԱՂՋԿԱՆ ՀԵՏ ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՅ»:

Հակառակ, որ բոլոր ընկերները Ռուբէն Սեւակին կը յանձնարարէին. որ ըն-դունի իսլամանալու առաջարկը և կեանքը փրկէ», Ռուբէն Սեւակ կը մերժէ իս-լամանալը: Եւ՝ «ԹՐԶԱՆԱԼԸ՝ ՆՈՒԱՍՏԱՆԱԼ Է» կ'ըսէ:

Պալաքեանն ալ, իր յուշերուն մէջ կը նշէ, «Թուրքին, Ռուբէն Սեւակը մահէն ազատելու առաջարկը՝ պայմանաւ, որ իսլամանայ և իր աղջկան հետ ամուսնա-նայ»... բայց, այսքան՝ միայն: Պալաքեան իր գիրքին մէջ՝ չէ գրած կարեւորա-գոյնը, թէ ինչո՞ւ «ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ ՍԵՐԺԱՍ Է ԻՍԼԱՄԱՆԱԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԹՈՒՐԶԻՆ: ՌՒՆԱԽԸՆՏՐԱՍ Է ՍԵՌՆԻԸ, ԶԱՆ ԹԷ ԹՐԶԱՆԱԼ»:

Պալաքեան իր «Հայ Գողգոթան» գիրքին մէջ չէ նշած նաեւ Չանդըրը-ի հայ աքսորեալներուն կեանքին մէջ պատահած, հայութեան համար շատ կարեւոր հետեւեալ եղելութիւնը...

Աղուէս թուրքերը Չանդըրը-ի մտաւորական աքսորեալներուն հետեւալ ծու-ղակ-առաջարկը կ'ընեն: «Ա՛յն աքսորեալ հայը, որ իսլամութիւնը կ'ընդունի՝ պիտի ազատի մահէն»:

Հայ մտաւորական աքսորեալներուն մէջէն, կարգ մը տկար հոգիով անձեր, ենթարկուելով թուրքին՝ նենգամիտ առաջարկին, կը պատրաստուին իսլամանա-լու, որ կարենան մահէն ազատիլ:

**ԱՐԱՄ Ա. ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՈՒՆԵՑԱԻ ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԽԱԹԵՄԻԻ ՀԵՏ**

[«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»]- Երեքշաբթի 13 Մայիս 2003-ի առաւօտեան ժամը 8.30-ին, Պէյրուքի «Ֆիմիսիա» պանդոկին մէջ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս հանդիպում մը ունեցաւ Իրանի իսլամական Համրապետութեան Ատխազահ Մոհամէտ Խաթամիի հետ: Ինչպէս ծանօթ է, Իրանի Ատխազահը երկօրեայ պաշտօնական այցելութեամբ կը գտնուէր Լիբանան: Սոյն հանդիպումը տեղի ունեցաւ հրաւերովը Ատխազահ Խաթամիի: Վեհափառ Հայրապետին կողքին Անրկայ էր Աաւի Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գեղամ Ս. Նպս. Խաչերեան, իսկ Ատխազահին կողքին Անրկայ էին Իրանի փոխ Ատխազահ Ապտահի, Արտաքին գործոց Ատխարար Խարազի և Լիբանանի մօտ Իրանի դեսպան Մեսուտ Իտրիսի:

Վեհափառ Հայրապետը հետեւեալ երեք հարցերուն շուրջ խօսեցաւ Ատխազահին հետ:

Ա. — Իրանի հայութիւնը

Վեհափառ Հայրապետը խօսելով Իրանի հայութեան մասին ըսաւ, թէ Իրանի Ատխազահին Անրկայութեան ինք կարիքը չզգար անդրադարձաւու համայնքի մասին: «Պատմութեան մէջ իր արմատները ունեցող, Իրանի մէջ մշակոյթ կերտած, հոգեւոր կեանք կազմակերպած և Իրանի վերելքին իր գործօն մասնակցութիւնը բերած ու բերող համայնք մըն է Իրանի հայ համայնքը» ըսաւ Վեհափառը: Այս շրջագծին մէջ, Վեհափառը իր գնահատանքը յայտնեց հայութեան Ակատմամբ Իրանի պետութեան ցուցաբերած սիրոյն և շարունակուող բարեացակամութեան Ակատմամբ, յատկապէս հայ համայնքին կայուն կարգ մը հարցերուն ու ծրագիրներուն գծով: Նախագահ Խաթամի իր կարգին բարձր գնահատանքով անդրադարձաւ Իրանի հայութեան ըսելով. «Անոնք մեր պարկեշտ և յանձնառու քաղաքացիներն են: Մենք ոչ մէկ խտրութիւն կը դնենք հայերու և Իրանցիներու միջեւ: Հայերը գործով ցոյց տուած են իրենց ամուր կայունութիւնը Իրանի Ակատմամբ և մենք պատրաստ ենք նոյն ոգիով ու մօտեցումով օգտակար հանդիսանալու մեր հայ հայրենակիցներուն»:

Բ. — Մշակոյթներու երկխօսութիւն

Վեհափառ Հայրապետը ողջունեց Ատխազահ Խաթամիի ցուցաբերած յատուկ կարեւորութիւնը մշակոյթներու ու քաղաքակրթութիւններու երկխօսութեան: Ան ըսաւ, թէ Աաւի պէտք է այս ծիրէն Անրս աւելցնել կրօններու երկխօսութիւնը, որովհետեւ մշակոյթի ու քաղաքակրթութեան հիմքը կրօնն է: «Արեւմուտքը կրօն, մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն իրարմէ կը բաժնէ, սակայն արեւելքի մէջ միաստուածութեան երեք կրօններու պարագային կրօն, մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն սերտօրէն առնչուած են» ըսաւ Վեհափառ Հայրապետը և առաջարկեց, որ Ատխազահ Խաթամի այս թեմայի շուրջ միջազգային համագումար մը կազմակերպէ Թեհրանի մէջ: Իր կարգին Ատխազահը ուրախութեամբ հղջունեց Վեհափառ Հայրապետին հետաքրքրութիւնը երկխօսութեան Ակատմամբ, բաժնեց Վեհափառին մօտե-

ցումը կրօն ու մշակոյթ միասնաբար տեսնելու իմաստով, անդրադարձաւ այս ուղղութեան անցեալին կատարած իր աշխատանքներուն և ընդունեց Վեհափառ Հայրապետին առաջարկը՝ միջազգային համագումար մը կազմակերպելու Թեհրանի մէջ, ու Վեհափառը հրաւիրեց իր գործօն մասնակցութիւնը բերելու այս ուղղութեամբ:

Գ. — Լիբանան-Իրան զօրակցութիւն

Վեհափառ Հայրապետը կարեւորութեամբ ընդգծեց Լիբանանի և Իրանի իսլամական հանրապետութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող զօրակցութիւնը աւելի ամրապնդելու անհրաժեշտութիւնը: «Այս զօրակցութիւնը — ըսաւ ան — սոսկ քաղաքական նեղ արումով պէտք չէ ըմբռնել, ան կանգնած է հասարակաց պատմութեան, մշակոյթի ու արժէքներու վրայ: Երկրորդ, շրջանէն ներս ստեղծուած ներկայ իրավիճակը կը պարտադրէ, որ այս զօրակցութիւնը աւելի ամրապնդուի ու զարգանայ, միասնաբար դիմագրաւելու համար հասարակաց մտահոգութիւններն ու մարտահրաւերները»: Նախագահ Խաթեմի իր կարգին ընդգծեց, թէ Լիբանանի ու Իրանի յարաբերութիւնները իւրայատուկ բնոյթ ունին: Այս յարաբերութիւնները անհրաժեշտ է որ հանգրուանային կերպով զարգանան ու վերածուին մնայուն գործակցութեան, ի շահ ամբողջ շրջանին և ի խնդիր արդարութեան ու խաղաղութեան:

Սիրալիր ու բարեկամական մթնոլորտին մէջ տեղի ունեցող հանդիպման աւարտին, Վեհափառ Հայրապետը նախագահ Խաթեմիին յանձնեց Անթիլիասի մէջ տպուած Նոր Ջուղայի ձեռագիրներու հատորը, ըսելով. «Ահաւասիկ կենդանի վկայութիւն մը հայ ժողովուրդի ստեղծագործ գոյութեան ու դարաւոր ներկայութեան Իրանի մէջ»: Նախագահ Խաթեմի հանդիպման աւարտին Վեհափառին հրաւիրեց դարձեալ այցելելու Իրան:

Յայտնենք, որ այս մէկը Աքամ Ա. Վեհափառի երկրորդ տեսակցութիւնն էր նախագահին հետ: Վեհափառը, երկու տարիներ առաջ, հանդիպում մը ունեցած էր Նորին Վսեմութեան հետ, Թեհրանի մէջ:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ... (Ծար. էջ 2-էն)

Երբ Ռուբէն Սեւակ ասոր տեղեակ կ'ըլլայ՝ հայութեան համար այս նուաստացուցիչ կացութեան, խնդրոյ առարկայ տկարացած հոգիներուն քով կ'երթայ և օրերով կ'աշխատի համոզել զիրենք, որ չիսլամանան:

Եւ անոնց կ'ըսէ, թէ՛ «ՄԱՀԸ ԱԻԵԼԻ ԼԱԻ Է ԻՍԼԱՄԱՆԱԼԷ»:

Եւ, «գատ-գատ երդում ընել կու տայ ամէ՛ն անոնց, որոնց հոգիի ուժին վրայ կասկած ունէր, թէ՛ հաւատարիմ պիտի մնան իրենց լոյս հաւատքին»:

1.- Իբր կրօնական՝ Պալաքեանին համար աններելի է Չանդըրը-ի մէջ, թուրքերուն ըրած ծուղակ առաջարկին և կարգ մը աքսորեալներուն իսլամանալու ճամբով ազատիլ ուզելուն մասին իր գիրքին մէջ գրած չըլլալը:

2.- Իբր կրօնական, Պալաքեանին ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻՆ ԻՍԼԱՄԱՆԱԼՈՎ ԿԵԱՆՔԸ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՏԵՂ, ՍԵՌՆԻ՛ԼԸ ՆԱԻՇՆՏՐԵԼՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ԻՐ ԳԻՐՔԻՆ ՄԷՋ ԳՐԱԾ ՉԸԼԼԱԼԸ, ՆՈՅՆՊԷ՛Ս, ԱՆՆԵՐԵԼԻ Է:

Պալաքեան չի կրնար տեղեակ եղած չըլլալ, վերը նշուած և շա՛տ խորիմաստ եղելութիւններուն:

Իր պաշտօնակիցը՝ Յովհան Վարդ. Կարապետեան տեղեակ էր...:

Եւ Չանդըրը գտնուող գրեթէ բոլոր աքսորեալները տեղեակ էին այս եղելութիւններուն:

Պալաքեանին այս մասին արտայայտուած չըլլալը՝ դաշնակցականամիտ ըլլալով, այս կուսակցութեան ուղեգիծին ոտք յարմարցնել ուզելուն պատճառաւ է:

Ապացուցանելու համար մեր այն վնարկածը, թէ Չանդըրը-ի գրեթէ բոլոր աքսորեալ հայերը տեղեակ էին Ռուբէն Սեւակի Չանդըրը-ի հերոսական կեանքին պատմութեան, «ՆԱՅԻՐԻ»ի յառաջիկայ թիւին մէջ պիտի հրատարակենք Չանդըրը աքսորուած բայց վերապրած Պոլսեցի սեղանաւոր Յովհաննէս Թէրլէմէզեանի վկայութիւնները:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
 İSTANBULDAKI ERMENİ ÖĞRENCİ AİLELERİNE
AÇIK MEKTUP

“ 14 NISAN 2003 TARİHİNDE TÜRK EGİTİM BAKANLIĞI BÜTÜN TÜRK OKULLARINA VE AYNI ZAMANDA İSTANBULDAKI ERMENİ OKULLARINA DA BİR GENELGE GÖNDERDİ, VE “ERMENİ SOYKIRIMI İDDIALARININ ASILSIZ OLDUGUNU” İSLEYECEK KOMPOZİSYON YARISMASI DÜZENLENMESİNİ İSTEDİ”

“12 MAYIS 2003 HÜRRIYET”

SAYIN İSTANBUL ERMENİ ÖĞRENCİLERİNİN ANNELERİ VE BABALARI, EĞER ÇOCUKLARINIZIN, BU “ERMENİ SOYKIRIMINI İNKÂR” KOMPOZİSYON YARISMASINI KAZANMASINI İSTİYORSANIZ, ASAGIDAKI YAZIYI ÇOCUKLARINIZA VERMENİZİ TAVSİYE EDERİZ.

“ERMENİLERİN İLERİ SÜRDÜKLERİ BÜTÜN SOYKIRIMI İDDIALARI YALANDIR.

ERMENİ SOYKIRIMI OLMAMISTIR. BİLAKIS TÜRK SOYKIRIMI OLMUSTUR. ERMENİLER, KESTİLER TÜRKLERİ.

BİZ TÜRKLER, ANATOLYANIN 3000 SENEDEN BERİ YERLİSİYİZ.

ERMENİLER 11-ASIRDA GİRDİLER ANATOLYAĞA.

O GÜNDEN BERİ, VAHSİ ERMENİLER TÜRKLERİ ÖLDÜRDÜLER, TOPRAKLARINI ELLERİNDEN ALDILAR.

ERMENİLERİN TÜRKLERE YAPTIKLARI BU ZÜLÜM, ASIRLAR BOYU DEVAM ETTİ.

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE TÜRKLERİN ERMENİLERİ ÖLDÜRDÜKLERİ YALANDIR.

1915-DE, TEKİRDAĞDA, EDİRNEDE, BANDIRMADA, İZMIT, BURSA, VE BÜTÜN ANATOLYADAKI ERMENİLER, RUSLARA YARDIM ETMEK İÇİN YOLA ÇIKTILAR.

VE YOLDA GÖRDÜKLERİ TÜRKLERİ ÖLDÜRDÜLER.

ERMENİLERDEN ÖLENLER İSE, ONLAR YOLDA HASTALIKTAN ÖLDÜLER.

KAHROLSUN YALANCI ERMENİLER

Յ. Չ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԲԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ԶԳԻՏՏԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ:

Բ Ա Յ Ն Ա Մ Ա Կ

«14 Ապրիլ 2003 թուականին թուրք կրթական նախարարութիւնը, բոլոր թրքական վարժարաններուն և նաեւ Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն շրջաբերական մը կ'ուղարկէ, և Նիւթը «Հայկական Յեղասպանութեան պնդումներուն անհիմն ըլլալը» եղող շարադրութեան մրցոյթներու կայացումը կը պահանջէ»:

(12 Մայիս 2003-HÜRRIYET)

Յարգարժան, Պոլսոյ հայ ուսանողներու հայրերուն և մայրերուն՝ եթէ ձեր զաւակներուն, այս «Հայկական Յեղասպանութիւնը ժխտելու» շարադրութեան մրցոյթը շահիլին կ'ուզէք, հետեւեալ գրութիւնը՝ ձեր զաւակներուն տալ կը յանձնարարենք՝ «Հայերուն, բոլոր ճեղասպանութեան պնդումները՝ սուտ են: Հայկական ճեղասպանութիւն չէ եղած:

Ermenilerden, Ermeni soykırımı yazısı istendi

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından bütün okullara gönderilen bir genelge ile 'Ermeni iddialarının asılsız olduğunu' işleyecek konferanslar...

Ընդհակառակը՝ թրքական ճեղասպանութիւն եղած է: Հայերը՝ ջարդած են թուրքերը: Մեք, թուրքերս, Անատոլիա-ի 3000 տարիներէ ի վեր բնիկ ժողովուրդն ենք: Հայերը, 11-րդ դարուն, ներխուժեցին Անատոլիա: Այդ թուականէն ի վեր վայրենի հայերը՝ թուրքերը սպաննեցին և հողերնին ձեռքերնէն առին: Հայերուն՝ թուրքերուն դէմ կատարած այս վայրագութիւնը դարեր տեսց: Առաջին Աշխարհամարտին թուրքերուն հայերը սպաննած ըլլալին՝ սուտ է: 1915-ին TEKİRDAĞ, EDİRNE, BANDIRMA, İZMIT, BURSA-ի և Անատոլիոյ բոլոր հայերը՝ ուսերուն օգնելու համար ծամբայ ելան: Եւ հայերը, ծամբուն վրայ, իրենց տեսած բոլոր թուրքերը սպաննեցին: Գալով հայերէն մեռնողներուն՝ անոնք ծամբան հիւանդութենէ մեռան: «Անկցի՛ն ստախոս Հայերը»:

Յ. Չ.

ՀԱՅԱԿՈՐԾԱՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԾԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է... (Ծար. էջ 1-էն)

համակերպունել օտարութեան գորշութեանն ու սիրոյ մաշող դառնութիւններին... իսկ ինչո՞ւ է գնում հայը... գնում է հայ մտաւորականը՝ դրսում դրամ վաստակելու, հրո-
նելու «սեւ» աշխատանք...

Երբեմնի արժանապատիւ հայ տղամարդը՝ յոգնելով աղբարկղները փորփորե-
լուց, ինչ-որ բան գտնելու յոյսով, գնում է ընտանիքը պահելու միջոց հոգալու... Հայ
կինն ամուսնու հետ հաւասարապէս կրում է հոգսաշատ կեանքի դժուարութիւնները,
իսկ յաճախ էլ ինքն է մեկնում օտարութիւն՝ աշխատանք որոնելու, ընտանիքի հոգ-
սը հոգալու: Պարկեշտ, առաքինի հայունիները, որ «Թուրքի ձեռքով չբռնաբարուելու
համար Եփրատն են մետուել», այսօր նրանցից ոմանք իրենց մարմինն են վաճառում
թուրքին, բայց աւա՛ղ, մաւ հոգին... Հայ երիտասարդը, լքելով իր պապեճական հողն
ու տունը, թողնելով իր մանկական անուշ յուշերն ու պատանեկան քաղցր երազները,
փախչում է բանակից՝ անորոշութեանը յանձնելով իր ճակատագիրը... Բայց մի՞թէ
էլքը դա է. չէ՞ որ, «օտարութեան մէջ ազատ ապրելն էլ, ա՛յլ գերութիւն է»...

Հայաստանցի... սա ի՞նչ պիտակ է, այսինքն՝ հայի ո՞ր տեսակն է, Մայր Հայաս-
տանից եկած հայրենաբոյրը չէ՞... այն հայը, որ իր ընտանիքի կարիքների համար
հարկադրաբար պանդխտացել ու դարձել է աշխարհի տարբեր ծայրերը նետուած մի
փշրուած բեկոր, որն արժանի է առաւել հոգատարութեան և կարեկցանքի, ոչ թէ ան-
հարկի պիտակաւորման... Եւ վերջապէս, չէ՞ որ բոլոր հայերն էլ ազգային մի՛ պատ-
կանելիութիւն ունեն, հաւաքական մի կերպար, որ պէտք է գիտակցի իր ազգային
ընդհանուր պարտականութիւնները:

Այնուամենայնիւ, զարմանալի ու տարօրինակ են հայերի այս հոգեբանութիւնը,
այս շերտաւորումները: Ուստի, պէտք է մեր հաւաքականութեամբ մի բռունցք դառ-
նանք և պայքարենք հայապահպանութեան մեր սուրբ նպատակի համար: Կարծում
ենք, որ ընթերցողի հոգին վրդովեց մեր հայրենիքի ներկայ պատկերը՝ մու-
րացկանութեամբ զբաղուող մանուկներ, ամուսիններից դէպի անորոշութիւն ճանա-
պարհող դեռատի կանայք և մեճակ ու լքուած մահացող, օրերով անթաղ մնացող ծե-
րեր... իսկ երկում մնացողները նրանք են, ովքեր այլեւս ոչինչ չունեն վաճառելու,
որպէսզի շուտափոյթ փախչեն երկրից, հետեւաբար, անհիծելով երբեմնի հարազատ
երկիրը՝ հաշտում-համակերպում են իրենց խեղճուկ վիճակին:

Իսկ որ մեր երիտասարդներն աւելի շուտ են ընտելանում արեւմուտքի բարքերին ու
սովորութիւններին՝ դա մեծ ցաւ է, այսինքն՝ տարիների համրանքի հետ օտարութեան
մէջ ձուլում-կորչում է մեր սերունդը, ուրեմն՝ «առյաւէտ կորցնում ենք մեր Արարատը...»:

«Թուրքի երազն է, որ կատարում է՝ պարպում է Հայաստանը՝ հայերից»:

– Այո՛, արտագաղթն այսօր, համազգային ողբերգութիւն է դարձել...

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՊԱԼԱՔԵԱՆԻՆ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՀԱՆԴԷՊ
ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ
ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ -
ԴԻՊՈՒԱԾ ԹԷ՞ «ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՊԱՏԻԺ»

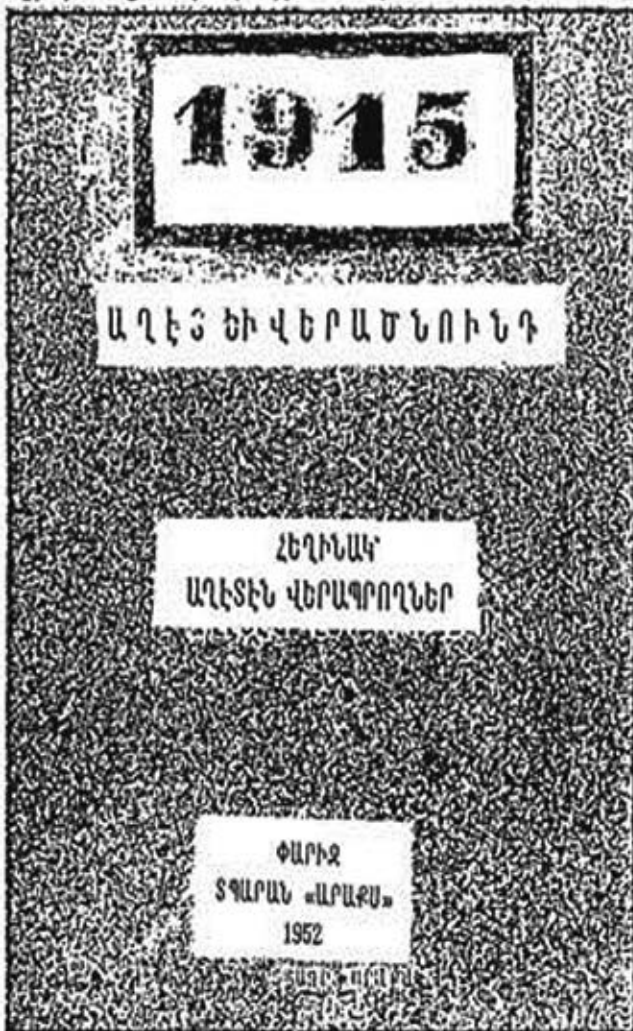
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԲԱԽՏԱԿԻՑ,
ՉԱՆՂԸՐԸ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԲԱՅՑ ՎԵՐԱՊՐԱԾ
ՊՈԼՍԵՑԻ ՍԵՂԱՆԱԻՐ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԵՐԼԵՄԷՋԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

1952-ԻՆ ՓԱՐԻՋ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ
«1915- ԱՂԵՏ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ» ԳԻՐՔԷՆ ՀԱՏՈՒԱԾ -
ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՔՍՈՐԸ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԵՐԼԷՄԵՋԵԱՆ

«1915 Ապրիլ 10-23-ի երեկոյեան, Պոլիս, խանութիս մէջ զբաղած էի, երբ ոստիկան մը գալով զիս պահականոց առաջնորդեց, առանց թոյլ տալու մէկ վայրկեան, որ գոյքերս հաւաքեմ:

Պահականոցին մէջ երկար սպասեցի: Հետզհետէ ուրիշ ձերբակալուածներ ալ եկան, և առանց հարցաքննութեան ղրկուեցանք կեդրոնական մեծ բանտը:

գնացքով, մեզ ճամբայ հանեցին դէպի Էնկիւրի: Գնացքին մէջ ԱԿՆՈՒՆԻՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ Կ'ԸՍԷԻՆ ԹԷ՝ «ՈՉԻՆՉ, ՍԽԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՅ: ՎԱՂԸ ՎԱՐԴ-ԳԷՍԸ, ԹԱԼԱԹԻՆ ԴԻՄԵԼՈՎ, ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԵԼՈՒ ՀՐԱՄԱՆ Կ'ԱՌՆԷ ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ»:

Էնկիւրի հասնելէ առաջ, Այաշի կայարանին մէջ զատեցին աչքի ինկող յեղափոխականները և ղրկեցին Այաշի բանտը:

Անոնցմէ քիչեր միայն ազատեցան, իսկ մնացեալները, ի վերջոյ, չարաչար խողխողուած էին [ԱԿՆՈՒՆԻ, ԽԱԺԱԿ, ՏՕԶԹ. ՏԱՂԱԽԱՐԵԱՆ, Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԿԻՒՐՃԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԹԻՐԵԱԶԵԱՆ և այլն]:

Այաշի կայարանէն Էնկիւրի տարուեցանք, ուր արտօնեցին, որ Պոլիս՝ մեր

Այդ գիշեր և յաջորդ առտու, ձերբակալուեցան հայ կարեւոր դէմքեր՝ մտաւորական, յեղափոխական գործիչ, բժիշկ ևլն, մօտաւորապէս 200 անձ:

Յաջորդ գիշեր, Ապրիլ 11-24-ին, բանտէն քամիոններով փոխադրուեցանք Սարայ-Պուռնու, ուր արդէն յատուկ շոգենաւ մը կը սպասէր:

Ծատեր վախցան թէ՛ ծով թափելու համար շոգենաւ կը դրուէին: Բայց, Հայտար-Փաշա տարուեցանք և, մասնաւոր

մեզ ճամբարէ հանեցին՝ դէպի Էնկիւրիւ: Պնայքըն՝ մէջ
 Ակնունքի՝ և ընկեց՝ ծեցը կ'ըսէին թէ. «Յիւնչ. սխա-
 լու թիւն մը կայ: Վարդ Վարդգէսը Թուլութիւն գիտէնով
 վերադարձուելու հրաման կ'տանէ մեզի համար»:

ԱԿՆՈՒՆԻ [Հ.Յ.Դ.]— ՈՉԻՆՉ. ՍԵԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՅ: ՎԱՂԸ ՎԱՐԴԳԷՍԸ
 ԹԱԼԱԹԻՆ ԴԻՄԵԼՈՎ ՎԵՐԱԴԱՐՉՈՒԵԼՈՒ ՀՐԱՄԱՆ Կ'ԱՌՆԷ ՄԵՁԻ ՀԱՄԱՐ»:

ընտանիքներուն հեռագրերը:

Վերջէն տեղեկացանք, թէ հեռագիրները չէին ղրկուած:

Էնկիւրիէն, բեռան կառքերով, մեզ ղրկեցին Չանդըրը: Երկրորդ իրիկունը
 Չանդըրը հասանք և մեզ բանտարկեցին քաղաքէն քիչ հեռու, հին զօրանոցի մը
 մէջ:

Յաջորդ օրը, բոլոր բանտարկեալներս հաւաքուեցանք և հսկում կատարե-
 ցինք:

Երեք վարդապետ— Կոմիտաս, Պալաքեան և Յովհան Կարապետեան— «Տեր
 Ողորմեա՛» երգեցին: Ամէնքս ծունկի եկած էինք:

Կոմիտաս Վրդ. շատ յուզուած էր և կ'արտասուէր: Այդ «Տեր Ողորմեա»-ն
 անմոռանալի եղաւ բոլորիս համար:

8-10 օր ետք, արտօնուեցանք քաղաքին մէջ բնակելու, պայմանաւ, որ ամէն
 օր ներկայանանք ոստիկանատուն:

Կոմիտաս և Յովհան Վարդապետները, Տիրան Զէլէկեան, Յակոբ Զարեան և
 ես, Չէրքէզեան անուն հայու մը տունը վարձեցինք: Միւսներն ալ՝ ուրիշ տուներ:

Յաջորդ Կիրակի, Կոմիտաս Վրդ. պատարագեց: Անոնք, որ ներկայ եղած են
 իր պատարագին գիտեն, թէ ինչ հոգեզմայլ հանդէսի մը ներկայ կը գտնուէին:
 Բայց այդ օրը, Կոմիտաս գերազանցեց ինքզինքը:

Երբ յուզուած և սքանչացած կ'աղօթէինք, Կոմիտասի արձակման հեռագիրը
 հասաւ:

Առաջին աքսորեալն էր, որ պիտի վերադառնար Պոլիս:

Իր ազատ արձակման հրամանը կը վերագրուի Ամերիկեան դեսպանին և
 կամ գահաժառանգ Մէնիտ Էֆէնտիի միջնորդութեան, որովհետեւ երկուքն ալ
 սիրահար էին գեղարուեստին:

Կոմիտասէն ետք, քանիներ եւս յաջողեցան հետզհետէ ազատիլ և վերադառ-
 նալ Պոլիս, իսկ մնացեալները՝ դէպի անապատ ճամբայ հանեցին և ամէնքն ալ
 անխնայ սպանեցին:

Չանդըրը-ի Իթթիհատականներուն պետին աղջիկը կը հիւանդանայ այդ
 օրերը և աքսորեալներէն Տօքթ. Տինանեանը կը կանչուի զինքը դարմանելու:
 Այդ միջոցին կը հասնի Տօքթ. Տինանեանի ազատ արձակման հրամանն ալ,
 որով Տօքթ. Սեւակը կը յաջորդէ Տօքթ. Տինանեանին, յիշեալ աղջիկը դարմա-
 նելու համար:

Աղջիկը կը սիրահարի Տօքթ. Սեւակին:

— Դուք, ամէնքդ ալ, դատապարտուած էք մահուան, — կ'ըսէ աղջկան հայրը
 Տօքթ. Սեւակին: — Կ'ուզեմ քեզ ազատել, պայմանաւ, որ իսլամանաս և ամուս-
 նանաս աղջկանս հետ:

Տօքթ. ը մեր տունը եկաւ խորհուրդ հարցնելու:

Յովհան Վարդապետ, Զէլէկեան և ամէնքս խորհուրդ տուինք իրեն՝ իսլամու-
 թիւնը ընդունիլ և ամուսնանալ:

Ապագային, երբ պարագաները փոխուին, ըստ այնմ վարուիլ:

Ըսինք . թէ իր մահը ոչ մէկ
օգուտ կը բերէ. ո՛չ ազգին.

ոչ իր ընտանիքին:

- ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ՀԱՄՈՋՈՒԻԼ ԱՅՆ ԳԱ-
ՂԱՓԱՐԻՆ ՆԵՏ,- ԸՍԱԻ ՏՕԶԹ. ՍԵ-
ԻԱԿ,- ՈՐ ՄԱՀԷՆ ՎԱԽՆԱԼՈՎ ՈՒՐԱ-
ՆԱՄ ԱԶԳ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻԶ»: ԵՒ ՆԱ-
ԽԸՆՏՐԵԾ ՄԵՌՆԻԼ...»

*Պոլսեցի սեղանաւոր Յովհաննէս Թեր-
լէմէզեան*

* *

Պոլսեցի սեղանաւոր Յովհաննէս Թեր-
լէմէզեան, իր այս գրութեան մէջ, շատ
պարզ, բայց իրապաշտ լեզուով տուած
է՛ գարհուրելի պատմութիւնը 24 Ապրիլ
1915-ին դէպի Այաշ և Չանղըրը աքսոր-
ւած հայ երեւելի անձնաւորութիւննե-
րուն:

Եւ մանաւանդ՝ Յովհաննէս Թերլէմէզ-
եան այս յուշերուն մէջ. քանի մը տողե-
րով բայց շատ խորիմաստ կրցած է տալ
Չանղըրը-ի մէջ, Ռուբէն Սեւակի հերո-

սական կեանքին պատմութիւնը, զոր Պալաքեանին... 800 էջնոց «Հայ Գողգոթ-
թան» գիրքին մէջ... կարելի չէ գտնել:

Դժբախտաբար, հայ ժողովուրդը, 24 Ապրիլ 1915-ի մտաւորական նահատակ-
ներուն մասին, միայն Պալաքեանին «Հայ Գողգոթան» գիրքը ունի իբր պատ-
մութեան գիրք, իբր տեղեկութեան աղբիւր:

Բայց Պալաքեանին «Հայ Գողգոթան» գիրքը՝ սխալ վկայութիւններով. և.
մանաւանդ, ինքնագովութիւններով լեցուն յուշագրութիւն մըն է. որ վերջերս
ֆրանսերէնի ալ թարգմանուեցաւ:

Եւ շատ մը գրողներ, առանց գիտնալու, կ'արտատպեն «Հայ Գողգոթան»
գիրքին մէջ գրուած սխալ տեղեկութիւնները:

Այս սխալներուն «զոհը» եղաւ նաեւ 1982-ին. Մեծ Վարպետ՝ Անդրանիկ Ծա-
ռուկեանը:

Տէր և Տիկին Անդրանիկ Ծառուկեանները, 1981-ի ամրան, Նիսի մէջ. Ռուբէն
Սեւակի (ապագայ) Յիշատակի Տունը այցելեցին:

Եւ այդ օր մենք, Անդրանիկ Ծառուկեանին տուինք, Ռուբէն Սեւակի վերա-
բերեալ կարգ մը պատճեններ:

Եւ ուրախութեամբ ստացանք «Նայիրի»ի 15 Փետրուար 1982 թիւը որ. գրեթէ
ամբողջութեամբ, Ռուբէն Սեւակի մասին գրութիւններու յատկացուած էր:

Բայց, նոյն թիւին 3-րդ էջին մէջ, արտատպուած էր նաեւ Պալաքեանին «Հայ
Գողգոթան» գիրքէն հատուած մը. ուր կը նշուէր թուրք կառապանին Ռուբէն
Սեւակի նահատակութեան նկարագրութեան Պալաքեանի կողմէ խեղաթիր-
ւած, սխալ մեկնաբանութիւնը, հետեւեալ տողերով՝

«...Հագիւ կառքերէն վար իջած, Տօքթ. Չիլիկիիւրեան կը խնդրէ թախանձա-

գին այս 4 քիւրտերէն, որ խնայեն իրենց կեանքին. և ինք կը խոստանայ իր ընկերներուն հետ տալ իրենց ամբողջ հարստութիւնը և գոյքերը»:

«Ասոնցմէ միայն Դանիէլ Վարուժան ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ...»
«...Ապա գողօնը բաժնելով իրենց մէջ և Տօքթ. Չիլինկիրեանի ու ՕԸՆԻԿ Մաղազանեանի զգեստներուն երիզներուն մէջ կարուած աւելի քան 450 օսմ. հնչուն ոսկին եւս առնելէ վերջ...»

Հազիւ կառքերէն վաթ խաւժ. Տօքթ. Չիլինկիրեան կը խնդրէ
յաւթանասպիտակ ույս 1 միւրտերէն, որ խնային իրենց կեանքին, և ինք
կը խոստանայ իր ընկերներու հետ տալ իրենց ամբողջ հարստու-
թիւնը եւ գոյքերը:

Իայց սերտագործներն իբրեւ պատասխան, մեր ու սգրայեալ բն-
էքները, հակառակ սառնց ազիտորմ պապատանքներուն, կ'իջեցնեն
մերմակույ մարը՝ առուտիկէ եզերքին. եւ գոհերու հ զգեստները առ-
վառ պահելու համար նախ կը մերկայցեն: Ապա դաշայնները քա-
շած կը յարակիւն իրենց անգէն եւ անպաշտպան զսիրուն մըայ, եւ
տոխեայ կը ձկսիմ ծակծկել եւ բզկտել դաշայններով տարաբախտ
մեր ընկերներուն մարմինները, եւ դամակով անգամահատել տ-
առնց սաքերն ու բազուկներն եւ այլ պատարանները... Ասոնցմէ մի-
այն Վարուժան անհասպաշտպանութեան կը դիմէ, եւ իբր պատիժ
տնայագործներն դանակով դուրս քափելէ վերջ փորասիւր, կը փո-
րեն նաեւ հայրենուէր բանաստեղծին աչքերը...

Ապա զազօնը բաժնելով իրենց մէջ եւ Տօքթ. Չիլինկիրեանի ու
ՕԸՆԻԿ Մաղազանեանի զգեստներուն երիզներուն մէջ կարուած ու-
ւելի քան 450 օսմ. հնչուն ոսկին եւս առնելէ վերջ, բաժին կը հանեն
նաեւ աստիկանին ու ստիկան գլխուտրին: Կառքերու մէջ զտնուած

«Հայ Գողգոթան» - Գրիգորիս Ծ. Վրդ. Պալաքեան»
«Նայիրի» Պէյրուք 15 Փետրուար 1982

**

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ «ՀՈԳԻՆ» ՊԱՏԺԵԾ՝
ԻՐԵՆ ԴԷՄ ԱՆԻՐԱԻ ԵՒ ԱՆԱՐԴԱՐ ԳՏՆՈՒԱԾ
ՊԱԼԱՔԵԱՆԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Դուք, նախախնամութեան կամ ճակատագրին կը հաւատա՞ք:
Մենք ալ, բնաւ չենք հաւատար:
Բայց հիմա պիտի ջանանք պատմել եղելութիւն մը, որուն եզրակացութիւն-
որոշումը դուք տուէք: Ըսէ՛ք՝ թէ այս եղելութիւնը, դիպուածի արդիւնք է. կամ
ճակատագրի՞ն գիծն է, և կամ թէ՛ «Աստուածային» պատի՞ժ մը:
Պալաքեան, իր յուշերը գրած է, «Հայ Գողգոթան» վերնագրով գիրքին մէջ.
որ հրատարակուած է երկու հատորներով:
Պալաքեան այս գիրքին մէջ կու տայ 24 Ապրիլ 1915-ին սկսած և առաջին
հանգրուան կազմող Չանդըրը-ի իր աքսորականի կեանքին պատմութիւնը. և
կը շարունակէ՝ Չանդըրը-էն յետոյ դէպի Տէր-Ջօր գացող իր շատ տառապա-
լից և մահացու երթին նկարագրութիւնը:

(→ էջ 3)

ՊԱԼԱՔԵԱՆԻՆ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՀԱՆԴԵՊ ԿԱՏԱՐԱԾ... (Ծար. էջ 2-էն)

Ցարիներ տեւող և եղեռնի արիւնոտ ճամբաներէն անցնող այս աքսորականի ողիսականէն հրաշքով ողջ կը մնայ Պալաքեան: Եւ, ի վերջոյ, 1918-ին կը յաջողի, Կիլիկիայէն իբր գերմանացի զինուոր, ծալտուած, գնացքով վերադառնալ Պոլիս: Եւ, միջոց մը յետոյ՝ զինադադարը կը հասնի: Պալաքեան փրկուած է:

Եւ 4 Յունուար 1919-ին, անգլիական մարտանաւով մը, կը հեռանայ Պոլիսէն: Նախ՝ դէպի Մալթա կղզի, և յետոյ՝ Եւրոպա:

1922-ին, Մանչեստրի մէջ կը գրէ, իր «Հայ Գողգոթան» գիրքը, երկու հատորէ բաղկացած, որուն մէջ իր աքսորականի յուշերը կը պատմէ: Գրեթէ 800 էջոց այս գիրքին կէսէն աւելին, իր անձնական՝ աքսորականի կեանքին մանրամասնութիւններն են:

Գիրքին առանցքը իր անձին շուրջ կը դառնայ: Միշտ ինք իրաւունք ունի: Միշտ իր մտածումները ճիշտ են:

Իր գրութիւններուն մէջ յստակօրէն կ'երեւայ (շատ մը կրօնականներու յատուկ) պարտադրող ու ճնշող ղեկավար-առաջնորդի նկարագիրը:

Բայց, մեզի համար, ամէնէն կարելորդ՝ 20 Օգոստոս 1922-ին աւարտած իր «Հայ Գողգոթան» գիրքին մէջ, մէկ բառ, մէկ ականարկութիւն մ'անգամ չկայ 1920-էն ասդին, գրեթէ երկու տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Սովետական Հայաստանի մասին: Ոչ մէկ խօսք: Որովհետեւ, այս Հայաստանը, իր ուզած Հայաստանը չէ:

Եւ այս հոգեվիճակի տէր բոլոր Դաշնակցականամիտներուն և անիրատես մտային կառոյց ունեցողներուն նման, «Հայ Գողգոթան»ի յառաջաբանին վերջաւորութեան, մեծ-մեծ տառերով իր «Յորդոր»ը կ'ուտայ՝

«Եւ մի կասկածիր որ քսաներհինգ տարի վերջ, փոքր Ասիոյ և Կովկասի միջեւ, կենսունակ նոր Պոլկարիա մը պիտի ըլլաս Ազատ ու Անկախ, վերջերոյ սպիացած, յարգուած դրացիներէդ և մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւններէն»:

Եւ այս Դաշնակցականամիտ, անիրատես և անհեռատես կրօնականը 1923-ին, Մարսէլի գաղութին վրայ Կաթողիկոսական պատուիրակ կը նշանակուի:

Պալաքեան, հակառակ իր երազատես գաղափարներուն, շինարար եկեղեցական մըն էր նոյն ատեն:

1900-թ.ներուն Գերմանիա՝ ուսանողական տարիներուն, աւարտած է համալսարանի Աստուածաբանական և նոյն ատեն Ճարտարագիտութեան ճիւղերը:

Եւ Մարսիլիոյ մէջ Պալաքեան, մեծ աշխատանք կը տանի եկեղեցաշինութեան մարզին մէջ: Եւ կը յաջողի 9 եկեղեցիներ կառուցանել, մասնաւորապէս՝ Մարսիլիոյ Մայր Տաճարը և մինչեւ Նիսի եկեղեցին և ուրիշներ:

Բայց, Պալաքեանի շինարարի կարողութիւններու կողքին՝ համայնքային կեանքի մէջ իր ունեցած կեցուածքն ալ կարելոր է:

Դժբախտաբար, հայ ժողովուրդը, ամէն տեղ եղածին նման, բաժանուած էր երկուքի: Նոյնն է պարագան Մարսիլիոյ մէջ՝ Դաշնակցական և Հակադաշնակցական, Սովետական Հայաստանի համակիրներ, և Սովետական Հայաստանի դէմ եղողներ:

Եւ դժբախտաբար (կամ բարեբախտաբար) Մարսիլիոյ մէջ դիպուածը, կամ ճակատագիրը և կամ նախախնամութիւնը Պալաքեանին դէմ կը հանէ՝ Մարսիլիոյ Թաղական Խորհուրդի ատենապետը եղող թունդ հայրենասէր, Սովետական Հայաստանի համակիր, Պոլսեցի մտաւորական Ենովք Արմէնը:

Եւ ո՞վ է Ենովք Արմէն: Ռուբէն Սեւակի շատ մօտ ընկերներէն մէկը, որ իբր Պոլսոյ «Մասիս» թերթի խմբագիր, 1907-էն սկսեալ, Ռուբէն Սեւակին առաջին բանաստեղծութիւնները հրատարակող և զինքը քաջալերող մտաւորականը եղած է:

Ենովք Արմէն և Պալաքեան՝ երկու անձնաւորութիւններ էին նկարագրի հասարակաց գիծեր ունեցող-պարտադրող և ճնշող: Բայց, իրարու հակադրուած՝ իրենց գաղափարներով:

Եւ շատ մը համայնքներուն մէջ եղածին նման՝ Թաղական Խորհուրդէն և Եկեղեցական շրջանակէն ներս, հակամարտութիւնը կ'սկսի: Եւ խնդիրը կը մեծնայ ու կը մեծնայ:

Եւ, ի վերջոյ, Ենովջ Արմէն կը յաջողի. իր Թաղական Խորհուրդին և իր հա-

մակիրներուն թիկունքով. Պալաքեանը մեկուսացնել և հեռացնել եկեղեցիէն:

Եւ Պալաքեան 1926-ին. ստիպուած կ'ըլլայ Մարտիկոյ շուրջ գտնուող ամալի և հեռաւոր ագարակի նման վայրի մը մէջ. միայնակ և տխուր կեանք մը ապրիլ:

Եւ 1934-ին. Մարտիկոյ մէջ. դժբախտաբար կանխահասօրէն՝ 55 տարեկանին կը մահանայ Գրիգորիս Եպս. Պալաքեանը:

MINNESOTADA MUSEVI PROFESÖRLERİN YÖNETİMİNDE TÜRK-ERMENİ ÇIFTE - TELLİSİ

MUSEVİLER ÇOKMU SEVER ERMENİLERİ ? Kİ TÜRKLERLE ERMENİLERİN BARİSMASINI İSTİYORLAR.

YOKSA 24 NİSAN 1915 ERMENİ SOYKIRIMINDA, SELANIKLI YAHUDİLERİN OYNADIKLARI ROL ORTAYA ÇIKAR DIYEMİ KORKUYORLAR ?

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BİLMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
MINNESOTADAKİ TÜRK-ERMENİ ÇIFTE-TELLİSİ
SENELERDEN BERİ, BASTA AMERİKALILAR OLMAK ÜZERE, BATILILAR, ERMENİLERİ TÜRKLERLE GARİSMAYA ZORLARLAR.

NİÇİN ACABA? BATILILAR ÇOK MU SEVERLER ERMENİLERİ?, YOKSA ERMENİ SOYKIRIMININ HAKIKİ SEBEBİNİN VE HAKIKİ SUÇLULARININ ORTAYA ÇIKMASINDAN KORKAN GİZLİ KUVVETLER Mİ VAR? HERHALDE BU İSİN ALTINDA BİR BIT YENİĞİ VAR Kİ AMERİKALILAR, ERMENİLERİ BU KADAR SIKİSTİRİYOR, BARİSSINLAR DIYE TÜRKLERLE.

SON ZAMANLARDA TÜRKLERLE ERMENİLER, MUSEVİ PROFESORLERİN YÖNETİMİNDE AMERİKANIN MINNESOTA SEHRİNDE BULUSTULAR.

FAKAT BULUSANLAR TÜRK VE ERMENİ DEVLETLERİNİN RESMİ DIPLOMATLARI DEĞİL.

ÇOĞU TARİH PROFÖSERİ. NİÇİN? ÇUNKU BU TARİHÇİLER ARALARINDA KONUSUCAKLARMIS. 1915-TE, TÜRKLERİN ERMENİLERE TATBİK ETTİKLERİ KATLİAN SOYKIRIMINI? SOYKIRIMI DEĞİL Mİ?

YAZIK, ÇOK YAZIK. BU PROFÖSÖR DENİLENLER HAKIKİ PROFÖSÖRMÜ? EĞER HAKIKİ PROFÖSÖR İSELER, 1915-DE İSTANBULDA ELÇİLERİ BULUNAN BÜTÜN DEVLETLERİN ARSİVLERİNDE 1915-TE TÜRKLERİN ERMENİ MİLLETİNE YAPTIKLARININ, TARİHİN HİÇ BİR DEVRİNDE BENZERİ OLMİYAN KORKUNÇ BİR SOYKIRIMI OLDUGUNU İSBAT EDEN BİNLERCE RAPOR BULUNDUGUNU BİLİRLER.

VE BU HAKİKATLERİ TÜRKLER DE ÇOK İYİ BİLİR. HEM DE YALNIZ PROFÖSÖRLER DEĞİL.

BÜTÜN TÜRK JANDARMALARI, BÜTÜN TÜRK DEVLET MEMURLARI BİLİR. VE BİLHASSA TÜRK AHALİSİ, ERMENİ GÂVURLARINI NASIL KESTİKLERİNİ, KENDİ ARALARINDA KONUSURKEN BİRBİRLERİNE İFTİHARLA ANLATIRLAR.

EFENDİLER, NİYE PROFÖSÖRLERLE ZAMAN KAYBEDİYOR SUNUZ.

GİDİN TÜRK AHALİSİNE SORUN. ONLAR ÇOK İYİ BİLİR, KENDİ YAPTIKLARI SOYKIRIMINI.

TÜRK PROFÖSÖRLERİNİN, ERMENİ PROFÖSÖRLERİ İLE KONUSMALARINA GELİNCE BU KONUSMALARIN BELLİ BASLI FAYDALARINI SIRALAMAYA ÇALISALIM.

1.- BU KONUSMALAR, HAVANDA ÇOK İYİ SU DÖVMIYE YARAR.

2.- BU KONUSMALAR TÜRKLERE, ÇOK İYİ ZAMAN KAZANDIRMAYA YARAR.

3.- BU KONUSMALAR ERMENİLERİ ÇOK İYİ UYUTMAYA YARAR.

B. O.

**“MINNESOTA” Ի ՄԷՋ ՀՐԵԱՅ ՓՐՕՖԷՍՕՐՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
ԹՈՒՐՔ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ “ՇԻՖԹԷ-ԹԵԼԼԻ”**

Հրեաները շա՞տ կը սիրեն հայերը, որ թուրքերուն և հայերուն հաշտուելուն համար կ'աշխատին: Թէ ոչ, 24 Ապրիլ 1915-ի հայկական ցեղասպանութեան մէջ Աելանիկցի հրեաներուն խաղացած դերին մէջտեղ ելլալէ՞ն կը վախնան:

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՄԻՆՆԵՍՕԹԱՅԻ ԹՈՒՐՔ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՉԻՖԹԷ - ԹԵԼԼԻ» Ն
Տարիներէ ի վեր, ամերիկացիներու առաջնորդութեամբ, արեւմտեան պետութիւնները հայերը թուրքերուն հետ հաշտուելու ստիպողութեան կ'ենթարկեն:

Ինչո՞ւ արդեօք: Որովհետեւ Արեւմտեան պետութիւնները շա՞տ կը սիրեն հայերը: Թէ ոչ, հայկական ցեղասպանութեան իսկական պատճառին և իսկական պատասխանատուներուն մէջտեղ ելլալէն վախցող մութ ուժե՞ր կան:

Անպայման, այս գործին մէջ, առեղծուած մը կայ, որ ամերիկացիները այսքան կը ճնշեն հայերուն, որ համաձայնին թուրքերուն հետ:

Վերջին ամիսներուն, թուրքերը և հայերը, Ամերիկայի Միննեսօթա քաղաքին մէջ տեսակցեցան: Բայց տեսակցողները՝ թուրք և հայ պետութեանց դիւանագէտները չեն:

Շատերը, Պատմութեան փրօֆէսօրներ են: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, այս պատմագէտները, իրենց միջեւ պիտի բանակցին եղեր ճշդելու համար, թէ 1915-ին թուրքերուն հայերուն դէմ կատարած սպանող ցեղասպանութի՞ւն է, թէ՞ ցեղասպանութիւն չէ:

Մե՞ղք, շատ մեղք: Այս փրօֆէսօր ըսուածները եթէ իսկական պատմագէտներ են, շատ լաւ գիտեն ուրեմն, որ 1915-ին Պոլսոյ մէջ, դեսպանատուն ունեցող բոլոր պետութիւններուն արխիւներուն մէջ, հազարներով տեղեկագիրներ կան, որոնք կը փաստեն, թէ 1915-ին կատարուածը, Պատմութեան որեւէ շրջանին մէջ իր նմանը չունեցող զարհուրելի Ցեղասպանութիւն մըն է:

Եւ այս իրականութիւնները թուրքերն ալ շատ լաւ գիտեն: Եւ ոչ միայն փրօֆէսօր թուրքերը: Բոլոր թուրք ժանտարմաները, բոլոր թուրք պետական պաշտօնէութիւնը գիտեն: Եւ մանաւանդ՝ թուրք ժողովուրդը գիտէ: Անոնք, իրարու հետ խօսած ատեն, հպարտութեամբ կը պատմեն, թէ ինչպէս ջարդած են հայ *Gavur*-ները:

Էֆենտիներ, ինչո՞ւ պատմագէտներով ատեն կը կորսնցնէք: Գացէք թուրք ժողովուրդին հարցուցէք: Անոնք շատ լաւ գիտեն իրենց կատարած ցեղասպանութիւնը:

Գալով թուրք պատմագէտներուն հայ պատմագէտներուն հետ կատարած բանակցութիւններուն՝ ասոնց առաջնակարգ օգուտները ճշդելու ջանանք՝

- 1.— Այս բանակցութիւնները շատ օգտակար են՝ «հաւան»ի մէջ (սանդ) ջուր ծեծելու համար:
- 2.— Այս բանակցութիւնները շատ օգտակար են՝ թուրքերուն ժամանակ շահեցնելու համար:
- 3.— Այս բանակցութիւնները շատ օգտակար են՝ հայերը բնացնելու համար: Յ. 2.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆ ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ԶԻՖԹՃԵԱՆԻՆ

Կիրակի, 18 Մայիս 2003-ին, Ամբիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր Տաճարին մէջ, ձեռնադրուեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի, Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճան ստացաւ Կաթողիկոսարանի Տեղեկատուական ու Յարաբերութեանց Բաժանմունքի վարիչ՝ Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան:

Մայր Տաճարի մէջ կատարուող արարողութեան ընթացքին, ձեռնադրիչ Վեհափառ Հայրապետը հարցադրեց ընծայեալը հաւատքի խոստովանութեան և Ուղղափառ վարդապետութեան կանոնական հարցերով և հրաւիրեց զինք

հետեւիլ մեր տւրք հայրապետներու Ուղղափառ դաւանութեան: Ապա ընծայեալ Հայր Սուրբը կարդաց Հաւատոյ հանգանակը, ի վկայութիւն իր անխախտ հաւատքին ու Առաքելական Մայրեանի եկեղեցւոյ դաւանանքին:

Մեր եկեղեցւոյ կեանքը վերանորոգելու հրամայական անհրաժեշտութեան անդրադառնալով, Նորին Սրբութիւնը առաջնահերթ նկատեց հայ հոգեւորականին հոգեմտաւոր վերանորոգումը ու բարեկարգումը, որպէսզի կարելի դառնայ հայ եկեղեցւոյ վերանորոգումը: Վեհափառ Հայրապետը հիմնական չորս կէտերով ներկայացուց հայ հոգեւորականին դերը ու անոր գոյութեան իմաստը դիտեց հայ եկեղեցւոյ առաքելութեան ճամբուն մէջ: Ա. — Հաւատք, Բ. — Հաւատարմութիւն, Գ. — Ուսում և Դ. — Ծառայութիւն:

Հայ հոգեւորականութեան կեանքին մէջ ուժացող այս երեւոյթները մատնանշելով, Վեհափառ Հայրապետը շեշտեց անոնց կենսական կարեւորութիւնը, ի խնդիր եկեղեցւոյ պայծառութեան ու յառաջդիմութեան: «Ներկայ աշխարհի նոր պայմաններուն դիմաց հաւատքի բուլացումը ներելի չէ հոգեւորականին համար, իսկ հաւատարմութիւնը անհրաժեշտութիւն է հանդէպ իր եկեղեցւոյ դարաւոր աւանդութիւններուն ու դաւանանքին: Ուսումը, կրթութիւնը միայն համալսարանական աստիճաններով չ'իմացուիր, այլ հոգեմտաւոր կազմաւորումով ու պատրաստութեամբ: Ի վերջոյ, այս բոլորը կ'իմաստաւորուին ծառայութեամբ: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը իր միաբանութեամբ, Դպրեվանքով ու բոլոր կառոյցներով կոչուած է ծառայելու Քրիստոսի, մեր եկեղեցւոյ ու ժողովուրդին» ըսաւ Վեհափառ Հայրապետը:

Հայրապետական պատգամի վերջին բաժնով, Վեհափառ Հայրապետը կոչ ուղղեց բոլոր հոգեւորականներուն, յանձնառութեամբ ու պատրաստակամութեան ոգիով ծառայել ի պայծառութիւն մայրեանի մեր տւրք եկեղեցիին ու մեր ժողովուրդին:

«ՆԱՅԻՐԻ» կը շնորհակալուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբանութեան երիտասարդ ու խոստմնալից անդամներէն, գիրքերու Հեղինակ Հայր Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեանը, Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճան ստանալուն առթիւ:

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԿԵՂԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐ ԵՒ ԻՍԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

Ո՞ՎՔԵՐ ԷՒՆ ՉԱՆՂԸՐԸ-Ի ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՎ ՓՐԿՈՒԻԼ ՈՒՋՈՂ «ՀԱՄԲԱԻԱԻՈՐ ՄԵԾԵՐԸ»

...ԱՅՆ ՏԵՍԱԿ ԽՕՍՔ ՄԸ ՏԱՐԱԾՈՒԱԾ ԷՐ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՄ ՄԷՋ, ԹԷ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴՈՒՆՈՂԸ ԱԶԱՏ ՊԻՏԻ ԱՐՉԱԿՈՒԷՐ:
...ԽԵՂԾ ՍԵԻԱԿ, ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԱԾԽԱՏԵՅԱԻ, ՀԱՄՈՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՏԿԱՐ ՀՈԳԻՆԵՐԸ, ՈՐ ՄԱՀԸ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆԱՅՈՒՄԷՆ ԱԻԵԼԻ ԱՂԷԿ Է, ԵՒ ՋԱՏ-ՋԱՏ ԵՐԴՈՒՄ ԸՆԵԼ ՏՈՒԱԻ ԱՄԷՆ ԱՆՈՆՅ. ՈՐՈՆՅ ՀՈԳԻ ՈՒԺԻՆ ՎՐԱՅ ԿԱՍԿԱԾ ՈՒՆԷՐ, ԹԷ՛ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆ ԻՐԵՆՅ ԼՈՅՍ-ՀԱԻԱՏՔԻՆ:
ՄԻՔԱՅԷԼ ԾԱՄՏԱՆՃԵԱՆ
«ՅՈՒԾԱՐՉԱՆ ԱՊՐԻԼ 24-Ի» - Կ. ՊՈԼԻՍ 1919

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՐՉԱՔԱՐ ՄԸՆ ԷՐ ԱՐԺԱՆԻՔՆԵՐՈՒ:
ԱՄԷՆ ԱՆՉ Ի ՅԱՅՏ ԿՈՒ ԳԱՐ ԻՍԿԱԿԱՆ ԻՐ ԳՈՅՆՈՎ: ՈՄԱՆՅ ·
ՀԱՄԲԱԻՆ ՊԱՏՈՒԱՆԴԱՆԸ ԿԸ ԳԱՅԹԷՐ ԱՆԲԱՐՉ. ՄԻՆՉ
ՈՒՐԻԾՆԵՐ ՆՈՐ ԿԸ ԿԵՐՏԷԻՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐԸ ԱՌԻՆՔՆՈՂ ՀԻԱՅՄԱՆ:
ՅՈՎՀԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
«ԷՋ ՄԸ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ՅԻԾԱՏԱԿՆԵՐԷՍ»
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՉՆԱԿ» - 7 ՅՈՒՆԻՍԻԱՐ 1922 - Ա.Մ.Ն.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ՎՐԷԺ ՈՒԻԲԷՆԵԱՆ]

Ո՞վքեր էին 1919-ին, Միջայել Ծամտանճեանցի մատնանշած Չանդըրը-ի այն աքսորեալ մտաւորականները, որոնք մահմետականացաւով կեանքերնին ազատել ուզած էին:

Ո՞վքեր էին 1922-ին, Յովհան Վրդ. Կարապետեանին յիշատակած այն համբաւաւորները՝ «Որոնց համբաւին պատուանդանը կը գայթեր անդարձ»:

Միջայել Ծամտանճեան խնայած էր այս տկարացած հոգիները՝ պատմութեան դատաստանին առջեւ, և չէր տուած անոնց անունները:

Յովհան Վրդ. Կարապետեանն ալ չէ տուած, այս տկարացած հոգիներուն անունները:

Բայց ան, իբր աւանդապահ հայ կրօնական՝ իր ընդվզումը յայտնած է այս տկարացած հոգիներուն հանդէպ, որոնք համբաւաւորներ էին և սակայն, աքսորականի փորձաքարին առջեւ, իրենց իսկական գոյնը մէջտեղ ելած էր, և համբաւի պատուանդանը «կը գայթեր անդարձ»:

Մենք այստեղ պիտի չուզէինք այս մասին արտայայտուիլ, թէ՛ արդեօք ո՞վքեր կրնային ըլլալ Չանդըրը-ի աքսորեալներուն մէջէն այդ համբաւաւորները, որոնց համբաւը կը «գայթեր անդարձ»:

Բայց երբ տեսանք, թէ իսկական «հերոս և տաղանդ» Ռուբէն Սեւակը Սփիւռքի մէջ դաշնակցականներուն կողմէ անտեսուած և մոռացութեան ենթարկուած էր, և նաե՛ւ Հայաստանի մէջ ալ, նոյն կուսակցութեան ազդեցութեամբ, իր արժէքը նոյնպէս չէր գնահատուած, և տակաւին ուրիշ Սեւակ մը մէջտեղ բերուած էր, բոլորովին շուքի մէջ ձգելով իսկական Սեւակը՝ այն օրէն ի վեր որոշեցինք պաշտպանել Ռուբէն Սեւակին սուրբ յիշատակը և ջանացինք իրականութիւնները մէջտեղ հանել:

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի անցեալ թիւերուն մէջ, Ռ. սեւակի հանդէպ շատ անիրաւ գտնուած Պալաքեանին մասին արտայայտուած էինք:

Այստեղ պիտի շարունակենք, կրկին Ռուբէն Սեւակի հանդէպ անիրաւ քննադատութիւններ կատարող ուրիշ դաշնակցականամիտ աղանդաւորի մը՝ Յակոբ Օշականի մասին խօսիլ:

Յակոբ Օշական, ինքնահաւանութեան գագաթնակէտին հասած, բայց իսկապէ՛ս վերլուծելու հմտութեան տէր քննադատ մըն էր:

Յակոբ Օշականի քննադատութիւնները՝ հայ գրողներու հանդէպ այնքան խիստ եղած են, որ անոր «մահացու հարուածներէն» հազիւ քանի մը հոգի փրկուած են:

Բնական է, բոլորէն «մեծ»ը ինքն է անկասկած, և թերեւս այլ մեծերէն մէկը՝ Դանիէլ Վարուժանը:

Այս մեծամիտ քննադատը, նայեցէք, թէ ինչ կ'ըսէ Ռուբէն Սեւակի մասին:

«Այս աշխատանքէն առաջ, Սեւակի գործին [քերթողական] եօթը ութերորդը ես կը նետեմ այն արդար փոսը մոռացութեան, ուր իջած են այնքան ուրիշ շքեղ անուններով պաշտպանուած կորանքներ...»:

Եւ կը շարունակէ... «Իր ժամանակին, ասոր ունայնամտութեան, դժբախտութեան կը բնոյցընեմ Սեւակի գործին ձախողանք...»:

Յետոյ, կ'ընէ քանի մը գնահատական խօսքեր Ռ. Սեւակի մասին: Բայց մէկը սպաննելէ յետոյ, չէք կրնար զինք կեանքի բերել վերստին:

Յետ մահու, Յակոբ Օշականին «Արեւմտահայ Գրականութեան Համապատկեր» անունով ուսումնասիրութիւնը հրատարակուած է տասը հատորներով:

Վերջինը՝ տասներորդ և մեծածաւալ 850 էջոց հատորը, յատկացուած է միայն «Մեծատաղանդ գրագէտ Յակոբ Օշականին»:

Իր մեծամոլութեան չափանիշը անելի լաւ բացատրելու համար, պիտի նշենք հետեւեալ եղելութիւնը:

«Օշական կտակ ըրած է, որ թաղուի Օշականի մէջ. Մեսրոպ Մաշտոցի քովը»:

Բայց, մեզի համար, ի՞նչն է ամէնէն կարեւորը: Այս մեծապատիւ մեծամոլը իր տասը հատորոց հայ գրականութեան պատմութեան գործին մէջ, հայ ազգին ամէնէն ճակատագրական ողբերգութեան՝ 24 Ապրիլ 1915-ի Եղեռնին, քանի մը հպանցիկ տողերով կ'անդրադառնայ միայն: Բայց, Ռ. Սեւակի Չանդըրը-ի հերոսական կեանքին մասին, ոչ իսկ տող մը գրած է:

Բնական է՝ այս «Արուեստը Արուեստին համար» տխմար գաղափարականին հաւատացողը, այս տեսակի «հասարակ» ցիւթերով չէր կրնար զբաղիլ:

**

Շատ յատկանշական է նաեւ, դաշնակցական Մինաս Թէօլէօլեանին «Դար Մը Գրականութիւն» գիրքը:

Երկրորդ Աշխարհամարտէն յետոյ, Պոլիսէն հեռացող և Ամերիկայի մէջ երկար տարիներ իր կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը վարած Մինաս Թէօլէօլեան, իր գիրքին մէջ 1920-ին, Ռուբէն Տէր Մինասեանի հետ Արեւմտեան Հայաստանին կորուստին գլխաւոր պատասխանատուներէն՝ դաշնակցական ղեկավար Լեւոն Շանթին 25 էջ յատկացուցած է, իսկ Ռուբէն Սեւակին՝ միայն 5 էջ:

Եւ ամէնէն հետաքրքրականը՝ անելի շատ իր բանաստեղծութիւններով ծանօթ Ռուբէն Սեւակէն, իբր նմոյշ իր գիրքին մէջ ոչ մէկ բանաստեղծութիւն մէջբերած է, այլ միայն՝ «Բժիշկի Գիրքէն Փրցուած էջեր»-ու շարքէն «Կոունկը»:

**

Այստեղ կը հրատարակենք, նոյն ծանօթ կուսակցութեան մէկ ուրիշ պաշտօնաթերթէն՝ «Ազդակ»ի

Ա. ՏՄԻ — ԹԻ 1 1908 16/29 ԴԵՆԵՍՄԵՐ ԵՐԵՒՇՄԻ

Ազդակ

ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԻ
ԳՐԱԿԱՆ, ՀԱՍՎՐԱԿԱԿՈՆ, ԳԼԶՈՒԹԵԿԱՆ

ՀԱՄԱԿՐՈՂՆԵՐ
Լ. ԱՆՆՈՒՆԻ | Ռ. ՉԵՂԵՆԻՍԻ
Ի. ԱՆՆՈՒՆԻ | Ս. ԶԱԲՐԵԱՆ
Ս. ՍԱՐԺԱՆՅԱՆ | Ս. ՍԱՆՆԻՍԻԱՆ

ՌԻԷՐ ԿԻՅՈՒՄ
ՍՄԲՈՒՅԵՐԵՐ
Գ. ՄԵՐՈՅԵԱՆ, ՅԻՐԵ Զ. ԾՈՒՅԵԱՆ, Վ. ՔԱՐԱՎ, Ե. ՄԻՍԿԵԱՆ

Համարը 10 փառս

ԲՈՒՆԱՅԻՆ

Պէտք եւ գումար...
Յունիսի 17. 20
Վերստեայ 20

Արտատպում
Յունիսի 17. 18
Վերստեայ 2 8

ՍՄԻ
Հուշի
ԱՐԾԻԻ
Ժողովրդական գրականաց
Մարտի 18/2003
ԳԻ. 28. 4. Պէտք

1908-ին. Պոլիս հրատարակ-
ած առաջին թիւին նկարը:

Եւ «Ազդակ»ի մէջ. թերթին գրեթէ առա-
ջին թիւերէն՝ Մարտ 1909-էն սկսեալ.
հրատարակուած են Ռուբէն Սեւակին բա-
նաստեղծութիւնները. «Հայրը». «Վերջին
Արքան». «Պիտի մեռնի». «Իժը. «Կարմիր
Դրօշակը». «Ով իմ Հայրենիք». «Ինչպէս
Երբեմն». «Ջանգակներ Ջանգակներ». «Աղջիկը». «Եհովային Արցունքը» և «Պոլ-
սոյ Որովայնին մէջ»:

Ռուբէն Սեւակի ամէնէն ծանօթ այս
տասնըմէկ բանաստեղծութիւններն հրա-
տարակուած են «Ազդակ»ին մէջ. բոլորն
ալ 1909 տարուան ընթացքին:

Եւ լա՛ւ ուշադրութիւն ըրէք. «Ազդակ»ի
խմբագիրներուն անուններուն: Սէկուն
անունն է՝ Ծաւարշ Միսաքեան:

Նոյնիսկ Ռուբէն Սեւակ. նոյն տա-
րիներուն. Պոլսոյ մէջ կարճ միջոց մը. Ծա-
ւարշ Միսաքեանին հետ. թերթ ալ հրատա-
րակած էին:

1915-ի Եղեռնէն փրկուող լինչպէ՞ս... չենք
գիտեր| Ծաւարշ Միսաքեանը. 1925-էն
սկսեալ. Փարիզի մէջ. «Յառաջ» օրաթեր-
ը հրատարակած է:

Այստեղ հարց կու տանք. Ռուբէն Սե-
ւակին գրիչի ընկերը եղած Ծաւարշ Մի-
սաքեանը արդեօք. իր «Յառաջ» թերթին
մէջ. ո՞ր աստիճան նահատակ-բանաս-
տեղծ Ռուբէն Սեւակին մասին արտայայ-
տուած է:

Մենք տեղեակ չենք:

*
*

1989-ին. Մոսկուայի մէջ անյայտացած
[մեծ հաւանականութեամբ Ազերիներու
կողմէ նահատակուած] ֆրանսահայ բանաս-

տեղծ և արուեստաբան Կարիկ Պասմաճեան. Ապրիլ 1976-ին. Փարիզի մէջ. շատ հե-
տաքրքրական բանախօսութիւն մը կը կատարէ. «Նահատակ բանաստեղծներ՝
Սիամանթօ. Վարուժան. Ռուբէն Սեւակ» ընդհ. խորագրով:

Եւ Կարիկ Պասմաճեան. Ռուբէն Սեւակի մասին բաւական ծանօթութիւններ տալէ
և անոր մասին շատ բարձր գնահատանքով արտայայտուելէ յետոյ. սա շատ իրա-
տես գաղափարը կը յայտնէ՝

«ՌՈՒԲԵՆ ՍԵՒԱԿ ՄԵԿՈՒՍԱՑԱԾ ԱՆՈՒՆ Է ԸԱՐԺՈՒՄԻ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ԶՈՎ: ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԱԶ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԱԾ Է ԱՆՈՐ. ԵՒ ԼՈՒՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏ ՄԸ ԿԱՅ ԲԱՆԱՍԵՂԾԻՆ ԾՈՒՐԶ»:

Կարիկ Պասմանեան. շատ բացառիկ. խորաբափաց ախտաճանաչում մը կատարած է. Ռուբեն Սեւակի մոռացուքեան ենթարկուելուն մասին:

Ռուբեն Սեւակ մեկուսացած անուն է շարժումի մեծերուն քով: Գրականապէս կարեւորութիւն տուած է անոր, եւ լոուձեան պատ մը կայ բանաստեղծին շուրջ:

Այո. լուրբեան պատ մը կայ. Ռուբեն Սեւակին շուրջ:

Այս պատը. մեծ հայրենասէր Ռուբեն Սեւակին դէմ՝ բոլոր իրաւ հայրենասէրներուն թշնամի դաշնակցական աղանդաւորներուն հիւսած լուրբեան պատն է:

1985-ին էր. որ առաջին անգամ տեսանք. հայրենի գեղանկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի մեծածաւալ «Վարդանանց» անունը կրող իւղաներկ պաստառը: Իսկապէս՝ շատ տպաւորիչ էր պաստառին երեւոյթը:

Վարդանանցի պատերազմը ներկայացնող այս պաստառին վրայ կը տեսնուէր Աւարայրի պատերազմին հերոսներուն տիպարները և նաեւ՝ 1915-ի Եղեռնի նահատակներէն ոմանց նկարները. ինչպէս՝ Սիամանթօ և Դանիէլ Վարուժան: Պաստառին վրայ կար նաեւ՝ Եղիշէ Չարենցի նկարը: Չհասկցանք. թէ Եղիշէ Չարենց կամ միւսները ի՞նչ տեսակ հերոսութիւն կատարած էին. որ արժանացած էին Վարդանանցի հերոսներուն շարքին դասուելու: Մենք շատ փնտռեցինք նաեւ. նահատակ Ռուբեն Սեւակին նկարը այս (→ էջ 3)

ԿԵՂԾ ԼԵՐՈՍՆԵՐ ԵՒ ԻՍԿԱԿԱՆ ԼԵՐՈՍՆԵՐ... (Շար. էջ 2-էն)

պաստառին վրայ. բայց՝ չգտանք:

Եւ այս անտեսումէն շատ զգացուած, Երեւան՝ Գրիգոր Խանճեանին նամակ մը գրեցինք: Եւ այս նամակին հետ իրեն ուղարկեցինք նաեւ, «Ռուբէն Սեւակ և Փրցուելիք Ուղեղներ» գիրքը, որ մեծ գեղանկարիչը ճանչնայ, թէ ո՛վ է Ռուբէն Սեւակ:

Նամակին մէջ, հետեւեալ տողերը գրեցինք.

«Չեր Վարդանանց անունը կրող պաստառին մէջ, չտեսանք 1915-ի նահատակ հերոսներէն՝ Ռուբէն Սեւակին տիպարը:

Կը կարծենք, որ այս պակասը, պաստառին վաւերականութենէն շատ բան կորսընցնել պիտի տայ»:

Բնական է՝ ոչ մէկ պատասխան ստացանք, Գրիգոր Խանճեանէն:

Տարիներ անցան... Եւ 1990-թ.ներուն, լաւ հասկցանք Գրիգոր Խանճեանին ով ըլլալը:

Անկախաբար իր գեղանկարիչի տաղանդէն՝ ան իսկական պատեհապաշտ մըն էր թէ՛ արուեստի մարզին մէջ և թէ՛ իր քաղաքական կեանքին:

Եւ յիշենք որ 1988-ին, Սովետական Հայաստանը փլցնելու համար, Սիլվա Կապուտիկեանի հետ ձեռք-ձեռքի տուած, հեռատեսիլէն, պատեհապաշտ ելոյթներ կ'ունենային, մոռնալով որ, մինչ այդ, սրտանց և խանդավառութեամբ կը փառաբանէին Սովետական վարչաձեւը:

Բայց ասոնք, ցաւալի է հաստատելը, որ հայոց առաջին և վերջին պատեհապաշտները չէին:

Եւ Սովետական Հայաստանը ուրացող Գրիգոր Խանճեանի պէս պատեհապաշտ մը, բնական է, որ կարողութիւնը պիտի չունենար ճանչնալու, Վարդանանցի հերոսներուն շառաւիղ Ռուբէն Սեւակը:

Մենք, Ռուբէն Սեւակի Սուրբ Յիշատակին դէմ կատարուած անարդարութիւններէն ընդվզելով, կրկին պիտի վերադառնանք Չանդըրը-ի վերապրող աքսորեալներուն վկայութիւններուն՝

Միքայէլ Շամտանճեան կը վկայէր աքսորեալ մտաւորականներու մասին որոնք, մահմետականութիւն ընդունելով, կեանքերնին ազատել ուզած էին:

Յովհան Վրդ. Կարապետեան, աւելի յստակացուցած է իր վկայութիւնը ըսելով՝ *«Աքսորական կեանքը փորձաքար մըն էր արժանիքներու: Ամէն անձ ի յայտ կու գար իսկական իր գոյնով:*

Ոմանց համբաւին պատուանդանը, կը գայթեր անդարձ. մինչ ուրիշներ նոր կը կերտէին կոթողները առինքնող հիացման»:

Ռուբէն Սեւակի հանդէպ կատարուած անարդարութեան դէմ բողոքելով, կը հարցընենք՝

Ո՞վքեր էին Չանդըրը-ի այն համբաւաւորները, որոնց համբաւին պատուանդանը կը գայթեր անդարձ:

Մենք այստեղ, միայն և միայն, Ռուբէն Սեւակի Սուրբ Յիշատակը կը պաշտպանենք և արդարութիւն կ'ուզենք Ռուբէն Սեւակին համար:

Եւ կը փնտռենք իրականութիւնը որ թերեւս, ժամանակի ընթացքին, Չանդըրըի մէջ, հոգիները տկարանալով մահմետականութիւնը ընդունելու պատրաստուած համբաւատորներու մասին, մինչեւ հիմա անյայտ և գաղտնի մնացած վկայութիւնները լոյս աշխարհ կ'ելլեն:

Այո. մինչեւ հիմա, գաղտնի և անյայտ մնացած վկայութիւններուն և փաստերուն յայտնուիլը կամ հանուիլը քաջալերելու համար, պիտի Ոջեմք կարգ մը գրութիւններ և վկայութիւններ՝ առանց մեկնաբանութեան:

Թերեւս, այս տուեալները, շողկապը կ'ըլլան, մոր իրականութիւններու մէջտեղ ելլելուն:

«ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
-ՆԱՄԱԿԱՆԻ»

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ԵՐԵՒԱՆ 1965

«Ֆրանսերէն թարգմանութիւն»
146. Բիէր Մաազ-ից
1912 Յունիս 17, Թոքատ

«Տրիպոլի-ի պատերազմն ինձ չի հետաքրքրում, պայմանով. որ դա չի վերջանայ Թուրքիայի մասնատումով. որովհետեւ մենք հիմա, համերաշխ ենք ապրում մահմետականների հետ. իսկ Թուրքիայի մասնատումը աղէտաւոր կը լինի Հայաստանի ապագայի համար: Մենք համոզուած ենք դրան: ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Իմ ամբողջ ուզածն այդ էր: Տրիպոլիի պատերազմն ինձ չի հետաքրքրում, պայմանով, որ դա չլիքջանա Թուրքիայի մասնատումով, որովհետեւ մինչ հիմա համերաշխ ենք ապրում մահմետականների հետ, իսկ Թուրքիայի մասնատումը աղետալուր կլինի Հայաստանի ապագայի համար. մենք համոզված ենք դրան: Դանիել Վարուժան

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

Չանդըրը աքսորուած և վերապրող բժիշկ Վահան Ալթունեանի վկայութիւնը.—
«Փօսթայի օր մըն էր: Ըստ սովորութեան՝ գետեզրը հաւաքուած էինք: Ոմանք, թերթ կը կարդային. ուրիշներ նարտով զբաղած էին, իսկ մենք, Վարուժանին շուրջը հաւաքուած, Թուրք բանաստեղծութեան մասին իր քննադատութիւններուն կ'ունկընդդրէինք»:

Բժիշկ՝ Վահան Ալթունեան
«Հայ Բուժակ» 4. Պոլիս, Մարտ 1920

Հետեւեալ գրութիւնը Չանդըրը-ի աքսորեալներունը չէ, այլ՝ Այաշ աքսորուած Ատոմ Եարճանեանի (Սիամանթօ-ի) Այաշէն իր մօրը գրած թրքերէն բացիկին հայերէն թարգմանութիւնը:

Առ ի տեղեկութիւն կը հրատարակենք այս նամակը, որ թուրքերուն լուծին տակ «չարչարուող» հայ առաջնակարգ բանաստեղծներէն՝ Սիամանթօ-ին հոգեվիճակը կը մարմնացնէ և կը մատնէ:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ -
ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ
- ԵՐԵՒԱՆ 1972

ՆԱԶԷՆԻ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻՆ

«Սիրելի մայրիկս.

Այս օրուան թղթատարով մի դիմում ուղարկեցի Պոլսոյ պատգամաւոր Պետրոս Էֆենտի Հալաճեանին:

Անմիջապէս տես եղբայրս և ուղարկիր այդ յարգելի անձնաւորութեան մօտ. թող կատարի հարկ եղած դիմումը և ինձ այստեղից ազատելու միջոցը գտնի. ՈՐՈՎԼԵՏԵԻ ԱՇԽԱՐՀ ԳԻՏԻ. ՈՐ ԵՍ ՈՉ ՄԻ ԱՌՆՉՈՒԹԻՒՆ ՉԵՄ ՈՒՆԵԾԵԼ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՏ ԵՒ ուրիշ ոչ մի յանցանք առաջացնող արարքից էլ բացարձակապէս տեղեկութիւն չունեմ: Մի քիչ անհանգստացայ. շփոթութեան մի մատնուիր. միայն գնացէք Հալաճեան Էֆենտի-ի մօտ, թող հետապնդի իմ դիմումը:

Ճեմագեան քեռուս
բարեւներ:

**ԱՐԵՎՄՏԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ**

Դրօշակոն Ժառանգութեան

ԴԻՐՔ VI

Բարեւներս ձեզ բոլորիդ:
ԱՏՈՄ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ»

Սիրելի մայրիկս

Այս օրվաւ թղթատարով մի դիմում ուղարկեցի Պոլսի պատգամաւոր Պետրոս Էֆենդի Հալաճեանին¹: Անմիջապէս տես եղբայրս և ուղարկիր այդ հարգելի անձնաւորութեան մօտ, թող կատարի հարկ եղած դիմումը և ինձ ժամ առաջ այստեղից ազատելու միջոցը գտնի, որովհետև աշխարհը գիտի, որ ես ոչ մի առնչութիւն չեմ ունեցել քաղաքականութեան հետ և ուրիշ մի հանցանք առաջացնող արարքից էլ բացարձակապէս տեղեկութիւն չունեմ: Մի քիչ անհանգստացայ, շփոթութեան մի մատնուիր. միայն գնացէք Հալաճեան Էֆենդի մօտ, թող հետապնդի իմ դիմումը:

Բարեւներս ձեզ բոլորիդ:

Ատոմ Զարեանյան

Պիտի ուզեիք ճիշտ հասկցուիլ: Հայ բոլոր նահատակ մտաւորականները. թրջական բարբարոսութեան զոհ եղած. յարգելի են ու խնկելի մեզի համար:

Եւ սակայն. յանուն ճշմարտութեան. պատմական եղելութիւններու անաչառ ներկայացումից ու նաև իւրաքանչիւր նահատակ իրեն յատուկ հոգեմտաւոր ծիրքերով արժեւորած ըլլալու համար. հարկ է որ անոնց եաթաղանի տակ ցուցաբերած վարքը. ամենայն հարազատութեամբ արձանագրուի պատմութեան կողմէ: (Ծար.ք էջ 4)

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
 IĞDIRIN GEDİKLİ KÖYÜNDE ERMENİLER TARAFINDAN
 ÖLDÜRÜLEN TÜRKLERE AIT TOPLU MEZAR BULUNMUS
 SİZE BİR SEY SOYLIYELİM Mİ ?

BU TOPLU MEZAR HİKAYESİ MODASI GEÇMİS BİR PROPAGANDA OYUNU.

BUNA ARTIK HERKES ALISTI. ADETA KANIKSADI BU PALAVRALARA.

TOPLU MEZARLAR YARATMA İSLERİ. GÖRÜNMEZ DÜNYA PARA İMPARATORLUĞUNA BAĞLI.
 YANLIS HABERLER YAYMA TESKİLATININ MARİFETLERİNDENDİR.

ONLAR AYNI NUMARALARI YUGOSLAV BİRLİĞİNİ YIKMAK İÇİN UYGULADILAR.

YOK MILOSEVIÇ BOSNIAKLARI ÖLDÜRTMÜŞ VE TOPLU MEZARLARA GOMDURMİŞ.

YOK MILOSEVIÇ YUZBIN KOSOVOLU ARNAVUTU ÖLDÜRTEREK TOPLU MEZARLARA GOMDURMİŞ.

AMERİKALILAR YUGOSLAVYAYI YIKTIKTAN SONRA NE BOSNIADA NE DE KOSOVODA TOPLU
 MEZAR BULUNMADI.

FAKAT ONLAR, PALAVRALARI ORTAYA ÇIKMASIN DİYE. YÜZLERCE SENELİK MEZARLARDAN
 KEMİKLER ÇIKARARAK HOLIVUTA YARASIR BİR SENARYO UYGULADILAR.

AMERİKALILAR, SİMDİ AYNI SENARYOYU İRAKTA OYNUYORLAR.

SÖZ DE, SADDAMIN ÖLDÜRTÜĞÜ İNSANLARIN TOPLU MEZARLARINI BULMUŞLAR.

FAKAT HABER ERTESİ GÜN BALON GİBİ SONDÜ. ÇÜNKU NE TOPLU MEZAR BULUNDU, NE DE ÖLÜ.

FAKAT YALAN HABER. NE DE OLSA ZAVALLI VE AHMAK BEYİNLERDE BİR İZ BIRAKIR.

MALÛM YA MESHUR SÖZDÜR.

"İFTİRA ET İFTİRA ET.

YALANIN ÇOĞU GİTSE BİLE. AZI KALIR"

SİMDİ SİZ DE İĞDIRDA. MODASI GEÇMİS BU SENARYOYU OYNUYORSUNUZ.

KAZIN BAKALIM KAZIN. MUHAKKAK BİR SEY BULURSUNUZ.

ÖLÜ DEĞİL AMA, ERMENİLERİN BESBİN SENELİK VATANI OLAN VE TÜRKLERİN 1915-TE ERME-
 NİLERİ SOYKIRIMINA UGRATARAK CALDIGI BU TOPRAKLARDA ERMENİLERDEN KALMA
 MEDENİYETİN KALINTILARINI BULURSUNUZ MUHAKKAK.

Յ. Չ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
 IGDİR-ԻՆ GEDIKLI ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ, ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԵՌՑՈՒՑԱԾ
 ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆ ԳՏՆՈՒԵՐ Է
 Ձեզի բան մը ըսե՞նք:

Այս հաւաքական գերեզմանի պատմութիւնը, նորոյթը անցած քարոզչութեան խաղ մըն է:
 Այս խաղերուն այլեւս ամէն մարդ վարժուեցաւ: Այս ծառուութիւնը այլեւս ազդեցութիւն չեն գործեր:
 Հաւաքական գերեզմաններու պատմութիւնը ստեղծելու գործերը՝ անտեսանելի, դրամի կայսրու-
 թեան կապուած և սուտ լուրեր տարածող կազմակերպութեան պարտականութիւններէն են:

Այս սուտեր տարածելու կազմակերպութիւնը նոյն դաւադրութիւնները՝ եուկոսուաւիոյ միութիւնը
 կործանելու համար կիրարկեցին:

Իբր թէ Միլոսեւիչը Պոսնիաքները սպաննել տուեր և հաւաքական գերեզմաններու մէջ թաղել տուեր է:
 Իբր թէ Միլոսեւիչը Քոսովո-ի ալպանացիները սպաննել տուեր և հաւաքական գերեզմաններու մէջ
 թաղել տուեր է:

Ամերիկացիները, եուկոսուաւիան կործանելէ յետոյ՝ ոչ Պոսնիոյ և ոչ ալ Քոսովո-ի մէջ հաւաքական
 գերեզման գտնուեցաւ:

Բայց անոնք, իրենց սուտերը որպէսզի մէջտեղ չելլեն, հարիւրաւոր տարուան գերեզմաններէն
 ոսկորներ հանելով՝ հոլիվուտի վայել սենարիօ մը կիրարկեցին:

Ամերիկացիները հիմա, նոյն սենարիօ-ն իրաքի մէջ կը գործադրեն:

Իբր թէ, Սատտամին սպաննել տուած մարդկանց հաւաքական գերեզմանները գտեր են:

Բայց այս լուրերուն, հետեւեալ օրը, սուտ ըլլալը մէջտեղ ելաւ:

Որովհետեւ, ո՛չ հաւաքական գերեզման գտնուեցաւ, ո՛չ ալ մեռել:

Բայց սուտ լուրը, որչափ ալ ըլլայ, խեղճ և տխմար ուղեղներուն վրայ հետք մը կը ձգէ:

Գիտէ՞ք այն ծանօթ ասացուածքը՝ «Զրպարտէ ու կրկին զրպարտէ: Սուտին նոյնիսկ շատը երթայ՝

քիչը կը մնայ»:

Հիմա, դուք ալ, նոյն նորոյթ ըլլալէ դադրած սենարիօ-ն, իգթիւր-ի մէջ կը խաղաք:

Փորեցէք նայինք, փորեցէք: Անպայման բան մը կը գտնէք:

Մեռել չէ, բայց հայերուն հինգ հազար տարուան հայրենիքը եղած և 1915-ին թուրքերուն, հայերը
 ցեղասպանութեան ենթարկելէ յետոյ գողցած այս հողերուն վրայ, հայերուն քաղաքակրթութեան
 րեկորները կը գտնէք անպայման:

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
ԽՆԿԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ -
ՄԷԿԸ ԱՅՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԷՆ, ՈՐՈՆՅ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԿԵԱՆՔԸ ԿԱՄ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ
ԿԸ ԿԱԽԱՐԴԵՆ ԶԻՍ:
ԻՐ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ, ԳԵՂԵՑԿԱՅԱԻ ԳՐԱԿԱՆ
ԻՐ ՀՈՉԱԿԸ, ԴԱՐՉԱԻ ԻՐ ԴԵՄՔԸ ՀԷՔԻԱԹԱՅԻՆ ՈՒ
ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՆՈՅՆԻՍԿ.....
ԳԱՀԻՐԷ - 1946 ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԻԹԱՐԵԱՆ
«ԶԱՌՈՐԴ ԴԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
ԱԶԴԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԴԻՏԱԿԱՆ
ՎԱՐՔ-ՅՆՕՐԷՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԵՑ
ՀՍՄԲ. ՋՈՒԼԻՔՍԵՆՆ ՄԵՐ. ՊԱՐՍՄԱՆԵՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, ԹԻԻ 2 ՇՐՔԱԹ, 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1918

ՀԱՅ ԲԱՆԹՆՈՆԸ
ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՄԵԾ ՄԱՐՏԻՐՈՍՆԵՐԸ

3 Յունիս 2003 թուակիր
«ՆԱՅԻՐԻ»-ին մէջ նշած
էինք, թէ Գրիգորիս Վրդ. Պալաքեան, իր
800 էջնոց Չանդըրը-էն դէպի Տէր Ջօր՝
աքսորականի յուշերը ամփոփող «Հայ
Գողգոթան» գիրքին մէջ, չէր զիջանած
մէկ տող մ'անգամ գրել Ռուբէն Սեւակի
Չանդըրը-ի հերոսական կեցուածքի
մասին:

Եւ բանաստեղծ Կարիկ Պասմաճեա-
նին ըսածին պէս՝ «Լոռութեան պատ մը
հիւսած էին Դաշնակցական որոշ աղան-
դաւորներ, Ռուբէն Սեւակի շուրջ»:

Բայց գտնուեցան նոյն հատուածէն -
գուցէ բացառիկ- «Արդարներ» ալ, որոնք
ճեղքեցին այս լոռութեան պատը և գրեցին
«Ռուբէն Սեւակի պատմութիւնը» և հիա-
ցումով արտայայտուեցան անոր «հերո-
սական դէմքին» մասին:

Այս «Արդար»ներէն մէկն էր՝ գրակա-
նագէտ Գուրգէն Մխիթարեանը:

Ան, 1946-ին, Գահիրէ հրատարակուած
«Զառորդ Դար Գրականութիւն» հատորին մէջ
(մեզի համար անմոռանալի), սա տողերը գրած
էր Ռուբէն Սեւակի մասին՝

«ՌՈՒՐԵՆ ՍԵՒԱԿ...

Մէկը այն անուններէն, որոնց գրականութիւնը,
կեանքը կամ ճակատագիրը կը կախարդեն զիս:

Իր եղբրական մահէն ետք, գեղեցկացաւ գրական իր
հոչակը, դարձաւ իր դէմքը հէփաթային ու հերոսական
նոյնիսկ, երբ պատմուեցաւ, թէ երիտասարդ հիւանդ
թրֆուհիի մը սնարին վերեւ, կրցած էր պահել ան իր
հաւասարակշռութիւնը, իր ազգային, ընտանեկան ու
հոգեկան հաւատարմութիւնը, մերժելով ֆաշոյթեամբ
կախարդական հրաւերը՝ ուրանալու ինքզինքը, ի գին իր
կեանքին ու իր ձեռքով իսկ քոշկուած գեղուհիին...

Սրտառուջ, խորունկ վէպ մը կրնար դառնալ իր պա-
րագան, եթէ մէկը սիրտ ունենար արիւնի մէջ խեղդը-
ւած բանաստեղծին կեանքը գրական օգտագործումի մը առարկայ դարձնել:

Արդար այս խղճահարութիւնը, որ հեռու կը պահէ մեր գրողները այդ օգտագործումէն, ինչ
որ սրբապղծութեան հաւասար բան մը պիտի ըլլար:

Ժամանակը, թերեւս, տայ իր թոյլատուութիւնը օր մը, ոչ թէ արուեստի գործ մը հանելու
համար անպատեալ եղբրերգութենէն, այլ պանծացնելու համար երիտասարդ բանաստեղծին
վեհ և հզօր կեցուածքը:

Գահիրէ - 1946- ԳՈՒՐԳԷՆ ՄՒՒԹԱՐԵԱՆ
[Զառորդ Դար Գրականութիւն] էջ 263

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄՒՒԹԱՐԵԱՆ

ՔԱՆՈՒՐԴ ԴԱՐ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկր. ՄԱՍՍՈՒՐԵՆ
Գահիրէ
1946

Ռ. ՍԵՒԱԿ

Մէկը այն անուններէն, որոնց գրականութիւնը, կեանքը կամ հակասագիրը կը կախարդեն զիստի բեղերակուն մտնէն ետք, գեղեցկացաւ գրական իր նշակը, դարձաւ իր դէմքը հէքիաթային ու հերոսական նոյնիսկ, երբ պատմութեամբ թէ երկտասորդ հիւանդ թրքուհիի մը սնարին վերեւ, կըրցած էր պահել ան իր նաւասարակչութիւնը, իր ազգային, ընտանեկան ու հոգեկան նաւատարմութիւնը, մերժելով քաջութեամբ կախարդական հրուէրը՝ ուրոնայու ինքզինքը, ի զին իր կեանքին ու իր ձեռքով խկ բժշկուած գեղուհիին...

Սրտառուչ, խորունկ վէպ մը կրնայ դառնալ իր պարագան, եթէ մէկը սիրտ ունենար արիւնի մէջ իւզղուած բանաստեղծին կեանքը գրական օգտագործումի մը առարկայ դարձնել: Սրտար՝ այս իւզձօնարութիւնը, որ հեռու կը պահէ մեր գրողները այդ օգտագործումէն, ինչ որ սրբապղծութեան նաւատար բան մը պիտի ըլլար ժամանակը, թերեւ, տայ իր թոյլութեանը օր մը, ոչ թէ արուեստի դործ մը հանելու համար անպատճառ եղերերգութեանէն, այլ պանծացնելու համար երկտասորդ բանաստեղծին վե՛ ու իզօր կեցուածքը:

Գանիտէ
1946

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄՍԻԹԱՐԵԱՆ

**
Գուրգէն Մսիթարեան, վերի գրութեան մէջ, շատ իրաւամբ կ'ըսէր՝

«Սրտառուչ, խորունկ վէպ մը կրնար դառնալ իր պարագան, եթէ մէկը սիրտ ունենար և գրի առնէր արիւնի մէջ խեղդուած բանաստեղծի կեանքը»:

Շատ ճիշդ է:
Եղեռնէն հրաշքով վերապրած հայերը, չէին ուզեր վերյիշել այդ դժոխային օրերը և չէին ուզեր արտայայտուիլ այդ ահաւոր ողբերգութեան մասին:
Եւ կը ջանային բոլորովին մոռնալ ամէն բան՝ իրենց հոգիներուն խաղաղութեան համար:

**

Սերուժան Պարսամեան 23 Նոյեմբեր 1918-ին, Պոլսոյ «Շանթ» թերթին մէջ, «ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՄԵԾ ՄԱՐՏԻՐՈՍՆԵՐԸ» վերտառութեամբ և Ռուբէն Սեւակին յիշատակը պանծացնող աշխատասիրութիւն մը հրատարակած էր:

Իր այս գրութեան մէջ, Եղեռնի ոգեկոչումներուն պատճառած ցաւին մասին ան սապէս կ'արտայայտուի՝

«ՄԵՐ ԲԱՆԹԷՈՆԸ...»:

Վերնագիրը իմս չէ. Հայ Բանթեոնը կազմողներէն մէկը՝ ԱՎՆՈՒՆԻ գործածեց զայն առաջին անգամ, ԶՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆԻ առիթով:

Մեր Բանթեոնը մարմարէ սիւներու վրայ կառուցուած չէ, հողի, ժայռի և քարի անհուն կոյտ մըն է:

Մեր Բանթեոնը սահման չունի, ան իր մահաշուք ստուերը կը տարածէ Կարիւնէն՝ Խարբերդ, Տիարպէքիրէն՝ Ենկիւրի, Գոնեայէն՝ Տէր Զօր:

Մեր Բանթէոնը ընդարձակ է աշխարհի մը չափ. իր սիւները մեր! հառաչանքներէն կազմուած են, և իր վրայ իբրև գմբէթ կը կրէ մեր անպարփակ տառապանքը:

Օրերէ ի վեր միտքս կը պրկուի. այս էջին վրայ խորհելով:

Արցունքով և վիշտիս վրձինով պիտի յաջողիմ ուրուագծել դէմքերը այն մեծ մարտիրոսներուն, որոնք այլևս Յիշատակին սեփականութիւնն են:

Ընդարմացած, գլխուն զարնուած վիճակ մը ունի միտքս: Սպաննութեան և խոշտանգումներու ահաւոր հեքիաթները... այո՛, հեքիաթներ, Կարմիր հեքիաթներ... որոնցմով օրաթերթերը շառագնած են վերջին օրերս. ու բոլոր այն անհնարին ու դժնդակ մանրամասնութիւնները. զորս մեզի կը ներկայացնեն ականատեսներ. սկսած են տեսակ մը անորակելի ազդեցութիւն գործել վրաս. որովհետեւ

տեւ հիւանդագին անգիտակցութեան մը մէջէն կարծես կը քալէ մտածումս:

Ալ բաւական է... ձգենք սա մանրամասնութիւնները, արդէն մեր կատաղի ատելութիւնը, վրէժը, արհամարհանքը բաւականէն աւելի կը յորդից. իրենց հոսանքին տակ ճգմելու, խեղդելու համար եղեռնի իշխանները և ոճիրի բարապանները:

Մեռցուցին հայերը, մեռցուցին մեր լաւագոյն մտաւորականները. ասիկա կը բաւէ. զիս այնքան չի շահագրգռեր թէ ինչպէ՞ս, ո՞ր օր. ի՞նչ ձեւով. որո՞ւ ձեռքով: Մեռցուցին, կը բաւէ այս չափը:

Ամբողջ փոքր Ասիան ընդարձակ գերեզմանատունի մը վերածուած է. հայ գերեզմանատունի մը. պէտք չկայ այլևս երթալու և մէկիկ մէկիկ մեր անհատական մասնաւոր փոսերը փնտռելու:

Ուխտի ճամբորդը ի զուր հետքեր պիտի փնտռէ հոն:

Հայ աճիւններ ամէն տեղ, ամէն ապրող հայու հոգիին մէջ:

«Շանթ»-4. Պոլիս - 1918

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Այդ տարիներուն, խեղճ հայերը կը հաւատային և կը յուսային, որ քրիստոնէական խղճմտանք մը կայ, մարդկային արդարութեան դատաստան մը կայ. այս աշխարհի վրայ:

Եւ միամիտ հայերը այս յոյսով սպասեցին՝ տարիներ ու տարիներ, որ արդարութիւնը պիտի գար անպայման:

Եւ սպասեցին առանց տրտունջի և մանաւանդ առանց ընդվզումի:

Որովհետեւ, իրենց ցաւը այնքան մեծ էր և կատարուած ցեղասպանութիւնը այնքան զարհուրելի:

Եւ կարծեցին, թէ քրիստոնէայ աշխարհը՝ իր Արդարութիւն բռնցքը պիտի իջեցնէր բարբարոս թուրքին գլխուն... Բայց, բայց... երազ էր այս:

1946-ին Գուրգէն Մխիթարեանին նախատեսած այն «միտքը» թէ՛ «ՍՐՏԱՌՈՒՉ, ԽՈՐՈՒՆԿ ՎԷՊ ՄԸ ԿՐՆԱՐ ԴԱՌՆԱԼ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻՆ ՊԱՐԱԳԱՆ. ԵԹԷ ՄԷԿԸ ՍԻՐՏ ՈՒՆԵՆԱՐ ԱՐԻՒՆԻ ՄԷՋ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԱՆՈՐ ԿԵԱՆՔԸ ԳՐԻ ԱՌՆԵԼ՝ ՊԱՆԾԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՎԵՂ ԵՒ ՀՋՕՐ ԿԵԾՈՒԱԾՔԸ» - այս նախատեսութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, իրականացաւ 20 տարիներ յետոյ՝ 1967-ին Երեւանի մէջ, հայրենի գրող Գեղամ Սեւանի կողմէ:

«Հայաստան» հրատարակչութեան կողմէ 1967-ին, Երեւանի մէջ հրատարակուած Գեղամ Սեւանի «ՀԱՅՈՑ ԹԱՂԸ» վերտառութեամբ պատմուածքներու գիրքին «Բանաստեղծի Գողգոթան» բաժնին մէջ, տրուած էր Ռուբէն Սեւակի կեանքի «Արիւնով խեղդուած» հերոսական պատմութիւնը:

Ո՞վ էր Գեղամ Սեւան:

1926-ին, Պոլիս՝ ծնած էր ան, և 1945-էն սկսեալ, Պոլսոյ մէջ, մեր գաղափարի ընկերը եղած էր: Եւ խոր պաշտամունք ունէր Ռուբէն Սեւակի հանդէպ:

Միասին աշխատած էինք, Պոլիս՝ հայ «Գրասենեակի ծառայող» - (Garçon Du Bureau):

վաճառականի մը քովը. իբր (→ էջ 3)

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԽՆԿԵԼԻ... (Ծար. էջ 2-էն)

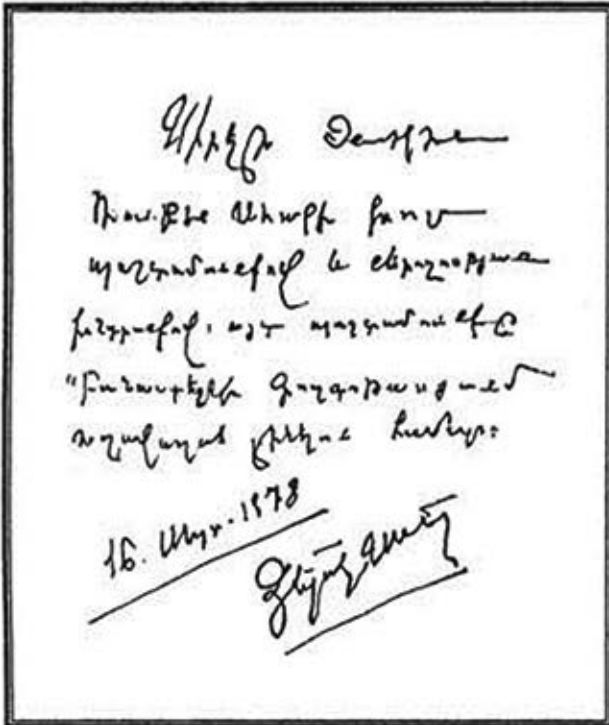
Միասին արձանագրուեցանք 1946-ին, Պոլսոյ Սովետական հիւպատոսարանը, Հայաստան ներգաղթելու համար:

Մենք չլաջողեցանք, կամքէ անկախ, հայրենադարձուիլ Հայաստան: Բայց, Գեղամը յաջողեցաւ: Եւ ան, Հայաստանի մէջ, իր գրչին տաղանդովը, Հայաստանի շատ ծանօթ գրողներէն մէկը եղաւ:

1978-ին, մեր Հայաստան այցելած օրերուն, կրկին տեսնելու հաճոյքը ունեցանք՝ գրագէտ Գեղամ Սեւանը:

Եւ ան մեզի նուիրեց իր գիրքը՝ որուն մէջ, «Բանաստեղծին Գողգոթան» պատմութիւնով, տուած էր Ռուբէն Սեւակի ողբերգական կեանքը:

Այստեղ կ'ուզեմք նշել իր գիրքին մէջի մակագրութիւնը, որ մեզի շատ տպաւորած և յուզած է՝

«ՍԻՐԵԼԻ ՕՆՆԻԿԻՆ (Թաղաքշական մակդիր՝ Գ. Սեւանի կողմէ իր մտերի-մին՝ Յ.Չ.ի տրուած -Խ.Ծ.)

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԽՈՐ ՊԱԾՏԱՄՈՒՆՔՈՎ ԵՒ ՆԵՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՔՈՎ ԱՅՐ ՊԱԾՏԱՄՈՒՆՔԸ «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԳՈՂԳՈՒԹԱՆ»-Ի ՄԷՋ ԱՂԱԽԱՂԱԾ ԼԻՆԵ-ԼՈՒՍ ՀԱՄԱՐ:

16 Սեպտեմբեր 1978
ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆ»

Մենք ալ, խոր համոզումով, պատասխանեցք, մեր այժմ արդէն հանգուցեալ բարեկամին.

Սիրելի Գեղամ.

«Բանաստեղծի Գողգոթան» պատմուածքիդ մէջ, դուն Ռուբէն Սեւակի քու պաշտամունքը չաղաւաղեցիր:

Այլ՝ ընդհակառակը՝ դուն պանծացուցիր Ռուբէն Սեւակի Սուրբ Յիշատակը:

**

Բայց, Ռուբէն Սեւակին Սուրբ Յիշատակը աղաւաղուեցաւ և նոյնիսկ սրբապղծուեցաւ Հայաստանի մէջ 1985-ին, ուրիշ հայ գրողի մը կողմէ:

Հայաստանի շատ ծանօթ գրողներէն Պերճ Զէյթունցեանի կողմէ:

Անոր 1985-ին հրատարակուած «Մեծ Լռութիւն» անունով թատրերգութեան մէջ, իբր թէ տուած է Ռուբէն Սեւակի Չանդըրը-ի մէջ ապրած ողբերգութեան եղբրական պատմութիւնը:

Այս թատրերգութեան մէջ ներկայացուած Ռուբէն Սեւակի կերպարը՝ ոչ մէկ կապ ունի հարազատ Ռուբէն Սեւակին իրապէս հերոսական կեցուածքին հետ:

Այնտեղ, Ռուբէն Սեւակ ներկայացուած է իսկական հտպիտի մը կերպարով:

Թատրերգութեան մէջի դէպքերը, իբր թէ Ռուբէն Սեւակին վերագրուած գաղափարներն և խօսքերը, ո՛չ մէկ կապ-առնչութիւն ունին իրականութեան հետ:

Եւ Պերճ Զէյթունցեանին ձարտուքներուն մէջ, շատ յայտնի է Յակոբ Օջականի մեծամիտ վերագրումներուն ազդեցութիւնը:

Պերճ Զէյթունցեան 1989-ին, Երևանի մէջ «Վերջին Արեւագալը» վերտառութեամբ, պատմագրական վէպ մը հրատարակեց:

Այս գիրքը, մասնաւորապէս Գոհան

Պերճ Զէյթունցեան

ՄԵԾ ԼՐԱՌՈՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱՆՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆ - 1985

Այս գրքը, սասանորակա շրջանի Զօհրայի կեանքին և գաղափարներուն պատմութիւնն է, և նաեւ՝ 1915-ի ողբերգութեան պատմութիւնը:

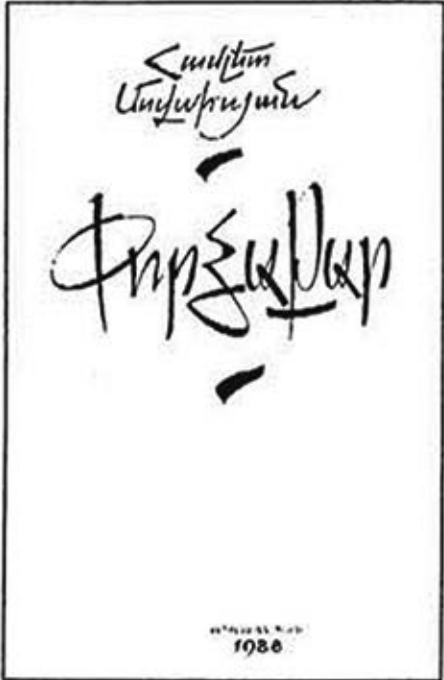
Գրիգոր Զօհրայէն զատ, հոն նշուած են այդ շրջանին ծանօթ անձնաւորութիւնները, ինչպէս՝ Կոմիտաս, Դանիէլ Վարուժան, Սիամանթօ, Ռուբէն Սեւակ և ուրիշներ:

Բաղդատաբար «Մեծ Լոռութեան» հետ՝ Պերճ Զէյթունցեան, իր «Վերջին Արեւագալը»-ին մէջ, աւելի հաւատարիմ եղած է իրականութիւններուն:

Իր Ռուբէն Սեւակի յատկացուցած բաժնին մէջ ալ, շատ մը մէջբերումներ ըրած է՝ մեր ծանօթ «ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ ԵՒ ՓՐՃՈՒԵԼԻԶ ՈՒՂԵՂՆԵՐ» գիրքէն:

Զանի մը տարի առաջ էր: Տեղեակ եղանք, որ Պերճ Զէյթունցեանը, այցելութեան եկած էր Ֆրանսայի հարաւը բնակող իր բարեկամներուն,

Լ ա յ ա ս -
ր ու ն ,
ո ռ ո ն ք
1 9 6 0 -
թ . ն եր ու ն ,
Հ ա յ ա ս -

տանէն արտագաղթածներ էին:

Այս առիթէն օգտուելով, հեռաձայնեցինք իրեն և հարցուցինք՝ «Պարոն Զէյթունցեան, եթէ դուք, այսօր, կրկին գրելու ըլլայիք ձեր «Մեծ Լոռութիւն» թատերգութիւնը, անոր մէջ ի՞նչ փոփոխութիւններ կը կատարէիք»:

Զէյթունցեանը, առանց մտածելու, պատասխանեց.

«ՈՉ ՄԷՎ ՓՈՓՈՒՈՒԹԻՒՆ» ըսաւ:

...Յայտնի էր, որ Զէյթունցեանի մտայնութեան մէջ, ոչ մէկ փոփոխութիւն կատարուած էր այդ օրէն ասդին: Զէյթունցեանը «ինչ որ էր» մօտիկ անցեալին, մնացած էր նոյնը:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
TOPLU MEZARLAR SENARYOSUNUN PATENTİ TÜRKLERE
AİTTİR - NİÇİN Mİ?

ÇÜNKÜ 1976-DA TÜRKLER İLK DEFA OLARAK BU TOPLU MEZARLAR PALAVRALARINI KIBRISTA YUNANLILARA KARŞI KULLANDILAR.

1974-DE AMERİKAN DİŞ İŞLERİ BAKANI HENRİ KISSİNGER İDİ.

VE TÜRKİYE BASBAKANI DA, AMERİKADA ÜNİVERSİTEDE KISSİNGERİN ÖĞRENCİSİ OLAN BÜLENT EÇEVİT İDİ.

VE KISSİNGER 1974-DE ÖĞRENCİSİ EÇEVİTE KIBRISI İSGAL EMRİNİ VERDİ.

VE TEMMUZ 1974-DE TÜRK ORDUSU BARİŞ HAREKATI PLANINI TATBİK EDEREK KIBRISIN YARISINA YAKIN KİSMİNİ İSGAL ETTİ.

VE TÜRK BARİŞ HAREKATI SAYESİNDE BİNLERCE KIBRISLI YUNANLI ÖLDÜ VEYA KAYB-OLDU.

BU ARADA TÜRKLERİN AKILBABALARI KIBRISIN YARISINI YUTTUKLARINDAN DOLAYI TÜRKLER HAZİMSİZLİĞA UGRAMASINLAR DİYE TOPLU MEZARLAR SENARYOSUNU ORTAYA ATTILAR.

NASIL Mİ? ANLATMAYA ÇALISALIM.

TÜRKLERİN BASMÜTTEFIGİ DÜNYA PARA BABALARI ORGANİZASYONU. İSVİÇRE TELEVİZYONUNDAN BİR KAÇ KİŞİYİ SATIN ALDI VE İÇLERİNDE KADIN DA BULUNAN İSVİÇRE TELEVİZYON GURUBU TÜRKLERİN İSGAL ETTİĞİ KIBRISIN TÜRK KİSMİNE GİTTİ.

VE ORDA, EVVELDEN HAZIRLANAN SENARYOYA GÖRE. İSVİÇRELI SATILMIŞ TELEVİZYONÇULAR, SÖZ DE YUNANLILARIN ÖLDÜRDÜĞÜ TÜRKLERİN CESETLERİ İLE DOLU TOPLU MEZARLAR BULDULAR VE FİLMİNİ ÇEKTİLER.

VE BU TELEVİZYONÇULAR İSVİÇREYE DÖNDÜKTEN SONRA, KIBRISTA FİLME ALDIKLARI YUNAN VAHŞETİNİN ESERİ OLAN TÜRK CESETLERİ İLE DOLU TOPLU MEZARLARI. TELEVİZYONDAN GÖSTERMİYE BAŞLADILAR.

BİZ DE 1976-DA, TESADÜFEN İSVİÇREDE İDİK. VE TELEVİZYONDAN TÜRK CESETLERİ İLE DOLU TOPLU MEZARLARI GÖRDÜK VE ÇOK ÜZÜLDÜK.

YUNAN RESMİ MAKAMLARI BU TOPLU MEZARLAR OLAYLARI İLE ÇOK ZOR DURUMA DÜŞTÜLER. VE BUNUN ÜZERİNE YUNANLILAR BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE MURACAAT EDEREK. BU TOPLU MEZARLAR OLAYLARININ DOĞRULUGUNU TESBİT ETMEK İÇİN ULUSLAR ARASI BİR TAHKİK KOMİSYONUNUN KIBRISIN TÜRK KESİMİNE GİTMESİNİ SAĞLADILAR.

VE SİMDİ İŞİN SONUNU İYİ DİNLEYİN.

ULUSLAR ARASI TAHKİK KOMİSYONU MEZARLARDAKİ CESETLERİ KONTROL, ETİH. VE ERKEK CESETLERİNİN SÜNNETSİZ OLDUGUNU VE ÇOGUNUN GÖĞÜSLERİNDE HAC BULUNDUGUNU TESBİT EDEREK RAPORUNU VERDİ.

"BU CESETLER TÜRK DEĞİLDİR. YUNANLI HRİSTİYAN ÖLÜLERİDİR"

SİMDİ ANLADINIZMI TOPLU MEZARLAR SENARYOSUNUN PATENTİNİN NİÇİN TÜRKLERE AIT OLDUGUNU.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ «ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆՆԵՐ» ԿՈՂՈՒՄ ԹԱՏՐՈՆԻ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ

Ինչու. գիտէ՞ք: Որովհետեւ 1976-ին թուրքերը, առաջին անգամ ըլլալով, այս հաւաքական գերեզմաններու ծառուփները, Կիպրոսի մէջ, Յոյներուն դէմ գործածեցին:

1974-ին, Մ. Նահանգներու Արտաքին Գործերու Նախարարը՝ Henri Kissinger-ն էր: Եւ թուրքիոյ վարչապետն ալ, Ամերիկեան համալսարանին մէջ, Քիսինճէրին աշակերտը եղած Bülend Ecevit-ն էր: Եւ Kissinger-ը 1974-ին, իր աշակերտը եղած Bülend Ecevit-ին Կիպրոսը գրաւելու հրամանը արձակեց:

Եւ Յուլիս 1974-ին, թրքական զինուորական ուժերը, «Խաղաղութեան գործողութիւն» ըսուած ծրագիրը գործադրեցին և Կիպրոսին մօտաւորապէս կէսը գրաւեցին:

Եւ թրքական «Խաղաղութեան գործողութեան» շնորհիւ՝ Կիպրոսի մէջ հազարներով յոյն մեռան և կամ կորսուեցան:

Եւ այդ շրջանին, թուրքերուն առաջնակարգ խորհրդատուները, Կիպրոսի կէսը կլլելուն պատճառով, թուրքերը անմարտողութեան խնդիր չունենան ըսելով՝ հաւաքական գերեզմաններու բեմադրութիւնը մէջտեղ նետեցին:

Ինչպէս. գիտէ՞ք: Բացատրելու ջանանք:

Թուրքերուն առաջնակարգ դաշնակիցը եղող Աշխարհի մեծ Դրամատէրերու կազմակերպութեան գործակալները Ջուիցերիոյ մէջ, քանի մը հեռատեսիլի պաշտօնեայ կաշառեցին, և մէջերնին կին ալ գտնուող զուիցերիական հեռատեսիլէն խուճբ մը պաշտօնեաներ՝ Կիպրոսի թուրքերու կողմէ գրաւուած մասը գացին:

Եւ հոն, առաջուրեւէ պատրաստուած բեմադրութեամբ մը, Ջուիցերիացի ծախուած հեռատեսիլի պաշտօնեաները, իբր թէ յոյներուն մեռցուցած դիակներով լեցուն հաւաքական գերեզմաններ գտան և նկարեցին:

Եւ այս Ջուիցերիացի հեռատեսիլի պաշտօնեաները, Ջուիցերիա վերադառնալէ յետոյ, Կիպրոսի մէջ նկարահանուած, «յունական վայրագութեան» գործը եղող «Թուրքերու պատկանող» դիակներով լեցուն հաւաքական գերեզմաններուն ֆիլմերը հեռատեսիլէն ցուցադրել սկսան:

1976-ին մենք ալ, դիպուածով Ջուիցերիա կը գտնուէինք, և հեռատեսիլէն դիտեցինք թրքական դիակներով լեցուն հաւաքական գերեզմանները և շատ ցաւ զգացինք:

Յունական պաշտօնական իշխանութիւնները, այս հաւաքական գերեզմաններուն պատճառաւ, շատ նեղ դրութեան մատուցեցան:

Եւ յունական պետական իշխանութիւնները, Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան դիմեցին և միջազգային Յանձնաժողովի մը՝ այս հաւաքական գերեզմաններու հարցը բննելու համար Կիպրոսի թրքական կողմը երթալու որոշումը առնել յաջողեցան:

Եւ հիմա, այս թատրոնին ինչպէ՛ս վերջացած ըլլալը՝ լաւ մտիկ ըրէք:

Միջազգային բննիչ յանձնաժողովը՝ Կիպրոսի թրքական մասը գտնուող այդ հաւաքական գերեզմաններուն մէջի դիակները զննեցին և նկատեցին, թէ այր մարդոց դիակները չէին թլփատուած: Եւ շատերուն կուրծքին վրայ խաչեր կային:

Եւ միջազգային բննիչ յանձնաժողովը, իր տեղեկագիրը յանձնեց Միացեալ Ազգերու կեդրոնին:

«Այս դիակները թուրքերուն պատկանող դիակներ չեն: Այլ՝ բրիտանացի յոյներու մեռելներ են»:

Հիմա հասկցա՞ք, թէ ինչու՞ հաւաքական գերեզմաններու թատրոնի բեմադրութեան մենաշնորհը, թուրքերուն կը պատկանի ըսինք:

3. 2.

Բայց մենք ցաւ զգացինք, որ Հայաստանի ամէնէն ծանօթ գրողներէն մէկը. այս աստիճան օտար կամ անծանօթ կը մնար իրականութիւններուն:

**

1988-ին, Հայաստանի մէջ, Համլէթ Մովսիսեանի կողմէ հրատարակուեցաւ՝ «ՓՈՐՉԱԶԱՐ» անունով վէպ մը, որ կրկին Ռուբէն Սեւակի կեանքի ողբերգութեան պատմութիւնը կը ներկայացներ: Եւ Համլէթ Մովսիսեանի վէպին մէջի Ռուբէն Սեւակին պատմութիւնը և կերպարը շատ աւելի հարազատ էին անոր հերոսական տիպարին, քան Պերճ Զէյթունցեանի «Մեծ Լուսիւն» անունով խեղկատակ զաւեշտին մէջ:

**

(Շար. 1 էջ 1)

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ԴԺՈՒԱՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Գ.

Մեր դարը ծանուցումներու ծայրայեղ բափի հասած արշաւով կը յատկանշուի: Հաղորդակցութեան և տեղեկատուութեան միջոցները, մամուլ, պատկերասփիւռ, համացանց, կը գտնուին անոնց ննչիչ և կլանիչ ազդեցութեան տակ: Գէշն ու անորակն անգամ գրաւիչ եղանակներով վաճառքի հող ու գետին կը շահին: Ամէն ոք դժգոհ է ի գործ դրուած վաճառաշահութեան այս եղանակներէն. բայց այս է դարուն պահանջը: Ո՛չ միայն սոսկական մարդիկ, այլև՝ քրիստոնէական սկզբունքներն անգամ այդ պահանջներուն կ'ենթարկուին, կամայ թէ ակամայ...: Կարելի չէ, որ քրիստոնէութիւնը մարդ ապրի և անոր վեհասլաց սկզբունքները գործադրէ ճիշդ այնպէս ինչպէս Քրիստոսի ժամանակ էր: Որքա՛ն բան փոխուած է ու կը փոխուի ժամանակի հոլովոյթին հետ, որ սկզբունքներուն տառացիութիւնը կորսնցնելով իր իմաստը կը պարտադրուի օրուան պայմաններուն իր տուրքը տալու...: Չենք ըսեր, որ քրիստոնէութեան էութիւնը կը փոխուի, սակայն, կը համակերպի կացութեան և կը պատշաճի ժամանակի հրամայականներէն թելադրուող կենցաղակերպի...: Այլապէս, ժամանակէն դուրս մնացող յղացք կ'ընդունուի և կը դառնայ...:

Քրիստոնէութեան արմատական թելերն անգամ եթէ ոչ տեղի կու տան, այլ՝ տատին կառչած չեն մնար...:

Անկասկած, որ քրիստոնէութիւնը իր մարդասիրական գիծերով բարեսիրութեան և բարեգործութեան ներշնչարանը եղած է: Այդ ներշնչումով և զբասրտութեան նպատակներով ինչպիսի՛ հիմնարկներ ծառայած են ու կը ծառայեն մարդկութեան նիւթական թէ բարոյական մարզերէն ներս: Հո՛ն, ուր այդ ծառայութիւնները քարոզչութեան նպատակներու համար ի սպաս կը դրուին, քրիստոնէութեան ոգիէն զիջում կ'արձանագրուի...: Քրիստոնէութիւնը կը հաւատայ ծառայութիւնը առանց ակնկալութեան սկզբունքին...: Իսկ այսօրուան չափանիշներով չկա՛յ ծառայութիւն առանց ակնկալութեան...: Ծառայութեան դաշտերը կ'ամայանան, եթէ ակնկալութիւններուն գոհացում չտրուի...: Մարդկային տկարութիւն է ակնկալութիւնը, երեսալու, փառաւորուելու, քրիստոնէութիւնը իր հիմնադրին պատուէրով կը թելադրէ. «Ուշադիր եղէ՛ք և ձեր ողորմութիւնը մարդոց առջև մի ընէ՛ք անոնց ցուցադրելու միտով. գուցէ վարձք չընդունի՛ք ձեր հօրմէն, որ երկինքն է: Այլ երբ ողորմութիւն կու տաս, փող մի հնչեցնելու քու առջեւ, ինչպէս կեղծաւորները կ'ընեն ժողովարաններուն մէջ և հրապարակներու վրայ, որպէսզի փառաւորին մարդոցմէ: Սակայն դուն երբ ողորմութիւն կու տաս «ՁԱԽԴ ԶԳԻՏՆԱՅ ԹԷ ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ ԱԶԴ»:

Առանց փողի և բմբուկի ոչինչ կը կատարուի այսօր: Առա՛նց գովեստի և ինքնացուցադրման չեն մնար որեւէ մարզի աշխատանք, նուիրում ու ծառայութիւն...: Ծանուցումի և փառաւորման հեղեղներով ողողուած են քրիստոնէական շրջանակներն անգամ: Կարելի՞ է խօսք ընել «Ձախդ չգիտնայ, թէ ի՞նչ կ'ընէ աշդ» երբ նուիրատուութիւններն ու բարեբարութիւնները, ողորմութիւններն ու օգնութիւնները, ամէնէն փոքրէն ամէնէն մեծը, կը շփոթահարուին...: Կարելի՞ է այս օրերուն քրիստոնէական այս սկզբունքին հաւատարիմ մնալ...: Բայց չենք կասկածիր, որ իրապէ՛ս աշխարհի տարբեր անկիւններուն մէջ վաւերական քրիստոնեաներ կ'ապրին ու կը գործեն այս սկզբունքներով... յարթահարելով Եսայիի և Գրիգորի արարած լուսնային շրջանակները...:

Կը թուի, թէ ֆրիստոնէական սկզբունքներէ ներշնչուած է բանաստեղծը, գիրի վերածելով իր հետեւեալ խոհը.

Իսկ ի՞նչ են մտածում իմ մտերիմ մարդիկ,
Որոնք ապրում են Սուրբ գիրքի հերոսների նման,
Բարեհնչիւն կեանքով.
Որոնք իրենց բարի գործերի մասին
Ոչ մէկին չեն ասում,
Եւ չեն էլ մտածում, որ բարութիւն են անում ուրիշներին:

ԱՐԵՒՇԱՏ ԱԻԱԳԵԱՆ

Հակառակ անոր, որ ուժի տիրապետութիւնը և ուժով տիրապետելու ձգտումները,—անհատական թէ հաւաքական գետիներու վրայ,—հին ժամանակներէն մինչև ներկայ օրերը, «ակնդ ական, ատամնդ ատամ» ռազմաշունչ փիլիսոփայութեան տրամաբանութեամբ գործած են ու կը գործեն, Քրիստոս նոր սկզբունքով մը յեղաշրջեց կամ ամբողջացուց հինը. «Մի կարծէք թէ եկած եմ Օրէնքը կամ Մարգարէները շնջելու, այլ՝ լրացնելու»: Ըստ Խորքի և ըստ Ջեի անհաշտ եզրեր կը թուին: Հինը կ'ըսէ. «Աչքի տեղ աչք, ականյի տեղ ականայ»: Նոր Կտակարանին մէջ Քրիստոս դժուարին ձգտող խաղաղասիրութեամբ և համակերպութեամբ կը պատուիրէ. «Չարին հակառակ չկենայ. այլ՝ մէկը աջ ծնօտիդ ապտակ մը զարնէ, դարձուր անոր միւսն ալ: Ով, որ ուզէ դատ բանալ և շապիկդ առնել, բանկոնդ ալ անոր ձգէ»:

Ո՛վ այսօր այս սկզբունքով կը յարաբերի: Անհատներէն սկսելով մինչև հաւաքականութիւնները, պետութիւններէն մինչև հոգեւոր կառոյցները կ'առաջնորդուին ուժի և ազդեցութեան գօտիները ընդլայնելու տրամաբանութեամբ:

Դիտենք մեր շուրջը: Միջազգային ֆաղափականութեան ֆաղափական մշակոյթն ու փիլիսոփայութիւնը հարուածային անխնայ ուժի վրայ հիմնուած են: Տկարն ու անիրաւութեան չէզոքանալու են: Ո՛չ մէկ զիջողութիւն ուժի դիրքերէ, ուժի գործածութենէ, որ մարդկայնական սկզբունքէ չի մեկնիր, այլ՝ տիրելու, իրաւունքներ խլելու և կամքը պարտադրելու ամբարտաւանութեամբ: Այն բոլոր պատերազմները, որոնք տեղի ունեցած են և տեղի կ'ունենան, ո՛չ մէկ կերպով հաշտ եզրեր ունին ֆրիստոնէական հեզահամբոյր և ֆաղցրաբարոյ աշխարհահայեացքին հետ, նոյնիսկ եթէ ֆրիստոնեայ պետութեան մը արտաքին դիմակը կայ իբրեւ երեսոյթ: Այսօրուան աշխարհին մէջ,— իբրև հոգեբանութիւն և գործելաձեւ,—ակնդ ական, ատամնդ ատամն է տիրողը, որ սիոնիզմի հիմնական վարդապետութիւնն է իր հիմնադիրներուն գծած ուղիով...: Անոնցմէ ներշնչուած գաղափարներով կ'առաջնորդուին ֆրիստոնեայ առաջնորդներ, ֆաղափական և պետական դէմքեր...: Ահա թէ ինչո՞ւ աշխարհին դիմագիծը բիրտ ու վայրագ կերպարանք առած է, շատ հեռու Քրիստոսին ֆարոգած սկզբունքէն: Բրտութիւնն ու վայրագութիւնը, որ հակաֆրիստոնէական է, անդրադարձած է մարդկային փոխ-յարաբերութիւններու վրայ: Ոչ ոք այսօր ֆրիստոնեայ աշխարհին մէջ իր ծնօտին ստացած ապտակին, միւս երեսն ալ կը մատուցէ... կամ շապիկը առնողին բանկոնն ալ կը նուիրէ: Ընդհակառակն, այսօր ոչ միայն իրենց իրաւունքը պաշտպանելու համար մարդիկ բիրտ ուժին կը դիմեն, այլև՝ ուրիշին իրաւունքը խլելու համար միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դնել...: Կը բռնանան: Կը խեղճացնեն: Կը ճնշեն: Կը շահագործեն: Իրենց *հար, սեփականը* և *շահը* գերադաս կը համարեն ամէն սկզբունքէ...: Եկեղեցին ինք, որ Քրիստոսը մարմնացնող կառոյցն է, ուժի կարծր դիրքերէ կը վերաբերի իրեն... Կամ ուրիշներուն վերաբերող հարցերու նկատմամբ...: Ոչ մէկ բացատրութիւն ընդունելի է Իրանտայի մէջ երկու ֆրիստոնեայ եկեղեցիներու,—Կաթողիկէ, Աւետարանական,—արխանտ կոխները, որոնք որքա՞ն գոհեր խլած են երկուստեք, ինչպիսի՞ աւերներ գործած են հաւաքական կորուստներու կշիռով...:

Քրիստոսի հեզահամբոյր և ֆաղցրաբարոյ պատուերը,—իբր սկզբունք,—ոչ միայն անգոսնուած է, այլև՝ շատ պարագաներուն կոխկոտուած...:

Մարդկային ընկերութեան մէջ,—բոլոր խաւերէն ներս,—ընդհանրացած է բամբասանքը, ուրիշը դատելու ամբարտաւանութիւնը, իր աչքին գերանը չտեսնելով ուրիշին աչքին շիւղը տեսնելու չարակամութիւնը...: Բոլոր մարդոց յատուկ այս անդամանելի տկա-

րութիւնը հայ գրողին կողմէ (Մուրացան) բնորոշուած է «Հոգեզուարն բամբասանք»։ Ուր երկու հոգի մէկտեղուած են, անպայման բացակայ երրորդի մը մասին, կամ ուրիշ բացականերու մասին կը բամբասեն, կը չարախօսեն, ճիշդ կամ սխալ դատումներ կ'ընեն։ Կը զուարճանան հոգեպէս ուրիշը բամբասելով...։ Ո՛չ ոք զերծ է մարդկային այս տկարութենէն...։ Ո՛չ ոք կրնայ անմեղանալ այս առնչութեամբ...։

Քրիստոնէական սկզբունքը այս հարցով եւս խիստ է իր դրած պահանջով։ «Մի դատէ՛ք, որպէսզի չդատուիք։ Վասնզի ինչ դատաստանով որ դատէ՛ք՝ անով պիտի դատուիք. և ինչ չափով որ չափէ՛ք՝ անով պիտի չափուիք նաև դուք։ Ինչո՞ւ կը տեսնես եղբօրդ աչքին շիւղը, և ինչ աչքիդ մէջ եղած գերանը չես տեսնիր»։

Գարեգին Յովսէփեան Կաթողիկոս, որ քրիստոնէական ապրուած կեանքի քարոյացիտութեան վաւերական մեկնիչներէն է, իր մեկնութիւններէն մէկը խորագրած է. «Բամբասանքը Մեծ Մեղք է»։ Քրիստոնէական սկզբունքին վրայ հիմնուելով իր խորհրդածական տեսութեամբ կու տայ բամբասանքով գործուած մեղքին մեծութիւնը, որ ըստ առաքելական խօսքին. «Ոչ գողերը, ոչ պոռնիկները, ոչ արբեցողները, ոչ ալ բամբասողները Աստուծոյ Արքայութիւնը պիտի ժառանգեն»։ Արդարև, Գարեգին Յովսէփեան Կաթողիկոս դատումի խիստ ոն կը գործածէ բամբասանքի տկարութեան մասին. «Որովհետեւ բամբասանքը, լինի վատ սովորութեամբ, թէ դիտաւորեալ կամ գիտակցաբար կատարած, շատ չարիքների աղբիւրն է և պատճառը։ Նոյնիսկ իբրև վատ սովորութիւն առանց հետեւանքի չէ՝ թէ՛ բամբասողի և թէ՛ բամբասուողի անձի համար։ Առաջնի համար նկարագրի պակասութիւն է, որ լեզուին սանձ չի դնում և հակակշռի ենթարկում, երկրորդի՝ տարապարտուց անուանարկութիւն և դատապարտութիւն, հոգեկան վիշտ կամ նիւթական վնաս»։ Համանարակ հիւանդութեան պէս համատարած է բամբասանքի մեղքը, որ քրիստոնէական ճարտչութեամբ թէ դաստիարակութեամբ կարելի սլալի ըլլա՞յ մարդը ձերբազատել նկարագրի այս թերութենէն... կամ պակասութենէն...։ Մարդու քրիստոնեայ տիպարը կը կերտուի ա՛յս և ուրիշ դժուար սկզբունքներու գործադրութեամբ, կատարելիւն հասնելու կարելի և անկարելի ձգտումով...։

20 Յունիս, 2003

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՆՆԿԵԼԻ... (Ծար. էջ 3-էն)

Կրկին Հայաստանի մէջ 1997-ին, Հայկազ Յակոբջանեանի կողմէ հրատարակուեցաւ՝ «ՍՊԻՏԱԿ ԷԴԵԼՎԵՅՍՆԵՐ» անունով վէպը: Հայկազ Յակոբջանեանի այս վէպը կրկին Ռուբէն Սեւակի ողիսականն է: Եւ ան, այս վէպին մէջ, Ռուբէն Սեւակի ամբողջ կեանքը տուած է, իրական տուեալներու վրայ յենելով: Եւ եկած է մինչեւ Չանդրըր-ի ողբերգութեան, որուն մէջ մեծ յուզումով կը կարդանք հերոս Գահատակ Ռուբէն Սեւակի կեանքին վերջին օրերու պատմութիւնը:

Գ Ե Ղ Կ Մ
Ս Ե ւ Ե Ա Ն ,
Պ Ե ր 6
Ջ Է յ -
թ ու ճ ց -
Ե Ե Ա Ն ,

Համէլթ Մովսիսեան և Հայկազ Յակոբջանեան , բոլորն ալ հայրենի գրողներ են, որոնք Հայաստանի մէջ, արժեւորելով հայ բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակի հերոսական կեանքը՝ գիրքի վերածեցին:

Իսկ սփիւռքի մէջ, այդ մասին միակ գրողն եղաւ, մեծ վարպետ Անդրանիկ Ծառուկեանը, որ 1987-ին, Պէյրուս հրատարակուած իր «ՍԷՐԸ ԵՂԵՌՆԻՆ ՄԷՋ» ծանօթ վէպով, 1946-թ.ին, ԳՈՒՐԳԷՆ ՄՆԻԹԱՐԵԱՆԻ ԿԱՏԱՐԱԾ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱԿԱՆԱԾՈՒԾ:

Մենք կը խոնարհինք՝ Գահատակ բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակի սխրալի կեանքը յաւերժացնող և հայոց Մեծ Եղեռնի Պատմութեան հաւատարիմ մնացած հայ գրողներուն վաստակին առջեւ:

Ա Յ Ս Ա Շ Ի Ա Ր Հ Ը
Պ Ղ Մ Ո Ղ , Ե Ղ Մ Ա Ն Ո Ղ Ո Ւ Ա Ի Ե Ր Ո Ղ Ի Ն
Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Ժ .
Ի Ա Ի Ա Մ Ե Ա Ն

Բնական է. բանաստեղծը որոշ տարիքի մը յանգի. Մտայոյզ. կեանքին վերջին օրերը կը մտարբրէ... Վա՛խն է արդեօք, կամ կորուստը իր կեանքի. Ա՛յս է օրէնքը... Ի գուր տեղը կը վատտի:

Երբ որ մայր մը, արտասուաբոր նստած կ'ողբայ, Իր խոշտանգուած ու մահացած որդւոյն վրայ. Անոր ճարահատ հեկեկանքին չե՛մ դիմանա՛ր... Կ'երեւակայեմ... կարծես թէ ան՝ մայրս չըլլար:

Ո՛վ իրապաշտ բանաստեղծ... Որքան այ ապրիս, մահուանը օրը մի՛ յիշեր...: Գրէ՛, այն մանուկներուն, պատանի ու դեռատի Որոնք կ'ապրին դաժան ժամեր օր ու գիշեր, Բար կ'արձակեն... մեռնիլն ի՞նչ է՝ չեն գիտեր:

Բանաստեղծը իր կեանքին մէջ, պէտք չէ՛ յուսայտուի... Ճիշդն ու Արդարը խօսի, որ տկարը չ'կաշկանդուի... Լայ ու ողբալով մարդ տեղ չի հասնիր, կ'ընկեռուի. Կ'ուզէ՛ յաղթել, հարկ է որ իրաւունքն իր գոյապնդէ:

Գրէ՛, անոնց մասին՝ որոնց տունը կը փլի, Խո՛ր էունի մէջ իրենց գլխին յանկարծակի... Միթէ մենք մեզ կ'զգանք առանձի արժանի երբ... անմեղութիւնը չարաչար կանխամահացուի:

Մարդ ըսածը՝ անասուն չէ, ոչ այ սահմանած կենդանի. Այլ... մարդը մարդուն հաւասար է, ըստ օրէնքի... Արդարութիւնը կ'որոշէ, ոչ թէ բռնութիւնը անպատկառ. Այս աշխարհի և մարդկութեան՝ դաստարտմը կեանքի:

Այն որբերը... որոնք մնացին առանց հայր ու մայրի՝ Կ'ապրին, նոյնիսկ երազներու մէջ լացով ու նօթի... Գրէ՛, անոնց չարչարանքին իրաւագրկութեան մասին, Որոնք, չունին տէր ու օգնական... այլ՝ վիշտը տառապանքի:

Ձիս կաշկանդողը թէ հայրս ալ ըլլայ. չեմ ընդունիր. Ջօրավիզ եմ գաւակներուս Արգար կեանքին... Հապա՛... ինչպէ՛ս ամբողջ ազգ մը բռնաբարուի՝ Համայն Աշխարհ նստած գիտէ՛ կացութիւնը տմարդի:

Միայն մայրս չիշեմ... լոյսերու մէջ թող հանգչի... Չի յուզուե՛ր այլ մայրերու... եթէ միայն մայրս յիշէի... Ինչե՛տէ՛մ մայրեր մահացան բաց աչքերով ու բարի, Չագուկներն իրենց՝ յանձնելով դառն ճակատագրի:

Ժամանակն է՛ այլևս, բաց աչքերով տեսնել... Առողջ Աշխարհը պակասեց եղծանողին. Մարդկային բարձր նկարագիրը պղծող ու աւերողին... Եւ ոչ թէ՛ նստիլ, տրտնջալ, լայ ու ողբալ... տրտմագին:

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
ՄԱՍԻՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Թ Է Ո Ղ Ի Կ

ԱՄԷՆՈՒՆ
ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
1928

ԿԸՄԱԿՆԵՐ Ռ. ՍԵՒԱԿԻ

Թ Է Ո Ղ Ի Կ

ԱՄԵՆՈՒՆ
ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

1928
ՓԱՐԻՉ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ
Ռ. ՍԵՒԱԿԻ

Ռ. Սեւակ՝ բժշկ. ուսանող ի Լոզան

Լոգան 29 Ապրիլ 1912

ՀՐԱՆՏՍ (ՆԱԶԱՐԵԱՆԾ)

«...Եկուր տե՛ս, որ երիտասարդները չեն հասկնար այս բաները. Եւրոպայ նետուիլ կ'ուզեն իսկոյն, մինչդեռ հոն 7 տարի ապրող մը միայն կրնայ գիտնալ, թէ ի՞նչ է քաղաքակրթութիւնը, «գարգացած կեանքը». ամէն բան սուտ ու կեղծիք, շպար ու ամօթ:

Ասիկա իմ համոզումս է:

Զոյղ՝ ՌՈՒԲԷՆ»

Եկուր տե՛ս որ
 Երիտասարդները չեն
 հասկնար այս բաները.
 Եւրոպայ նետուիլ կ'ու-
 զեն իսկոյն, մինչդեռ
 հոն 7 տարի ապրող մը
 միայն կրնայ գիտնալ
 թէ ի՞նչ է քաղաքա-
 կրթութիւնը, «գար-
 գացած կեանքը»: ա-
 մէն բան սուտ ու կեղ-
 ծիք, շպար ու ամօթ:
 Ասիկա իմ համոզումս
 է:

**

Դարձեալ՝ նոյն թուակիր նամակին մէջ, Ռուբէն կը գրէ իր մտերիմին...

«...Ու այս բոլորին վրայ, աւելցուր նաեւ Պոլսոյ մղձաւանջը, այն հորիզոնը որ քանի մը տարիէն իմինս պիտի ըլլայ, և ուր հեռուէն կը տեսնեմ արդէն Սողոմի մուխն ու Գոմորի մեղքին բոցը(*):

Զոյղ՝ ՌՈՒԲԷՆ»

(*) Իր եղերական վախճանէն ճիշդ 3 տարի առաջ կատարուած մարգարէաշունչ յայտնատեսութիւն որ այսչափ կ'ըլլայ:

Ծանօթութիւն Ամենուն Տարեցոյցի:

...Ու այս բառերին վրայ, աւելցուր նաեւ Պուսոյ մղձուկանջը, այն հորիզմանը որ քանի մը տարիէն իմ'նս պիտի ըլլայ, եւ ուր հեւուէն կը տեսնուի արդէն Սողոմի մուրին ու Գոմորի մեղքին բոցը^(*): Եւ ըսե՛լ թէ այս մեռակեաց փրկիտիայութեան հասնելէս յետոյ, դեռ պէտք պիտի չըլլայ ինձ այդ գարհուրելի ոռոտմին մէջ ապրիլ, ամէնուն հետ, ամէնուն պէս...

Գոյի՛ ՌՈՒԲԷՆ

(*) Իր եղբրական վախճանէն սի՛նդ 3 տարի առաջ կատարուած մարգարէաշունչ յայտնատեսութիւն որ ա՛յսչափ կ'ըլլայ :

Ծ. Ամ: Տարեց.

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԴԱՍԸՆԿԵՐՈՋԸ
ՆԱՄԱԿ

Լոզան 12 Փետրուար 1907

«Մ... Հոգիս,

ես աւելի իրապաշտ եմ, ամէն բանէ առաջ իրականութիւնը զիս կը գրաւէ: Ամէն իրականութիւնէ վեր մէկ իրականութիւն մը կը ճանչնամ ես՝ ապրուած և զգացուած կեանքը և ոչ թէ երեւակայուած կեանքը...:

Ռ. ՉԻԼԻՆԿԻՐ»

Ռ. ՍԵՒԱԿ- Երկեր հատոր 2
Երեւան 1996

ԲԻԻՋԱՆԴ ԶԷՉԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

«Իսլամանայու ճամբով իր կեանքը ազատելու առաջարկը մերժեց, և «ԹՐԶԱՆԱԼԸ ՆՈՒԱՍՏԱՆԱԼ Է» ըսաւ Ռուբէն Սեւակ:

ԲԻԻՋԱՆԴ ԶԷՉԵԱՆ»

«Թեոդիկ- Ամենուն Տարեցոյցը»- Կ. Պոլիս, 1922

ԲԺԻԾԿ ՎԱՀԱՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

«Կամ պէտք է որ գրական անուանս պէս հոգիս ալ սեւցնեմ և կամ մեռնիմ: ՈՒՅՏԱԾ ԵՄ ՍԵՌՆԻԼ, ԲԱՅՑ ԵՐԲԵԶ ՀՈԳԻՍ ՉՍԵԻՑՆԵԼ» ըսաւ Ռուբէն Սեւակ:

«Հայ Բուժակ» - Կ. Պոլիս-1920

ԲԺԻԾԿ ՎԱՀԱՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ»

ՅՈՎՀԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

«Այսպէս ալ՝ Սեւակ վախ չունէր իր դահիճներէն: Անոնք կրնային իր մարմինը անջնջացնել, բայց իր հոգին յաւիտենական պատգամներ պիտի ունենար հայութեան ականջին հնչեցնելիք:

ՅՈՎՀԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ»

«Հայաստանի Կոչնակ»- 1922, Ամերիկա

**

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԶՐՈՋ՝
 ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ ՉԷՎԻԿԵԱՆԻ
 ԲԵՐԱՆԱՅԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ... ԻՐ
 ԵՂԲՕՐ՝ ՌՈՒԲԷՆԻՆ ՉԱՆՂԸՐԸ-Ի
 ՄԷՋ ԻՍԼԱՄԱՆԱԼՈՒ ՃԱՄԲՈՎ
 ԿԵԱՆՔԸ ԱՋԱՏԵԼ ՅԱՉՆԱՐԱՐՈՂ
 ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ՏՈՒԱԾ
 ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ՄԱՍԻՆ:

Ռուբեն, իր ընկերներուն սապես կը պատասխանէ...

«ՄԵՆՔ ՊԷՏՔ Է ՄԵՌՆԻՆՔ. ՈՐ ՄԵՐ ԱՐԵԱՆ ԳՆՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԻ. ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ԱՋԱՏԻ:

ԱՄԵՆՔՍ ԱԼ ՄԵՌՆԻՆՔ. ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԱՋԱՏԵՆՔ»:

Չանդըրը, 1915- ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ:

Ռուբեն Սեւակի քրոջ՝ Հայկանուշ Չէ՝ վիկեանի (ծնեալ Չիլինկիրեան) բերանացի վկայութիւնը, որ ձայնաերիզի վրայ արձանագրեցինք Փետրուար 1979-

ին, Աթենքի իր տան մէջ:

**

ԱՋԳ ՄԸ ԻՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՎ Կ՝ԱՊՐԻ:

ԱՋԳ ՄԸ. ՈՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐ ՉՈՒՆԻ. ԱՊՐԵԼՈՒ ԻՐԱԻՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ:

ԱՋԳ ՄԸ. ՈՐ ԻՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ ԿԸ ՄՈՌՆԱՅ. ԻՆՔՆ ԱԼ ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ Է:

«Ռ. ՍԵՒԱԿ և Փրցուելիք Ուղեղներ»- Փարիզ 1985

Յ. Չ.

**

1992-թ.ներուն էր, գրագիտուհի Ատրիեն Տատրեանին հետ այցելութեան գացեր էինք Ծովասար Ջարդարեանի (Ռուբեն Ջարդարեանի կրտսեր գաւակը) Նիսի շրջակայքը գտնուող բնակարանը:

Այդ օր, Ծովասար Ջարդարեան, իր հօրը մասին իր յիշատակները պատմեց. և այս առթիւ խօսեցաւ Ռուբեն Սեւակի մասին ալ: *(Այս խօսակցութիւնը արձանագրեցինք տեսաերիզի վրայ):*

Ծովասար Ջարդարեան, Ռուբեն Սեւակի «իսլամանալու ճամբով կեանքը ազատելու առաջարկը» մերժելուն մասին, սա շատ սրտաբաց արտայայտութիւնը ունեցաւ.

«ՊԻՏԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՄ. ՈՐ ԱՅԴ ԶԱՋՈՒԹԻՒՆԸ ԵՍ ՊԻՏԻ ՉՈՒՆԵՆԱՅԻ. ԵՒ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆԷԻ ԻՍԼԱՄԱՆԱԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ»:

Ռուբեն Ջարդարեանի արժանաւոր գաւկին՝ Ծովասար Ջարդարեանի այս անկեղծ խօսքերը, շատ տպաւորած են մեզի:

Ծատ ճիշդ է: Գիտակցաբար անմիջական և ստոյգ մահուան կուրծք տալը՝ բոլոր մահկանացուներու յատուկ կարողութիւն մը չէ:

Ինչպես որ, «ՆԱՅԻՐԻ»-ի վերջին թիւերուն մէջ տեսանք արդէն. թե՛ մեծագոյններ կարծուածները՝ Դանիէլ Վարուժան և Սիամանթօ. Չանդըրը-ի և Այաշի մէջ «տկարացած հոգիներու» մաս կը կազմէին:

Բայց Ռուբէն Սեւակ այն բացառիկ հերոսներէն էր, որ կուրծք տուաւ մահուան. և հերոսաբար գնաց դէպի «Իմացեալ մահուան». բայց՝ հայ ժողովուրդը չգնահատեց. չհասկցաւ Ռուբէն Սեւակի «արժեքը»:

* * *

Ուրիշ ատեն ալ ըսած ենք... Հայ ժողովուրդին մեծագոյն թերութիւններէն մէկը իր «երազատես» ըլլալն է: Ան կը սիրէ երագել. և չ'ուզեր իրականութիւնները տեսնել:

Հայ ժողովուրդին այս թերութեան մէջ, որոշ դեր ունեցած է Զրիստոնէական կրօնը, [իր դրական դերին հետ] Զրիստոնէական «երագական Պատմութիւնները»: Օրինակ՝ հայերը, մինչեւ այսօր. կը փառաբանեն Գրիգոր Նարեկացին: Այս մեծ երագատես հօօր տաղանդը որ, իր գրութիւն-

ներով, բնաւ այս աշխարհի վրայ չէ ապրած կարծես, և միշտ 7 յարկ վեր՝ երկնային խաւերու մէջ, «Աստուծոյ» հետ եղած է, անվերջանալի, շողշողուն նախադասութիւններ ու նախադասութիւններ, հազարաւոր տիտղոսներ ուղած է Աստուծոյն «... Մարդ Աստուծոյ, քիչ մըն ալ ոտքերդ հողին վրայ դիր և շուրջդ նայէ...» չե՞ս ըսեր:

Բայց, Գրիգոր Նարեկացի-ին երագը իրականացաւ՝

Թուրքերը իր Ազգին պատկանող ամէն բան «օղը հանեցին»:

Այսօր, ո՛չ Նարեկացի-ին գերեզմանը գոյութիւն ունի. ոչ ալ այն սուրբ վանքերը ուր ինք ապաշխարած էր: Եւ Նարեկացի-ի հայրենիքը գրաւուած է թուրքերուն կողմէ: Եւ իր հայրենակիցներէն մէկ հոգի չկայ այդ հայկական հողերուն վրայ: Բոլորն ալ, թուրքերուն եաթաղանով... Երկինք ուղարկուեցան:

Նարեկացի-ի երագական, շողշողուն գրութիւնները մեծ ազդեցութիւն գործեցին հայ մտաւորականութեան վրայ:

Առաջին օրէն մինչեւ այսօր, հայ մտաւորականներէն շատերուն ստեղծագործութիւններուն մէջ, կը տեսնուին անոր անհրատես «կաղապարները» և փայլուն բառերու մթերքը:

Եւ հայ գրականութեան մէջ, արուեստի չափանիշը՝ «Բանաստեղծական Թռիչք» ունենալն է:

Ի՞նչ է բնաստեղծական թռիչքը.

Նարեկացիի նման երագատես՝ ըլլալ, և թռչիլ ու թռչի՞լ բառերու ամպերուն մէջ, և հեռանա՞լ իրականութիւններէ:

Այս հիւանդկախ մտայնութեան դէմ իր ընդվզումը կը յայտնէր Ռուբէն Սեւակ. դեռ 1907-ին, երբ 22 տարեկան էր:

Նայեցէք, թէ Ռ. Սեւակ ինչ կ'ըսէ Մերուժան Պարսամեանի նման երագատես բանաստեղծներուն համար, 12 Փետրուար 1907-ին, Լոզանէն՝ Պերպերեան վարժարանի իր դասընկերոջը գրած նամակին մէջ.

«Անիկա յաւետ պիտի ըլլայ երեւակայող ու օդային բանաստեղծը:

Ես, աւելի իրապաշտ եմ, ամէն բանէ առաջ իրականութիւնը գիտ կը գրաւէ. ամէն իրականութենէ վեր մէկ իրականութիւն կը ճանչնամ ես՝ ԱՊՐՈՒԱՄ ԶԳԱՑ-ԻԱՄ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԵՐԵՒԱԿԱՅՈՒԱՄ ԿԵԱՆՔԸ»:

Մանաւանդ 1911-ին, Ռուբէն Սեւակի «Այլասերում» յօդուածին մէջ իր գրածները, իսկական ռումբ մըն էին, պայթելու պատրաստ. հիւանդկախ մտային / → էջ 3/

ՎՎԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ... (Ծար. էջ 2-էն)

կառոյց ունեցող մտաւորականներուն գլխուն վրայ:

Եւ այս գրութիւնը, մինչեւ այսօր, իր այժմեականութիւնը բնաւ չէ կորսնցուցած:

Եւ մենք, մեծ գոհունակութեամբ, պիտի նետենք այս «Ռումբ - յօդուածէն» մասեր, այսօրուան այլասերած, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար հայուն թշնամիներուն ծառայութեան մէջ եղող, հայկական մշակոյթի ժառանգը մսխող ապագային մտաւորականներուն գլխուն...-

« ԱՅԼԱՍԵՐՈՒՄ

Որբուկի պէս անտէր ցեղ մը հուժկու, և լուսեղ ու սիրտրուխ բարբառի մըն է ծարաւ:

Իսկ մեր գրագէտները հանելուկային, առեղծուածային, խաւարակուռ բաներ կ'ըսեն իրեն, ու մեր քերթողները գրիչնին հայ արեան մէջ թաթխելէ վերջ՝ չի-նարէն տաղեր կը գրեն որպէսզի մա'րդ չհասկնայ...»:

«Հեռու մենէ՛ ախտագին մտաւորականներ: Դուք ցեղին ուղեղն էք, բայց երբ այդ ուղեղը ուրիշ կերպ չի կրնար խորհիլ քան յուսահատեցնելով մեր կենսունակութիւնը, մենք պիտի փրցնենք այդ ուղեղը»:

«Այո, մեր ցեղը տարօրինակապէս կենսունակ ու աշխատող ցեղ մըն է: Այո. մեր հնամենի նաւը դեռ ջուրերուն վրայ կը ծփայ, դեռ չընկղմեցաւ: Բայց ի՞նչ է պատճառը որ երէկուան նաւակները մեզ արդէն անցան, ու մենք Ուրուական նաւին պէս կը ծածանինք դեռ, անխորասուզուելի, բայց և հաստատ ցամաքի մը հասնելու անկարող:

Սակայն, ստո՛յգ, ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, վտանգը մեծ է, շատ մեծ, աւելի մեծ, քան կրնանք ենթադրել:

Ժամանակն է հակազդելու, հակազդենք: Մեզի նոր Ոսկեդար մը պէտք է, նոր ոսկեդար մը: Այլասերո՞ւմ, ոչ՝ վերածնունդ:

Լոզան 1911

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ »

Մենք, այստեղ, յայտնութիւն մը պիտի ընենք: Ռուբէն Սեւակի մայրենի լեզուն թրքերէնն էր: Որովհետեւ, Ռուբէն Սեւակի ոչ մայրը ոչ ալ հայրը հայերէն խօսիլ գիտէին: Անոնք, պարզապէս, թրքախօս էին:

Եւ շատ հետաքրքրական երեւոյթ մը կայ. Ռուբէն Սեւակի ծննդավայրը եղած Սիլիվրի գիւղաքաղաքը՝ Եւրոպական ցամաքամասին մաս կազմող Թրակիոյ մէջ կը գտնուի:

Մինչեւ 1922-թ.ները, Թրակիոյ մէջ, մասնաւորապէս 5 հայաշատ աւաններ կային՝ Ռոտոսթօ, Էտիրնէ, Մալկարա, Չորլու և Սիլիվրի:

Այս աւաններէն՝ Ռոտոսթօ, Էտիրնէ և Մալկարա բնակող հայերը հայախօս էին:

Իսկ Պոլսոյ աւելի մօտ եղող գիւղաքաղաքներէն՝ Չորլու և Սիլիվրի բնակող հայերը՝ թրքախօս:

Այս տարբերութեան մասին, մասնագէտ անձերու կարծիքը հարցուցինք: Մեզի սա տեղեկութիւնը տուին.

«Ռոտոսթոյի, Էտիրնէի, Մալկարայի հայութիւնը՝ Նախիջեւանէն հոն գաղթած հայախօս հայեր են:

Մինչդեռ Չորլու-ի և Սիլիվրի-ի հայերը միջին Անաթոլիայէն գաղթած հայեր են, որոնք դարեր առաջ Թուրք բարբարոսներու կողմէ լեզուները կտրուելու սպառնալիքով՝ թրքախօս եղած են»:

Այստեղ կը հրապարակենք պատմական նամակ մը: Ռուբէն Սեւակի հօր՝ Յովհաննէս Յակոբ Չիլինկիրեանի կողմէ Սիլիվրիէն 1 [14] Մարտ 1914-ին, իր գաւկի՛ն՝ Տօքթ. Ռուբէն Չիլինկիրեանի Լոզանի հասցէին ղրկուած նամակ մըն է այս մէկը:

Ուշադրութիւն՝ այս նամակը գրուած է Հայերէն տառերով, բայց՝ թրքերէն

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
KILISTE HÜLYA AKPINAR ISIMLI BİR TÜRK ÖGRETMEN,
ERMENİ SOYKIRIMI HAKKINDA SUAL SORDU DIYE,
TÜRK SAVCI LIGI TARAFINDAN
ÜÇBUÇUK SENE HAPIS TALEBIYLA MAHKEMEYE VERILMIS.

NE SORMUS BU ÖGRETMEN HANIM?

KILISTE, ERMENİ SOYKIRIMI İDDIALARINI ÇURÜTMEK GAYESİYLE VERİLEN BİR KONFERANSTA, BU ÖGRETMEN HANIM, KONFERANŞÇIYA SU SUALI SORMUS.

1.- ERMENİ SOYKIRIMI İDDIALARI İLE ALAKALI? DEVLETİN HUSUSI BİR POLİTİKASI VARMIDIR? 2.- SEKİZYÜZBİN ERMENİNİN ÖLDÜRÜLMÜS OLMASI DOGRU MUDUR?

ÖGRETMEN HANIM, SEN DE AMA CAHİL MISSİN HA. BILMIYORMUSUN? ERMENİLERDEN KİMSE ÖLMEDİ. BİLAKIS, ERMENİLER ÖLDÜRDÜ TÜRKLERİ.

BÜTÜN OKULLARDA BU KUYRUKLU YALANIN PROPAGANDASI YAPILIRKEN SEN KALK DA SEKİZ YÜZBİN ERMENİNİN ÖLDÜRÜLMESİNDEN BAHSET.

OLUR MU BÖYLE SABOTAJ?

KILIS SAVCISININ HAKKI VAR, SENİ ÜÇBUÇUK SENE HAPIS TALEBIYLA MAHKEMEYE VERMİYE.

SAKAYI BIRAKALIM.

ÇOK SAYIN ÖGRETMEN HÜLYA AKPINAR, BU SUALI SORARAK GÖSTERDİĞİN İSTISNAİ MEDENİ CESARETTEN DOLAYI SENİ BÜTÜN KALBİMİZLE TEBRİK EDERİZ.

EKİM 2000 TARİHİNDE DE DIYARİBEKİR SURYANI RAHİBİ YUSUF AKBULUT "ERMENİ SOYKIRIMI OLMUSTUR" DEDİĞİ İÇİN HAPSE ATILMISTI.

SİMDİ YİNE GÜNEYDEN, BU SEFER KILİSTEN BASKA BİR CESUR İNSAN, ÖGRETMEN HÜLYA AKPINAR GERÇEĞİ ÖĞRENMEK İSTEDİĞİ İÇİN, SAVCI TARAFINDAN ÜÇBUÇUK SENE HAPIS TALEBİ İLE MAHKEMEYE VERİLİYOR.

FAKAT GERÇEKLER EN SONUNDA GÜN İSİĞİNA ÇIKACAKTIR.

EY FASİST TÜRK İSGAL DEVLETİ. YÜZÜNÜZE DEMOKRASİ MASKESİ TAKMIS, TİYATRO OYNUYORSUNUZ.

HAKİKATTE DÜNYANIN EN KORKUNÇ TERRÖR DEVLETİSİNİZ. CENGİZ HANDAN, TİMURLENKTENDEN DE DAHA İLERİ BİR ESKİYA DEVLETİ.

CENGİZ HANDA, TİMURLENKDE ÇOK ÇABUK YIKILDILAR.

SİZİN FASİST DEVLETİNİZ DE YAKINDA YIKILICAKTIR.

B. Q.

**ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐԲԵՐՈՒՆ (ԻԲՐ ԹԷ) ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
 KILIS-Ի ՄԷՋ ՀԻՒԼԵԱ ԱԳԲԸՆԱՐ ԱՆՈՒՆՈՎ ԹՈՒՐԲ ՌԻՍՈՒՑՉՈՒՅԻ
 ՄԸ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ ՈՒՂՂԱԾ
 ԸԼԼԱԼՈՒՆ ՀԱՄԱՐ, ԹՈՒՐԲ ԴԱՏԱԽԱՋԻՆ ԿՈՂՄԷ ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ
 ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ**

Ի՞նչ հարցուցեր է այս ուսուցչուհին: Kilis-ի մէջ հայկական ցեղասպանութեան պնդումները ջրելու համար կազմակերպուած բանախօսութեան մը ընթացքին, այս ուսուցիչ տիկինը, բանախօսին հետեւեալ հարցումը կ'ուղղէ՝ 1.— Հայկական ցեղասպանութեան պնդումներուն հետ առնչուող, յատուկ մէկ քաղաքականութիւն մը ունի՞ պետութիւնը: 2.— Ութ հարիւր հազար հայեր սպաննուած են:

Ուսուցիչ տիկին, դուն ալ շատ տգէտ ես եղեր: Զե՞ս գիտեր. հայերէն ո՛չ մէկը մեռաւ: Ընդհակառակը, հայերը սպաննեցին թուրքերը:

Բոլոր թրքական դպրոցներուն մէջ, այս պոչաւոր սուտերուն քարոզչութիւնը կատարուած շրջանին, դուն կ'ելլես և ութ հարիւր հազար հայերուն սպանութեան մասին հարցում կ'ուղղես:

Ի՞նչ իրաւունքով այս տեսակ խափանարարութիւն մը կ'ընես:

Kilis-ի դատախազը իրաւունք ունի բեզ, երեքուկէս տարի բանտարկութեան պահանջով, դատարան յանձնելու:

Բայց՝ կատակը մէկ կողմ ձգենք:

Շատ յարգարժան ուսուցչուհի հիւլեա Ագբընար. այս հարցումը ուղղելով քու ցուցաբերած բաջութեանդ համար, բեզի, մեր բոլոր սրտով, կը շնորհաւորենք:

Հոկտեմբեր 2000 թուականին, Տիգրանակերտի Ասորի վարդապետ՝ Եուսուֆ Աքպուլութ, «Հայկական ցեղասպանութիւնը եղած է» ըսելուն պատճառաւ, բանտարկուած էր:

Հիմա, կրկին հարաւէն՝ այս անգամ Kilis-էն ուրիշ բաջ անձնաւորութիւն մը՝ ուսուցչուհի հիւլեա Ագբընար, իրականութիւնները սորվիլ ուզելուն համար, դատախազին կողմէ երեքուկէս տարի բանտարկութեան պահանջով դատարան կը յանձնուի:

Բայց, իրականութիւնները, ի վերջոյ լոյս աշխարհ կ'ելլեն:

Ո՛վ Ֆաշիստ գրաման պետութիւն:

Երեսնիդ, ժողովրդավարի դիմակը դրած, թատրոն կը խաղաք:

Իրականութեան մէջ, աշխարհի ամէնէն սարսափելի բռնակալ պետութիւնն էք:

Ճենկիզ Խանէն, Թամերլանէն գերազանց յելուզակ պետութիւն մը:

Ճենկիզ Խանը և Թամերլանը շատ շուտ կործանեցան:

Ձեր Ֆաշիստ պետութիւնն ալ, մօտ առնեն, պիտի կործանի:

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆԸ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼԻ

ԵՐԿՈՒ ԹՐՔԱԽՕՍ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ...
ԿՈՍԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ
ՈՐՈՆՔ ՅԵՏՈՅ
ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐԸ ԵՂԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

15 Յուլիս 2003 թուակիր «ՆԱՅԻՐԻ»-ի մէջ յայտնած էինք, թէ Ռուբէն Սեւակի մայրեցի լեզուց հայերէնը չէր, այլ՝ թրքերէնը:

Ռուբէն Սեւակի հայրն և մայրը թրքախօս ըլլալնուն պատճառաւ, Ռուբէն, բնականաբար, հայերէնը իր մօրմէն չէր կրցած սորվիլ:

Հաւանաբար, դպրոցական տարիներուն, Սիլիվրի-ի Ազգանազեան ցախակըրթարանին մէջ սկսած էր տիրանալ հայերէն լեզուին:

Ասկէ առաջ ալ ըսինք, որ Սիլիվրի-ի հայ ժողովուրդը թրքախօս էր: Անոնք, միջի Անաթոլիայէն գաղթած հայեր էին, որոնք Կեսարիոյ, Եոզղաթ և Գոնիայի ու շրջակայ աւաններուն մէջ գտնուող հայ ժողովուրդին նման, թրքական բարբարոսութեամբ, լեզուները կտրուելու սպառնալիքով, թրքախօս եղած էին:

Բայց, Հայ Եկեղեցիին և, մանաւանդ, աւանդապաշտ հայ եկեղեցականներու շնորհիւ, շատ մը հայեր (հակառակ որ հայերէն լաւ խօսիլ չէին գիտեր) հայերէն այբուբենը սորված էին, Աւետարանը կը կարդային և, բնականաբար՝ առանց շաւրան հասկնալու, Աւետարանը «գոց» սորված էին, և եկեղեցական արարողութիւններն ու աղօթքները շատ լաւ գիտէին:

Ասոր շնորհիւ է, որ Ռուբէն Սեւակին հայրը (հակառակ, որ լաւ հայերէն չէր գիտեր) շատ լաւ հայերէն գրել գիտէր, և մեր հօրեղբօր՝ Զերովբէ Չիլինկիրեանի վկայութեամբ՝ իր հայրը Աւետարանը հայերէն կը կարդար և եկեղեցական արարողութիւնները և Պատարագը, կրօնականի մը չափ, լաւ գիտէր: Նոյնիսկ՝ անոնց սխալները, արարողութեան ընթացքին, բարձրաձայն ճշդելու աստիճան:

Ռուբէն Սեւակի հայրը՝ Յովհաննէս Յակոբ Չիլինկիրեան, 1880-ներուն Երուսաղէմ ալ գացած էր և հոն «Մահտեսի» եղած և «Հաճի» մակդիրը ստացած: [Մահտեսի՝ արաբերէն մուկտիսի=գուտսի=սրբավայր=Երուսաղէմի աղաւաղուած ձեւն է]

Եւ Երուսաղէմէն վերադառնալէն յետոյ, Սիլիվրի-ի մէջ, զինք «Հաճի Յովհաննէս» կը կոչէին:

★

**

Ռուբէն Սեւակի նման, Կոմիտաս վարդապետն ալ, արեւմտեան Անաթոլիոյ (Էսկիշէհիրի շրջակայքը գտնուող) Կուտիճա (թրքերէնով՝ Զիւթահիա) քաղաքը 1869-ին ծնած. թրքախօս հայ ընտանիքի մը զաւակն էր:

Եւ Կոմիտաս (մկրտութեան անունով Սողոմոն), հակառակ որ հայերէն չէր գիտեր, շատ լաւ հայերէն կրնար կարդալ, և իբր դպիր կը ծառայէր Զիւթահիոյ իրենց թաղին եկեղեցիին մէջ:

Եւ 1881-ին Կոմիտաս, իբր լաւ ձայն ունեցող պատանի, Զիւթահիոյ առաջնորդին կողմէ Էջմիածին կը տարուի:

Եւ հոն Կոմիտաս՝ իր թրքերէն խօսակցութեամբը, նախ կը յուսահատեցնէ Գեորգ Դ. Կաթողիկոսը, բայց քիչ յետոյ, իր զմայլելի ձայնովը, կը հմայէ զայն:

Եւ տասնեակ մը տարիներ յետոյ, Էջմիածնի մէջ, Սողոմոն կը վերածուի՝ Հայ երաժշտութեան Տիտան Կոմիտաս Վարդապետի:

Կոմիտաս վարդապետի և Ռուբէն Սեւակի առաջին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ 1907-ին՝ Լոզանի մէջ:

Եւ այս հանդիպումը կը յաւերժանայ Լոզանի կեդրոնական վայրերէն մէկուն մէջ հանուած լուսանկարով մը:

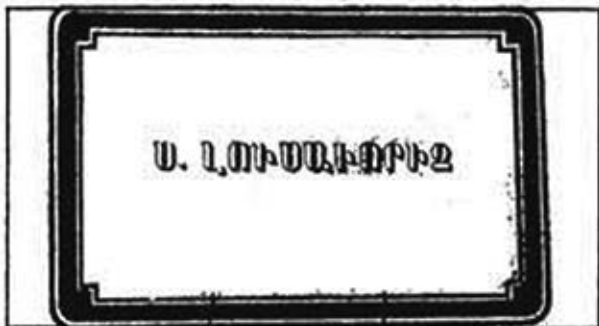
Յետոյ, Կոմիտաս վարդապետին և Ռուբէն Սեւակին ճամբաները, իրարմէ կը բաժնուին:

Բայց, 1914-1915-ի չարաշուք տարիներուն, անոնք կրկին կը միանան Պոլսոյ մէջ:

Շատ հաւանական է, որ երկուքն ալ, իբր հասարակական գործիչներ, այդ տարիներուն Պոլսոյ մէջ, իրարու հետ սերտ կապեր հաստատած ըլլան:

Բայց, 24 Ապրիլ 1915-ը, իրենց բոլոր երազներուն վերջ կու տայ: Կոմիտաս վարդապետ առաջին աքսորեալներուն մէջ է՝ Չանդըրը ղրկուած:

Բայց Ռուբէն Սեւակ, 24 Ապրիլ 1915-ին, դեռ չէ ձերբակալուած: Եւ Կոմիտաս վարդապետ՝ միջամտութիւններու շնորհիւ, 1915-ի Մայիսի վերջերը, Պոլիս կը վերադարձուի: 19 Յունիս 1915-ի օրն է:

Այդ օր, Կոմիտաս վարդապետ, ցերկայ կ'ըլլայ Պոլսոյ այն ատեն Բանկալթի կոչուող թաղամասը գտնուող Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցին, իբր կնքահայր Ռուբէն Սեւակի զաւակներուն՝ Լեւոնի և Ծամիրամի

մկրտութեան:

Լեւոնին կնքահայրն է՝ Կոմիտաս վարդապետ: Իսկ Ծամիրամին կնքահայրը՝ Օսմանեան պետութեան թղթատարութեան նախարար՝ Ոսկան Մարտիկեան:

Այստեղ կը հրատարակենք Պոլսոյ Բանկալթը-ի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիին նկարը [Բարսեղ Թուրլաճեանի 1991-ին հրատարակուած՝ Պոլսոյ հայկական եկեղեցիները գիրքէն առնուած], որ

1939-թ.ին, Թուրքերու կողմէ կրկին պատերազմէն օգտւելով, շինարարական նոր ծրագիրն երու պատրուակով փլցուեցաւ:

Անհերքելի իրականութիւն է, որ

Կոմիտաս վարդապետին Չանդըրը-ի դժոխք աքսորուիլը, մեծագոյն ազդակը եղած է անոր մտային կառոյցին խանգարման:

Ինչպես որ կը տեսնէք՝ Ծամիրամին կնքահայրն է՝ թղթատարութեան նախարար Ռսկան Մարտիկեանը:

Իսկ լեւոնին կնքահայրը՝ Կոմիտաս Վարդապետ:

Բայց այս մկրտութեան վկայագիրներուն մէջ. մեզի համար անհասկնալի կէտ մը կար- Լեւոնին կնքահայր ըլլալով արձանագրուած էր՝ Կոմիտաս Վարդապետ Գեորգեան:

Մինչդեռ բոլորին ծանօթ էր. որ Կոմիտաս Վարդապետին մականունը՝ Սողմոնեան էր:

Նոյնիցքն՝ Կոմիտաս Վարդապետ 1908-ին. իր ինքնակենսագրութեան մէջ. իր ընտանիքին ազգանունը Սողմոնեան նշած էր:

Նոյնպէս՝ Գրիգորիս վարդապետ Պալաքեան. իր «Հայ Գողգոթան» գիրքին Չանդըրը աքսորեալներու ցանկին մէջ. Կոմիտասին անունը տուած էր՝ Կոմիտաս Վրդ. Սողմոնեան: (→ էջ 3)

ՎԿԱՅԱԳԻՐ **ՄԱՐՏՈՒՌԵԱՆ**
ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ **ՀԱՅՈՅ ԹՈՒՐԹԻՈՅ**

Անուն մկրտելոյ	Լեւոն ՉԼԻՆԿԵՐՈՅ
Հայրը	Յուրէն Յովհաննէս ՉԼԻՆԿԵՐՈՅ
մայրը	Ժաննի Գրսես
Ծննդ. թիւն. վայր	19-7-1918 Խոթանզուլ
Թիւն. մկրտութեան	19-6-1915
Վայր մկրտ.	Ս. Լուսաւորիչ Հայց. Եկեղեցի Բանկալի
Մկրտիչ	Տ. Ստեպ ԸՄՆ. Բաղաղեան
Կնքահայր	Տ. Կոմիտաս Վրդ. Գեորգեան
Քիւ Պատրիարքարանի մայր տունարի	2-6286
Քիւ Եկեղեցւոյ տունարի	263-197

Կը հաստատուե՛ք որ վերոյիշեալ անձը մկրտուած է ըստ օրինի եւ որպէս զաւակ հայ Եկեղեցւոյ:

 Գրիգոր ԸՄՆ. Տաճատեան
 Դիւանապետ

15 09ՈՍՄՈ 1990

ՎԿԱՅԱԳԻՐ **ՄԱՐՏՈՒՌԵԱՆ**
ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ **ՀԱՅՈՅ ԹՈՒՐԹԻՈՅ**

Անուն մկրտելոյ	Եսեիրաճ ՉԼԻՆԿԵՐՈՅ
Հայրը	Յուրէն Յովհաննէս ՉԼԻՆԿԵՐՈՅ
մայրը	Ժաննի Գրսես
Ծննդ. թիւն. վայր	27-6-1914 Խոթանզուլ
Թիւն. մկրտութեան	19-6-1915
Վայր մկրտ.	Ս. Լուսաւորիչ Հայց. Եկեղեցի Բանկալի
Մկրտիչ	Տ. Ստեպ ԸՄՆ. Բաղաղեան
Կնքահայր	Ռսկան ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ
Քիւ Պատրիարքարանի մայր տունարի	2-6286
Քիւ Եկեղեցւոյ տունարի	1915-268-196

Կը հաստատուե՛ք որ վերոյիշեալ անձը մկրտուած է ըստ օրինի եւ որպէս զաւակ հայ Եկեղեցւոյ:

 Գրիգոր ԸՄՆ. Տաճատեան
 Դիւանապետ

14 09ՈՍՏԱՍ 1990

ԵՐԿՈՒ ԹՐՋԱՒՕՍ ՆԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ.....(Շար. էջ 2-էն)

Եւ Կոմիտասի մասին, մեր ունեցած բոլոր գիրքերը թղթատեցինք: Բոլորին մէջ ալ Կոմիտասին ազգանունը Սողոմոնեան գրուած էր:

Եւ վերջապէս, մեզի համար, ամէնէն կարելոր և հաստատ «աղբիւր» ըլլալով՝ Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը նայեցանք: Հոն ալ, Կոմիտասին ազգանունը, Սողոմոնեան էր:

Բայց ինչո՞ւ ուրեմն, 19 Յունիս 1915-ին Կոմիտաս, Ռուբէն Սեւակի զաւակներուն մկրտութեան օրը, Կոմիտաս Վարդապետ Գեորգեան անունը գործածած էր: Ի՞նչ էր այս առեղծուածը:

Մենք վստահ էինք, որ Ռուբէն Սեւակի զակին՝ Լեւոնին կնքահայրը՝ Կոմիտաս Վարդապետ Սողոմոնեանն էր, որ 19 Յունիս 1915-ին, իբր կնքահայր, իր անունը Կոմիտաս Վարդապետ Գեորգեան արձանագրել տուած էր Պոլսոյ Բանկալթի-ի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիին մկրտութեան տոմարին մէջ:

Վերջին շրջաններու հայկական պատմութեան ամէնէն հռչակաւոր և ամէնէն հանրածանօթ անձնաւորութիւններէն եղող Կոմիտաս Վարդապետին (որուն գործին և կեանքին շուրջ մեծ թիւով հատորներ գրուած են) ազգանունն այս տարբերակին մասին ինչո՞ւ, ոչ մէկ տեղ, ստոյգ և մանրամասն արձանագրութիւն մը գտնել կարելի չէր:

Ինչո՞ւ Կոմիտասի այս զոյգ ազգանուններուն մասին, ոչ մէկ տեղ ակնարկութիւն մը, բացատրութիւն մ'անգամ չկար: Գուցէ, մե՛նք չկրցանք գտնել: Արդեօ՞ք ուրիշ Կոմիտաս Վարդապետի մը մասին է խօսքը, մեզի անծանօթ:

Մեզի համար շատ զարմանալի և անհասկնալի երեւոյթ է այս պարագան:

Եւ այս առեղծուածը լուսաբանելու համար, 1990-նէն սկսեալ, մեր հարազատներէն և բարեկամներէն կրկին խնդրեցինք, որ Պոլսոյ Պատրիարքարանի արխիւներէն Ռուբէն Սեւակի զաւակներուն մկրտութեան բնագիր արձանագրութիւնները նկարահանեն և մեզի ուղարկեն, որ կարենանք զանոնք բաղդատել մեր ունեցած պատճենահանուած վկայագիրներուն հետ:

Բայց բնաւ չէինք մտածած, թէ այս արձանագրութիւնները նկարահանելը այսքան դժուար պիտի ըլլար և այսքան երկար տարիներ պիտի տեւեր:

Նախ՝ Պոլսոյ Պատրիարքարանի արխիւներու վայրին մէջ կատարուող դասաւորման աշխատանքներու պատճառաւ, արխիւի սրահը փակ է ըսին (որ շատ երկար տեւեց):

Յետոյ՝ Պատրիարքարանի շէնքին վերանորոգութեան աշխատանքները սկսան, որոնց աւարտը երկար տարիներ առաւ:

Աւելի ուշ՝ ըսին, թէ ներկայ Պատրիարքը, 1915-ի վերաբերեալ արխիւային նիւթերուն համար, արգելք դրած է, և այդ չարաղէտ թուականի արխիւներուն վրայ ուսումնասիրութիւն կատարել կարելի չէ:

Եւ այս ձեւով, անցան տարիներ ու տարիներ, առանց արդիւնքի:

Եւ վերջապէս՝ Մայիս 2003-ին, Պոլսոյ մէջ «Հայկական Ռֆի» ունեցող մեր մէկ բարեկամը յաջողեցաւ, Ռուբէն Սեւակի զաւակներուն՝ Լեւոնին և Շամիրամին մկրտութեան բնագիր արձանագրութիւնները նկարահանել և պատճենները մեզի ուղարկել:

Թէ ինչպէ՞ս - պատմելու ջանանք:

Այս Հայու Ոգի ունեցող Պոլսեցի, [որուն անունը, հասկնալի պատճառներով, պիտի չկրնանք տալ] կը ներկայանայ Պոլսոյ Պատրիարքին և կը ցուցնէ անոր Լեւոնին և Ծամիրամին մկրտութեան պատճենահանուած վկայագիրները և կ'ըսէ, թէ՛ «Այս մկրտութեան վկայագիրներուն՝ տոմարներուն մէջի բնագիր արձանագրութիւնները նկարահանելու արտօնութիւն տալերնիդ պիտի խնդրեմ»:

Պատրիարքը կը նայի վկայագիրներուն և կ'ըսէ, թէ՛ «Ռուբէն Սեւակի գաւակներուն վկայագիրներն են ասոնք»: Եւ արխիւի պատասխանատու տիկինը կը կանչէ և այս վկայագիրներուն բնագիր տոմարները կ'ուզէ որ բերեն:

Տիկինը, միջոց մը յետոյ կը վերադառնայ և կ'ըսէ, թէ՛ «Այս վկայագիրներուն տոմարները չկրցայ գտնել»:

Պատրիարքը, կրկին կը նայի վկայագիրներուն և «Այո, իրաւունք ունիք. այս վկայագիրներուն բնագիրները՝ Բանկայթի-ի քանդուած Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիին տոմարներուն մէջ են, և այդ եկեղեցիին ամբողջ արխիւը՝ Բերայի [ներկայի Պէյօղլու] Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ կը պահուի»:

Եւ կը հեռաձայնէ Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցիին պատասխանատուին և կ'ըսէ, թէ՛ «Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիին արխիւներուն մէջ, մկրտութեան արձանագրութիւն մը նկարահանելու համար, Պարոն... ը պիտի ներկայանայ ձեզի: Խնդրեմ, իրեն դիրութիւն տուէք»:

Եւ Պատրիարքին այս արտօնութեան շնորհիւ, մեր բարեկամը, վերջապէս, կը յաջողի պատճենահանել Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիին տոմարներուն մէջ գտնուող Լեւոնին և Ծամիրամին մկրտութեան բնագիր արձանագրութիւնները:

Եւ, միջոց մը ետք, մեզի հասան այս պատմական արձանագրութիւններուն նկարները: Այստեղ մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք՝ Հայու Ոգի ունեցող Պոլսեցի մեր բարեկամին:

Ծատ յուզիչ է տեսնել, Ռուբէն Սեւակին ձերբակալութենէն 3 օր առաջ կատարուած այս մկրտութեան արձանագրութեան բնագիրներուն նկարները:

Այստեղ կը հրատարակենք, Թուրքերուն կողմէ 1939-ին փլցուած Պոլսոյ Բանկալթի-ի Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցիին տոմարին մէջ, Ռուբէն Սեւակին գաւակներուն՝ Լեւոնին և Ծամիրամին 19 Յունիս 1915-ին կատարուած մկրտութեան արձանագրութիւններուն երեք մասերէ բաղկացած նկարները՝

Մկրտութիւն.

Քիչ	Խուանկուն	Երասիայ	Մկրտող Ըստանայ	Կնճախայր	Ձև
196	4	19	Բամիրամ	Պ. Աստուխ Կարապետ	Պապ Կարապետ
197	4	19	Լեւոն	Պ. Աստուխ	Պ. Կարապետ Կարապետ

Ծնունդ

Ցերեկ 'ի շեր	Վտր	Թուական	Բնակութիւն	Քալ	Հարանուն
	1913	Արտ	16	Հրապարակ	Հրապարակ
	1914	Հրապարակ	24	Հրապարակ	Հրապարակ
	1915	Հրապարակ	19		

Ծնոյթ

Մականուն	Արեւստ	Մականուն	Մականուն	Հայրենիք
Ա. ԵՄԱ				
Քալիստոս	Բոլոր	Քալիստոս	Քալիստոս	Քալիստոս
Մ	Մ	Մ	Մ	Մ

Այս նկարներուն մէջ շատ յստակ կ'երեւան. թէ՛ Շամիրամ Չիլիցկիբեան մկրտուած է կնքահայրութեամբ՝ Ոսկան Մարտիկեանի. իսկ Լեւոն Չիլիցկիբեան մկրտուած է կնքահայրութեամբ՝ ԿՈՍԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԳԵՈՐԳԵԱՆԻ: Եւ այս Կոմիտաս Վարդապետ Գեորգեանը՝ Մեծն Կոմիտասն է. ԿՈՍԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍՈՂՈՍՈՆԵԱՆՆ Է. Ի՞նչ է Կոմիտասի այս երկու տարբեր ազգանուններ ունենալուն պատճառը: → ԼԿ 41

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

TÜRK DEMOKRASI TIYATROSU

15 TEMMUZ 2003 TARİHLİ YAZIMIZDA TÜRKİYE İÇİN-"EY FASİST TÜRK İSGAL DEVLETİ, YÜZÜNÜZE DEMOKRASI MASKESİ TAKMIS, TIYATRO OYNUYORSUNUZ" DEMİSTİK.

TÜRKİYE İÇİN YAPTIĞIMIZ BU TESHİSİ DOĞRULAYAN, ALMANYANIN ESKİ ÇALIŞMA BAKANİ, AYNI ZAMANDA HELMUTH KOHLUN SAĞ KOLU SAYILAN N. BLUMUN, ALMANYANIN EN TANINMIS GAZETELERİNDEN "DIE WELT" GAZETESİNE VERDİĞİ BEYANATI, AYNEN NAKLETMEYE ÇALISALIM.

N. BLUM, "DIE WELT"-DE ÇIKAN YAZISINDA TÜRKİYEDEN İRAKA GEÇİŞ MACERASINI ANLATARAK, BUGÜNKÜ TÜRKİYİYİ İKİ YÜZLÜLÜKLE İTHAM EDİYOR, VE SU SÖZLERLE, TÜRKİYENİN HAKIKİ YÜZÜNÜ ORTAYA ÇIKARIYOR.

"TÜRKİYE, İSTANBUL VE DİĞER TURİSTİK BÖLGELERDE, ÇOK CANDAN VE SEMPATİK BİR YÜZ GÖSTERİR AVRUPALILARA.

FAKAT TÜRKİYENİN DOĞUSUNDA, SURİYE VE İRAKA YAKIN DAGLIK BÖLGELERDE, BU YÜZ BİR CANAVARA DÖNER.

VE BU CANAVAR, O BÖLGELERDE TERRÖR, RÜSVET VE KAOS İLE DEHSET SAÇAR".

VE N. BLUM SÖZLERİNİN SONUNDA TESHİSİNİ KOYUYOR.

"TÜRKİYE, AVRUPA BİRLİĞİNE GİREMEZ".

SİMDİ BİZ DE CEVAP VERELİM N. BLUMA.

"ZAVALLI HERR BLUM, BELLİKİ TÜRKİYENİN DOĞU BÖLGELERİNDE ÇOK ÇEKMISSİNİZ TÜRKLERİN VAHSETİNDEN.

FAKAT SİMDİ Mİ ANLADINIZ TÜRKLERİN NE OLDUGUNU?

100 SENEDEN BERİ AKLINIZ NERDE İDİ, ERMENİLER TÜRKLER TARAFINDAN KOYUNLAR GİBİ BOGAZLANIRKEN?

HATTA 1915-DE TÜRKLERİN MÜTTEFİKİ İDİNİZ.

SİZİN GENERALLERİNİZ, SUBAYLARINIZ, BASTA VON DER GOLTZ PASANIZ GENERAL LİMAN VON SANDERS-İNİZ HEPSİ TÜRKİYEDE İDİ, 1915-DE ERMENİ SOYKIRIMI YAPILIRKEN.

O SOYKIRIMINDA KILINIZI BİLE KİPİRDATMADINIZ. BİLAKİS ÇOK MEMNUNDUNUZ RUSLARIN DOSTU ERMENİ MİLLETİ ORTADAN KALKIYOR VE SİZE BAGDAT YOLU AÇILIYOR DIYE.

SİMDİ BİRAZ CANINIZ YANINCA TÜRKLERİN CANAVARLIĞINDAN BAHSEDIYORSUNUZ.

FAKAT, BEKLEYİN, SİZİN DAHA ÇOK GÖRECEĞİNİZ SEYLER VAR.

BUGÜN ALMANYADA YEDİ MİLYON OLAN TÜRKLER, ON SENE SONRA YİRMİ MİLYON OLACAKLAR.

SİZ O ZAMAN GÖRECEKSİNİZ, TÜRK DENİLEN CANAVARIN NE OLDUGUNU.

B. Q.

**ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ**

15 Յուլիս 2003 թուակիր մեր գրութեան մէջ, Թուրքիոյ համար «Ո՛վ Ֆաշիստ Թուրք գրաւման պե-
տութիւն, Երեսնուդ ժողովրդավարի դիմակ դրած, թատրոն կը խաղաք» ըսած էինք:

Թուրքիոյ համար մեր ըրած այս ախտաճանաչումը հաստատող՝ Գերմանիոյ Նախկին Աշխատանքի
Նախարարը և Նոյն ատեն Հելմութ Քոհլի աջ բազուկը համարուող Ն. Պլում-ին, Գերմանիոյ ամէնէն
ծանօթ թերթերէն "DIE WELT"-ին տուած յայտարարութիւնը Նոյնութեամբ տալու ջանանք:

Ն. Պլում, "DIE WELT"-ի մէջ ելած գրութեամբ, իր Թուրքիայէն Իրաք անցնելու արկածախնդրութիւ-
նը կը պատմէ, և Թուրքիան երկերեսութեամբ կ'ամբաստանէ, և սա խօսքերով Թուրքիոյ իսկական երե-
սը մէջտեղ կը հանէ՝ «Թուրքիան, Պոլսոյ և զօսաշրջական վայրերու մէջ բարեկամական և սիրալիր
դէմք մը ցոյց կու տայ երոպային: Բայց Թուրքիոյ արեւելեան կողմը, Սուրիոյ և Իրաքի մօտի լեռնային
շրջաններու մէջ, այս դէմքը հրէշի մը կը վերածուի:

Եւ այս հրէշը, այդ շրջաններուն մէջ բռնատիրութիւնը, քառսային կացութիւնը և կաշառակերութիւ-
նը կը տարածէ:

Եւ Ն. Պլում, իր խօսքերուն վերջաւորութեան, սա ախտաճանաչումը կ'ընէ՝ «Թուրքիա, երոպական
Միութեան մէջ, չի կրնար մտնել»:

Մենք ալ հիմա, պատասխան տանք Ն. Պլում-ին.

«Խեղճ Պրն. Պլում. յայտնի է, որ Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ, շատ տառապեր էք թրքա-
կան բարբարոսութենէն:

Բայց հիմա՞ հասկցաք, Թուրքերուն ինչ ըլլալը:

100 տարիներէ ի վեր ո՞ր էր ձեր խելքը, երբ հայերը, Թուրքերուն կողմէ, ոչխարներու պէս կը
մորթուէին:

Նոյնիսկ 1915-ին, Թուրքերուն զինակիցն էիք:

Ձեր զօրավարները, սպաները, մասնաւորապէս ձեր VON DER GOLTZ փաշան, զօրավար LIMAN VON
SANDERS-ը բոլորն ալ Թուրքիա էին՝ հայկական ցեղասպանութեան կատարուած ատեն:

Այդ ցեղասպանութեան օրերուն, մատերնիդ անգամ չշարժեցիք:

Ընդհակառակը, շատ գոհ էիք՝ ռուսերուն բարեկամ հայ Ազգին մէջտեղէն վերնալուն և ձեր առջև
Պաղտատի ճամբուն բացուելուն համար:

Եւ հիմա, քիչ մը ձեր սիրտը այրեցաւ ըսելով, սկսաք Թուրքերուն հրէշութեան մասին խօսիլ:

Բայց սպասեցէք, դուք դեռ շատ տեսելիք բաներ ունիք:

Այսօր, Գերմանիոյ մէջ, 7 միլիոն եղող Թուրքերը, տասը տարի յետոյ, 20 միլիոն պիտի ըլլան:

Դուք, այն ատեն պիտի տեսնէք, Թուրք ըսուած հրէշին ի՞նչ ըլլալը:

Յ. Չ.

ԵՐԿՈՒ ԹՐՔԱՒՕՍ ՆԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ.....(Ծար. էջ 3-էն)

Մենք կը կարծենք, որ թէև Կոմիտաս, 24 Յունիս 1908 թուակիր իր ինքնակենսագրութեան մէջ, իր հօր ազգանունը՝ Սողոմոնեան ըլլալով նշած է, բայց այս նոյն ինքնակենսագրութեան մէջ, իր անունը Կոմիտաս Սողոմոնեան ըլլալով չէ գրած, այլ միայն Կոմիտաս Վարդապետ Կուտիցացի:

Թերեւս Կոմիտաս՝ ուզած է մնալ մեր՝ հայկական աւանդական անուններու գործածութեան ձեւին մէջ, ուր հայ կրօնականները կը կոչուէին, իրենց մկրտութեան անունին կողքին, իրենց ծնած վայրին անունով:

Բայց մենք, աւելի շատ կը հաւատանք, որ Կոմիտաս ի՛նք չէ սիրած «Սողոմոնեան» անունը: Այդ պատճառաւ գործածած է միշտ՝ Կոմիտաս Վարդապետ անունը և ստորագրութիւնը:

Եւ եթէ պէտք եղած է՝ ազգանունն ալ գրել, ինչպէս Ռուբէն Սեւակին զաւակներուն մկրտութեան օրը՝ տոմարին մէջ արձանագրելու համար, գրած է՝ Կոմիտաս Վարդապետ Գէորգեան:

Թերեւս, իր հօր անուն Գէորգ ըլլալուն և կամ Գէորգեան Ճեմարանին իր պատկանելիութեան պատճառաւ Կոմիտաս գործածեց՝ Գէորգեան մականունը - չենք գիտեր: Ամէն պարագայի Կոմիտաս իրաւունք ունէր՝ իր Արուեստի ու արուեստագէտի կեանքին մէջ, իր նախընտրած անունը գործածելու:

Ինչպէս որ Ռուբէն Չիլիկցիի բան «Սեւակ» անունը ընտրած էր իբր գրչանուն: Այստեղ հարց մը կը ծնի- Կոմիտասի անցագրին մէջ ի՞նչ էր իր ազգանունը: Մեծ հաւանականութեամբ՝ հօրը գծով՝ «Սողոմոնեան» պէտք է եղած ըլլայ: Թերեւս այս է պատճառը, որ Կոմիտաս-ի ազգանունը, ամէն տեղ՝ Սողոմոնեան ըլլալով ծանօթ է:

Արդեօ՞ք, այս երկու ազգանուններուն մասին, իր ապրած տարիներուն՝ պատճառը իրեն հարցուցած են: Այս մասին մենք, որեւէ տեղեկութիւն չունինք:

Կոմիտասի մասին անյայտ մնացած կէտեր լուսաբանելը՝ հայ մտաւորականութեան պարտականութիւնն է:

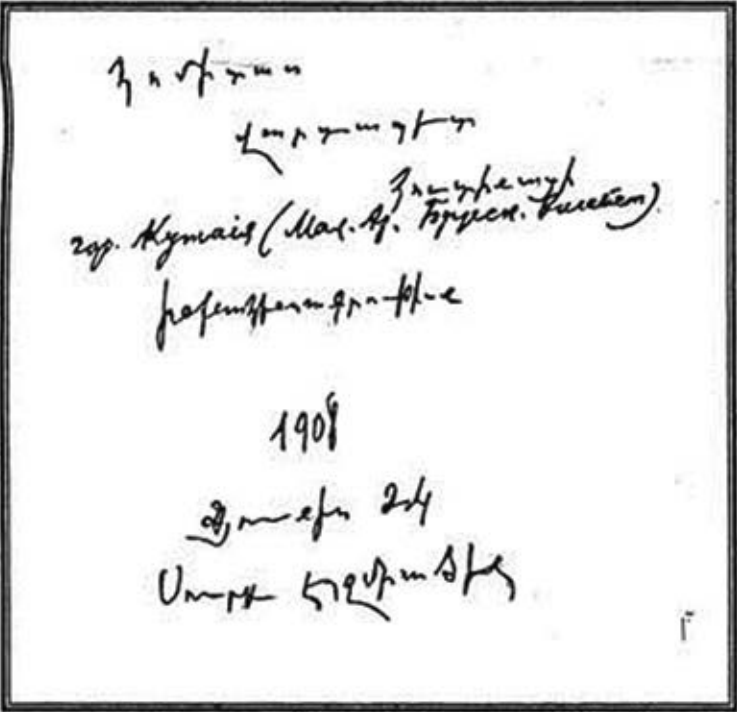
Հայկական երաժշտութիւնը մութէն լոյս աշխարհ հանող հանճարեղ Կոմիտասին կեանքին ամէն մէկ մանրամասնութիւնը, լոյսի պէս պայծառ և յստակ պէտք է ըլլայ:

Մեր այս գրութեան նպատակն էր, մատնանշել այն սքանչելի ապացոյցը, որ երկու թրջախօս պատանիներ՝ Կոմիտաս վարդապետ և Ռուբէն Սեւակ որոնց մայրենի լեզուն հայերէնը չէր, բայց իրենց ծին-երուն (GEN) մէջ գտնուող հայկականութեան տաղանդին շնորհիւ, անոնք հայ Ազգին ռահվիրաները եղան:

Մենք կը հաւատանք հայկականութեան տաղանդին: Սիրելի հայ երիտասարդներ՝ ձեր ամէն մէկուն մէջ, հայկականութեան տաղանդը կայ: Գիտցէ՛ք այս տաղանդին արժէքը և լաւ օգտագործեցէք այս տաղանդը: Կոմիտաս Վարդապետ և Ռուբէն Սեւակ՝ օրինակ ըլլան ձեզի:

Յ.Գ. Մեր այս գրութիւնը պատրաստելէ յետոյ, նկատեցինք, թէ Դոկտ. Արէլ քահանայ Մանուկեանին 1994-ին հրատարակուած «Կոմիտաս»-ի մասին շատ արժէքաւոր աշխատասիրութեան մէջ, Կոմիտաս Վարդապետին ազգանունը քանի մը տեղ նշուած է՝ Գէորգեան:

Դոկտ. Արէլ քահանայ Մանուկեան, այս մասին հետեւեալ հակիրճ տեղեկութիւնը տուած է՝ «Սողոմոնեան մականունին առընթեր՝ Կոմիտաս Վրդ. ծանօթ եղած է նաեւ Գէորգեան մականունով»: Յ. Գ.

UNKNOWN ENTRY IN TRUMAN'S DIARY REGARDING THE JEWS

About two weeks ago an unknown portion of Truman's diary was discovered in the Truman Library. "The New York Times" gave the news and reprinted the text partially. "The Washington Post" reprinted the whole text. William Safire, a columnist of the New York Times, wrote an article on this subject on July 14, 2003.

Mr. Safire like "The New York Times", characterized Truman's words as anti-semitic. Mr. Safire was the speechwriter of President Nixon and he writes that he always has condemned Nixon's anti-Jewish slurs in Nixons tapes.

I am printing a copy of the entire column by William Safire so that our readers can evaluate Truman's thoughts according to their own discretion.

For better understanding of the article, I would like to make the following clarifications :

HENRY MORGENTHAU was U.S. ambassador in Constantinople and he is the one who sent telegrams to Washington reporting the Armenian Genocide of 1915, and urging American intervention.

HENRY MORGENTHAU JR. is the son of Henry Morgenthau. He was born in New York in 1891 and died in 1967. In 1913 he bought a farm near the farm of Franklin Delano Roosevelt. When in 1932 Roosevelt was elected president, he appointed Morgenthau as his Secretary of Treasury. He remained at this post until April 12, 1945, the day when President Roosevelt died and his Vice President, Harry S. Truman, became president. Morgenthau served briefly in the same capacity under Truman until he became president of the UNITED JEWISH APPEAL in 1947.

ROBERT MORGENTHAU is the present district attorney of New York. And he is the son of Henry Morgenthau Jr.

GENERAL GEORGE MARSHALL was the Secretary of State under Truman. He is the author of the "MARSHALL PLAN" established after the Second World War.

THOMAS E. DEWEY was Governor of the state of New York. He ran for president as a Republican against Harry Truman. Dewey was a supporter of Jewish immigration. Against all expectations, Harry S. Truman was reelected president on November 2, 1947.

In the meantime, the state of Israel has been founded in Palestine, the British are gone from Palestine and the Jews are not the underdogs anymore. *July 22, 2003* **THE TRAVELLER**

WILLIAM SAFIRE TRUMAN ON UNDERDOGS

WASHINGTON

A 5,500-word diary in President Harry Truman's handwriting, unnoticed for decades, recently turned up at the Truman Library in Independence, Mo. Three pages were mysteriously loose and interleaved in the journal.

On these detached and reinserted pages was this entry: "6.00 P.M. Monday July 21, 1947. Had ten minutes conversation with Henry Morgenthau about Jewish ship in Palistine (sic). Told him I would talk to Gen (eral George) Marshall about it".

On that day, news reached the world that 4,500 Jewish refugees seeking entry to →p.11

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԶԵՌՆԱՐԿԵԼ ԾԱՐԱԹՕՐԵԱՅ ԴՊՈՑՆԵՐՈՒ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆՆԱՆ

Լիրանանահայ կրթական կեանքը ամենօրեայ դպրոցներու ցանցով մեծապէս սատարած է հայեցի դաստիարակութեան ազգակերտ առաքելութեան, այն օրերէն ասդին, երբ հայ դպրոցը հիւղաւաններու մէջ, — քիթեղածածկ կամ տախտակաշէն, — երդիւցներու տակ ծուարած էր: Չունէր այսօրուան շֆեղ ու արդիական կառոյցները: Աստ՛նք անգամ, այս օրերուն, գոհացուցիչ չեն նկատուիր օտարին նախապատուութիւն տուողներուն կողմէ...:

Լիրանանահայ հայ դպրոցին հայակերտ դերին նշանակութիւնը աւելի ակնբերելի օրէն կը զգացուի երբ Լիրանանէն դուրս գալով այցելութեամբ գտնուիս հեռաւոր հայագաղութներու, — Ամերիկա, Քանադա, Եւրոպա, Աւստրալիա, — հայութեան մէջ: Յիշեալ երկիրներու մէջ, ուր ամենօրեայ դպրոցներ բաւարար չեն կամ բոլորովին չկան, զանոնք փոխարինողները շարաքօրեայ կամ կիրակնօրեայ միօրեայ դպրոցներն են, որոնք հայսօժին երեխաներուն հայերէն կը սորվեցնեն, ազգային ու քրիստոնէական ոգին կը ջամբին: Որո՞նք են հայերէն սորվեցնողներն ու ոգի ջամբողները: Լիրանանէն առաւելաբար և Միջին Արեւելքէն մեկնած և իրենց հայեցիութիւնը հայ դպրոցէն առած մեր աղջիկներն ու տղաք: Մեր ճամբորդութիւններու շրջագիծէն ներս գոհունակութեամբ հանդիպած ենք մեզի աշակերտածներու, որոնք ինքնաբաւ հրեռանքով դիտել տուած են, որ կ'արդարացնեն իրենց փոխանցուած շունչը ու հայրենագիտութիւնը, իրենց հերքին գտնուի փոխանցելով ազգակից հայորդիներու...: Յաճախ կամաւոր ծառայութեամբ: Որքան հայեր հայացած և փրկուած են այս ճամբով: Հեռաւոր այդ գաղութներուն մէջ վերջին շրջանին ամենօրեայ հայկական դպրոցներ բացուեցան, բայց թիւը մեծ է տնոնց, որ կը նախընտրեն օտար դպրոց դրկել և... գոհանալ միօրեայ հայկական դպրոցով...: Լիւկուէն ալ հեռու մնացողներ կան, որոնք բռնած են ազգաձուլումի ինքնակորոյս կամբարան, հայկական ծագումին արձանագրութեամբ սուկապէս...:

Հայեցիութեան փրկարար լաստի դեր կը կատարեն միօրեայ դպրոցները հեռաւոր ասիերու վրայ, որոնց կազմակերպման մէջ մեր եկեղեցական կառոյցներու, — Առաջնորդարան, հոգեւոր կեդրոն, — հովանաւորութիւնն ու քաջալերանքը բարեբար նշանակութիւն ունեցած են և կը շարունակեն ունենալ:

Լիրանանահայ գաղութն ալ, հակառակ հայկականօրէն ջերմ ու հարազատ կեդրոն մը ըլլալուն, կը հետեւի հեռաւոր և ցուրտ ասիերու օրինակին... կամ կ'ենթարկուի նորագոյն պայմաններու հրապոյրին...: Ըստ տուեալներու հինգ հազարէ աւելի հայորդիներ կը յաճախեն օտար դպրոցներ: Պատճառները փնտռել չէ մեր առաջադրութիւնը, որ հետզհետէ և տարուէ տարի օտար դպրոց յաճախողներու թիւը կը բազմանայ: Չենք ալ խորհիր, որ հայ դպրոցի մասին քաղաքացիներ կրնայ յեղաշրջել կացութիւնը: Մտայնութիւն մը, հոգեբանութիւն մը, տեղ գրաւած է ընտանեկան որոշ, — հետզհետէ աճող, — շրջակայքէն ներս: Իրատեսութիւն է, — երբե՛ք պարտուողականութիւն, — ընդունիլ իրողութիւնը, զի այլ վերջին կոտտանքը և մտածել թէ ինչպէ՞ս կարելի է անոնց հայկական ինքնութիւնն ու ինքուն փրկել...: Աւելի ցաւալին հոն է, որ վերնախաւի ընտանիքներուն մէջ հայախօսաւորութիւնն ալ տեղի տուած է... խօսակցակուն հայերէնն ալ վտանգուած...: Բարեբախտութիւն է հաստատել, որ մեր մերձակայ հայ գաղութներուն մէջ, — Հայէպ և Դամասկոս, — հայ ընտանիքները իրենց գաւակները հայկական դպրոցներ կը վստահին:

Հայ դպրոցը Լիրանանի մէջ պաշտպանելով, զօրացնելով և վերականգնելով հանդերձ, հասած է ժամանակը մտածելու օտար դպրոց յաճախողները փրկելու: Դատապարտումը, մեղադրանքն ու այպանումը օգուտ չունին: Չունեցան: Տարբեր հարց, որ հայ մամուլին մէջ կամ բեմերէն բարձրացած ահազանգէն ու աղմուկէն անտեղեակ կը մնան

անո՛նք, որոնք պէտք ունին զգաստութեան, բայց հեռու են հայ մամուլէն և քննիչ, այն-
ֆան որքան իրենց սերելանքացի սղախիցները...:

Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, որ սնունց մէջ նուազ չէ բիւր սզգային նկարագիրի
տէր հայերու, որոնք յաճախ յանձնառու կ'ըլլան հայերէնի անձնական ուսուցիչներ լայ-
ձել, ապահովելու համար իրենց զաւակներուն հայերէնի ուսուցումը: Պոլսական հին
աւանդութիւն մըն է այս, ըստ որում, Պոլսոյ վերնախաւի ընտանիքները իրենց զաւակնե-
րուն համար կը կիրարկէին: Սրբուհի Տիւսաք իր հայերէնը սորված է Մկրտիչ Պէշիկ-
թաշիբանէն՝ անձնական դասով և կազմաւորուած իրր հաւատարմոր հայուհի...:

Հաւաքական մթնոլորտին և յայտագիրներուն դերը անփոխարինելի է: Ահա թէ ին-
չո՛ւ, շարքօրեայ միօրեայ դպրոցներու ձեռնարկելը Լիբանանի մէջ, յետո՛ւ մակաւն և
կրթական մարմիններու և շրջանակներու կրթական փառաբանութիւնը բնագրկելու է
այսուհետեւ: Կրթական արդէ՛ն ծանրաբեռն և տագնապով խոռվայոյզ իրականութիւնը
նոր հարցով մըն ալ բարդացնել չէ մեր առաջադրութիւնը, այլ՝ ցաւոտ իրականութիւն
մը, վերջի մը դարման գտնել: Հայկական Սփիւռքի ազգայնապահական մեր փառաբանու-
մութիւնը, որ գերազանցապէս կրթականի վրայ հիմնուած է, հայ մը աւելի փրկելու կը
ձգտի: Այս պարագային մէկ հայ չէ, այլ՝ հինգ հազարէ աւելի հայսօժին մտնուկներու սզ-
գային ճակատագիրը, որ տագնապեցնող է և հրամայականօրէն կը զգացնէ գոյժադրու-
թեան ձեռնարկելու պահանջը:

Դժուարութիւններ և խոչընդոտներ կրնան յարուցուիլ – սպասելի ծնողական շրջա-
նակներէ – որոնք հայերէնէն և հայեցիէն խուսափելու հայամերժութեամբ արդէն օտար
վարժարաններ ափ առած են – բնականաբար պիտի մերժեն նաև իրենց զաւակներուն
մասնակցութիւնը արտօնել հայկական միօրեայ յայտագիրներու...: Գուցէ այդ կարգի
բացառութիւններ գտնուին, բայց յուսահատեցնող ըլլալու տարողութիւնը չեն ունենար:

Մանկավարժական խորհուրդ մը ստեղծելով գործնական աշխատանքի անցնելու մու-
մանակն է: Միօրեայ դրութեան ժամանակացոյցով – խտացեալ և արագ մտնկավորմու-
կան մեթոտով հայերէն սորվեցնելու ծրագիրներու մշակումը – դժուար չէ իրագործել:
Հիմնական թիրախը օտարախօս կամ օտար դպրոց յաճախող հայորդիներուն հայերէն
գրանագիտութիւնը, կարդալն ու խօսիլը ապահովելն է: Նման ծրագիրներու համար
պատրաստուած դասագիրքեր կան այլ հայկական գաղութներէ ներս: Անո՛նց թէ փորձէն
կարելի է օգտուիլ, թէ դասագիրքերը օգտագործել բարեփոխումներով և պատշաճնե-
ցումներով: Հայերէն գրանագիտութեան առընթեր հայկական ինֆնութիւնը արմատաւո-
րող նիւթերը՝ պատմութիւն, ազգային-մշակութային արժէքներ՝ նոյնպէ՛ս խտացեալ և
էականը տալու սկզբունքով մատուցուելու են: Այս բոլորը մթնոլորտի մը մէջ, որ ոչ մի-
այն խրտեցնող չըլլայ, այլ և՛ հրապուրիչ ընկերային գուարճացնող յայտագիրներով: Մի-
օրեայ դպրոց գալը և անկէ շխուսափիլը հայ մանուկին համար հոգեկան և բնկերային
բաւարարութեան միջոցաւ դառնալու է՝ օգտակարը, ազգային դաստիարակութիւնը և
հանելիին համատեղումը:

Առայժմ մեր գիտցածը ամառնային որոշ յայտագիրներն են: Անոնցմէ ալ ոչ բոլորը
մեր առաջադրութիւնը արդարացնող...: Այլ՝ ամառնային արձակուրդը օգտակարծող...:

Միօրեայ դպրոցներու համար մշակուելիք ծրագիրէն կարելի չէ դուրս ձգել Հայաս-
տանը: Իրենց արմատներուն ծանօթանալու և ազգային ինֆնութեան մէջ ամրանալու
տեսակէտով յատուկ և փլանաւորուած յայտագիրով Հայաստան այցելութիւնները
հիմնական ու կենսական անդրադարձ կ'ունենան իրենց կազմաւորման համար: Ատե՛նօ՛ւ,
Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէութեան ձեռնարկածները ինչ
դրական արդրադարձներ ունեցան:

Երբէք անհրաժեշտութիւններ կան դիմագրաւելիք.

Մտողներու ազգային նախանձախնդրութեան և գիտակցութեան արթնացումը՝ իրենց
զաւակներուն հայկական միօրեայ դպրոց առաջնորդելու:

Ազգային նուիրական գործի հանդէպ պատրաստակամութիւնը՝ որ ազգայնապահական
կարելոր ծրագիրի մը հիմը դնելն է, լիբանանահայ գաղութի ներկայ հանգրուանին:

Նիւթական միջոցներու մատուակումը՝ բարեսիրական հիմնարկներէ և կրթական հիմ-
նադրամներէ՝ ձուլումի վտանգը կասեցնելու ազգային սրտցաւութեամբ...: 16 Յուլիս, 2003

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՔՐՈՋ՝ ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ
ՉԷՎԻԿԵԱՆԻ [ԾՆԵԱԼ՝ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ]
ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԿՐՏՍԵՐ ՔՈՅՐԸ՝
ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ ԿԸ ԽՕՍԻ
ԻՐ ԵՂԲՕՐ՝ ՌՈՒԲԷՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԵՐ ՀՕՐԱՔՐՈՋ՝ ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ ՉԷՎԻԿԵԱՆԻ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՉԱՅԱՆԵՐԻՋԻ
ՎՐԱՅ ԱՐՉԱՆԱԳՐԵՑԻՆՔ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ 1966-ԻՆ,
ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ: ՅԵՏՈՅ՝ 1979-ԻՆ, ԱԹԷՆՔ:
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ՎՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Ռուբեն Սեւակին կրտսեր քույրը՝ Հայկանուշ ծնած է 1895-ին, Սիլիվրի:

Ան, զանազան դպրոցներու դասընթացներուն հետեւելով տիրացած է հայերէն լեզուին և նաեւ, որոշ չափով՝ ֆրանսերէնի ալ: Յետագայ տարիներուն, մտերմիկ կապեր հաստատած է Հայկանուշ, Ռուբեն Սեւակի այրիին՝ Ժանիի հետ, ֆրանսերէն նամակագրութեամբ: Եւ Ժաննի, այս նամակներուն մէջ, «Իմ հարազատ քույրս՝ Հայկանուշ» որակած է զինք:

1920-թ.ներուն Հայկանուշ կը նշանուի Ռոտոսթոցի Սարգիս Չէվիկեանի հետ և 1922-թ.ներուն, Պոլսէն հարս կ'երթայ Յունաստան՝ Cavala քաղաքը և կ'ամուսնանայ Ս. Չէվիկեանի հետ:

Այս ամուսնութենէն երկու աղջիկ զաւակներ կ'ունենայ: 1939-1945-ի՝ Բ. Աշխարհամարտէն յետոյ, Գավալայէն Աթէնք կը հաստատուի ընտանեօք:

Հայկանուշ 1960-ին և 1966-ին՝ երկու անգամ Պոլիս եկած էր, իր եղբայրը՝ Գրաբոս Չիլինկիրեանը տեսնելու: 1966-ին էր որ, առաջին անգամ, Պոլսոյ մեր տան մէջ, ձայնաերիզի վրայ արձանագրեցինք մեր հօրաքրոջ՝ Հայկանուշին յուշերը իր եղբօր՝ Ռուբենի մասին:

Նկարը վերցուած է 1922-թ.ներուց. Պոլսոյ մէջ: Կը տեսնուին՝ կեդրոնը՝ Հայկանուշ Չիլիկկիրեան-Չէվիկեան (Ռուբէնի կրտսեր քոյրը): Նկարի ծախին՝ Շամիրամ Սեւակ, աջ ծայր՝ Լեւոն Սեւակ: Կեդրոնը՝ Արամ Չիլիկկիրեան:

Եւ աւելի վերջ՝ 1979-ին, Աթէնքի մէջ, այս անգամ աւելի յաջող ձայնագրութեան պայմաններով, արձանագրեցինք Հայկանուշ Չէվիկեանի պատմածները: Եւ շատ հետաքրքրական է որ Հայկանուշ, 1966-ին Պոլսոյ մէջ իր պատմածները, 13 տարիներ յետոյ՝ 1979-ին Աթէնքի մէջ, գրեթէ նոյն բառերով կրկնեց, իր եղբօր՝ Ռուբէն Սեւակի մասին ըսածները: Այս տեսակետով մենք այստեղ պիտի ջանանք, ամփոփ ներկայացնել Հայկանուշ Չէվիկեանի 1966-ին և 1979-ին պատմածները:

**

1979-թ.ի Փետրուարին, Հայկանուշ Չէվիկեանի հետ, մեր խօսակցութիւնը կատարեցինք Ռուբէն Սեւակի մեծ քրոջ՝ Էֆթիկ Յակոբովիչի աղջկան՝ Սիրվարդ Գլընեանի Աթէնքի տան մէջ:

Այստեղ պիտի ջանանք տալ այս խօսակցութիւնները, կարելի հարազատութեամբ:

Հարցում.— Հօրաք, Ռուբէնի մանկութեան տարիներէն ի՞նչ յիշատակներ ունիս: Չեր միասին խաղած շրջաններէն բան մը կը յիշե՞ս:

Պատասխան.— Անոնք բնաւ չեմ յիշեր: Ծատ կանուխ Պէրպէրեան գացած է ան»:

Այս միջոցին Սիրվարդ Գլընեան միջամտեց և հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ.— Անցեալ օր Աթէնք՝ «Ազատ Օր»ի խմբագրատունը գացած էի, խմբագրապետ Յովսէփ Պարազեանը ինծի գրութիւն մը ցուցուց և ըսաւ թէ՛ «Ռ. Սեւակի մասին գրութիւն մըն է այս: Չեզի համար գրեցի: Որովհետեւ հոս, ան շատ ծանօթ չէ: Երիտասարդները Ռուբէն Սեւակը չեն ճանչնար: Ծատ ցաւալի է երիտասարդութեան այս տգիտութիւնը»: Եւ ան, Ռուբէն Սեւակի մասին իր գրած գրութիւնը կարդաց: Իրապէս ալ, շատ լաւ պատրաստուած գրութիւն մըն էր՝ Ռ. Սեւակի մասին...

Ռուբէն Սեւակը շատ մեծ գրագէտ մըն էր: Ծատ խորունկ մտածող՝ մեծ գրագէտ մը»:

Յետոյ, մեր խօսակցութիւնը շարունակեցինք Հայկանուշ Չէվիկեանի հետ: Ան, իր նախորդ ըսածներուն վրայ աւելցուց.— Ռուբէնին, Պէրպէրեան վարժարանէն շրջանաւարտ եղած օրը, պապաս ինծի ալ տարաւ Պոլիս՝ Ռուբէնին «Diplome»ի հանդիսութեան: Եւ այդ հանդիսութեան օրը, իբր շրջանաւարտներուն ներկայացուցիչը՝ Ռուբէն կարդաց «Վերջին հրածեշտը»:

Յետոյ, Ռեթէոս Պէրպէրեան խօսեցաւ մեծ գնահատանքներով Ռուբէնի մասին: Այդ միջոցին ամէն մարդ պապայիս կը նայէր, ամէն մարդ պապայիս կը նայէր... Այն օր Ռուբէնը՝ իբր դպրոցին ամենայաջող աշակերտը, շատ գնահատուեցաւ: Ալ շնորհաւորութիւններ, շնորհաւորութիւններ: Այն օրը մեծ օր էր: Բայց այն օրը, երեւակայէ՛ բանէ «խապար» չունէի, որովհետեւ պզտիկ էի, տաւը տարեկան»:

Հարցում.— Հօրաք, ինչպէ՞ս որոշուեցաւ Ռուբէնին Եւրոպա երթալը:

Պատասխան.— Ռեթէոս Պէրպէրեանը պատճառ եղաւ: Այն օրը, հանդիսութենէն յետոյ, Պէրպէրեան պապաս կանչեց Ռուբէնին մասին խօսելու համար:

Ինձի ներս չարին: Դուրսը
սպասեցի: Սկիզբը հայրս
բնաւ համամիտ չէր Ռուբէնին Եւրոպա
երթալուն: Այդ պատճառաւ է. որ Պէր-
պէրեանին հետ պապայիս խօսակցու-
թիւնը շատ երկար տեւեց: Եւ. Սիլվիոյի
վերադառնալէն յետոյ, պապաս պատ-
մեց. մերիններուն. ինչ խօսած ըլլալնին:

Այն օրը պապաս Պէրպէրեանին ըսեր է.
որ «Աւելի լաւ է՝ տղաս գրկեմ և ծովը
նետեմ: Այսքան ուսումը կը բաւէ ալ իրեն:
Եւրոպա գացողը այլեւս ետ չի գար:

“ORAYA GIDEN. BIR DAHA GERI GEI-
MEZ”: Ռ. Պէրպէրեանն ալ՝ «Եթէ դուն
չդրկես, ես պիտի դրկեմ. Ռուբէնին հոս
մնալը անոր տաղանդը մեռցնել ըսել է:
Անիկա բացառիկ խելք մըն է»:

Եւ Պէրպէրեանը խօսեր է. խօսեր է.
պապաս համոզելու համար: Յետոյ. դուր-
սէն ըսուեցաւ, որ իբր թէ Պէրպէրեանը
կը փափաքի եղեր ապագային իր աղջի-
կը՝ Մաննիկը՝ Ռուբէնին հետ ամուսնացնել:

Ամէնէն վերջ պապաս համոզուեր է: Ասոր վրայ Ռուբէնը կանչեր են: Եւ
Պէրպէրեանին առջեւ պապաս Ռուբէնին ըսեր է որ. — «Ես համոզուեցայ: Զեզի
Եւրոպա պիտի դրկեմ, եթէ ինձի խօսք տաս:

Ես հիմա քեզի «կոյս» կը դրկեմ կոր: Եւ դուն «կոյս» պիտի վերադառնաս:
“SENI KIZ YOLLUYORUM. KIZ GELECEK SIN”. Կրնա՞ս ինձի խօսք տալ»:

Անկէ ետք, Ռուբէն Լոզան գնաց բժշկութիւն ուսանելու: Հայրս ամէն ամիս
դրամ կը դրկեր Ռուբէնին: Չեմ գիտեր՝ քանի ոսկի դրամ: Այս դրամը պապաս
կը դրկեր՝ Ռուբէնին ընկերոջ՝ Հրանտ Նազարեանցի միջոցաւ:

Նազարեանցը բանաստեղծ էր: Բայց նոյն ատեն վաճառական էր: Իտալացի
կին մը ուներ: Աւելի վերջ՝ Նազարեանցը քանի մը անգամ Սիլվիոյի ալ եկած է:

Ռուբէնը, Համիտի շրջան ըլլալուն, ամառուան արձակուրդներուն Պոլիս չէր
կրնար գալ ամէն տարի: Ալպեան լեռները կերթայ եղեր: Այդ տարիներուն Ռու-
բէնը Լոզանի մէջ, Եաննի կամ Ժաննի անունով Գերմանացի աղջկան մը սիրա-
հարուեր է: Եւ անոր հետ Ալպեան լեռները կ'երթան եղեր:

Բայց միջոց մը ետք, Ռուբէնին այս Գերմանացի աղջկան հետ սիրաբանու-
թեան լուրը, պապայիս ականջը հասաւ:

Պապաս շատ բարկացաւ և Ռուբէնին դրամ ուղարկելը կեցուց:

Բայց Հրանտ Նազարեանցը Ռուբէնին ընկերը ըլլալուն, բաւական ատեն շա-
րունակեր է դրամ դրկել: Մտածեր է, որ հօրը բարկութիւնը, միջոց մը ետք,
կ'անցնի, և դրամը կրնայ գանձել:

Ռուբենին ժաննի-ին հետ սիրաբանութեան լուրը մեզի հասնելէն ետք. մեր տունը սուգի մէջ մտաւ: Պապաս բնաւ չէր խնդար: Միշտ տխուր էր: Մենք ալ միշտ տխուր էինք: Երբեմն մեծ եղբայրս՝ Զերովբէն և քեռայրս՝ ՕՆՆԻԿ Պէյը մեզի կուգային. մեր տրամադրութիւնը փոխելու համար: Պապաս քիչ մը կեցալէ ետք սենեակ կը քաշուէր: Իր սենեակին մէջ «Patience» կը բանար |համբերախաղ| և տեւական սիկարա. սուրճ. *Բասիանս...*

Մայրս միշտ տխուր էր. տեւական կուլար: Գիշերը. շատ ատեն գինք. պատուհանին առջեւ նստած վիճակով. լալը կը տեսնէի: Տեւական հեռուի իր տղուն կը մտածէր: Մայր ըլլալը դիւրին չէ:

Յետոյ, Ռուբենը բժիշկ եղաւ և նամակներ եկան. որ լուր կուտային Ռուբենին և ժաննի-ին ամուսնութիւնը: Եւ զաւակ մը ունեցան: Ռուբենը իր զակին՝ Լեւոնին նկարը դրկեց և պապաս կամաց կամաց թուլցաւ. բարկութիւնը անցաւ:»

* * *

«Ռուբեն բժիշկ ըլլալէ ետք, Լոզանի հիւանդանոցները կ'աշխատի եղեր:

Եւ Պոլսոյ մէջ, թուրք փաշաներուն մօտ լուրը հասեր է. որ Լոզան հայ բժիշկ մը կայ, որ թրքերէն ալ գիտէ: Այն ատեն թուրքերը տգէտ էին:

Լոզան կ'երթան եղեր հարուստ փաշաները. դարմանուելու: Դրամ ունին. բայց լեզու չունին, փողոց անգամ չեն կրնար ելլել: Ռուբենին հասցէն գիտեն եղեր: Անոր կ'երթան: Եւ Ռուբենը անոնց կ'օգնէ եղեր՝ իբր բժիշկ և իբր թարգման: Այս թուրք փաշաները Պոլիս վերադարձին իրարու կ'ըսեն եղեր. որ Տօքթ. Ռուբենը շատ օգտակար եղած է իրենց: Եւ այս ձեւով Ռուբենը շատ մը թուրք մեծաւորներու Լոզանի մէջ օգնած ըլլալուն. այս թուրքերը երախտապարտ են եղեր Ռուբենին:

Երբ թուրք երեւելիները լուր կ'առնեն. որ Ռուբեն վերջնականապէս Պոլիս պիտի հաստատուի, իրարու հետ կը մրցին եղեր՝ Ռուբենը Պոլսոյ մէջ հիւրասիրելու համար:

Բայց Ռուբենը չէ ընդուներ. և ըսեր է. որ «Ես նախ պապայիս պիտի երթամ»: Եւ Ռուբենը և կինը՝ ժաննին և փոքրիկ Լեւոնը Սիլիվրի եկան և մեր տունը մնացին: Ժաննին յղի էր: Թէեւ ան՝ անուշ էր բնաւորութեամբ: Բայց երբ հիւր մը կու գար և հարսը տեսնել կ'ուզէր. ժաննին մէջտեղ չէր ելլեր: Տասնհինգ օր հագիլ կեցան: Յետոյ, Պոլիս վերադարձան: Հոն տուն վարձեցին. կահաւորեցին:

Եւ ես կը յիշեմ... երբ Ծամիրամը ծնաւ. պապայիս հետ Պոլիս՝ իրենց գացինք: Մեծ գրադարան մը կար: Ռուբենը գիրքերը մէջը տեղաւորեց. շարեց կանոնաւոր: Յետոյ, գորգին վրայ գետինը երկնցաւ: «Օ՛խ. վայելեմ քիչ մը. վայելեմ քիչ մը» ըսաւ: Ես՝ «Ի՞նչ է. գետինները երկնցած ես. ե՛լ» ըսի: «Չգէ. ասանկ կը վայելեմ աւելի լաւ» պատասխանեց:»

* * *

«Բայց Ռուբեն, իր տունը, հանգիստ չկրցաւ ընել: Հայերը ամէն օր. անոր հանդէսի մը կամ բանախօսութիւն մը ընելու կը կանչէին: Տունը եղած ատենն ալ, ամէն ատեն մէկը կուգար: Օրիորդներ կուգային. որ Ռուբենը իրենց տեսրակին մէջ բան մը գրէ:

Բնական է՝ դռան առջեւ չէր կրնար գրել. ներս կը հրամցներ:

Եւ ժաննին կը ջղայնանար: «Ի՞նչ տեսակ բան է ասիկա: Ամուսինիս հետ. դէմ դիմաց բան մը խօսելու ատեն չունինք» կ'ըսէր:

Ռուբենը շատ համակրելի էր. շատ համակրելի: Անոր ձայնը. խօսուածքը շատ, շատ անուշ էր, մանաւանդ խօսիլը՝ բեմէն: Ինչպէս հիմա Գարեգին Սրբազանն է |Ապագայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ին համար է խօսքը-Յ.Զ.]: Ասանկ, մագնիսական զօրութեան նման իրեն կը քաշէր ժողովուրդը. հազարներով մարդ գինքը մտիկ ընելու կ'երթային: Ռուբենը հանգիստ չէին ձգեր: Չեղքէ ձեռք կ'առնէին, խօսելու կը տանէին: Ժողովուրդը աստուածացուց , → էջ 31

ՌՌԻԲԷՆ ՍԵԻԱԿԻ ԶՐՈՋ՝ ՀԱՅՎԱՆՈՒԾ ՉԷՎԻԿԵԱՆԻ.....(Ծար. էջ 2-էն)

անիկա: Եւ Ռուբէնին այս մեծ ժողովրդականութիւնն է, որ տաճիկներուն աչքին գարկաւ»:

«Յետոյ՝ 1914-ին վերջերը պատերազմը սկսաւ, և Ռուբէնը ստիպուած, զինուորութեան արձանագրուցաւ: Եւ զինք Չանաքքալէ դրկեցին: Բայց, իրեն ծանօթ տաճիկ փաշաները՝ "DOKTOR BEY MADAMININ, ÇOCUKLARININ YANINDA OLMALI" [Տօքթոր պէյին իր կնոջ և զաւակներուն քով ըլլալը պէտք է] ըսին: Եւ Ռուբէնը Չանաքքալէէն Պոլիս բերել տուին, որ իր տունին մօտ զինուորութիւնը ընէ: Պոլիս, ամէն առաւօտ զինուոր մը, ձին տունին առջեւ կը բերէ եղեր, և Ռուբէնը ձիին վրայ կը նստի և զինուորական հիւանդանոցը կ'երթայ և հոն քանի մը ժամ հիւանդներուն հետ զբաղելէ ետք, տուն կը վերադառնայ եղեր: Այս էր Ռուբէնին ըրած զինուորութիւնը: Բայց շատ չտեսց: Օր մը, կէս գիշերին, կարգ մը մարդիկներ տուն եկեր են և "DOKTOR BEY, LÜTFEN SIZI BİR HASTAYA GÖTÜRECEYİZ" [Տօքթոր Պէյ, խնդրեմ. ձեզի հիւանդի մը պիտի տանինք] կ'ըսեն: Եւ զինք կ'առնեն կը տանին, Անատոլի մէջտեղները, Չանղըրը»:

«Ռուբէնին Չանղըրը աքսորուելէն յետոյ, ժաննին իր ամուսինը ազատելու յոյսով, կը դիմէ շատ մը անձնաւորութիւններու: Եւ կը դիմէ նաեւ թուրք բանաստեղծուհի Հալիտէ Էտիպին: «Ես քեզի դիմեցի», կ'ըսէ անոր, «որովհետեւ դուն ալ կին ես, երիտասարդ ես, իմին սէրս կ'զգաս: Իմ ամուսինս շատ բարի է, ոչ մէկուն գէշութիւն չէ ըրած: Ընդհակառակը՝ ամէնուն ալ օգտակար ըլլալու քանացած է: Ի՞նչ է յանցանքը»:

Թրքուհին ալ կը պատասխանէ՝ «Անոր յանցանքը, շատ սիրուած ըլլալն է: Այսօր ան «ետեւէս եկեք» ըսելու ըլլայ՝ Պոլսոյ բոլոր հայութիւնը անոր ետեւէն կ'երթայ: Այս է աքսորուելուն պատճառը»:

Ժաննին, անկէ յետոյ, կը դիմէ Գերման դեսպանին՝ Wangenheim-ին :

Եթէ դեսպանը ուզերնէ, մէկ օրէն Ռուբէնը կ'ազատէր: Որովհետեւ թուրքերը՝ գերմանացիներուն հրամանին ենթակայ էին:

Ժաննին՝ «Չեզմէ պիտի խնդրեմ՝ ինծի և տղոցս վերադարձուցէք ամուսինս» կ'ըսէ Վանկէնհայմին: Գերմանիոյ դեսպանը՝ «Դուն» կ'ըսէ, «Ազգո ուրացար: Հիմա երե՞ս ունիս գալ հոս և ամուսինդ ուզելու: Ծնողքդ ձգեցիր և այդ հայուն ետեւէն գացիր: Ի՞նչ էր ան հայու կտորը, որ կ'ուզես ազատեմ զանիկա: Ամուսինդ ետ պիտի չգայ: Անիկա մեռնելու գացած է»:

Ժաննին ալ դեսպանին երեսին՝ «Մանչ զաւակ մը ունիմ, ամուսինիս վրէժովը պիտի մեծցնեմ և անիկա պիտի գայ և քեզի պիտի մեռցնէ» կ'ըսէ»:

«Չանղըրը-ի մէջ թուրքերը, հայ աքսորեալները մէկիկ-մէկիկ, կառքով ճամբայ կը հանեն և ամայի վայրի մը մէջ կ'սպաննեն եղեր: Ռուբէնը Չանղըրը-ի մէջ բժշկութիւն կ'ընէ և թուրք հիւանդները կը խնամէ: Այս հիւանդներէն մէկը, թուրք երեւելիներէն մէկուն աղջիկն է եղեր, որուն Ռուբէնը խնամելու կ'երթայ անոնց տունը:

Օր մը աղջիկը կ'ըսէ իր հօրը՝ «Պէյպապա ես այս տօքթորին սիրահարեցայ: Անկէ չեմ կրնար զատուիլ: Եթէ տօքթորը ինծի դարմանելու համար պիտի գանէ, այլեւս չգայ: Աւելի լաւ է մեռնիմ»: Աղջկան պապան այս պատճառով Ռուբէնին կ'ըսէ թէ՛ «Եկուր, սիւննէթ եղիր: Աղջկանս հետ ամուսնացիր: Այստեղի Պէյը, Փաշան, եղիր»:

Չանդըրը-ի ընկերները Ռուբենը համոզելու կը ջանան, որ առժամաբար, իսլամանալը ընդունի: «Ասիկա՛ տաղանդիդ համար ընդունէ: Մինչեւ որ այս փոթորիկի շրջանը անցնի: Նախ կեանքդ փրկէ» կ'ըսեն: Բայց Ռուբեն չընդունիր՝ և «Մենք հայութեան, ժողովուրդին ներկայացուցիչներն ենք: Եթէ ես սիւննէթ ըլլամ, փաշա ըլլամ ու «Զէյֆ»-իս նայիմ, ժողովուրդը իր յոյս կը կորսնցնէ և տաճիկ կ'ըլլայ: Մենք պետք է մեռնինք, որ մեր արեան գնով Հայաստանը վերականգնի, հայութիւնը վերջնականապէս ազատի» կը պատասխանէ:

* * *

«Եւ օր մը, Ռուբենն ալ կառքով ճամբայ կը հանեն: Կառապանը խղճամիտ մարդ մըն է եղեր: «Ես շատ մարդ տարի, բայց քեզ նման համակրելի երիտասարդ մը չէի տեսած, - կ'ըսէ և կը շարունակէ.- Զեզ շատ սիրեցի: Անոր համար կառքը կամաց կը քշեմ և կը մտածեմ, թէ ինչպէս կրնամ ազատել քեզ: Եթէ հիմա քեզի ազատ արձակեմ նէ նոյնիսկ, ճամբան քեզի կը բռնեն և չարչարանք-

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

**A - DAN - Z - YE KADAR TAMAMEN YALANLAR ÜZERINE
KURULMUS BİR DEVLET TÜRKİYE**

BAZEN DÜŞÜNÜRÜZ VE KENDİ KENDİMİZE SORARIS? NASIL OLDUDA, A-DAN Z-KADAR TAMAMEN YALANLAR ÜZERINE KURULMUS OLAN TÜRKİYE DEVLETİ, BUGÜNE KADAR YIKILMADI VE HALA VARLIGINI SÜRDÜREBİLİYOR?

BUNUN SEBEBİNİ HARITAYA BAKINCA HEMEN ANLAMAK MÜMKÜN.

APTAL BATILI DEVLETLERİNİN 200 SENEDEN BERİ DEVAM EDEN RUSYAYI AKDENİZE İNDİRMEK SİYASETİNDEN DOLAYI.

BU BUNAK BATILI DEVLETLERİ, NE ÇABUK UNUTTULAR OSMANLI YAGMACILARININ 1683-DE VIYANA KAPILARINDA DEHŞET SAÇTIGINI?

VE O KADAR UNUTTULAR KI, 1918-DE YIKILAN OSMANLI KATİLLER DEVLETİNİN YERİNE, UYDURMA TÜRKİYE DEVLETİNİ YARATTIKLAR.

NIÇİN?

RUSLARA KARSİ, TÜRKLER KALKAN OLSUNLAR DİYE.

PERDE ARKASINDAN KİM DESTEKLİYOR, BU UYDURMA TÜRKİYE DEVLETİNİ?

INTERNASYONAL PARA BABALARI TESKİLATI. VE ONLARIN SAYESİNDE, 1918-DE CAN ÇEKİSEN OSMANLI DEVLETİ, BUGÜN 65 MİLYONLUK TÜRKİYE OLUVERDİ.

VE OSMANLI KATİLLER DEVLETİNİN DEVAMI OLAN KIRAVATLI CELLATLAR DEVLETİ TÜRKİYE, BUGÜN AVRUPA BİRLİĞİNE GİRMEYE HAZIRLANIYOR.

YİNE O INTERNASYONAL PARA BABALARI TESKİLATININ BASKILARININ SAYESİNDE.

1683-DE YAGMACI OSMANLILARIN ORDULARI VIYANAYI ELE GEÇİREMEMİSTİ.

BİRLİK AVROPALI HİRİSTİYAN ORDULARININ KARSİ KOYMALARININ SAYESİNDE.

BUGÜN İSE AVRUPADA, HİRİSTİYANLIK İNANCI, AVROPALILIK RÜHU ÖLMÜS DURUNDA.

NIÇİN?

YİNE INTERNASYONAL PARA BABALARI TESKİLATININ PLANLARININ SAYESİNDE.

VE OSMANLILARIN HORTLAGI OLAN BUGÜNKÜ CELLATLAR DEVLETİ TÜRKİYENİN CAPULCULARI, 50 SENE SONRA, KEKLIK AVLAR GİBİ AVROPAYI ELE GEÇİRECEKLER.

YİNE INTERNASYONAL PARA BABALARI TESKİLATININ PLANLARININ SAYESİNDE.

ներով կ'սպաննեն: Եւ շատ կը ցաւիմ. որ քեզի պիտի չկարենամ ազատել»:

Ռուբէնն ալ՝ «Եթէ ինձի օգտակար ըլլալ կ'ուզես՝ քեզի նամակ մը պիտի տամ: Անիկա Posta տար» կ'ըսէ: Եւ գրպանէն թուղթ մը կը հանէ. ածապարանքով քանի մը տող կը գրէ ժանցի-ին և պահարանին վրան ալ Պոլսոյ իրենց հասցէն կը գրէ և կառապանին կու տայ նամակը: Եւ կառապանն ալ խօսք կու տայ, որ նամակը անպայման պիտի ուղարկէ:

Եւ իրապէս ալ, այդ նամակը ժանցի-ին ձեռքը կը հասնի: Ժանցին կը բաւայ նամակը և կը տեսնէ. թէ միայն սա տողը գրուած է վրան՝

«ՏՂԱԶԸ ՀԱՅ ՍԵԾՅՈՒՐ»:

Ռուբէն»:

«Ժանցին Ռուբէնին մահուան լուրը առնելուն պէս, իր տղոցը հետ Ջուիցերիա - Լոզան կը մեկնի. իր ընտանիքին տունը: Եւ հոն, Լեւոնը և Շամիրամը տեւական կը հարցնեն՝ «Բաբա Ռուբէն, Բաբա Ռուբէնը երբ պիտի գայ»: Ժանցին մայրը խիստ կին մըն է եղեր: Կը պատասխանէ՝ «Այս տունին մէջ այլեւս Բաբա Ռուբէնին անունը պիտի չլսեմ: Անիկա, գէշ երազ մըն էր: Այլեւս դուք այն հին, գէշ երազները պիտի մոռնաք, և նոր կեանք մը պիտի սկսիք»:

Ժանցին իր մօր այս խօսքերուն, ստիպողաբար, մինչեւ պատերազմին վերջը կը հանդուրժէ Լոզանի մէջ: Եւ սահմանները բացուելէն անմիջապէս վերջ, իր տղաքը՝ Լեւոնը և Շամիրամը առնելով Ֆրանսա, Փարիզ կը մեկնի: Ռուբէնին վերջին խօսքերուն՝ «ՏՂԱԶԸ ՀԱՅ ՍԵԾՅՈՒՐ» կտակին հաւատարիմ մնալու համար»:

Այստեղ կ'աւարտի. Ռուբէն Սեւակի քրոջ՝ Հայկանուշ Զեվիկեանի յուշերուն առաջին մասը:

Յ. Գ. 1985-ին Փարիզ հրատարակուած «Ռուբէն Սեւակ և Փրցուելիք Ուղեղներ» մեր գիրքին մէջ, օգտագործած ենք մեր հօրաքրոջ՝ Հայկանուշ Զեվիկեանի մաս մը յուշերը:

Յ. Զ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ԶԳԻՏՅԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
A - ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ Z ԲՈՂՈՐՈՎԻՆ ՍՈՒՏԵՐՈՒ ՎՐԱՅ
ՀԻՄՆՈՒԱԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ԹՈՒՐՔԻԱ

Երբմն կը մտածենք և մենք մեզի կը հարցնենք:
Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ A-էն մինչև Z բոլորովին սուտերու վրայ հիմնուած թրքական պետութիւնը՝ մինչև այսօր չկործանեցաւ և մինչև հիմա իր գոյութիւնը կրնայ շարունակել:
Ասոր պատճառը՝ եթէ բարոյսին վրայ նայելու ըլլանք, անմիջապէս կրնանք հասկնալ:
Տխմար Արեւմտեան պետութիւններուն 200 տարիներէ ի վեր շարունակուող, Ռուսիոյ Միջերկրական իջնելուն արգելք ըլլալու քաղաքականութեան պատճառաւ:
Այս ցնդած Արեւմտեան պետութիւնները, ի՞նչ շուտ մոռցան, 1683-ին Վիէնայի դռներուն առջեւ Օսմանեան վայրենիներուն տարածած սարսափը:
Արեւմտեան պետութիւնները, այնքա՛ն շուտ մոռցան եղածները, որ 1918-ին կործանած Ռուսիան մարդասպաններու պետութեան տեղը՝ շինծու թրքական պետութիւն մը ստեղծեցին:
Ինչո՞ւ:
Ռուսերուն դէմ՝ թուրքերը վախան ըլլան - ըսելով:
Վարագոյրին ետեւէն, ո՞վ թիկունք կը կանգնի այս շինծու թրքական պետութեան:
Միջազգային մեծ դրամատէրերու կազմակերպութիւնը: Եւ անոնց թիկունքով է, որ 1918-ի հոգեվարող Օսմանեան պետութիւնը, այսօրուան 65 միլիոնոց թուրքիոյ վերածուեցաւ:
Եւ Օսմանեան մարդասպաններու պետութեան շարունակութիւնը եղող այսօրուան փողկապաւոր դահիճներու պետութիւնը՝ այժմ Երոպական միութեան մէջ մտնելու կը պատրաստուի:
Կրկին միջազգային մեծ դրամատէրերու կազմակերպութեան ծնշումներուն շնորհիւ:
1683-ին, Օսմանեան թալանող բանակները Վիէնան չէին կրցած ձեռք անցընել:
Քրիստոնեայ եւրոպական միացեալ բանակներուն պայքարին շնորհիւ:
Մինչդեռ այսօր, եւրոպայի մէջ քրիստոնէական հաւատքը, եւրոպական «ոգի»ն գրեթէ մեռած է:
Ինչո՞ւ:
Կրկին, միջազգային մեծ դրամատէրերու կազմակերպութեան ծրագիրներուն հետեւանքով: Եւ Օսմանցիներուն ուրուականը եղող այսօրուան դահիճներու՝ պետութեան՝ թուրքիոյ գանգուածները, 50 տարիներ յետոյ, շատ դիւրութեամբ եւրոպան ձեռք պիտի անցընեն:
Կրկին, միացեալ մեծ դրամատէրերու կազմակերպութեան ծրագիրներուն հետեւանքով:

Ս Ա Կ Ա Յ Ն Ա Յ Դ Ի Պ Ն Չ
Խ Ա Խ Տ Ո Ւ Մ Է Ր ...
[ԵՂԲՕՐՄ՝ ՀԱՅՐ ՀԱՄԱԶԱՍԳԻ
ԱՆՄՈՌԱՅ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ]
ՎՐԷԺ ԳԼՆՃԵԱՆ-ԹՈՒՐԵԱՆ

Շնորհալի ու ատո՛ք հասկի նման միշտ խոնարհ,
 Ահա հազի բոլորած երեսուն հինգ տարիներ,
 Անկուսով մը աղծարշո՛ր որ փլցուց սիրտ և աշխարհ,
 Դուն միացար, գրկեցիր հանդերձեալ կեանքն
 անստուեր:

Մտնիդ գանձերը շոյլ, երբե՛ք չըրիր զարդարանք
 Կեանքիդ համար անձնակա՛ն...: Դուն Յիսուսի
 ճշմարիտ

Աշակերտ և առա՛նալ՝ կը կրէիր գերթ պերճանք,
 Համեստութիւն մը անհուն՝ որ կնի՛քն էր խտլալիդ:

«Մեծ» էիր դուն և սակայն, մէն մի սեմէ մտնելուդ՝
 Որպէս հրճուանէ՞ր անանց ու գոհութիւնը հոգւոյդ.
 Շուրջիններուդ կուտայիք հերկդ արժան ու վայել...:

Համեստ էիր դուն այնպէ՛ս..., սակայն այդ ի՞նչ
 խախտում էր.

Երբ որ մահուան սեմին դէմ պահ մը եղար
 «Եսասէր».

Թոյլ չտալով եղբորդ՝ ֆեզմէ առաջ հան մտնել...:
 Բեսապ

ԻՐԵՆ ԹՈՅԼԱՏ... (Ծար. էջ 1-էն)

– Եւ իր այս բնթացքով ալ,
 «Մարդկութեան դէմ ոճիր» կը գործէ:

Աշխարհն այսօր սոսկումով կը լի-
 շէ 1945-թ.ի 6 Օգոստոսը երբ, արդէն
 պարտուած ու մահամերձ Կալսերա-
 կան Ճաբոնի վրայ, ԱՄՆ-ը արձակեց
 արժանական ռումբեր– Հիրոշիմա և Նա-
 կասաքի –պատճառելով 200 հարիւր
 հազարէ աւելի սպանեալ ու վիրասոր:

Ճաբոնի վարչապետը նահատակ
 զոյգ քաղաքներու զոհերու յիշատա-
 կին կանգնեցուած յուշարձանին սո-
 ջել յայտարարեց նորերս՝ 6 Օգոստոս
 2003-ին... Ճաբոն պիտի չներէ Մ.
 Նահանգներուն իր գործած աւս անո-
 րակելի վայրագութիւնը»:

Հակառակ ասոր, Պուշ-Ռամսֆել-
 տի Ամերիկան կը յաւակնի աշխարհի
 ամէնէն իսաղաղասէր, օրինապահ,
 մարդկայնական ու արդարամիտ տւ.-
 րութիւնը ըլլալ: Չանգուսածափն բնա-
 ջընջման զէնքեր կը փնտո՛ւ, հոս ու
 հոն, և պատրաստել ուղղակիութիւն կը
 ստիպէ հրաժարիլ ունենալէ և բնել
 ինչ որ՝

– Բոլորէն առաջ ինք ունեցած և
 գործածած է:

Իրեն թոյլատրուած 1, բնի և
 ունենալ ամէն ինչ, Իսկ ուրիշին թոյ-
 լատրուած է ունենալ... Ոչինչ:

Իրաւունքը զօրաւորին է:
Այս է բարոյականութեան Գերագոյն Սկզբունքը 21-րդ դարուն:

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

«ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»
31 ՄԱՐՏ 1911-ԼՈՋԱՆ ԴՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

ԴՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՏԻՊ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԸ,
ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԻՐ ԵՐԷՑ ՔՐՈՋ՝
ԷՖԹԻԿ ՅԱԿՈՒԲՈՎԻՉԻ [ԾՆԵԱԼ՝ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ]

ԴՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԱՅՍ ՄՏԵՐՄԻԿ ԵՒ
ՊԱՐՋՈՒՆԱԿ ՆԱՄԱԿԻՆ ՄԷՋ ԱՆԳԱՄ
ԿԸ ՅՈԼԱՆԱՆ ԱՆՈՐ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ
ԽՈՐԱԹԱՓԱՆՑ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ:
ՅՈՎԶԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷՃ ԴՈՒԲԷՆԵԱՆ]

1911 Մարտ 31 Լոզան

1911 Մարտ 31 Լոզան

Սիրելի Տիկին Էֆթիկ քոյրիկս.

Չես գիտեր որքան ուրախացայ ստանալով անուշիկ նամակդ: Իրաւունք ունիս որ Ատրիենէն դպրոց դրկել կ'ուզես, մեղք է, խելացի աղջիկ է, թող բան սորվի, Չեր ընտանիքին բարձր պատիւ բերէ օր մը, և քանի մը տարիէն թէ՛ դաստիարակութեամբ, թէ՛ դիրքով, թէ՛ գեղեցկութեամբ տիպար աղջիկ մը ըլլայ, ու վստահ եղէք, որ օր մը կու գայ որ ան կ'օրհնէ իր ուսումնասէր մայրիկին այս անձնուիրութիւնը:

Դուք, շատ անգամ, իմ գրելուս մի նայիք, ամէն շաբաթ ծնողքիս գրած նամակներս նաեւ ձեզի համար է որ կը գրեմ: Միայն դուն այն, որ այնքան կոկիկ և աղուոր նամակ մը կը գրես՝ ինչո՞ւ չես գրեր անելի շատ, երբեմն - երբեմն:

Գոնէ դուն ինծի պէս գիրքերու քելեպէկին (թիթեռնիկի չորացում) պէս՝ գիրքերու տակ չես խեղդուած, ժամանակ ու կարողութիւն ունիս, ինչո՞ւ կը զլանաս գրելու:

Ուրախացայ նաեւ այն լուրէդ, որ հին Տէր Ներսէս քահանան դարձեալ Սիլիվրի հրաւիրեր են: Շատ երջանկալի է այս լուրը Սիլիվրիցիներուս համար:

Ազգը շէնցնելու համար նախ դպրոցը շէնցնելու է: Բայց դպրոցը շէնցնելու համար նախ պէտք է որ եկեղեցին շէնցայ, ՈՐՈՎԸԵՏԻ ԵԿԵՂԵԾԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է:

Չգէ, որ այդ պատուական քահանան մէկ թելին տակ եկեղեցին կ'առնէ, միւս թելին տակ դպրոցը:

Մաղթենք, որ շէնքը շինեցինք, հիմա, շէնքը շէնցնենք, որպէսզի տղաքները վայրենիի պէս չի մեծնան, իրենց գեղեցիկ դէմքին վրայ ուսումնունքին լոյսը գայ, և օր մը մեր զաւակները մինչեւ Ատաբազար և Լօզան դրկելու պէտք չունենանք..., որովհետեւ թէ դրկողին դժուար է, թէ դրկուողին...:

Իմ առողջութիւնս և վիճակս շատ լաւ ըլլալով՝ ձեզի ալ կը մաղթեմ երջանկութիւն, և իմ ջերմագին բարեւներս կը դրկեմ սիրեցեալ քեռայրիս, քեզի ինչպէս նաեւ տաք համբոյրներ՝ Ատրիենէին, Սիրվարդին ու Սուրբիկին:

Սուրբիկ տուտոյին ալ ձեռքը կը պագնեմ:

Միշտ սիրով եղբայրդ՝
ՌՈՒԲԷՆ

Ռուբեն Սեւակ այս նամակը 31 Մարտ 1911-ին, Լոզանեն Սիլվրի կը դրկէ իր քրոջ՝ Էֆթիկին որ ամուսնացած էր Ռոտոսթոցի ՕՆՆիկ Յակոբովիչի հետ:

Ռոտոսթոյի ծանօթ ընտանիքներէն Յակոբովիչներուն զաւակը եղող ՕՆՆիկ Պէյը՝ Սիլվրի կը հաստատուի և իբր ագարակապան գործել կ'սկսի:

Էֆթիկ և ՕՆՆիկ Յակոբովիչ ամուլը 1911-ին, արդէն երեք աղջիկ զաւակներ ունէր՝ Ատրինէ, Սիրվարդ և Սուրբիկ:

Մանաւանդ Ատրինէի մասին՝ մեր գրութիւններուն մէջ շատ անգամ արտայայտուած ենք:

Ատրինէն այն աղջիկն է, որ Սիլվրիի մէջ հայկական բարձրագոյն վարժարան չըլլալուն՝ Յունական վարժարան կը յաճախէ:

Եւ հոն յունարէն լեզուին տիրանալով, իր մօրեղբօր Ռուբէնին յունարէն նամակ մը կը գրէ:

Եւ Ռուբէն Սեւակ, Ատրինէին սա տողերով կը պատասխանէ.

«Իմ սիրելի փոքր Ատրինէ,

Ինձմէ բարձր ես յունարէնէ:

Բայց հօրդ, մօրդ քնքուշ լեզուն մի մոռնար որ հայերէն է»:

Եւ նկատի առէք, որ Սիլվա Կապուտիկեանէ 50 տարիներ առաջ գրած է Ռուբէն Սեւակ այս տողերը, որոնք յար ու նման են «Խօսք իմ Որդուս»ին:

Եւ Ատրինէն 1911-էն յետոյ, Ռուբէնին ալ յանձնարարութեամբ, Պոլսոյ ֆրանսական «Նոթր Ծամ Տը Սիոն» լիսէն կ'ուղարկուի:

Եւ Պոլսոյ մէջ է, որ 1915-ին, օր մը Ատրինէն՝ իրենց ազգականին, Յակոբովիչներու Հարպիէ-ի տունին պատշգամէն կը դիտէ զինուորական տողանցքը, և կ'սպասէ որ ձիի վրայ իր մօրեղբայրը՝ բժիշկ հարիւրապետ Ռուբէնը անցնի:

Բայց ձին կ'անցնի առանց Ռուբէնի: Ռուբէն Սեւակ Չանդըրը քստորուած է...:

Եւ նոյն Ատրինէն է որ 1915-էն յետոյ, Ռուբէն Սեւակի Բանկալթիի անտէր, լքուած տունէն ազատուած թողօններուն մէջէն կը փրկէ Ռուբէնին արխիւէն ինչ որ մնացած է:

Ան, Ռուբէնին ձեռագիր գրութիւնները կը հաւաքէ և անոնց մէկ մասը կ'ընդօրինակէ:

Եւ յետոյ՝ բնագիրները Փարիզ՝ Ժաննի Սեւակին կ'ուղարկէ:

Եւ այս բնագիրներուն շնորհիւ է որ 1946-ին, Փարիզի մէջ Ռուբէն Սեւակին «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր և քերթուածներ» գիրքը կը հրատարակուի:

Եւ Ատրինէին ընդօրինակած գրութիւններուն օգնութեամբ է, որ Երեւանի մէջ 1985-ին, Ալեքսանտր Թոփչեան կը հրատարակէ «Ռուբէն Սեւակ - Երկեր» հատորը:

Ծատ ճիշդ էր Ռուբէն Սեւակին նախատեսութիւնը, թէ՛ ուսման տարիներէն յետոյ, Ատրինէն իսկական «տիպար» մը պիտի ըլլար:

(→էջ 3)

«ԵԿԵՂԵԾԻՆ՝ ԼԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է» ... (Ծար. էջ 2-էն)

Ատրիճէն մեր ճանչցած բացառիկ անձնաւորութիւններէն մէկն էր, իբր անհատ և իբր մտաւորական:

Տարիներ յետոյ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. (Ապագային Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.), մեծ հիացումով արտայայտուեցաւ մտաւորական Ատրիճէի մասին, որ իր ուսման տարիներուն Հռովմի մէջ ճանչցած էր զինք և գաղափարական մտերմութիւն ունեցած Ատրիճէին հետ:

Ատրիճէն չորրորդ քոյր մըն ալ ունեցաւ՝ 1912-էն յետոյ ծնած Սիլիվրիի մէջ՝

Քրիստինէ անուցով:

Ատրիճէին նման, Քրիստինէն ալ Պոլսոյ ֆրանսական Լիսէն ակադեմիայի:

Եւ իր մէջ յայտնուած նկարչական ձիրքին պատճառաւ, Պոլսոյ "Beaux Arts"-ի Գեղարուեստից Վարժարանը ուսանեցաւ:

Եւ տասնեակ մը տարիներ յետոյ, «Քրիստին Սալերի» անուցով Պոլսոյ ամէնէն ծանօթ նկարիչներէն մէկը եղաւ:

Կը նախընտրէինք, որ իբր Ռուբէն Սեւակին քրոջ աղջիկը, Քրիստին Սալերին Պոլսոյ տեղ, Հայաստանի մէջ ստեղծագործէր: Թէեւ ան, Երեւանի մէջ ալ ցուցահանդէսներ սարքած է Սովետական Հայաստանի տարիներուն և հիացող մը եղած է Բ. Հանրապետութեան:

**

Ուսումը, միանալով հայկական ծին-երու (gen) մէջ գտնուող տաղանդին. հրաշքներ կը գործէ:

Նոյնը եղաւ պարագան թրքախօս պատանի Կոմիտասի համար: Նոյնն է պարագան թրքախօս պատանի Ռուբէն Սեւակին, և Սիլիվրիի թրքախօս հայերու գիւղէն Ատրիճէին և Քրիստինէին համար:

Եւ նոյնն է պարագան Սովետական Հայաստանի ժողովուրդին. որ 1920-էն մինչեւ 1990-ները, Ռուսական ապահովութեան ներքեւ և Ռուսական թիկունքին շնորհիւ՝ հայ ժողովուրդը իր ունեցած բնածին տաղանդը կրցաւ զարգացնել (→ էջ 4)

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
**KEMAL YALÇININ "SENİNLE GÜLER YÜREGİM" KİTABININ
ERMENİCEYE TERCUME EDİLMESİ VESİLESİ İLE BELİRTMELER**
BU KİTAPIN ERMENİCEYE CEVRİLMESİ İLE, ACABA ERMENİLER NE ÖĞRENMİŞ OL-
CAKLAR?

HIÇ BİR SEY.

TÜRKİYE DISINDA YAĞIYAN VE DÜNYANIN DÖRT TARAFINA GOÇ ETMİYE MECBUR
OLAN ERMENİLER, VE BİLHASSA 1915-TE TÜRKLERİN KORKUNÇ SOYKIRIMINA UGRA-
YAN ERMENİLERDEN MÜCİZE OLARAK SAG KALAN ERMENİLER VE ONLARIN AKRA-
BALARI, KEMAL YALÇININ KİTABINDA BELİRTİĞİ ERMENİ FACIASININ, BIN KERE FAZLA-
SINI BİLİRLER.

ONUN İÇİN ERMENİLERİN, BU KİTAPTAN ÖĞRENECEKLERİ HIÇ BİR SEY YOK.

BU KİTAP YALNIZ VE YALNIZ TÜRKİYEDE TÜRKLERE HAKİKATLERİ ANLATMAK BA-
KIMINDAN FAYDALIDIR.

FAKAT, BIZZAT KEMAL YALÇININ YAZDIGINA GÖRE, 2002-DE İSTANBULDA "SENİNLE
GÜLER YÜREGİM" KİTABININ BINLER CESİ, YUKARDAN GELEN. YANI FASİST TÜRK DEV-
LETİNİN EMRİ İLE KESME MAKİNELERİNDE DOGRANARAK YOK EDİLMİŞ.

KEMAL YALÇIN BU KİTABINDA BİR TÜRK OLARAK, (SOYKIRIM İSMİNİ KULLANMA-
DAN) ERMENİLERİN MARUZ KALDIĞI KATLIAMLARDAN DOLAYI ÖZÜR DILIYOR.

FAKAT HAKİKATTE YALNIZ KEMAL YALÇININ ÖZÜR DİLEMESİ (ODA SOYKIRIMI İSMİ-
Nİ KULLANMADAN) NEYE YARAR?

FASİST TÜRK DEVLETİ, HAKİKATLERİN ANCAK BINDE BİRİNİ YAZAN "SENİNLE GÜLER
YÜREGİM" KİTABINA BİLE TAHAMMUL EDEMİYOR VE KİTAPLARI PARÇA PARÇA ETTİRİYOR.

VE BİLAKİS, ERMENİ SOYKIRIMINI ÖRTMEK İÇİN, İGDIRDA SÖZ DE TOPLU MEZARLAR
BULUYOR VE ERMENİLERİ, 1917-DE TÜRKLERE KARŞI KATLIAM YAPMAKLA SUÇLUYOR.

BU İNKARCI ZİHNİYETE SAHİP FASİST TÜRK DEVLETİNİN VATANDASI OLAN KEMAL
YALÇININ KİTABINDA BELİRTİĞİ İNSANCIL DÜŞÜNCELER NEYE YARAR?

TABİİ TESEKKUR EDERİZ KEMAL YALÇINA KİTABINDA ERMENİLER İÇİN YAZDIĞI HA-
KİKATLERE, TATLI KARDESLİK SÖZLERİNE.

FAKAT FASİST TÜRK DEVLETİNİN ERMENİ SOYKIRIMINI İNKAR EDEN SİYASETİ DEVAM
ETTİĞİ MÜDDETCİ, KEMAL YALÇIN GİBİ MİLYONDA BİR BULUNAN İYİ YÜREKLİ TÜRK-
LERİN TATLI SÖZLERİ, ERMENİLERİ YALNIZ UYUTMUYA YARAR.

YUFKA YÜREKLİ AHMAK ERMENİLER 1850-LERDEKİ TÜRKLERİN "TANZİMAT" PA-
LAVRALARINA İNANDILAR. VE OSMANLI TÜRKLERİNDEN FAZLA, OSMANLI OLDULAR.

1908 DE SELANIKLI İTTİHAT VE TERAKKİ PARTİSİNİN HÜRRIYET MASALLARINA, ER-
MENİLER SAF ÇOCUKLAR GİBİ İNANDILAR.

VE ERMENİ PAPAZLARI, HOCALARLA SARMAŞ DOLAŞ SARILDILAR ÖPÜSTÜLER VE
KARDES OLDULAR.

FAKAT 1915-TE DE KARDES SANINLAN BU TÜRKLER, EDİRNEDE VANA KADAR

BUTÜN ERMENİLERİ SOYKIRIMINA UGRATTILAR.

BUGÜN 1915 SOYKIRIMINDAN 88 SENE SONRA, ERMENİLERİN TÜRKLERDEN DOLAYI MARUZ KALDIKLARI BU KADAR FELAKETLERDEN SONRA, ERMENİLER TARİHTEN HIÇ DERS ALMAMISLAR.

VE INTERNASYONAL PARA BABALARI TESKİLATININ TAZYIKI İLE BAZI ERMENİ ÖNDERLERİ TÜRKLERLE BARIS GÖRÜSMELERİ YAPIYOR.

VE KUS BEYİNLİ BAZI ERMENİ YÖNETİCİLERİ, BİR KAÇ İYİ YÜREKLİ TÜRKLERİN TATLI SÖZLERİNE İNANARAK, TÜRKLERLE BERABER KARDESÇE YASAMA RÜYALARI GÖRÜYOR. MESHUR SÖZDÜR "DENENİ YİNE DENEMEK, APTALLIKTIR".

BU ARADA ÇOK MESHUR BİR ERMENİ SARKICI, KENDİ BOYUNDAN BÜYÜK SÖZLER ETMİYE BASLADI.

"ALMANLARLA YAHUDİLER NASIL BARISTI? ERMENİLER DE TÜRKLERLE ARTIK BARISMALIDIRLAR"

BU SARKICIYA SORALIM. ACABA YAHUDİLER, ALMANLARLA HANGİ SARTLARLA BARISTI? BİLİYORMU?

1.- 1945-TE KAMPLARDAKI YAHUDİLERİ ÖLDÜRDÜLER DİYE NAZİ ALMANYANIN BUTÜN DEVLET ADAMLARI CEZALANDIRILDI.

VE BÜYÜK LİDERLER ÖLDÜRÜLDÜ.

2.- YAHUDİLERE YAPILAN KATLİAM ALMANYADA İNSANLIK SUÇU OLARAK (HOLOCOSTE) KABUL EDİLDİ. VE 1945 TEN BUGÜNE KADAR HERGÜN ALMANYANIN BUTÜN MEDIA ORGANLARINDA BU HOLOCOSTE-UN HİKAYESİ DEVAMLİ YAYINLANIR.

3.- ALMANYA, YAHUDİLERE TAZMİNAT OLARAK 1945-TEN BUGÜNE KADAR HER SENE MİLYARLARCA DOLAR ODUYOR.

İSRAIL BU PARALARLA KURULDU. VE İSRAIL, BU MİLYARLARCA DOLARLAR SAYESİNDE BUTÜN ARAPLARA MEYDAN OKUYOR.

BÜYÜK ERMENİ SARKICIYA YİNE SORALIM.

ERMENİ MİLLETİNİ SOYKIRIMINA UGRATAN VE ERMENİLERİN 3000 SENELİK VATANINI ÇALAN "TÜRKLERLE, YAHUDİLERİN ALMANLARLA BARISTIKLARI GİBİ, BİZDE BARISALIM" DİYORSUNUZ.

ACABA TÜRK VE ERMENİLERİN BARISMASI İÇİN, YAHUDİ-ALMAN BARIS SARTLARININ BİNDE BİR BENZERİNİ TÜRKLERE UYGULAMAK MÜMKÜN MÜDÜR?

HAYIR. TÜRKLER, ERMENİ SOYKIRIMINI KABUL ETMİYORLAR VE HIÇ BİR ZAMANDA KABUL ETMİYECEKLERDİR.

ÇÜNKÜ ERMENİ SOYKIRIMINI KABUL ETTİKLERİ GÜN, TÜRKİYE, BALON GİBİ PATLAR VE PARÇA PARÇA OLUR.

FAKAT BİR UMİDİMİZ VAR O DA RUSLARDAN.

YALNIZ RUSLAR, TÜRKİYE DENİLEN İNSANLIGIN YÜZ KARASI, KATİLLER VE ESKİYALAR DEVLETİNİ YIKABİLİR.

BEKLIYELİM VE GÖRELİM.

Յ. Չ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՔԵՄԱԸ ԵԱԼՉՆԻՆ «ՀՈԳԻՍ ՔԵԶՍՈՎ ԿՐ ԽԱՅՏԱՅ» ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ԹՐՔԵՐԷՆ ԳԻՐՔԻՆ-ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ՝ ԱԿՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս գիրքին հայերէն թարգմանութեամբ, արդեօք հայերը ի՞նչ սորված պիտի ըլլան:

Ոչ մէկ բան:

Թուրքիայէ դուրս ապրող և Աշխարհի չորս կողմերը գաղթելու ստիպուած հայերը, և մանաւանդ 1915-թ.ին թուրքերուն կատարած զարհուրելի ցեղասպանութեան ենթարկուող հայերէն հրաշքի նման վերապրողները և անոնց ազգականները, Քեմալ Եալչընին գիրքին մէջ նշած հայկական ողբերգութեան հազարապատիկը գիտեն:

Այդ պատճառաւ հայերը այս գիրքէն սորվելիք ոչ մէկ բան ունին:

Այս գիրքը, միայն և միայն թուրքերոյ մէջ՝ թուրքերուն իրականութիւնները ըսելու տեսակէտով օգտակար է:

Բայց Քեմալ Եալչընին իր վկայութեամբ գրածին համեմատ, 2002-թ.ին Պոլսոյ մէջ «Հոգիս քեզմով կը խայտայ» գիրքին հազարաւոր օրինակները, վերէն եկած, այսինքն՝ ֆաշիստ թրքական պետութեան հրամանով՝ կտրելու գործիքով փճացուցած են:

Քեմալ Եալչընը, իր այս գիրքին մէջ, թուրք մը ըլլալով [առանց «Յեղասպանութիւն» բառը գործածելու], հայերուն ենթարկուած ջարդերուն պատճառաւ ներողութիւն կը խնդրէ:

Իրականութեան մէջ, միայն Քեմալ Եալչընին ներողութիւն խնդրելը [այն ալ առանց ցեղասպանութիւն բառը գործածելու] ինչի՞ կը ծառայէ:

Ֆաշիստ թրքական պետութիւնը, իրականութիւններուն միայն հազարէն մէկը նշող «Հոգիս քեզմով կը խայտայ» գիրքին անգամ չի հանդուրժեր, և սոյն գիրքերը կտոր կտոր ընել կու տայ:

Եւ ընդհակառակը, հայկական ցեղասպանութիւնը քօղարկելու համար, Իգտիրի մէջ իբր թէ հաւաքական գերեզմաններ կը գտնէ, և հայերը 1917-թ.ին թուրքերուն դէմ ջարդեր կազմակերպելու յանցանքով կ'ամբաստանէ:

Այս ուրացող մտայնութեան տէրը եղող ֆաշիստ թրքական պետութեան հայրենակից՝ Քեմալ Եալչընին իր գիրքին մէջ յայտնած մարդասիրական գաղափարները ինչի՞ կը ծառայեն:

Բնական է՝ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Քեմալ Եալչընին, իր գիրքին մէջ հայոց մասին նշած իրականութիւններուն և ըրած եղբայրութեան խօսքերուն համար:

Բայց թրքական պետութեան հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացող քաղաքականութիւնը, այնքան ատեն որ կը շարունակուի, Քեմալ Եալչընի պէս միլիոնէն մէկ գտնուող բարեսիրտ թուրքերուն անուշ խօսքերը, հայերը միայն քնացնելու կը ծառայեն:

Կակուղ սրտով տխմար հայերը, 1850-թ.ներուն թուրքերուն «Թանգիմաթ» ըսուած խաբէութիւններուն հաւատացին, և օսմանցի թուրքերէն աւելի Սսմանցի եղան:

1908-թ.ին սելանիկցի իթթիհատ վէ Թերաքքի կուսակցութեան «Հիւրրիյէթ» (Ազատութիւն) ըսուած «մասալներուն», միամիտ տղոց նման հաւատացին հայերը:

Եւ հայ կրօնականները հոճաներուն հետ ողջագործեցան, համբուրուեցան և «եղբայր» եղան:

Բայց 1915-թ.ին, այս եղբայր կարծուած թուրքերը՝ էտիրնէէն մինչև վան, բոլոր հայերը ցեղասպանութեան ենթարկեցին:

Այսօր, 1915-16-թ.ի ցեղասպանութենէն 88 տարիներ յետոյ, հայոց, թուրքերուն ծեռքով ենթարկուած այդքան ողբերգութիւններէն յետոյ, հայերը պատմութենէն բնաւ դաս չեն առած:

Եւ միջազգային դրամատէրերու կազմակերպութեան ճնշումներուն հետեւանքով, կարգ մը հայ առաջնորդներ, թուրքերուն հետ, հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարեն:

Եւ կարգ մը երախայամիտ ղեկավարներ, քանի մը բարեմիտ թուրքերուն անուշ խօսքերուն հաւատալով, թուրքերուն հետ կրկին եղբայրաբար ապրելու երազներ կը տեսնեն:

Հոչակաւոր ասացուածք է՝ «Փորձուածը կրկին փորձելը՝ տխմարութիւն է»:

Մինչ այդ՝ շատ ծանօթ հայ երգիչ մը, իր հասակէն վեր խօսքեր ընել սկսաւ.

«Գերմանացիները՝ հրեաներուն հետ ինչպէ՞ս հաշտուեցան. հայերն ալ թուրքերուն հետ այլևս հաշտուելու են»:

Այս երգիչին յայտնենք.

Արդեօք հրեաները, գերմանացիներուն հետ, ի՞նչ պայմաններով հաշտուեցան: Ինք տեղեա՞կ է արդեօք՝

1.— 1945-թ.ին, «գամբ»երուն մէջ հրեաներ սպաննուեցան ըսելով, նացի Գերմանիոյ բոլոր պետական պատասխանատուները պատժուեցան:

Մեծ ղեկավարները կախաղան հանուեցան:

2.— Հրեաներուն դէմ կատարուած սպաննութիւնները՝ մարդկութեան դէմ ոճիր (HOLOCOSTE) ըլլալով ընդունեցան:

Եւ 1945-թ.էն մինչև այսօր, գրեթէ ամէն օր Գերմանիոյ տեղեկատուութեան աղբիւրները այս HOLOCOSTE-ի պատմութիւնը կը յիշատակեն:

3.— Գերմանիան, հրեաներուն իբր հատուցում, 1945-թ.էն մինչև այսօր, ամէն տարի միլիառաւոր տուար կը վճարէ:

Իսրայէլը այս դրամներով հիմնուեցաւ: Եւ հրեաները այս միլիառաւոր տուարներուն շնորհիւ բոլոր Արաբներուն դէմ կը դնէ:

Այս մեծ հայ երգիչին կրկին հարցնենք՝

Հայ Ազգը ցեղասպանութեան ենթարկող և հայուն 3000 տարուան հայրենիքը գողցող «թուրքերուն հետ, հրեաները ինչպէս որ գերմանացիներուն հետ հաշտուեցան, մենք ալ հաշտուինք» կ'ըսէք:

Արդեօք, հայերը թուրքերուն հետ համաձայնին ըսելով, հրեայ-գերմանական հաշտութեան պայմաններուն հազարէն մէկը թուրքերուն կրնա՞նք պարտադրել: Ոչ:

Թուրքերը՝ հայկական ցեղասպանութիւնը չեն ընդունիր, և ոչ մէկ ատեն ալ պիտի ընդունին:

Որովհետեւ, հայկական ցեղասպանութիւնը ընդունած օրն իսկ, Թուրքիա ըսուած պետութիւնը, ուռեցուած գնդակի նման, կը պայթի և կտոր կտոր կ'ըլլայ:

Բայց, մէկ յոյս մը ունինք: Այն ալ Ռուսերն են:

Միայն Ռուսերն են, որ մարդկութեան մուրը եղող այս մարդասպաններու և աւազակներու պետութիւնը՝ Թուրքիան կրնան կործանել:

Ուրեմն, սպասենք ու տեսնենք:

: Ճնր դրամգոյրոմոնդոթ

դոհոմնմոհի ղվմոնո՛ւ . մը վ՛նչնո՛ւ տրնս նոնս՛ւ վոյրգմ ղոհոտուսս վնմասմգտգն տիդոյր Երգ ղոտգտ տո՛ւ մգոմոհի ղվիդիսեոի՛նը : Երգսվն մի ժրոգժխամծմծտոգն ղգը

: մտտե շնսմրո նժգմն

ղվիտգոյրո նրամն մի իսծնոմ մժգր Շ Դ իսծնոհմգ մժգր Ը դոծ վլգրտ միոմ ղվմոհի ղ : իսմգոյրվժխադոտրոմդոտր մվ մր մգհատոնոլոտրոյ վլգսչո իսլգմնոնհան իսղվքմի ղվմ -տոյրոյ դոգժխամծմոհիսը հոչ ն ղ տրամգհատե մտմոտրոիսը նգչը : ղվասլոմճոլոճ մի մմգրոդոտոնոնոտուս մսնսմ մվիտժոյրոնոլժ ղոհիտվլեդոտ րս ղոհիտոդոմճ նվիտմոն ղգմվ Դ մրմստոտոդ ղոհիտծմժ մրս 'նսմգհատե մոյրոմոգտ մսրոչո վտմոտրոտոհոյ ղվնոի -սը վրեոմգտտե վրվմղ ղոհիտծմասժ-ոսսս վ-ԲԳԳԸ ղվմոհիդոիսը հնր հոհոյ վվիդմի -սեոի՛նը . Թ հոյրոդսմնգի մի ղնսիոյ մծնոգհոյ ղվճոտս ղվասլգնի՛ը : իսմգծմվն ղոտսմս -տղսգմ 'մգոնսչոտոմն ղգոդ 'հոմի դրամգտտե ղգ մգոստոտոն հմգոյրոնվ ժգմսսղնրը : նմոտ հոյրգրս , ի մնսնտսմո րսլգոյրո մր մոտրոտ 'ղոմն ժոտս րվեոյ ոմգ ղնչոսչ

: ղոտտոյրոտե մղրվժխաիսչոտոտ ղգմսրոլճոմ

-գ , ի մգոծնիոնսի մոյրգոմոյրո րս հոյրիմի : ղոտսմն չոտ նգտոլոտ ղգ մգոծնրոտոտր դոն -ոմմը : նն ժոյրոմոտե մրսնոտեն ոլո մս 'Երգմ րը : ոգոյտր մի դոմոտրոտե ոգղմոյ : ոգտ վ դոմն սրսիտմրո ղվոյրոմոնոյրո ղրս ըս 'ոլոդ վոհո մի մղրվժխամսրոն ը : Երգիղոգ՛ րգ : վնչոտր մի մր վնչոտոմմո ոգղմոն : ղոնրվիմգ Դ մսրոնմչմսոլ րոնգ նգտոլոտ ոծոտսը

: վիտրոգը ղնժմսյ հոտոչոտո-ոսմգն ղվնոեեը րս նսմն ղգր ղոտսմվսոյ

'ղվոծնվ ն ղմր դոմոնոյրո մս 'մ«ղրս ղիտտոնվը» վիտրոգը . ղ վրսդոն մի ճնր ղվոյրոմ հոյրոմոնոյրո դոծնրո վտղմիսծ ղվոյրոմոհիմոլ ղնր հոյ : ղրսիսը ղոտսսի հոտս նրամգծ -տս մմգհատոնոլոտրոյ նոյժն իսլգսվն իոյրոչոտոն ոտոյմի ղնրոննոտոն դրսմս 'մոյրոմ -տիտոյ մոյրոգմվիդվվճ ոնչոյրոչիսը . Գ ղ վրսդոն մի ճնր ղվոյրոմոհիմոլ դրսղոմոտ հնր մր վժոյն վնչոտ րս հմոնոմժոմ նսնոնոլ մգի 'ղվժմասեո մոյրոհիմիմգճվը դոտրվնոլոլ Ենն 'ճնր րսմգոյրոմսնո նմոնոնոյրոի 'հոմի ղվիտմմ հնր նոգվղոնսգն վժոնոմծ ովո

: մրոգժխաննրս նոմ 'մգի

վ նմոն նմսրոծ դոծ վլգրտ 'ղվնմսմոմնգ վիտրոգը . ղ ղոմոտս ն ղմր ժոյրոտոլճոմ հոհոյ ղոհիտրգնոհիը : ղնճնրնոյրո րսմգոյրոտոնոլո րգտոմոլ ղգ ղոտսմոտոի ժոյրոը : ղվոտր վծ -դոտոլճոմ մվ նսմսրգրոմմգի մղրվժխաիտոտոչոլ 'մծոյրոհի ղոհիտմն-ղվնոեեո վիտրոգը ղնժմսյ ժոյրոնոյրոլ տոյր : վրսմս մի իո դրսդոտ «ղրս ղիտտոնվը» դրսմս 'մոյրոմոնոյրո ղրս ըս վիտրոգը ղնժմսյ 'ճոտո Դ ոլոդ 'ղվճնոն վնչոյրոնոլ ղրվժխաիդոյրո : ղվոտր րսլգրեոի մր մվեոմճ րնգո ղոհիտճմճոոմն րոնգ նմոյ 'հոնգրսմսրոնգտ մս ոնչոտճմոյրո

: դրամգմո մոյրոծ հնր ոոյրոգժ

Դճոտ ղվմոհի մվնոգր
վնչոտոտոլոմ հոտոչոտո 'ճնր ղվ«ղրս ղիտտոնվը» վիտրոգը
ղնժմսյ ղոգնոն ղվոյրոմնոյրո Դ (ղվճո) ղոգմվիդվվճ ոնչոյրոչիսը

-րնգի ովո Եվ
վնչոտրոգճվ վտվո
ոգ մս 'միսնոյրոն
դոն ովն նգնմսը
-ճոտո իսրոմճ
-տղծոլ մվ : մվ
-տեմոլ րս ժմվի
նոյրոնոյրո : ոլոի
-ղմմրվն ն ղմր
չոյր ոգտոմվ 'դոհի
-տրսդեո րս ղոն
-եոմմոլ տո՛ւ մս
'վնոեե ղնչոտսի՛
հոյ ղվճոտսը
: ...մոմ
-վն ժոյրոնոյրո
ի ս Ե ր ս ն ո ն ո ղ
-ժոլ րս տրս՛ ղոծ
-ոլո ոնչոյրոլ նժ

EXPOSITION MARDIROS SARIAN A ANTIBES DISCOURS DE SHAHEN KHATCHADOURIAN

N. Du 28 Juin au 5 Octobre 2003, le Musée Picasso d'Antibes propose au public, une exposition exceptionnelle intitulée "Martiros Sarian, Au pays Du Soleil Volant".

Ci dessous- le discours de Shahen Khatchadourian (Conservateur du Musée Sarian de Erevan) prononcé durant l'ouverture de cet manifestation.

MESDAMES ET MESSIEURS, CHERS AMIS

Le peintre Sarian reste relativement inconnu en Europe. Il est connu surtout pour ses oeuvres de la période soviétique, présentées dans différentes villes européennes dans le cadre des expositions de l'art des pays socialistes. Mais ses oeuvres de jeunesse, conservées dans les musées ne sont pas connues en Occident. Les motifs de cette discrimination sont bien connus.

A la suite de la révolution Russe, Sarian, contrairement à beaucoup de peintres de l'avant-garde n'a pas émigré. Il a préféré se consacrer à la renaissance de sa patrie. Grâce à son oeuvre pleine d'espoir il est devenu le symbole de son pays renaissant de ses cendres.

Il est temps, aujourd'hui, que le premier Sarian soit uni au second pour que son oeuvre soit présentée dans toute sa plénitude.

En 1967, du vivant de Sarian, son musée a été créé à Erevan avec pour but de rassembler aussi ses oeuvres de jeunesse. A ce jour, cette tâche est accomplie, et le musée présente le panorama complet de l'oeuvre du maître.

Après la mort de Sarian, j'ai organisé des expositions personnelles du peintre dans différentes villes d'Europe, Bologne, Paris, Padoue, Darmstadt. Et, chaque fois, j'espérai rencontrer celui qui, s'enthousiasmant pour ses oeuvres de jeunesse, se donnera la mission de mettre à sa vraie place Sarian, ce Fauve Bleu, dans les mouvements picturaux du début du XXème siècle.

Cette occasion s'est présentée en 2000, à Bordeaux, lors de l'ex-

Auto-portrait: trois périodes (1942)

position "Le Symbolisme Russe" au musée des beaux-arts. Appréciant les toiles de Sarian de 1908, le Directeur du musée Picasso, Monsieur Jean-Louis Andral a découvert Sarian l'inconnu et a décidé de le faire connaître en Occident.

L'exposition présente est le résultat de ce projet. Si l'année 1903 marque les débuts artistiques de Sarian, cette exposition que nous inaugurons juste 100 ans après, est la découverte en France de l'oeuvre d'un des plus grands maître de la couleur que le siècle passé nous a donné.

En 1967, Sarian était exposé avec Picasso au musée central de Myutchernok à Budapest, aujourd'hui, des oeuvres de Sarian venant des musées de Russie et d'Arménie sont exposées au musée Picasso.

C'est tout un symbole !

Vous verrez la dernière toile de Sarian, il l'a créée à l'âge de 91 ans, j'étais près de lui quand il donnait les dernières touches de pincau. Il m'a dit "J'ai voulu peindre le soleil pareil à un nouveau né, comme un ange volant...". D'où l'idée est venue à Mr. Andral de donner à cette exposition le titre "Au pays du Soleil Volant.."

Le Soleil, un soleil expressif, féérique, c'est la clef qui aidera les visiteurs à découvrir le phénomène Sarian, ce peintre qui a vu les deux guerres mondiales, la tragédie vécue par son peuple en 1915, ce peintre qui a eu une longue vie pleine de désillusions, mais n'a jamais perdu sa foi en l'Homme et n'a jamais cessé de glorifier la lumière et le bonheur.

Merci la ville d'Antibes, Merci à Mr. Jean-Louis Andral, Mr. Jean-Claude Marcadé, et, Mr. John Malstadt, auteurs du catalogue, Mr. Kevork Balian et à la famille Sarian, représentée ici par Sophie et Rosane, petites filles du maître, et grand merci aussi à nos amis de la galerie Tretyakov de Moscou et du musée Russe de Saint-Pétersbourg, et à tous ceux qui ont participé à l'organisation de cette exposition.

Merci, d'avoir accueilli, sur la Côte d'Azur, la Lumière d'Arménie- l'Ame de Sarian.

– Արդեօ՞ք ասիկա բնօրինակն է, թե՞ ընդօրինակուած պատճէնը»:

– Այս նկարը, – կ'ըսէ ան, – մեծ սակագինով վերցուցած եմ թուրքէ մը, որ կը պատրաստուէր զայն Պոլիս տանիլ... ռուս և Հայ յաղթանակը պանծացնող պաստառ մը գերեզարուած չձգելու համար պարտուած թուրքին ձեռքը...»:

Ապա՝ կ'աւելցնէ. «... Յովհ. Այվազովսկիի երկրորդ մեծածաւալ կտաւն է ասիկա, ... «Գ-րդ ալիք»էն ետք, որ կը գտնուի Սանկտ Պետերպուրկի ռուսական թանգարանին մէջ...»:

Մինչ յարգելի հիւրընկալս կը շարունակէ պատմել ներշնչանքով, ես կը մտածեմ... «Ինչպիսի՛ հայրենասիրական վեհ, նախանձախնդիր ոգիի ու զգացումի տէր ըլլալու է մէկը, որ նկարի մը թեմայէն ու հեղինակին ներշնչած գաղափարէն ազդուած, ոգեւոր, թոյլ չէ տուած որ ազգային պարծանք մը խորհրդանշող պաստառ մը իյնայ թուրքին ձեռքը: Եռապատիկ վճառած է զայն թուրքին ճիրաններէն խլելու համար: Եւ այժմ, այդ մասունք-պաստառը որ կը պատկերէ Ռուս-Հայ միացեալ յաղթանակը տարուած թուրքին ու իրեն «դաշնակից քրիստոնեայ Եւրոպային» վրայ – ցուցադրուած է «Ռ. Սեւակի Յիշատակի Տուն»ին ամէնէն յարգելի մասին մէջ»: Պրն. Յ. Զիլինկիրեան հպարտութեամբ զայն ցոյց կու տայ իւրաքանչիւր այցելուի, այդ պաստառէն եկող խորհուրդը փոխանցելով Հայ մարդուն որպէս Գերագոյն Պատգամ, որ լաւ իմանան, որ Ռուս-Հայ ռազմավարական բարեկամութիւնը յաւերժ է, անփոխարինելի, ինչպէս որ անմար է ու մշտատեւ Յեղասպանին թշնամութիւնը իր Զոհին ու անոր ժառանգներուն հանդէպ...:

(Շար. 1)

«ԵԿԵՂԵԾԻՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»... (Ծար. էջ 3-էն)

և մշակոյթի, գիտութեան և զինուորական և այլ մարզերու մէջ, հրաշքի համահաւասար յառաջդիմութիւններ կատարեց ու իսկական «ոսկեդար» մը ապրեցաւ:

Բայց դժբախտաբար, հայերուն այս յառաջդիմութիւնը տեսնող Հայուն թշնամիները, մասամբ ալ հայերուն ձեռքով, կործանելու աշխատեցան Հայաստանը:

Եւ 1920-էն մինչեւ 1990-թ.ին, նոյնիսկ մինչեւ այսօր՝ Ռուսերուն հանդէպ «պոչի ցաւ» ունեցողները, Արեւմտեան պետութիւններուն, Սիոնիստներուն և մանաւանդ Թուրքերուն հնազանդ, հայու անուն կրող հայրենադաւներ, միշտ օտար ուժերու ցուցմունքով, փորձեցին և կը շարունակեն մրոտել Սովետական Հայաստանի շրջանի հայոց ապրած ոսկեդարը:

Եւ յաջողեցան ի վերջոյ, 1990-ին՝ կործանել Ս. Հայաստանը:

Բայց, Պարոն և Տիկին հայրենաքանդներ, դուք, մօտ ատենէն, անգործ մնալու վտանգին դատապարտուած էք:

Որովհետեւ ձեր դրուժան ընթացքին «շնորհիւ» այսօրուան Հայաստանը, միջոց մը ետք, բոլորովին կործանելու ճամբան կը մտնէ, և անկէ յետոյ ձեր «Տէր»երը այլեւս ձեզի պէտք պիտի չունենան...

... Եւ դուք, հայրենասէր հայեր, եթէ մեր ըսած այս տխուր իրականութիւնը հաստատել կ'ուզէք՝

Գացէք տեսէք Հայաստանի պարպուած [ժամանակաւոր և արհեստական համախըմբումները զանց ըրած] հրապարակները, այցելեցէք առանց աշակերտի մնացած դպրոցները և մանաւանդ՝ նայեցէք բուն ժողովուրդին տխուր և դալկահար երեսը:

Եւ դո՛ւք սփիւռքահայեր, որ 1920-էն մինչեւ 1990 [բացի սիոնականութեան կողքին հակախորհրդային սայլին լծուած Դաշնակցութենէն] բոլորդ ալ՝ հարուստ կամ աղքատ, բոլոր հայրենասէրներդ կը պաշտպանէիք Սովետական Հայաստանը. դուք ի՞նչ կ'ընէք այսօր, սա անմիջական վտանգին դէմ որ Հայաստանը կ'այլանդակէ ու կը հիւծէ:

Ի՞նչ եղան այն ատենուան հայրենասէրները: Ի՞նչ եղան հայրենասիրութեան գաղափարները:

Որովհետև, վերջին 50 տարուան ընթացքին, սիոնականութեան աշխարհի մէջ ստեղծած սուտերու վրայ հիմնուած վարչաձեւը, 1990-ներուն, իրենց կամակատարը եղող Լեւոն Տէր Պետրոսեանի և իր նմաններուն միջոցաւ, նոյնպիսի կեղծիքի վրայ հիմնուած Հայաստան մը ստեղծեց:

Եւ այն օրուրնէ սկսեալ Հայաստանի մէջ, ամէն բան արհեստական է: Եւ ժողովուրդը օրէ օր զարգացող ակերումին ու աղքատութեան դէմ բան մը չի կրնար ընել: Եւ լաւատեսութիւն ներշնչելու փորձերը կը մնան անօգուտ:

Որովհետև տնտեսական վիճակը խանգարուած ըլլալուն, ժողովուրդը անօթի էր: **Եւ թշուառութեան մէջ վեհանձնութիւն գոյութիւն չունենար:**

Օտարի գործակալ Լեւոնը չէ՞ր գիտէր այս իրականութիւնը, թէ Հայաստանի իբր թէ անկախացումէն յետոյ, երկիրը թշուառութեան պիտի մատնուէր ու երթալով պարպուէր:

Մեր համոզումով՝ շատ լաւ գիտէր: Եւ ճիշդ այսօրուան քառսը մէջտեղ բերելու և Հայաստանը ակերելու համար ստեղծեցին, հայաստանի թշնամիները, [Սիոնիզմ և Փանթուրքիզմ նոյն բաներն են իրաւ հայուն համար] այսօրուան վիճակը:

Եւ այսօրուան Հայաստանը, խաբուսիկ երեւոյթները զանց ընելով ըսենք, թէ՛ երթալով արիւն կը կորսնցնէ, կ'ակերուի, մարմինով և մանաւանդ՝ հոգիով:

Եւ որեւէ հոգեկան արժէք իմաստ ու կարելորութիւն ունենալէ տակաւ կը դադրի այլևս Հայաստանի մէջ:

Ոչ կրօնը և ոչ ալ հայրենասիրութիւնը իրենց երբեմնի յարգը կը վայելեն հոն այլևս: Օտարին և մանաւանդ սիոնականներուն կամքն է գերակշռողը Հայաստանի մէջ:

Եւ այս իրականութիւնը ամէն մարդ գիտէ Հայաստանի մէջ: Եւ իրենք՝ Հայաստանի պարկեշտ մտաւորականներն են այս իրականութիւնը խոստովանողները:

Վերջերս, Սփիւռքէն ծանօթ անձնաւորութիւն մը, Հայաստանի այսօրուան ղեկավարներէն մէկուն կը հարցնէ.

«Ինչո՞ւ, Հայաստանի մէջ, այսքան մեծ է սիոնական ազդեցութիւնը»:

Հետեւեալ պատասխանը կը ստանայ.

«Ամերիկան մեզի տարեկան հարիւր միլիոն տոլար դրամ կու տայ իբր օգնութիւն: Եթէ մեզի թելադրուածը հաշուի չառնենք՝ Ամերիկայի հրեական Լոպին արգելք կ'ըլլայ մեզի այս դրամի տրուելուն: Դիւրին չէ հարիւր միլիոն տոլարը մերժելը»:

Եւ այսօր, Հայաստանի այլասերումը կը շարունակուի տարբեր ձեւերով, ազատօրէն և գրեթէ առանց հայրենասիրական լուրջ ընդդիմութեան:

Հայրենաբնակ ժողովուրդին «հաւատք»ը կը շարունակեն մեռցնել: Հարցուցէք Երեւանաբնակ պատահական հայու մը, և ան թող խօսի ձեզի անկեղծ:

Այսօր, Հայաստանի մէջ, ոչ մէկ բանի չեն հաւատար: Բնակչութեան մեծ մասին հոգեմտաւոր վիճակն է ասիկա:

Կարծես, թէ ո՛չ բարոյական սկզբունքները և ո՛չ ալ ընտանեկան հայկական սուրբ ավանդութիւնները նշանակութիւն ունին իրենց համար:

Դաւադիր օտարը յաջողեցաւ իրենց «Աստուած = Դրամ»ի հաւատքը ներմուծել Հայաստանի ժողովուրդին մեծամասնութեան հոգիներուն մէջ:

Եւ այսօր, Հայաստանցիի մը համար, նախ և առաջ մէկ բան կարելոր է՝ սիոնական-մասոնական աչքը իր վրայ կրող տոլարը:

« Ա Ն Տ Ե Ս Ա Ն Ե Լ Ի Բ Ռ Ո Ւ Ն Ց Ք Ը »

ԴՈԿՏ. ՎԼԱՏԻՄԻՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Վրայ հասաւ 1917 թուականը: Ռուսաստանը չէր հասցրել ուշֆի գալ յեղափոխական ցնցումներից: Եւ ահա, 1917-թ. Դեկտեմբերին Փարիզում գումարուեց անգլո-ֆրանսիական կոնֆերանս: Այդ կոնֆերանսի մակարդակի մասին է վկայում նրա մասնակիցների թում ֆրանսիայի վարչապետ Ժ. Կլեմանտյի ներկայութիւնը: Կոնֆերանսում ստորագրուեց համաձայնութիւն, որով որոշուեցին Ռուսաստանում Անգլիայի ու Ֆրանսիայի կառավարութիւնների ազդեցութեան գոտիները: Անգլիային էին անցնում կազակային մարզերը, կովկասեան տարածքները, Հայաստանը, Վրաստանը, Քուրտիստանը: Ֆրանսիային էր բողնում Բեսարաբիան, Ուկրանիան և Ղրիմը: Այս համաձայնութիւնը ուղղակիօրէն նշանակում էր Ռուսաստանի անդամահատումը:

Յիշենք նաեւ 1919-թ. նրա Վերսալի հաշտութեան պայմանագիրը, որը որոշեց յետպատերազմեան Եւրոպայի և աշխարհի ապագան: Այդ ապագայում պատմական Ռուսաստանին տեղ չէր տրւում: Պայմանագրի 14-րդ հատուածը վերնագրուած էր «Ռուսաստանը և ռուսական պետութիւնները»: Այսպիսով, արեւմտեան աշխարհի տէրերը Ռուսաստանին դատապարտել էին մասնատման և ոչնչով չէին կասկածում իրենց նպատակների իրագործման մէջ: Պատմութեան ամբողջ ընթացքը հաստատեց, որ այդ «Ճարտարապետները» երբեք չիրաժարուեցին իրենց նպատակից, որի իրականացմանն էլ հասան 20-րդ դարի վերջին, ազատ ու անարգել գործելու հնարաւորութիւն ստեղծելով ԱՄՆ-ի համար:

Այժմ հետազոտողներից շատերի մօտ այն տեսակէտն է տիրապետում, թէ Ամերիկան ստեղծուել է արհեսատականօրէն և ոչ թէ ծագել է պատմական զարգացման բնական ընթացքով: Յայտնի հետազոտող Արթուր Շլեզինգերը իր «Ամերիկեան պատմութեան ցիկլերը» աշխատութեան մէջ հետեւեալ միտքն է արտայայտել. «Հանրապետութեան վաղ շրջանում տիրապետող է եղել գաղափարն այն մասին, որ Ամերիկան էֆպերիմենտ է ձեռնարկուած ի հեճուկս պատմութեան, արդիւնքով լի պրոքլիմատիկ ռիսկով»:

Այո, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների ստեղծման էֆպերիմենտը իրականացուեց ինչպէս այժմ յայտնի է, մատնների կողմից, որոնք նպատակ ունէին ստեղծել «Համաշխարհային նոր կարգ»: Եւ պատահական չէ, որ Ամերիկայի հիմնադիր հայրերը, սկսած ԱՄՆ-ի առաջին նախագահ Ջորջ Վաշինգտոնից, հանդիսանում էին մատններ:

ԱՄՆ-ը այն միակ պետությունն է, որտեղ կառուցուած է մատնական ազգային յուշահամալիր: Այստեղ, կենտրոնական սրահում կանգնած է Զ. Վաշինգտոնի մարմարէ արձանը՝ մատնական համազգեստով ու մուրճը ձեռքին: ԱՄՆ-ի պետական կնիքը ունի մատնական խորհրդանիշ: Մէկ դուրանոց դրամը զարդարուած է իլյումինատորների օրդենի տասներեք աստիճանին համապատասխան տասներեք շարով բուրգի, մատնական եռանկյունի պատկերով, որտեղ բուրգի վերելում ու ներքելում տեղադրուած է լատիներէն մակագրութիւններ. «Ենչքան հարազատ է այս մակագրութիւնը այսօրուայ հոչակած կարգախօսին՝ «Համաշխարհային նոր կարգ»:

Այժմ շատ է խօսուում «Միացեալ Եւրոպա» գաղափարի մասին: Յոյսեր են ծնւում, որ նա կը դառնայ համաշխարհային նոր կենտրոն, որպէս հակակշիռ ամերիկեան հեզեմոնիայի: Ի հարկ է, սա նոր գաղափար չէ: Դեռեւս 1848-թ. ներու Նոյեմբերին Վիկտոր Հիւզոն Ֆրանսիայի օրէնսդիր ժողովում յայտարարեց. «Ֆրանսիական ժողովուրդը հինաուրց միապետական մայրցամաքում դրեց այն հսկայական կառոյցի հիմքը, որը կը կոչուի Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ»:

Յետագայ ժամանակաշրջանում միացեալ Եւրոպայի մասին կոչերը աւելի ու աւելի բարձր էին հնչում: Շատ փաստերից յիշենք միայն մէկը: 1948-թ. ին Մայիսին Ու. Ջերլիլը յետագայում կազմակերպեց Եւրոպայի կոնգրես, որին մասնակցում էին շատ նշանաւոր պետական ու քաղաքական գործիչներ: Կոնգրեսը կոչով դիմեց Եւրոպական պետութիւններին՝ հրաժարուել իրենց ինքնիշխանութեան մի մասից յաճում միացեալ Եւրոպայի:

Այսպիսով ժամանակակից «Միացեալ Եւրոպան» կամ «Համաեւրոպական տունը», նոյնպէս մատնական կազմակերպութիւնների գործունէութեան արդիւնքն է և դա թելադրուած է ԱՄՆ-ից, որպէս մի փուլ՝ համաշխարհային կառավարութեան գլխաւորութեամբ Միացեալ աշխարհի ստեղծման ճանապարհին: Իրրել ասուածի փաստում, արժէ յիշել Ֆրանսուա Միքերանի հետեւեալ խօսքերը. «Արդէն վաղուց Ֆրանկոմատոնները երազում էին միաւորել Եւրոպան, հասնելով նաեւ համաշխարհային կառավարութիւն ստեղծելու հնարաւորութեան բննարկում»: Դժուար չէ նկատել, որ Միքերանի մօտ միացեալ Եւրոպայի մասին միտքը սահուն կերպով անցնում է համաշխարհային կառավարութեամբ միացեալ աշխարհի գաղափարին:

1954-թ. ի հոլանդական Օստերրեկ քաղաքում «Բիլդերբերգ» հիւրանոցում ստեղծուեց մի ակումբ, որտեղ բննարկուեց ապագայ համաշխարհային կառավարութեան նախատիպի խնդիրը: Այնտեղ մտան նրանք, ովքեր յետոյ կազմեցին Ատլանտեան ովկիանոսի երկու կողմի քաղաքական վերնախաւը: Ահա, նրանք. Հարի Թրումեն, Ալեն Դալես, Արթուր Սուլցբերկեր, Հենրի Քիսինջեր, Դին Ռասկ, Սայրուս Վենս, Ջրիգնել Բժեժինսկի, Դեվիդ Ռոկֆելլեր, Մարգարետ Թետչեր, Ժորժ Պոմպիդու, Գի Մուէ, Մենդես Ֆրանց, Վիլի Բրանդ և շատ ուրիշներ: Այս անունները ասում են այն մասին, որ ամերիկեան ու եւրոպական քաղաքական ընտրանին ունի մէկ ընդհանուր պիտակ:

(Օտր. 2)

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջին տարիներուն Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին քաջալերանքով և անմիջական հսկողութեամբ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ միաբաններ եւրոպական ու Ամերիկեան համալսարաններուն մէջ իրենց բարձրագոյն ուսումը ստացան: Այս ընթացքը կը շարունակուի ծրագրուած ու հետեւողական կերպով:

Այս ծիրէն ներս, անցնող կրթական տարեշրջանին իրենց ուսումը աւարտած միաբաններուն վերջերս եկան միանալու նաեւ երկու միաբաններ: Այսպէս, Սելանիկի հոգեւոր հովիւ և Յունաստանի Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Խորէն Ծ. Վրդ. Տողրամանեան վկայուեցաւ Սելանիկի Ամերիկեան Գոլեմէն: Հայր Սուրբը ներկայացաւ Վեհափառ Հայրապետին, արժանանալով անոր գնահատանքին, իր կատարած ուսումնական աշխատանքին համար:

Անթիլիասի միաբաններէն Մայրավանքի Տեղեկատուական և Յարաբերութեանց Բաժանմունքի պատասխանատու Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիֆթեան, ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնին մէջ ներկայացաւ Վեհափառ Հայրապետին և ստացաւ անոր օրհնութիւնն ու գնահատանքը:

Յայտնենք նաեւ, որ Գեղարդ Արդ. Քիւսպէճեան Սեպտեմբերին դարձեալ ժընեւի մէջ պիտի հետեւի աստուածաբանական դասընթացներու, իսկ Յուսիկ Վրդ. Մարտիրոսեան երկու տարիներէ ի վեր Լիբանանի մէջ կը հետեւի Անգլերէն լեզուի յատուկ դասընթացներու:

ԻՄ ԱՆԿԻՆԵՄ՝ ԱԶՍՏ ՏՈՂԵՐ

ՇՐՋԱԳԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՊԱՌԱԺՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ... Գրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ԱՐԱՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ [ԴԵՐԱՍԱՆԸ]

Կեդրոնը ծովախորշին, կա՛յ յորձանք մը փրփրալից,
Ձևուած ինչպէս թաքթաքուր, խորունկ ձագարի,
Որ կ'օրօրուէր յուլօրէն ձայնային մեղեդիներով շէն.
Աւապան մը անեպր կուճ, ծփալից մռայլ աղօտին,

Եւ ժայռերը ծածկուած, ձինապատ սառնասոյլ
Խաւարէն լուսաբաց, մինչեւ եկող Արեւազալ,
Ծովը կ'ուռի մուկին, ժայթքելով ալիքներ հուժկու
Ամպերը կը ճաթոտին, մրրիկին շաչիւնով փոթորկուն:

Ամպրոպը մռնչուն, կոհակը իր գայռովը,
Ջրապտոյտը գոգցես ձկնորսին կու տար մարտահրաւէր,
Հրահրելով անոր մէջ պայքարի ջինջ հուրը եռանդին,
Անկոտրում կամք հոգեբուխ որ պահպանէ իր մակոյկներն.

Ձկնորսը սպիտակահեր, կուրին պոյգ թելերը հովանի,
Բռնած կը սլանայ դէպ' բարձրացող կոհակներն,
Ուրկէ չու ծփանքները, կը բախին ծովեզրի ժայռերուն:
Վաղեմի յուշն ունի ընկերներուն զոհ այս կախարդ Աշխարհին.
Նաւելով, դէպի գոգն անհուն չքնաղ բնութեան լանջին...

2001 Յուլիս, Փարիզ-Անթուի

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

«ԵԿԵՂԵԾԻՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»

31 ՄԱՐՏ 1911 - ԼՈՋԱՆ - ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻՆ ԻՐ ԵՐԷՑ ԶՐՈՋ ՈՒՂՂԱԾ ԱՅՍ ՄՏԵՐՄԻԿ ԵՒ ՊԱՐԶՈՒՆԱԿ ՆԱՄԱԿԻՆ ՄԷՋ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՅՈԼԱՆԱՆ ԱՆՈՐ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐԱԹԱՓԱՆՑ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

Ռուբեն Սեւակ իր 31 Մարտ 1911 թուակիր ամակին ամէջ կ'ըսէ, թէ՛ «ԵԿԵՂԵԾԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»:

Այս նոյն Սեւակն էր, որ Սոցիալիստական գաղափարներով արդէն գրած էր 1907-ին՝ «Դրամին Աղօթքը», 1909-ին՝ «Այս Դանակը», և կրկին 1909-ին՝ «Կարմիր Դրօշակը»:

Եւ ըստ նոյն այդ գաղափարականին հիմնադիրը և ռահվիրան եղած հրեայ Զարլ Մարքս-ին՝ «Կրօնը ժողովուրդներուն օփիումն է»:

Եւ այս տեսաբանին ոչ ճիշդ ըմբռնուած խօսքին կոյր հետետրոյնները եղող, իբր թէ ընկերվարական որոշ կուսակցութիւններուն առաջնակարգ սկզբունքներն են՝

Անաստուածութիւնը, անկրօնութիւնը և հակաեկեղեցականութիւնը:

Համեստաբար կը կարծենք, թէ Մարքս զանազանութիւն դնելու էր կրօնեկեղեցի դաւանող ազգերուն միջև: Եթէ, օրինակի համար իր խօսքը կը պատշաճէր հրեային ու թուրքին, նոյն խօսքը ճիշդ չէր հայութեան պարագային, որուն համար կրօնեկեղեցի եղած են քաղաքակրթիչ ու փրկիչ ազդակ, գոյապահպանումի զէնք:

Այստեղ, ձեր ուշադրութիւնը պիտի հրաւիրենք հետեւեալ իրականութեան վրայ՝

Աշխարհի ամենէն յետամնաց, ծայրայեղ, մոլեռանդ և ցեղապաշտ կրօնը եղող հրեական Մովսիսական կրօնին առաջնակարգ սկզբունքին համեմատ՝ «Հրեաները Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդն են»:

3000 տարի առաջ իրենց կրօնապետին ըսած այս ճարտուրքին հետեւելով, հրեաները տեւաբար կ'աշխատին՝ աշխարհը և աշխարհի ժողովուրդները գերեվարելու: Կրօնը վերածած են քաղաքական զէնքի:

Նոյնիսկ այսօր, մեր աչքերուն առջեւ կատարուած Պաղեստինեան ջարդերը և իրաքեան ողբերգութիւնը հրեաներուն՝ աշխարհը գերեվարելու աշխատանքներուն հետեւանքներն են:

Եւ այս ցեղապաշտ Հրեայ ազգին մաս կազմող, իբր թէ ազատամիտ, մարդասէր և սոցիալիստ գաղափարներու տէր անձնաւորութիւններ կրցած են թափանցել յառաջդիմական և ընկերվարական և ազատամիտ կուսակցութիւններուն և մարդասիրական կազմակերպութիւններուն ղեկավար մարմիններուն մէջ:

Նայեցէք, քիչ մը. շուրջերնիդ:

Մանաւանդ Եւրոպայի մէջ, գրեթէ բոլոր սոցիալիստ կուսակցութիւնները և կազմակերպութիւնները կը ղեկավարուին հրեաներու կամ ասոնց ներշնչումով գործողներուն կողմէ:

Եւ այս անտեսանելի ցանցին «շնորհիւ» շատ յառաջդիմական կազմակերպութիւններ ու ղեկավարներ կը գործեն Սիոնիստներուն հրահանգներով և ցուցմունքներով, օգտուելով իրենց բարեմիտ հետեւորդներուն անտեղեակութենէն:

Արդէն նոյնն էր պարագան 1917-ին, Յեղափոխութեան շրջանին, որուն ղեկավարները, ինչպէս՝ Թրոցքի, Պոլխարին և ուրիշներ, մեծամասնութեամբ հրեաներ էին: Թափանցած էին ընկերվարական շարժումին մէջ որ զայն, յետոյ, շահագործեն:

Իրենց այս հակասական թուող կեցուածքին, այսինքն՝ իրենց բուն գաղափարներուն հակառակորդ կազմակերպութիւններուն մէջ մտնելուն նպատակը՝ սուտ լոզունգներով ժողովուրդներու մէջ ազգասիրութիւնը, հաւատքը և աւանդութիւնները քանդել և այս ձեւով իրենց իշխանութիւնը տարածել է:

Այստեղ կ'ուզենք ցայտուն ապացոյց մը նշել:

Մտածել՝ որ Ֆրանսայի կաթոլիկներուն պետը՝ նոյն ատեն Փարիզի Արքեպիսկոպոսը եղող՝ բոլոնացի հրեայ մըն է՝ «Ժան-Մարի Լիւթիժէ» անունով, որ ապագայի Պապը կը նկատուի:

Տեսնել ուզողին համար այս իրականութիւնները՝ արեւուն լոյսին պէս փայլուն են:

Բայց, շատերուն աչքը կուրցած է:

Մանաւանդ՝ հայ կարգ մը առաջնորդներուն:

Եւ մենք կը խղճանք այն կոյր հայերուն վրայ որոնք, իբր թէ կեղծ յառաջդիմական, իբր թէ ընկերվարական, ազատամիտ կուսակցութիւններուն և մարդասիրական կազմակերպութիւններուն մաս կը կազմեն, և անոնք, այս ձեւով ու գուցէ անգիտակցաբար, սիոնիստ հրեաներուն ծրագիրներուն գործադրութեան կը ծառայեն:

**

Բայց, ամենայառաջ դիմական, իրա՛ւ Ընկերվարական գաղափարներու տէր Ռուբէն Սեւակը չի նկատ այդ հակակրօնական և հակաեկեղեցական «Հրէական ծուղակը»:

Ռուբէն Սեւակն էր՝ իր բանաստեղծութիւններուն մէջ՝ գործաւորը, աղքատը և նոյնիսկ պոռնիկը պաշտպանողը և դրամը և հարուստը պախարակող և նգովողը:

Մեր համոզումով՝ Ռուբէն Սեւակ, հայ բանաստեղծներուն մէջ, իր շրջանի ամենամարդասէր և ընկերվարական գաղափարներ ունեցողն է:

Բայց Ռուբէն Սեւակ, իբր բժիշկ և իբր գիտութեան մարդ, շատ լաւ տեղեակ էր բժշկութեան կարելիութիւններուն մասին:

Եւ շատ լաւ հասկցած էր գիտութեան տգիտութիւնը՝ կեանք ըսուած այդ մեծ առեղծուածին հանդէպ:

Եւ Ռուբէն Սեւակ շատ հեռու էր մտածելակերպէն այն խելքով տգէտ շատ մը գիտնականներուն, որոնք բնութեան օրնքները՝ միայն «նիւթ»ով կը բացատրէին:

Կարդացէք Ռուբէն Սեւակին «Բժիշկին Գիրքէն Փրցուած էջեր»ը:

Այստեղ, պիտի ուզէիք նշել, Ռուբէն Սեւակի «Հրաշալի Բժշկութիւն»էն

հատուած մը՝

«... Զեզի հիւանդ մը ցուցընելէ առաջ՝ պատուիրեցին տարիներով դիակներու վրայ աշխատիլ, որպէսզի մարդը ճանչնաս, և որպէսզի հոգիդ չդողայ ու խիղճդ չպոռայ: Երկարօրէն քննելէ, փնտռելէ, պրպրտելէ վերջ, գանկին մէջ նեխած ուղեղ մը ու սրտին մէջ սեւցած արիւն մը գտար:

– «Ո՛ւր է հոգին, ո՛ւր է խիղճը» գոչեցիր ծիծաղելով:

Աւա՛ղ, քու ուսումնասիրած մարդդ դիա՛կ մըն է միայն:

Զգուշացիր իրեն նմանելէ: Մարդը որ կ'ապրի, մարդը որ կը խորհի ու կը զգայ, մարդը որուն բարոյական տառապանքները բիւ՛ր անգամ աւելի են

քան ֆիզիքական տառապանքները, այն մարդը ուրիշ բան կը պարունակէ իր մէջ քան ճարպն ու ոսկորը...:

Ամէն մարդու մէջ Աստուած մը կայ:

Ահաւասիկ, թէ ինչ բան կը մոռնան քեզի ուսուցանել...»:

«Երկեր» Անթիլիաս, էջ 382- Ռուբէն Սեւակ:

Նոյն գաղափարները կը տեսնենք Ռուբեն Սեւակի «Գիւղական Գերեզմանատան մէջ» բանաստեղծութեան տողերուն մէջ:

*«... Ու երբ ըսեն, թէ գիտութիւնը նոր
Այրեց հի՛ն, փոշո՛տ գիրքերը բոլոր,
Թէ նիւթ կայ միայն, հոգին չէ անմահ,
Հոգին չի կա՛յ իսկ... մի հաւատաք. ա՛հ»*

«Երկեր» Անթիլիաս, էջ 155- Ռուբեն Սեւակ:

*
*
*

Իրականութեան մէջ, իրարմէ ի՛նչ տարբերութիւն ունին. անաստուածներու և անկրօններու մտածելակերպը և ծայրայեղ և մոլեռանդ կրօնամոլներուն «հաւատամք»ը:

Երկու տեսակէտներն ալ, իրարու հակադրուած ըլլալով հանդերձ. նոյն երեւակայական տեսութիւններն են:

Երկուքն ալ կեանք ըսուած առեղծուածը, իրենց նպատակին համեմատ լուծած ըլլալ կը յաւակնին:

Այս տեսակէտով՝ երկու մտածելակերպերն ալ առասպելական պատմութիւններ են՝ մէկը միւսէն աւելի վատ:

Ռուբեն Սեւակ՝ իբր մարդ. իբր բժիշկ և մանաւանդ իբր հայ բանաստեղծ. իր գրութիւններուն մէջ պայքարեցաւ մարդուն մէջ «հոգին» ուրացող տեսաբանութիւններուն դէմ:

Ռուբեն Սեւակ շատ լաւատեղեակ էր. Հայ Ազգին համար՝ հոգեկան ուժին և կրօնին ունեցած կարելորութեանը:

1909-թ.ի Կիլիկիոյ ջարդերուն ցաւալի ազդեցութեան տակ Ռուբեն Սեւակ, տեսնելով հայ ժողովուրդին այս ողբերգութեան հանդէպ ցուցաբերած անտարբերութիւնը. Լոզանէն սապէս կը գրէր՝ «Հայ ժողովուրդը ե՛րբ պիտի սորվի՛ մարդկօրէն կատողիլը»:

Նույն տարին. Կիլիկիոյ աղետէն յետոյ՝ 1909-ին գրուած «Ջանգակներ, Ջանգակներ» բանաստեղծութեան մէջ [տեսնելով Հայ Եկեղեցին Կիլիկիոյ ջարդերուն հանդէպ [ուր մնալը]. Ռուբէն Սեւակ իր ցաւը սա տողերով կը լայտներ՝

Ջանգակներ, բարի՛, բարի՛ զանգակներ,
 Ի՞նչ բան կասեցուց ձեր գուժկան լեզուն
 Խօսք ելլել կ'ուզէ արիւնը վազուն...
 Կը լռէ՞ք, բարի՛, բարի՛ զանգակներ:

Ու կ'իյնայ այն որ կը ծնկէ վախով,
 Ջի բուրն աւելի արդար է խաչէն,
 Ջի կեանքն անոնց է միայն որ քաջ են,
 Անոնց որ կ'ապրին ուրիշին մահով:

Ինչպէ՛ս կ'ուզէի ձերին պարանին
 Կախուիլ ու ցնցել երկա՛ք բազուկով:
 Անո՛նք որ ինկան քիրո՛վ, քովէ քով,
 Չեր դողանջին հետ՝ լալու պէտք ունին...:

Հոգիիս հազար խուլ դողանջներով
 Գոռացէ՛ք, զանգեր ու կատաղօրէն
 Գահավիժեցէ՛ք ձեր երկաք թառէն
 Ուրկէ միայն լա՛լ գիտցա՛ք դարերով...:

Օ՛, դողանջեցէ՛ք, Աստուա՛ծն է մեռեր...»:
 «Երկեր» Անթիլիաս. էջ 171 - Ռուբէն Սեւակ:

Ռուբէն Սեւակ «Ջանգակներ. Ջանգակներ» բանաստեղծութեան մէջ կ'ուզէր, որ Հայ Եկեղեցին և Հայ Կրօնականը Վարդանանցի պատերազմին մէջ եղածին նման, հայ ժողովուրդին հետ ձեռք ձեռքի, պայքարին թշնամի-ին դէմ:

(→ էջ 3)

«ԵԿԵՂԵԾԻՆ՝ ԼԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է» ... (Ծար. էջ 2-էն)

Ռուբէն Սեւակին երազն էր՝ Վարդանանց վերածնունդը, զոհաբերութեան և պայքարի «Ոգի»ին վերածնունդը:

Եւ Ռուբէն Սեւակ շատ լաւ նկատած էր, որ Հայ Եկեղեցին և Հայ ժողովուրդը շատ հեռացած են՝ Վարդանանցի «Ոգի»էն:

Եւ ան, իբր բժիշկ և իբր գիտութեան մարդ, շատ լաւ գիտնալով հոգեկան ուժին կարեւորութիւնը, Հայ ժողովուրդին փրկութիւնը կը տեսներ՝ Հայկական Եկեղեցիին և գիտակից Հայ կրօնականի ճամբով Հայ ժողովուրդին մէջ «Վարդանանցի Ոգի»ին վերստեղծման մէջ:

Եւ այդ պատճառաւ էր, որ 31 Մարտ 1911-ին, իր քրոջ ուղղած նամակին մէջ Ռուբէն Սեւակ կ'ըսէր՝

«ԵԿԵՂԵԾԻՆ ԼԱՅՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»:

Եւ իր ուրախութիւնը կը յայտներ՝ որ նախկին «Ներսէս քահանան» կրկին Սիլիվրի հրաւիրած են:

Որովհետեւ՝ կրօնական կայ և կրօնական ալ կայ:

Եւ խնդիրը, ճիշդ հո՛ս է արդէն:

Միայն արժանի կրօնաւորներու և առաջնորդներու ձեռքով է, որ ժողովուրդը կրնայ ինքնագիտակցութեան գալ և վերածնունդ ապրիլ:

Այդ պատճառաւ է, որ Ռուբէն Սեւակ, իր «Այլասերում» գրութեան մէջ կ'աղաղակէր՝

«Ղեկին գլուխը կը նստեցնենք մեր էն ախտագին, էն այլասերած անպէտ ծնունդները:

Սակայն ստոյգ, ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, վտանգը մեծ է, շա՛տ մեծ, անելի մեծ քան կրնանք ենթադրել:

Ժամանակն է հակազդելու, հակազդենք: Մեզի նոր Ոսկեդար մը պէտք է, նոր Ոսկեդար մը: Այլասերո՞ւմ, ոչ, վերածնո՞ւնդ»:

«Երկեր» Անթիլիաս, էջ 347 - Ռուբէն Սեւակ:

Ռուբեն Սեւակ շատ լաւ նախատեսած էր, թէ «Եկեղեցին հայերուն միութիւնն է»:

Բայց Ռուբեն Սեւակ միակը չէր, այս իրականութիւնը տեսնող:

Հայուն թշնամիներն ալ շատ լաւ հասկցած էին՝ Հայ եկեղեցին՝ Հայ ազգին վրայ ունեցած դերը և ուժը:

Եւ հայուն այս թշնամիները, չէր բաւեր, որ 1915-ին, իրենց կատարել տուած ցեղասպանութեամբ, մահացու հարուած մը տուած ըլլային Հայ Ազգին, չէր բաւեր որ 1920-ին, Հայաստան հայրենիքին հարիւրէն ութսունը գողցած և թուրքերուն տուած էին՝ 1956-ին ալ Հայոց դէմ, ուրիշ՝ հոգե-բարոյական «Եղեռն» մը կատարեցին՝

1700 տարուան հայկական միածնաէջ եկեղեցին երկուքի բաժնեցին:

1915-ի Եղեռնի ենթարկուած Հայ ժողովուրդին վերապրող բեկորները Սփիւռքի մէջ, հակառակ թշնամութիւններու և մեծ դժուարութիւններու՝ հաւատարիմ մնացած էին՝ Էջմիածնին և մեր Մայր Հայրենիքին:

Բայց հայուն թշնամիները Վասակատիպ դաւաճաններ գտան Լիբանանի մէջ: Եւ Աթոռի, Փառքի և Նիւթի հիւանդ, հայու անուն կրելու անարժան կրօնապետներ բաժնեցին Հայկական եկեղեցին և Սփիւռքի Հայ ժողովուրդը:

**

Մենք կը հաւատանք, որ Հայ Ազգը՝ 19-րդ դարէն սկսեալ իրեն պատճառ-

ած ողբերգութիւնները մէկ առ մէկ ազգային դատաստանէ մը անցընելու և պատասխանատուները դատապարտելու ստիպուած է:

Յոյն Ազգը, 1923-ին, Փոքր Ասիոյ ողբերգութեան պատճառ եղած յոյն պատասխանատուները, բոլորին ալ, իրենց արժանի պատիժը տուաւ:

Հայ Ազգը, մինչև որ հին և նոր դաւաճանները ազգային դատաստանի չյանձնէ և պատասխանատուները չպատժէ՝ կրկին ու կրկին պիտի ենթարկուի նոր ողբերգութիւններու և նոր եղեռններու:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

“TÜRKİYE DENİLEN MUAMMA”

BÜTÜN DÜNYA DEVLETLERİNDE KANUNLASMIS ADETTİR.

EN ÇOK ELLİ SENE SONRA, DEVLET ARSIVLERİ GIZLI OLMAKTAN ÇIKAR VE HALKIN TETKİKİNE AÇILIR.

BİR İSTISNA İLE. YALNIZ TÜRKİYE HARIÇ.

TÜRKİYE DENİLEN DEVLETİN ARSIVLERİNE BAKMAK YASAKTIR. NİÇİN?

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, TÜRKİYE DENİLEN, 1923-DE HIÇ YOKTAN YARATILAN TÜREME DEVLETİN BÜTÜN SİRLERİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, 1915-DE ERMENİ SOYKIRIMINI YAPANLAR VE YAPTI-RANLAR ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, HASTA ADAM DENİLEN OSMANLI DEVLETİNİ ÖLÜMDEN KURTARARAK, YERİNE TÜRKİYE DENİLEN DEVLETİ YARATANLARIN KİMLİĞİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, 1919-DE MUSTAFA KEMALIN, SIVAS VE ERZURUM KONGRELERİNDE HOCALARIN VE SEYHLERİN DESTEĞİ İLE İKTİDARA GELDİKTEN SONRA, 1923-DE ONLARIN BİR KISMINI OLDÜRTTÜĞÜ, BİR KISMINI SÜRDÜĞÜ, BİR KISMINI DA HAPSE ATTİĞİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, MUSTAFA KEMALIN, 1919-DE SOVYETLERE KENDİSİNİ BATI DÜSMANI VE KOMUNİST DOSTU OLARAK GÖSTEREREK, SOVYETLERDEN BÜYÜK DESTEK, SONSUZ PARA VE SİLAH ALDIĞI, FAKAT YUNANLILARI 1923-DE DENİZE DÖKTÜKTEN SONRA SOVYETLERE DIRSEK CEVİREREK ANATOLYADAKİ KOMUNİSTLERİ TEMİZLEDİĞİ, HATTA KARADENİZDE KOMÜNİSTLERİN ELİNİ AYAGINI BAĞLIYARAK DENİZE ATTIRDIĞI ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, MUSTAFA KEMALIN 19 MAYIS 1919-DA SAMSUNA ÇIKMASINDAN SONRA KARADENİZ SAHİLİNİN 3000 SENELİK YERLİ HALKI OLAN PONTUSLU YUNANLILARI SOYKIRIMINA UGRATARAK TAMAMEN TEMİZLEDİĞİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSIVLER AÇIKLANIRSA, 1921-DE MUSTAFA KEMALIN FRANSLILARLA ANLASARAK, ONLARIN ADANA VE GÜNEY ANATOLYA VİLAYETLERİNDEN GİZLİCE ÇEKİLMESİNİ SAĞLADIKTAN SONRA, BİNLERCE SENEDEN BERİ ADANA, MARAS, ANTEB, URFA VE MARDİNDE YASİYAN ERMENİ VE SURYANILARI SOYKIRIMINA UGRATTIĞI ORTAYA ÇIKAR.

MEDENİYETLERİN VE HİRİSTİYANLIĞIN BESİĞİ ANATOLYANIN, 3000 SENELİK YERLİ HALKLARI OLAN MİLYONLARCA HİRİSTİYANI, YUNANLILARI, ERMENİLERİ VE SURYANILARI SOYKIRIMINA UGRATARAK, ANATOLYADA YÜZDE YÜZ MÜSLUMAN BİR DEVLET YARATAN MUSTAFA KEMALE, TÜRKLER NE KADAR TESEKKÜR ETSERLER, GENE AZDIR.

FAKAT, BİZCE EN MÜHİMİ, MUSTAFA KEMALIN ARKASINDA KİMLER VARDI? Թ. Չ.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ (ԻԲԲ ԹԷ) ՉԳԻՏՅԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա Ը Ս Ո Ւ Ա Ծ Ա Ռ Ե Ղ Ծ Ո Ւ Ա Ծ Ը »

Ամբողջ աշխարհի պետութիւններուն մէջ օրէնքի տեղ անցած է՝

Ամէնէն ուշ՝ յիսուն տարի յետոյ, պետական արխիւները, գաղտնիք ըլլալէ կը դադրին, և հանրութեան կը բացուին:

Բայց, մէկ բացառութեամբ. —

Միայն Թուրքիոյ մէջ չեն բացուիր:

Թուրքիա ըսուած պետութեան արխիւները տեսնելը՝ արգիլուած է. ինչո՞ւ.

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, Թուրքիա ըսուած 1923-ին ոչինչէն ստեղծուող շինձու պետութեան բոլոր գաղտնիքները մէջտեղ կ'ելլեն:

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, 1915-ին հայկական ցեղասպանութիւնը կատարողները և կատարել տուողները մէջտեղ կ'ելլեն:

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, «Հիւանդ մարդ» ըսուած Օսմանեան պետութիւնը մահէն ազատելով, անոր տեղ Թուրքիա ըսուած պետութիւն մը ստեղծողներուն ինքնութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ:

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, 1919-ին, Մուսթաֆա Բեմալին, Միվասի և Էրզրումի համաժողովներուն, հօժաններուն և շէյխներուն թիկունքովը իշխանութեան գալէ յետոյ, 1923-ին անոնց մէկ մասը սպաննելը, մէկ մասը աքսորելը եւ մէկ մասն ալ բանտարկելը մէջտեղ կ'ելլէ:

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, Մուսթաֆա Բեմալին 1919-ին, Սովետներուն, ինքզինքը Արեւմուտքին թշնամի և համայնավարներուն բարեկամ ըլլալը հաւատացնելով, Սովետներուն թիկունքը շահիլը և մեծ քանակութեամբ դրամ և զէնք առնելը, բայց 1923-ին յոյները ծով թափելէ յետոյ, Սովետներուն կռնակ դարձնելը և Անաթոլիոյ մէջ գտնուող համայնավարները մաքրագործելը, Նոյնիսկ, Սեւ ծովու շրջակայքի համայնավարներուն ձեռքերը և ոտքերը կապելով զանոնք ծով նետել տալը մէջտեղ կ'ելլէ:

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, Մուսթաֆա Բեմալին 19 Մայիս 1919-ին Սամսուն ելլելէն յետոյ, Սեւ ծովու շրջակայքին 3000 տարուան բնիկ ժողովուրդը եղող PCNTUS-ցի յոյները՝ ցեղասպանութեան ենթարկելով, բոլորովին մաքրագործել տալը մէջտեղ կ'ելլէ:

Որովհետեւ, եթէ արխիւները բացուին, Մուսթաֆա Բեմալին 1921-ին ֆրանսացիներուն հետ համաձայնելով անոնց Ատանայէն և Հարաւի նահանգներէն գաղտնաբար հեռանալը ապահովելէ յետոյ, հազարաւոր տարիներէ ի վեր Ատանա, Մարաշ, Անթէպ, Ուրֆա և Մարտինիի մէջ ապրող հայերը և ասորիները ցեղասպանութեան ենթարկելը մէջտեղ կ'ելլէ:

Քաղաքակրթութիւններու և քրիստոնէութեան օրրանը եղող Անաթոլիոյ 3000 տարուան բնիկ ժողովուրդները՝ միլիոնաւոր քրիստոնեայ Յոյն, Հայ և Ասորի բնակիչները ցեղասպանութեան ենթարկելով, Անաթոլիոյ մէջ հարիւրին հարիւր միւսլիման պետութիւն մը ստեղծող Մուսթաֆա Բեմալին՝ Թուրքերը որքան ալ շնորհակալութիւն յայտնեն, նորէն քիչ է:

Բայց, մեզի համար, ամէնէն կարեւորը՝ ովքե՞ր կային Մուսթաֆա Բեմալին ետեւը:

«ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է» ... (Շար. էջ 2-էն)

Ռուբէն Սեւակին երազն էր՝ Վարդանանց վերածնունդը, զոհաբերութեան և պայքարի «Ոգի»ին վերածնունդը:

Եւ Ռուբէն Սեւակ շատ լաւ նկատած էր, որ Հայ Եկեղեցին և Հայ Ժողովուրդը շատ հեռացած են՝ Վարդանանցի «Ոգի»էն:

Եւ ան, իբր բժիշկ և իբր գիտութեան մարդ, շատ լաւ գիտնալով հոգեկան ուժին կարեւորութիւնը, Հայ Ժողովուրդին փրկութիւնը կը տեսներ՝ Հայկական Եկեղեցիին և գիտակից Հայ կրօնականի ճամբով Հայ Ժողովուրդին մէջ «Վարդանանցի Ոգի»ին վերստեղծման մէջ:

Եւ այդ պատճառաւ էր, որ 31 Մարտ 1911-ին, իր քրոջ ուղղած նամակին մէջ Ռուբէն Սեւակ կ'ըսէր՝

«ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»:

Եւ իր ուրախութիւնը կը յայտներ՝ որ նախկին «Ներսէս քահանան» կրկին Սիլիվրի հրաւիրած են:

Որովհետեւ՝ կրօնական կայ և կրօնական ալ կայ:

Եւ խնդիրը, ճիշդ հո՛ս է արդէն:

Միայն արժանի կրօնաւորներու և առաջնորդներու ձեռքով է, որ Ժողովուրդը կրնայ ինքնագիտակցութեան գալ և վերածնունդ ապրիլ:

Այդ պատճառաւ է, որ Ռուբէն Սեւակ, իր «Այլասերում» գրութեան մէջ կ'աղաղակէր՝

«Ղեկին գլուխը կը նստեցնենք մեր էն ախտագին, էն այլասերած անպէտ ծնունդները»:

Սակայն ստոյգ, ստոյգ կ'ըսեմ ձեզի, վտանգը մեծ է, շա՛տ մեծ, աւելի մեծ քան կրնանք ենթադրել:

Ժամանակն է հակազդելու, հակազդենք: Մեզի նոր Ոսկեդար մը պէտք է, նոր Ոսկեդար մը: Այլասերո՞ւմ, ոչ, վերածնո՞ւնդ»:

«Երկեր» Անթիլիաս, էջ 347 - Ռուբէն Սեւակ:

*
**

Ռուբէն Սեւակ շատ լաւ նախատեսած էր, թէ «Եկեղեցին հայերուն միութիւնն է»:

Բայց Ռուբէն Սեւակ միակը չէր, այս իրականութիւնը տեսնող:

Հայուն թշնամիներն ալ շատ լաւ հասկցած էին՝ Հայ եկեղեցին՝ Հայ ազգին վրայ ունեցած դերը և ուժը:

Եւ հայուն այս թշնամիները, չէր բաւեր, որ 1915-ին, իրենց կատարել տուած ցեղասպանութեամբ, մահացու հարուած մը տուած ըլլային Հայ Ազգին, չէր բաւեր որ 1920-ին, Հայաստան հայրենիքին հարիւրէն ութսունը գողցած և թուրքերուն տուած էին՝ 1956-ին ալ Հայոց դէմ, ուրիշ՝ հոգե-բարոյական «Եղեռն» մը կատարեցին՝

1700 տարուան հայկական միածնաէջ եկեղեցին երկուքի բաժնեցին:

1915-ի Եղեռնի ենթարկուած Հայ ժողովուրդին վերապրող բեկորները Սփիւռքի մէջ, հակառակ թշնամութիւններու և մեծ դժուարութիւններու՝ հաւատարիմ մնացած էին՝ Էջմիածնին և մեր Մայր Հայրենիքին:

Բայց հայուն թշնամիները Վասակատիպ դաւաճաններ գտան Լիբանանի մէջ: Եւ Աթոռի, Փառքի և Նիւթի հիւանդ, հայու անուն կրելու անարժան կրօնապետներ բաժնեցին Հայկական եկեղեցին և Սփիւռքի Հայ ժողովուրդը:

*
**

Մենք կը հաւատանք, որ Հայ Ազգը՝ 19-րդ դարէն սկսեալ իրեն պատճառ-

ած ողբերգութիւնները մէկ առ մէկ ազգային դատաստանէ մը անցընելու և պատասխանատուները դատապարտելու ստիպուած է:

Յոյն Ազգը. 1923-ին. Փոքր Ասիոյ ողբերգութեան պատճառ եղած յոյն պատասխանատուները, բոլորին ալ, իրենց արժանի պատիժը տուաւ:

Հայ Ազգը, մինչև որ հին և նոր դաւաճանները ազգային դատաստանի չյանձնէ և պատասխանատուները չպատժէ՝ կրկին ու կրկին պիտի ենթարկուի նոր ողբերգութիւններու և նոր եղեռններու:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

“TÜRKİYE DENİLEN MUAMMA”

BÜTÜN DÜNYA DEVLETLERİNDE KANUNLASMIS ADETTİR.

EN ÇOK ELLİ SENE SONRA, DEVLET ARSİVLERİ GİZLİ OLMAKTAN ÇIKAR VE HALKIN TETKİKİNE AÇILIR.

BİR İSTİSNA İLE. YALNIZ TÜRKİYE HARIÇ.

TÜRKİYE DENİLEN DEVLETİN ARSİVLERİNE BAKMAK YASAKTIR. NİÇİN?

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, TÜRKİYE DENİLEN, 1923-DE HIÇ YOKTAN YARATILAN TÜREME DEVLETİN BÜTÜN SİRLERİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, 1915-DE ERMENİ SOYKIRIMINI YAPANLAR VE YAPTI-RANLAR ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, HASTA ADAM DENİLEN OSMANLI DEVLETİNİ ÖLÜMDEN KURTARARAK, YERİNE TÜRKİYE DENİLEN DEVLETİ YARATANLARIN KİMLİĞİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, 1919-DE MUSTAFA KEMALIN, SIVAS VE ERZURUM KONGRELERİNDE HOCALARIN VE SEYHLERİN DESTEĞİ İLE İKTİDARA GELDİKTEN SONRA, 1923-DE ONLARIN BİR KISMINI OLDÜRTTÜĞÜ, BİR KISMINI SÜRDÜĞÜ, BİR KISMINI DA HAPSE ATTİ-Gİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, MUSTAFA KEMALIN, 1919-DE SOVYETLERE KENDİSİNİ BATTI DÜŞMANI VE KOMUNİST DOSTU OLARAK GÖSTEREREK, SOVYETLERDEN BÜYÜK DESTEK, SONSUZ PARA VE SİLAH ALDIĞI, FAKAT YUNANLILARI 1923-DE DENİZE DÖKTÜKTEN SONRA SOVYETLERE DIRSEK CEVİREREK ANATOLYADAKI KOMUNİSTLERİ TEMİZLEDİĞİ, HATTA KARADENİZDE KOMÜNİSTLERİN ELİNİ AYAGINI BAĞLIYARAK DENİZE ATTIRDIĞI ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, MUSTAFA KEMALIN 19 MAYIS 1919-DA SAMSUNA ÇIK-MASINDAN SONRA KARADENİZ SAHİLİNİN 3000 SENELİK YERLİ HALKI OLAN PONTUSLU YUNANLILARI SOYKIRIMINA UGRATARAK TAMAMEN TEMİZLEDİĞİ ORTAYA ÇIKAR.

ÇÜNKÜ ARSİVLER AÇIKLANIRSA, 1921-DE MUSTAFA KEMALIN FRANSLILARLA ANLASARAK, ONLARIN ADANA VE GÜNEY ANATOLYA VİLAYETLERİNDEN GİZLİCE ÇEK-İLMESİNİ SAĞLADIKTAN SONRA, BİNLERCE SENEDEN BERİ ADANA, MARAS, ANTEB, URFA VE MARDİNDE YASİYAN ERMENİ VE SURYANILARI SOYKIRIMINA UGRATTIĞI ORTAYA ÇIKAR.

MEDENİYETLERİN VE HİRİSTİYANLIĞIN BESİĞİ ANATOLYANIN, 3000 SENELİK YERLİ HALKLARI OLAN MİLYONLARCA HİRİSTİYANI, YUNANLILARI, ERMENİLERİ VE SURYANILARI SOYKIRIMINA UGRATARAK, ANATOLYADA YÜZDE YÜZ MÜSLUMAN BİR DEVLET YARATAN MUSTAFA KEMAL, TÜRKLER NE KADAR TESEKKÜR ETSERLER, GENE AZDIR.

FAKAT, BİZCE EN MÜHİMİ, MUSTAFA KEMALIN ARKASINDA KİMLER VARDI? Ә. Q.

Տ Ա Թ Ե Ի Ի «Ճ Օ Ճ Ո Ի Ո Ղ» Ս Ի Ի Ն Ը ...

Վ Ա Ջ Գ Է Ն Թ Ի Ի Թ Ի Ի Ն Ճ Ե Ա Ն

Հայաստանի նշանաւոր վանքերէն մին է Տաթեւի մենաստանը, կառուցուած Թ. դարուն, Որոտանի անդնդնախոր կիրճին մէջ, անմատոյց ու բարձր դարաւանդի մը վրայ:

Այս Համբաւաւոր Համալիրին մէջ է, որ կը պաշտօնէին Հազարաւոր մագաղաթեայ մատեանները, Ոսկեպատ Աւետարանները, Պետական վաւերաթուղթեր, Գանձեր և անբաւ Հարստութիւն ու մթերք: Վանքէն քիչ Հեռու կը գտնուէր Անապատը, որ գիտութեան ու մշակոյթի վառարան մըն էր: Վանքապատկան Համալիրին մէջ ճարտարապետական գլուխ գործոցներ էին երեք եկեղեցիները և ասոնց կողքին ուրոյն նպատակով մը կառուցուած 15 մեղրանոց ճօճուղ սիւնը: Ուխտաւորը երբ Հրէք զայն՝ տիտան քարասիւնը Հանդարտօրէն կը տատանէր ի նշան ուխտին կատարման...:

Աւանդոյթը կը պատմէ.— Ալի Ասլան իր Հորդաններուն գլուխը անցած, մտադրած է գրաւել Տաթեւը: Սակայն, Հոն կախարդական քար մը կայ, որուն դիւթանքը անմրցելի է...: Վանքը Հազիւ գրաւած՝ բռնակալը կը Հրամայէ կաշէ փոկերով սիւնին կապել յիսուն կատղած գոմէշներ և զանոնք անխնայ ծեծելով պարտադրել, որ վազեն դէպի անդունդ ու գլորին վար...: Կը կատարուի Հրահանգը, փոկերը բզիկ-բզիկ կը փրթին. անասունները իրենց գրոհին մէջ կը գաՀավիժին ձորն ի վար, իսկ մենասիւնը Հանդարտօրէն կը տատանի աջ ու ձախ, ի զարմանք ապշահար տիրակալին և գոՀացումս ծնկալոք ամբոխին ու վանականներուն...:

★ ★ ★

Ճօճուղ սիւնը դարերէ ի վեր անշարժ է ու քարացած: Հայու Հաւատքին խորհրդանիշ այս կոթողը պէտք է վերստանայ իր առաքելութիւնը ինչպէս 1700-ամեակին առիթով մեր Հաւատքին բոլոր ջահերը բոցավառուած են և Արագածի գագաթին կը պլպլայ Լուսաւորչի Կանթեղը...:

Ո՞ր ուխտաւորը պիտի չուզեր տեսնել Տաթեւի սիւնին ճօճ-վիլը...:

1 Մարտ, 2001

Մե. Գրութեան տարեթիւը ինքնին պիտի յուշէ ընթերցողին որ, դժբախտաբար, նորերս գրի առնուած չէ ան, մեր մեծայարգ աշխատակից, արուեստագէտ Պրն. Վազգէն Թիւթիւնճեանի կողմէ որ, ցաւով կը յայտնենք՝ կը շարունակէ մնալ Հիւանդանոց, գրեթէ անյուսալի վիճակով, տեսողութիւնն ու յիշողութիւնը խիստ տկարացած: ԱյսուՀանդերձ՝ «Նայիրի» վիճակի բարելաւում կը ցանկայ վաստակաշատ արուեստագէտին:

ՌՈՒՔԷՆ ՍԵԼԱԿԻ ՏՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԱՂԼԵԱՆ

Ռուբէն Սելակի Տուն Թանգարան-ին պատերը «բռնաւորուած» են Հայ գեղանկարիչներու իւղաներկ երփներանգ պաստառներով և ամխամատիտով աշխատուած նկարներով: Ժամանակակից և մօտիկ անցեալի գրեթէ բոլոր անուանի արուեստագէտները իրենց գործերէն նմոյշներ ունին այնտեղ, ինչպէս՝ Մախոխեան, Էտկար Շահին, Գառզու, Ժանսէմ, Տակալի և... շատ շատեր... Այվազովսկին չհաշուած:

Գրապահոցներուն մէջ երկար շարք կը կազմեն բազմաթիւ գիրքեր: Մամուլը ունի իր առանձին բաժինը: Զանազան պարբերաթերթեր, «Նայիրի»-ն ներառեալ, իրենց դարակները ունին: Հաւաքածոյի վերածուած: Գիրքերը՝ Հայաստան թէ Սփիւռք [Պոլիս, Փարիզ, Պէյրութ, Մ. Նահանգներ... եւայլն] հրատարակուած, շարադասուած են խնամքով ու բժախնդիր հոգածութեամբ:

Բայց այս բոլորէն աւելին ու պատկառազուն, նահատակ-հերոս գրող Ռուբէն Սելակին յատկացուած սրահն է, անտարակո՛յս: «Յիշատակի Տուն»-ին փոքր ուխտատեղին, պաշտամունքի խորանն կարծես ըլլար այդ:

Այստեղ Ռուբէն Սելակն է ամէնուր: Սկսած մանկութենէն մինչեւ իր ողբերգական վախճանը: Նկարները դասաւորուած են գեղակերտ պատուանդաններու վրայ: Այստեղ իր մանկութիւնն է, հոն՝ երիտասարդական տարիները, Համալսարան յաճախած [Լոզան] շրջանը, խմբանկարներ՝ բժշկական ուսանող ընկերներու հետ, կամ՝ զինք այցելած բարեկամ անձերու, ինչպէս՝ Կոմիտաս Վարդապետ, Ա. Զօպանեան: Առանձին բաժնի մը մէջ տեղ գրաւած են իր իսկ գծած դիմանկարները՝ Պեթովէն, Վիքթոր Հիւկօ: Քիչ անդին են ինք և տիկինը՝ Ժաննի Սելակ, միատեղ նկարուած: Ռ. Սելակ՝ գեղադէմ, գանգրահեր, կզակին թեթեւ մօրուքով որ աւելի հրապուրիչ կը դարձնէ իր դէմքը, ճակատը հակած կեանքի ընկերոջ վարսերուն, անոնցմէ չբաժնուելու խոստումով մը որ, աւա՛ղ, եաթաղանը եկաւ շատ շուտ զիրենց անջատելու և խորտակելու երիտասարդ ամուսիններուն սիրայորդ միութիւնը, հէք Տիկին Սելակը այրիացնելով իր գարունքին ու որբացնելով երկու երախաները՝ Լեւոնն ու Տամիրամը որոնք, հազիւ թէ իրենց ճակատներուն զգացքը էին Հայրական գուրգուրոտ ձեռքին շոյանքը:

Հոն են տակաւին Ռուբէնի ձեռագիրները, նկարներ, բացիկ, առօրեայ գործածութեան կարգ մը իրեր, գիրք՝ մակագրուած իր կողմէ, սեւագրութիւններ, գրիչ ու կաղամար, սպիտակ էջեր, բանաստեղծի ներշնչանքին սպասող... Մասունքներ՝ մէկ խօսքով, որոնք վէրք մը կը պահեն անբուժելի, չսպիացող, լայնաբաց, որոնք վկայութիւնը կը կազմեն 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան, «Գառնուկի մը նման անմեղ ժողովուրդ»-ի մը խողխողման - ինչպէս բնորոշած էր նոյնինքն՝ Ռուբէն Սելակ, իր Հերթին մտազործի դանակը իր կոկորդին ստանալէն շատ քիչ ժամանակ առաջ:

Ռ. Սելակի այս Տուն-Թանգարանի գոյութիւնը այս օտար ափերուն վրայ, կը պարտինք Պրն. Յովհաննէս ՉիլինկիՐԵԱՆԻՆ, անոր աննկուն, հետեւողական, համբերատար ու ժրջան պրպտումներուն:

Յամառ, անտեղիտալի կամքով, խղճամիտ բժախնդրութեամբ ան լոյս աշխարհ կը բերէ

Անդրանիկ Տաղլեան Մարտիրոս Սարեանի ցուցահանդէսի գովազդին առջև:

անտեսուած արժէքներ և ուրացուած ճշմարտութիւններ Մեծ Մարտիրոսի կեանքի շուրջ: Անոր հերոսական վախճանի մանրամասնութիւնները ըստ արժանւոյն գնահատելով ու ջանալով արժեւորել տալ մերօրեայ ապերախտներուն, կ'ուզէ նոր սերունդները չզրկել ներշնչումի աղբիւրէ մը, որ իրենց անխարդախ հայկականութիւնը պիտի կենսաւորէ, թռիչք պիտի տայ հայօրէն ու ազգապանծ ապրելու իրենց գոյապայքարին: Որովհետեւ, ինչպէս շեշտած է Յ. Չիլինկիրեան իր «Կարմիր Գիրք»ին մէջ, «Ազգ մը իր հերոսներով կ'ապրի: Ազգ մը, որ իր հերոսները կը մոռնայ, ինքն ալ մեռնելու դատապարտուած է»: Հետեւաբար...

Ինչ-ինչ նկատումներով թերագնահատուած ազգային հպարտաւիթ արժէք մը իր ճիշդ պատուանդանին դնող Յ. Չիլինկիրեանի յօդուածները, առանձին գոհունակութեամբ կը կարդանք «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ: Զուգահեռ՝ իր տարբեր ու այլազան թեմաներով գրութիւններուն որոնք շատ հետաքրքրական են և հեղինակին հետախուզող մտքին և սուր տեսողութեան մասին կը վկայեն: Միջազգային ներկայ կեանքը վերլուծող ու ախտաճանաչումի ենթարկող իր տեսական ու ընկերային յօդուածները մանաւանդ:

Զարմանալի է որ, մեր օրերուն, Պատմութեան խարանդ իրենց ճակտին ունեցողներ պատիւ կը ստանան ու իրենց արձանը կը կանգնեցուի: Մինչդեռ Ազգին իրաւ ու վաւերական արժէքները կը ձգուին մութի մէջ: Կամ, հազիւ թէ, յիշատակութեան կ'արժանացուին:

Պատմութիւնը կը յուշէ մեզի կեղծ «հերոս»ներու մասին որոնք ինչպէ՛ս տկարացած են երբ գտնուած են մահուան սեմին: Եղած են պատրաստ ուրանալու իրենց դաւանութիւնը, վսեմ գաղափարականը, ի վնաս իրենց ազգին, մեր պարագային՝ հայութեան գոյատեւման: Մինչեւ անգամ դաշնակցած են Ազգին երդուեալ թշնամիներուն հետ:

Ռուբէն Սեւակի կերպարը հոյակապ, անսպառ թեմա է, նոր սերունդները անշէջ հայրենասիրութեամբ տոգորելու: Վէպերու նիւթ, կեդրոնական հերոս դարձուելու է ան: Հայ գրողները, Հայրենիքի և Սփիւռքի, ի՞նչի կը սպասեն Ռ. Սեւակի հերոսական կերպարը վիպականացնելու համար: Ո՞ր ֆիլմարտադրիչը և ե՞րբ այս հերոսապատումը հայկ. ցեղասպանութեան մէջ, անոր ողբերգա-դիւցազնական դրուազը հանդիսացող, ֆիլմի պիտի վերածէ: Թող իւրաքանչիւրը վիպերգէ «Իմ Սեւակը» թեմայով, կամ՝ գրական աշխատանքով մը: Այստեղ կատարենք ճշդում մը:

Մեր համոզումով՝ Պրն. Յ. Չիլինկիրեանի ակադեմական այս աշխատանքը, Ռ. Սեւակի կեանքը իր ճշմարիտ արժէքով գնահատող, կապ չունի հերոսին Յ.Չիլինկիրեանի հօրեղբայրը ըլլալու հանգամանքին հետ: Սխալ է այդպէս կարծելը: Իր նպատակը հակադրուիլ է, արդարօրէն, մարդկային միտումնաւոր անտեսումին և ապերախտ վերաբերումներուն: Ծճմարտութիւնը վճռապէս վերահաստատել է իր միտք բանին: Եւ քանի տեւէ

ազգային պանծալի արժէք մը ամօթարար ստուերի տակ պահող դատապարտելի այս ընթացքը Հայ պատմագրութեան ու գրականութեան, այնքան աւելի կը ջրղեղուի արդարակորով ծառացումը քննադատին: Պէտք է խոնարհիլ այս ազնիւ, խոնարհ ու յանդուզն, իսկական Հայու ոգի իր մէջ կրող Հայուն նախանձախնդրութեան առջեւ:

Շատ Հայեր բնակութիւն Հաստատած են Նիս և այս ծովեզերեայ գեղածիծաղ քաղաքին շրջակայքը: Իսկ, ամէն տարի, բազմահարիւր [եթէ ոչ Հազար] Հայեր Սփիւռքէն և Հիմա ալ Հայրենիքէն [Հարուստնե՛ր] կ'այցելեն Նիս որ Հանգստանան կամ... սպառին Մոնթէ Գարլոյի «ռուլեթ»ի սեղանի շուրջ:

Եւ սակայն, դժբախտարար, շատ քիչերուն ծանօթ է Ռուբէն Սեւակի Տուն Թանգարան-ի կամ «Յիշատակի Տուն»ի մը գոյութիւնը հոն, անոր Հասցէն:

Եւ հո՛ս է դժբախտութիւնը: Խոստովանիմ: Ես ալ, եթէ «ՆԱՅԻՐԻ»ի էջերէն կարդացած չըլլայի Ռ. Սեւակի Տուն Թանգարանի մասին, կամ Պրն. Ժիրայր Նայիրին ունեցած չըլլայի բարի խորհրդատու, պիտի գրկուէի Հոգեկան այն խոր լիցքաւորումէն, գոհացումէն որուն արժանացայ մուտք գործելով «Յիշատակի Տուն»ի սրբատեղիէն ներս:

Արդեօ՞ք այս Ուխտատեղիին կուսակցութեան մը կամ Ազգային իշխանութեան մը վարչութեան հովանիին տակ չգտնուիլն է պատճառը, պէտք եղած Հետաքրքրութեան ցարդ արժանացած չըլլալուն: Թէ՞ ազգային ճշմարիտ արժէքներուն Հանդէպ մեր ժողովուրդին մէջ տակաւ ուռճացող անտարբերութիւնն կամ խտրական ոգին, Հատուածամոլութիւնն է բուն շարժառիթը... սրտէ ու աչքէ Հեռու մնացած ըլլալուն...:

Տուն Թանգարանին պատշգամին նստած, իմ դէմ ունենալով Միջերկրականի այս ծովափնայ գեղատեսիլ զմայելի տեսարանները, թերթատեցի Յուշամատեանը ուր իրենց տպաւորութիւնը ձգած են բազմաթիւ այցելուներ անցեալ մէկ երկու տասնամեակներուն:

Յիշատակի Տուն-ի այցելուներէն եղած և Յուշամատեանը ստորագրած պատկառելի անձնաւորութիւններէն է Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ, ի դէպ յիշենք, Անթիլիաս եղած տարիներուն, Ռուբէն Սեւակի գործերու ամբողջական Հատորի Հրատարակութիւնը Հովանաւորած էր: Խմբագիր՝ Խաչիկ Տէտէեան:

Իմ Հերթին՝ սրտի ու մտքի խօսքս Համեստարար գետեղեցի Յուշամատեանին մէջ:

Պրն. Յ. Զիլինկիրեանին կը յայտնեմ ցանկութիւնս այցելելու Մարտրոս Սարեանի նկարներու ցուցահանդէսը որ, այդ օրերուն, տեղի կ'ունենար Ֆրանսական ծովեզերեայ Անթիպ քաղաքի բերդին մօտ, Պարլօ Փիքասոյին յատկացուած սրահներուն մէջ:

Հիւրընկալս, միշտ ու անչափ ազնիւ, ընթացք կու տայ փափաքիս:

Իր ինքնաշարժով կ'ուղղուինք Անթիպ:

Յուցասրահի մուտքին մեզ կը դիմաւորէ Սարեանի կտաւներէն մէկուն խոշորցուած գովազդը: Կը մտնենք ներս: Մուտքը վճարովի է:

(Շար. 2)

ԱԶՍՏ ՏՈՂԵՐ

90 ԱՄԵԱԿԻՍ ՇԵՄԻՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԱՐԱՄ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
[ԴԵՐԱՍԱՆԸ]

Մնաս բարեաւ երջանկաւէտ, աւաղելի, հէք տարիներս տենչալի:
 Իննսուն գարուններուս, անեպրութեան մէջ, ասուպի պէս սլացաք,
 Արեւածագէն մինչ մայրամուտ, անուրջներով լայնալիճ,
 Կեանքիս մակոյկով թիավարեցի երանութեան յոյսերով սին,
 Անցայ քաղաքներէ, կածաններէ, մահացու ու տառապաքին:
 Պայքարեցայ ուժաթափ, անվիատ, սրտիս անբուժելի տենչանքով,
 Աչերս ծածկած էին կարօտի գոլորշիով մը քողածածուկ,
 Երպններուս մէջ ունեցայ մղձաւանջներ վարհուրիչ,
 Ինչպէս ովկիանոսները ալեկոծ, վայրենագոյն փոթորկալից:
 Հեռացայ բոյնէս դիւթանքէ մը արբշիռ ու մոլորած,
 Մաքառեցայ հեռու հարապատներէս բայց մնացի նսեմ կարօտախանձ,
 Կարծելով գտնել մարգարիտներ, աղամանղներ, շողշողուն, գանձ,
 Սակայն մնացի, խաւարի մէջ անյոյս, ետդարձի առագաստս այրած:
 Երբեմն վրիպական խորխորատներու մէջ խաւարապատ,
 Մեծասքանչ կիսալուսինը դիտեցի պարեխներու վրայէն.
 Գահաւանդները մթախառն, մշուշապատ, սուրացի խինդով,
 Հանդիպեցայ անհաւատ, նախանձ էակներու և հոգիներու խեռ:
 Տարտանելի ծննդավայրիս, կարկաջահոս ջուրը խմեցի սառնորակ,
 Աշնան տերեւաթափին ունեցայ մրմունջներ սիրաբուղխ,
 Տեսայ թռչուններ, թափառոտ՝ կորսուած քիւի մը կարօտով,
 Պսակին նարօտ կապեցի գտայ երջանկութիւնը անսահման,
 Ունենալով պաւակ և թոռ հոգեպմայլ, ծլարձակած տոհմածառէն
 Ոգորեցայ ցեղասպան ու յելուպակ թուրքին դէմ,

հոգիիս տողերով հրակէպ

Արիւնահոս ոճիրներուն համար իր գործած.

անմեղ ազգիս դէմ խաչաբարձ,

Ի տես ջարդուած մարմիններուն, առ այսօր

անգերեզման ու լքուած,

Երկնային ցօղ - արցունքով, խնկուած ու

Արփիին հուրովը բոցավառ:

Ոխերիմ, ատելախանձ աղօթքովս կը խնդրեմ,

հոգեռանդն, Մեծն Արարիչին,

Արմատաջինջ ընել, Ասիական ջուիրն այդ ներխուժ,

Իր սինլքոր անիծեալ ծիներով

երկրային Սողոմ-Գոմորով մը ահեղ:

Այժմ մենակեաց՝ կը դիտեմ տամուկ աչքերովս նուաղկոտ,
 Անցեալի նկարներ հարապատներուս եղբայր ու հարապատ
 Ընկերներու մշտայուշ, պայծառ սիրարկու յիշատակներով
 Եղո՛ւկ անդարձ մեկնած են դէպի յաւերժն նաւելով,
 Յարգանք, խունկ և աղօթք իրենց անթառամ աճիւններուն ցաւուտ:

Փարիզ Անթոնի 2003 Յուլիս

ՅԳ.

• Թուրքին գրաւած հողին վրայ խոտ չի բուսնիր:

ՎԻՔՔՈՐ ՀԻԻԿՕ

• Թուրքին հետ ամուսնութիւնը ստորնագոյն եղեռնագործութիւն է:

Ժ.Ա.Վ.Դ.

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

«ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»

31 ՄԱՐՏ 1911 - ԼՈՋԱՆ - ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

«ԹՈՂ ՔԱՐԿՈՑԵՆ ՋԻՍ ԹԵՐԱՀԱԻԱՏՆԵՐԸ:
ԵՍ ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ՈՒՐԱՆԱԼ ԱՅՆ ԱՆՋՆՋԵԼԻ
ԱՐՑՈՒՆՔԸ, ՈՐ ԻՄ ՄԱՅՐԵՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ԿՐՑԱԻ ԿԱԹԵՑՆԵԼ ԻՄ ԷՈՒԹԵԱՆՍ ՄԷՋ, ԵՒ ՈՐ
ԲՈԼՈՐ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻԱՑԱԾ՝ ՉՊԻՏԻ
ԿԱՐԵՆԱՅԻՆ ԿԱԹԵՑՆԵԼ...»:

ԼՈՋԱՆ - 1913 - ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

«ՓՈՒԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ» - ՀԱՏՈՒԱԾ՝

«ԲԺԻՇԿԻՆ ԳԻՐՔԷՆ ՓՐՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ» ՈՒ ԾԱՐՔԷՆ,

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ - ԵՐԿԵՐ-ԱՆԹԻԼԻԱՍ- ԷՋ 409:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Ամենուն համար անհերքելի իրականություն մըն է, թե՛

Հայութիւնը, 12-րդ դարէն սկսեալ, իր հայրենի հողերուն վրայ պետականութիւն չունեցաւ:

Բայց, շնորհիւ Հայ եկեղեցիին և հայ եկեղեցականին, հայ Ազգը կրցաւ գոյատևել իր ազգային և կրօնական բոլոր աւանդութիւններովը: Եւ մինչեւ 19-րդ դարուն վերջերը, Հայ Ազգը իր լայն մեծամասնութեամբ, Հայաստանի մէջ, իր հայրենի հողերուն վրայ՝ ապրեցաւ իբր «Հայ» և, մանաւանդ՝ իբր հայ-քրիստոնեայ:

Արդեօ՞ք հայ ազգը գնահատած է հայ կրօնականներուն, դարերով տարած Սուրբ պայքարը իրենց ժողովուրդը հայկական ոգիով և քրիստոնեայ պահելու համար:

Բացարձակապէս՝ ոչ:

Ընդհակառակը, հայ ժողովուրդը շատ անգամ, ապերախտ գտնուած է իր կրօնականներուն հանդէպ:

19-րդ դարուն վերջերը սկսող հայ կուսակցական որոշ շարժումներ, սխալ ըմբռնուած յառաջդիմականութեան մը գաղափարներով ներշնչուած, դէմ էին հայկական կրօնին և հայ կրօնականներուն: (Անշուշտ անելորդ է կրկնել, որ իբր թէ «սոցիալիստական» այս տեսարանութիւնը սիոնական ծուղակ մըն էր՝ ոչ-եբրայական ժողովուրդներու մէջ Ազգային և կրօնական կառոյցը քանդելու ծառայող):

Եւ 19-րդ դարու կեսերէն յետոյ, արհամարհուիլ սկսաւ հայ կրօնականը:

Նայեցէք Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Սուրացկանները» թատերգութիւնը, որուն մէջ կը ցոլանան՝ հայ կրօնականներու հանդէպ անիրաւ գրպարտութիւններ:

Նոյնպէս Երուանդ Օտեանի «Միջնորդ Տէր Պապան» թատերգութիւնը, որուն մէջ հայ եկեղեցականը կը ներկայացուի՝ իբր դրամասէր և խարդախ «Միջնորդ» մը:

Հայ գրականութեան պատմութեան մէջ, բացառիկ տաղանդաւոր թատերագրի համբաւը ունեցող Յակոբ Պարոնեան և Երուանդ Օտեան, իրենց գրութիւններուն մէջ, «Հայ ազգին մէջ փրկարար մեծ դեր կատարած» հայ կրօնականները վարկաբեկած ըլլալուն պատճառաւ, մեր համոզումով՝ դատապարտելի անձնատրութիւններ են:

Յակոբ Պարոնեանի մասին չենք կրնար պնդել. բայց, վստահաբար ըսենք, թէ Երուանդ Օտեան իսկական ֆարմասոն մըն եղած էր:

Այդ շրջանի կուսակցական հակակրօնականներու հոյլին մէջ՝ բացառութիւն մը կը կազմէ Արփիար Արփիարեանը:

Արփիարեանի մասին, «ՆԱՅԻՐԻ»ի առաջին թիւերէն սկսեալ, մեր հիացումը յայտնած էինք:

Մենք կը հաւատանք, որ այս վիպասանը, այդ տարիներուն ապրած ամէնէն տաղանդաւոր և ճիշդ արեւելում ունեցած մտաւորականն էր:

Արփիար Արփիարեանի մեծ ժողովրդականութիւն շահած «Կարմիր ժամուց» վիպակը, ապացոյցն է անոր գնահատանքին՝ հայ գիտակից կրօնականին հանդէպ:

Յակոբ Պարոնեանին և Երուանդ Օտեանին՝ հայ կրօնականը վարկաբեկող թատրերգութիւններուն բոլորովին հակադիր ըլլալով՝ Ա. Արփիարեան «Կարմիր ժամուց» վիպակին մէջ, հայ կրօնականը կը ներկայացնէ իբր Կարդանանց ոգիով հայրենասէր մը, որ հայ ժողովուրդը, թրջական բռնակալութեան դէմ, յեղափոխութեան կը պատրաստէ:

Արփիար Արփիարեան լաւատեղեակ էր, Հայ եկեղեցիին և հայ կրօնականին՝ թուրքին դէմ մղուած պայքարին մէջ կատարելիք առաջնակարգ դերին:

Ան շատ լաւ գիտէր, մանաւանդ 1820-թ.ներուն Յոյներուն, թրջական բռնակալութեան դէմ ապստամբական շարժումներուն մէջ, Յոյն կրօնականներուն կատարած ճակատագրական աշխատանքները:

Յոյն կրօնականներն էին, որ վանքերու մէջ գաղտնաբար, ազգային շունչով յեղափոխականներ կը պատրաստէին:

Եւ այս յեղափոխականներն էին, որ իրենց հերոսական պայքարով, Յունական յաղթանակը ապահովեցին թուրքերուն դէմ: Հակառակ, որ Արփիարեան ինք ալ յառաջդիմական գաղափարներով կուսակցական մը եղած էր, չէր հետեւած իր կուսակցական ընկերներուն անտրամաբանական և կոյր դատումներուն, որոնք Ընկերվարութիւնը խեղաթիրուած կ'ըմբռնէին, սիոնական ծուղակը իյնալով: Հետեւելով «միջազգային ընկերվարական» հակակրօնական և մանաւանդ՝ հակացարական և հակառուսական քաղաքականութեան:

Արփիարեան կը ջատագովէր, առաջին հերթին, թուրքերուն դէմ Հայաստանի մէջ սկսած հայ Ազատագրական Պայքարը:

Եւ բոլորովին հակառակ էր, հրեածին «միջազգային սոցիալիզմին» դրդումով՝ հայ յառաջդիմական կուսակցականներուն Ռուսիոյ մէջ մղած հակացարական շարժումին:

Որովհետեւ Արփիարեան, շատ լաւ գիտէր, թէ հայերուն հակառուսական շարժումներուն մասնակցիլը պատճառ պիտի ըլլար, որ Ռուսերը հայերու դէմ թշնամանան:

Եւ առանց Ռուսերուն թիկունքին՝ հայկական ազատագրական շարժումը չէր կրնար յաջողիլ:

Այս իրապաշտ գաղափարներուն զոհը եղաւ Արփիար Արփիարեանը:

Եւ իր հայ կուսակցական ընկերները սպաննեցին զինք:

Հայերը միշտ կ'ողբան, որ թուրքերը զիրենք ցեղասպանութեան ենթարկած են: Բայց մենք կը հաւատանք, որ հայկական ողբերգութիւններուն մէջ թուրքերուն չափ, գուցէ թուրքերէն անելի պատասխանատու են՝ հայ տխմար որոշ ղեկավարներ և նաեւ գիտակից կամ անգիտակից հայ դաւաճաններ, որոնք հայ ազգը դէպի կործանում առաջնորդեցին:

**

Հայ եկեղեցիին և եկեղեցականին Սուրբ տիպարը նսեմանալ սկսաւ՝ մանա-

Ուրե՛ն Սեւակի դիմանկարը լեսցիզ - անտիպ - գծուած իր քրոջ աղջկան՝ պոլսահայ մերօրեայ տաղանդաւոր գեղանկարչուհի՝ Տիկ. Զրիսթին Սալեթի կողմէ:

ւանդ ֆրանսական Յեղափոխութեան կողմէ քաջաւերուող և իբր թէ «յառաջդիմական» շարժում նկատուող հակակրօնական հոսանքին ենթարկուած Պոլսոյ հայ մտաւորականներուն գործունէութեամբ:

Այս հայ մտաւորականները, իրենց հակակրօնական գաղափարներով, շատ իւրաւ ինկան հրէական ֆարմասոնական ցանցին մէջ:

Եւ Պոլսոյ մէջ, առաջին ֆարմասոնական կազմակերպութիւնը հիմնողները՝ հայ մտաւորականներ եղան:

Անկէ ետք է, որ հայ ժողովուրդէն ներս տկարանալ սկսաւ իր եկեղեցականին հանդէպ պաշտամունքի աստիճանի հասած յարգանքի և գնահատանքի զգացումները:

Բնական է, որ հայութեան մէջ, կրօնական զգացումներուն տկարացումէն օգտուեցան նախ՝ Կաթողիկէները և ապա Բողոքականները, որոնք պառակտեցին հայ ժողովուրդին կրօնական միութիւնը:

Այդ շրջանի ժողովուրդներուն մէջէն մի-

այն հայերն էին, որ ամէնէն աւելի ենթարկուեցան օտար կազմակերպութիւններու ազդեցութեան:

Բայց, Պալքանեան քրիստոնեայ ժողովուրդները, մանաւանդ Յոյները կառչած մնացին իրենց եկեղեցիին և իրենց աւանդութիւններուն: Եւ ֆարմասոնականութիւնը, Կաթողիկոսութիւնը

և բողոքականութիւնը չկըրցան լայն չափով ներմուծուիլ անոնց մէջ:

Եւ մեր մտաւորականներէն ոմանք, իբր թէ յառաջդիմական և արդիական գաղափարի տէր անձնաւորութիւններ՝ ծաղրանքի

առարկայ դարձուցին հայ կըրօնը և հայ կրօնականը:

Յակոբ Պարոնեանի և Երևանդ Օտեանի հայ եկեղեցական տիպարը վարկաբեկող թատրերգութիւնները՝ այս հայավնաս մտայնութեան «արտադրութիւններն» են:

**

Եւ մինչեւ այդ տարիները, միայն նուիրական և բարձր հոգեկան կարողութիւններու տէր անձերու յատուկ եղած հայ կղերականութեան պաշտօնը. հակակրօնական որոշ հոսանքներուն հետեւանքով, ժամանակի ընթացքին իր փայլը և իր բարձր մակարդակը կորսնցնել սկսաւ: Եւ հայ կղերական դասին մէջ ներմուծուիլ սկսան պատեհապաշտներ և անարժան անձնաւորութիւններ:

Եւ հայ եկեղեցականներուն մէջ, պատուական և սրբութեան արժանի կղերականներուն կողքին, մէջտեղ ելան նաեւ, եկեղեցական աթոռը շահու աղբիւր նկատող նիթապաշտներ, անարժան անձեր, նոյնիսկ՝ բարոյականէ զուրկ:

Հայ եկեղեցական պատմութեան էջերը լեցուն են հայ Ազգին հպարտութիւն պատճառող արարքներով, որոնք կատարուած են հայ բարձրահոգի կղերական ղեկավարներու կողմէ:

Բայց, նոյն ատեն, հայ եկեղեցական պատմութեան էջերը պղծուած են կրօնական ըլլալու անարժան կղերականներու գործունէութեամբ:

Այս անարգ կրօնականներուն անունները այստեղ նշելու պէտք չունինք:

Այս անարժան կղերականներուն անունները շատերուն ծանօթ են:

Բայց այստեղ՝ ուշադրութիւն:

Մենք իրաւունք չունինք, քանի մը անարժան կրօնականի կատարած արարքները պատրուակելով, ամբողջ կրօնական դասը մրոտելու:

Հայ կրօնական դասը, մեծամասնութեամբ, իրեն յանձնուած սուրբ պարտականութիւնը ամենարժանի ձեւով կը կատարէ:

Հայ կրօնականներն են՝ մեր 3000 տարուան հայկական աւանդութիւնները.

(→ էջ 3)

«ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ԼԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է»... (Ծար. էջ 2-էն)

հայոց պատմութիւնը և լեզուն մինչեւ այսօր վառ պահողները:

Եթէ, դուք քիչ մը հայկականութեան ոգի ունիք՝ շատ դիրութեամբ կը հասկընաք Հայ եկեղեցիին կարեւորութիւնը հայ Ազգին համար:

Հայ եկեղեցին՝ հայութեան խորհրդանիշն է:

Այստեղ հաւատացեալ կամ անհաւատ ըլլալու հարց չկայ:

Եթէ՛ հոգիներնուդ մէջ հայկականութեան նշոյլ մը գոյութիւն ունի, արդէն, արարողութեան ընթացքին, հայկական եկեղեցիէ մը ներս մտնելով, դուք կ'զգաք ձեր հայկականութիւնը:

Հայ եկեղեցիին մէջ, հայ կրօնականը արարողութիւնը կը կատարէ մեր 3000 տարուան հնադարեան հայկական լեզուով:

Թէեւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Զ.Յ. 404-ին՝ հայկական այբուբենը, հայկական տառերը ստեղծեց, բայց, Մեսրոպ Մաշտոց, հայկական լեզուն չստեղծեց՝ բառին իսկական առումով:

Հայ լեզուն արդէն գոյութիւն ունէր հազարաւոր տարիներէ ի վեր: Պատմութեան ծանօթ թուականներէն ի վեր, հայ ազգը կը խօսէր արդէն այդ լեզուն: Այդ հայ լեզուն կ'որակենք՝ «Ոսկեղնիկ Լեզու»:

Այսինքն՝ «Ոսկի» ի նման հազուագիտ, պատմական լեզու մը:

Եւ այս ոսկեղնիկ, պատմական լեզուն պահպանած են՝ մեծ մասամբ, հայ կրօնականները, բառ առ բառ, մինչեւ այսօր: Եւ առանց տառ մը փոխելու, հազարաւոր տարիներէ ի վեր:

Այս տեսակետով երբ կը մտնենք, արարողութեան ընթացքին, հայկական եկեղեցիէ մը ներս, այդ պահուն ո՛չ միայն աղօթատունի մէջ մենք մեզ կը զգանք, այլ՝ հազարամեակներէ ի վեր հայ լեզուն, աղօթքները, աւանդութիւնները, պատմութիւնը և սքանչելի մեղեդիներով շարականները պահպանող թանգարանի մը, հինաւուրց մեհեան - տաճարի մէջ:

Եւ այդ վայրկեանին, անկարելի է, որ ձեր հայկական ոգին, չցնցուի, չյուզուի և չվերանայ:

Այս տպաւորութիւններով էր, որ Ռուբէն Սեւակ, Փարիզի Ժան Կուժոնի հայկական եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնութեան օրուան զգացումները հետեւեալ տողերով կը յայտներ.

«... Դուրսը՝ բոլո՛ր կիրքերը ու բոլո՛ր մեղքերը, բոլո՛ր գիտութիւնն ու բոլո՛ր քաղաքակրթութիւնը...»:

«Ներսը՝ Հայաստանցի տէրտէր մը, կարծես Անիի քանդակներէն փրցուած՝ հին ու առաքելատիպ գլուխ մը, հազարաւոր տարիներու բառեր կը կրկնէր, յաւիտենական ու ահաւոր...»:

«Ճերմակ մոմերը, կը հալէին, բուրվառը կապոյտ ամպով մը մեզ պաշարեց:

«Տէրտէրը անվերջ կը կարդար ու կ'երգէր: Այդ ընթերցումը ու այդ օրօրումը քիչ քիչ մեզ ընդարմացուցին, վերացուցին, հեռացուցին, հին ու հեռու տեղուանք տարին...»:

«Կնքահայրը - մենակեաց ու մարդատեաց արուեստագէտ մը, որ եկեղեցի ոտք կոխած չուներ - հիմա տղու մը պէս կուլար:

Հարսը - որ ոչինչ կը հասկնար ոսկեդարու աստուածային բարբառէն- լռիկ մնջիկ կ'արտասուէր...: Ու տաք արցունք մը որ ինկաւ մեր միացած ձեռքերուն վրայ՝ մինչեւ ոսկորներուս ծուծը դողացուց:

Ինծի ի՛նչ փոյթ, թէ գիտութիւնը պիտի հեզնէ իր անարածան աշակերտին այս երկիւղած դիրքը՝ կրկնապէս ծիծաղելի. որովհետեւ գիտութիւնը որ կրօնքը չի հասկնար. Սէրն ալ չի հասկնար:

«Յարաբերական իրականութիւններուն միայն կը հաւատայ ան: Մինչ Սէրն ու կրօնը բացարձակ իտէալին կը ձգտին. նոյն յաւիտենական զգացումին երկու յաւիտենական ձեւերն են անոնք:

«Սէրը՝ անձնական. կերպարանաւոր. երկրային. բնական իտէալն է:

«Կրօնը՝ անանձնական. անկերպարան. տիեզերական. գերբնական իտէալ...:

«Թող քարկոծեն զիս թերահաւատները:

«Ես չե՛մ կրնար ուրանալ այն անջնջելի՛ արցունքը որ իմ մայրենի եկեղեցին կրցաւ կաթեցնել իմ էութեանս մէջ. և որ բոլոր գիտութիւնները միացած՝ չպիտի կարենային կաթեցնել...»:

Լոգան - 1913 Ռուբէն Սեւակ: «Փոխան հարսանիքի». հատուած՝ «Բժիշկին Գիրքէն Փրցուած էջեր»ու շարքէն. Ռուբէն Սեւակ - Երկեր- Անթիլիաս - էջ 409:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
ZAVALLI ALMANYA

ALMANYANIN BAVYERA EYALETİNİN İÇ İSLERİ
BAKANI GUNTHER BECKSTEIN DEMİSKİ.
"21 EYLÜL 2003 TARİHİNDE YAPILACAK EYALET
SEÇİMLERİNDE TÜRKLER BANA OY VERİR"
HÜRRIYET GAZETESİ - 19-9-2003

ALMANYANIN BAVYERA EYALETİ İÇ İSLERİ BAKANI VE HIRİSTİYAN SOSYAL BİRLİK PARTİSİ (C. S. U.) LİDERLERİNDEN GUNTHER BECKSTEIN "HÜRRIYET" GAZETESİ MÜDÜRLERİNE VERDİĞİ BEYANATTA DEMİSKİ.

"TÜRKLER OYUNU BANA VERİR". FAKAT BECKSTEIN, TÜRKLERİN, NİÇİN KENDİSİNE OY VERECEKLERİNİ SÖYLEMİYOR.

ACABA İSMİNE BAKARAK BECKSTEIN-I YAHUDI ZANNEDEREK Mİ TÜRKLER ONA OY VERECEKLER ? BILMIYORUZ.

FAKAT BİZİM ANLADIGIMIZ BİR SEY VAR.

O DA, ALMANYADAKİ TÜRKLERİN OYLARININ, ALMANYA SEÇİMLERİNİ ETKİLEMENEYNE BAŞLAMIS OLMASIDIR.

TÜRKİYENİN 68 - VİLAYETİ SAYILAN BAVYERADA BUGÜN MİLYONLARCA TÜRK VAR. YA TÜRKİYENİN 69.- VİLAYETİNDE, YANI BERLİNDE NE KADAR TÜRK VAR?

BERLİN TAMAMEN TÜRKLERİN ELİNDE.

DAHA BÜGÜN TÜRKLER, ALMANYA SEÇİMLERİNDE BAS ROLDELER.

DÜŞÜNEBİLYORMUSUNUZ, 50 SENE SONRA DURUM NE OLACAK ?

O ZAMAN TÜRKLER, ALMANYADA ÇOGUNLUK OLACAKLAR.

ZAVALLI ALMANYA. ZAVALLI ALMANLAR.

FAKAT ALMANLAR, 1941-45-DE YAHUDİLERE YAPTIKLARI KÖTÜLÜKLERİNİN CEZASINI ÇEKİYORLAR.

ZANNEDİYORMUSUNUZ Kİ, BU DURUM KENDİ KENDİNE MEYDANA GELDİ ?

KATIYYEN.

GÖRÜNMEZ KUVVETLER, 1941-45-DE ALMANYADA ÖLDÜRÜLEN YAHUDİLERİN YERİNİ, TÜRKLERLE DOLDURMAYA BAŞLADILAR.

YAHUDİLER, 1941-45-DE ALMANLARIN YEDİBUÇUK MİLYON YAHUDI ÖLDÜRDÜKLERİNİ İDDİA EDİYORLAR.

BUGÜN ALMANYADA YEDİBUÇUK MİLYONDAN FAZLA TÜRK VAR.

BUGÜNKÜ ALMANYADAKİ DURUM, GÖRÜNMEZ KUVVETLERİN UYGULADIGI PROGRAMIN SONUCUDUR.

FAKAT NİÇİN, ALMANLARIN, YALNIZ YAHUDİLERİ ÖLDÜRMELERİNDEN BAHSEDİLİYOR.

1915-TE TÜRKİYEDE ERMENİ SOYKIRIMI YAPILIRKEN TÜRKLERİN BÜYÜK MÜTTEFİKİ ALMANLARDI.

1915-TE ERMENİ SOYKIRIMI, ALMANLARIN TASVİBİ İLE VE ALMANLARIN GÖZLERİNİN ÖNÜNDE YAPILDI.

1915-TEKİ ERMENİ SOYKIRIMINDA TÜRKLER CELLAT ROLÜNDE İDİLER. 1915-ERMENİ SOYKIRIMI EMRİ, BÜYÜK PATRONLARDAN GELDİ.

EGER 1915 - ERMENİ SOYKIRIMININ SUÇLULARI OLAN TÜRKLER VE BÜYÜK PATRONLAR CEZALANDIRILSALARDI, 1941-45-DE MİLYONLARCA YAHUDI ÖLMEZ VE ALMANYA DA BUGÜNKÜ ZAVALLI VAZİYETE DÜŞMEZDİ.

B. Q.

«ՆԱՅԻՐԻ» № 203 = 23-9-2003

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱՎԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ (ԻԲՐ ԹԵ) ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Խ Ե Ղ Ճ Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա Ն

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՎԱՐԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻ, ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ
"GUNTHER BECKSTEIN" ԸՍԵՐ Է ԹԵ՝
«21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2003-ԻՆ ԿԱՏԱՐՈՒԵԼԻՔ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԻՆԾԻ ՔՈՒԷ ԿՈՒՏԱՆ»
HÜRRİYET - 19-9-2003

Գերմանիոյ Պավարիա Նահանգի Ներքին գործոց Նախարարը և Քրիստոնեայ Ընկերային Միութիւն (C. S. U.) կուսակցութեան ղեկավարներէն GUNTHER BECKSTEIN, Hürriyet թերթին տնօրէնին կատարած յայտարարութեան մէջ սապէս ըսեր է՝

«Թուրքերը՝ ինձի բուհ կուտան»:

Բայց Beckstein, ինչո՞ւ թուրքերուն իրեն բուհ տալերնուն պատճառը չէ ըսած:

Արդեօ՞ք իր անունին նայելով Beckstein-ը Հրեայ պիտի կարծեն և թուրքերը, այդ պատճառաւ, իրեն բուհ պիտի տան:

Չենք գիտեր:

Բայց մեր հասկցած մէկ բանը կայ:

Այն է՝ Գերմանիոյ թուրքերուն բուհները՝ գերմանական ընտրութիւններուն մէջ, ազդեցիկ սկսած են ըլլալ:

Թուրքիոյ 68-րդ Նահանգը նկատուող Պավարիոյ մէջ, այսօր միլիոնաւոր թուրք կայ:

Արդեօ՞ք թուրքիոյ 69-րդ Նահանգը նկատուող Պերլինի մէջ որքա՞ն թուրք կայ:

Պերլինը բոլորովին թուրքերուն ձեռքն է: ...Դեռ այսօր, թուրքերը, գերմանական ընտրութիւններուն մէջ, առաջնակարգ դերակատարներէն մէկն են:

Կրնա՞ք երեւակայել, թէ 50 տարի յետոյ, վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

Այն ժամանակ թուրքերը՝ Գերմանիոյ մէջ մեծամասնութիւն պիտի ըլլան:

Խեղճ Գերմանիա, խեղճ գերմանացիներ:

Բայց գերմանացիները 1941-45-թ.ն հրեաներուն դէմ իրենց կատարած չարիքներուն պատիժը կը կրեն այսօր.....:

Կը կարծէ՞ք, թէ այս վիճակը ինքնաբերաբար մէջտեղ եկաւ: Բացարձակապէս՝ ոչ:

Անտեսանելի ուժեր, 1941-45-թ.ին Գերմանիոյ մէջ սպաննուած հրեաներուն տեղը՝ թուրքերով լեցնել սկսան:

Հրեաները՝ 1941-45-թ.ն գերմանացիներուն եօթնուկէս միլիոն Հրեայ սպաննած ըլլալին կը պնդեն:

Այսօր, Գերմանիոյ մէջ, եօթնուկէս միլիոնէ աւելի թուրք կայ:

Գերմանիոյ մէջի այսօրուան վիճակը, աներեւոյթ ուժերուն կիրարկած ծրագրին արդիւնքն է:

Բայց ինչո՞ւ, գերմանացիներուն, միայն հրեաները սպաննած ըլլալուն մասին կը խօսուի:

1915-ին թուրքիոյ մէջ, հայկական ցեղասպանութեան կատարուած միջոցին, թուրքիոյ մեծ զինակիցը գերմանացիներն էին:

1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, գերմանացիներուն համաձայնութեամբ և անոնց աջբերուն առջև կատարուեցաւ:

1915-ի հայկական ցեղասպանութեան մէջ, թուրքերը դահիճի դերին մէջ էին:

1915-ի հայկական ցեղասպանութեան հրամանը՝ մեծ դրամատէրերէն եկաւ:

Եթէ 1915-ի հայկական ցեղասպանութեան յանցաւորները եղող թուրքերը և մեծ դրամատէրերը պատժուէին, 1941-45-թ.ին միլիոնաւոր հրեաներ չէին սպաննուեր, և Գերմանիան ալ այսօրուան խղճալի վիճակին չէր ենթարկուեր:

Յ. Չ.

«ՆԱՅԻՐԻ» Թիւ 203 - 23-9-2003

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԹՈՒՐԻՔԻՈՅ... (Շար. էջ 1-էն)

տեսաբար խորհուրդ կու տայ ԱՄՆ-ի Պետական Պաշտօնատուներ, Ա Գ նախարարութիւնը, տրամադիր ըլլալով միլիառ տոլարներով վարձատրել Երեւանը, եթէ ան խոստանայ որ ՀԱՅԿ. ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲՈՆԱԳՐԱԻԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ պիտի մոռնայ:

Անհաւատալիօրէն հրէշային այս... գոյժին ստոյգ ըլլալը վկայող Հ.Յ.Դ.ի Հայաստանի «Երկիր» պաշտօնաթերթը չի զարմանար, որ հայ Պետութեան բանբեր նախարար մը, սրբապղծութեան և ազգային դաւաճանութեան համազօր նման ելոյթ մը ունեցած է, քանի որ, նոյն «Հայաստանի Մշակոյթի փոխ նախարար Կարէն Արիստակէսեանը իրեն ուղղուած այն հարցումին, թէ՛ – արդեօ՞ք, Անթալիոյ խորհրդածողովին մէջ, Հայաստան պիտի չարժարձէ Թուրքիոյ և Նախիջեւանի մէջ հայկական պատմական յուշարձաններու վանտալանկան քանդումի հարցը, հսոյ նախարարը պատասխանած է.

– «Ներկայ պայմաններու մէջ, Հայաստան պէտք չէ արժարձէ Թուրքիոյ և Նախիջեւանի մէջ ոչնչացուող պատմական կոթողներու հարցը: Այդ կարգի շատ զգայուն խնդիրներուն պէտք է մօտենալ դիւանագիտօրէն...»:

Յայտնենք, որ հայ նախարարի մը բերնէն եղերականօրէն սարսափելի նման յայտարարութեան մը կատարուելուն լուրը, ումբի տպաւորութիւն ձգած է Հայաստանի և Սփիւռքի մէջ: Որքան մեծ է հրճուանքը թուրքերուն, նոյնքան խոր է ցաւը, սոսկումն ու ափսոսանքը իրաւ հայերուն որոնք, այնուամենայնիւ կը միւսաբարբառ ըսելով.

– Երբ ՀՀ-ի նախագահը կ'ըսէ, թէ Հայաստան հողային պահանջ չունի Թուրքիայէն, ուստի, առանց նախապայմանի, պէտք է «նորմալացնել» Հայաստան-Թուրքիա կապերը, ինչու, նոյն տրամաբանութեամբ, իր նախարարը չըսէ.

– Մոռնանք անցեալին կատարուած վատ իրադարձութիւնները... և բարեկամանանք:

**ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՏՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԱՂԼԵԱՆ**

Սարեան - ցուցաՀանդէսի մուտքին
ենք:

Աստիճաններէն կը բարձրանանք Բ.
յարկը:

Հարթակին զետեղուած են երկու մեծղի
գովազդներ, մէկը՝ "Sarkis", իսկ երկրորդը՝
"Sarian" արձանագրութիւններով:

Եփոթ մը կը յառաջանայ մտքիս մէջ: Արդեօ՞ք Մարտիրոսը Հոս Սարգիս եղած է,
կ'ըսեմ ես ինծի:

Ստուգելու Համար կ'ուզեմ մտնել "Sarkis"ի սրահը, որ կը տպաւորէ զիս իր ընդար-
ձակութեամբ: Բարձր առաստաղէն կախուած է կանացի, մեծ չափի և անբնական ազ-
գային - տոՀմական տարազ մը, որուն ինքնութիւնը ճշդելու կը դժուարանաս: Ո՛չ Հայ-
կական է, ո՛չ թրքական և ո՛չ ալ քրտական: Մի գուցէ՝ այդ բոլորին խառնուրդը: Իսկ
լայնարձակ սրահի յատակին նետուած-փռուած է մեծ չափի գորգ մը, կարպետի նմա-
նող, կանաչ, սրճագոյն և այլ գոյներով Հիւսուածք մը, որ չի կրեր ազգութիւն մը բնո-
րոշող որեւէ նախշ:

Այս գորգին մէկ անկիւնը դրուած է սնտուկ մը, նոյնպէս ծածկուած գունաւոր ծած-
կոցով, իսկ վրան կայ մանրակերտ պուպրիկ մը՝ զգեստաւորուած նման առաստաղէն
կախուած տարազին, որ կը դառնար, մեքենականօրէն, իր առանցքին շուրջ:

Մինչ այդ, եթերի մէջ, Զոսթաքովիչի մէկ եղանակն է, որ կը նուագուի անդադար:

ԱՀաւաստիկ պատկերը այդ նշանաւոր "Sarkis" արուեստագէտին ստեղծագործու-
թեան:

Բացատրութիւն, լուսաբանութիւն մը կ'ուզենք Հոս գտնուող պատասխանատու
տիկինէն, բայց չենք ստանար: Ուստի կ'ընդունինք, որ ներկայ արուեստի «Գլուխ գոր-
ծոց» յղացումները ըմբռնելու և Հասկնալու Հասունութիւնն ու կարողութիւնը կը
պակսի մեզի պէս Հասարակ մահկանացուներուս...:

Երեւանի Մարտիրոս Սարեանի
Տուն-Թանգարանի տնօրէն-ար-
ւեստարան ԵաՀէն Խաչատուրեանի
ջանքերով կազմակերպուած այս
ցուցաՀանդէսը, արժանի է բարձր
գնահատանքի: Հայրենի և Խորհրդ-
դային Միութեան վաստակաւոր
նկարիչ, մեծատաղանդ վարպետին
20-րդ դարակիզբի գործերէն՝
Կոստանդնուպոլիսի, Ֆրանսայի,
Ռուսաստանի թէ Հայրենական լա-
ւագոյն գործերը ցուցադրուած են
այստեղ: Այս գործերը Մ. Սարեանի
Տուն Թանգարանի թէ անՀատական
Հաւաքածոներու և Թանգարաննե-
րու մէջ գտնուող լաւագոյն պաս-
տառներն են:

Ֆրանսացի թէ ռուս արուես-
տագէտներու գնահատական կար-
ծիքները Սարեանի արուեստին ու
տաղանդին մասին, մեծ վերտառու-
թեամբ դրուած են սրահներուն
պատերուն վրայ:

ԳոՀունակութիւն էր տեսնելը

ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՏՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԱՂԼԵԱՆ

բազմաթիւ օտար այցելուներ, որոնք լրջութեամբ և մեծ Հետաքրքրութեամբ կը յամենային իւրաքանչիւր պաստառին առջեւ, կը խորհրդածէին, կարծիքներ կը փոխանակէին, կը Հիանային վառ գոյներով, իւրայատուկ ոճով ներկայացուած «ավանգարտիստ» այդ պաստառներուն:

Շամիրամ Սեւակ Նիսի իր բնակարանին մէջ, իր Հօր և մօր դիմանկարներուն առջեւ, որոնք իր տան ամենանուիրական անկիւնը կը կազմեն:

Յաջող ցուցահանդէս մըն էր՝ անկասկած: Մեր արժէքները օտարներուն ծանօթացընելու մէջ շատ ենք թերացած և դե՛ռ կը յապաղինք ալ: Կը սպասենք, որ օտարները գան ու գտնեն մեզ և ո՛չ թէ մենք օգնենք որ անոնք մեզ ճանչնան: Յուսանք, որ այս ցուցահանդէսը, իր տեսակին մէջ, միակը չի մնար:

Ապա կը դիտենք Պիկասոյի Կուպիտական և վերջին շրջանի իր գծանկարները: Արագ կերպով կ'անցնինք գծանկարներուն առջեւէն, շատ naïve և նախնական կը թուին ըլլալ, ոչ մէկ քաշողական, առինքնող, կեդրոնացնող և ուժ կամ խորհուրդ կը գտնենք: Արդեօ՞ք մենք չեն Հասկնար և չենք ըմբռներ ստեղծագործ արուեստին իմաստը...: Գեղեցկութիւնը պարզութեան մէջ է կ'ըսեն: Արդեօ՞ք արտայայտուած պարզ գիծերուն՝ կոր թէ ուղիղ, ուղղանկիւն ու շեղ գծանկարներուն իմաստն ու արժէքը չենք ըմբռներ... կարող է:

Նոյն վայրին մէջ, արուեստի երեք ցուցահանդէսներ... ինչպիսի՜ գանազանութիւն, Հակասութիւն, contrast, արուեստի ըմբռնողութիւն... մնայուն... և ժամանակաւոր...:

Նիսի մէջ, իմ կեցութեան մնացեալ երեք օրերը, ամբողջութեամբ անցուցինք Պրն. Յովհաննէս Չիլինկիրեանի Հետ:

Ան զիս ազնուաբար պտտցուց Ֆրանսայի Cote d'Azur-ի գրեթէ բոլոր ծովափնեայ վայրերը, Մոնթէ Կարլոյէն՝ Մանթօն, մինչեւ Իտալիոյ սահմանը, Անթիպ, Ժուանտըրէն, Քան, և այլ վայրեր: Ասկէ առաջ, քանի մը անգամներ, եղեր եմ այս վայրերը ընտանեօք: Սակայն այս անգամուանը կը մնայ գերազանց յիշարժան, անմոռանալի: Շատ ուրախ եմ, որ բարեկամական կապեր ստեղծուեցան Պրն. Յ. Չիլինկիրեանին Հետ, մտերմութիւն մը անգնահատելի:

Երեք օրերուն ընթացքին մեր խօսակցութեան գլխաւոր նիւթերն եղան՝ Մեծ Նահատակ Ռուբէն Սեւակը, Հայ ժողովուրդի վերջին 100-150 տարուան ազատագրական պայքարի պատմական իրադարձութիւնները, օտար պետութիւններուն մեղրածորան խոստումները կատարուած մեր միամիտ և անփորձառու, նորահաս կուսակցական ուսուցիչներուն՝ կիսագրագէտ, քաղաքականութենէ չհասկցող Հայրենասէր Հայդուկներուն, ասոնց կուրօրէն Հաւատք ընծայելուն օտարներուն, ասոնց ընդգրկուիլը միջազգային Սիոնիստական Ազատ-որմնադրական «եղբայրակցութեանց»... Հաւատք ընծայելով այդ գրասենեակներուն մէջ գործող բարձրաստիճան օտար, մանաւանդ տէօնմէ թուրք, անգլիացի, գերմանացի թէ Ֆրանսացի ու ամերիկացի ղեկավարներուն ստապատիր խոստումներուն և դաւաճանական «գործակցութեանց»:

Յաւալի է այն, որ նոյն երեւոյթը կը կրկնուի ներկայիս, Գ. Հանրապետութեան անհեռատես, անքաղաքագէտ, փորձ չունեցող, նիւթապաշտ վաշխառուներուն ձեռքով: Կը կողոպտուի, կը քանդուի 80 տարիներու ընթացքին մեծ գոհողութիւններով կառուցուածը: Այսօրուայ ղեկավարներուն բոլորին ալ Հայեացքները դէպի Արեւմուտք է ուղղուած: Զի՛ր բաւեր, վերջին 300 տարիներուն ընթացքին, Արեւմուտքին մեզի դաւաճանելը, կորուստը մեր Արեւմտեան Հայաստանին: Այսօր, նոյն երազախարութեամբ

2003 - ամսական
«ԻՍԻՐԱՅԷ
ՎՍՅԳՂՆՎՎՅՎՍՍՎՈՆՏ»
ՂՈԳՆՈՂՈ ՈՍՆՕՆ
Ժ Ղ Ո Յ Ո Տ Ո

ՀԻՄՆԱԿՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵ
«ՍԵՆՏԵՆՏԵՆՆԱԿ»
- ՍԵՆՏԵՆՏԵՆՆԱԿԻ ԿՈՄԻՏԵ
ՂՈԳՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱԿԱԿՈՆՏՐԱԿՏ
ԾՎՅՈՒԿՂՈՆԳԵ

(Նմուշի դ Ե. սուճ)

ՈՍՏՈՒՄԻ ԿՈՄԻՏԵ - ԿՈՄԻՏԵ
ՍԵՆՏԵՆՏԵՆՆԱԿԻ ԿՈՄԻՏԵ

Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին

Ինքնիշխանության մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին

Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին

Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին

Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին

Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
- Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին
: Երևանի մարտի 1-ին 2003 թ. հունիսի 1-ին

ՂՈԳՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ՂՈԳՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ՂՈԳՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

Հ.Մ.Մ.Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ, ԳԳ

1921-ԷՆ ՄԻՆՁԵԻ 1981

ԳՐԵՑ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՐԱՑԵԱՆ

Մեր նախորդ յօդուածներով անդրադարձած էինք 1944 տարուան Հալէպի Տաւուտիէյի արուարձանի «Կարմիր Կիրակի»ի «Հայկական Օր»ի անմոռանալի միջոցառումին մասին, և ապա, 1945 տարուան Օգոստոսի վերջին, միջ-չրջանային հաւաքական ձեռնարկին՝ Զահլէի մէջ, Հ.Մ.Մ.Ի 25 ամեակի նշման նախօրէին կայացած դաշտագնացութեան և այդ առիթով «Գողթան» երգչախումբին ունեցած բացառիկ ելոյթին, և հուսկ՝ Հալէպի սկաուտներուն 15-օրեայ բանակումին շարունակութեան Պատկերներ մէջ:

Այժմ ջանանք ամփոփել, այդ՝ 1942-էն 1945 տարիներուն Միութեան հիմնական, անմոռանալի ձեռնարկները, որոնք Հ.Մ.Մ.Ի պատմութեան փառքի օրերն էին, և նաև, գաղութներէն ներս, Հայ

ըլլալու հպարտութիւն և գոհունակութիւն պարգեւող եղբուհիներ հանդիսացան ընդհանրապէս: Հայ Սփիւռքը քայլ մ'աւելի մօտեցընելով Մայր Հայրենիքին:

Հայ երիտասարդները՝ չարաբաստիկ Եղեռնի և Բ. Համաշխարհային պատերազմին թողած մղձաւանջը ամբողջութեամբ թօթափած, դարձած էին աւելի վճռական, որ ապ-

1944-թ. Տաւուտիէյի բարձրունքին վրայ: Կեդրոնը՝ Արժ. Տէր Եղիշէ ՔՇԵյ. Փանոսեան և Ընդհ. խմբապետ Լ. Պայրամեան:

րին և գոյատեւեն որպէս Հայ: Բ. Աշխարհամարտէն Հայաստանի յաղթական դուրս գալը, իր դաշնակիցներուն հետ, ասոր մղիչ ուժ հաղորդեց:

Անոնք, նոր և յուսալի հեռանկարներով և մանաւանդ Մայր Հայրենիքի իրականութեամբը լիցքաւորուած, առաւել հաւատաւոր, գիտակցօրէն կը մասնակցէին միութենական աշխատանքներուն, Ազգին և Հայրենիքին ծառայելու ոգիով բռնկուին:

Ի՞նչ էին այդ վաւերական և հիմնական ձեռնարկները կամ միջոցառումները, որոնք Հ.Մ.Մ.Ի պատմութիւնը կը հարստացնէին և հպարտանքի էջեր կը հանդիսանան: Ու նաև, մեկնակէտ եղանակով տարիներուն, Հ.Մ.Մ.Ի ծաւալուն, համագաղութային տարողութեամբ գործունէութեան:

Առաջինը՝ կազմակերպչական գետնի վրայ որդեգրուած արտակարգ ու հեռանկարային նախաձեռնութիւնն էր: Հ.Մ.Մ. հանդիսացաւ Սփիւռքի Հայկական մարզական առաջին կազմակերպութիւնը որ, 1942-թ ին, գումարեց իր ընդհանուր Պատգամաւորական Ժողովը և Միութիւնը օտտեց իր անդրանիկ Կեդրոնական Վարչութեամբ:

Առաջին Կ.Վ.Եան նախաձեռնությունը կազմեց, Միութեան Համասփիւռքեան գոյութիւնը օրինականացնող և ամրապնդող Հ.Մ.Մ-ի Մրազիր-Կանոնագրի մը պատրաստութիւնը, որ, յաջորդ Պատգամաւորական ժողովին կողմէ իսկ, պիտի վաւերացուէր, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով Միութեան բոլոր մասնաճիւղերուն և անդամներուն: Նաեւ՝ գետին պատրաստելով Միութեան ապագայ շինիչ և օրինական աշխատանքներուն առջև:

Պատգէթի մրցում, Հայրենի և Հ.Մ.Մ.Եան կազմերուն միջև, Սահակեանի դաշտին վրայ, 1969-թ.ին: Աջէն ձախ՝ Տօթթ. Գէորգ Քեչիչեան, Տիգրան Սարաֆեան, Նորայր Աւետեան (Ս.Մ.Մ.ի դեսպանատան Հայ կցորդ), Փրօֆ. Գէորգ Մելիք Յովսէփեան (Հայրենի խումբի նախագահ), Գնէլ Եգս. Ճէրէճեան, Սարգիս Սարգիսեան, Ժիրայր Նայիրի, Հայր Գէորգ Վրդ. Կարպիսեան, Հայր Տարօս Վրդ. Ճէրէճեան, Պարգեւ Թրաշեան...: Բ. շարք՝ կեդրոնը՝ Գարրիէլ Մոլոյեան, Յակոբ Պուճիգանեան, Սարգիս Կիլլիւճեան և ուրիշներ:

Երկրորդ յատկանշական ձեռնարկը եղաւ, անկասկած, Հ.Մ.Մ-ի բոլոր շրջաններու մասնակցութեամբ, միջ-մասնաճիւղային մարզական Հանդիպումներու կայացումը Պէյրութի կամ Հալէպի մէջ: Որոնց կը Հետեւէին անմոռանալի և ոգեւորիչ տողանցքները, որոնցմով կ'եզրափակուէին մարզատօնահանդէսները:

Նշենք, որ երիտասարդական մարզուծի այս ցուցադրութիւնը տեղի կ'ունենար բաց դաշտի վրայ: Իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին սպորտի բոլոր բնագաւառներու մարզիկներէն բացի, Օրիորդացի անդամուհիները և մանաւանդ՝ Գայլիկ, Արենուշ, Սկաուտ, Երէջներ և Հուսկ՝ աննման փողերախումբը, ինքնին երկար փաղանգ կազմող:

Աւելցնենք, որ մարզահանդէսի եզրափակիչ յայտագրի կատարումը կը հովանաւորէին պետական դէմքեր, Հայ և օտար Հիւր անձնաւորութիւններ: Բազմահազար ժողովուրդ կը լեցնէին «թրիպլեն»ները, դաշտին շրջապատը և մինչև անգամ՝ յարակից շէնքերու տանիքներն ու պատշգամները:

Գոհանանք 1944-45 և 46 տարիներու Հանդիսութեանց Հակիրճ նկարագրութեամբ: Մանրամասնութիւնները տեղ կը գտնեն անշուշտ յետագային խմբագրուելիք Համապարփակ ու ամբողջական պատմագիրքին մէջ, իրենց տարբերութիւնով, միջոցառումներու մանրամասն ներկայացումով և եղելութիւններու թուարկումով:

Երրորդ՝ ինչ որ աւելի կենսական և ուրախալի եղելութիւն էր, մարզական միութեան մը Համար Հիմնական նպատակ - ունենալ բարձրորակ Ֆուտպոլի խումբ և ձգտիլ երկրի ախոյ-

եանութեան:

Ի պատիւ 1942-թ.էն 45 տարիներու ղեկավարութեան և Միութեան գաղափարական ոգիով մարզուած ու թրծուած կորիւն մարզիկներուն ներդրած ջանք և կորույթին, ոսկեստու արձանագրենք այստեղ, որ անոնք յաջողեցան 1945-թ.ին նուաճել Լիբանանի ֆուտպոլի ասոյեանութիւնը և, նոյն առնէն, դառնալ Տարուան Բաժակակիրը:

Նոյն տարուան մէջ երկու բարձրագոյն տիտղոս նուաճելը դիւրին չէր անշուշտ: Իրադարձութիւնը անսահման ուրախութիւն և հպարտութիւն պատճառեց Միութեան անդամներուն և իրենց համակիր զանգուածին:

Այս կրկնակի յաջողութիւնը Հ.Մ.Մ.ին բերաւ մեծ վարկ, պատիւ ու ժողովրդականութիւն ամբողջ Լիբանանի մէջ:

Չորրորդ՝ 1944-45 տարիներն են: Չմոռնալ Բ. Աշխարհամարտի տարիներու դժուարութիւնները որոնցմէ առաջին ազդուողները եղան, պատերազմի թատերաբեմ Եւրոպան և ասոր մօտակայ երկիրները, Մերձ. Արեւելքը՝ ներառեալ:

Այդ դժուարին պայմաններուն մէջ անգամ, Հ.Մ.Մ. արձանագրեց յառաջընթաց: Հպարտառիթ եղելութիւն կազմեց, այդ տարիներուն Միութեան «Գողթան» երգչախումբին կազմութիւնը, շուրջ 100 անդամ-անդամուհիներով, որոնց վրայ կը գումարուէին նուազածուներն և մենակատարները, երգչախումբին մասնակիցներու համրանքը հասցնելով 150-ի, ինչ որ շատ պատկառելի թիւ կը ներկայացնէր: Մեծագոյն սրահներու բեմերն անգամ նիւ կու գային զանոնք պարփակելու:

Հինգերորդ՝ յատուկ հպարտութեամբ արձանագրենք, որ տնտեսա-ընկերային այդ դժընդակ օրերուն, երբ տպագրութեան ու թուղթի տագնապը մնայուն մտահոգութիւնը կը կազմէր երկրին ընդհանուր մամուլին, Հ.Մ.Մ. կ'ունենար իր պաշտօնաթերթը՝ «Կայծ»: Ան ունեցաւ կարճատե կեանք թէև, շուրջ 5-6 տարի, և սակայն, իր գոյութեան այդ միջոցը նշանաւորեց իր մարզա-ընկերային, ազգային և հայրենասիրական ճոխ բովանդակութեամբ: Դարձաւ լուսատու փարոս: Հոգե-մտաւոր սնունդ ջամբեց յատկապէս երիտասարդութեան և զինք առաջնորդեց ճշմարիտ ազգասիրութեամբ: Եւ սակայն, իր հոգեկենսաստու շողերը հաճելի չեղան խաւարին վարժ աչքերուն: Հայրենասիրութիւնը «մեղք» նկատողները իրենց զրպարտագրերը հոս ու հոն հասցնելով, խափանեցին անոր հրատարակութիւնը, պետական վարչա-կամայական արգելքով:

Վեցերորդ՝ Հ.Մ.Մ.ի իգական շարժման բաժինը յատուկ գնահատութեան արժանացուց ինքզինք, յատկապէս իր այդ տարիներու բեղուն գործունէութեամբ: Միութեան մէջ և ըստ Մրագիր-Կանոնագրին, անդամուհիները ունէին հաւասար իրաւունք ու պարտաւորութիւններ: Իրենց գործունէութեամբ և նախաձեռնութիւններով անոնք ոչ միայն կը հաւասարէին, այլև, տեղ տեղ, կը գերազանցէին իրենց այդ միութենակիցներու աշխատանքը: Երբեմն կը հանդիսանային մղիչ ուժ ձեռնարկներու, անոնց գերազանց յաջողութեան մէջ ունենալով իրենց մեծ բաժինը:

Հ.Մ.Մ.ականուհիները աչքի զարկին յատկապէս պասքէթպոլի, Հեծելանիւի, վիինկ-վոնկի և ընկերային բնոյթի ձեռնարկներու կազմակերպման մէջ:

Վստահ ենք, որ Հ.Մ.Մ.ի ամբողջական պատմագիրքին մէջ, Միութեան իգական սեւր գնահատանքի իր յատուկ բաժինը պիտի ունենայ արժանաւորապէս:

Միութեան վերելքին և օգտաշատ գործունէութեան նպաստած, իր անուրանալի ներդրումով, ազդակ մը կազմեց սկաուտական շարժումը: Իրմով կ'ամբողջանայ թուարկումը Հիմնական այն բաժիններուն, որոնց հաւաքական ընդհանուր աշխատանքը եղաւ փառապատակ մը՝ դրուած Հ.Մ.Մ.ի պանծալի անուան ճակատին:

Յաճախ ընդգծած ենք: Կրկնելու գնով շեշտենք սա անուրանալի ճշմարտութիւնը. թէ՛ Սկաուտական, հայ Արիական շարժումը բացառիկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Համագոր է «դպրոց-համալսարան»ի, ապագայի հայ յանձնառու, ազգային գիտակցութեամբ ու ոգիով սնուած-ուռճացած սերունդներու պատրաստութեան օգտին իր ունեցած ու դեռ բերելիք դերակատարութեամբ:

Սկաուտական շարժումը իր դասակարգումներով կը նոյնանայ դպրոցի մը Մանկապարտէզի, նախակրթարանի ու Երկրորդականի բաժիններուն հետ:

Այս իրողութեան գիտակցելով՝ պէտք է գուրգուրալ անոր վրայ, անաղարտ սրահելու համար Միութեան կորիզը, անոր Հիմը հանդիսացող այս դասերը, համապատասխան սուգային ու գաղափարական սնունդ մատուցելով անոնց:

Այս պարագային միայն կ'ունենանք իսկապէս ամրակուռ կազմակերպութիւն: Եւ յաւագոյն օգտակար ըլլալ հայ երիտասարդութեան դաստիարակութեան ու կազմաւորման մէջէն՝ մեր համազգային նպատակներուն իրականացման:

**ՌՈՒԲԸՆ ՍԵՒԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Է, ԱՅՈ՛ ԲԺԻՇԿ,
ԱՅՈ՛ ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆ,
ԱՅՈ՛ ԻՐ ՁԵՌԱԳԻՐԸՆ ՅԱՅՏՆԻ Է...**

Շատ մեծ տպաւորութիւն կրեցի կարդալով «ՆԱՅԻՐԻ»ի թիւ 201-ի մէջ, 31 Մարտ 1911-ին գրուած նամակը Ռուբէն Սեւակի, որ ուղղուած է իր երէց քրոջ՝ Էֆթիկի:

Նահատակ գրողին ազնուականութիւնը հայելիի պէս կը ցոլայ իր տողերուն մէջէն, իբրեւ ազգասիրութեան մարմնացում և մեծի հանդէպ ցուցաբերուած յարգանք:

Հայ մը կամ նոյնիսկ օտարական մը, տեսնելով այդ ձեռագիրը պիտի պմայլի, պիտի սիրահարուի հայկական գիրերուն: Այդպիսի գրիչներով է, որ կը յայտնուի արժէքը մեր լեզուին և տառերուն: Պարապ տեղ չէ ըսուած, որ գիրը, գրելածեւը մարդուն նկարագիրն ու տիպարը կը յատկանըշէ:

Այսպիսի արժէքաւոր մարդիկ կու գային և կ'երթային անցեալին, Ու իրենց գրիչին ու իմաստութեան հետքերը կը ձգէին հայութեան վրայ: Բայց, ո՛չ հիմա՝ դժբախտաբար: Նման տիպարներ շատ հազուագիւտ են:

Ուրիշ շատ կարեւոր բան մը, իմաստուն խօսք մը աչքիս վարկաւ այդ գրութեան կամ նամակին մէջ: «Ազգը շէնցնելու համար նախ դպրոցը շէնցնելու է, իսկ դպրոցը շէնցնելու համար պէտք է որ Եկեղեցին շէննայ, որովհետեւ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԵՐՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ Է:

Հիմա ա՛յլ աւելի հասկցանք, թէ որքա՛ն խելացի և կարեւոր անձնաւորութիւն մըն էր Ռուբէն Սեւակ, իր ազգին ու անոր արժէքներուն վրայ գուրգուրացող, անոնց գոյութեան ու ապահովութեան վրայ դողացող, որ թշնամին վայն նկատելով ուզած է Ռուբէն Սեւակի մէջտեղէն վերցուիլը, առանց որ ան Հայ Ազգի ոսոխներուն համար աւելի «վտանգաւոր» տարր մը դառնայ: Եւ կրցան հաշուեյարդարի ենթարկել զինք ու նմանները:

Այս աստիճանի «խելացիութիւն ու հեռատեսութիւն» թուրքը չունի, չէր կրնար ունենալ: Բայց իր վարպետները՝ «տօնմէ»՝ այո՛...:

Նոյն «վարպետները» ներկայիս ալ, մեր ազգային կառոյցները, Եկեղեցիէն սկսեալ, բաժնելու և քանդելու կ'աշխատին:

Մեր «մեծերուն» կ'իյնայ ելքի մասին մտածելը լուրջ ձեւով, ոչ անձնական նեղ հաշիւներով, ոչ Եսասիրաբար, ոչ աթոռի սիրոյն... որ...:

...Հայութեան սրտին չհասնի ա՛յն դանակը որ, շատ տարիներէ ի վեր, կը սրեն...:

Հ. Փ.

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՀՐԵԱՅ ՓՐՕՖ. ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ԱՆԳՈՒԹ
ԿԵՅՈՒԱԾՔԸ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԸ ՉԱՆՂԸՐԸ-Ի
ԴԺՈՒՔԸՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐԵՆ
ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԵՊ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԱՆԵՐՈՋ՝ ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ
FRANZ APPEL-ԻՆ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԸ ԱԶԱՏԵԼՈՒ
ՀԱՄԱՐ ԿԱՏԱՐԱԾ ԴԻՄՈՒՄԻՆ ՀԱՆԴԵՊ՝ PROF.
DR. ISRAEL-ԻՆ ՏՈՒԱԾ ԱՆԽԻՂՃ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

Յունուար 2003-էն ի վեր,
«ՆԱՅԻՐԻ»-ի էջերուն մէջ
հրապարակելու կը ջանանք մինչեւ հի-
մա անծանօթ մնացած՝ Ռուբէն Սեւակի
ողբերգական կեանքին պատմութիւնը:

Մենք կը հաւատանք, որ Ռուբէն Սե-
ւակի կեանքը, հայկական եղեռնի պատ-
մութեան ամէնէն ողբերգական էջերն
են, որոնք դիւցազներգութեան մը նման
պիտի փոխանցուին հայ ապագայ սե-
րունդներուն:

«Նայիրի»-ի այս թիւին մէջ ալ, Ռու-
բէն Սեւակի կեանքին բոլորովին անծա-
նօթ մէկ էջը հրապարակելու պիտի ջա-
նանք.....:

Ռուբէն Սեւակի կնոջ՝ Ժաննի-ի
ընտանիքին արխիւին մէջ կը գտնուէին
1915 թուակիր գերմաներէն նամակներ:

Բայց այս նամակները ձեռագիր և մանաւանդ գերմաներէն "GOTIK" տառե-
րով գրուած ըլլալուն, երկար ատեն չկրցանք վերծանել:

Վերջապէս՝ 1990-թ.ներուն է, որ ծանօթացանք Ծամիրամ Սեւակի մօրաքրոջ
աղջկան՝ BARBARA PFISTER-ին:

Եւ ան վերծանեց այս գերմաներէն "GOTIK" գրութեամբ նամակները:

Ո՞վ է BARBARA PFISTER:

Ժաննի Սեւակին քրոջ՝ MINNA APELL-ին աղջիկն է:

Եւ MINNA անմիջականօրէն կապ ունի Ռուբէն Սեւակի և Ժաննի-ի ամուս-
նութեան հետ:

Գերմանիոյ ERFURT քաղաքը բնակող FRANZ և MARIE APELL ամուլը երկու
աղջիկ գաւակներ կ'ունենան՝ Միննա և Ժաննի:

17 տարեկանին Ժաննի Աբելը կը դրկեն Լոզան, Գեղարուեստից վարժարանը
ուսանելու:

Իսկ իր քոյրը՝ Միննան ալ ժընեւ՝ վարժարան մը կը դրկուի:

Ժաննին, 1907-թ.ին, Լոզանի մէջ, կը ծանօթանայ Ռուբէն Սեւակին, եւ երկու
«երիտասարդ սիրտեր» մեծ սերով մը կը փարին իրարու:

Բայց միջոց մը յետոյ, Ժաննի-ի դպրոցին տնօրէնութիւնը կը տեղեկանայ
կացութեան և էրֆուրթ բնակող անոր ընտանիքին կ'իմացնէ եղելութիւնը:

Եւ հայրը և մայրը, իրար անցած, անմիջապէս իրենց քով կը կանչեն
Ժաննին:

Եւ այդ օրէն ետք, Ռուբէնին ու Ժաննի-ին համար շատ տառապալից շրջան
մը կ'սկսի: Ռուբէն՝ Լոզան, Ժաննի՝ էրֆուրթ:

Այդ շրջանին գրուած հարիւրաւոր նամակները և բացիկները՝ իրարմէ հեռու
մնացած երկու երիտասարդ հոգիներուն բոցավառ սիրոյ արտայայտութիւններն
են... .. Եւ 4 Փետրուար 1908-թ.ին, Ռուբէն Սեւակ նամակ կը գրէ Ժաննի-ին ըն-
տանիքին:

Օտտ յարգալից նամակ մը, որուն մէջ Ռուբէն Սեւակ իր նպատակներուն լորջ ըլլալը կը յայտնէ ժաննի-ի կապակցութեամբ, և անոր հօրմէն և մօրմէն կը խնդրէ, որ իրեն ժաննի հետ ամուսնութեան արտօնութիւն տան միայն այն ատեն, երբ ինք բժշկութեան վկայականը ստանայ:

Բայց գերմանացի և մանաւանդ դասական Բրուսիայի APELL ընտանիքին համար՝ արեւելքի փեսայ մը (բժիշկ ըլլայ կամ ոչ) ունենալը անընդունելի բան էր: Եւ ժաննի-ին աղաչանքներն ու լացուկոծը որեւէ ազդեցութիւն չեն կատարեր իր հօր և մօր վրայ:

Բայց, բայց, կեանքի մէջ դիպուածները շատ բան կը փոխեն.....:

Ժաննի-ին քոյրը՝ Միննան ալ կը սիրահարուի օտարի մը, ժընեւի մէջ: Եւ այս օտարը՝ հրեայ մըն է:

Եւ Աբել ընտանիքը, Միննային հրեայի հետ ամուսնութեան ալ «ոչ» կ'ըսեն: Եւ անխուսափելի կը պատահի:

Միննան, այս հրեայէն (առանց ամուսնանալու), մնաչ զաւակ մը կ'ունենայ... Եւ այս ցաւալի պատահարը պատճառ կ'ըլլայ, որ Աբել ընտանիքը ստիպողաբար ընդունի Ռուբէն Սեւակին ամուսնութեան առաջարկը ժաննի-ի հետ, երկրորդ «դժբախտութեն»է մը խուսափելու համար: ... Եւ 1908-ին, Ռուբէն և ժաննի՝ նշանուած կը համարուին և 1910-թ.ին ալ, Լոզանի մէջ, կ'ամուսնանան:

Գալով ժաննի-ին քրոջ, Միննային՝ անոր հրեայ սիրահարը, Միննային զաւակ մը աշխարհ բերելէն յետոյ, մէջտեղէն կը կորսուի: ... Եւ քանի մը տարի ետք, Միննան կ'ամուսնանայ գուիցերիացի DR. PFISTER-ի հետ և, 1910-թ.ին, BARBARA-ն կը ծնի:

Պարպարա և Միննայի հրեայէն ունեցած մանչ զաւակը՝ Պերմարտը միասին կը մեծնան:

Բայց Պարպարային եղբայրը, իր 40 տարեկանին, անձնասպան կ'ըլլայ...:

Եւ մենք 1990-թ.ին, Պարպարայի Պալ քաղաքի տան մէջ տեսանք, իր անձնասպան եղած հրեայ եղբօր քանդակած եօթը թեւանոց հրէական աշտանակ մը, զոր Պարպարան, իր եղբօրմէն մնացած միակ յիշատակը որպէս, մօտը պահած էր:

Ռուբէնի և ժաննի-ի ընտանիքներու կեանքի պատմութիւնը, դժբախտութիւններով լեցուն իսկական վէպ մըն է:

Եւ դժբախտութիւնները կը շարունակուին Պարպարայի կեանքին մէջ ալ:

Իր եղբօր անձնասպան ըլլալէն ետք, Պարպարա սիրոյ յուսախաբութիւններ կ'ունենայ:

Եւ կ'ապրի առանց ընտանիք մը կազմելու և առանց զաւակ մը ունենալու:

Բժիշկի զաւակ Պարպարայի կեանքը կ'անցնի հիւանդներու և կարօտեալներու օգնելով:

Մեր գինքը ճանչցած շրջանին, Պարպարան 85 տարեկան էր, և այդ տարիքին, ան Պալ քաղաքի կոյրերու հիւանդանոցը կ'երթար, և կոյրերը մխիթարելու համար, անոնց ուզած գիրքերէն ընթերցանութիւններ կը կատարէր:

Այս բարեսիրտ կինը մեզի նուիրեց, ինչ որ ունէր իր մեծ հօր և մեծ մօրմէն (այսինքըն ժաննի-ի հօր և մօրմէն) իբր արխիւ՝ նամակներ, նկարներ և փաստաթուղթեր:

Եւ ամէնէն կարելորդ՝ վերծանեց այն կօթիկ տառերով ձեռագիր նամակները, որ իր մեծ մայրը և մեծ հայրը գրած էին զանազան անձերու, իրենց փեսան՝ Ռուբէն Սեւակը փրկելու համար թրջական բարբարոսութիւնէն:

Այս վեհանձն կնկան բարի յիշատակը՝ մեր սրտին մէջ վառ կը մնայ՝ իբր Ռուբէն Սեւակի ընտանիքին ողբերգական կեանքէն եջ մը:

Այստեղ պարտք կը զգանք, մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու

Փրօֆ. Վահագն Տատրեանին, որ Պարպարայի մեջեցնագրած գերմաներեն նամակները հայերենի թարգմանելու ազնուութիւնը ունեցաւ:

Ռուբէն Սեւակի արխիւը, առանց Վահագն Տատրեանին քսանհինգ տարիներէ ի վեր մեզի ուղարկած վաւերագիրներուն, շատ անկատար պիտի մնար:

Ան էր, իր խորաթափանց պրպտումներով, գերմանական արխիւներուն մէջէն գտած և Ռուբէն Սեւակին վերաբերեալ փաստաթուղթերը մեզի ուղարկողը:

Եւ Վահագն Տատրեանը, մինչև այսօր կը շարունակէ ուղարկել, Ռուբէն Սեւակի մասին վաւերագրեր և գրութիւններ, մեծապէս հարստացնելով Ռուբէն Սեւակի արխիւը:

**

11 Փետրուար 2003-թ.ին, «Նայիրի»ի մէջ հրատարակած էինք, հեռագիրի մը պատճէնը, որ Ռուբէն Սեւակի Չանդըրը աքսորուած գիշերը ժաննի Սեւակ Պոլսէն, 23 Յունիսի 1915-թ.ին, Լոզան՝ իր մօր կ'ուղարկէր, որ մայրը անմիջապէս Պոլիս գայ:

Եւ ժաննի Սեւակի մայրը՝ MARIE APELL շաբաթ մը լետոյ Պոլիս կը հասնի՝ օգնելու համար իր աղջկան դժբախտ օրերուն:

Եւ ժաննի ու իր մայրը կը դիմեն նախ Պոլսոյ գերմանական դեսպանատունը, և նաեւ Օսմանեան բանակին այն ատենուան իշխանաւորը եղող՝ գերմանացի VONDER GOLTZ փաշա-յին (իսկական անունով՝ GENERAL FELD MARSCHALL COLMAR VON DER GOLTZ):

Գերմանացիները, բաւական ձգձգումներէ լետոյ, իբր թէ յանձն կ'առնեն օգնելու ժաննի-ին և իր մօրը:

Եւ գերմանական իշխանութիւններուն մեղսակցութեամբ թուրքերը, ըստ իրենց սովորութեան, սուտ խոստումներով կ'օրօրեն ժաննի-ն և մայրը:

Եւ օր մը ալ, թուրքերը անոնց կ'ըսեն, թէ՛ Ռուբէն Սեւակը կրնան ազատ արձակել պայմանաւ, որ Ռուբէն Գերմանիա երթայ և հոն հիւանդանոց մը աշխատի, և մինչև պատերազմի վերջաւորութիւնը Գերմանիայէն չհեռանայ:

Այս խոստումէն շատ ուրախացած՝ ժաննի-ին մայրը՝ Մարի Աբէլ իր ամուսինին՝ Ֆրանց Աբէլին նամակ մը կը գրէ Լոզան, որ ան անմիջապէս Գերմանիոյ մէջ Ռուբէնին, իբր բժիշկ աշխատելու համար հիւանդանոցի մը մէջ պաշտօն մը գտնէ:

Ֆրանց Աբէլն ալ, այս բարի լուրէն շատ ոգեւորուած, դիմումներ կը կատարէ:

Եւ նոյն ատեն կը յիշէ թերթերուն մէջ վերջերս կարդացած մէկ լուրը: Թերթերը արձագանգ եղած էին հետեւեալ եղելութեան.

«Օսմանեան Կայսրութեան Սուլթանը վերջերս Պոլսոյ մէջ, վիրաբուժական յաջող գործողութեան մը կ'ենթարկուի գերմանացի փրօֆէսօր բժիշկ Իսրայէլի կողմէ»:

Եւ թուրք իշխանութիւնները մեծ երախտագիտութեամբ շնորհակալութիւն կը յայտնեն (իբր թէ) գերմանացի Փրոֆ. Տք. Իսրայէլին:

Եւ Ֆրանց Աբել, մեծ յոյսերով լի, նամակով մը կը դիմէ Փրոֆ. Տք. Իսրայէլին անոր, որ իր հիւանդանոցին մէջ պաշտօն մը տայ իր փեսային՝ Բժ. Ռուբէն Սելակին, որ ան փրկուի Չանդըրը-ի աքսորավայրէն:

Այստեղ կը հրապարակենք այս ցաւալի եղելութեան վերաբերեալ փաստաթուղթերէն մասեր.

Ռուբէն Սելակին աներոջ՝ Ֆրանց Աբելին 15-8-1915 թուակիր Լոզանէն գերմանիա՝ Փրոֆ. Իսրայէլին գրած գերմաներէն նամակը:

Այս նամակին BARBARA PFISTER-ի կողմէ վերծանուած և մեքենագրուած պատճենը:

Նոյն նամակին, Վ. Տատրեանի կողմէ կատարուած գերմաներէնէ հայերէն թարգմանութեան պատճենը:

«15 ԾԳՈՍՏՈՍ 1915 - ՓՐՈՖ. ՏՈՒՔ. ԻՏՐԱՅԷԼ

Բարեհաճեցէք ներողամիտ ըլլալ, որ ձեզի բողոքովին անձանօթ անձ մը, կը համարձակի ձեր թանկագին ժամանակը քանի մը վայրկեանի համար խլել ձեզմէ:

Խնդրոյ առարկայ է գործ մը որ, ինծի և իմ ընտանիքիս համար, յոյժ կարեւոր է: Թերթերէն նկատեցի, որ կանչուեր էք Սուլթանին գործողութիւն ընելու և թէ թրքական ամենաբարձր խաւերու մէջ գերագոյն վստահութիւն մը կը վայելէք. ասկէ քաջալերուելով հետեւեալ պարագաները ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ:

Իմ դուստրս... ի հայ բժիշկ Ռ. Չ. Կետ, որ հոս ուսանել է բժշկական ճիւղը աւարտելէ յետոյ աշխատեցաւ Պրն. Փրոֆ. Տոքթ. Ռուի Հսկողութեան տակ, և գործեց իբրեւ նահանգային բժիշկ. 1914 Մայիսին զոյգը փոխադրուեցաւ Կոստանդնուպոլիս ուր կարճ ժամանակի մէջ իմ փեսաս յաջողեցաւ բարեյոյս ասպարէզ մը կերտել, նոյնպէս, Ռուբէն Սելակ ծածկանուէնով ան իբրեւ հայ բանաստեղծ իրեն անուն մը հանեց, զանազան հայ լրագիրներու մէջ, ինչպէս և պատկերազարդ հանդէս Հայաստանի մէջ, որ իր նկարն ալ տպեց, իր գործերը լոյս տեսան. երբ պատերազմը պայթեցաւ ան մտաւ թրքական առողջապահական զինագունդին մէջ և իբրեւ բժիշկ ծառայեց ...ին և

Իմ դուստրս... ի հայ բժիշկ Ռ. Չ. Կետ, որ հոս ուսանել է բժշկական ճիւղը աւարտելէ յետոյ աշխատեցաւ Պրն. Փրոֆ. Տոքթ. Ռուի Հսկողութեան տակ, և գործեց իբրեւ նահանգային բժիշկ. 1914 Մայիսին զոյգը փոխադրուեցաւ Կոստանդնուպոլիս ուր կարճ ժամանակի մէջ իմ փեսաս յաջողեցաւ բարեյոյս ասպարէզ մը կերտել, նոյնպէս, Ռուբէն Սելակ ծածկանուէնով ան իբրեւ հայ բանաստեղծ իրեն անուն մը հանեց, զանազան հայ լրագիրներու մէջ, ինչպէս և պատկերազարդ հանդէս Հայաստանի մէջ, որ իր նկարն ալ տպեց, իր գործերը լոյս տեսան. երբ պատերազմը պայթեցաւ ան մտաւ թրքական առողջապահական զինագունդին մէջ և իբրեւ բժիշկ ծառայեց ...ին և

Ich bitte sehr um gütige Rücksicht, dass ich bei meinem Ansuchen um eine Anwartschaft, also den ersten Fall möglichst wenigstens als eingetragelt - laitet werden. Würden Sie geneigt sein mir eingreifen können, so wären wir alle dem gemeinsamen Danke verbunden.
Gumburg bei der Versicherungsgesellschaft
ausgegebenen Karteikarte mit der ich zeichnen gunggehe
FRANZ ABELL

Prof. Dr. Israel 15. 8. 1915

Verzeihen Sie gütigt wenn ein Ihnen völlig Unbekannter es wagt Ihre kostbare Zeit auf einige Minuten in Anspruch zu nehmen. Es handelt sich darum eine für mich und meine Familie höchst wichtige Angelegenheit. Aus den Zeitungen ersah ich, dass Sie verufen worden wären z.B. den Sultan zu operieren und Sie in höchsten türkischen Kreisen das grösste Vertrauen geniessen und dies gab mir den Mut Ihnen Nachfolgendes vorzutragen.

Ich bitte sehr um gütige Nachsicht, dass ich Sie mit meiner Angelegenheit so lange in Anspruch nahm, woer der ernste Fall musste möglichst eingehend erörtert werden. Würden Sie geneigtst hier eingreifen können, so wären wir alle Ihnen zum innigsten Danke verbunden.

Genehmigen Sie die Versicherungen ausgezeichneter Hochachtung mit der ich zeichne

ganz gehorsamt

FRANZ ABELL.

ՀՐԵԱՅ ՓՐՕՖ. ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ԱՆԳՈՒԹ... (Ծար էջ 2-էմ)

Կոստանդնուպոլսոյ մէջ, ատեն մը առաջ Կովկասի մէջ ծագում առած Հայկական շարժումը դժբախտաբար Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ ապրող կարգ մը Հայերը կասկածի տակ ձգեց, կասկած մը որ Հակառակ իր անմասնակից ըլլալուն, ընդգրկեց նաեւ զինքը մանաւանդ երբ ան առողջապահութեան մասին Հրապարակային զանազան դասախօսութիւններ տուաւ մինչեւ Յունիսի կէսը: Մենք իմ դուստրէս և թոռնիկներէս լաւ լուրեր կը ստանայինք երբ Յունիս ամառ վերջերը յանկարծ իմ կինս Թէ՛ իմ դուստրէս և Թէ՛ կայսերական գերմանական դեսպանատունէն Հեռագրով կը պահանջուէր որ անմիջապէս Կոստանդնուպոլիս գայ: Պատճառ մը ցոյց չէր տրուեր և իմ Հեռագրային Հարցապնդումիս վրայ ստացայ՝ միայն սա պատասխանը՝ «վատ բան չկայ»: Յունիս 27-ին կինս մեկնեցաւ, եւ երբ Յունիս 6-ին Կոստանդնուպոլիս Հասաւ, կայսերական դեսպանատան և այստեղի Հիւպատոսի միջոցաւ ինծի լուր դրկեց, որմէ ես իր ճամբորդութեան պատճառը Հասկցայ:

Բարեհաճօրէն թոյլ տուէք որ իմ կնոջս՝ պարոն Հիւպատոս Ֆիլզինկէրի ուղղած գրութիւնէն կարգ մը Հատուածներ ձեր արեւելումին Համար կցեմ այս գրութեան. [ներփակեալ]:

Վերոյիշեալ տողերը կարգալէ յետոյ ներողամիտ պիտի ըլլաք որ ես իմ Հարցովս ձեզի դիմեմ, մեծայարգ պարոն, և Հայցեմ ձեր թելադրութիւնը և կամ ձեր բարեսիրտ բարեխօսութիւնը:

Խորհեցայ որ այս դժուարին Հարցը կարելի է լուծել եթէ իմ փեսան գէթ սկզբնական շրջանի մը Համար ձեր վարած Հաստատութեան մէջ, առանց թոշակի, իբրև բժիշկ ընդունուի որպէսզի, ան ազատ ձգուի և դէպի Գերմանիա ուղարկուի: Ձեր անունը վստահաբար բոլոր դժուարութիւնները պիտի յաղթահարէ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ և կարելի է նոյնիսկ, որ կեանք մը փրկէ:

..... ուսերէն վերցնել:

Գալով իմ անձիս ինքնութեան, պատիւը ունիմ ձեզի Հաղորդելու որ ես, նախապէս, էրֆուրթի մէջ իբրև արքունիքի գոհարավաճառ գործ մը ունէի:

.....կը պատկանիմ և 1870 - 1871-ի զինուորական արշաւին մասնակցած եմ և այն ատեն կայսերական Վեհափառ Հրամանով պարգեւատրուեցայ Ռազմական շքանշանով էրֆուրթի մէջ, ինչպէս և անունընոյնինքն գերման Հիւպատոս Ֆիլզինկէր Հոս պիտի

..... իմ մասիս տան, որով իմ երաշխաւորութիւնը կրնայ Հիմնաւորուիլ:

Ետտ կը խնդրեմ, որ բարի ըլլաք ներողամտութիւն ցոյց տալու իմ ձեզի իմ խնդիրովս այսքան երկարօրէն զբաղեցնել տալուս Համար: Բայց ծանր կացութիւնը կը Հարկադրէ, որ Հարցը կարելի եղածին չափ մանրամասնօրէն քննարկուի: Եթէ եռանդով կարենաք միջամտել, մենք բոլորս ալ ձեզի յաւէտ երախտապարտ պիտի մնանք:

Թոյլ տուէք, որ մեր ամենամեծ յարգանքի Հաւաստիքը տանք ձեզի. որով ես, խոնարհաբար, կը վերջացնեմ գրութիւնս

(ՖՐԱՆՑ ԱՐԷԼ)

Գերմանացի (հրեայ) Փրոֆ. Իսրայելին 21-8-1915-ին Գերմանիայէն Ֆրանց Աբելին ուղղած գերմաներէն նամակը:

KLUMPP'S HOTEL BELLE-VUE
I. BAMB.
TELEFON No. 28
1. ST.
ELEKTR. LICHTE
ZENTRALHEIZUNG
Frische Luft und warmes Wasser

Wildbad, den 21. Aug. 1915
(Bamberg)
E. I.

Mein geliebtes Kind

Stelle dir's vor, wie ich mit dir hier und von
Berlin aus versuche zu thun was möglich ist;
und thue mir die Mittheilungen gütlich lassen.
Es mir wichtig, wenn du mir da bist, in dem
theilnehmenden Interesse ist, genau anzugeben.
Wo genau Kengari, und füge hinzu "vielleicht
Khangri oder Angora". Diese muß auf was immer
möglich sein.

Herzlichst dein
Vater

Prof. Israel
(PROF. ISRAEL)

Այս նամակին BARBARA PFISTER-ի կողմէ վերծանուած և մեքենագրուած պատճենը:

Wildbad, den 21. Aug. 1915
an Rellen 23. E.

Sehr geehrter Herr,

Ihren Brief habe ich hier erhalten, wo ich mich zur Kur
aufhalte und am 10. September nach Berlin zurückzukehren.
Möchten Sie sich an mich gewandt solange ich in Constanti-
nopol war, hätte ich mit mehr Aussicht auf Erfolg für Ihre
Sache wirken können. Die Schwierigkeit liegt in der ge-
forderten Garantie, dass Ihr Schwiegervater Deutschland wäh-
rend des Krieges nicht verlässt. Diese Garantie kann
keiner geben, selbst wenn Ihr Schwiegersohn eine Anstellung
in Deutschland finden würde. An meine Klinik kann ich ihn
nicht anstellen, wenn er die Deutsche Sprache nicht beherrscht.
weniger werde ich von hier und von Berlin aus
versuchen zu thun was möglich ist; und Ihnen weitere Mit-
teilungen zugehen lassen. Es wäre wichtig, wenn Sie mir den
Ort, in dem Ihr Schwiegersohn interniert ist, genau angeben.
Sie nennen Kengari, und fügen hinzu "vielleicht Khangri oder
Angora". Dieses muß exakt festgestellt werden.

Hochachtungsvoll
ergebenst
Prof. Israel

Նոյն նամակին Վահագն Տատրեանի կողմէ (→ էջ 4)

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՔՏԱՅԱՅԷՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁՄԱԻ

Այսու կը յայտնենք մեր ժողովուրդի
գաւակներուն, որ Շաբաթ, 4 Հոկտեմբեր
2003ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբա-
նութիւնը Պիքֆայայի հովոցէն վերադար-
ձաւ Անթիլիասի մայրավանքը: Անցեալ
Կիրակի, 28 Սեպտեմբերին, ամառուային
եղանակի վերջին Սուրբ Պատարագը Պիք-
ֆայայի Ս. Աստուածածին Մատրան մէջ
մատուցուեցաւ:

ՈՒՐԲԱԹՕՐԵԱՅ ՊԱՏԱՐԱԳՆԵՐ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսու-
թեան դպրեվանքի բացումէն ետք, Ուրբաթ,
17 Հոկտեմբեր 2003էն սկսեալ ամէն
Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 5:00-ին, Պիք-
ֆայայի Ս. Աստուածածին Մատրան մէջ
պիտի մատուցուի Ս. Պատարագ, որուն
հրաւիրուած են մասնակցելու շրջանի մեր
հաւատացեալները:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԼՍԱՐԱՆ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կաթողիկոսարանի Քրիստոնէական
Դաստիարակութեան բաժանմունքին և
դպրեվանքի տեսչութեան հետ գործակցա-
բար, Հայ Եկեղեցասիրաց Եղբայրակ-
ցութիւնը Չորեքշաբթի, 8 Հոկտեմբեր
2003էն սկսեալ, կազմակերպած է հոգեւոր
լսարաններու շարք մը, որ տեղի պիտի
ունենայ երկու շաբաթը անգամ մը դրու-
թեամբ: Նիւթերը կ'ընդգրկեն հոգեւոր,
բարոյական ու ընկերային խորագիրներ,
յատկապէս երիտասարդ սերունդին հա-
մար:

Կը հրաւիրենք մեր հաւատացեալները
մասնակից դառնալու համար եկեղեցւոյ
հոգեպարար արարողութիւններուն և հո-
գեւոր լսարաններուն:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

“ÜMITLERİM HEP KIRILDI”

BİZİM GENÇLİGİMİZDE, İSTANBULDA ÇOK YAYGIN OLAN BİR SARKI VARDI. ÇOK ÜZGÜN VE ROMANTİK BİR SARKI İDİ. BU SARKIYI HER DİNLE YİSİMİZDE ÜZÜLÜR VE AGLAMAKLI OLURDUK.

BU SARKININ İSMİ “ÜMITLERİM HEP KIRILDI” İDİ.

3 EKİM 2003 TARİHLİ “MILLİYET” GAZETESİNDE YAYINLANAN, AMERİKANIN TÜRKİYE İLE DUBAI-DA İMZALADIĞI SEKİZ BUÇUK MİLYAR DOLARLIK AMERİKAN YARDIMININ SARTLARINI OKUYUNCA, BU SARKIYI HATIRLADIK.

AMAN EFENDİM AMAN. AMERİKA SEKİZBUÇUK MİLYAR DOLAR VERMEK İÇİN NE SARTLAR KOYMUS, NE SARTLAR.

BİZİM ANLADIGIMIZ, BUNA “KISKACA ALMAK” DERLER.

“MILLİYET” GAZETESİ, BU SARTLARIN DOKUZUNU SIRALAMIS.

FAKAT BİZİM İÇİN EN MÜHİMİ 6 NUMARALI SART.

“6.- AMERİKA DISİSLERİ BAKANLIĞI TÜRKİYENİN İRAK’TA İSBİRLİĞİ YAPMADIGINI VEYA KUZEY İRAK’A TÜRK ASKERİNİN “TEK TARAFLI” GİRDİĞİNİ VEYA İNSANI KONULARDA İSTENİLEN YARDIMLASMANIN SAĞLANAMADIĞI RAPOR EDERSE KREDİ VERİLMİYECEK”.

BU DEMEKTİR Kİ, TÜRKİYE BUNDAN SONRA (1974-DE KIBRISTA YAPTIĞI GİBİ) BİR BAHANE BULARAK KUZEY İRAKTA KURULAN YARI RESMİ KURT DEVLETİNE HÜCUM EDİP, KÜRTLERİ TEMİZLEYEMİYECEK.

ÖYLE ANLASILYOR Kİ, AMERİKA, 11 EYLÜL 2001-DE NEW YORK FACIASINA SEBEP OLAN SUUDI-ARABİSTANIN SÜNNİ MÜSLÜMANLARINI CEZALANDIRMAK İÇİN, SII MÜSLÜMANLARI KUVVETLENDİRMEK SİYASETİNİ TATBİK EDİYOR.

AMERİKA, İRAKTA SÜNNİ SADDAM HÜSEYİN İKTİDARINI YIKTI, VE YERİNE İRAKTA ÇOGUNLUK OLAN SİİLERİ İKTİDARA GETİRDİ.

BU ARADA ÇOK SİMARAN VE İRAK HARBİNDE AMERİKALILARA GEÇİŞ İZNI VERMİYEN TÜRKİYEYİ DE CEZALANDIRIYOR.

KUZEY İRAKTA KURULAN KÜRT DEVLETİNİ AMERİKA BUGÜN AÇIKÇA DESTEKLEMEDİR. VE KUZEY İRAKTA, BAĞIMSIZ BİR KÜRT DEVLETİNİN İLAN EDİLMESİ ARTIK BİR KAÇ SENE MESELESİ.

AMERİKANIN SEKİZ BUÇUK MİLYAR DOLARLIK YARDIMINA KARSİ, TÜRKİYENİN KUZEY İRAKA GİRMEYİ KABUL ETMESİ, TÜRKİYENİN KÜRT DEVLETİNİ “DI FACTO” KABUL ETMESİ DEMEKTİR.

HALBUKİ TÜRKİYE, İRAK HARBI BAŞLAMADAN. NE RÜYALAR GÖRÜYORDU.

TÜRKİYE, KERKÜK PETROLLERİNİ ELE GEÇİRECEK VE 1915-DE ERMENİLERİ TEMİZLEDİĞİ GİBİ, “HARPTTE OLUR BÖYLE SEYLER” DİYEREK KUZEY İRAKTAKİ KÜRTLERİ TEMİZLEYECEKTİ. ÇOK YAZIK OLDU.

GEL DE, BU DURUMDA, “ÜMITLERİM HEP KIRILDI” SARKISINI SÖYLEME.

β. 2.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ]. ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« ԲՈՒՐ ՅՈՅՍԵՐՍ ԿՈՏՐՈՒԵՑԱՆ »

Մեր երիտասարդութեան տարիներուն, Պոլսոյ մէջ շատ ընդհանրացած երգ մը կար:

Յատ յուզիչ և ումանդիկ երգ մըն էր:

Այս երգը, ամէն անգամ որ մտիկ կ'ընէիք, կը յուզուէիք և աչքերնիս կ'արցունքոտէր:

Այս երգին անունը՝ «Բուր Յոյսերս Կոտրուեցան» էր:

3 Հոկտեմբեր 2003 թուակիր "MILLIYET" թերթին մէջ հրատարակուած, Ամերիկային Թուրք-իոյ հետ DUBAI-ի մէջ ստորագրած ութուկէս միլիառ տոլարնոց Ամերիկեան օգնութեան պայմանները երբ կարդացիք, այս երգը յիշեցիք:

Ամերիկան, Թուրքիոյ ութուկէս միլիառ տոլար օգնութիւն կատարելու համար, ալ ի՞նչ պայմաններ դրեր է, ի՞նչ պայմաններ:

Մեր գիտցածով՝ այս վիճակին կ'ըսեն՝ «աբցանի մէջ առնել»:

"MILLIYET" թերթը այս պայմաններուն ինը հատը շարեր է:

Բայց, մեզի համար, ամէնէն կարեւորը 6 թուակիր պայմանն է՝

« 6. — Ամերիկեան ԱԳ Նախարարութիւնը, եթէ ստուգէ, որ Թուրքիան Իրաքի մէջ չի գործակցիր, և կամ Թուրք զինուորը «միակողմանի» չիւսիսային Իրաք մտած է, և կամ մարդկային հարցերու մէջ պահանջուած փոխադարձ օժանդակութիւնը չէ ապահովուած, և ԱՄՆ-ի Ա Գ Նախարարութիւնը այս պարագան տեղեկագրէ՝ օգնութիւնը չի տրուիր»:

Այս ըսել է, թէ՛ Թուրքիան ասկէ յետոյ [1974-թ.ին Կիպրոսի մէջ ըրածին Նման] պատրուակ մը գտնելով, չիւսիսային Իրաքի մէջ կազմուած կէս պաշտօնական բրդական պետութեան վրայ յարձակելով, քիրդերը պիտի չկարենայ մաքրագործել:

Երեւոյթներէն դատելով՝ այնպէս կը կարծենք, թէ Ամերիկան 11 Սեպտեմբեր 2001-թ.ի NEW YORK-ի ողբերգութեան պատասխանատուները եղած Սաուտի Արապիոյ սիւննի միւսիւմանները պատժելու համար. շիի միւսիւմանները զօրացնելու ռազմավարութիւնը կը գործադրէ:

Ամերիկան՝ Իրաքի մէջ, սիւննի եղող Սատտամ Չիւսէյնի իշխանութիւնը կործանեց և Իրաքի մեծամասնութիւն եղող շիիները իշխանութեան բերաւ:

Եւ նոյն ատեն, շատ շփացող և Իրաքի պատերազմին Ամերիկացիներուն իր հողերէն դէպի Իրաք արշաւելու իրաւունք չտուող Թուրքիային ալ՝ պատժել սկսած է:

Չիւսիսային Իրաքի մէջ կազմուած բրդական պետութեան՝ Ամերիկան այսօր բացայայտօրէն թիկունք կը կանգնի:

Եւ չիւսիսային Իրաքի մէջ բրդական անկախ պետութեան մը հռչակուիլը՝ այլեւս քանի մը տարւան հարց է:

Ամերիկային տուած ութուկէս միլիառ տոլարնոց օգնութեան դիմաց, Թուրքիոյ չիւսիսային Իրաք չխուժելը ընդունիլը՝ բրդական պետութիւնը "DI FACTO" ծանչնալ ըսել է:

Մինչդեռ, Իրաքի պատերազմը չ'սկսած՝ Թուրքիա ի՞նչ երազներ կը տեսնէր:

Թուրքիան քէրքիկի քարիւղի հանքերը ձեռք պիտի անցընէր, և 1915-թ.ին հայերը մաքրագործելուն Նման, «պատերազմի ընթացքին այս տեսակ բաներ կ'ըլլան» ըսելով, չիւսիսային Իրաքի մէջ գտնուող քիրդերը պիտի մաքրագործէր:

Յա՛տ մեղք եղաւ:

Եկուր, այս վիճակին մէջ, «Բուր Յոյսերս Կոտրուեցան» երգը մի՛ երգեր:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

ԱՌԱՆՑ ՍԻՐՈՅ, ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԻՄԱՍՏ Է

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ Ա. ՔԸՆՑ. ՏԻԼԿԷՐԵԱՆ

Հայ ժողովուրդին ցեղային առանձնայատկություններում մէջ, ակնառու տեղ կը գրաւէ ԱՆԻՄԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ սեաթոյր արատը: Եւ այս բարոյական ախտամիջը, գրեթէ ամէն հայու նկարագրին վրայ բացայայտ կ'երեւայ, երբ հատուածական մոլեռանդ համոզումներով շղթայուած մարդիկ, գաղափարական տարակարծութիւններով կը բանավիճին ու չեն կրնար արմատական լուծում տալ ազգային կեանքը ալեկոծող հանգուցային հարցերուն:

Հայուն այս ապերասան ու ամբարտաւան ԵՍ-ը, հատուածամոլութեան վրայ ժայռանիստ լինած, երբեք չի տկարամար, չի ծոիր, չի փոխուիր, չի տժգունիր, մինչեւ անգամ ակներեւ իրողութիւններու դիմաց կը մնայ կամակոր ու անմահաց:

Հազարամեակներու ընթացքին, այս կոյր եսականութիւնը կը յարատեւէ հայավընաս փլուզումներով:

Այսօր ալ, առաւել սաստկութեամբ կը շարունակէ մրճահարել հայուն եղերաբախտ ճակատագիրը, տարագրելով անոր կեանքէն ազատասիրութեան և միասնականութեան ոգին:

Անմիաբանութեան որոմը՝ փշաստամի վերածած է հայրենի երկիրը և գաղութային կեանքը, ուր կուսակցութիւններու միջեւ բացուած խորարմատ հերձուածը, հնարատրութիւն չի տար, որ եկեղեցիներու, կազմակերպութիւններու և հայրերու միջեւ համագործակցութիւնը տիրապետէ:

Գաղափարախօսութիւններու և հակամարտութիւններու մոլեռանդ պայքարը, այն աստիճան շիկացած է ղեկավարներու միջեւ, որ հայրենիքի բարոյական կլիման ապականութիւն կը բուրէ:

Պետական պաշտօնեաներու շահագործումներու հեասպառ վազքը, նորանոր կեղեքումներով կը խորացնէ կիսաքաղց ժողովուրդին թշուառութիւնը և շատերու հոգիին ու գիտակցութեան մէջ կը հրահրէ արտագաղթի հրէշային մտածումը:

Հանրապետութեան նախագահն ալ՝ իր իշխանութիւնը անսասան պահելու մեծամոլութեան մղուած, անուղղակի կը յորդորէ ժողովուրդը, որ ուզածը ընէ, բայց չդպչի իր նախագահութեան:

Այս տագնապայի ու շփոթ կացութեան մէջ, գողութեան և յափշտակութեան հակամէտ մարդիկ, բռնած են անիրատւութեան շահաբեր ճամբան և որսորդի նշանառութեամբ կը վազեն մէկզմէկու ետեւէն, զիրար որսալու և կողոպտելու անպարարութեամբ:

Ալ, ոչ մէկուն հոգն է, թէ զո՞վ կը խաբէ և որմէ կը խաբուի, զո՞վ կը գրպարտէ և որմէ կը գրպարտուի: Մարդկային բարոյականը իջած է երկրէն ալ ցած տեղ մը:

Սանձարձակութիւնը, աւազակութիւնը, զեղծարարութիւնը, առաւ-փախատութիւնը և այս կարգի բոլոր մոլութիւնները՝ ամէն ասպարէզի մէջ կը ցուցադրեն իրենց պղծգայի տգեղութիւնը:

Ամօթին ու մեղքին գիտակցութիւնը մթազնած է շատերու մօտ, և այդ է պատճառը որ ամէնէն սարսափազդու ոճիրները կը գործեն, առանց ամենափոքր խղճահարութեան:

Սուտը հաւատարմօրէն կը հետեւի անոնց քայլերուն և կը խրախուսէ անոնց եպերելի արարքները:

Ծողոքորթութիւնը, այնքան նրբազգած ձեքձեքումներով կը մօտենայ իր զոհերուն, որոնք շատ դիւրին կը թակարդուին հոյակապօրէն լարուած ծուղակներու մէջ:

Մարդկային բորբոսած բարքերուն մէջ հազոյադէպ կը հանդիպիս վստահելի գործընկերի մը, որ քեզ չխաբէ և պարկեշտութեան ճանապարհով շահի ու շահեցնէ քեզ:

★ ★ ★

Անկախութիւնը իր յաղթապանձ ժամանումով չփառատրեց հայրենիքը, այլ ստուերացուց զայն նախկին իր բոլոր շքեղութիւններէն ու առաւելութիւններէն:

Որքան ատեն՝ անկախութիւնը երազ էր, գաղափար էր, բառ էր, հայուն ազատաւէր հոգին կարօտով կը տոչորէր և ակնդէտ կը սպասէր ու կը յուսար ազատութեան արեւածագին:

Այսօր, որ հազարամեակներու երազը հասած է իր լուսապայծառ հանգրուանին և ինքնուրոյն պետութեամբ հայրենիք մը ունինք, դժբախտաբար շիջած հրաբուխի մը տպաւորութիւնը կը թողու հոգիներու մէջ:

– Կարմիր վարչակարգի տիրապետութեան տարիներուն, – կ'ըսէ հայրենի մտաւորական մը, – հակակշռուած ազատութեան մէջ, ապրուստի և գործազրկութեան մտահոգութիւններէն ձերբազատուած՝ ապահով էր մեր կեանքը: Ծաշասեղաններուն վրայ կաթը, կարագը, հաւկիթը, մեղրը և պտուղներու բոլոր տեսակները բրգացած՝ կը գրգռէին մեր ախորժակը: Դրամը և տարիներու մեր խնայողութիւնը կ'երաշխատրէին մեր ապագայ դժուարութիւնները: Նուազագոյն՝ ամէն ընտանիք կրնար ամենայն դիւրութեամբ կերկարել բազմանդամ բերաններ: Ներկայիս, հին օրերու հանգըստաւէտ կեանքին բարիքներէն բոլորովին զրկուած, աղքատութեան մէջ կը հիւծի ժողովուրդը, յուսալքուած հայրենի իշխանութենէն ու իր ափսոսալի վիճակէն: Կ'ապրինք ներկայ և ապագայ ժամանակներու անստգութեան անձկութիւններով: Անկախութիւնը թաղեց մեր երջանիկ անցեալը և խաղաղաւէտ կեանքը: Զրկեց մտաւորականութիւնը իր լաւակեցաղ պայմաններէն և ծնունդ տուաւ արտագաղթի հեղեղային հոսանքին: Անկախութեան չարիքներէն միակ օգտտողները եղան պետութեան անպարկեշտ պաշտօնեաները, վաշխառուները, շողջորթները, կաշառակերութեան ախոյեանները և չարագործութիւնը իրենց իտէալ ըրած շահատակները:

★ ★ ★

Ծշմարտութեան համար օթեան չկայ երկրի վրայ, ոչ մէկ տեղ: Սուտը իր արբանեակներով տարածած է իր մեծատիրութիւնը հինգ ցամաքամասերուն վրայ:

Երկինքը գոց է մարդոց կեանքին վերեւ և ճշմարտութեան արեւը ամպերուն ետեւ կը մնայ ընդմիշտ սքողուած:

Քրիստոնէական քաղաքակրթութեան կերտած ու նուիրագործած բոլոր արժէքները իրենց յաւերժալոյս իմաստէն պարպուած, կը ներկայանան շրջուած պատկերի մը դիրքով:

Ոչ մէկ ժողովուրդ՝ իր ազգային բարոյականին վրայ, այնքան բազմաճառագայթ շողարձակում տուած չէ անմիաբանութեան, որքան հայութիւնը իր ազգաքանդ անջատումներով:

Հիմա, որ հայրենի իշխանութեան թոյլտուութեամբ վերելք և անում կու տան խոովարար տարրերը իրենց սայթաքումներուն, շատ դիւրին կրնանք նախատեսել հայրենիքին ապագային վիճակուած մեծ վտանգը:

Գաղտնիք չէ, ոչ մէկ հայուն, որ մեր մեծ պարտութիւնները, ծանրակշիռ կորուստները և շարունակական կոտորածները, առաւելապէս հետեւանք են ներքին խոովայոյզ կացութիւններու և եսական պայքարներու:

Հայրենիքի մէջ, շատ ուսումնարաններ կան զարգանալու և մասնագիտանալու

ամէն մարզի մէջ, բայց՝ ափսոսալի է, որ չկայ դպրոց մը, ուր մարդիկ յաճախեն և միասնականութեան դասեր առնեն ու... հայացան:

Կա՞յ մարդկային լեզուին մէջ ուրիշ բառ մը, որ ազատութիւն բառին ձգողական հմայքը ունենայ և ատոր սիրոյն մարդիկ զոհեն ու զոհուին հոգեկան բարձրագոյն պատճէշներու վրայ:

Կա՞յ աշխարհի տարածքին հայ մը, որ չսիրէ իր հայրենիքը և չ'ուզէ ունենալ ժողովուրդին ու իր ազատութիւնը:

Յեղափոխութիւնները, ապստամբութիւնները, ընկերային յեղաշրջումները կը կատարուին ժամանակի յարմարութիւններով և ոչ թէ բոլորական յայտուն պոռթկումներով:

Սովորաբար, հայերս կը հաշուենք հայութեան ուժը թիւերով, թէ քանի միլիոն են աշխարհի բնակչութեան մէջ:

Սխալ է քանակի վրայ յենուլ և ճշդել իր գործութիւնը: Աստուծոյ համար ընդունելի չէ մարդահամարը, որովհետեւ իր մէջ կը պարփակէ մարդկային ինքնասիրութիւնը:

Երբ Դաւիթ թագաւորը ուզեց գիտնալ, թէ ո՞րքան է իր ժողովուրդին թիւը: Աստուծոյ հաճելի չթուեցաւ և խստօրէն պատժեց իսրայէլի ժողովուրդը:

Այս հաշուով կը ջնջենք զԱստուած և իր ամենակարողութիւնը ու կը կոթնինք մարդկային տունալներու վրայ:

Հայութեան պարագային մեր ուշադրութեան կեդրոն պէտք է դարձնենք, ոչ թէ մարդահամարին ուժաչափը, այլ որակին գործութիւնը:

Հայերը համրանքով քիչ են կամ շատ են, նշանակութենէ զուրկ է: Էականը այն է, թէ որակատրոնները հոգեկան և բարոյական ի՞նչ գործութիւն կը բարացուցեն:

Ինչպէս մարդկային մարմինը միակտուր ամբողջութիւն է և ունի շատ մը անդամներ, այնպէս ալ հայերը շատ են գաղափարական բաժանումներով, բայց կը կազմեն մէկ մարմին:

Մեղքին և ամօթին գիտակցութիւնը մթազնած է շատերուն մօտ և այդ է պատճառը, որ ամէնէն սարսափազդու ոճիրները կը գործեն, առանց փոքր խղճահարութեան:

Մենք պահքի շրջանին, ծերունի վարդապետ մը կը քարոզէ սատանային և փորձութիւններու մասին: Կին մը յանկարծ ոտքի կ'ելլէ և քարոզչին խօսքը ընդմիջելով կը բացականչէ,

– Հայր Սուրբ, այդ ձեր ըսած սատանան մտեր է ամուսինիս մէջ և անք կը գործէ: Քանի կը փորձեմ զինքը հաւատքի բերել՝ գազան կը դառնայ և կը սպառնայ տունէն հեռանալ: Ծուարած վիճակ մը ունիմ, ինձի համար շատ դժուար է կենակցիլ անհաւատ մարդու հետ:

– Տիկին, ձայնդ կտրէ, – կը սաստէ վարդապետը կնոջ անտեղի ելոյթէն զայրացած: – Թող տուր ամուսինիդ օձիկը և դուն մէկ կողմ քաշուէ: Աստուած գիտէ, անոր հաշիւը ինչպէս պիտի կարգադրէ: Քու գործդ չէ սատան դուրս հանել անոր մէջէն:

Երկու շաբաթ վերջ, կինը եկեղեցի կու գայ և քարոզի միջոցին կ'աղաղակէ,

– Հայր Սուրբ, հրաշայի լուր մը ունիմ քեզի տալու: Ամուսինս, որ ըսի թէ սատանայ մըն է, հիմա հրեշտակ դարձած է: Ալ ինձի պէս կը հաւատայ ու կ'աղօթէ: Խրատդ մտիկ ըրի և Աստուծոյ յանձնեցի զինքը:

Ի՞նչ լաւ կ'ըլլայ, եթէ մենք ալ Աստուծոյ վստահինք հայ անմիաբաններու պարագան:

Գուցէ օր մը անոնց մէջ ալ կը սթափի հայրենասէր հայը և կը մեծագործէ:

կատարուած գերմաներէնէ հայերէն թարգմանութեան պատճենը:

Վիլտպատ, 21 Օգոստոս 1915

ստացուած՝

23 Օգոստոսին

Մեծայարգ Պարոն,

Ձեր նամակը ստացայ Հոս, ուր դարմանումի Համար կը մնամ՝ Սեպտեմբեր 10-ին Պերլին վերադառնալու նպատակաւ: Եթէ Կոստանդնուպոլիս գտնուած միջոցիս ինծի դիմած ըլլայիք, ես յաջողութեան աւելի մեծ Հեռանկարով, ձեր խնդրոյն ի նպաստ կրնայի միջամտել: Դժուարութիւնը այն պահանջուած երաշխաւորականին մէջ է, որով պայման կը դրուի որ ձեր փեսան պատերազմի տեւողութեան Գերմանիայէն չհեռանայ: Այս երաշխաւորութիւնը ոչ ոք կրնայ տալ, նոյն իսկ եթէ ձեր փեսան Գերմանիոյ մէջ պաշտօն մը գտնայ: Իմ բուժարանիս մէջ ես իրեն պաշտօնի չեմ կրնար կոչել, քանի որ ան գերմաներէն լեզուին չի տիրապետեր...:

Հոսկէ և Պերլինէն աւելի դժուար պիտի ըլլայ փորձել, ընելու այն ինչ որ Հնարաւոր է և ձեզի յաւելեալ տեղեկութիւններ տալու: Կարելոր է որ ինծի՝ ձեր փեսային արգելափակուած տեղին ճշգրիտ անունը տաք: Զայն Քէնկարի կը կոչէք, աւելցնելով որ «թերեւս Քանկրի է՝ Անկորայի մօտ»:

սա պէտք է նախ ճշգրտօրէն ստուգուի:

Յարգանք, խոնարհարար՝

ՓՐՈՖ. ԻԶՐԱՅԷԼ

Մենք կը հաւատանք, որ վերը հրապարակուած երկու նամակներուն մէջ, 24 Ապրիլ 1915-ի Եղեռնին բոլոր յոյզերը կը ցոլանան:

Առաջին նամակին մէջ, Ռուբէն Սեւակին աները իր փեսին կեանքի պատմութիւնը կու տայ ամենայն հարազատութեամբ: Եւ կ'ըսէ, թէ իբր բժիշկ ան օգնած է բոլորին և որեւէ յանցանք չէ գործած Չանդըրը աքսորուելու համար:

Եւ, Փրոֆ. Իսրայէլէն կը խնդրէ, որ Ռուբէնի իր հիւանդանոցին մէջ իբր բժիշկ և առանց թոշակի աշխատիլը ընդունի, որ իր փեսան ազատ արձակուի Չանդըրը-էն, և Գերմանիա ուղարկուի:

Ֆրանց Աբելին այս աղաչական նամակին իբր պատասխան. հրեայ Փրոֆ. Իսրայէլին գրած նամակը՝ կարճ, անգութ և վճռական ձեւով մերժողական գրութիւն մըն է:

Փրոֆ. Իսրայէլ, դիմումը մերժելու համար իբր պատրուակ կ'ըսէ, թէ՛ «Ձեր փեսան գերմաներէն լեզուին չի տիրապետեր»:

Մինչդեռ, շատ ծանօթ իրականութիւն մըն է, թէ բժշկութեան մէջ գործածուած բառերը միջազգայնացած են, և աշխարհի բոլոր կողմերը նոյն մասնագիտական բառերը կը գործածուին:

Հրեայ Փրոֆ. Իսրայէլի մերժողական պատասխանը անհեթեթ, անխիղճ և իր անունին վայել անմարդկային արտայայտութիւն մըն է:

1915-ին Պոլսոյ մէջ, թուրք սուլթանը դարմանած հրեայ Փրոֆէսոր Իսրայէլին այս անգութ նամակը [որով ան կը մերժէ փրկել Ռուբէն Սեւակը] կարդալէ յետոյ, մենք շատ աւելի համոզուեցանք, որ հայկական ցեղասպանութեան առաջնակարգ պատասխանատուները հրեաներն են:

Երեւանի Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոցի Տնօրէնութիւնը, սաները, մանկավարժներն ու ծնողական խորհուրդը, կրթական վերամուտի սեմին և հաստատութեան բարերար, ներհուն մտաւորական, խիզախ ու հեռատես հրապարակագիր Յովհաննէս Չիլինկիրեանի տարեդարձի առթիւ, յղած են շնորհաւորութեան սրտագին խօսք տիպար հայրենասէրին:

Ներկայ քիւով լոյս կ'ընծայենք - նաեւ համաձայն անուանի այս կրթօճախի տնօրէնութեան ցանկութեան - երկու շնորհաւորագիր, մնացեալները վերապահելով «ՆԱՅԻՐԻ»ի յաջորդ քիւլին:

«ՆԱՅԻՐԻ»ի խմբագրութիւնը իր հերթին, կը մասնակցի այս շնորհաւորանքին, նաեւ կ'իսելով մաղթանքը դպրոցի տնօրէնութեան և ծնողական խորհուրդին, որ իրենց սրտաբուխ և անկեղծ բարեմաղթանքը մեծայարգ բարերարին ուղղուին ի՛ր ներկայութեան, Ռուբէն Սեւակ կրթարանի յարկին տակ, ուր կը փողփողի ճշմարիտ սիրոյ և նուիրումի ջանք հայրենասիրութեան, արժանի պատիւ մը ընծայած ըլլալու համար Երաստաւորին, որուն մասին շատո՛ւնց մտածած ըլլալու էր ՀՀ-ի Ազգային Կրթութեան նախարարութիւնը, եթէ քիչ մը նուազ կողմնակալ և երախտամոռ գտնուած ըլլար: Չե՞ս աստուսար բացակայութիւնը նախկին Սփիւռք-Կոմիտէին, որ գիտէր պատշաճ յարաբերութիւն մշակել Սփիւռքի հետ:

Խմբ. «ՆԱՅԻՐԻ»ի

Մեծարգոյ Պարոն Ժիրայր Թօսունեան - Նայիրի

Երեւանի Ռուբէն Սեւակի անուան թիւ 151 դպրոց - վարժարանի աշխատակազմը, դիմելով Ձեզ, խնդրում է տպագրել ներկայացուող գրութիւնները «ՆԱՅԻՐԻ» Շարաթաթերթի առաջիկայ Համարում:

Գանխայայտ շնորհակալութեամբ և յարգանքներով

Երեւանի Ռուբէն Սեւակի անուան

թիւ 151 դպրոց-վարժարանի տնօրէն՝ [Ձ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ]

ՄԵԾԱՐԳՈՅ ՊԱՐՈՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Երեւանի Ռուբէն Սեւակի անուան քիւ 151 դպրոց-վարժարանի մանկավարժները, աշակերտութիւնը և ծնողական համայնքը ջերմօրէն շնորհաւորում են Ձեզ ծննդեան օրուայ առթիւ և մաղթում քաջառողջութիւն, երկար և բեղմնաւոր կեանք:

Մենք շատ հպարտ ենք, որ մեր դպրոցը կրում է Ձեր հօրեղբօր՝ հերոս բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակի անունը, հպարտ ենք և ուրախ, որ Ռուբէն Սեւակի միջոցով գտել ենք Ձեզ նման ազնիւ բարեկամ: Սա մեզ համար ոչ միայն մեծ պատիւ է, այլեւ մեծ պատասխանատուութիւն:

Սիրելի բանաստեղծի հայրենասիրական գաղափարներն ու հերոսական կեանքի պատմութիւնը մեզ համար վառ օրինակ և կեանքի ուղեցոյց են...

Անուրանալի մեծ է Ձեր դերը Ռուբէն Սեւակի գաղափարների տարածման և սերունդների հայրենասիրական դաստիարակութեան ազգանուէր գործում: Մենք մեր աշխատանքները կազմակերպում ենք առաջնորդուելով այդ գաղափարների սկզբունքով մանկան մէջ դաստիարակել նախ և

Յովհաննէս Չիլինկիրեան

առաջ ազգային արժանապատուութեան և հայրենասիրութեան բարձր զգացում:

Մեծ պատասխանատուութեամբ ենք վերաբերում մեր մեծերի և մասնաւորապէս Ռուբէն Սեւակի թողած ժառանգութեանը՝ մեր դպրոցական աւօրեան լցնելով նրանց բառ ու բանով, խօսք ու երգով, նրանց նուիրուած գրական հանդէսներով:

Թէեւ ճակատագրի բերումով Դուք ապրել էք հայրենիքից հեռու, բայց Ձեր սիրտը տրոփել է Հայրենիքի գարկերով, ապրել էք ու գործել յանուն հայրենիքի, յանուն հայ ժողովրդի և այսօր Դուք Հայաստանում Ձեր տունը ունէք, Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոցը, որի աշակերտները իրենց ուսուցիչների հետ միասին երազում են հիւրընկալել Ձեզ...

Մենք շատ երախտապարտ ենք, որ Դուք հեռուից հետեւում էք մեր դպրոցի կեանքին, ուրախանում էք մեր յաջողութիւններով և Ձեր կողմից հնարաւոր ամէն ինչ անում, որ մենք աշխատենք և սովորենք գեղեցիկ, յարմարաւէտ դպրոցական շէնքում:

Այսօր մենք՝ Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոցի աշակերտներս, Ձեր ծննդեան օրուայ առթիւ, որպէս նուէր խոստանում ենք Ձեզ լաւ սովորել, աւելի շատ կարդալ սիրելի բանաստեղծի ստեղծագործութիւնները, սիրել մեր հայրենիքը և ամէն ինչ անել, որպէսզի մեծանալով օգուտ բերենք Հայրենիքին և հայ ժողովրդին...

Շնորհաւոր ծնունդդ գրչի հերոս:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՈՒԱՆ ԹԻՒ 151

Դպրոց-վարժարանի սաներ, մանկավարժներ, ծնողական խորհուրդ

* *

ՄԵԾԱՐԳՈՅ ՊԱՐՈՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Երեւանի Ռուբէն Սեւակի անուան թիւ 151 վարժարանի տնօրէնութիւնը և դպրոցական խորհուրդը երախտագիտութեան և հպարտութեան ազնիւ զգացումներով լցուած, ի խորոց սրտի շնորհաւորում ենք Ձեզ ծննդեան տարեդարձի առիթով: Մեր բոլորիս սրտագին բարեմաղթանքները Ձեզ: Մենք գիտենք, որ շնորհաւորանքի խօսք ենք յղում շատ հարազատ մի մարդու, որը կարծես միշտ մեր կողքին է եղել, ում հետ աշխատել ենք, կիսել մեր մտորումները, յոյզերը: Բազմազան են մեր զգացումները, ասելիքը՝ շատ: Տարիների ընթացքում որքան շատ իմացանք Ձեր կատարած գործերի մասին, Ձեր բարերարութիւնների մասին [վկան՝ մեր կրթօճախի նորոգ ու բարմացւած տեսքը], այնքան աւելացան յարգանքը, սէրն ու հիացմունքը Ձեր հանդէպ:

Այսօր Դուք Սփիւռքի ամենաճանաչուած մտաւորականներից էք, որի խօսքն ու գործը միշտ միաձոյլ են եղել: Դուք, որ մեր պատմական յիշողութեան կրողն էք, նորովի ոգեկոչեցիք Ռուբէն Սեւակի անմահ հոգին: Այդ ոգին արդէն յաւերժ ապրելու է իր հայրենիքում, ուր կայ և գործում է նրա սուրբ անունը կրող կրթօճախը:

Դուք Սփիւռքում հայ մնացիք և հարազատ ժողովրդի ցաւը կրեցիք Ձեր հոգում, հաւատարիմ մնացիք Ձեր արմատներին, մնացիք միշտ և կաք Հայաստանի մեծ գաւառը, հաւատացիք, որ վաղ թէ ուշ պիտի յաղթանակեն արդարն ու ճշմարիտը:

Մենք այն երջանիկներից ենք, որ բախտ ունեցանք վայելելու Ձեր բարեկամութիւնն ու հովանաւորութիւնը: Դուք, Ձեր բուն ազգային-հայրենասիրական գործունէութեամբ, շատերի համար ազգին ծառայելու օրինակ էք, որ միշտ կանխատեսում է իրարարձութիւնները և ճիշդ եզրայանգումներ անում: Դուք, Ձեր մէջ կրեցիք, Ռուբէն Սեւակի երազն ու այդ երազը աւանդում էք սերունդներին: Անհանգիստ, որոնող ու պրպը-

տող է՛ք եղել ողջ կեանքում: Ապրել է՛ք այրուելով ու լոյս տալով, կատարելով հայրենասէր մտաւորականի Ձեր ամէնօրեայ աշխատանքը:

Յարգարժան Պրն. Զիլինկիրեան, յոյս ունեն՛ք, որ մի օր մեր կրթօճախի նորոգուած

Ռուբէն՝ Սեւակի անուան դպրոցը - Երեւան: Աշին՝ Ազգային Հերոսի մարմարէ կիսանդրին բարձրացուած պատուանդանի վրայ, որուն շուրջ միշտ բարձ մեխակներ կան:

դահլիճում կը կայանայ վաղուց սպասուած մեր հանդիպումը: Որքան կուզենայինք այսօր՝ Ձեր յոբելեանի օրը Ձեր կողքին լինել և կենաց բաժակ բարձրացնել, շնորհաւորանքի ջերմ խօսքեր ասել: Համակուած Ձեր հանդէպ խորին յարգանքով և ակնածանքով՝ կրկին շնորհաւորում ենք Ձեզ՝ վաստակաշատ գործիչին և ասում. «Ապրեցէ՛ք երկար, սիրելի՛ Զիլինկիրեան, Ձեր սիրով ու ջերմութեամբ տախտակէ շատերին, շատերին վարակէ՛ք Ձեր հայրենաբաղձ շնչով»:

Ցանկանում ենք, որ դեռ երկար տարիներ ապրէ՛ք և գործէ՛ք ի փառս մեր ազգային ինքնութեան:

Երախտագիտութեան և հիացման զգացումով՝

ԵՐԵՒԱՆԻ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԱՆՈՒԱՆ ԹԻՒ 151

Դպրոց-վարժարանի Տնօրէնութիւն, դպրոցական խորհուրդ

ԶԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆ ԶՈՒՀԻ ՎԵՐԱ ՊՈՈՒՐՈՎԱՅԻ

ՆԱՄԱԿԸ «ՆԱՅԻՐԻ»ԻՆ

Մ.Խ. Մեր ուշագիր ընթերցողները հանելի անակնկալ մ'ունեցան երբ «ՆԱՅԻՐԻ»-ի Օգոստոս 12 և 26 համարներուն մէջ կարդացին չեխ քարգմանչուհի, հայասեր, Վ. Սարոյեանի գործերու քարգմանիչ, շատ համակրելի վերա Պոուրովայի մասին:

Մեզի համար պատիւ և ուրախալի էր իր քարգմանչական գործունէութեան մասին կարգալ Պրահայի կարլի անուան համալսարանի փիլիսոփայութեան ֆակուլտետի հայագիտութեան բաժնի դասախօս Վաղարշակ Շահինեանի յօդուածը:

Այնպէս կը բուի, որ այս «գործակցութեան» առթած գոհունակութիւնն ու հաճոյքը երկուստեք զգացուած է...:

Այս մասին կը վկայէ հետեւեալ յուզիչ նամակը, որ վերա Պոուրովա դրկած է «ՆԱՅԻՐԻ»-ի խմբագրութեան:

Մեծարգոյ Պարոն ԺԻՐԱՅԻ ՆԱՅԻՐԻ

Նախ թոյլ տուէք օգտուել առիթից և առաջին իսկ նախադասութեամբ Ձեզ, Ձեր գրչակից խմբագիրներին և յատկապէս ձեր պաշտօնակոտ ու բարձրաճաշակ ընթերցողներին լղել շատ հասարակ, բայց նաեւ շատ թանկ ու իր մէջ աշխարհ պարունակող մի գեղեցիկ բառ՝ ՇՆՈՐՀԱԳԱԼՈՒԹԻՒՆ, Վ. Սարոյեանի չեխերէն թարգմանութիւնների առթիւ իմ մասին Ձեր պատկառելի թերթում յօդուած զետեղելու համար: Ձեմ չափազանցում, իմ մասին շատ են գրել: Գրել են անգլերէն, չեխերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, նկարահանել են, և այլն: Բայց մեսրոպատառ գեղեցիկ Հայերէնը մի ուրիշ Հմայք ու Հնչեղութիւն ունի: Ինձ թող. ների իմ ժողովուրդը, բայց ինձ թւում է, որ Հայերէնը աշխարհի լեզուների թագուհին է...:

Երբ Պրն. Վ. Շահինեանը՝ մեր ընդհանուր բարեկամը (այժմ Հաստատ կարող եմ նրան այդպէս կոչել), ինձ ուղարկեց «ՆԱՅԻՐԻ»-ի Օգոստոսի 12 և 26 Համարները, շատ յուզուեցի ու Հենց առաջին միտքը, որ ծագեց, վճռեցի որոնել, փնտռել, գտնել Հարկաւոր բառեր, որով Հնարաւոր կը լինի երախտագիտութիւնս յայտնելու Ձեզ այդ Հաճելի անակնկալի համար, սակայն ոչ մի բառարանում այդքան թանկ բառ չկայ, ինչպիսին Հայերէնի շնորհակալութիւնն է:

Այս պաշտօն ձեռքիս է Դոկտ. Միսակ Վարժապետեանի «Հայերը Լիբանանի մէջ» արժանաչիշատակ աշխատութիւնը, որը ինձ տրամադրել է մեր բարեկամը: Ձեզ՝ Հերոս ժողովուրդ անուանելը քիչ է: Այս ինչ ճակատագիր է բաժին ընկել աշխարհով մէկ սփռուած Ձեր տաղանդաւոր զաւակներին: Ինչեւէ, սա խօսակցութեան այլ թեմա է, երկու տողով ոչինչ չեմ ասի: Ձեմ ցանկանում այս անկապ երկտողս աւարտել տխուր նոտայով: Թող Բարձրեալը ուժ ու եռանդ ներարկի ամէն Հայի, կորով ու Համբերութիւն՝ իր նպատակին Հասնելու ճանապարհին:

*Երախտագիտութեամբ և բարեկամական
մաղթանքներով՝*

*Վերա Պոուրովա
քաղ. Պրահա, Չեխական Հանրապետութիւն
25-ը սեպտեմբերի, 2003 թվականի*

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՁՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ՝ ՌՈՒԲԷՆ
ՍԵՒԱԿԻ ԿՆՈՋ՝ ԺԱՆՆԻ ՍԵՒԱԿԻՆ
27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1915-ԻՆ ԼՈՋԱՆԷՆ
ՊՈԼԻՍ՝ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ
ՈՒՂԱՐԿԱԾ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԸ, ՈՐՈՒՆ ՄԷՋ,
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻԲՐ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ՝
ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ Կ՛ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

1985-թ.ներէն ի վեր մեր գրութիւններուն հետեւողները նկատած են թերեւս, որ 1915-ի հայկական ցեղասպանութեան մէջ իբր պատասխանատու ամբաստանած ենք թուրքերուն չափ և նոյնիսկ թուրքերէն ալ աւելի՝ Գերմանացիները և անոնց ետեւ գտնուող Սիոնիստները:

1985-ին հրատարակուած մեր «Ռուբէն Սեւակ և Փրցուելիք ուղեղներ» գիրքին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակեցինք մեծ հայասեր կարծուած Johannes Lepsius-ի գերմանական վաւերաթուղթերու գիրքէն հատուածներ, որոնց մէջ Johannes Lepsius, Ռուբէն Սեւակին կնոջ Ժաննի Սեւակին և անոր մօր՝ Մարի Աբելին հայկական ցեղասպանութեան իբր պատասխանատու գերմանացիները ամբաստանող մասերը չէին հրատարակուած:

1919-թ.ին, Պերլինի մէջ լոյս տեսած Ժ. Լեփսիուս-ի այս գիրքը շատ մը հայ մտաւորականներու ծանօթ էր: Բայց ոչ մէկ հայ գրող, 1919-էն մինչեւ 1985-թ.ը, Լեփսիուս-ի գիրքին մէջ գտնուող Ռուբէն Սեւակի վերաբերեալ վաւերաթուղթերու մասին արտայայտուած էր:

Հակառակ որ Ժ. Լեփսիուս-ի այս գիրքին մէջ, Ռուբէն Սեւակ 1915-ի եղեռնի նահատակ միակ բանաստեղծն էր, որուն նահատակութեան մասին [անկատար ըլլալով հանդերձ] շատ կարեւոր վաւերագրեր կային:

Աւելին՝ Լեփսիուս-ի վաւերագրերու այս գիրքը՝ ֆրանսերէնի ալ թարգմանուած էր: Եւ մենք, ապշութեամբ նկատեցինք, որ այս թարգմանութեան մէջ, Ռուբէն Սեւակի մասին վաւերագրերը չէին հրատարակուած:

Այստեղ կրկին պիտի ըսենք՝ թէ Ռուբէն Սեւակ, մանաւանդ դաշնակցականներուն կողմէ գիտակցաբար անտեսուեցաւ, և նպատակաւոր, մոռացութեան ենթարկուեցաւ, և Ռուբէն Սեւակի դիւցազնական և զարհուրելի կեանքի պատմութիւնը, քողարկուեցաւ:

Որովհետեւ այս կուսակցութեան ղեկավարները, այդ շրջանի մանաւանդ, մասոնական-սիոնիստական իշխանութեան ենթարկուած էին, և անոնց հրահանգները կը գործադրէին:

**

Այստեղ կը հրապարակենք բացառիկ փաստաթուղթ մը:

Այս փաստաթուղթին մէջ Ռուբէն Սեւակին կինը՝ Ժաննի Սեւակ, իր ձեռագրով կ'ամբաստանէ գերմանացիները, իբր պատասխանատու հայկական ցեղասպանութեան:

Այս գրութիւնը, ժանճի Սեւակին Լոզանէն 27 Հոկտեմբեր 1915-ին, Պոլիս՝ գերմանական դեսպանատուն ուղարկած մէկ նամակն է:

Ժանճի Սեւակ, Պոլսոյ մէջ, գերմանական դեսպանատունէն իր ամուսինին նահատակութեան լուրին տեղեկանալէ յետոյ, 16 Սեպտեմբեր 1915-ին, Պոլսէն կը մեկնի իր երկու զաւակներուն և մօրը հետ, դէպի Զուիցերիա:

Եւ ժանճի Սեւակ, Լոզան հասնելէ միջոց մը ետք, ամուսինին ցաւը սրտին մէջ ըլլալով, այս անգամ նամակով մը կը դիմէ Պոլսոյ գերմանական դեսպանատունը, որ գերմանացիները գոնէ ազատեն ՄՆԱՅԵԱԼ ՀԱՅԵՐԸ, ԹՐԶԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԵՆԷՆ:

Ժանճի Սեւակին այս նամակը՝ վեհանճնութեան և բարեսրտութեան բացահիկ մէկ արտայայտութիւն է:

Ժանճի Սեւակին ձեռագիր նամակին պատճէնը [ուղղուած Պոլսոյ գերմանական դեսպանատուն] մեզի նուիրեց Փրօֆ. Վահագն Տատրեանը 5-10-1992-ին: Զայն, իր պրպտումներուն շնորհիւ, գտած էր այն ատենուան Գերմանիոյ մայրաքաղաքը եղող Բոնո-ի պետական արխիւներուն մէջ:

Այստեղ, կրկին մեր խոր երախտագիտութիւնը կը յայտնենք Փրօֆ. Վահագն Տատրեանին:

- 8. Nov. 1915 10 12 179
9701

An die Häuslich Deutsche Botschaft in Konstantinopel.

Folgende Bitte gestatte ich mir ganz ergebenst vorzutragen:

Beneuen Sie um Güt. Willen durch nochmaliges allerenergischstes Einschreiten bei der türkischen Behörde, die Unmoralität dieser furchtbaren Anschuldigung. Retten Sie durch definitiven Befehl, was noch zu retten ist. Das Blut der Unschuldigen, Frauen, Kinder, Kranke und Greise schreit zum Himmel, das Deutschland mit seinem Klische treffen könnte, wenn es nicht alles tut was in seinen eigenen Kräften steht.

In tiefster Ehrfurcht
zeichne ganz ergebenst

Hélène Kabilingimian geb. Quell.

Lausanne den 27. Oktober 1915.

BTK97 2

Ինչ հրապարակենք նախ այս գերմաներեն նամակին հայերեն թարգմանութիւնը (Գերմաներեն հայերեն թարգմանութիւնը կատարեց Ջուիցերիոյ հայ Առաքելական եկեղեցիին հոգեւոր հովիւը՝ Արժանապատիւ Տէր Աբել քահանայ Մանուկեան, որուն կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնները):

Լոզանի մէջ, ժաննի Սեւակին հոգեկան չարչարանքը՝ կրկնակի էր: Ան կը տառապէր, Ռուբէն Սեւակի նահատակութեամբ: Եւ ան կ'ողբար իր ամուսինին կորուստը:

Բայց, նոյն ատեն, իր սրտին մէջ ուներ այն զարհուրելի մղձաւանջը, որ Ռուբէն Սեւակի նահատակութեան և հայ ազգին ցեղասպանութեան ենթարկուելուն պատասխանատուները՝ գերմանացիներն

Կայսերական Գերմանիոյ Դեսպանութիւն Ի Կոստանդնուպոլիս

Թոյլ տուէք համակ նուիրումով ներկայացնել հետևումալ խնդրանքը

Թրքական պաշտօնէութեան մօտ ամենաազդու կնրպով նոյնն միջամտելով, ի սեր (Աստուծոյ), ասպացուցէք այս սարսափնի զրպարտութիւնները: Վճռական հրահանումով մը ազատեցէք, ինչ որ կարելի է փրկել: Անմեղ կանանց, նրեխաներու, հիւանդանրու և ծերերու արիւնը, որ մինչև նրկինք կը պոռայ, Գերմանիոյ վրայ մզովք, Գերմանիոյ վրայ անէծք կրնայ քրիւլ, եթէ ան չ'ընէ այն ամէնը, ինչ որ կը գտնուի իր նրկաթնայ ուժեղուն ննրքոյ:

Ամենախարին յարգանքով,
Կը ստորագրում բալորամուէր՝

Լօզան, 27 Հոկտեմբեր 1915

Հելեն Չիլիսկիրեան, ծննալ Ապել

Էին, այսինքն՝ իր ցեղակիցները, իր արիւնը կրող իր եղբայր ազգակիցները: Եւ ժաննի Սեւակ չէր ուզեր հաւատալ այս սարսափելի իրականութեան:

Թէեւ, Պոլսոյ մէջ, իր ապրած վերջին տառապալից օրերուն, Պոլսոյ Գերման իշխանաւորներուն իր ամուսինը փրկելու համար որեւէ ազդու միջամտութիւն չկատարելը տեսնելով, հասկցած էր իրականութիւնը:

Բայց արդեօ՞ք... միշտ հարցական մը կար իր մէջ:

Իբր գերմանացի իր մէջ ունեցած այս յանցապարտի զգացումը. տեւական կը չարչարէր զինքը:

Այդ պատճառով, այս հոգեկան ընդվզումով գրեց Պոլիս. իր ազգակիցներուն, Պոլսոյ գերմանական դեսպանատան որ ապացուցանեն, եթէ կրնան, թէ սուտ է, սարսափելի զրպարտութիւն այն ամբաստանութիւնը, որ հայ Ազգին ցեղասպանութեան պատասխանատուները գերմանացիներն են:

Եւ «ԶՐԴԱՐՏՈՒԹԵԱՆ» սուտ, անհիմն ըլլալուն ապացոյց - հաստատումին սպասելով հանդերձ, իր այս նամակով կը խնդրէր նաև, Պոլսոյ գերմանական իշխանաւորներէն, որ գոնէ հրամանով մը փրկեն մնացեալ հայերը. ուր «ԱՆՄԵՂ ԿԻՆԵՐՈՒՆ, ԵՐԱՒԱՆԵՐՈՒՆ, ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԾԵՐԵՐՈՒՆ ԱՐԻՒՆԸ՝ ԵՐԿԻՆՔ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ»:

Եւ կրնային ընել գերմանացիները՝ այս ամենակենսական մարդկային միջամըտութիւնը, երբ 1915-ին, Գերմանիոյ «ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՈՒԺԸ» ամենազօր իշխանաւորն էր Թուրքիոյ մէջ:

Եւ Ժաննի Սեւակ մարգարեական նախատեսութեամբ մը զգուշացուց գերմանացիները՝

Եթէ, ձեր ունեցած երկաթեայ ուժով (Թուրքիոյ մէջ 1915-ին, գերմանացիներն էին այդ երկրին տէրն ու տիրականը) չփրկէք մնացեալ հայերը. անոնք անէծք պիտի տեղացնեն ձեր գլխուն:

Եւ 1939-էն սկսեալ մինչեւ այսօր, Գերմանիան ենթարկուած է Ժաննի Սեւակի նախատեսած անէծքին: Այսօր Գերմանիան, ամէն օր, կ'ապրի «Հոլոքոսթ» ըսուած մղձաւանջը:

**

Եւ գերմանացիներու «Երկաթեայ ուժը», որեւէ բան չըրաւ ազատելու համար հայերը:

Ընդհակառակը:
Գերմանացիները, մինչեւ 1918-ը թիկունք կանգնեցան հայերուն դէմ կատարուած թրջական բարբարոսութիւններուն:

Եւ Արեւմտահայաստանը «Գողգոթա»յի մը վերածուեցաւ:
Որովհետեւ այսպէս որոշած էին Սիոնիստները:
Հայաստանը պիտի ոչնչացուէր, որ անոր տեղը զօրաւոր և միակտուր Թուրքիա մը ստեղծուի:

Այսպիսի Թուրքիա մը անհրաժեշտ էր իրենց ապագայ «Մեծն Իսրայէլ»ի ստեղծման համար:

**

Ժաննի Սեւակ տեսաւ և շատ լաւ հասկցաւ կատարուած սադրանքները:
Հեռացաւ գերմանացիներէն և Գերմանիայէն:

Եւ մինչեւ վերջին շունչը Ֆրանսա ապրեցաւ՝ իբր հայ: Եւ մանաւանդ՝ գերմանական անցագիրը նետեց և նախընտրեց իր ամուսնին՝ Ռուբէն Սեւակին պատկանած «Ազգ»ին հպատակութեամբ ապրիլ:

**

Մենք այսօր Ֆրանսայի մէջ, կը տեսնենք ու կ'ապրինք Ժաննի Սեւակին, գերմանացիներու յատուկ կեցուածքին արդիւնքը եղող եղելութիւնը:

Ռուբէն և Ժաննի Սեւակներու որբացած երկու զաւակները՝ Լեւոնը և Ծամիրամը Ֆրանսա կապրին:

Մանաւանդ՝ Ծամիրամ Սեւակը, որ Նիս կ'ապրի, միշտ տեսնելու առիթը կ'ունենանք:

Եւ ամէն անգամ որ Ծամիրամին կը հանդիպինք, իր մէջ կը տեսնենք Ժաննի Սեւակին, գերմանացիները հայկական ցեղասպանութեան պատասխանատու նկատելով գերմանական արմատներէն հեռանալը, և այդ պատճառաւ ալ իր զաւակներուն գերմաներէն սորվեցուցած չըլլալուն արդիւնքը:

(→ էջ 3)

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԿՆՈՋ՝ ԺԱՆՆԻ ՍԵՒԱԿԻՆ ... (Ծար էջ 2-էն)

Այսօր Ծամիրամ, և նույնպես Լեւոն՝ մէկ բառ գերմաներէն չեն գիտեր:
 Մանաւանդ Ծամիրամը բոլորովին վերադարձած է իր հօրը, այսինքն հայկական արմատներուն:
 Ծամիրամը այսօր, 90 տարեկան է:
 Եւ ան, գրեթէ ամէն տարի, Հայաստան կ'այցելէ:
 Միշտ ներկայ կ'ըլլայ Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոց-վարժարանին հանդիսութիւններուն:
 Ծամիրամը իր հայրը՝ Ռուբէն Սեւակը չէ ճանչցած. անոր նահատակութեան տարին ինք մէկ տարեկան էր:
 Եւ Ծամիրամ, երեսնի Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոցին մէջ, իր չճանչցած հօրը կարօտը կ'առնէ:
 Բացառիկ երեւոյթ մըն է, Ծամիրամը 90 տարեկանին՝ բոլորէս ալ աւելի երիտասարդ է՝ թէ՛ երեւոյթով և թէ՛ աշխուժութեամբ:
 Եւ իր բանաստեղծական ձիրքերով ու պերճախօսութեամբ՝ ձեռով մը իր հայրը կը մարմնացնէ:
 Թուրքերը սպաննեցին Ռուբէն Սեւակը իր 30 տարեկանին:
 Բայց Ծամիրամ, իր 90 տարեկանին մէջ, ձեռով մը Ռուբէն Սեւակի վերածնունդն է:
 Բնութիւնը հրաշալիք մըն է՝ իր անբացատրելի երեւոյթներով:

TÜRKLERİN (SÖZ DE) BİLMEĐİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ

TÜRK BASINI VE EDİRNEKAPIDAKI ÇİNGENE MAHALLESİNDE PARA VERİLEREK OYNATILAN, TIYATROVARI ÇİNGENE KAVGALARI

NE DENSE, TÜRKÇE GAZETRELERİ OKUYUNCA, AKLİMIZA, BİR ZAMANLAR EDİRNEKAPIDAKI ÇİNGENE MAHALLESİNDEKİ GOSTERMELİK KAVGALAR AKLİMIZA GELİR. MEDIA GAZETELERİNİN HERGÜNKÜ BASLIKLARI, 20 SANTİMLİK PUNTOLARLA. VE NE ARGO KELİMELER. VE BİLHASSA NE PALAVRALAR NE YAYGARALAR. TAM EDİRNEKAPIDAKI ÇİNGENE KAVGASI AYARINDA YAZILAR.

FAKAT BAZEN TÜRKÇE GAZETELERDE ÇOK CİDDİ YAZILAR DA GÖRÜRÜZ.

18 EKİM 2003 TARİHLİ HÜRRIYET GAZETESİNİN "BASINDAN SEÇMELER" SAHİFESİNDE İSMET BERKANIN "İRAKTAKI KIRK TILKI" BASLIKLİ YAZISI O CİDDİ YAZILARDAN BİRİ.

İSMET BERKAN BU YAZISINDA, İRAKDAKİ BUGÜNkü DURUMU ÇOK İYİ TESMİS EDEREK DİYOR Kİ.

"AMERİKA SİYASETİNİN AMACI, SUNNİLERİ VE SİİLERİ BİRBİRİNE VURDUTARAK, İRAKTA UZUN MÜDDET KALMAKTIR".

ÇOK DOĞRU. MALÜMYA, MESHUR DEYİMDİK. "PARÇALA VE HÜKMET".

DÜNYAYA HAKİM OLAN KUVVETLERİN BASLİCA SİYASETİDİR BU.

SON ZAMANLARDA AMERİKANIN YUGOSLAV BİRLİGİNİ PARCALIYARAK KÜCÜK KÜCÜK DEVLETLERE BÖLMESİ BU SİYASETİN SONUCUDUR. BU PARÇALANAN BALKAN DEVLETLERİNDE BUGÜN EN BÜYÜK AMERİKAN ASKERİ ÜSLERİ KURULDU.

DÜNYA DÖNÜYÖR VE DEVAMLİ DEĞİSİYÖR. BÜYÜK KUVVETLERİN STRATEJİSİ DE DEĞİSİYÖR.

BÜYÜK DEVLETLER, DÜNYA HAKİMİYETLERİNİ DEVAM ETTİRMEK İÇİN, BAS KALDIRAN, ÇOK KUVVETLENEN VE SİMARANLARIN BASINA VÜRMAYA MECBURDURLAR.

UYANAN İSLAM TEHLİKESİNE KARSİ AMERİKA, AFGANİSTANİ VURDU, İRAKİ PARÇALADI. YARIN SIRA KİMDE?

BİZ ZANNEDİYÖRÜZ Kİ SIRA TÜRKİYEYE GELECEK.

TÜRKLER YARIN 100 MİLYON OLMA RÜYASİNİ GÖRÜYÖRLAR.

TÜRKLERİN TURANCILIK VE İSLAMCILIK İDEALLERİNİ DE, HERKES BİLİR.

AMERİKA BU TEHLİKEYE KARSİ, İLK İS OLARAK KUZEY İRAKTA BİR KÜRT DEVLETİ KURUYÖR.

SONRA? SONRASİNİ BİLMEK İÇİN MÜNECCİM OLMİYA LÜZUM YÖK.

SIRA TÜRKİYEDEKİ YIRMI MİLYONDAN FAZLA OLAN KÜRTLERE GELECEK. **Ş. Q.**

**ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ [ԻԲՐ ԹԷ] ՉԳԻՏՑԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
 ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԸ ԵՒ ԷՏԻՐՆԵԳԱՓՈՒԻ ՄԷՋ
 ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒ ԹԱՂԱՄԱՍԸ, ԴՐԱՄ ՏՐՈՒԵԼՈՎ ԿԱՏԱՐՈՒՈՂ,
 ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒ ՃԻՆԾՈՒ ԿՈՒՒՆԵՐԸ**

Ի՞նչ է պատճառը, չենք գիտեր: Թրքերէն թերթերը եթէ կարդալու ըլլանք, մեր միտքը կու գայ՝ ժամանակ մը առաջ, Էտրինէզափուի գնչուներու թաղամասին մէջ կատարուող գնչուներուն շինծու կոիւները: Թրքական ժողովրդական թերթերուն ամէնօրուայ վերտառութիւնները 20 սանդիմնոց (PUNTO)ներով է:

Եւ ի՞նչ գոհիկ խօսքեր, և մանաւանդ՝ ի՞նչ պոռոտախօսութիւններ, ի՞նչ պոռչուումներ: Եւ Էտրինէզափուի գնչուներուն կոիւներուն մակարդակով գրութիւններ: Բայց, երբեմն, Թրքական թերթերուն մէջ, շատ լուրջ գրութիւններ ալ կը տեսնենք: 18 հոկտեմբեր 2003 թուակիր HÜRRIYET թերթին, «մամուլէ հատընտիրներ» էջին մէջ, ISMET BERKAN-ին «Իրաքի մէջի բռնադատն աղուէսները» վերնագրով գրութիւնը, այս լուրջ գրութիւններէն մէկն է:

Իսմէթ Պերքանը, այս գրութեան մէջ, Իրաքի կացութիւնը շատ լաւ ախտաճանաչելով կ'ըսէ թէ՝ «Ամերիկեան քաղաքականութեան նպատակը այսօր, Սուննիները և Ճիիները իրարու դէմ հանելով, Իրաքի մէջ երկար առեւ մնալ է:

Ճատ ճիշդ է. ինչպէս որ գիտէք, ծանօթ կարգախօս է՝ «Բաժանէ և իշխէ»:

Աշխարհի իշխանութեան տէրերուն առաջնակարգ քաղաքականութիւնն է այս: Վերջին շրջաններուն, Ամերիկային եուկոսլաւիոյ միութիւնը բաղեցնելով գայն մանր-մանր պետութիւններու վերածելը՝ այս քաղաքականութեան արդիւնքն է: Այս բաժանուած Պալքանեան երկիրներուն մէջ այսօր, Ամերիկեան շատ մեծ զինուորական խարխախներ կառուցուեցան:

Աշխարհ կը շարունակէ դառնալ, և տեւաբար փոփոխութիւններ կը կատարուին: Նոյնպէս՝ մեծ պետութիւններուն ռազմավարութիւններն ալ կը փոխուին:

Մեծ պետութիւնները, իրենց աշխարհակալ իշխանութիւնը կարենալ շարունակելու համար, ըստիպուած են՝ գլուխ վերցնողներուն, շատ ուժեղացողներուն և «շփացած»ներուն գլխուն զարնել:

Ամերիկեան «արթնցող» իսլամական վտանգը կանխելու համար՝ Աֆղանիստանը զարկաւ, և Իրաքը կտոր-կտոր ըրաւ:

- Վաղը, կարգը որո՞ւն պիտի գայ:
- Մենք կը կարծենք, թէ կարգը Թուրքիոյ պիտի գայ:
- Թուրքերը, միջոց մը յետոյ, 100 միլիոն ըլլալու երազը կը տեսնեն:
- Թուրքերուն, Թուրանական և իսլամական իտէալներն ալ՝ բոլորին ծանօթ են:
- Ամերիկեան, այս վտանգին դէմ, առաջին գործ ըլլալով, Հիւսիսային Իրաքի մէջ, քրդական պետութիւն մը կազմելու վրայ է:

Ցետո՞յ: Ցետոյ ի՞նչ ըլլալիքը գիտնալու համար, «գուշակ» ըլլալու պէտք չկայ: Կարգը, Թուրքիոյ մէջ գտնուող, քսան միլիոնէ աւելի եղող քիւրտներուն պիտի գայ: **Յ. Չ.**

**ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ
«Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ» ԾՔԱՆՇԱՆ
ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆԻՆ**

Կիրակի, 12 Հոկտ. 2003, երեկոյեան ժամը 8-ին, Հ.Բ.Ը.Մ. Տեմիրճեան Կեդրոնին մէջ (Նաֆֆաշ), նախաձեռնութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.-Հ.Ե.Ը. «Անդրանիկ» Մշակք. Միութեան, տեղի ունեցաւ մեծարանքի հանդիսութիւն նուիրուած վաստակաշատ գրող, հրատարակիչ, հասարակական գործիչ, վաւերական հայրենասէր Թորոս Թորանեանի:

Բացման խօսքը կատարեց Մարտի Մազախեան որ հակիրճ ելոյթով մը բացատրեց հանդիսութեան բնոյթը, երախտաւոր մը մեծարելու անհրաժեշտութիւնը և ողջունեց ներկայութիւնը Թ. Թորանեան յոբելեարին:

Առաջին բանախօսն էր Կարօ Արրահամեան որ ներկայացուց բժ. Թ. Թորանեան յանձնառու մտաւորականը, գրողը և հրապարակախօսը, որ հետեւողականօրէն և եռանդով ծառայած է հայ մշակոյթին ու գրականութեան, հայրենասիրութիւնը դարձուցած գաղափարախօսութիւն: Անդրադարձաւ իր արձակ, բանաստեղծական և հրապարակագրական վաստակին և բարգմանչական գործերուն և անթիւ յօդուածներուն որոնք, եթէ ամփոփուելու ըլլան, կրնան նոր հատորներ կազմել և բարդուիլ արդէն հեղինակած շուրջ հարիւր գիրքերուն վրայ:

Իգապէլ Գայայեանէ ետք որ դաշնակի վրայ յաջորդաբար կատարեց Առնօ Պապանեանեանի ու Պեթովէնի գործերէն, խօսք առնաւ երկրորդ բանախօսը՝ Բանաստեղծ գրող ու հասարակական գործիչ Պէպօ Սիմոնեանը որ բարձր գնահատեց բժիշկ Թորոս Թորանեանը զինք անուանելով գլխազիր Մարդ որ տարած է հրատարակչական ծանրակշիռ աշխատանք, ունեցած մշակութամուէր և ազգօգուտ գործունէութիւն, անսպառ եռանդով ու հաւատալից, աշխատակցելով միաժամանակ բազմաթիւ բերքերու:

Շեշտելէ յետոյ որ գրականութեան, մամուլին, տիպ ու տառին ծառայելը Թ. Թորանեանի տարբերը կը կազմէ, Պէպօ Սիմոնեան բնորոշեց յոբելեարը ըսելով, որ ան չի կրնար ապրիլ առանց գրելու, ինչպէս կարելի չէ գոյատեւել առանց ջուրի և օդի:

Տիգրան Խաչատրեան Զուբակի վրայ նուագեց «Քամանչա» և «Արախ» կտորները: Իսկ Արփի Բարդիեան - Աւետիքեան ընթերցեց Թ. Թորանեանէն ակնարկ մը՝ «Կարօս մնացի հայերէնին»:

Կարդացուեցան ստացուած շնորհաւորական հեռագիրներ՝ Լիբանանէն և այլ երկիրներէ:

Ապա բեմ բարձրացաւ Գերաշ. Տ. Նարեկ Եպս. Ալեմէզեան որ կարդաց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի Կոնդակը, որով յոբելեար Թ. Թորանեան կը պարգեւատրուէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով, որուն յանձնումէն ետք բեմ բարձրացաւ Հ.Ե.Ը. Կեդրոնական Վարչութեան Ա. Պետ Կարօ Ծղըլեան որ, առ ի գնահատութիւն Յոբելեարին, հանդիսութեան յուշատախտակը նուիրեց անոր:

★ «ՆԱՅԻՐԻ» ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ ՈՒ ՎԱՂՆԵՒԻ ԲԱՐԵԿԱՄ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆՆ «Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՏՈՑ» ԾՔԱՆՇԱՆՈՎ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԵԼՈՒՆ ԱՌԹԻՒ ԵՒ ԿԸ ՄԱՂԹԷ ԻՐԵՆ ԱՆՍՊԱՌ ԿՈՐՈՎ ՈՒ ՄՇՏԱԴԱԼԱՐ ԳՐԻԶ:

Մի. «Նայիրի»ի նախորդ թիւով հրատարակած էինք ողջոյնի և շնորհաւորութեան գիրքեր, Երեւանի Ռուբէն Սեւակի անուան դպրոցի տնօրէնութեան, ծնողական խորհուրդի և ուսանողութեան կողմէ յղուած հաստատութեան բարեբար, Ռ. Սեւակի եղբորորդի, անոր ազգային-հայրենասիրական ոգիի ու գաղափարներու ժառանգորդ և մերօրեայ արտայայտիչ Յովհաննէս Զիլիմկիրեանին, ներհում մտաւորականին տարեդարձին առթիւ:

Ստորեւ լոյս կ'ընծայենք, նոյն առթիւ և պատեհութեամբ ղրկուած մէկ քանի ուրիշ շնորհաւորագրեր ալ, որոնք, իրենց բովանդակութեամբ կը վկայեն, որ Նոր Արարկիրի [Երեւան] Ռուբէն Սեւակի թիւ 151 դպրոց-վարժարանը Ազգային Հերոսի անունին և գաղափարական վեհութեան վայել ու հաւատարիմ կրթական օճախ մըն է:

ԽՕՍՔ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱԽՏԻՔԻ

ՅԱՐԳԼԻ ՊԱՐՈՆ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Սրտանց շնորհաւորում եմ Ձեր ծննդեան տարելիցը՝ ցանկանալով առողջութիւն, աշխատանքային սիրամեներ, յաջողութիւններ Ձեր անձնական կեանքում:

Թող հայրենասէրի Ձեր ոգին միշտ վառուի հայրենիքի բարօրութեան ճանապարհին, բող լուսաւոր էջեր բացուեն Ձեր հայրենակարօտ ոգու կայծկտումներից:

Եղէք միշտ մեզ հետ, մեր կողքին, և թէկուզ հայրենիքից հեռու, մենք կը զգանք Ձեր հոգու կորովը, ուժը, սէրը, նուիրումը, և մենք էլ կ'աշխատենք լինել Ձեզ նման ուժեղ, կենսախիւղ և հայրենասէր:

Ձեզ յարգող՝ Ռուբէն Սեւակի անուան վեցերորդ կարգի մրցանակակիր,
 Ռուբէն Սեւակի անուան թիւ 151 դպրոց-վարժարանի հայոց լեզուի
 և գրականութեան ուսուցչուհի
ԱՐՄԷՆՈՒԼԻ ԲՈՒՐՄԱՆԵԱՆ

Դեռ մանկութիւնից ես սիրել եմ կարդալ: Այդ աշխարհն ինձ աննկատելիօրէն ձգել է դէպի իրեն: Այնտեղ ես տեսել եմ բարձր գաղափարներ, վեհ զգացմունքներ, որոնք ինձ լոնկայան տարել են իրենց ետեւից: Նման բարձր բաների իրականութեան մէջ քիչ ենք հանդիպում, բայց հանդիպում ենք: Սակայն դրանցով ոգեւորում ու դաստիարակում ենք այն ժամանակ, երբ դրանք սոսկ գաղափարներ չեն, այլ գործ, ինքնամոռաց նուիրում: Այդ գործն ու այդքան անշահախնդիր նուիրումը մենք՝ Երեւանի Ռ. Սեւակի անուան թիւ 151 դպրոց-վարժարանի սաներս, տեսել ենք Ձեր հայրենաճուէր գործունէութեան մէջ ու հիացել ենք Ձեր մարդկային բարձր յատկանիշներով, զարմացել ենք, որ տարածութեամբ այսքան հեռու գտնուող հայը ոչինչ չի խնայում իր հայրենիքին, իր ժողովրդին ինչ-որ բանով, ո՛չ, ճիշտ չասացի, շատ մեծ բանով օգտակար լինելու հարցում:

Մենք Ձեզ նկատմամբ լցում ենք խոր ակնածանքով, երբ դուք տխրում էք Ձեր հայրենիքի «ոտքը քարին դիպելիս», երբ ուրախանում էք հայրենիքում որեւէ ծաղիկ կրկին ծաղկելիս: Ձեր ողջ գործունէութիւնը ազգասէր սերունդ դաստիարակելու լաւագոյն միջոց է:

Դրա վկայութիւնը մեր՝ Ռ. Սեւակի անուան դպրոց-վարժարանի մանկավարժների և ողջ աշակերտութեան մտածելակերպն է ու այդ մտածելակերպին լիովին համապատասխան անձնանուէր գործունէութիւնը:

Մենք բոլորս այսօր մեծագույն երախտագիտութեամբ ենք յիշում Ձեզ, որովհետեւ Դուք ջանք չէք խնայել, որ մենք սովորենք բարեկարգ դպրոցում, որ դաստիարակուենք հայրենասիրական ոգով ու դառնանք հայրենիքին պիտանի մարդիկ:

Անձամբ ես իմ մտաւոր ու հոգեւոր աշխարհում մի ներքին, քարձրածայն չասուած որոշում ունեմ՝ իմ ողջ կեանքի ընթացքում հայրենիքի համար Ձեր արածի գունէ մէկ տոկոսի չափով պէտք գալ հայրենիքիս:

Ես իմ ընկերների և իմ անունից շնորհաւորում եմ Ձեզ ծննդեան օրուայ առթիւ: Մենք ցանկանում ենք, որ դուք քաջառողջ լինէք, միշտ այդպէս եռանդուն և միշտ շատ ուրախ: Իսկ այս ամէնը, գիտենք, պայմանաւորուած է ոչ միայն անձնական, այլև հայրենիքի, մեր ու համայն մարդկութեան քրջանկութեամբ: Ձեր մարդասիրութիւնը յայտնի է ամէնքին և ամէնուր: Ինչ լաւ կը լինէր, եթէ Ձեզ պէս հայերը շատ լինէին աշխարհում:

Փառք Ձեզ և բոլոր նրանց, ովքեր Ձեզ պէս են մտածում ու գործում, մեծարգոյ Պրն. Զիլինկիրեան:

Ռուբէն Սեւակի անուան թիւ 151 դպրոց-վարժարանի
Ց-րդ դասարանի աշակերտուհի
ՅԱՍՄԻԿ ԲՈՉԱՐԵԱՆ

Ես շատ ուրախ եմ և երախտապարտ «ՆԱՅԻՐԻ» Շաբաթաբերքին, որ հնարաւորութիւն է ընձեռել արտայայտելու իմ սրտի խօսքը մեր ժամանակի լաւագոյն հայերից՝ ազնուագոյն մտաւորականի ու ճշմարիտ հայրենասէրի՝ Յովհաննէս Զիլինկիրեանի ծննդեան օրուայ առթիւ:

Սիրելի՛ Պրն. Զիլինկիրեան (թող տուէք Ձեզ այդպէս կոչել) ի խորոց սրտի շնորհաւորում եմ Ձեզ ծննդեան օրուայ կապակցութեամբ, մաղթում եմ քաջառողջութիւն և երկար-երկար տարիների կեանք, քանի-որ Ձեր ապրած ամէն մէկ օրը, ամէն մէկ տարին ազգօգուտ, հայրենամուէր գործունէութեամբ է յագեցած...

Մեր կրթօճախը Ռուբէն Սեւակի անունով կոչուելուց յետոյ պարտաւորուած զգացիմք աւելի խորութեամբ ուսումնասիրել մեծ քանաստեղծի ժառանգութիւնը և հերոսական կեանքի պատմութիւնը. մեր առջեւ քացուեց նոր աշխարհ և այդ աշխարհի ամենաքաջատեղեակ ու նուիրեալ առաջնորդը եղաւ Յովհաննէս Զիլինկիրեանը, մարդ, որ արեան կանչով էր զգում Ռուբէն Սեւակի պոէզիան, ազգային մտածողութիւնը և ինքն էլ ժառանգորդն էր այդ մտածողութեան ու գաղափարների, ժառանգորդն էր նրա հերոսական ոգու...

Զիլինկիրեանի 1986թ. և 1989թ. լոյս տեսաւ «Ռուբէն Սեւակ և Փրցուելիք Ուղեղներ» և «Ռուբէն Սեւակի անուան յիշատակի տուն...» գրքերը քացայայտում են Ռուբէն Սեւակ երեւոյթի ազգային մտածողութեան անկրկնելի խորութիւնը:

Այդ գրքերը մեր պատմութեան, յատկապէս Արեւմտահայութեան վերջին դարերի պատմութեան իւրովի մեկնաբանութեամբ, Ապրիլ 24-ին յանգեցնող մեր պարտութիւնների պատճառների քացայայտումով, համարձակ ու ճշմարիտ դատողութիւններով, հարուստ փաստերով ու տրամաբանուած եզրայանգումներով ինձ համար յայտնութիւն էին: Եւ որ աւելի կարեւոր էր, այդ գրքերում (յետագայում նաեւ յօդուածներում) ես յայտնաբերեցի սրտի անհուն ցաւ ու ազնուութիւն, մեծ հայրենասէրի տառապալից, խարազանող, քայց անկեղծ շատաչող ազնուութիւնը, որով քննադատում են «հեղինակաւոր տեսակէտներն» ու «հեղինակութիւնները»:

Եւ այնուհետեւ «ՆԱՅԻՐԻ» Շաբաթաբերքում պարբերաբար տպագրուող յօդուածները ընթերցելը ինձ համար դարձան պահանջում:

Զիլինկիրեանի ամենատես աչքն ու միտքը թափանցում են աշխարհում տեղի ունեցող քաղաքական ու տնտեսական երեւոյթների խորքը, և մէկը միւսի հետեւից

տպագրում են ամենատարբեր բեմաներով յօդուածներ, միշդ նոյն անկաշառ ու ազնիւ գրիչը, նոյն հարուստ գիտելիքներն ու հզօր տրամաբանութիւնը: Եւ իւրաքանչիւր յօդուածից մեր առաջ պատկերանում է մեծ մարդասէրը, որի սիրտը ցաւում ու ըմբռտաւանդ է ուռնահագրած արդարութեան համար, որի սպայադը յսնուն ճշմարտութեան և արդարութեան է, ընդդէմ կեղծիքի, ստի ու բռնութեան...

Իր յօդուածներում Զիլիկնկիրեանը բազմիցս անդրադարձել է Հայաստանի վերջին տասնամեակի իրադարձութիւններին, մեր նոր ողբերգութեանը՝ արտագաղթին, մեկնաբանել տարբեր երեւոյթներ ու վեր հանել մեր արատները, քննադատել սեփական ժողովրդի քաղաքական անհեռատեսութիւնն ու սխալները, բայց միշդ մնացել որպէս իր ժողովրդին սիրող որդի, որի համար թանկ է ժողովրդի ամէն մի բեկորը, ամէն մի թիզ հողը, որի համար թանկ է ու կեանքի իմաստ Հայ Դատը...

Կարդում ես այդ յօդուածները ու մտածում. «Եթէ մեր պատմութեան ընթացքում անցեալ ու ներկայ գործիչներից, քաղաքական այրերից շատերը այսպէս մտածէին [այսպէս են գործել՝ Վարդանանք], ապա այսօր տարբեր կը լինէր Հայաստանի ու հայ ժողովրդի վիճակը...»:

Այդ մտածողութիւնը, որ շարունակութիւնն է Ռուբէն Սեւակի գաղափարականի, մեր պատմութեանը այլ ընթացք, այլ ուղղութիւն կը տար, և այդ ուղղութեամբ առաջնորդուելիս գուցէ մենք կը խուսափէինք Ապրիլ 24-ից և չէինք ունենայ նոր պարտութիւններ...

«ՆԱՅԻՐԻ»ի թիւ 201-ում կարդացի Զիլիկնկիրեանի յօդուածը, որտեղ նա սրտի տառապանքով է խօսում երկրի այսօրուայ դրութեան մասին, որ, ցաւօք, հեռու չէ իրականութիւնից...

Ակամայ յիշեցի Կոստան Զարեանի հետեւեալ խօսքերը. «Խելօք է մեռնել անկախութեան համար, բայց անկախութիւն ձեռք բերել մեռնելու համար, յիմարութիւն է»...

Սեպտեմբերի 21-ը նաեւ մեր երրորդ հանրապետութեան անկախութեան օրն է: Այդ անկախութիւնը որքան էլ տառապալից է, չեմ հաւատում, որ մեռնելու համար է մեզ տրուած: Որքան էլ օտարածին և օտարամուտ ուժերը ազգադաւ ուժերի հետ միասին փորձեն մեռցնել մեզ, միեւնոյն է, ժողովրդի հաւաքական գեղը կը մէկտեղուի և դուրս կը շարտի մոլախոտը իր միջից:

«Այն ժողովուրդը, որ չի կամենում մեռնել, չի մեռնի»: Վկան Ռուբէն Սեւակի մարմարէ ներկայութեամբ Մասիսներին նայող դպրոցի ամէնօրեայ պարզ ու տհմալից աշխատանքով, հայեցի խօսք ու զրոյցով յագեցած աշխատանքային առօրեան...

Վկան Սեպտեմբերի 21-ին՝ Անկախութեան օրը ծնուած Յովհաննէս Զիլիկնկիրեան հայորդին, որի խօսքը հեռուից հեռու սրտեր է բորբոքում և՛ աշխարհասփիւռահայութեան մէջ, և՛ Հայաստանում, վկան այն կենսունակ գեղը, որ կոչւում է Հայ, Արմէն...

Որքան էլ «Աստուծոյ ընտրեալ ազգը» ձգտի համաշխարհային տիրապետութեան, միեւնոյնն է, Նոյան Տապանը Արարատի վրայ է հանգրուանել, ուրեմն և Արարատից է կեանքը յորդել երկրագնդի չորս ծագերը... Ինչպէս կարող է կեանքի աղբիւրը ցամաքել...:

Ես հաւատում եմ մեր ժողովրդի իմաստութեանը, ես հաւատում եմ նրա անմահութեանը, որովհետեւ առանց հաւատի անհնար է ապրել այս հողի վրայ...

Այդ հաւատով եմ ես ամէն առաւօտ դասարան մտնում և սկսում եմ իմ դասը հայի ու հայրենասիրութեան, հայերէնի ու հայ մշակոյթի մասին...

Մեր ժողովուրդը հարուստ է սրի հերոսներով, սակայն նրա ինքնութեան ճանապարհին սրի հերոսներից մեծ գործ են արել գրչի հերոսները...

Եւ այսօր նրանցից մէկի՝ Հայ Դատի շերմ պաշտպան, տաղանդաւոր պատմաբան-հրապարակախօս, ճշմարիտ հայրենասէր, աշխարհի թիւ 1 սեւակագէտ Յովհաննէս Զիլիկնկիրեանի ծննդեան օրն է... Շնորհաւոր ծնունդդ, Գրչի մեծ հերոս. Թող Աստուծոյ ամէնակարող աչքը պահապան լինի Քեզ, Գերդաստանիդ և Տառապեալ ազգիդ...

Ռուբէն Սեւակի անուան թիւ 151 դպրոց-վարժարանի
Հայոց լեզուի և գրականութեան ուսուցչուհի՝
ՄԱՐՕ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՅՍ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՉՕՆԵՆՔ՝ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՒ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԿԵԱՆՔԻՆ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆ ՄԷԿ ԷՋԸ՝ ԻՍԿԱԿԱՆ
ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԶՐՈՋ՝ ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ ՉԷՎԻԿԵԱՆԻ
[ԾՆԵԱԼ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ] ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԿԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԱՅՐՍ, ԵՐԲ ԻՄԱՅԱԻ, ԹԷ ՌՈՒԲԷՆ ՕՏԱՐ
ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԱԾ Է, ԾԱՏ ԲԱՐԿԱՅԱԻ ԵՒ
ԱՆՈՐ ԴՐԱՄ ՈՒՂԱՐԿԵԼԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑ:
ԵՒ ԱՅՍ ԲԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԸՍԱԻ ԹԷ՝
“O, ARTIK BENİM OGLUM DEGİL” –
«ԱՆ, ԱՅԼԵԻՍ ԻՄ ՋԱԻԱԿՍ ՉԷ»

«ԿԵՐՋԱՊԷՍ, ՄԷՐԸ ՄԻՇՏ ԿՈՅՐ Է,
ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ ՕՐԷՆՔ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ:
ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ, ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ, ԾԱՏ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԵՒ
ԱԶԳԱՍԷՐ ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԱՅՍ
ՊԱՐԱԳԱՆ ՊԱՐՏ ԷՐ ՉՄՈՒՆԱԼ: ՀԱՅ ԿՈՂԱԿԻՑ ՄԸ
ՊԷՏՔ ԷՐ ԸՆՏՐԵՐ ԻՐԵՆ: ԲԱՅՑ, ԱՆ՝ ՍԻՐԱՀԱՐԵՑԱԻ
ԱՅՍ ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ ԱՂՋԿԱՆ»:
«ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԸ» Փարիզ-1989-Էջ14- Յ. Չ.
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
[ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ]

Այստեղ, ձեր ուշադրու-
թիւնը կը հրաւիրեց՝ 100
տարի իրարմէ հեռաւորութեամբ երկու հայ
անհատներու՝ օտար ամուսնութիւն կա-
տարած իրենց զաւակներուն մասին ունե-
ցած արտայայտութիւններուն՝

1.- 1909-թ.ին, Ռուբէն Սեւակի հայրը,
որ օտարի մը սիրահարած իր զակին դէմ
իր զայրոյթը կը յայտնէ ըսելով՝ «ԱՆ
ԱՅԼԵՒՍ, ԻՄ ՋԱՒԱԿՍ ՉԷ»:

2.- Եւ այս բուականէն 100 տարիներ յետոյ
ուրիշ հայ մը, Շարլ Ազնաւուր ամուսնով, որ Սփիւ-
քի մէջ «Հայոց Քաղաքը» կը մկատուի, իր զաւակ-
ներուն և թոռներուն օտարներուն հետ ամուսնա-
նայուն պատճառաւ, իր գոհունակութիւնը հետեւ-
եալ խօսքերով կ'արտայայտէ... «Հրեայ թոռներ
ունիմ, աղջիկ մը որ կէս մաղրեպցի զակի մը մայր
պիտի ըլլայ: Ամուսնացած եմ թողո՞ւնքանի մը հետ
[շուէտացի], Առաքելական եմ, տղայ մը ունիմ որ
կէս Հայիթիցի կնոջ մը հետ կ'ելլէ: Միւս տղուս ըսի,
որ եթէ Զինացիի մը հանդիպի, աշխարհի ամէնէն
գեղեցիկ պատկերը կը կազմուի»:

«Մարմարա» - Գոլիս - 24-9-2002-էջ 3»

Մեք կը հաւատանք, որ հարիւր տարի-
ներու տարբերութեամբ այս երկու հայերու
արտայայտութիւններուն մէջ շատ դիւրու-
թեամբ կրնանք տեսնել՝ «Հայկականու-
թեան» ոգիին անկումը և կործանումը:

Մինչեւ հարիւր տարիներ առաջ հայե-
րը, իբր մեծ ազգի մը շառաւիղները և ժա-
ռանգորդները, սուրբ մասունքներու նման
կը պահպանէին իրենց նախնիքներէն փո-
խանցուած բոլոր անանդութիւնները և մա-
նաւանդ՝ հոգեկան «Արժէքները»:

Եթէ նոյնիսկ, թրջական բարբարոսութեան պատճառաւ, հայերէն չէին խօսեր,
բայց իրենց հոգիներուն մէջ, հայկականութեան հուրը միշտ վառ էր:

Մինչդեռ այսօր հայերը, առանց թրջական եաթաղանին սպառնալիքին ենթակայ
ըլլալու, պարզապէս աւելի լաւ պայմաններու մէջ ապրելու երազով, իրենց հայրենի
բնօրրանը կը լքեն, և օտար հողերու վրայ, հոգիով և մարմնով հայութեան կը հեռա-
նան և կ'այլասերին:

Արդեօք հայ ժողովուրդը, հարիւր տարիներու ընթացքին, ինչպէ՞ս ենթարկուեցաւ
այս ահռելի գաղափարական և հոգեկան անկումին:

Բնական է՝ ասոր առաջնակարգ պատճառը 1.- Մասնաւորապէս 19-րդ դարուն
սկսած և 1915-ին իր գագաթնակէտին հասած թուրքերուն կատարած եղեռնն է, որ
մեր հայրենիքը քանդեց և հայութիւնը ոչնչացուց: 2.- Մեր համոզումով, երկրորդ
պատճառը՝ Սովետական Միութեան մէջ Խրուշչեւով սկսած, արեւմտեան նորածե-

ուրթեամբ կեղծ «ԴԵՄՈՎՐԱՏԱԿԱՆ» շարժումն է, որ Սովետական ժողովուրդներուն մէջ սպանցեց իսկական Կոմունիզմի իտեալը և հաւատքը: Եւ ասոց տեղ, Սովետական ժողովուրդներուն մէջ ներմուծեց՝ եսասիրութիւնը և ի գին ամէն բանի անձնական շահ դիզելու և անոր կառչելու գաղափարները: 3.— Եւ Սփիւռքի մէջ ալ, հայութեան իր աւանդական ազգային արժէքները կորսնցնելուն պատճառը, բնական է՝ նախ օտար հողին պարտադրած այլասերման օրէնքներն են:

Բայց, մեզի համար, ամէնէն կարելոր պատճառը՝ Սփիւռքի մէջ, հայուն թշնամիներուն սադրիչ ծրագիրներուն հետեւանքով, հայ քաղաքական կեանքին ենթարկուած պառակտումն է:

Որուն ազդեցութեամբ՝ հայկական միացեալ հայրենասիրական ճակատ մը չկըրցանք ստեղծել:

Եւ սփիւռքի քաղաքական կեանքին վրայ իշխեցին՝ օտարներուն ծրագիրները գործադրող կեղծ ազգայնական շարժումները, որոնց կեդրոնը [մեզի համար ցաւալի է կրկնելը] Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն է:

* * *

Մենք, շատ անգամ կը մտածենք, թէ ինչպէ՞ս Ռուբէն Սեւակի նման հայրենասէր և ազգասէր մտաւորական մը, գերմանուհի մը սիրած և անոր հետ ամուսնացած է:

Ասոր պատճառը կը կարծենք, թէ մարդկային բոլոր զգացումներէն վեր, «Սէր» ըսուած հզօրագոյն հոգեկան զգացումն է:

Այս «Սէր»ը, մանաւանդ երիտասարդական տարիներուն, ոչ մէկ օրէնքի կ'ենթարկուի, և ոչ մէկ տրամաբանութեան կանոնի կը հետեւի:

Ռուբէն Սեւակի պարագան կրնանք բացատրել միայն անոր ենթարկուած «Կայծակնային Սէր»ով, զոր միայն կ'զգան հոգեկան բարձր արժանիքներ ունեցող անձնաւորութիւններ:

Ռուբէնի և ժանցիի հոգեկան կապին որ «Բարձրագոյն Սէր» կ'որակենք, իրենց այս աննախընթաց սիրոյն բոլոր հոգեկան արտայայտութիւնները կը տեսնենք Ռուբէնի Լոզանէն Գերմանիոյ Էրֆուրդ քաղաքը՝ ժանցիին ուղարկած նամակներուն մէջ:

[Հիշաշքով մը Պոլսոյ դժոխքէն փրկուած այս նամակներուն պատմութիւնը՝ ասկէ առաջ, «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ, մանրամասնութիւններով հրապարակած էինք: Ռուբէն Սեւակի սիրային նամակներուն պատճենները այսօր կը գտնուին Երեւանի Գրականութեան և Պատմութեան թանգարանը, իսկ բնագիրները՝ Նիսի Ռուբէն Սեւակի անուան Յիշատակի Տան մէջ: Ֆրանսերէն լեզուով գրուած Ռուբէն Սեւակին այս նամակները արեւմտահայերէնի թարգմանեց՝ Աբրահամ Ալիքեան: Եւ Ալեքսանդր Թոփչեանի խմբագրութեամբ 1996-ին Երեւանի մէջ հրատարկուեցաւ՝ Ռուբէն Սեւակ – «ԵՐԿԵՐ» – հատոր 2 անունով]:

Ռուբէն Սեւակի նամակը մանաւանդ, 15 Դեկտեմբեր 1909-ին Լոզանէն Էրֆուրդ՝ ժանցիին գրուած, ծ էջնոց, սիրահար զոյգին համար շատ կարելոր և ճակատագրական մտերմագիր մըն է:

Այս նամակէն յայտնի կ'ըլլայ, որ 18 տարեկան ժանցիին փափաքն էր՝ դերասանուհի ըլլալ:

Եւ Ռուբէն Սեւակ, իր պատճառաբանութեամբ՝ բոլորովին հակառակ էր անոր դերասանուհի ըլլալու փափաքին:

Ռուբէն Սեւակի այս նամակը՝ ձեւով մը սիրային վերջնագիր էր:

Ժանցի վերջնականապէս հրաժարելու էր դերասանուհի ըլլալու փափաքէն, այլապէս՝ իրենց կապը վերջ պիտի գտներ:

Բայց, մեզի համար, այս նամակին ամէնէն կարելոր մասը այն է, ուր Ռուբէն Սեւակ կը պատմէ, որ ինք ժանցիին «սիրոյն համար» նախընտրած է նոյնիսկ «բաժնուիլ իր ծնողքէն»:

Ռուբէն Սեւակի ժաննիին
 ուղղած իր 8 էջոց նամակին
 ամէն մէկ տողը՝ իսկական «կեանքի փիլի-
 սոփայութիւն» մըն է:

Ռուբէն Սեւակ ժաննիին ծանօթացած էր
 1907-ին, Լոզանի մէջ:

Մենք, այս 15 Դեկտեմբեր 1909 թուակիր
 նամակին մէջ, Ռուբէն Սեւակին յայտնած
 գաղափարներուն հետեւելով կ'ենթադրենք,
 որ Ռուբէն, ժաննիին հետ իր ծանօթանալէն
 2 տարի յետոյ, այլևս մտածել սկսած էր
 իրենց ապագայ կեանքին մասին: Եւ կ'ու-
 զէր ժաննիին էրիտասարդական ցանկու-
 թիւններուն վերջ մը տալ, և զինք ուղղել
 դէպի իր ծրագրած կեանքին ճամբան:
 Եւ այդ թուականէն յետոյ գրուած նամակ-
 ներէն հետեւցնելով կը տեսնենք, թէ ժան-
 նի բոլորովին ընդունած է Ռուբէն
 Սեւակին տեսակետները:

Այստեղ կը հրապարակենք Ռուբէն Սեւա-
 կի ձեռագրով 15 Դեկտեմբեր 1909-թ. նա-
 մակին առաջին և վերջին էջերը (իբր վկա-
 յութիւն), իսկ նամակին հայերէն թարգմա-
 նութիւնը՝ կու տանք ամբողջութեամբ:

**

*Chère Tossi,
 Te demande ma réponse définitive sur
 cette question :*

- 1° J'avais fait femme d'honneur
- 2° J'avais fait la femme de femme d'honneur
- 3° J'avais fait femme de la veuve de mon père.

*Or, veux-je garder une femme ? Or, veux-je
 le honneur ?*

*(J'abord je te ténons par le mot "honneur".
 Te devrais lui donner que je te veux par
 honneur, mais que je veux autre chose !)*

*C'est bien ma. que je. J'avais promis toute
 en trois paroles. ? et tu as par avec
 oublié. Au troisième, je t'ai dit de la
 réaliser. Et voilà comment !*

*À Clapham, en parlant avec toi, on
 me donna dit lui de quoi fille
 et vive. Avec autre, te a dit aussi
 que le voulais et autres. Le dit je*

Սիրելի ժաննի,

Դուն իմ վերջնական պատասխաններս
 կը խնդրես հետեւեալ հարցերուն շուրջ.

1.— Ես սիրոյ խօսք էի տուած:

2.— Խօսք էի տուած քեզի, թէ կրնաս
 դերասանուհի դառնալ:

3.— Խօսք էի տուած ցկեանս ծառայել
 քեզի:

Արդ, կ'ուզե՞մ արդեօք այս խոստում-
 ներս յարգել, թէ՞ դրժել զանոնք:

[Նախ՝ քեզի չեմ ներեր «դրժել» բառը:

Պէտք է լաւ կշռադատել, որ ես ոչ թէ դրժել կ'ուզեմ, այլ՝ ուրիշ բան]:

Այո՛, ես եմ խոստացած քեզի այդ բոլորը և դեռ չեմ մոռցած: Ընդհակառակը, կը շնամ իրագործել զանոնք: Եւ ահա, թէ ինչպէս:

Եամբերիին մէջ, գրուցելով, մենք բաւական խենթ ու արբեցուցիչ բաներ ըսինք իրարու: Ի միջի այլոց, դուն յայտնեցիր նաև, թէ կ'ուզէիր դերասանուհի դառնալ: Առաջին անգամ չէ, որ ես նման բաներ կը լսէի: Գրեթէ բոլոր տասնվեցամեայ աղջիկները խոստովանած էին ինձի, թէ կը սիրեն երազներու աշխարհը, թէ Իտէալին ծառայելու, մարդկութիւնը դաստիարակելու, մարդիկը հիացնելու և դեռ չեմ գիտեր ի՛նչ խենթ ու խելառութիւններու համար կը փափաքին նուիրուիլ բեմին: Պատանութեան, նորածեւութեան յատուկ խօսքեր են ասոնք: Ժամանակի ընթացքին մարդ կը մոռնայ այս բոլորը և երկրային ու անցողիկ կեանքին մէջ ընտանեկան քարեկեցիկ օջախ մը ստեղծելով կը գոհանայ...:

Կարծեցի, թէ դուն ալ պիտի մոռնաս: Այն ատեն չուզեցի քեզ վշտացնել, ուստի դէմ չգացի բաղձանքիդ, քանզի կը տեսնէի, որ շատ ջղային ես և հոգիով հիւանդ: Ոնայեցի քեզի:

Ահա՛ եղած-չեղածը:

Միտոյ երկուք ու կէս տարիներու ընթացքին դուն այլևս բերանդ չբացիր պնդելու համար, թէ կ'ուզէիր անպայման դերասանուհի դառնալ: Միակ բանը, զոր միշտ, ամէն վայրկեան և բացարձակօրէն ցանկացած ես, իմ կինս ըլլալդ է եղած:

Ճի՞շդ է, թէ ոչ:

Բայց ահա, երկու ամիսէ ի վեր, դժբախտացուցիւր զիս հազար ու մէկ անգամ կրկնուած միակ նախադասութեամբ. «Կ'ուզեմ դերասանուհի դառնալ, կ'ուզեմ դերասանուհի դառնալ, կ'ուզեմ դերասանուհի դառնալ...»:

Այն ատեն, ես ուզեցի երրորդ խոստումս յարգել. «Յկեանս ծառայել քեզի»:

Ի՞նչ պէտք է ընէի քեզի ծառայելու համար: Եթէ միամտօրէն քաջալերէի քեզ դերասանուհի դառնալու ցանկութեանդ մէջ, մինչև աւարտն օրերուդ քեզ ԱՆԴՈՒՆԴԻՆ մէջ հրած պիտի ըլլայի:

Եւ ամէն ինչ ըրի գահավիժելուդ արգելք հանդիսանալու համար:

Չարութի՞ւն կը կոչես ասիկա: Կը կոչես դրժո՞ւմ:

Է՛հ ուրեմն, կեցցե՛ս, ժաննի՛:

Հիմա, որ բացատրեցի ամբողջ հարցը, կ'ուզեմ աւելցնել մէկ հատիկ կէտ մըն ալ, զոր դուն կ'անգիտանաս:

Գիտես, որ ծնողքս շատ կը սիրեն զիս, և որ ես ալ ամբողջ սրտով կը սիրեմ զիրենք: Բայց ճշդիւ չես գիտեր, թէ քու պատճառովդ ի՛նչ անցաւ-դարձաւ իմ և ծնողքիս միջև [Չվշտացնելու համար սիրտդ, երբեք չէի ուզեր խօսիլ քեզի այս մասին]: Միայն գիտցիր, որ ես նախընտրեցի բաժնուիլ ծնողքէս, քան քեզմէ...:

Բայց ահա, հիմա կը հարցնեմ ինքզինքիս. ահա աղջիկ մը, զոր կը սիրեմ: Իր գեղեցկութեան համար չէ, որ կը սիրեմ զայն [քանզի ճանչցած եմ աւելի գեղեցիկներ, որ կը սիրէին զիս]: Չեմ սիրեր դրամին համար [չէ՞ որ այնքան հարուստ հարսնացուներ (→ էջ 3)]

vient cty lui, il t'embrasse, il t'embrasse, pour tout le malheur q. t. de cause, il te rend honneur pour t'eternite'; Et ainsi en reconnaissance, en Akhore plus Sublime
En j'espere j'ind'la
Ton Vierge
le 15 de. VII
Lausanne
P. S. - En cette dernière condition, le pour s'offrir la bague q. le desir, et dont le nom se trouve dans cette lettre (le petit ruban). Fait à la main.
Retour

ՌՈՒՐԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆ... (Ծար էջ 2-էն)

մերժեցի): Չեմ սիրեր ազգային զգացումիս պատճառով (քանզի դուև գերմանուհի մըն ես միայն): Ուրեմն կը սիրեմ պարզապէս ԻՏԷԱԼԱԿԱՆ ՍԻՐՈՅ Համար: Արդ, ի՞նչ կը տեսնեմ: Կը տեսնեմ, որ այդ աղջկան պատճառով բացարձակապէս դժբախտ դարձուցի ծնողքս ու զիս: Բայց այս Հանգամանքը չէր երևեր աչքիս: Կ'ուզէի ամէն ինչ զոհել յանուն այս Սիրոյ: Հիմա կը հարցնեմ ինքզինքիս. ինչո՞ւ զոհեմ ծնողքս ի սէր աղջկայ մը, որ չ'ուզեր նոյնիսկ թատերական քմայք մը զոհել ինձի Համար...:

Ուրե՞մն...

Եւ յետոյ՝ դուև կը մոռնաս ուրիշ բան մըն ալ: Գրեթէ ամէն նամակիդ մէջ կը գրէիր, թէ կարելիդ պիտի ընես երջանկացնելու Համար ծնողքս:

Դերասանուհի դառնալո՞ւ կ'ուզես երջանկացնել զանոնք...:

Աւարտելու Համար՝ ուշադրութիւնդ կը հրաւիրեմ ամենակարեւոր կէտին վրայ: Եթէ դերասանուհի ըլլալ պնդես, կը դառնաս աշխարհի ամենահասակէր արարածը: Քանզի ուշադրութեան չես առներ որեւէ մէկը, բացի քեզմէ: Ուշադրութեան չես առներ Հարազատ ծնողքդ (քանզի շատ դժգոհ ես), ուշադրութեան չես առներ իմ Հարազատ ծնողքս (որ այդ պատճառով շատ դժբախտ պիտի զգան իրենք զիրենք), և բնաւ ուշադրութեան չես առներ զիս, որ ահա երկու ամիսէ ի վեր կ'աղաղակեմ, թէ այդ մտադրութիւնդ զիս չափազանց կը վշտացնէ...:

Կը տեսնես, որ այս պայմաններուն մէջ, ՍԷՐԸ անկարելի կը դառնայ, կատարելապէս հասէր էակի մը Հետ:

Մէրը զոհողութիւն կը պահանջէ, իսկ դուև չես ուզեր ոչինչ զոհաբերել:

Հիմա, շո՛ւտ պատասխանէ ինձի. կ'ուզե՞ս դերասանուհի ըլլալ, այո, թէ՞ ոչ:

1.— Եթէ ըսես. «Այո՛, Հակառակ ամէն ինչի, կ'ուզեմ դերասանուհի ըլլալ», ինձի Համար կը դառնաս ահռելի հասակ մը, իսկ ես չեմ կրնար հասակ աղջիկ մը սիրել:

2.— Բայց ծնողքիս և իմ մասին վերոգրեալները կարդալէդ յետոյ, եթէ լաւ մը մտածես և անմիջապէս պատասխանես ինձի. «Գրողին ծոցը թատրոնները: Ես չեմ ուզեր վատահոգի դառնալ: Իմ Հետաքրքրութիւններուս պատճառով չեմ ուզեր դժբախտացնել այդքան մարդիկ: Եւ ես կ'ուզեմ միայն իմ նշանածիս ՎՍԵՄ ՍԷՐԸ», այն ատեն մէկ շարաթէն նշանածդ քովդ կ'ըլլայ, կը Համբուրէ քեզ, կը ներէ քեզի այն բոլոր դժբախտութիւնները զոր պատճառեցիր իրեն, և յաւիտեանս երջանիկ կը դարձնէ քեզ: Եւ այսպիսով կը վերսկսինք Մէր մը աւելի վսեմ, քան մինչև այսօր:

Դեկտ. 15, 1909

Քու Ռուբէնդ

Լոզան

Յ.Գ.— Այս վերջին պայմանով կրնաս նուիրել ինձի այն մատանին, զոր կը փափաքիս, և որուն չափը կը գտնուի այս նամակին մէջ (պզտիկ ժապաւէնը): Սկզբնատառերը՝ լատիներէն:

Բ. Չիլիսկիրեան

Ռուբէն Սեւակի Լոզանէն ժամցիից գրած Գամակներէն յայտնի կ'ըլլայ, որ Ռուբէն միշտ հեռանկարը ունէր Պոլիս՝ իր ծննդավայրը վերադառնալ:

Այս Գամակներուն մէջ կը տեսնենք էջեր, որոնց մէջ Ռուբէն Սեւակ ժամցիից հայերէնի դասեր կու տայ, և անոր հայերէն կը սորվեցնէ:

Եւ յաջորդ տարիներուն, մանաւանդ ամուսնանալէ յետոյ, Ռուբէն ժամցիից կը յայտնէ իր Պոլիս վերադառնալու գաղափարը:

Եւ կարգ մը Գամակներուն մէջ ժամցիից համոզելու համար, Պոլսոյ մասին գովաբանական տողեր կը գրէ:

[Հակառակ, որ Ռուբէն Սեւակ շատ լաւ գիտէր, Պոլիս վերադառնալուն «ի՞նչ ըլլալը»]:

Ան Լոզանէն, 25 Ապրիլ 1912 թուականից, իր ընկերոց՝ Հրանտ Նազարեանից հետեւեալ մարգարեական տողերը գրած էր՝

«... Ու այս բոլորից վրայ, աւելցուր նաեւ Պոլսոյ մղձաւանջը, այն հորիզոնը որ քանի մը տարիէն իմիցս պիտի ըլլայ, և ուր հեռուէն կը տեսնեմ արդէն Սողոմի մուկս ու Գոմորի մեղքից բոցը...»:

Եւ Յունիս 1914-թ.ի առաջին օրերուն Ռուբէն Սեւակ, իր կնոջ՝ ժամցիից և երկու տարու մանչ զակից՝ Լեւոն-Վահագնից հետ Պոլիս կը վերադառնան:

Առաջին Աշխարհամարտէն քանի մը շաբաթ առաջ միայն: Ի՞նչ ճակատագիր, ի՞նչ դժբախտութիւն:

Եւ Յուլիս 1914-ին, Շամիրամ կը ծնի Պոլսոյ մէջ:

Ժամանակի համար բնաւ հաճելի չէր Պոլսոյ կեանքը - օտար քաղաք էր, օտար լեզու և արեւելեան սովորութիւններ: Եւ մանաւանդ՝ վայրենի դէմքերով թուրքեր: Բայց ժամանակ կը ջանայ համակերպիլ Ռուսէն Սեւակին գծած «կեանքի ուղի»-ին:

Եւ Ռուսէն Սեւակի նախատեսած Սողոմոն մուխը՝ կը պատէ հայոց Աշխարհը 24 Ապրիլ 1915-ին: Զանի մը շարքա՞ յետոյ, ինքն ալ կ'աքսորուի Չանղըրը-ի սպանդանոցը:

Եւ Գերմանացի ժամանակ Սեւակ, իր մօրը հետ, ամուսինը փրկեել կը ջանայ գերմանացիներուն ճիրաններէն:

Բայց, Գերմանացիներն ալ, թուրքերուն չափ, անգութ են:

Եւ Սեպտեմբերի առաջին օրերուն, Պոլսոյ մէջ, Գերմանական դեսպանատունը հէջ կնոջ կը տեղեկացնէ «Ռուսէն Սեւակի Չանղըրը-է Այաջ գացող ճամբուն վրայ», իբր թէ «Աւազակներու կողմէ 26 Օգոստոս 1915-ին սպաննուած» ըլլալուն լուրը:

25 տարեկանին որբեւայրի մնացած ժամանակ Սեւակ, անյոյս և դժբախտ՝ իր երկու զաւակներուն և մօրը հետ, 16 Սեպտեմբեր 1915-ին Պոլսէն կը մեկնի Լոզան: 1915-ին Լոզանի մէջ, ժամանին այլեւս 1909-թ-ին դերասանուհի ըլլալու կապոյտ երազները տեսնող աղջիկը չէ: Ճանչցած է Աշխարհը Ռուսէն Սեւակի ճամբով: Եւ մանաւանդ՝ ճանչցած է Գերմանացիները:

Եւ 27 Հոկտեմբեր 1915-ին, Լոզանէն Պոլիս, Գերմանական դեսպանատան նամակ մը կը գրէ:

Մենք կը հաւատանք, որ այս նամակը գերմանացիներուն գլխուն առկախ Դամոկլեան սուր մըն է, Գերմանացիները՝ հայերուն դէմ ցեղասպանութիւն գործելու ոճիրով ամբաստանող:

Եւ այս Դամոկլեան սուրը, Գերմանացիներուն գլխուն վրայ, մի՛շտ պիտի մնայ:

Մինչեւ որ Հայկական ցեղասպանութեան պատասխանատուները իրենց արդար պատիժը կրեն:

Ժամանակ Սեւակ Գերմանական հպատակութիւնը մերժելէ յետոյ, 28 Մարտ 1919-ին հայկական հպատակութեան վկայագիրը կ'ստանայ:

Եւ Հոկտեմբեր 1919-ին Փարիզ՝ Ազգային ժողովի, նախագահ Աւետիս Ահարոնեանին նամակ մը կը գրէ յայտնելով, որ մահանալէն առաջ, Ռուսէն Սեւակի վերջին փափաքը եղած է՝ «ՏՂԱԶԸ ՀԱՅ ՄԵԾԾՈՒՐ»-ը: Եւ իր ամուսնոյն այս վերջին ցանկութիւնը իրականացնելու համար, Աւետիս Ահարոնեանէն կը խնդրէ, որ Ռուսէն Սեւակին զաւակներուն՝ Լեւոն-Վահագնի և Շամիրամի հայկական դաստիարակութիւն ստանալու կարելիութիւնը ապահովէ:

Աւետիս Ահարոնեան 29 Հոկտեմբեր 1919-ին, ֆրանսերէն նամակով մը ժամանակին կը պատասխանէ- [տես՝ «Նայիրի»-ի 26 Օգոստոս 1995 թուակիր համարը]:

Այս նամակը, Աւետիս Ահարոնեանին և ընդհանրապէս հայերուն անկարողութիւնը ապացուցանող փաստաթուղթ մըն է:

Արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ Լեւոն և Շամիրամ հայկական դաստիարակութիւն չեն ստանար:

Բայց ժամանակ Սեւակ, «Գերմարդ»ներու յատուկ կամքով մը, անկարելի բան մը իրագործեց:

Իր զաւակներուն՝ Լեւոնին և Շամիրամին հետ, երբեք գերմաներէն չխօսեցաւ և անոնք այսօր մէկ բառ գերմաներէն չեն գիտեր:

Իր փեսան, Շամիրամին ամուսինը՝ Joseph Folco մեզի, այս մասին, հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ. «Ժամանակ Սեւակ մինչեւ վերջ, Գերմաներէն բառ մը չարտասանեց: Հակառակ, որ ես ալ Գերմաներէն գիտէի, ինձի հետ ոչ մէկ անգամ գերմաներէն խօսեցաւ: Բայց երբ, մահամեքն էր Նիսի մէջ, նկատեցի, որ Գերմաներէն կը զտանցէր իր մտեւումին մէջ՝ անգիտակցաբար»:

1966-ին էր, մեր Պոլիս բնակած շրջանին, երբ Փարիզ ճամբորդեցիցք քանի մը օրուան համար:

Եւ այն օրերուն այցելութեան գացիցք ժամանակ Սեւակին:

Շատ համեստ յարկաբաժնի մը մէջ, բոլորովին միայնակ կ'ապրէր ժամանակ: Այդ օր, մեր կէս-կատար ֆրանսերէնով իրմէ խնդրեցիցք, որ «Իբր Ռուսէն Սեւակի կինը», իր յուշերը գրէ: Եւ ըսիցք թէ՝ «Այս յուշերը հայկական գրականութեան պատմութեան համար շատ կարեւոր են»: Դեմքը, մեր խօսքերէն յետոյ, շատ տխուր երեւոյթ մը առաւ:

**TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
 İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜDÜRÜNE AÇIK MEKTUP
 KÜÇÜKÇEKMECE SIRTLARINDA 1960-LARA KADAR MEVCUT OLAN
 ESKIROMA RHEGIUM SEHRİNİN KALINTILARI NE OLDU?**

BÜGÜN KÜÇÜKÇEKMECE DENİLEN YERDE, ESKİDEN ROMALILARIN KURDUGU "RHEGIUM" SEHRI VARDI. ROMALILARDAN SONRA, BIZANSLILAR RHEGIUM-U SARAYLAR VE KİLİSELERLE SÜSLEDİLER.

FAKAT SONRA OSMANLI DENİLEN ÇAPULCU ESKİYALAR GELDİLER. VE O GÜZELİM RHEGIUM SEHRİNİ YERLE BİR ETTİLER. YIKTILAR.

1938-DE ARKEOLOG MAMBOURY TARAFINDAN KÜÇÜKÇEKMECE SIRTLARINDA KAZILAR YAPTIRILDI VE ESKİ RHEGIUMDAN KALINTILAR MEYDANA ÇIKARILDI.

BİZ 1953-DE BİR ÇOK KERE BU KALINTI RHEGIUM SEHRİNİ ZİYARET ETTİK.

SEHRİN GİRİSİNİ GÖSTEREN VE ÜZERİNDE "RHEGIUM" YAZILI TABELA DA VARDI.

BU ZİYARETLERİMİZ ESNASINDA RHEGIUM HARABELERİNİN BİR ÇOK RESİMLERİNİ ÇEKTİK.

SİMDİ İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜDÜRÜNE SORUYORUZ.

1938 - DE ARKEOLOG MAMBOURY-İNİN MEYDANA ÇIKARDIĞI ESKİ ROMALILARIN KURDUGU RHEGIUM SEHRİNİN HARABELERİ NE OLDU ?

BİZ TANIDIKLARIMIZA SORDUK. KÜÇÜK ÇEKMECE SIRTLARINDA BÖYLE BİR ANTİK SEHRİN HARABELERİNİN MEVCUDİYETİNDEN KİMSENİN HABERİ YOK.

SAYIN İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜDÜRÜ BEYEFENDİ.

SÖYLENENLER DOGRUMU?

ESKİ RHEGIUM SEHRİNİN HARABELERİNİDE Mİ YIKTINIZ ?

LÜTFEN CEVAP VERİNİZ

SAYGILARIMIZLA **β. Զ.**

**ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ (ԻԲՐ ԹԷ) ՉԳԻՏՅԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՊՈԼՍՈՅ ԱՐՔԷՕԼՈԺԻ-Ի ՏՆՕՐԷՆԻՆ ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ
ՔԻԻՉԻԻՔՉԷՔՄԷՃԷԻ .ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՄԻՆՉԵԻ
1960 — ՆԵՐԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԻՆ ՀՈՈՄԵԱԿԱՆ
"RHEGIUM" ՔԱՂԱՔԻՆ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐԸ ԻՆՉ ԵՂԱՆ:**

Այսօր Քիչիքչեքմեճէ կոչուող քաղաքին տեղը՝ հինէն հոմէացիներուն հիմնած "Rhegium" քաղաքը կար:

Հոմէացիներէն յետոյ Բիզանդացիները Rhegium-ը պալատներով և եկեղեցիներով զարդարեցին: Բայց յետոյ, Օսմանցի կոչուած աւարառու աւազակները եկան և այն գեղեցիկ Rhegium քաղաքը հիմնայատակ քանդեցին:

1938-ին արքէջօլօկ Mamboury-ի կողմէ Քիչիքչեքմեճէի բարձունքներուն վրայ պեղումներ կատարել տրուեցաւ և պատմական Rhegium-էն փլատակներու շրջան մէջտեղ հանուեցաւ:

Մենք, 1953-թ.ներուն շատ մը անգամներ այս Rhegium քաղաքին յայտնաբերուած փլատակները այցելեցինք:

Փլատակ քաղաքին մուտքին, վրան Rhegium գրուած ցուցատախտակ մըն ալ դրուած էր: Մեր այս այցելութեան օրերուն Rhegium քաղաքին փլատակներէն շատ մը լուսանկարներ քաշեցինք:

Հիմա, Պոլսոյ արքէջօլոժիի տնօրէնին կը հարցնենք՝
1938-ին արքէջօլոկ Mamboury-ին մէջտեղ հանած, հին հոմէացիներուն հիմնած Rhegium քաղաքին փլատակները ի՞նչ եղան:

Մենք, մեր ծանօթներուն հարցուցինք:
Քիչիքչեքմեճէի բարձունքներուն վրայ պատմական քաղաքի մը փլատակներուն գոյութենէն ոչ մէկը տեղեակ է:

Յարգելի Պարոն Պոլսոյ արքէջօլոժիի Տնօրէն՝
Ըսուածները իրականութի՞ւն են:
Պատմական Rhegium քաղաքին փլատակնե՞րն ալ քանդեցիք:
Խնդրենք՝ պատասխան տուէք

Յարգանքներով՝ Թ. Զ.

ՀԱՅ ԳԻՐ-ՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ... (Ծար. էջ 1-էն)

փարոս: Վեհափառ Հայրապետը յատկապես ըսաւ. «Հայ Գիրքը նուիրական արժէք է. ինչպէս եկեղեցւոյ մէջ սարկաւազը Աւետարանը կարդալէ առաջ կ'ըսէ «երկիւղածութեամբ լուարուիք», որովհետեւ Աւետարանը սրբութիւն է, յախտեմական արժէք է: Նոյնպէս ալ, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց մեզի կ'ըսէ՝ երկիւղածութեամբ մօտեցէք Հայ Գիրքին: Երկիւղածութեամբ Հայ Գիրք գրեցէք, երկիւղածութեամբ Հայ Գիրք տպեցէք և երկիւղածութեամբ Հայ Գիրք կարդացէք: Վա՛յ մեզի, եթէ հայ գիրքին նկատմամբ երկիւղածութիւն չունենանք: Այլ խօսեմով՝ տէր, յարգանք, նուիրում, կապուածութիւն ու հաւատք չունենանք: Այս բոլորը երկիւղածութիւն կը նշանակեն: Երբ կեանքի մէջ արժէք մը տեսնենք, անոր պէտք է մօտենանք երկիւղածութեամբ: Հայ Գիրքը արժէք է: Վա՛յ այն մարդուն, ով ալ ըլլայ, ինչ հանգամանքի տէր ալ ըլլայ, երբ Հայ Գիրքին եր-

կիւղածութեամբ չի՛ մօտենար: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը երկիւղածութեամբ մօտեցած է Հայ Գիրքին ու պիտի շարունակէ այդպէս ըլլալ, և ճիշդ ատոր համար հայ մշակոյթը իր առաջնութեան կենսական տարածքներէն մէկն է: Վկա՛յ այս Ս. Աթոռին տպած գիրքերը, որպէս որակ և որպէս քանակ: Վկա՛յ հայ մշակոյթի կալուածէն ներս կատարուող նախաձեռնութիւնները, Անթիլիասի մէջ ու Անթիլիասի ճամբով՝ մեր թեմերուն մէջ: Այս ցուցահանդէսը մարտահրաւէր մըն է դառնալու Հայ Գիրքին և երկիւղածութեամբ մօտենալու անոր:

Բացման հանդիսութեան պաշտօնական բաժնէն ետք, մշակութասէր ներկաներ մօտեցան ցուցադրասեղաններուն և ծանօթացան վերջին հրատարակութիւններուն:

**ԱՐԴԱՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՈՒՆԻՆՔ ՆՈՐԱՀԱՍ ՀԱՅ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԷՆ
ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ ՍԵՐ ՈՒ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՆԴԵՊ ՄԵՐ
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ՈՒ ՄԵՐ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ
ԳԷՈՐԳ ՏԱՐՕՆԻ**

Հայ իրականության մէջ, սերունդներու յաջորդականութեան կարգով երեւան կու գան դժուարութիւններու և տագնապներու նորածու օղակաւորումներ, որոնք անմիջականօրէն կ'առնչուին մեր մայրենի լեզուին ու մեր դպրութեան հետ:

Ուսումի և Գիտութեան մերօրեայ նորարաց ակօսներուն ընդմէջէն յառաջաւալ ու ընթանալ սիրող մեր հայ նորահաս սերնդականները, կեանքի նորագոյն պայմաններուն բերումով և, համաշխարհայնօրէն իրենցմէ ակնկալուածը ձեռք ձգելու ձգտումով, ակամայ կը խուսափին մօտենալէ իրենց ազգային տարազներուն:

Չենք ուզեր, չենք փափաքիր ըսել, թէ անոնք կը փորձեն հեռանալ իրենց նահապետական արմատներէն, բայց, փոխարէնը կրնանք հաստատել, թէ ուսումի ընդհանրական բնագաւառին սրընթաց, փայլուն վերելքին դիմաց, աղօտ, վտիտ պատկեր կը ներկայացնէ զո՛ւտ ազգային կրթութեան, եթէ կ'ուզէք՝ հայկական ուսումնառութեան հորիզոնը:

Մերժած ենք ու կը շարունակենք մերժել յուսախարութիւնն ու յոռետեսութիւնը:

Ընդհակառակն, սիրած ենք, բազմագոյն ու բազմահանգրուան դժուարութիւններու դիմաց, մնալ հաստատակամ մեր իրատեսութեան ու մեր լաւատեսութեան մէջ: Կանգնած ենք տէր ու վճռած ենք կանգնիլ տէր՝ դիմադրողականութեան մեր մարդկայնական ոգիին:

Ու մեր տրամաբանութեան այս ծիրին մէջ, ցա՛ւ ի սիրտ կը նկատենք, թէ օրէ օր կը պակսի, կը նուազի սէրը՝ հանդէպ չա՛յ Գիրին ու հանդէպ չա՛յ Դպրութեան:

Մակերեսային, երեւութական մօտեցում կայ հայկական ուսումնառութեան հանդէպ:

Բաւարար կը սեպուի հայերէնով կարենալ խօսելու միջոցառումը:

Թէ որքա՛նով ծիշդ է ըմբռնումի և հասկացողութեան այս եղանակը, իրենց համար կարելոր չէ այդ մէկը:

Կը մտածեն, կը խորհին, միայն ու միայն իրենք զիրենք ազատելու մասին, երբ իրենց գիտցած հայերէնով կը խօսին: Թէկո՛ւզ՝ սխալ, անծիշդ, անվաւեր:

Հեռու են, դժբախտաբա՛ր, հեռո՛ւ ալ կը մնան հայկական ուսումնառութեան խորքէն ու հիմնախարիսխէն: Մինչդեռ, անոնք կը մոռնան, թէ չարաչար կը սխալին իրենց ա՛յս մտածելակերպին մէջ:

Գուցէ, օտար լեզուներն ու այսօրուան համաշխարհայնացումի գիտելիքներուն ամբարումը, կուտակումը, լե՛նակուտակումը, եթէ կ'ուզէք, աւելի ուշ, ապագային, իրենց ապահովեն շահաբեր ու եկամտաբեր պաշտօններ և, այդ գծով ալ, անվրդո՛վ, հանգստաւէ՛տ կենալ: Կե՛րձ ու շքե՛ղ նստավայրերու մէջ:

Այս պարագային, որե՛ւէ ժամանակ, մենք մեզի, իրաւունք չենք տար մեղադրելու, այպանելու զիրենք:

Բայց, լա՛ւ գիտենք, հաստա՛տ գիտենք, թէ հայկական ուսումնառութեան ասպարէզէն ներս իրենց նուաճելիք, իրենց նուաճած յաջողութիւնները, անվարան իրենց պիտի պարգեւեն երջանկութիւնն ու զօրութիւնը հա՛յօրէն ապրելու, հա՛յօրէն մտածելու և, հայկական հասկացողութեամբ մօտենալու համաշխարհայնացումին պահանջած ժամանակակից գիտութիւններուն և գիտելիքներուն ընտելանալու, զանոնք իւրացնելու միջոցառումին ու եղանակին:

Հայկական ուսումնառութիւնը կրնայ դառնալ նախադուռ՝ զիրենք դէպի ընդհանրական ուսումի լայնածիր բաժանմունքներուն տիրապետելու իրենց տնէջին ու ձգտումին յաջողութեան առաջնորդող երկարտե՛ւ, երկարածի՞գ ծանապարհին:

1955 թուականի աշնան, Յիսուսեան Միաբանութեան անդամ ու Պէյրութի Անն-ժոզեֆ համալսարանի հայագիտութեան ամբիոնի հիմնադիր ու վարիչ-տնօրէն՝ Հայր Յովհաննէս Վրդ. Մըսրէբեանի հետ ունեցայ առանձնազրոյց, վանատան իր գրասենեակին մէջ:

Նոր վերադարձած էր Պուլկարիոյ մայրաքաղաք Սոֆիա-յէն, ուր գումարուած արեւելագէտներու տարեկան նստաշրջանին, ֆրանսերէն լեզուով, ուղի՛ղ 90 վայրկեան, կարդացած էր գիտական զեկոյց՝ հայկական դպրութեան ու մշակոյթին մասին:

Նստաշրջանին մասնակցող թուրք արևելագետները փորձած էին, իրենց բի՛րտ պոուչտուքներով, խանգարել, խափանել ժողովին մթնոլորտը և, արգելք հանդիսանալ որ հայ արևելագետը շարունակէ կարդալ իր գեկոյցը:

Բարեբախտաբար, համագումարը կազմակերպող պուլկարացի արևելագետները իրենց ազդո՛ւ միջա- մրտութեամբ, լուեցուցած էին թուրք անպարկեշտ մասնակիցները և, ճայր Յովհ. Մըսըրեանին կարդացած գեկոյցը արժանացած էր ընդհանուրին գնահատութեան:

Մեր այս առանձնագրոյցին ընթացքին, ճայր Յովհ. Մըսըրեան պատմեց հետեւեալ ուշագրա՛ւ, գօտե- պընդո՛ղ եղելութիւնը.— Մեր համալսարանին մէջ, հայագիտութեան ամբիոնը չէիք .հիմնած տակաւին: Սակայն, Արեւելագիտութեան մեր բազմաժիւղ Գրադարանին մէջ, ունէիք ու տակաւին մինչև այսօր ունիք հայերէն ու օտար լեզուներով հրատարակուած աշխատասիրութիւններ՝ հայ ժողովուրդի պատմու- թեան ու մշակոյթին մասին:

Վերամուտի այսպիսի օրերուն, երկու հայ երիտասարդուհիներ ներկայացան ինձի ու մեր Գրասրահին մէջ ընթերցումներ ու պրպտումներ կատարելու իրաւունք և արտօնութիւն խնդրեցին ինձմէ:

Իրենց այս նախաձեռնութիւնը խորապէս ուրախացուց զիս:

Յետաքրքրութենէ մղուած հարց տուի իրենց.

— Ուրկի՞ց կու գայ նախասիրութեան ձեր այս ոգին:

Բարի՛ ժպիտներով պատասխանեցին.

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք, վարդապե՛տ:

Յայերէն լեզուի ու գրականութեան ուսուցչուհիներ ենք:

Պէյրութի հայկական վրանաքաղաքին հրկիզումէն առաջ, կը յաճախէիք հոն գործող Սահակեան վարժարան, Ս. Խաչ ֆայտաշէն եկեղեցիին կից:

Մանկապարտէզի աշակերտուհիներ էիք:

Մեր այդ մանուկ տարիքին, մեր վրայ խորո՛ւնկ ազդեցութիւն գործած է մեր Մանկապարտիզպանու- հին: Անունն էր՝ Տիկին Էֆքարիս:

Այսօրուան կրթական դրութիւնը չկար այդ օրերուն:

Փոխարէն սակայն, Տիկին Էֆքարիս իր մանկավարժական հաղորդականութեամբ, մեզի ներկայացուց և ծանօթացուց մեր Յայերէն Գիրքը:

Գրեթէ ամէն օր, Տիկին Էֆքարիս մեզի կը խօսէր մեր-Ազգային Պատմութեան մասին:

Մեր այս տարիքին հասանք, ու մինչեւ այսօր, հաւատացէք, վարդապե՛տ, տակաւին կը փնտոնք զիւք: >> ճայր Յովհ. Մըսըրեան իր այս յուշապատումը եզրափակեց ա՛յսպէս.

— Կը տեսնէ՞ք, Պրն. Տարօնի, չեմ սխալիր երբեք, երբ կ՛ըսեմ ու կը շեշտեմ, թէ՛ հայագիտութեան ուսուցումը Մանկապարտէզէն է որ կ՛սկսի: >>

1989 թուի Նոյեմբեր ամսուն, Նիկոսիա- յի մէջ, Տէր և Տիկին Պօղոս ու Էֆի Մահտեսեանի ընտանե- կան յարկին ներքեւ, ծանչցայ Ապրիլեան Եղեռնի ազգային նահատակ, բժիշկ-գրագէտ՝ Ռուբէն Սեւակ-ի քրոջ զնուազա՛րմ դուստրը՝ Տիկին Սիրվարդ Գ. Գըլըճեանը, որուն հետ նամակագրական կապ կը պահէի նախապէս: Կ՛արկէր բժիշկներու խնամքով ու հոգատարութեամբ:

Տկար էր ֆիզիքապէս, մարմնապէս, բայց կամքի զօրութեամբ, բարձր կը պահէր իր հոգեկան կորովը: Երբ կը ձերբազատուէր զիւք մաշեցնող անհանգստութեան դժուարի՛ն պահերէն, զիւք կը տեսնէի իր գողտրի՛կ ընթերցասրահին մէջ, շրջապատուած՝ իր այնքա՛ն սիրած բազմալեզու գիրքերով:

Որքա՛ն կը սիրէր կարդալ, որքա՛ն կը փափաքէր ընթերցել:

Գիրքը ձեռքերէն վար չէր ձգեր:

Տպագիր մատենա՛ր ապրո՛ւմ էր իրեն համար և, հոգեկան սնո՛ւնդ:

Սահուն կերպով կը կարդար ֆրանսերէն, անգլերէն ու գերմաներէն լեզուներով լոյս տեսած հրատա- րակութիւնները: Բայց, մի՛շտ ու մի՛շտ նախապատուութիւնը կու տար՝ հայատառ գիրքերուն:

Դժուարութիւն չունէր կարդալու նաե՛ւ արեւելահայ լեզուով:

Իր նստած բազկաթոռին երեք կողմերուն, պաշտպանութեան համար, իր հարազատները տեղաւորած էին գարնանաբոյր, դալա՛ր բազմոցներ, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ կը փափլալին հայկական ոճի իր ձեռակերտ ասեղնագործութիւնները:

Իր հոգեկան ներաշխարհը մօտիկ էր քնարականութեան: Ասոր համար ալ, յաճախ, իր ձեռքերուն մէջ կը տեսնէի Վահան Տէրեանի քերթուածագիրքը, հրատարակուած՝ Երեւանի մէջ:

Պահ մը դադար տուա իր ընթերցանութեան ու պատմեց.

— Երբ, Պոլսոյ մէջ, կը յաճախէիք ազգային վարժարանի Մանկապարտէզի բաժինը, մեր դասարանին աջակողմի պատին վրայ ունէիք գրատախտակ մը, ուր կար հետեւեալ արձանագրութիւնը.—

Դուք մեզ պիտի փայփայէք,
ու մեր սէրը վայելէք.

Մենք Ձեր յոյսն ենք իսկական
ու Ձեր ապագան:»

(Ծար. էջ 7)

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆ... (Ծար. էջ 3-էն)

Յայտնի էր, որ չէր ուզեր կրկին ապրիլ այդ ողբերգական օրերը:
Ա՛յս եղաւ մեր առաջին և վերջին տեսակցութիւնը ժաննի Սեւակի հետ:

cher oncle Rrap
 chère tante
 j'ai la douleur de vous apprendre le décès
 de ma pauvre maman, elle a enfin fini
 de souffrir et jusqu'à son dernier souffle
 elle a demandé le prêtre arménien pour
 se rapprocher de papa Roupen -
 Nous avons tout fait pour l'exhausser,
 désormais il ne lui fait plus que des
 prières et le souvenir de sa famille.
 C'est moi la plus malheureuse
 à présent.

Je vous embrasse
 bien fort (Dany)

Սիրելի հօրեղբայր Գրարոս

Սիրելի հօրեղբորկին.

Ծառով կ'իմացնեմ ձեզի մահը իմ հէք մօրս: Վերջապէս դադրեցաւ տառապե-
լէ և մի՛նչև վերջին շունչը խնդրեց հայ հոգեւորականի մը հաղորդը որ մօտենայ
հօրս Ռուբէնի:

Ամէն ինչ ըրինք իր ցանկութիւնը գոհացնելու և գինք սփոփելու համար: Այսու-
հետեւ իրեն պէտք են միայն աղօթքներ և իր ընտանիքին յիշատակը: Ամէնէն
աւելի ես եմ դժբախտը ներկայիս:

Ուժգին կը համբուրեմ ձեզ՝
Ծամիրամ

Եւ Պոլսոյ մէջ. Յունուար 1968-ի առաջին օրերուն. Ծամիրամ Սեւակին կողմէ
Նիսէն գրուած բացիկ մը ստացանք:

Որուն մէջ ան. մեր հօր կը տեղեկացներ իր մօրը՝ ժաննի Սեւակին մահը՝ 28
Դեկտեմբեր 1967-ին, NICE-ի մէջ:

Եւ ժաննի Սեւակին փափաքովը. յուղարկաւորութիւնը կատարուած էր Նիսի
հայկական Սուրբ Աստուածածին եկեղեցիին մէջ՝ 30 Դեկտեմբեր 1967-ին:

Monsieur et Madame Léon TCHILINKIRIAN-SBYAC ;
 Monsieur et Madame Joseph POLCO ;
 Monsieur et Madame Philippe MICHEAU ;
 Et toute la famille.

Ont la douleur de vous faire part de la perte cruelle qu'ils
 viennent d'éprouver en la personne de

Madame Héléne TCHILINKIRIAN

Veuve du Docteur ROUPEN-SBYAC

décédée à Nice, le 28 décembre 1967.

Selon la volonté de la défunte, les obsèques ont été célébrées en
 l'église Arménienne de Nico le 30 décembre 1967.

5, rue Henri-Cordier - 06 NICE
 9, rue Louis-Thiers - 69 LYON

Ընթերցողները հետեւցուցին արդէն, որ վերոգրեալը Տիկ. Հելլէն (Ժաննի) Չիլինկիրեանի («Տօքթ. Ռուբէն Սեւակի այրին») ֆրանսերէն-մահազոյն է: Ուշադրութեան կը յանձնենք յատկապէս մահազոյին վերջին գեր-յուզիչ և խորիմաստ տողերուն թարգմանութիւնը.
 «Հանգուցեալին փափաքին համաձայն, յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Նիսի հայկական եկեղեցիին մէջ. 30 Դեկտեմբեր 1967-թ.ին»:

Ռուբէն Սեւակ թրջանալը մերժեց՝ և քաջաբար դէպի նահատակութիւն գնաց: Գերմանուհի Ժաննի Սեւակ Գերմանական հպատակութիւնը մերժեց՝ և հայաբար ապրեցաւ ու որպէս հայ թաղուեցաւ: Գերմանուհին՝ հայացաւ: Մերօրեայ շատ հայեր՝ կ'օտարանան: Ի՛նչ ցաւալի երեւոյթ...:

«ԿԱՐԱԻԱՆԸ ԿԸ ՔԱԼԷ... ԻՍԿ...» ... (Ծար. էջ 1-էն)

ճամբայ ու կարապատէր փողոցը դրամաշնորհ-ողորմութեամ ապաւինելու տեղ»:

Եւ ինքն այլ՝ մոյն լրագրողը, առակին առակով պատասխանած է, յիշելով Խնկո Ապօր-ի [Աթաբեկ Խնկոյեան] ամբողջ օրը արտը հերկելէ ետք յոգնած ու պարտասած տուն դարձող եզան կոտորչին թառած ճանճը, որ ճամբու վրայ հանդիպողներու հարցումին պատասխանելով, կ'ըսէ սոնքալով... Ամբողջ օրը դաշտի մէջ վարուցան ընելէ կը վերադառնանք»...:

Եւ այս «տղամարդավայել» պատասխանը աւելի իմաստալից դարձնելու համար, սրամիտ գրողը իր ակնարկին կցած էր երգիծանկար մը, զոր կը տեսնենք քիչ անդին:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ «ՍՏԱԽՕՍ»Ը
GEORGE W. BUSH

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(ԿՐԷԺ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ)

...ԸՍԷՔ՝ Ո՞ՒՐ ԵՆ ՍԱՏՏԱՄԻՆ ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ
ԲՆԱՋՆՁՄԱՆ ԶԷՆՔԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ ՊԱՏՃԱՌԱԻ
ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀՌԶԱԿԵՅԻՔ ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ:

...ԱՍՈՆՔ, ՁԵՐ ՍՈՒՑ ՊԱՏՐՈՒԱԿՆԵՐՆ ԷԻՆ, ԻՐԱՔԸ
ԳՐԱԻԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԻՐԱՔԻ «ՓԵԹՐՈԼ»ԻՆ ՊԱՏՃԱՌԱԻ
ԵՒ Ի ԾԱՀ ԻՍՐԱՅԷԼԻ...:

...ԿԸ ՍԽԱԼԻՔ, ՊՐՆ. ՊՈՒԾ: ԱՅՍ ՀԱԿԱԱՄԵՐԻԿԵԱՆ
ՑՈՅՑԵՐԸ «ՏԵՐՈՐԻԶՄ»ՉԵՆ: ՁԵՐ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՆԻՐԱԻ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՊՈՌԹԿՈՒՄՆԵՐ ԵՆ:
ԵՒ ԱՍԻԿԱ ԻՐԱՔԵԱՆ «ԻՆԹԻՖԱՏԱ»ՅԻՆ
ՍԿՋԲՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆ Է:

ԵՒ ՊԻՏԻ ԾԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵԻ ՁԵՐ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ
ՄԵԿՆՈՒՄԸ ԻՐԱՔԷՆ:

Վեց ամիսներ առաջ, «ՆԱՅԻՐԻ»-ի մէջ, այս վերի տողերը գրելէ ետք, մեր հայերէն գրութիւններուն մէջ այլեւս չուզեցինք արտայայտուիլ աշխարհի մէջ: մանաւանդ, Իրաք և Պաղեստին կատարուած ողբերգութիւններուն մասին:

Որովհետեւ Իրաքի և Պաղեստինի մէջ կատարուած անիրաւութիւնները, 24 Ապրիլ 1915-թ-ի հայկական ցեղասպանութիւնը ծրարագրած և կատարել տուող Սիոնիստներուն նոր սադրանքներն էին: Իրենց ծրագիրներուն գործադրութեան շարունակութիւնը:

Եւ այս պատճառաւ, Ռուբէն Սեւակի կեանքին անյայտ մնացած մասերը հրապարակելով, ուզեցինք 24 Ապրիլ 1915-թ-ի ցեղասպանութեան ներքին ծալքերը լոյս աշխարհ բերել, որ յայտնուի իրականութիւնները:

Ա՛յն 24 Ապրիլ 1915-թ-ի ողբերգութիւնները՝ որոնց մասին մեր մեծապատիւ որոշ մտաւորականներ, իրենց գիտցած կիսակատար, կաղապարուած տեղեկութիւնները թութակի պէս կը կրկնեն ու կը կրկնեն:

Եւ այս խնդրոյ առարկայ մեծապատիւ մտաւորականները, մինչեւ այսօր, Ռուբէն Սեւակին դեռ 1911-թ-ին ըսածին պէս՝

«ԻՐԱՎԱՆ ՎՏԱՆՔՆԵՐԸ ԹՈՂԱՆՈՎ՝ ՀՈՎԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ՈՒ ԻՐԱՐՈՒ ԴԷՄ ԿԸ ՊԱՅՋԱՐԻՆ: ԵՒ ԿԵՑԱԾ ՏԵՂԵՐՆՈՒՆ ՎՐԱՅ ԿԸ ՅԱՏԿԵՆ...»:

Ծաւալի է մեզի համար, այս անարժան մտաւորականներուն մասին մեր մտածումները կրկնելը՝

Այս մեծապատիւ մտաւորականները մեր փառաւոր հայկական մշակոյթին՝ հարըստահարիչները և մակարոյծներն են:

Այս մտաւորականներէն քանի՞ հոգի հայկական ցեղասպանութեան բուն պատասխանատուներուն մասին գրելու և արտայայտուելու քաջութիւնը ունեցած են:

Նախկին մեր մէկ ծանօթը, հայ անարժան կրօնաւորներուն համար, «կրօնավաճառներ» անունը տուած էր:

Մեր մտաւորականներուն մեծամասնութեան համար ալ, կը կարծենք, թէ ամէնէն յարմարը՝

«ՄՇԱԿՈՒԹԱՎԱՃԱՌ» ԱՆՈՒՆՆ Է:

Երազներով օրօրուող, անհեռատես և ապագային մտաւորականները, իրապէս ալ, հայ փառաւոր հայկական մշակոյթը ծախող՝ ՄՇԱԿՈՒԹԱՎԱՃԱՌՆԵՐ ԵՆ:

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի 1995-թ-ի առաջին թիւերէն սկսեալ, մեր գրութիւններուն առաջնակարգ գաղափարախօսութիւնը՝ «Հրեաներուն իրենց Մովսիսական «Աստուծոյ Ընտրեալ ժողովուրդը ըլլալու» ձաբոտուք-վարկածին կուրօրէն հետեւելով» և աշխարհին տիրապետելու նպատակով տարած աշխատանքները բացայայտել էր:

«ՆԱՅԻՐԻ»-ի վերոնշեալ գրութիւններուն մէջ ջանացինք յայտնաբերել՝ հրեաներուն հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր և մինչեւ այսօր կատարած սադրանքները:

Որովհետև կը հաւատայինք և միջեւ այսօր և մեր ամբողջ սրտով համոզուած ենք, թէ աշխարհի առաջնագոյն հարցը և նաեւ, բովանդակ աշխարհի համար, սպառնացող մեծագոյն վտանգը՝ «Հրեաներուն աշխարհը տիրապետելու համար» գործած սադայելական արարքներն են:

Այստեղ, կրկին մեր խոր երախտագիտութիւնը կը յայտնենք Պրն. Ժիրայր Նայիրի-ին, որ նոյն գաղափարները և նոյն տեսակետները բաժնելով՝ համարձակութիւնը ունեցաւ, շատերուն համար վտանգաւոր նկատուած այս գրութիւնները հրատարակելու:

Որովհետև այս տեսակ գրութիւնները՝ իբր թէ «գաղափարի ու խօսքի ազատութեան աշխարհ» նկատուող արեւմտեան երկիրներուն մէջ հրատարակելը, անկարելի է:

Հրեաները, Արեւմտեան երկիրներուն մէջ իրենց ներմուծած «Հակասեմականութեան օրէնք»ով, «Հրեաներուն մասին իրականութիւնները գրելը, խօսիլը և «Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդ»ին դէմ արտայայտուիլը արգիլած են»:

Բայց մենք կը հաւատանք, որ մարդկային խիղճը իր մէջ ունի բնագոյնին արդարամտութեան մը զգացումը, անիրաւութեան դէմ ընդվզումը յայտնելու պահանջը:

Եւ հրեաները, որքան և իրենց դրամին իշխանութեամբ, մարդոց ու ժողովուրդներուն պահեն կախեալ իրենց հանապազօրեայ հացէն, որքան և մահուամբ և զանազան սպառնալիքներով անոնց վախցնեն, կու գայ ժամանակ երբ մարդկային բռնադատուած խիղճը, պատեհ առաջին առիթին իսկ, կ'ըմբոստանայ անարդարութեան դէմ:

Սիոնիստներուն Պաղեստինի մէջ ու երկար ատենէ ի վեր կատարած «ցեղասպանութիւնը» և հրեաներուն դրդումով ամերիկացիներուն Իրաքի մէջ գործած ողբերգութիւնները, գաւաթը յորդեցնող կաթիլի դերը կատարեցին:

Աշխարհի բոլոր կողմերը Սիոնական հրեաներուն և Պուշական ամերիկացիներուն և ընդհանրապէս պատերազմի դէմ կատարուած ժողովրդային ցոյցերը, կամաց կամաց պետական անձնաւորութիւններուն կատարած շատ համարձակօրէն հրեաներուն իսկական ծրագիրները քողազերծող և լուսաբանող յայտարարութիւններու պատճառ եղան:

Այստեղ, նշելու պիտի ջանանք, հրեաներուն կողմէ «Հակասեմականութիւն» նկատուած բայց՝ իրականութեան մէջ, հրեաներուն կատարած սադրանքները երեւան հանող եղելութիւնները:—

1.— Մալեգիոյ վարչապետ Մահաթիր Մոհամէտին ամբաստանութիւնները:

Հոկտեմբեր 2003-թ.ին, Մալեգիոյ մէջ կայացած Իսլամ երկիրներու համագումարին, Մալեգիոյ վարչապետ Մահաթիր Մոհամէտ ուշագրաւ յայտարարութիւն մը կատարած է:

Նախ՝ դատապարտած է Պաղեստինեան և Իրաքեան հողերուն գրաւումը: Յետոյ, Սիոնական հրեաներուն համար, սա ցնցիչ խօսքերը ըսած է՝ «Գերմանացիները, Բ. Աշխարհամարտին, 12 միլիոն եղող հրեաներուն 6 միլիոնը սպանցեցին:

Բայց այսօր, հրեաները աշխարհը կը կռաւարեն, իրենց ճորտերուն ձեռամբ: Եւ այս ճորտերը կը պատերազմին և կը մեռնին Սիոնական հրեաներուն ծրագիրներուն իրականացման համար:

Բայց մենք՝ Իսլամներս, մէկուկէ միլիառ ժողովուրդ ենք այսօր:

Եւ 6 միլիոն հրեաները չեն կրնար յաղթել մէկուկէ միլիառ իսլամներուն: Այդ մէկուկէ միլիառ իսլամները պիտի յաղթեն հրեաներուն»:

**MAHATHIR ANTIJUIF
MAIS PAS RÉVISIONNISTE**

Mahathir Mohamed a fait un discours jugé antisémite. Ce qui a permis de parler d'autre chose que de l'occupation des terres irakiennes et palestiniennes. Condamnation unanime de la phrase incriminée : « Les Européens ont tué six millions de juifs sur douze. Mais aujourd'hui, les juifs dirigent le monde par procuration. Ils obtiennent que les autres se battent et meurent pour eux ». Le président Chirac a été injustement accusé un moment d'avoir bloqué une résolution

Rivard 31-10-2003

Բնական է՝ աշխարհի ամեն կողմէ. հրեասիրոնական կազմակերպութիւնները կրակ ժայթքել սկսան:

Բայց, որո՞ւ դէմ. գիտե՞ք. յատկապէս՝ Արեւմտեան պետութիւններու ղեկավարներուն դէմ, որոնք չէին հակազդած և բռնած Մալեզիոյ Վարչապետին ըսածներուն դէմ:

Եւ մասնաւորապէս՝ Ֆրանսայի Նախագահ Ժազ Ծիրաքի դէմ, որ Յունաստանի Նախագահ Սիմիթիսի հետ, Պրիւքսէլի վեհաժողովին մէջ, արգելք եղած էր. Հոկտեմբեր 17-2003-ին, Մալեզիոյ Վարչապետին ելոյթը դատապարտելու տրամադրութեան:

Այլեւս ի՞նչ անարգալից արտայայտութիւններ չեղան Նախագահ Ծիրաքի դէմ: Մանաւանդ՝ ճոխ սիւնակներէն իսրայէլեան «Մաարիւ» օրաթերթին. որ ծանրագոյն անարգանքներ ուղղեց Ծիրաքի դէմ. ջանալով ծաղրուծանակ ընել Ֆրանսայի նախագահին. և զինք հրեաներուն զօրաւորագոյն զէնքով ամբաստանեց՝ «*Ծիրաքը Հակասեմական է*»:

Եւ խեղճ Ծիրաք, ի վերջոյ, կ'ստիպուի դա-

տապարտել Մալեզիոյ Վարչապետը:

Կը տեսնե՞ք, այս քանի մը միլիոն եղող հրեաներուն ուժը: Ոչ մէկը չի կրնար անոնց դէմ խօսիլ և իրականութիւնները ըսել:

Արդեօ՞ք մենք իրաւունք չունէինք երբ, «ՆԱՅԻՐԻ»ի մէջ, 1995-թ.էն ի վեր մեր գրութիւններով տեսական կը հառաչէինք թէ՛ «*Հրեաներն են Աշխարհը կառավարողները*»:

2.- Գերմանիոյ մէջ. պահպանողական (C.

Գերմանիոյ C. D. U. [Զրիստոնեայ դեմոկրատական միութիւն] կուսակցութեան երեսփոխաններէն MARTIN HOHMANN [Մարթին Հոհման], 3 Հոկտեմբեր 2003-ին, Գերմանիոյ Ազգային Տօնին օրը, հետեւեալ յայտարարութիւնը կատարելու համարձակութիւնը կ'ունենայ.

«Ռուսական Սովետական 1917-ի «Յեղափոխութեան առաջին հանգրուանին, մեծ թիւով հրեաներ գործօն դեր ունեցան որքան Յեղ. շարժումի ղեկավար շրջանակներուն. նոյնքան ալ Չեկա-յի հրաձիգներուն գոմանտօներուն մէջ... [պատճառ դառնալով շատ անմեղներու մահուան]: Եւ ահա թէ ինչու և բնականաբար, հրեաները կարելի է յանցաւոր ժողովուրդ անուանել... նոյն տրամաբանութեամբ ալ Գերմանացիները կարելի է կոչել յանցաւորներու ժողովուրդ...» ակնարկելով Հիթլերի ժամանակաշրջանին հրեաներու

դէմ գործուած խժոժութիւններուն:

Բնական է, որ Գերմանացի երեսփոխանին հրեաները մեղադրող այս խօսքերը, մեծ փոթորիկ ստեղծէին [Հրեական ազդեցութեան տակ եղող] Գերմանիոյ մէջ: Նաեւ՝ բոլոր հրեական շրջանակներէ ներս:

Բայց, այս թոհուրոհին մէջ, Գերմանացի զօրավար մը՝ համարձակութիւնը ունեցաւ հետեւեալ յայտարարութիւնը տալու. «*Շատ իրաւունք ունի երեսփոխան Մարթին Հոհման: Բացարձակ իրականութիւն է անոր ըսածները:*

Ես ալ՝ նոյնպէս կը մտածեմ: Եւ ես միակը չեմ. ամբողջ Գերման ժողովուրդն ալ նոյնպէս կը մտածէ:»:

Գերմանացի զորավարին այս յայտարարութեան արդիւնքը այն եղաւ. որ Ջօր.ը կառավարութեան կողմէ հանգստեան կոչուեցաւ. զրկուելով զին. ծառայութեան թոշակէ:

Ծա՛տ հասկնալի է՝ Ջօրավարին առանց թոշակի հանգստեան կոչուիլը: Չեւով մը՝ զինք մահուան դատապարտել ըսել է:

Գալով երեսփոխան Մարթին Հոհմանին՝ իր ճակատագիրը երեկ [14-11-2003-թ.ին] վճռուեցաւ:

Արդարեւ. երեկ գիշերուան լուրերէն տեղեկացանք. որ երեսփոխան Մ. Հոհման. C. D. Ս.-ի ժողովի ընթացքին կատարուած քուէարկութեամբ, ներկաներու մեծամասնութեան քուէներով, կուսակցութեան երեսփոխաններու խումբէն արտաքսուած է:

Ժողովի ընթացքին. երեսփոխան Հոհման-
նէն պահանջուեր է, որ ան իր. ըսածները դրժէ. որ պատիժի չենթարկուի: Բայց ինք. մերժած է: «Իմ ըսածներս բացարձակ իրականութիւններ են» ըսած է կտրուկ. և չէ ուզած ետ առնել խօսքը:

* * *

3.- Կը կարծենք. թէ շատերուն ծանօթ է. որ Սովետական Միութեան կազմալուծումէն ետք. Ռուսիոյ գրեթէ բոլոր հարստութիւնները. մանաւանդ Petrol-ի առեւտուրին մեծ մասը, հրեաներուն ձեռքը անցած էր:

Եւ Ռուսական այս հարստութիւններով միլիառներ դիզած այս հրեաները. միջոց մը ետք, իրենց հարստութիւնները արտասահման փոխադրելէ յետոյ. կա՛մ Իսրայէլ կ'ապաստանէին և կա՛մ ալ՝ Ամերիկա և Անգլիա:

Վերջերս. Ռուսիոյ մէջ. Petrol-ի այս հարուստներէն Khodorkovski. որ Ռուսիոյ ամենահարուստ անձը կը նկատուէր. տուրքի զեղծարարութեան յանցանքով բանտարկուեցաւ:

Կրնա՞ք երեւակայել. որ պետութեան մը ներքին գործը եղող այս հարցը. ի՛նչ փոթորիկներ ստեղծեց արտասահմանի մէջ:

Նոյնիսկ. Ամերիկեան երեսփոխան մը. Ռուսիոյ սպառնաց. որ «եթէ (→ էջ 3)

Martin Hohmann

« Ce 3 octobre, en son fief de Neuhoef en Hesse, Martin Hohmann se livre à ce que le journal local qualifiera le lendemain sans autre précision de « vaste tour d'horizon » à l'occasion de l'anniversaire de la réunification allemande. Sa tirade ramène à la surface une des antiennes les plus nauséabondes de l'époque hitlérienne, la mise sur le même plan des juifs et des bolcheviques. Pendant la « première phase de la révolution » soviétique, explique-t-il, « un grand nombre de juifs ont été actifs aussi bien dans les instances dirigeantes que dans les commandos de fusillade de la Tchéka », l'ancêtre du KGB. C'est pourquoi « on pourrait avec une certaine légitimité qualifier les juifs de peuple de coupables ». Une analyse qui « suivrait la même logique que celle qui consiste à qualifier les Allemands de peuple de coupables ». Or conclut-il, ils ne le sont ni l'un ni les autres. CQFD.

Réunie hier, la direction d'parti a décidé d'adresser un blâme à Martin Hohmann. Il devra abandonner sa fonction de rapporteur de la CDU pour le dossier de l'indemnisation des travailleurs forcés par les nazis. Et, s'il devait récidiver, il pourrait être exclu du groupe parlementaire, faute de pouvoir le priver de son mandat.

« FIGARO » - 4, 11, 2003

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ «ՍՏԱԽՕՍ»Ը... (Ժառ էջ 2-էն)

Խոտորքովսքի ազատ չարձակուի, Ռուս և Ամերիկեան յարաբերութիւնները կրնան վատթարանալ»:

Բարեբախտաբար, նախագահ Փութին այս սպառնալիքներուն կարելորութիւն չտուաւ: Եւ Խոտորքովսքի դեռ բանտն է:

Բայց, մինչ այդ, յայտնուեցաւ, որ հրեաժից Խոտորքովսքի շատ մտերիմ կապեր ունի Փենթակոնի երկրորդ անձնատրութիւնը և Իրաքի պատերազմին հեղինակը եղող հրեայ RICHARD PERL-ին հետ: Եւ նաեւ՝ տխրահռչակ Զիսինճըրի:

Ա՛յ, շատ դժուար չէ հասկնալ, որ Ռուսիա, կրկին հրեաներուն պատճառաւ, ինչ վտանգներու ենթարկուած է այսօր:

**

Ա. Մ. Նահանգներու պաշտպանութեան փոխ նախարար հրեայ Վոլֆովիտս, Պաղտատի մէջ, ամիս մը առաջ, հրաշքով ազատեցաւ՝ իր գրտնըւած պանդոկին իրաքցիներու կողմէ ումբակոծումէն:

Այս պատերազմի ծանօթ հրձիգին ստոյգ մահէ ազատելն յետոյ, Լիբանանի առաջնակարգ քաղաքական դէմքերէն եղող Ուալիտ Ճումայլաթ, հետեւեալ խօսքերով կ'արտայայտուի՝ «Վոլֆովիտս «միջրոպ» մըն է, կը ցաւիմ, որ ազատած է»:

Լիբանանի մօտ ԱՄՆ-ի դեսպանը, Լիբանանի նախագահին բողոք կը ներկայացընէ և կը պահանջէ, որ Ճումայլաթ ետ առնէ իր խօսքերը: Բայց, յաջորդ օր, նախագահը, առ ի պատասխան... ճաշով մը պատուած է ընկերվարական կուսակցապետ Ճումայլաթը...:

MIEUX vaut être arrêté en Sibérie que d'y être envoyé. Voilà qui ne sera cependant pas suffisant pour faire accepter à Mikhaïl Khodorovskii son arrestation musclée et spectaculaire sur l'aéroport de Novossibirsk le 25 octobre. L'homme réputé le plus riche de Russie, l'ancien et alors très jeune vice-ministre du Pétrole et de l'Énergie devenu oligarque de l'or noir et patron du groupe Ioukos, en passe de devenir le huitième du monde après fusion avec le groupe Sibneft fondé par Boris Beresovskii, l'ex-« parrain du Kremlin » (1), a été interpellé par les services secrets russes comme un dangereux mafieux « l'or noir » du Caucase.

«RIVAROL», 7 Nov. 2003

**

5.- Վերջերս, Ամերիկեան մամուլը, արձագանգ եղաւ շատ զգայացունց հետեւեալ լուրին: Կ'արտագրեց զայն առանց մեկնաբանութեան...:

«Իրաքի պատերազմի նախօրեակին, ըստ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, Սատտամ Հիւսէյն առաջարկած է ամերիկացի մասնագէտներ ղրկել ստուգելու համար, որ զանգըւածային բնաջնջման զէնք չունի: Ուզած է ազատ ընտրութիւններ կազմակերպել և

յանձնել Ալ-Զաիրայի մեկ պատասխանատուն: Եւ նաեւ՝ տրամադրութիւն յայտնած է քարիւղային նպաստաւոր համաձայնագրեր կնքել Ամերիկացիներուն հետ:

Սատտամ Հիւսէյն այս առաջարկները կատարած է Պէյրութ ապրող գործարարի մը՝ Իմատ Հաժի միջոցաւ, որ Մարտին հանդիպած է Փենթակոնի «Բազէ»-ին՝ հրեայ RICHARD PERL-ին, բայց Ռիչըրտ մերժած է Սատտամ Հիւսէյնի պատերազմը կանխելու առաջարկը:

**

6.- Ըստ Եւրոպացիներուն, Իսրայէլ՝ խաղաղութիւնը վտանգի կ'ենթարկէ:

Կերջերս, Եւրոպական երկիրներուն մէջ, կատարուած է հարցախոյզ, որ շատ հետաքրքրական արդիւնք տուած է:

Ժողովուրդներուն հարցուած է, թէ՛ «ԻՍՐԱԵԼ, ԱՇՒԱՐՀԻ ՄԷՋ, ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿԷ՞» ԹԵ ՈՉ՞»:

Այս հարցումին պատասխանողներուն հարիւրէն յիսունընը՝ «ԱՅՈ, ԻՍՐԱԵԼ, ԱՇՒԱՐՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿԷ» ըսած են:

Բնական է, այս շատ յատկանշական և շատ զարհուրելի արդիւնքէն շտմած, հրեաները և անոնց մանկաւիկները, իրենց ձեռքը եղող լրատուութեան միջոցներու ճամբով, ամէն ջանք թափած են որ չէզոքացնեն, սոյն հարցախոյզին իրենց համար ունենալից «վտանգաւոր» հետեւանքները:

Բայց, մենք ալ կը հաւատանք, որ հրեաները, իրենց այդ «Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը ըլլալու» տխմար գաղափարականով, Աշխարհը կ'առաջնորդեն դէպի Աստուած չթոյլատրելի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԻ:

DES "PARRAINS" LIÉS A KISSINGER ET A PERLE

Ami de l'Américain Richard Perle, l'un des principaux inspirateurs de la guerre contre l'Irak, Khodorovski était la victime désignée sur une liste déjà longue. Vladimir Goussinski, ancien grand manitou des media, a tout cédé et se retrouve en exil depuis juillet 2000. Roman Abramovitch s'est reconverti à Londres où il a racheté le club de foot Chelsea, abandonnant le terrain russe pour le gazon anglais. De son exil londonien lui aussi, Berezovski continue à financer l'opposition, mais il a dû céder l'essentiel de sa fortune également médiatique et quitter le pays. Or, Khodorkovski est très proche de Berezovski dont, ministre puis patron de la banque Menatep, il avait plusieurs fois sauvé la mise et, selon des sources concordantes, il avait cette fois partie liée avec Henry Kissinger et l'escroc international judéo-américain Marc Rice

Rivera 7 Nov. 2003

Israël met la paix en danger, selon les Européens

**TÜRKLERİN (SÖZ DE) BILMEDİKLERİ GERÇEKLERİ AÇIKLIYORUZ
"BİR BASLADIMI, ÇORAP SÖKÜĞÜ GİBİ ÇÖZÜLÜR"**

15 KASIM 2003 TARİHLİ "HÜRRIYET" GAZETESİNİN "BASINDAN SEÇMELER" SAHIFESİNDE GÜNGÖR MENGI-NİN ÇOK MÜHİM BİR YAZISINI OKUDUK.

GÜNGÖR MENGI-NİN YAZDIKLARINI AYNEN YAYINLIYORUZ.

"HUKUKUN GÜCÜNE INANMIYAN ULUSAL KARAKTERİMİZ YENİ VE BÜYÜK BİR BORÇ YÜKÜ DOĞURUYOR.

KIBRISLI RUM TITIANA LOIZIDU, GIRNE-DEKİ EV VE ARAZİSİNİN ISGAL EDİLDİĞİNİ ÖNE SÜREREK 1990 YILINDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNDE TÜRKİYEYİ DAVA ETTİ. TÜRKİYE BES YIL ÖNCE 650 BİN DOLAR TAZMİNAT ÖDEMeye MAHKUM OLDU.

BU DAVANIN GÖRÜLMESİ A.I.H.M.-NİN TÜRKİYEYİ ISGALCI SAYDIGININ BİR İSARETİ, TEBDİR ALINMADIĞI TAKTİRDE BASIMIZA GELECEK BÜYÜK YIKIMIN HABERCİSİYDİ.

AMA DENKTAS VE DANISMANI MÜMTAS SOYSAL KARARI CİDDİYE ALMAMAK BİR YANA, RUM MALLARINI TÜRKLERE TAPULAMA İSLEMLERİNE DEVAM ETTİLER. AYNI KAFADAKI ANKARA HÜKÜMETLERİNİN GAFLETİ, FAİZLERLE BORCU BİR MİLYON DOLARA YÜKSELTİ.

NIHAYET AKP HÜKÜMETİ GEÇEN TEMMUZDA, TAZMİNATI ÖDEMeye HAZIR OLDUĞUNU, FAKAT BU DAVANIN DAHA SONRAKİ BASVURULARA ÖRNEK TESKİL ETMEMESİNİ İSTEDİ.

ANCAK BU İSTEK KABUL EDİLMEDİ.

VE KORKTUGUMUZ BASIMIZA GELDİ: ULTIMATOMU YEDİK! AVRUPA KONSEYİ, LOIZIDU TAZMİNATI 19 KASIM-A KADAR ÖDENMEDİĞİ TAKTİRDE TÜRKİYE-YE YAPTIRIM UYGULAYACAGINI BİLDİRDİ.

BU YAPTIRIM, AVRUPA KONSEYİ PARLAMENTERLER MECLİSİNDEKİ TÜRK PARLAMENTERLERİN OY HAKLARINI KULLANMASINDAN BASLAYIP AVRUPA KONSEYİNDEN İHRAÇ EDİLMEMİZE KADAR UZANABİLİR. DAHA FENASI, AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ RÜYAMIZIN DA SONU OLUR.

BİR BASKA TEHLİKE, LOIZIDU DAVASI EMSAL SAYILARAK TÜRKİYE ÜSTÜNDE BÜYÜK BİR MALİ BASKI YARATILMASI İHTİMALİDİR.

ÇÜNKÜ TÜRKİYENİN KIBRISA MÜDAHALESİNDEN SONRA 200 BİNE YAKIN RUM GÖÇE MECBUR OLMUŞLARDI. LOIZIDU DAVASI EMSAL ALINDIĞI TAKTİRDE TÜRKİYENİN ÖDEMeye MAHKUM OLACAGI TAZMİNATLARIN 20-25 MİLYAR DOLARI BULACAGI HESAP EDİLİYOR".

"HÜRRIYET" GAZETESİNDEKİ GÜNGÖR MENGINİN YAZISINDA BİZİ ALAKADAR EDEN KİSİMİ AYNEN YAYINLADIK.

BU YAZIDAN ANLADIGIMIZA GÖRE, TÜRKİYE MECBUREN "HUKUK DEVLETİ" OLMA YOLUNA GİRMEK ÜZERE.

1974-DE TÜRKİYENİN, KIBRISIN YARISINA YAKIN KİSİMİNİ ISGAL ETMESİNDEN DOLAYI 200 BİN RUM, BİNLERCE SENELİK TOPRAKLARINI EVLERİNİ VE HERSEYLERİNİ BIRAKARAK KIBRISIN YUNAN KİSİMİNE SİĞİNİMLERDİ.

VE GÜNGÖR MENGINİN YAZDIGINA GÖRE, TÜRKİYE, ENİNDE SONUNDA, BU GÖÇMEN RUMLARIN MÜLKLERİNİN KARSILICI OLARAK EN ASAĞI 25 MİLYAR DOLARI ÖDEMeye MECBUR OLACAK.

GELELİM ERMENİ SOYKIRIMINA. TÜRKLERİN 1915-DE ÇIKARDIĞI TEHCİR KANUNU İLE, EDİRNE DEN VANA KADAR, O TOPRAKLARDA BİNLERCE SENEDEN BERİ YASİYAN EN AZ ÜÇ MİLYON ERMENİ SURIYE ÇÖLLERİNE SÜRÜLDÜLER. BU SÜRGÜN EDİLEN ERMENİLERE, 24 SAAT ZAMAN VERİLDİ, YOLA ÇIKMAK İÇİN. VE ONLAR HERSEYLERİNİ BIRAKARAK SÜRGÜNE GİTTİLER. BU ÜÇ MİLYON ERMENİNİN YARISINDAN FAZLASI YOLDA ÖLDÜRÜLDÜ.

BU SÜRGÜN OLAYI, ASLINDA SEYTANI BİR SEKİLDE PLANLANMIŞ KORKUNÇ BİR SOYKIRIMI İDİ. SİZ TÜRKLER, HÂLA BU ERMENİ SOYKIRIMINI İNKAR EDİYORSUNUZ.

FAKAT ÇIKARDIĞINIZ TEHCİR KANUNU İLE ERMENİLERİ SÜRDÜĞÜNÜZÜ DE İNKAR EDEMEZSİNİZ YA.

BU SÜRGÜN EDİLEN ÜÇ MİLYON ERMENİN, TOPRAKLARINI MALLARINI MÜLKLERİNİ, HERSEYLERİNİ ZAPTETTİNİZ. VE ÇIKARDIĞINIZ "ENVALI METRUK" KANUNU İLE, BU ÇAPULCULUĞUNUZU, "KANUNA UYDURDUNUZ". "EMVALI METRUK" DEMEK SAHİPSİZ MÜLK DEMEK TİR. FAKAT BU MÜLKLER SAHİPSİZ DEĞİLDİ. ZAVALLI ERMENİLERİ SİZ SÜRGÜN ETTİNİZ. VE ONLAR BİR DAHA DÖNMEYİLE. ÇOGU ÖLDÜRÜLMÜSTÜ.

FAKAT SAĞ KALSALARDI BİLE KENDİ TOPRAKLARINA DÖNEMEYELERDİ Kİ. ÇÜNKÜ 1945-E KADAR, İSTANBULDA KUÇUKÇEKMEÇEDEN ÖTEYE, KADIKÖY TARAFINDA DA KARTALDAN ÖTEYE, GÂVURLAR GEÇEMEYELERDİ YASAĞI.

ERMENİLER BUNLARI UNUTMADI. VE ONLAR KIBRISLI RUM TITIANA LOIZIDU GİBİ, AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNDE HAKLARINI ARAYACAKLARDIR.

UNUTMAYIN Kİ, SOYKIRIMI SUÇLARI, ZAMAN GEÇİMİNE (MÜRÜRÜ ZAMANA) TABİİ DEĞİLDİR.

ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՆԵՐ ԹՈՒՐԵԵՐՈՒՆ (ԻԲՐ ԹԷ) ՉԳԻՏՑԱՄ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
« Ե Թ Է Ա Ն Գ Ա Մ Մ Ը Ս Կ Ս Ի , Ա Ն Կ Է Յ Ե Տ Ո Յ ,
Գ ՈՒ Լ Պ Ա Յ Ի Հ Ի Ի Ս Ք Ի Պ Է Ս Կ Ը Ք Ա Կ ՈՒ Ի »

15 Նոյեմբեր 2003 թուականի HÜRRİYET թերթին «մամուլէն հատընտիրներ» էջին մէջ, GÜNGÖR MENGI-ին շատ կարեւոր գրութիւնը կարդացինք:

Կը հրատարակենք, Նոյնութեամբ, Կիւնկօր Մէնկի-ին գրածները.

«Սրէնքին ուժին ականջ չկախող մեր ազգային նկարագրին պատճառաւ, մենք Նոր և մեծ հարկային բեռի մը տակ պիտի մտնենք:

Կիպրացի յոյն TITIANA LOIZIDU-ն Կիրնէ-ի մէջ իր ունեցած տունը և հողը գրաւուած է ըսելով, 1990-թ.ին, Եւրոպայի Մարդկային Իրաւունքներու Դատարանին առջեւ, Թուրքիան դատի տուաւ:

Եւ Թուրքիան հինգ տարի առաջ, 650 հազար տոլար հատուցում վճարելու դատապարտուեցաւ:

Այս դատին տեսուհիլը՝ Ե.Մ.Ի.Ղ.-ին կողմէ, Թուրքիան «բռնագրաւիչ» նկատելուն մէկ Նշանն էր:

Եթէ կանխելու միջոցներ չառնենք, ա՛ն, մեր գլխուն գալիք, մեծ հարուածին մունետիկն է:

Բայց DENKTAS և անոր խորհրդատուն MÜMTAS SOYSAL-ը դատարանի որոշումը լուրջի չա՛ն-նելէն զատ, յունական կալուածները՝ Թուրքերուն կողմէ սեփականացուելուն գործողութիւնը շարունակեցին: Եւ Նոյն մտայնութեամբ, Անգարայի կառավարութիւններուն տգիտութիւնը՝ այս պարտքը իր տոկոսներով, մէկ միլիոն տոլարի բարձրացուց:

Վերջապէս AKP-ի կառավարութիւնը, անցեալ Յուլիսին հասկցուց հատուցում վճարելու պատրաստ ըլլալը, բայց նաև պահանջեց, որ այս ու նման դատական դիմումներ օրինական չնկատուին այլեւս:

Բայց այս փափաքը չընդունուեցաւ: Եւ ինչ բանէ որ կը վախնայինք մեր գլխուն եկաւ»:

Վերջնագիր ստացանք: Եւրոպական Խորհուրդը LOIZIDU-ի հատուցման կապակցութեամբ տեղեկացուց, որ եթէ, մինչև 19 Նոյեմբեր, հատուցումը չվճարուի, Թուրքիոյ դէմ պատժական միջոցներ պիտի առնուին: Այս պատժական միջոցները՝ Եւրոպական Խորհուրդին երեսփոխանական ժողովին մէջ, Թուրք երեսփոխանները քուէարկելու իրաւունքէն զրկելէն սկսելով, մինչև Եւրոպական Խորհուրդէն մեր արտաքսուելուն կրնայ հասնիլ:

Աւելի վատը՝ մեր Եւրոպական Միութիւն մտնելու երազին վերջաւորութիւնը պիտի ըլլայ:

Ուրիշ վտանգ մը՝ LOIZIDU-ի դատը օրինակ վերցնելով, Թուրքիոյ վրայ դրամական մեծ ճնշում մը բանեցնելու հաւանականութիւն մը կը գոյանայ:

Որովհետեւ Թուրքիոյ Կիպրոս միջամտութենէն վերջ, 200 հազարի մօտ յոյներ գաղթելու ստիպողութեան ենթարկուած էին:

LOIZIDU-ի դատը եթէ օրինակ առնուի՝ կ'ենթադրուի որ, այնուհետև, Թուրքիա 20-25 միլիառ տոլար հատուցում վճարելու ստիպողութեան մատուտի:

«Հիւրիդէթ» թերթին մէջի Կիւնկօր Մէնկի-ի գրութեան մեզ հետաքրքրած մասը Նոյնութեամբ հրատարակեցինք: Մեր այս գրութենէն հասկցածը այն է, որ Թուրքիա, ստիպողաբար, «Սրինաց պետութիւն» մը ըլլալու ծամբու մէջ է:

1974-թ.ին Թուրքիոյ Կիպրոսի մօտաւորապէս կէսին չափ մաս մը գրաւելուն պատճառաւ 200 հազար յոյներ, իրենց հազարաւոր տարիներէ ի վեր սեփականութիւնը եղող հողերը, տունները և ամէն բանը լքելով, Կիպրոսի յունական մասը ապաստանած էին:

Եւ Կիւնկօր Մէնկի-ին գրածին համեմատ՝ Թուրքիա ի վերջոյ, այս յոյն գաղթականներուն ինչքերուն փոխարէն, Նուազագոյն 25 միլիառ տոլար վճարելու պիտի ստիպուի:

Հիմա գաւթ հայկական ցեղասպանութեան: Թուրքիոյ 1915-թ.ին հաւած «Աքսորի օրէնք»ով, Էսիր-նէէն մինչև Վան երկարող հողերուն վրայ հազարաւոր տարիներէ ի վեր ապրող Նուազագոյն 3 միլիոն հայերը, դէպի Սուրիական անապատները քսորուեցան:

Այս քսորի որոշումին ենթակայ հայերուն միայն 24 ժամ տրուեցաւ ծամբայ ելլելու համար:

Եւ անոնք, իրենց բոլոր ինչքերը լքելով, քսորուեցան: Այս 3 միլիոն հայ քսորեալներուն կէսը՝ ծամբան սպանուեցան: Այս քսորը, իրականութեան մէջ, սադայէլական ձեւով ծրագրուած՝ զարհուրելի ցեղասպանութիւն մըն էր: Դուք՝ Թուրքեր, մինչև այսօր, հայկական ցեղասպանութիւնը կ'ուրանաք: Բայց ձեր հաւած քսորի օրէնքով, հայերը տարագրած ըլլալիդ չէք կրնար ուրանալ:

Այս քսորուած 3 միլիոն հայերուն հողերը, ապրանքները, ինչքերը, ունեցած ամէն բաները գրաւեցիք: Եւ ձեր հաւած Նոր "EMVALI METRUKÉ" – «Լքեալ գոյք»ի օրէնքով՝ ձեր աւարառութիւնը օրինականացուցիք: "EMVALI METRUKÉ" լքեալ գոյք ըսել է:

Բայց այս գոյքերը անտէր չէին: Խեղճ հայերը դուք քսորեցիք:

Եւ անոնք չվերադարձան: Մեծ մասը սպանուեցան: Բայց, եթէ Նոյնիսկ ողջ մնային, իրենց երկիրը չէին կրնար վերադառնալ: Որովհետեւ ծամբաները գոցած էիք:

Որովհետեւ մինչև 1945 թուականը, Պոլսէն Քիւչիւքէքէմէնէն անդին և Գատը գիւղին կողմը, Գար-թալէն անդին, կեւավորները չէին կրնար անցնիլ:

Կեւավորներուն արգիլուած էր: Հայերը՝ ոչ մէկ բան մոռցած են:

Եւ հայերը՝ Կիպրացի յոյն TITIANA LOIZIDU-ի նման, Եւրոպայի Մարդկային Իրաւունքներու Դատարանին առջեւ, իրենց իրաւունքները պիտի փնտռեն:

Մի մոռնաք, որ ցեղասպանութեան ոճիրը՝ ժամանցման օրէնքին ենթակայ չէ:

